

בעזה"י

שאלות ותשובות

פרי השדה

חלק ראשון

זה ספר תולדות פרי מחשבותי אשר חנן ה' אותי להשיב לשואלי דבר במשא ומתן של הלכה ופלפולים בעניינים שונים, עניתי ואמרתי, כקוצר דעתי ;

אני הצעיר והשפל

אליעזר בן מהור"ר אברהם ז"ל **דייטש**

תוך עמי אנכי יושב קהל עדת ישורין

פה **באניהאד** יצ"ו

— בעהמח"ם תבואות השדה ו' חלקים, וס' חלקת השדה, —

מודעה! כל מקום שנמצא בספר זה שם עכו"ם או גוי וכיוצ"ב, הכוונה על האומות הקדמונים, שלא הזכירו לבורא שמים וארץ יתברך שמו ויתעלה, לא כן האומות אשר אנחנו חוסים בצלם, הרי מחויבים אנחנו לדרוש בשלום המלכות יר"ה והמדינה, ככתוב (ירמי' כ"ט ז') ודרשו את שלום העיר וגו' כי בשלומה יהי' לכם שלום :

שנת **תרס"ו** לפ"ק.

נדפס בדפוס המשובח של מו"ה מאיר סג"ל ראזענבוים נ"י בפאקש.

האדרעססע להמחבר :

Rabbiner E. DEUTSCH BONYHÁD (Com. Tolna) Ungarn.

מפתחות

למצוא דברי חפץ שרשי העניינים והשאלות אשר עליהם נבנו התשובות והפלפולים שנקבצו ובאו בספר הזה למקומותם במושבותם עפ"י סדר השו"ע מצויינים, איש על דגלו חונים;

— אורח חיים —

— יורה דעה —

חי לאלטרופי דאינו ראוי לאכילה.—

מ"א, באות שנמלא והודח כדין, ואחר שעברו כ"ד שעות מהדחה אחרונה נמלחה עם אווז אחרת שלא היתה נמלחה מקודם, מה משפט האווז הראשוני

ל"ו, באיסור שנפל לקדירה רותחות ונלקו מיד ולא הי' ששים, ובענין אין יד סולדות בכלי ראשון.—

מ"א, ב'], בעירוי רותח בשר על בשר טריפה אם ג"כ הדין כמו בעכבר שעירוי עליו שמן דטריפה, או יש לחלק בין שומן שנקרש לדבר ללול :

י"ט, פלפול בדברי הפרמ"ג בתירוצו על קושי' הר"ש מקוצין בנחל איתן הידוע.— (ועיי' עוד לקמן סימן מ"ז בענין זה ובסוגיא דקבוע אריכות).—

ד', בהא דמבואר בש"ע דלא יתן תבשיל תחת המטה אם הקפידה דווקא בשעה שישנים עליי או דאין חילוק.—

כ"ג, בדבר הר"ת דיי"ש אסור במשהו הוא דווקא יי"ש ממש שנתנסך לע"ז או אפי' בסתם יינם.—

ט', ע"ד מ"ש הש"ך שדינו דרמ"א דאם ידוע שיש עכו"ם א' בעיר שאינו מערב בו יין מותר ליקח מכולם, דמיא להא דאמרי בכתובות דאם יש מחבואה א' מללת על כולן:

פ"א, בעיר שרוב יהודים יצאו מן הדת בכל ענינים, אם מותר להניח אותם ליגע ביין, הנעשה שם בהכשר, ע"י אחרים

ל"ה, באחד שעלתה לו אבעבועות ולמחים בזקנו והרופאים צוו שיגלח כל שערו בתער, אם מותר,—

כ', אשה שהרבה פעמים מרגשת שנפתח מקורה ובדקה כמ"פ ומצאה בכל פעם ליתה לבנה, אם תוכל לסמוך על החזקה שכבר מוחזקת לראות ליתה לבנה, שלא תצטרך לבדוק עלמה תמיד אשר טריחא לה מילתא:

צ"ו בזקנה אחת שחדל להיות לה אורח כנשים זה ט"ו שנה ועתה היא מוצאת דם תוך מי רגליי ואינה יכולה לטהר עלמה לבעלה :

ע', תשובה בענין פרושה סמוך לוסתה :

ח' במקום שאין שם מקוה כשרה ומוכרחים הנשים לטבול בנהר שיש רפש וטיט דאיכא חלילה, וא"כ יש לחוש שמקח דבר המקבל טומאה ליתן תחת רגליי לעמוד עליו.

קכ"ב, בענין שיעור מקוה כ"ה הוא.

ק' במקוה שהמים באים ממעיין שנוזליי מראשי ההרים ע"י וואססערלייטונג.

פ"ב, באשה שהנקבים של השינים שלה נסתמין באיזה מתכות (בלאמבירט) אם מותרת לטבול בזה, ולא הוי חלילה : — (ועיי' עוד לקמן סימן פ"ג) —

כ"ט, אם יש להתיר תק"כ שנחן חזן א' שלא יתפלל עוד כאחד הנבלים בתיבות כפולות.—

ט"ו, ב'] אם מותר לבטל ת"ת כדי לקיים מלות כבוד אב ואם.—

קכ"ג, באחד שהניח קרן קיימת שיחלקו הרווחים לעניי העיר אם מותר לבנות מהריוח גדר לבית החיים שהמתים לא יהיו מונחים בגלוי.—

י"ב, אם מותר למול בן הנולד מישראל שנשא נכרית.— (ועיי' סימן מ"ג),

מ"ג, בא' שנשא נכרית בנמוסיהם אם מותר למול את בנו בשבת. —

יו"ד, אם מותר לכתוב שם הקדוש לפרש השכה אם אין בזה חיו בזיון או פחיתות הכבוד.—

מ', במי שנוטל המזוזה לבודקה אם לריך לברך כשיחזור ויקביענה כיון שדעתו היה להחזירה מיד.—

ל"ז, בשכר פרתו לנכרי ובתוך משך ימי השכירות ילדה זכר, אם שכירות מועיל להפקיע קדושת בכור.—

ק"ו, באחד שראה בשיק שפרתו כורעת לילד, והפקירה בפני ג', אם מהני הפקר כה"ג להפקיע קדושת בכור ואם מותר להפקיר בשבת :

כ"ז, במי שיש לו גנה עם ען עושה פרי וירא כי הילדים הקטנים שלו יאכלו מהפירות טרם הגיעו לבישול כל צרכם וזה יכול לגרום חיו חולי, אם מותר לתלוש הפרחים מהאילנות :

מ"ו, באשה מעוברת שמתה ר"ל בחמשה חדשים לימי עבורה, אם רשאי לפתוח בטנה ולהוליא הולד ממנה :

נ"ז, אם מותר ליתן הגעפליך וחרסים על ידיו ועיניו של מת קודם שמשימין אותו בקרקע :

י"א, בענין אם אשה לגבי בעלה נקרא ג"כ גדול הבית כשהבעל לא הי' בביתו ובא אח"כ תוך ז' ימי אבילות, ואם מותר להודיע לא' מהקרובים שיבאו ביום ו' למען לא יצטרכו אח"כ (כשיודע להם מהאבלות) לקיים כל מלות שבעה:

ג', אם מותר ליתן רשות להקים מלבה אשר שם הנעדר חקיק עליי בכתב ולשון אחרת, (ועיי' לקמן סי' מ"ח), —

מ"ו, ב'] אם מותר לקנות מלבה שכבר היתה על קבר עכו"ם להעמידה על קבר ישראל אחרי שיגררו שם העכו"ם ויחקקו עליה שם ישראל.—

מ"ח, אם מותר לעשות גדר ברזל (גיטטער) סביב לקבר.— ((בדברי הב"ש שהבאתי בפנים עיי' מ"ש במכ"ע כנסת חכמי ישראל ח"ב סימן ע"א))

צ"ח, אם מותר ליקח האילנות הגדלים בביהק"ב ולעשות מהם מחילה :

— אבן העזר —

סימן ט"ו, ג'], מדוע אין נמנעין מליסע מביתם אפי' מי שלא קיים עדיין מלות פו"ר אע"ג שתוך זמן נסיעתו יגיע מלוות עונה.—

כ"ב, באחד שאשתו נשתטית ר"ל ולא יוכל למלא לה תרופה והיא אסירה בבית החולאים, אם יש ליתן לו היתר לישא אחרת כי עדיין לא קיים מלות פו"ר, — (ועיי' לקמן סימן קי"ח), —

ס"ח, בענין אם החרם דר"ג שלא לישא ב' נשים חמור משלא לגרש בעכ"ח

י"ג, ב'], במ"ש הרמ"א דנאמן לקרות בתורה ולישא את כפיו בזמה"ז שאין לנו תרומה וליכא למיחש למידי, שלא גם בזמה"ז איכא חששא שמשקר בשביל הנאת ממון דפדה"ב :

כ"ה, פלפול בדברי תוס' שבועות ל"ג אמאי חייב קרבן שבועת עד א' בטומאה ובתוס' סוטה ו' דאם יש רק ע"א שידע שנטמאה אין המים בודקין אותה.

פ"ט, ע"ד מ"ש התוי"ט להוכיח דלאסור אשה על בעלה לא בעינן שיעידו העדים בפני הבעל (ועיי' לקמן סי' קי"ג),

פ"ח, אשה שהוחזקה שבניה מתים ר"ל תיכף אחר הלידה ושפטו הרופאים כי הוא מחמת חולשת האם, ובאם תשתה כוס של עקרין שלא תתעבר איזה שנים תתחזק האם שלה ותוכל להוליד זרע של קיימא אם מותרת לשתות או לא.

י"ד, באשה שכבר הי' לה שני אנשים ומתו רק שבעלה השני הי' בן ס"ע שנים בעת מיתתו. אם מותרת להנשא לשלישי.

ק"ה, במינקת עשירה שכבר עבר כ"א חדשים ויש חשש שלא תרלה להמתין ותדור עם בעלה באיסור, אם יש לחפש לה היתר.

כ"ה, באשה שילא עליה קול רינון שזינתה כי לא ילדתה רק אחר ט"ז שנים, וגירשה בעלה, ואח"כ נשא הבעל אשה אחרת ומת בלא זש"ק אם יש לסמוך במקום עיגון שהולד שהי' לאשתו הראשונה הוא ממנו, לפטור אשתו השני' מיבום וחליצה.

ק"י, במי שרולה לישא את אשת אחי אמו ואם לא יתירו לו ידור עמה בלא קידושין, אם יש היתר לסדר להם קידושין.

ע"ז, בא' שמרגיש בעלמו שאין לו גבורת אנשים ואין יכול להכניס אפי' עטרה כי הזרע יצא תיכף לחוץ, ועתה אשתו היא מעוברת וחש לנפשו אולי הולד אינו כלל ממנו ואם כי פעם א' אמרה לו האשה כי הרגישה שנכנס הזרע לתוך בית הרחם אולי הוא משקרת שזנתה עם אחר ורולית לתלות בבעלה.

צ"ג, בדבר מה שהחתן נותן הטבעת קידושין על אלבע הכלה אם לריך להיות על אלבעה ממש או סגיא אפי' על הבתי ידים.

ק"א, ב'] תי' על קושי' הקלוה"ח על הב"ש באהע"ז סי' כ"ט בענין מקדש אשה בדינר ע"מ להחזיר.

ל"ד, פלפול בהא דאומר לשלוחו לא וקידש לי אשה והשליח מת בדרך דאסור בכל הנשים שבעולם.

ס"א, ב'], ע"ד קושי' האחרונים האיך אפשר לקדש ע"י שליח הא הוי תופס לבע"ח, והרי אמרי' מ' יום קודם לירת הוולד מכריזין וכו' ולא הוי תופס:

כ"ח, הערה בדברי הריטב"א קידושין ע"ח קידש ובעל לוקה, ובענין

מפתחות

הראה ספק שמה הראה.—

ש"ט, בכלה וחמותה שמותיהן שוות רק נקראים בכינוי' אם גם בכה"ג יש לחוש לצוואת ר"י חסיד זצ"ל.—

צ', במסדר קידושין א' ששכח לומר תחת החופה להמקדש והמקודשת שיראו העדים, והצריך המסדר קידושין אחרים, ורב א' חולק עליו.—

נ"ב, באנדרוגנס שהרופאים חתכו את זכרותו ונשאר לו רק הנקבות אם מותרת להנשא לאיש.—

ס"ח, בענין אם עבר על החרם דר"ג שלא לגרש בעכ"ח אי הגט מהני:

פ"ז, באשה שעזבה את בעלה וברחה ממנו והקול נשמע כי זנתה עם אחר והולידה ממנו בן, ובעלה שלח לה גט ע"י שליח, רק השליח לא מצאה אותה, אם יש להתיר לו לישא אחרי אפי' בלא ק' רבנים.

ע"ג, במי שזכה גט לאשתו הנשתטית ע"י שליח ויש לו היתר לישא אחרת. אם מותר לצרף להיות עד עם בעל אחות אשתו הראשונה.—

ל"ט, בנדון גט שנכתב תיבות „העומד" ב' פעמים.—

נ"ג, בעיר שאין כותבין גיטין והי' שם שכ"מ שצריכין גט משום זיקת הבעל והוא מקום עיגון האיך יעשו.—

צ"א, בענין דיתבא על נהר ועל מי מעינות ומי בארות שכותבין בגיטין ואיזה סימן יש במה שכותבין בארות כיון דעכשיו שכיחי בכל מקום:

ס"ח, ב'], ע"ד קושי' החכ"ל על המהרי"ט שכ' דאוכלת לי"ה בת חליצה, א"כ האיך משכחת אשה כשרה ליבום דהרי בכל פעם הוי היבום והיבמה אוכלת:

ע"א, בא' שספק לן חיים בלא זש"ק, ויש כאן ג' אחים וכולם מחללי שבתות בפרהסיא אם לדון כמו חליצה מומר:

פ"ה, במי שגרש את אשתו בב"ד של ישראל אמנם עפ"י נמוסי המדינה עדיין לא נגמר ונתקיים שיכולים להנשא אם בכה"ג מהני הגט:

צ"ד, באחד שגירש את אשתו אצל רב דכעלאגען, ועכשיו רוצה לישא אשה אם יש לסדר לו קידושין ולא הוי כעובר על חרגמ"ה שלא לישא ב' נשים כיון שהגט בטל:

ק"ב, ב'], בדבר קושי' העולם על הר"ן בגיטין שכ' דמחוסר הקנאה לא מקרי חסרון כיון שאינו מעשה בגופו של גט דומיא דקצירה:

ק"ד, בדבר הבעה"ט שכ' דגם בימי משה כל היוצא למלחמה כותב גט כריתות לאשתו:

קי"ח, באיש שעזב את אשתו זה שתי שנים, ועדים ראו כי הניקה וולד א"כ ברור שילדה בזנות, אם יש להתיר לבעל ליקח אשה על אשתו במקום שאי אפשר למסור לה גט.—

קכ"ה, במומר שרוצה לגרש אשתו שאינו יודע שמו היהודית רק שם שיש לו עתה בגיותו.—

ק"ב, כמה השיעור ממעות קראָנען לפרעון כתובה, וכן בפדיון הבן.

קכ"א, באשה שהיתה זקוקה ליבם ומת היבם קודם שחלצה אם מותרת לינשא לכהן, — וטעם דנשי הדיינים אסורים לבדוק את היבמה.—

קכ"ה, פלפול בסוגי' דטמאה אני לך.

— חושן משפט —

ה', בראובן שמכר אתרוג לשמעון וברך עליו ביו"ט א', ואח"כ נודע לו שהי' פסול ליום א', אם צריך לפרוע לו כל דמי האתרוג.—

שם, בענין אם התובע יוכל להפחיד את הנשבע בנדויים ובאפר ושופרות ובאיומים יתרים.—

כ"ז. הערות שונות בענין בל תשחית,

ל', פלפול ע"ד קושי' החו"י בהא דפריך בגמ' בב"מ ל"ב למה אצטריך קרא דכיבוד אב אינו דוחה השבת אבידה הא הוי עשה ול"ת.—

מ"ז, הערות ופלפולים שונים בסוגיא דקבוע.— [כעת נדפס ס' שאילת יעקב וראיתי בסי' ק"ב שהעיר ג"כ בדברי רש"י סנהדרין כ"ט ע"ש]:

נ"ג, בענין מודה בשטר שכתבו א"צ לקיימו, ואין הולכין בממון אחר הרוב:

נ"ה, בשו"ב שיצא עליו קול רינון שזנה, ולאחר גביית עדות לא הי' שום עד כשר רק בתולה א', והשו"ב מכחיש אותה,

נ"ט, בשו"ב שיש לו חזקה לשחוט בכפר הסמוך זה עשר שנים ועתה רוצים אנשי הכפר ההוא לקבל להם שו"ב אחר שידור במקומם, באמרם כי צריך להם גם בע"ת, אם השו"ב יכול למחות בהם שלא יפסידו חזקתו.—

ס"ו, בענין נר מצוה בשותפין, ואם בקרקע מהני קניין ח"ק.—

ס"ז, אם הב"ד מחוייבין להזדקק לקבל עדות (במי שלא רצה לדון בדיני ישראל) כדי שלא יצטרך לישבע בערכאות.

ע"ב, שלשה שאלות.— א') בא' שהניח קרן קיימת לזכור בכל שנה ביום היאה"צ שלו חמשה אנשים שילכו על קברו, ועתה נתמעטו הרווחים והכסף אינו מספיק רק על שלשה אנשים, אם הקהל מחוייב להוסיף מקופה שלהם ולשכור עוד שניים.— ב') באילו שהניחו קרן קיימת להתפלל על קברם ביאה"צ שלהם, עתה פני הרבה קברים לקיר א' ושם אינם יכולים בשום אופן לילך להתפלל על קברו של כל או"א כיון שאין לו קבר מיוחד, איך לנהוג.— ג') מי שנתן מעות להתפלל, על קברו, ונסע למקום אחר ומת שם, אם החברה מחוייב לשכור אנשים לשלוח שמה על קברו.—

ע"ט, בתפלת אל מלא רחמים שנוהגים להתפלל בעד נשמת המתים אם יותר טוב להזכירם בתפלה א', או לומר תפלה ביחוד לפני כל או"א.—

ע"ג, במי שנשתטית אשתו ר"ל, וכבר זכה לה גט ע"י שליח וגם השיג היתר לישא אחרת אם מותר לצרף להיות עד עם בעל אחות אשתו הראשונה.—

ע"ד, אם בן הרב שמגיע לו הרבנות מצד ירושה (אך יש מערערים עליו) יכול לאסור השוחט.—

ע"ה, למה קיימ"ל דבכל שבועה יוכל להחרים על מי שמשביע אותו בחרם, ובתק"כ דגם היא כשבועה אין נוהגין להחרים ומה חילוק יש ביניהם.—

שם, בהא דמבואר באחרונים שיש ימים שאפי' אם נשבעין באמת הוא סכנה גדולה אם זה הדין גם מי שחייב שבועה בדיניהם:

ע"ו, בענין שורף שטרותיו של חבירו, ובהא דבב"ק אמרי' דעדים זוממין קרא רחמנא „ונעשה", ובסנהדרין אמרי' ילאו עדים זוממין „שאין בהם מעשה":

פ"ט, ע"ד מ"ש הכנה"ג להוכיח דלאסור אשה על בעלה לא בעינן שיעידו העדים בפני הבעל.—

צ', ב'), בשנים שבררו להם דיינים בזבל"א וזבל"א ושלש המכריע, ואח"כ חושד א' מבע"ד הדיין שלו שבוודאי לקח שוחד משום שטען לצד חבירו אם יש להשביע הבע"ד שלא נתן שוחד.—

צ"ט, הערה בתוס' יבמות כתובות י"ט בענין דעדים בתראי פסלו לקמאי בגזלנותא:

ק"ט, במי שיש לו ליסענץ למכור משקאות אם יוכל למחות באחרים (המשיגים גבולו) עפ"י התורה.—

קי"א, בענין חזקה אי יש לו דין קרקע ולא מהני מחילה בע"פ.—

קי"ג, פלפול כאה בענין קרוב או פסול:

קט"ו, בדבר מ"ש התוס' ביבמות דעדים שיכולים להעיד בפה יכולים לשלח עדותם בכתב דכל הראוי לבילה וכו' הלא הו"ל עדות שאי אתה יכול להזימה:

קט"ז, באחד שנשלח לו רצועות ולא יוכל לשלם בעדם (כי לא ידע מי הי' המשלח), מה יעשה עמהם.—

קי"ז, פלפול בענין אין עונשין מה"ד.

קכ"ג, באחד שהניח קרן קיימת שיחלקו הרווחים לעניי העיר אם מותר לבנות מהריוח גדר לבית החיים שהמתים לא יהיו מונחים בגלוי.

— ענינים שונים —

סימן ב', בהא דאמרי' דבעינן במצוה זה אלי ואנוהו אם היא מדאורייתא או רק מדרבנן.—

ז', בדבר חקירת המל"מ אם גם בבית שני הי' צריך שהזאות יהי' מכוון כנגד מקום הארון.— ובהא דכהן שנטמא בטומאת דאחיו היו מוציאין אותו חוץ לעזרה

כ"א, ע"ד הטו"ז דדבר המפורש בתורה להתיר אין כח ביד חכמים לאסור:

כ"ג, פלפול בענין קמא קמא בטל לענין יי"נ וכלאים, ואם גם בשיתא

מפתחות

הקדמה

יודע הצפונות ומגלה התעלומות, אדון הנפלאות יודע המחשבות אשר עיניו פקוחות ומשוטטות בחדרי משכיות, אליך לבי יהמה על זכר רחמיך בעת אשום אל לבי גודל השגחתיך ועל שפל אנשים כמוני בריה קלה שבים התלמוד מצולות החכמה מים רבים שמת עיניך, ואין בפי מלה ליתן די שבח ותהלה על כל הטוב אשר גמלתנו מעת אשר בראתנו ובחמלתך זכיתי להוציא לאור מתבואות השדה אשר חוננתנו ובחסדך הגדול מצאו דברי חן בעיני הרבה ת״ח וגדולים יאריכו ימים ושנים, והנה לא הי׳ בדעתי להדפיס עוד כעת, אולם נתעוררתי מכמה ת״ח ויר״ש וכן מרבנים גדולים שאוציא לאור איזה חלק מהתשובות אשר זכיתי כי הרבה מהם בגודל ענותנותם וצדקתם פנו אלי בעצה בכמה עניינים לחוות להם דעתי ונכנסו בפתח קטן לדפוק על דלתי בית מדרשי והרימותי ידי יד כהה לשוב להם כפי השג ידי יד עני ורש בתורה, ואם אמנם שאין כוונתי להורות ברבים ולקבוע הלכה לדורות ואין רצוני בזה, (ועיי׳ מ״ש הנוב״י בהקדמת ספרו ח״ב וז״ל: טרם אכלה לדבר, אבקש מרב וחבר, עלי לא יסמוך, כי אינני מוסמך, ובפרט שהרבה תשובות, מילדותי כתובות, ובאתי רק כמזכיר, והקורא יבין ויכיר, ואם הדברים נכוחים, יקבלו כעולת מחים, עכ״ל, ואם גאון הגאונים אדם גדול בענקים כותב כן, מכ״ש פעוט כמוני זבוב קיצץ כנפיים מה נעני׳ אבתרי׳) בכל זאת נעניתי להם ולא רציתי למנוע הטוב מבעליו ודפסתי מרובה לא דפסתי רק מעט מזעיר מקונטרס התשובית אשר מונחים אצלי בחסדי ד׳. מפוזרים בארבע חלקי שו״ע. ופלפולים בסוגי׳ הש״ס, (ויותר ממה שקראתי לפניכם כתיב כאן אשר אתי בכתובים בס״ד), ויודע אני בעצמי שאין אני כדאי להיות מחוברי חבר לעמוד במקום גדולים, אולם לאשר דרכי בכל הספרים אשר הוצאתי לאור בחסדי ד׳ רק לילך בעקבות הראשונים לברר דבריהם, וגם פה לא עשיתי מאומה רק לסדר הדברים דברי השו״ע והפוסקים ליכנס לעומק דבריהם. לזאת לא נמנעתי להביא הדברים בדפוס ולקובעם כוון, אולי כוונתי באיזה עניינים אל האמת בחסדי הקב״ה אשר על זאת תפלתי שגורה בפי. —

והנה כבר הבאתי בספרי (תבואות השדה חלק ראשון בהקדמה שני׳) גודל מעלות המסייעים לדבר מצוה להדפסת ספרים כאשר מרומז בקרא „באר חפרוה שרים כרוה נדיבי העם במחוקק במשענותם׳ כי באר הוא תוה״ק אשר מקורה מקור מים חיים נאמנים ותוה״ק אינה נקנית אלא ביגיעה ומי שעוסק בתורה הוא נקרא שר ומושל כי לא יוכל האדם לזכות לכתרה של תורה אם הוא נרצה לתאוותיו המקשקשות בלב אדם רק אם נעשה מושל ברוחו, אכן רוח הוא באנוש ונשמת שדי תבינם אם יודע כי הנשמה אשר נתן היוצר האדם בקרבו הוא עיקר האדם אזי יבין וישכיל כי הנשמה צריכה להיות מושלת בחלקי הגוף, וכל חלקי החומר יהיו נכנעים אל כח הרוחני אשר בקרבו, ולאשר כבר התירו חכז״ל לכתוב תורה שבע״פ משום עת לעשות לד׳ (עיי׳ מס׳ גיטין דף ס׳ ע״א) ואלמלא לא נכתב תורה שבע״פ היתה נשכחת ח״ו תורה מישראל ע״כ רבו הדורות אשר התחילו להדפיס ספרים החידושים אשר הקב״ה חונן לאדם דעת, והקים ד׳ בכל דור ודור ת״ח העוסקים בתורה ובעלי גומלי חסדים אשר מחזיקים בידם וא״צ לספר גודל מעלת הדפוס אשר מסתמא מאת ד׳ היתה זאת להגדיל תורה ולהאדירה וע״י נדיבי העם אנשי יראי ד׳ אשר מפזרים מהונם ומאודם להוצאת הדפוס ע״ז נת־בה החכמה והדעת בעולם והן הנה היו מרביצי התורה לבני ישראל. וז״ש הפסוק באר חפרוה שרים כלומר שרים המושלים בתאוותם כדי לינע עצמם בתורה המה הפותחים בארה של תורה כרוה נדיבי העם כי כירה הוא מלשון קניין כמ״ש בקברי אשר כריתי לי ונדיבי העם קונים התורה במשענותם מה שהם למשען ומעוז לת״ח ומרמז הפסוק במחוקק במשענותם כי ע״י שמסייעים שיחקו הדברים בספר ועל ספר האדם כולם יכתבון בזו קנו להם דברי תורה ואשרי חלקם בשכר טוב הצפון לצדיקים :

ואיתא במ״ר (הובא ג״כ בילקוט אליעזר ערך מצוה) ר׳ כהן ור׳ ישוע בר״ש בשם ר׳ לוי אמרו לשעבר הי׳ אדם עושה מצוה והנביא כותבה ועכשיו אדם עושה מצוה מי כותבה אליהו ומלך המשיח והקב״ה חותם על ידיהם כד״א או נדברו יראי ד׳ איש אל רעהו, ומזה נראה כי מצוה לפרסם עושי מצוה (ועיי׳ רמ״א יו״ד סי׳ רמ״ט סעיף י״ג) ובפרט מי שמכוון לעשות מצוה לדורות עולם ע״כ אמרתי להביא עם הספר כתוב כי הקרה ד׳ לפני טהור נברא איש המעלה המופלא ומופלג בתו״י נדיב לב והוא על נדיבות יקום המפואר בשער בת רבים לשבח ולתהלה כש״ת מו״ה **דוד מרדכי שטיינער** נ״י מעיר **טאלנא** (הסמוכה לכאן) יצ״ו, אשר נדב לבו אותו להביא אל המלאכה מלאכת הקודש מתרומת ידו לעשות שם וזכר עולם לנשמת אשתו הראשונה יקרה וצנועה במעשים מרת *) פאטשע בת בילא ע״ה שהלכה לעולמה

---

*) הערה, שם „פאטשע״ לא מצאתי בס׳ בית שמואל, ועיי׳ בס׳ טיב גיטין להגאון ר׳ זלמן מרגליות ז״ל, בדיני שמות נשים אות פ׳ הביא בשם פייא, ואולי היתה נקראת פייא ולשם נעגועין קראו אותה פייטשא כמו שקורין לפעמים דבקה ריבטשא, ועיי׳ שו״ת בית אפרים לאהע״ז סי׳ צ״ב בשם ריבה רבקה ובסי׳ צ״ד שם פעסל פעסיא, ועיי׳ להגאון

לעולמה בלא בנים (ביום כ"ד תמוז שנת תרס"ה לפ"ק) בת חותנו אדם יקר מוקיר רבנן הנגיד המפואר ונכבד כהר' משה וועלטמאנן ז"ל ולמען תכתב זאת לדור אחרון הי' לי לאחיסמך במתנה הגונה שאוכל להדפיס ספרי, ואיתא במד"ר ר' אבא בשם ר' ברכיה מי מעמיד העליונים והתחתונים הצדקה שעושים ביד הה"ד וצדקתך אלקים עד מרום, ויש להבין כוונת הלשון מ"ש הצדקה שעושה "ביד". ונ"ל דהנה תכלית בריאת האדם שיאמין כי הכל בא בהשגחת הקב"ה, וארור הגבר אשר שם בשר זרועו ומן ד' יסור לבו ואם בא לאדם איזה טובה ע"י חבירו צריך ג"כ להאמין שהכל מן השמים רק מ"מ צריך להחזיק טובה למי שמקבל ממנו הטובה כי מגלגלין זכות ע"י זכאי וכן הנותן צדקה אל יחשוב כי משלו הוא נותן ואת אשר עמל בו יתננו לאחרים כי צריך להאמין באמונת אומן כי הקב"ה השפיע לו טובה כדי שיוכל להשפיע לאחרים ולעשות מצוות והוא רק כצנור המושך מים ממקור מעיין אל מקום אחר והאמונה הוא יסוד התורה וקיום המצוות, והנה מי שחושב בדעתו כי אם משפיע מהונו לאחרים מה שעמל ביגיע כפו שעי"ז יגרע חלקו והונו יתמעט אינו נותן בטוב עין רק אם יודע שהוא נותן משל הקב"ה והוא רק כצנור המוביל מים ממקום זה למקום אחר א"כ אינו מתגאה בזה שהשפיע לזולתו כי יודע כי לא עשה מאומה רק מה ששלח ידו אל כיסו והושיטו לחבירו אבל עיקר הנותן הוא הקב"ה כי ממנו הכל. וז"ש הצדקה שעושים "ביד" כלומר ביד דווקא כי יודע כי הוא רק כשליח שהקב"ה שלחו הנה להשפיע לאחרים וז"ש הה"ד וצדקתך אלקים עד מרום שיודע שהצדקה הוא ממרום, והנה בין המשפיע לאחרים מהונו ורכושו או שמשפיע לאחרים מחלק תורתו אשר חננו ד' לא יחזיק טובה לנפשו כי ידע כי הוא רק כצנור אשר מושך ממקום אחר ומשקה על פני חוצות, ולכן מי שזוכה לעשות בצדקה שלו מצוה קבועה לדורות זה מתת אלקים ומן השמים זכו אותו, ואמרתי להדפיס גם קצת מחידושי על איזה סוגיות כאשר כבר הדפסתי ב"ה כמה חלקים את אשר הי' ב**תבואות**, וקראתי את שם הספר הזה פרי השדה כי השדה עם האותיות כמספר שמי, וגם פרי השדה עם האותיות בגימטרי' תורה לרמז כי הכל נכלל בכלל התורה כי אין לנו לחדש שום דבר רק להוציא תעלומות התורה ולחפש גנזי התורה וכל מה שמחדשים בתורה הוא רק להוציא מכח אל הפועל מה שכבר כתוב בתורה, (ועיי' שו"ת הרא"ש כלל ע"ח סי' ג' וז"ל: ואנו נדון דבר מדבר ונלמוד דבר מדבר כי חכמי התלמוד לא הספיקו לכתוב כל הנולדות העתידות לבא המתחדשות בכל יום אלא להבאים אחריהם יוצאים בעקבותיהם ומדמין מילתא למילתא, עכ"ל הזהב, וכמו כן אנו אומרים לאשר גדולי רבותינו הראשונים והאחרונים לא הספיקו לכתוב כל מה שעתיד להזדמן על כן אנו מוכרחים ללמוד מדבריהם לדמות מילתא למילתא ולאורם נסע ונלך) ותכלית עסק בתורה היא היגיעה אשר צריכים ליגע עצמו להבין דבריהם הקדושים:

ועד"ז אמרתי לפרש מ"ש רש"י עה"ת (פ' ויקרא) הקול הולך ומגיע לאזניו וכל ישראל לא היו שומעין יכול אף להפסקות היתה קריאת ת"ל וידבר לדבור היתה קריאה ולא להפסקות ומה היו הפסקות משמשות ליתן ריוח למשה להתבונן בין פרשה לפרשה ובין ענין לענין, ודברי רש"י כמעט אינם מובנים, ונ"ל עפימ"ש בכמה מקומות דמה שנאמר במרע"ה שהקב"ה קרא לו היינו מה שהשפיע עליו חכמה יתרה מה ששום אדם לא יוכל להשיג אפי' אחרי היגיעות הרבה זהו בחינת קריאה ולכך לא הי' שום נביא במדריגות הנבואה כמו מ"ע"ה, והנה ידוע כי היגיעה בתורה הוא עניין נפלא ומדריגה גדולה וא"כ לכאורה יקשה מאחר שמרע"ה שמע הכל מפי הקב"ה וא"כ לא הי' צריך ליגע עצמו כלל להבין איזה דבר א"כ הפסיד משה שכר היגיעה בתורה מה שאחרים אשר אינם מבינים תיכף צריכים ליגע עצמם וידוע שהיגיעה בתורה הוא מצוה בפני עצמה מלבד המצוה אשר יש לו בהשגתה וא"כ הי' מר"ע"ה הפסיד שכר היגיעה בתורה, אמנם י"ל דהקב"ה רצה שגם מרע"ה לא יהי' נגרע מהיגיעה בתורה הי' לפעמים הפסיק ממנו שפע החכמה כדי שיהי' יגע מעצמו להתבונן בשכלו בתורה, וא"כ לפי"ז י"ל דהקריאה הוא מה שהקב"ה האציל עליו רוח תבונה בלי יגיעה ומעצמו הי' הולך אליו הקול קולו של הקב"ה אשר נכלל בו כל עומק החכמה והדעת והפסקה נקרא מה שלפעמים הקב"ה הסיר ממנו השפעה זאת עד שהי' צריך ליגע מעצמו, וזהו כוונת רש"י הקול הולך ומגיע לאזניו היא השפעת הקב"ה עליו שלא הי' צריך לשום יגיעה, וז"ש הקול הולך, אמנם להפסקות כלומר בשעה שהקב"ה הפסיק ממנו השפעתו אז הי' צריך ליגע מעצמו כהמשל שכתבו בספרים הקדושים כמו האב שרוצה לשעשע עם בנו הקטן שמתחיל לילך ברגליו ומניח את ידו ממנו שירגיל עצמו לילך מעצמו, כך היו הפסקות שיהי' יגע מעצמו וז"ש רש"י ומה היו הפסקות משמשות כלומר מאחר שמרע"ה נתעלה כל כך שהקב"ה קרא אותו והשפיע עליו מדריגה יתרה למה לפעמים הפסיק ממנו זאת המדריגה לכך קאמר ליתן ריוח למשה כלומר זהו הי' הריוח שלו שגם הוא יצטרך ליגע בתורה להתבונן בין פרשה לפרשה שמרע"ה גם הוא הי' צריך התבוננת ועיון בתורה וזה עשה הקב"ה שלא יפסיד שכר יגיעה בתורה ואמר שפיר אח"כ ק"ו להדיוט הלמד מן ההדיוט כי מאחר שכך גדול שכר היגיעה בתורה אפי' במרע"ה הי' רצה הקב"ה שיהי' יגע בתורה מה שהשיג כל כך הרבה מכ"ש על אחת כמה וכמה להדיוט שהיגיעה בתורה הוא ענין גדול מאוד, ודו"ק היטב, — ושם החידושים אשר דפסתי פה על איזה סוגיות קראתי בשם **תכלת מרדכי** על שמו של הרבני הנ"ל ושיזכה עי"ז להתברך בברכה משולשת בבני חיי ומזוני אשר לא זכה להעמיד בנים מביתו הראשון גדול יהי' כבוד הבית האחרון ביתו זו אשתו החשובה ממשפחה מפוארה ונכבדה מרת שרה הענדל תחי', יברך ד' אותם בכל מיני ברכות שיזכו להעמיד תולדות פרי צדיק מקור חיים. —

והנה המתפלל בעד חבירו גם הוא נענה עודנו עומד בתפלה וכפי פרושות שאזכה לישב בחצרות ד' לאורך ימים ואגורה באהליך עולמים מי יתננו עוד לנשק במו פי אבני ירושלים ולקבוע שם דירתי דירת ארעי גר אנכי בארץ עד אשר ירחם ד' ויקבץ במהרה פזורי ישראל לראות בבנין אריאל כי יבא לציון גואל. אנא ד' אל תשליכנו לעת זקנה לראות נחת מכל יוצאי חלצי זרעי וזרע זרעי הבנים בני, בני יחידי הרב מו"ה משה שי' בנחת עמ"ש ויזכה לגדל יוצאי חלציו ילד משכיל אברהם שמואל בנימין (על שם אבי זקנו הגאון הקדוש המפורסם בעל שו"ת כתב סופר זצ"ל) והילד בצלאל שי' עמ"ש יתענג מהם על דרך התורה ויר"ש לדורי דורות, עם זוגתו האשה החשובה מ' ש"ה תי' (בתו של מחו' הגאון הצדיק מו"ה שמעון סופר נ"י האבדק"ק ערלויא יצ"ו), ועיני נשואות לד' להתפלל עבור בתי היחידה אשה צנועה וחשובה

בדברי חיים בשמות נשים סי' פ', וא"כ אפשר ה"נ או שלה בעצמה קראו בקטנותה פייטשא שהיתה נקראת פייא או אותה האשה שקראו אותה על שמה היתה נקראת בקטנותה פייא וקראו אותה לשם נענועין פייטשא ונשאר כך שמה פאטשא, ועיי"ש בט"ב גיטין באות פ' בשמות נשים ס"ק י"ד, אמנם בס' כרם שלמה לאהע"ז מצאתי כתיב וז"ל: בט"שיר פ"ס וצ"ל פעשל כן מצאתי בכת"י מהגאון רשכבה"ג מהרמ"ס זי"ע עכ"ל, ואפשר שבגליל העליון נמצאו שמות כאלו וא"כ י"ל פעשל או פאטשא הוא שם אחד, — וכתבתי זה בקצת ד"ת על שם האשה הנ"ל שיהי' עי"ז תיקון לנשמתה, וגם נפק"מ להלכה ולמעשה, ודו"ק.

וחשובה מרת בלומא עלקא שתחי׳ עמ״ש עם בעלה כבוד חתני כבני הרב וכו׳ מו״ה יוסף נ״י *) מיוחסי כהונה [כנו של מחו׳ הגאון הצדיק מו״ה נפתלי הכהן זצ״ל שהי׳ אבדק״ק ה׳ מאד (בעהמח״ס שו״ת בית נפתלי, ושער נפתלי על אבודרהם. ס׳ בית נפתלי ואמרי שפר עה״ת ודרושים) למלא מקום אביו הגאון הקדוש אור עולם מו״ה אברהם ליב ז״ל בעהמ״ס שו״ת קול ארי׳,] שיזכו לראות נחת מיוצאי חלציהם בתו הילדה גנענדל, והילדה ברכה נאלדא, והילד המשכיל נפתלי והילד אברהם ליב והילד בצלאל, והילדה שרה בריינדל תחי׳, כולם יעמדו על הברכה! — ואיתא במס׳ ברכות (דף ח׳ ע״א) רב אמי ורב אסי אע״ג דהוי להו תליסר בי כנישתא לא הוי מצלי אלא היכא דהוי גרסי לזאת אמרתי לבא עם הספר בתפלתי במקום רנה של תורה שם תהא תפלה שהקב״ה יהי׳ בעזרי לראות נחת מכל יוצאי חלצי על דרך התורה ויר״ש לאורך ימים ושנים, והברכה אחת היא גם לזוגתי האשה החשובה הצנועה מרת יודית שתי׳ בת חותני היקר המפורסם ר׳ בצלאל גראָס ז״ל מק״ק טאָקאי, ועיניך תהי׳ פקוחות לטובה גם על ההוא סבתא היא חמותי האשה המפורסמת בכשרון מעשיה הטובים מרת פעסל תי׳ אנא ד׳ תן לה זקנה טובה שתאריך עוד ימים עד ביאת משיח צדקנו בקרוב, — ולטוב יזכר גם ש״ב אדם יקר ונעלה הרבני המופלג בתו״י הנגיד המפורסם בכל המדינה כש״ת מו״ה אלעזר עסטרייכער נ״י (מק״ק ק׳ העלמעטץ יצ״ו) אשר ידו פרש להאציל עלי מברכתו אשר ברכו ד׳ בעושר וכבוד לכל הספרים שהו״ל בחסדי הקב״ה, אנא ד׳ השפיע עליו אורך ימים ושנים ופרי צדיק עץ חיים למחזיקים, תולדותיו של אדם מעשים טובים יהללוהו בשערים, וכבר כתבנו במקו״א כי מכל מצוה שאדם עושה זוכה להמשיך עליו רוח קדושה וזהו רצון הקב״ה שיוכל להשפיע מקדושתו לישראל ושישכון עמהם כמ״ש במעשי משכן ושכנתי בתוכם:

ולא אמנע להעתיק בכאן מ״ש בחידושי עה״ת בזה העניין, וז״ל שם: ואת המשכן תעשה עשר יריעות, ילד״ק אמאי לא כתיב כמו בשאר דברים כגון ארון ומנורה ושלחן כתיב קודם ועשו כמו ועשית ארון עצי שטים, וכן בשלחן כתיב ועשו שלחן, וגם כאן הי׳ לכתוב ועשית משכן עשר יריעות? ונ״ל דהנה כבר כתבנו בכמה מקומות שהאדם עצמו צריך להשלים עצמו שיהי׳ בבחינת משכן דהיינו שיהי׳ ראוי להשראת שכינה, והנה הגם שאי אפשר לאדם אחד שיהי׳ שקול כמו המשכן בכללו רק מרע״ה הי׳ נגד כל המשכן עכ״פ צריך לראות שיהי׳ נגד איזהו כלי שהי׳ במשכן כגון מי שעוסק בתורה לשמה היא בבחינת ארון ומי שגומל חסד היא בחינת שלחן ומי שמדריך אחרים היא בבחינת מנורה, והנה פשיטא שהגם שלזכות לכל אלו אי אפשר בלא סיעתא דשמיא עכ״פ האדם צריך להתחיל מצדו קודם לעשות איזה דבר ואח״כ מסייע לו הקב״ה כמ״ש כל הבא לטהר מסייעין לו עכ״פ צ״ך שיהי׳ קצת התעוררת מצד האדם, ואח״כ הקב״ה גומר בעדו, והנה המשכן כל המשכן בכללו נקרא משכן, וראיתי בסה״ק אוה״ח שעשר יריעות רמז לעשרה מאמרות שבהם נברא העולם, והנה תחלת בריאת העולם לא הי׳ שום התעוררת מעולם התחתון מקודם כי הקב״ה הי׳ לבדו טרם נברא איזה דבר רק לאחר שנברא ונתקיים העולם צריכים הצדיקים לפעול במעשיהם הטובים שיתקיים בעשרה מאמרות וז״ש ואת המשכן כלומר למה ששכנתי שכינתי בזה העולם כי תיכף כשנברא העולם הי׳ השראת שכינה כי בלא ניצוץ מכבודו אין קיום לשום דבר כמ״ש ואתה מחיה את כולם וא״כ לא הקדים שום עשיה לזה והי׳ המשכן בלא שום עשי׳ דהיינו בלא שום התעוררת מעולם התחתון רק תעשה עשר יריעות כלומר לקיום העשרה מאמרות אשר נגד זה גם עשרה הדברות לזה צריך עשיי׳ דווקא שהצדיקים יקיימו העולם ע״י מעשיהם הטובים אמנם גבי ארון ושלחן ומנורה וכל הכלים שהם נגד שלימות האדם שישתלם האדם לבא למדריגת אלו לזה צריך קודם התעוררת האדם משו״ה הקדים העשיה ואח״כ הזכיר שם הכלי ומשו״ה אמר ועשית שלחן וכן ועשית מנורת זהב טהור שלהגיע לידי מדרגה זאת צריך קודם התעוררת מצד האדם ואח״כ הקב״ה מסייע לו, והבן:

ולאשר כי תעודת האדם על הארץ הוא לזכך נפשו שלא יתגבר עליו כח החומריי אמרתי להעתיק בכאן גם מה שאמרתי לפרש ע״ד המוסר מדרש פליאה (הובא בדמשק אליעזר פ׳ עקב) וז״ל: פעם אחת הייתי מהלך בדרך וראיתי שני בני אדם תופשין בכנור אחד והולקין מחלוקה גדולה זה אומר שלי וזה אומר שלי ועיינתי בהם ואחד מהם הי׳ צורתו צורת נחש ועורו כעור נחש ועיניו בוערות כאש והאחד יפה עינים וטוב רואה ועיינתי בכנור והי׳ בו ח׳ נימין עורן מתחלקים בא אחד ונטל מהם הכנור והתחיל בו לנגן נגון אשר לא נשמע כמוהו ואשא עיני וארא והנה אדם בא וקרא להם שובו להם לאהליכם והנה שב האדם יפה עינים לעוף והאחר לנחש ויקח העוף לנחש לפיו והתחיל לעוף לרום השמים וקול רנה הולכת ואומרת בנה בנות בית זבול לך וכו׳ והשלישי אשר בידו הכנור עומד בארץ ומנגן ואינו זז ממקומו והקורא שובו לכם לאהליכם הלך ונתחבר עם בעל הכנור והתחילו שניהם לנגן ולומר בית אהרן ברכו את ד׳ וכו׳ ולא זזתי משם עד שראיתי שהולכים .דרך הליכה בארץ בלא שנוי ומנגנים ואומרים בהליכתן והסיר ד׳ ממך כל חולי וכל מדוי מצרים עכ״ל, ונ״ל הכוונה בהקדם לפ״ש כי בעל הכנור הוא הקב״ה שברא כל העולם וכל העולם נדמה לאנשים הרבה לאשר נמצאו בעוה״ז כמה מיני תענוגים לזאת שוכחים ע״י הבלי העוה״ז עיקר תכליתם וכל חפצם והשתקוקותם היא רק להתענג פה ושוכחים כי אדרבה משו״ה ברא הקב״ה העולם על זה העניין לנסות האדם ולראות אם יהי׳ בכחו אפילו אחר אשר טעם מהגאת העוה״ז להיות מ״מ דבק נפשו בד׳ ועוה״ז הי׳ רק הכנה לחיי הנצחי אשר בו יהי׳ תענוג תמידי עדי עד. כמ״ש חז״ל העוה״ז דומה בפני העוה״ב כפרוזדור לפני תרקלין, והנה כמו כנור נשמע בו פעם קול עצב ופעם קול שמח כמו כן העוה״ז מעורב השמחה עם התינה והצחוק עם האנהה, והנה כבר כתבנו בכמה מקומות שיש ב׳ מיני חוטאים, האחד מחמת תאוות עוה״ז ורוע היצר אשר שוכן בלב האדם מטבע הלידה, השני בדעות נפסדות והיא בבחינת הנחש שמחטיא גם אחרים, והנה החוטא רק מחמת תגבורת התאוה עכ״פ כאשר יראה ויבין בשכלו מעמדו וסופו כי יצטרך ליתן דין וחשבון על רוע מעשיו ישוב מדרכו הרעה ותחת אשר היתה דבק בארץ היתה יתחזק בכל כחו להגביר השכל על החומר וידביק נפשו בד׳, אולם לאשר הי׳ בבחינ׳ נחש (כמ״ש בחידושי לפ׳ חקת) זה קשה לו ליפרוש מאיוולתו ודרכו הרעה, וזה כוונת המדרש הנ״ל שהיו שני בני אדם תופשין בכנור כלומר שהיו דבוקים בתאוות עוה״ז, ואחד היה צורתו צורת נחש כלומר בדעות הנפסדות, והאחד יפה עינים כלומר שחטא רק מחמת תגבורת היצר

*) **ברם** יזכר לטיב ולברכה, כי טרח הרבה בהעתקת הכתבים להביאם לביהד״פ בירים וסדרם והוסיף הרבה ציונים ומראה מקומות מדילי׳ ((כל מקום שנאמר איזה דבר בתוך ב׳ חצי לבנה כפולים, זה הוא ממנו)) ואני סמכתי עליו בזה יען ידעתי ויהי ד׳ את יוסף שיש לו ב״ה לב מבין והוא סופר מהיר ובקי גדול מפורסם לתהלה בילקוטו הגחמר, והשגיח בעינא פקיחא על הכל, [ומה ט לא עשיתי ג״כ לוח הטעות לאשר הוא עמל ביגיעה עד שידו מנה״ת שלא יפול חסרות ויתרות, ע״כ למותר יחשב ושלא לצורך הוא], ישלם ד׳ פעלו ויזכה לראית בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצות מתוך עושר והצלחה, אמן. —

המחבר,

היצר ורתיחת הדם התאווני בקרבו ועיינתי בכנור והיה בו ח' נימין כלומר אני התבוננתי ג"כ בענייני עוה"ז למה ברא הקב"ה כל אלו העניינים אשר יכולים להסית לבות בני אדם ולהניא את רוחם מעבודת ד' וראיתי כי יש בו חי נימין כי עוה"ב היא שבעה רקיעים וברא הקב"ה זה העולם בכל תענוגיו ומחמדיו שאם יגביר שכלו ולא ידעה מהעוה"ז שום הנאת איסור ח"ו אזי יזכה לנועם עולם העליון, והנה כאשר הם מתחלקים כלומר האנשים מחקוטטים על ענייני עוה"ז נוזלים וחומסים הכל קנאת איש מרעהו בא אחד ונטל מהם הכנור הוא הצדיק אשר בא לעוררם משינת הבלי הזמן והתחיל לנגן בו נגון אשר לא נשמע כמוהו לאשר בא לעורר אותם לבל יאבדו עולמם ח"ו אשר כל תענוגי עוה"ז לא ישוו הפצם לעוה"ב כמ"ש התנא יפה שעה אחת של קורת רוח בעוה"ב מכל חיי העוה"ז, והנה ע"י מה יוכל הצדיק לעורר האנשים לבל ישקעו כל כך בשינת הבלי העוה"ז היא ע"י שיזכור להם שבמשך הזמן יוכרחו לעזוב העוה"ז וז"ש ואשא עיני וארא והנה אדם בא וקרא להם שובי לכם לאהליכם, והנה מי שחטא רק מחמת האוות עוה"ז יוכל להועיל לו המוסר ולכך שב האדם יפה ענים כלומר שחטא רק מהמת תאוות עוה"ז לעוף כי נתן אל לבו כי צריך לזכות נשמתו, למען תוכל לשוב ולהתלונן בצל שדי כי תזכה לשוב למלונה אמנם מי שחוטא מחמת דעות הנפסדות וכפר לגמרי בד' וכתוה"ק זה לא נתפעל ממוסרו ע"כ היה לנחש כמקדם, והנה מי שזוכה נוטל הלקו וחלק חבירו בג"ע ולכך אמר ויקח העוף הנחש לפיו כלומר כי נטל גם חלק חבירו בג"ע וקול רנה הולכת ואומרת בנה בניתי בית זבול לך מכון לשבתך עולמים כלומר כי המתבונן היטב יודע כי עוה"ז הי' רק הכנה לאדם שיכין עצמו שיזכה לחיי העולמים, וז"ש מכון לשבתך עולמים, והשלישי אשר בידו הכנור כלומר המוכיח אשר בא לעורר אותם משינת איוולתם עומד באר"ן ואינו זז ממקומו כי הצדיקים קיימים לעד ולעולם לא נשבת זכרם כי ישאר זכר"ם קיים לדור דורים והקורא שובי לכם לאהליכם כלומר המעורר אותם הלך ונתחבר עם בעל הכנור כלומר הקב"ה שהוא בעל העולם שנמשלה לכנור ומי שזוכה להשיב רבים מעון הי' מושל ביראת ד' כמש"ה אם תוציא יקר מזולל כפי תהיה והקב"ה גוזר גזירה וצדיק מבטלה, וז"ש שמי שקורא שובו לכם כלומר שרבים השיב מעוון נתחבר עם בעל הכנור, ודוק היטב, ולפי"ז יש לפרש שמ"ש מקודם והשלישי אשר בידו הכנור קאי על מי שאין משים אל לבו לשוב כלל עומד באר"ן ומנגן ואינו זז ממקומו כמ"ש הרשעים אפילו על פתחו של גיהנם אינם חוזרים, וזה נכון יותר לפרש שהקורא שובי לכם הוא הצדיק ותופש הכנור היא הרשע (ועי' בספרי תבואות השדה חלק שני בהקדמה לספר בראשית, ודוק) וז"ש שהצדיק המוכיח נתחבר עם בעל הכנור והתחילו שניהם לנגן ולומר בית אהרן ברכו את ד', והנה הגם שמי שבא לשוב מעבירות שבידו צריך לפרוש מכל תענוגי עוה"ז לגמרי הוא רק בתחלת פרישותו מן החטאים צריך להטות נפשו לקצה האחרון בכל ענייני פרישות כדי שלא יבא לידי איסור ולא יוכל לילך בדרך הממוצע, כמ"ש במקום אחר לפ"ש מ"ש סרנו ממצותיך וממשפטיך הטובים ולא שוה לנו כלומר ע"י שפ"א כבר סרנו מדרך התורה לפיכך לא שוה לנו שאי אפשר לילך בדרך הממוצע כדי שלא נבא לידי חטא ח"ו, אמנם מי שכבר הורגל לילך בדרך הישר אין צורך לו עוד בסיגופים הרבה, וזה שאמר ולא זזתי משם עד שראיתי אותם הולכים בארץ בלא שנוי כלומר שכבר הורגלו בדרך הטוב והישר עד שאפילו בארץ כלומר בשעה שנהנו מענייני עוה"ז לא הפרו חק ונגבול רק כפי חקי התורה וז"ש שהולכים בארץ בלא שנוי ומנגנים ואומרים בהליכתן כלומר ששמח לבם על אשר כבר עזבו תענוגי עוה"ז ומותריהם רק כפי הראוי לחיי בני אדם ומנגנים והסיר ד' ממך כל חולי וכל מדוי מצרים כי חלאת מצרים היה שאפילו אחרי המכות והעונשין לא נטו אזן לשמע מוסר ד' ובעל התשובה הזה היה שמח בחלקו כי זכה לשוב מדרכו הרע ויוכל להנות מעוה"ז ג"כ כפי הצורך לחיי האנושי ויהי' אשרי לו בעוה"ז ובעוה"ב, כנ"ל פירוש זה המאמר בס"ד, ודוק היטב:

ודורשים בשלום אכסניא קהלה קדושה ומפוארה קהל „שומרי הדת" באניהאד אשר אני יושב ביניהם ומהזיקים אותי ואת ישיבתי כפי יכולתם אנא ד' שלם לכל או"א כפי מפעלם הטוב ויוסיף ד' להם אלף פעמים ככה זו משלי, ואשא כפי לד' להתפלל גם עבור אחינו שבגולה בגלילות פה המסייעים לחברת מזונות להחזקת הבחורים העניים איש איש כברכתו, — ואלה מרחוק יבאו כי גם במקום אשר לפני המשים שנים לא הי' עוד מן הישוב בתורה ודרך ארץ ועתה נקבצו ובאו במדינות אמעריקא אשר הגיעו לכלל ישוב בתורה ויר"ש אנשים יראים ושלמים ת"ח אנשי מעשה, והקרה ד' לפני אדם יקר מהו' המופלג בתו"י רודף צדקה וחסד וכו' מו"ה משה קלאפטער נ"י בעיר נויארק יצ"ו, והשני בדומה לו ידידי מאז ומקדם המופלג בתו"י ויר"ש בר אבהן מו"ה אלי' דוד העלד נ"י אשר על ידם נודעתי עם כמה וכמה אנשים לומדי תורה ויראת ד' מעוזם אשר המה ג"כ בעוזרי להחזיק ישיבתי ולהרביץ תורה וכעל גמולות כעל ישלם להם ברוב ברכות ויראת ד' תוסיף ימים ושנים, — ובן יכבד אב לכבד אבותי אשר נשמתם בגנזי מרומים אבי מו"ה **אברהם** זצ"ל, (נפטר יום א' י"ג ניסן תרמ"ה) אשר הי' מפורסם לכל באי שער עירו לאדם יקר איש המעלות אוהב תורה ורודף צדקות, ואמי הצנועה והחשובה מרת גנענדל ע"ה (נפטרה בש"ק תשעה ימים בחרש תמוז תרנ"ו) אשר בכל כחם החזיקו אות ילתורת ד' וכל מגמתם הי' להדריך בניהם ובנותיהם על דרך התורה ויר"ש תהי נפשם צרורה בצרור החיים, — וגם אלה לא תשכחנה אנשי קהל האנשאוויטץ אשר הייתי ביניהם זה עשרים שנה והחזיקו אותי בכל כחם ומאודם, אנא ד' שלם להם פרי צדקתם וברכתם בכל מעשי ידיהם, והבדלו החיים אדם יקר ונעלה איש מפורסם הנגיד המפואר מו"ה אברהם יהודא ז"ל משם, שהי' נקרא בפי כל ר' ליב זיבהאלץ ע"ה ששבק לן חיים בליל ד' ג' בחדשי אדר דהאי שתא תרס"ו לפ"ק, אשר עוד לפני איזה שנים הי' בעוזרי להדפיס ספרי תבואות השדה חלק שלישי וע"כ הדפסתי שם הקדמת בית יהודה לזכר עולם על שמו. ובכן גם עתה סמוך למיתתו לא מנע ידו מלתמוך אותי במתנה הגונה אשר הפרשתי את ברכתו להדפסת ספרי הנוכחו שו"ת פרי השדה, ישביעהו ד' מפרי צדקתו ופועל כפיו תנחהו במעגלי צדק והקב"ה אשר לא עזב חסדו עם החיים ועם המתים ינחהו במשכנות מבטחים עד יעוררו ישני עפר ויקיצו הגרמים אלה לחיי עולם ואלה:

והחתימה מעין הפתיחה הנני נותן הודאה על חלקי אשר הנחילנו דת מורשה תורת יקותיאל ואשא כפי על להבא יזכנו עוד להגות בתורת ד' אשר הנחיל לעמו ישראל ואזכה עוד להוציא לאור מאשר חננו ד' ברוב חסדו להפיצם בישראל אשר נזכה בקרוב בבנין אריאל ובמהרה יקבץ פזורי ישראל, — ותשלם המלאכה מלאכת זה הספר בעזה"י פק"ק באניהאד אור ליום ג שנכפל בו כי טוב אין טוב אלא תורה והוא בשנים העשר להדש סיון שנת תרס"ו לפ"ק, — כורע ברך ועיני מיחלות לד' הצעיר והשפל באנשים,

אליעזר דייטש.

בעזהי"ת

שאלות ותשובות
פרי השדה
חלק ראשון

— סימן א' —

לכבוד הרב הגאון הגדול החריף עליס שו"ע וכו' מו"ה **יהודא ליבוש יולעס** נ"י, האבדק"ק **שעבעש** יצ"ו:

מכתבו וכו', ועל"ד השאלה בישראל שקנה קודם פסח מאדון א' לערך אלף מדות יי"ש (ספיריטוס) ונתן לו מעות ע"ז רק שלא שלם לו הכל, והערל מדד הי"ש לתוך כליו של ישראל והניח אותם במרתפו בין שאר החביתין של עכו"ם וגם מדד לו ה"גראדין" שיהי' הפחת הכל באחריות הישראל, גם לענין יוקרא וזילא הי' באחריות ישראל, רק לענין אחריות גנבה ואבדה או אפי' אונסים הי' באחריות העכו"ם, והישראל כשמכר את חמצו שהי' לו בביתו נשכח ממנו שצריך למכור גם החמץ שיש לו במקום אחר (כמבואר במג"א סי' תמ"ח סוף ס"ק ח) ולא מכר את חמץ הנ"ל, רק בשטר מכירה נכתב בזה"ל: וכן אם נשכח ממני איזה חמץ שיש לי בביתי או במקום אחר הכל אני נותן במתנה גמורה ואלוטי' להערלות הקוני' עכ"ל, וגם בטל החמץ כדינו, ואח"כ נזכר לו בשביעי של פסח שלא כתב את החמץ הנ"ל בשטר מכירה ואז לא הי' יכול להוציאו ולהפקירו כי מקום החמץ רחוק ממנו, והגיע עתה לשאול מה דינו בחמץ הנ"ל, והי' הפסד מרובה כידוע, זהו תורף השאלה הצריך לענין. — ואצ"ע בזה מה שנלענ"ד בס"ד:

א') **צריך** לדון אם הי"ש הי' נקנה כלל לישראל כיון שדרך מי שקונה יי"ש הוא שקודם שרוצה ליקח אינו קונה דווקא זה הי"ש ממש רק שנותן לו מעות על זהו המין ובעת שיהרצה ליקח יש לו רשות להמוכר ליתן לו יי"ש אבל לא שיקנה זה הי"ש ממש והוי רק כמו שפוסק על שער שבשוק שחייב ליתן לו אפי' אין ביד המוכר מאותו מין היכא שמצוי לקנות כמ"ש בשו"ע סי' ר"ט ס"ק כ"ג אבל לא שהלוקח יקנה ממש דווקי' יי"ש זה כל זמן שלא משכו לרשותו ויש לו להמוכר רשות ליתן לו אחר, וא"כ לא הוי כלל הך יי"ש כחמצו של ישראל, וכן ראיתי בשו"ת מהר"ם שיק או"ח סי' רכ"ה דכל שאין מוכרח ליתן לו אותו חפץ דווקא רק מזהו המין לא שייך בו קנין עיי"ש אמנם אחר העיון קצת בכ"ד יש לומר דשפיר קנה הישראל אותו הי"ש ממש דאע"ג דקיי"ל כליו של לוקח ברשות מוכר אינו קונה מ"מ הרי מבואר בשו"ע חו"מ סי' ר' סעי' ג' דאם אמר לו המקנה לך וקנה בכלי זה קנה, וכתב שם הש"ך דה"ה אם נתן לו רשות להניח הכלי שם קנה, וא"כ כאן שמדד לו המוכר לתוך כליו של ישראל, וגם כוונת המוכר הי' שיהי' ברשות ישראל לענין היזק הפחת הן במדה שאדם מודד הן ב"גראדען" וא"כ קנה הי"ש ממש והוי של ישראל, וא"כ הוי חמץ שי' שעבר עליו הפסח דמבואר בשו"ע או"ח סי' תמ"ח סעיף א' דאסור אעפ"י שבטלו, ובהדיא מבואר שם סעי' ג' דאפי' הניחו שוגג או אנוס נמי אסור, וגם אין להתיר כאן מטעם שהחמץ לא הי' ברשות ישראל רק ברשות עכו"ם דהרי המחבר בשו"ע סי' ת"מ כתב דאפי' אם הנפקד קבל עליו אחריות עובר גם המפקיד וא"כ ה"נ בכה"ג אע"ג דהחמץ הי' באחריות העכו"ם לענין אונסי' מ"מ כיון שנקנה לישראל כמ"ש גם המפקיד עובר, עיי"ש בט"ז ס"ק ד' שהאריך בזה וא"כ הי' מקום לאסור כל החמץ לכאורה:

אמנם הואיל והדבר הוא הפס"מ אמרתי נעיין בכחא דהתירא דהנה הך דינא שהביא השו"ע סי' ת"מ דהמפקיד עובר הוא דעת הרא"ש פ"ק דמס' פסחים וז"ל: וכיון שהשאילו הנפקד לשמירה ממונו ביתו קרינן והאי דמכילתא איירי בנכרי שהלוה לישראל על חמצו כדתנן בפ' כ"ש ולשון המכילתא שם היא כך מה ביתך ברשותך אף גבולך ברשותך יצא חמצו של ישראל ברשות הנכרי שאינו ברשותו עיי"ש ברא"ש, וא"כ פשטן של דברי' הוא כך דוודאי אם החמץ הוא רק בתורת פקדון אצל הנכרי אזי כל היכא דאיתי' הוי ברשותא דמרי' ושפיר עובר המפקיד משא"כ בנכרי שהלוה לישראל לא הוי ברשות ישראל לגמרי ואינו עובר בב"י, והנה לכאורה נראה ומסברא לחלק לענין פקדון בין שהוא ברשות הנכרי או כשהנפקד הוא ישראל דבאמת י"ל דמיד מתחלה שם דנאסר בהנאה מדרבנן ואמרי' מס' פסחים ז' ע"א דאיסור דרבנן נמי לאו ברשותי' קאי' א"כ אמאי עובר בב"י רק מ"מ עובר דחמץ עשאו הכתוב כאילו הי' ברשותו רק ע"כ אמרי' דעשאו הכי כאילו הי' ברשותו היא רק אם לא זכה בה אחר משא"כ אם מיד כשנעשי' הפקר זכה בה אחר בכה"ג לא מצינו שהתורה אוקמי' ברשותי' ע"כ וא"כ כשהפקדון הי' ברשות ישראל דאז י"ל לומר דמיד מתחלת שם כיון שנאסר בהנאה להמפקיד זכה לו חברו לישראל דהא אסור להנפקד כמו להמפקיד א"כ שפיר נשאר ברשות המפקיד כמו שהיה מעיקרא ועובר עליו דחמץ ע"כ אוקמי' רחמנא ברשותו, משא"כ כשהנפקד הי' עכו"ם א"כ מיד בתחלת שם שנאסר בהנאה לישראל הו"ל כהפקר עוד קודם שעובר בב"י דהא בב"י אינו עובר רק מתחלת הלילה ליל יו"ט [יעיי' נוב"י מהדו"ק לאו"ח סי' כ', אמנם לכ"ע קודם חלות בשעות דרבנן ל"ש ב"י] וא"כ מיד שנעשה לו כהפקר זוכה העכו"ם בחמץ דחברו קונה לי' וכאן ל"ש לומר דעשאו הכי כאילו הי' ברשותו בע"כ דהיכא דכבר זכה בו אחר לא אוקמי' רחמנא ברשותי' בע"כ, שוב ראיתי בס' מקור חיים סימן ת"מ ס"ק ה' שכתב לחלק כה"ג, עיי"ש, וא"כ אע"ג שכתב המחבר דאפי' בקבל הנפקד אחריות עובר המפקיד י"ל דלא קאי רק בישראל הנפקד דישראל לא זכה בי' כלל

כיון שאסור בהנאה וא"כ קבלת אחריות גרידא לא מהני לפטור המפקיד דמ"מ ממוני דמפקיד הוי מש"כ בהפקד עכו"ם שפיר י"ל דזכה בו העכו"ם כיון שנאסר לישראל וא"כ הוי חמצו של עכו"ם דאע"ג שהשאיל לו עכו"ם הרשות לישראל מ"מ כיון שהי' באחריות העכו"ם זכה בו העכו"ם, ואע"ג דבמקור חיים כתב דבעכו"ם אפי' לא קבל עליו אחריות זכה לו חצרו בהפקר מ"מ במחכ"ת יש לחלק בין קבל אחריות או לא, דבלאו הכי י"ל דעכו"ם כיון שאין עולה על דעתו כלל שהחמץ נעשה הפקר א"כ אין דעתו לזכות ואע"ג דחצר קונה אפי' שלא מדעת מ"מ הא איתא להדיא ברמ"א בחו"מ סי' רס"ח סעי' ג' דהיינו דווקא בדבר דאסיק אדעתי' לפעמים משא"כ בדבר שאינו רגיל לבא אינו קונה וא"כ שפיר י"ל דבסתם חמץ המופקד אצל עכו"ם לא אסיק אדעתי' שיהי' לו בו שום קנין ולכך אין העכו"ם קונה מן ההפקר וקם לי' ברשות ישראל לעבור בב"י כמו בכל חמץ דעלמא משא"כ בקבל עליו אחריות דאז יש לו בו צד קנין עכ"פ. א"כ שפיר כשנעשה הפקר ממילא ע"י איסור חמץ קנה לי' הנכרי עכ"פ כיון שגם מעיקרא הי"ל בו צד קניין עכ"פ, וא"ש מ"ש המחבר עובר "אף" המפקיד וא"כ איירי בישראל הנפקד דאז עובר המפקיד בקבלת אחריות גרידא דהנפקד לא מהני כפוטרו למפקיד, ועי' בשו"ת שאג"א סוף סי' פ"ג, משא"כ בנפקד עכו"ם מהני עכ"פ קבלת אחריות לפטור המפקיד כמ"ש, ודו"ק היטב, וא"כ בנ"ד שהחמץ הי' בביתו של עכו"ם ובפרט שישראל עדיין חייב לו על חמץ זה ממש וא"כ כיון שהוכחנו דאפי' בפקדון בעלמ' בביתו של עכו"ם ואחריותו עליו דגם המחבר מודה דהמפקיד אינו עובר מכ"ש הכא דהו"ל כנכרי שהלוה לישראל על חמצו דאין הישראל עובר ואע"ג דהא דנכרי שהלוה לישראל דאינו עובר איירי רק בשהכניסו אצל העכו"ם כדאיתא להדיי סי' תמ"א והגיע הזמן ולא פרעו, מ"מ כ"ל דשה"ה דדווקא היכא שהחמץ הי' מעיקרא של ישראל לגמרי אזי אינו מותר רק כשהכניסו אצל העכו"ם משא"כ כמו בנ"ד דמעיקרא הי' של העכו"ם ומעולם לא יצא מרשותו לגמרי וחייב לי' הישראל לעכו"ם על חמץ זה ממש א"כ הו"ל כמו שמעולם לא יצא מרשות העכו"ם לגמרי ואין הישראל עובר בב"י, וכעין שעד לדבר כ"ל להביא ראי' מדברי שו"ת ל"ל סימן ק"ז דמסיק דליכא עכ"פ דמי שחייב לחבירו ויש לו מאותו הסחורה ממש מה שלקח אלא זה בהקפה ומזה הוי החוב דיש לזה דין קדימה מי שהסחורה היא שלו ע"ש לתמצא, וא"כ ה"נ כיון דפשיטא דאותו הי"ש שישראל כשאר עדיין חייב עליו להשר לא הי' כח לשום בע"ח של ישראל ליקח אותו מרשות השר ולהשר יש לו קדימה על מה שנשאר לו חייב א"כ עדיף מנכרי שהלוה לישראל על חמצו בעלמא והו"ל כשל נכרי ממש ואין הישראל עובר עליו כיון שהיא ברשות נכרי כמ"ש דאפי' בפקדון גרידא הי' מסתבר לומר דאינו עובר ברשות הנכרי מכ"ש הכא דהוי כהלוה לישראל על חמצו שגם הרא"ש מוקי לה דמכ"אי בנכרי שהלוה וכאן עדיף אפי' מנכרי שהלוה כמ"ש כיון שזו סחורה שלו ממש וא"כ וודאי לכ"ע אין הישראל עובר:

ועוד כ"ל בנ"ד דאפי' לפי מ"ש השאג"א סי' פ"ג דאע"ג דאינו עובר בב"י כשהחמץ הוא ברשות אחרים לדעת הרבה פוסקים מ"מ בעשי' דתשביתו עובר ה"ד בפקדון דעלמא דהי' לו ליטלו מבית הנפקד ולהשביתו כמ"ש הט"ז באו"ח סי' תמ"ח ס"ק ב' ע"ש ודו"ק היטב, משא"כ בנ"ד גם מ"ע דתשביתו לא בטל כיון שלא היה בידו ליקח החמץ ולבערו דהנכרי לא יניחו כיון שעדיין חייב לו ממש על זה החמץ ובעיני הנכרי נחשב ג"כ כחמץ שלו ממש וא"כ גם מ"ע דתשביתו לא בטל ומכ"ש דבב"י לא עבר וא"כ שפיר מותר החמץ לאחה"פ. ובעיקר דברי הרא"ש שהבאתי לעיל עי' בט"ז או"ח סי' תמ"ג מ"ש בזה, ועי' בשו"ת נטע שעשועי' סי' ו', ושו"ת ירעות האהל סי' ד' שהאריך מאוד בענין, ועכ"פ הכא כיון דגם לענין אונסי' הו"ל ברשות העכו"ם ולא הוי באחריות הישראל רק לענין יוקרא וזולא וא"כ קני לי' העכו"ם טפי וכן איתא להדיא במג"א סי' תמ"א ס"ק ג' דכל שהי' ברשות העכו"ם לאונסי' ג"כ יש לו בו קנין יותר וכן משמע בשו"ע או"ח סי' ע"ב דכל שהי' לאונסי' ג"כ ברשותו הו"ל כשלו ממש, וע"ש בש"ך ס"ק ט', א"כ בנ"ד הו"ל כחמצו של עכו"ם ואע"ג שישראל ג"כ יש לו בו קנין מ"מ כיון שהיה ברשות עכו"ם אינו עובר עליו ושרי לאחה"פ, הרי לך טעם חדא להתירא משום דנחשב עדיי כחמצו של עכו"ם ובפרט כיון שהעכו"ם הי' לו רשות להחליף זה הי"ש וליתן לו אחר, ודוק היטב:

ב') **עוד** כ"ל להתיר בנ"ד הנה הדבר מבואר בשו"ת אירת השלמי' (הנדפס' בסוף ספר מנחת יעקב) דאע"ג שפסק המחבר סי' תמ"ח לאסור בחמץ שעבר ע"ע הפסח לפי' בטלו מ"מ היכא שהי' אנוס ולא ביערו אין לאסרו דעיקר הטעם דאסיר אע"ג שבטלו היא משום דקי"ל כר"י בירושלמי דחיישי' להערמה כלומר דלמא אינו מבטלו בלב שלם וא"כ היכי דליכא למיחש להערמי הו אינו עובר אפי' בביטול גרידא ע"ש, והנה הגם דמסיק שם בשכח לבער דהוי קרוב לפשיעי אסיר בהנאה מ"מ כ"ל עפ"י מ"ש המג"א סי' תקכ"ד ס"ק ו' לחלק דבשכח מחמת עלילות הו"ל פשיעה ואם לא מחמת עלילות הו"ל כמו אונס ע"ש, וא"כ י"ל דוודאי כל הערמי נח שים לחוש הי' שאינו מפקירו בלב שלם וא"כ היינו דווקא היכא שחזינן שאינו עושה אז' הקנה לזה החמץ משא"כ בנ"ד שהי' עסוק במכירת חמץ מה שהי' לו בביתו וע"י זה היה טרוד ושכח מהחמץ שהי' לו במקו' אחר וא"כ אזי חשש הערמה יש כאן וכי לא היה לו גלה בדיבורו למכור גם זה החמץ וא"כ שכחה כה"ג ע"י שהי' עסוק בשעה ההוא לקיים תקנ"ח למכור החמץ ליכא כאן חשש הערמי ורק טרדי תקנ"ח גרמו' לו שהי' שכח משאר החמץ וא"כ שפיר מהני הביטול עכ"פ מה"ת דבוודאי מי שאינו מקיים תקנת חכמים כלל ורוצה לסמוך על הביטול גרידא שפיר יש לחוש דאינו מבטלו בלב שלם כמ"ש שו"ת פני' הובא בשו"ת פרי תבואי' ח"ב סי' מ"ב ע"ש, משא"כ היכי שחזינן שאיש הזה מקיים כתקנ"ח בחמץ שיש לו בביתו וע"כ הא דלא מכר גם החמץ שהי' לו במקום אחר לא משום שלא רצה לקיים התקנ"ח רק שנשכח ממנו כה"ג ל"ש חשש הערמה ומהני הביטול מה"ת ושכחי' דהכא לא חשיב כפושע כיון שהי' עסיק בשעי' ההוא במכירת חמצו הו"ל כטרוד בדבר מצוה בהקנ"ח ומה ששכח אח"כ הי' משום שסבור שכבר קיים התקנ"ח ממילא לא הו"ל כפושע ובפרט שיש לדון בזה ג"כ לפי האיש וידוע שזהו שנדון עליו אינו בכלל עבריינ' ע"ד חכמים, ועי' בס' באר יעקב בהלכו' חמץ שהביא ג"כ לענין קנס דיש לדון לפי האיש, הא חדא דכאן יש לסמוך על הביטול וליכא חשש הערמי' רק למי שאינו חש כלל לקיים תקנ"ח:

ועוד כ"ל להוסיף תבלין דכאן לענין החמץ שהי' מונח ברשות עכו"ם בוודאי מהני הביטול בכל גווני דהכי הפרמ"ג סי' תמ"ח באשל אברהם ס"ק א' הקשי' למה בעינן דווקא שיבטל בלב שלם הא דברים שבלב אינן דברים ומה לנו מה שאין מחשבתו מסכמת לדברו, ותירץ ה"ל כיון דפיו עוקר מיגו חצרו קונה לו ואף שאומר בפיו שלא יזכי לו חצרו לעולם מ"מ אחר רגע בשדעתו ולבו עליו חצרו קונה לו א"כ שאז אין הפיו מכחיש המחשבה באותו זמן וניהו כשהביטול בלב שלם אף מונח בחצרו שפיר דמי מ"מ כה"ג לא מהני ע"ש, ועי' מהר"ם שיק או"ח סי' רי"ב,

ואח"כ

וא"כ עד כאן לא מהני הביטול כשאינו בלב שלם רק על החמץ שמונח בחצרו גם לאחר הביטול משא"כ מה שמונח ברשות העכו"ם כיון שבשעת הביטול עכ"פ נפק לי' מרשותי' דלא איכפת לן מה שבלבו כיון שבטלו בפיו עכ"פ וא"כ תו לא יצא עוד לרשותו כיון שכבר יצא מרשותו ע"י הביטול וא"כ ממילא אינו עובר אפי' אם היה כאן חשש הערמה כמ"ש הפרמ"ג ובפרט כפי מה שהוכחנו דהכא חשש הערמה ליכא, ועי' פרי תבואה ח"ב סי' מ"ב, ודוק. הרי לך היתר השני אי משום דכאן ליכא חשש הערמה כיון שמכר שאר החמץ שהי' לו בביתו או משום כיון שהחמץ אינו מונח ברשותו מהני הביטול מה"ת אפי' אם אינו בלב שלם כסברת הפרמ"ג וא"כ לא עבר בב"י ודו"ק.—

עוד נ"ל להתיר בנ"ד (והוא היתר השלישי בס"ד) כיון שכי בשטר מכירה שכל החמץ שאינו ידוע לו ג"כ נותן לה במתנה כהערלית הקוני א"כ ממנ"פ אי נחשב החמץ כשלו ממילא הוא קנוי להערלי' ולא עבר בב"י, הגם דיש לשדות נרגא בהך היתירא משני טעמי' (א') דמלד הנותן הוי מתנה בטעות דאנן סהדי אילו היה שם אל לבו מהי"ם הכ"ל לא היה נותן לה בדרך מתנה, (ב') מפאת המקבל דלא שמכי דעתה כלל לקנות, מ"מ נ"ל דאין כאן בית מיחוש כלל דמלד הנותן ליכא ריעותא כלל דאע"ג דאם היה שם אל לבו בשעת המכירה לא היה נותן לה מתנה שוי רב ממון כזה מ"מ אנן סהדי דאם היה משים אל לבו בשעת איסור חמץ בשעה שאין בידו למוכרו שבאם יהי' החמץ ברשותו ולא תחול המתנה יעבור על איסור ב"י בוודאי גמר ומקנה (וכבר ביארתי בזה בחידושי בס"ד גם ג"א דהשנודק לריך שיבטל) וא"כ כיון דמיד כשהגיע זמן איסור חמץ ואינו רשאי למכרו ממילא אין שום כלום מלד אפקעתי דמלכי וא"כ בוודאי באיש המוחזק לירי"ם אמרי' דגמר ומקנה כדי שלא לעבור בב"י, וא"כ ממילא קנתה החמץ והמה ברשותי' כל ימי הפסח, ואע"ג שעכשיו לאחה"פ אינו מעכבו לעצמו מ"מ יצא מרשות הישראל בפסח ולא גרע ממ"ש המחבר סי' תמ"ח סעיף ג' דמהני בניתן מתנה לעכו"ם אע"ג שיודע שישמרנו לו עד לאחה"פ וכן אם מוכר בדבר מועט וכתב שם הח"י ס"ק ט"ו דאין לחוש לביטול מקח כי אנן סהדי דגמר והקנה כדי שלא לעבור בב"י וא"כ מה לי אם נותן מתנה לגמרי או בדבר מועט, והשתא דאתינן להכי דמלד הנותן לא הוי נתינה בטעות דגמר והקנה ממילא תו ליכא ריעותא נמי מלד המקבל מתנה מה שלא היה בדעתי' כלל לקנות חמץ כזה דבאמת כבר עמד בזה בס' מחה"פ סי' תמ"ח ס"ק ד' האיך מהני מכירי' חמץ כלל כיון שאין דעת הקונה לקנות כלל עיי"ש, אמנם היטב אשר דבר בזה הגאון בחתס"ו לאו"ד סי' ש"י דלאו בעינן שהעכו"ם יקנה החמץ בחמץ לא בעינן רק שלא יהי' ברשות ישראל וא"כ ממילא כיון שישראל מוכר לו עם מקום שהחמץ בו הרי נסתלק מהמץ ההוא ותו לא עבר בב"י ואפי' אם הישראל נמי לא היה בלבו למכור מ"מ הרי נסתלק ממנו והדברים שבלב אינן דברים מה שאין בדעת הלוקח לקנות עיי"ש. ויש לצרף לזה מ"ש לעיל בהיתר השני בשם הפרמ"ג דבאמת אמרי' דבשביל אינן דברים רק אם החמץ עדיין מונח ברשות המוכר נוכל לומר דקני לי' רשותו אא"כ וא"כ בכל מכירת החמץ כיון שגם המקום שהחמץ מונח בו נמסר לעכו"ם א"כ מיד בשעת ביטול או המכירה יצא מרשות הישראל המוכר, וא"כ בנ"ד מכיון דעכ"פ יצא החמץ מרשות המוכר משום לשון מתנה שכתב לה בפירוש ואנן סהדי דגמר והקנה לא איכפת לן במה שלא היה בדעת הקונה לקנות והו"ל החמץ ברשות הנכרי ולא עבר בב"י, ואין להתעקש א"כ אסור החמץ לישראל כיון ששייך להערלית הקוני הו"ל כמו גזל עכו"ם דזהו אינו כיון שהי' אינה תובעי' אותו אע"ג דאפשר דאם היתה יודעת שהיה בכלל מתני היתה תובעת אותו מ"מ עכשיו שאינה תובעת אותו לא גרע מהפקעת הלואת עכו"ם דשרי והוי כטעות גוי בעלמא דמותר, הרי לך היתר השלישי דשרי משום שהי' שייך לעכו"ם היי"ש אע"ג שלא ידע ממנו ודו"ק:

ועל ארבעה לו אשיבנה הנה בנ"ד לא נתן ישראל כל המעות בעד היי"ש כי נשאר חייב כפי מה שצריך השר לשלם מס המלך שזהו עולה יותר משווי הי"ש וחק המלך היא שאסור ליקח היי"ש מהקונה עד אשר ישלם חק המלך. והנה א"כ כפי מה דמבואר בחו"מ סי' ק"ל סעיף י' דאפי' היכא דמקבלת הדמי' קונה מ"מ היכא דעייל ונפיק אזוזי והודע שאר המעות לא קנה רק כנגד מעותיו, וא"כ בנ"ד כיון שלא יוכל ליקח היי"ש עד אשר ישולם מכס המלך אין לך עייל ונפיק אזוזי יותר מזה וא"כ הוי בהך היי"ש מעורב חלקו של ישראל ושל נכרי מעורבים זב"ז וחלק הנכרי עולה יותר מחלקו של ישראל, והנה לא מיבעיי' לדעת השאג"א בסי' פ"ט דבכה"ג כיון דהי' רק מדרבנן אסור משום קנסא א"כ אמרי' יש ברירה ומה שלוקח הי' מחלקו של העכו"ם א"כ ה"נ נוכל לומר שמיד כשיהנה הישראל מהי היי"ש נימא דהי' חלק של עכו"ם, ואע"ג דסוף סוף כשיהנה מכל היי"ש דהיינו שימכרנו כלו א"כ ע"כ הי' חלק של ישראל ג"כ מ"מ כיון שלא ימכרנו כלו בב"א אמרי' ליפכי נמי דלמא אין בריר' והי' מה שמכר מעיקרא חלק ישראל וא"כ מה שמוכר באחרוני חלקו של עכו"ם דלקולא אמרי' בדרבנן נמי אין ברירה וכה"ג מלינו בתערובות דרבנן ביו"ד סי' ק"י גבי תערובות דבר חשוב בנפל אחד מהן לים דתלינן אסורא נפל דנפל ואע"ג דלכאורה היה צריך לומר דאסורי' ברובא איתא מ"מ כיון שהיא רק מדרבנן ועל זה שנפל אין צריך תו לדון תלינן לקולא כמ"ש הש"ך ביו"ד סי' ק"י ס"ק מ"ד בשם הרשב"א וא"כ ה"נ מה שכבר מכר כיון דתו א"צ לדון עליו אמרינן דלמא הך הי' של ישראל מה שכבר נמכר ועכשיו הי' של עכו"ם וא"כ שרי בנ"ד, רק אפי' לפי"מ שראיתי בס' מקור חיים ריש סי' תמ"ח שדוחי' דברי השאג"א (א') דתערובות חד בחד אפי' מדרבנן אסור (ב') דאם הי' נוטל חלק העכו"ם א"כ קשקיל חליפי חמץ שלו שאסור בהנאה (ג') דא"א לו להתיר שניהם דממנ"פ אחד אסור, מ"מ בנ"ד הכא לא שייך כל זה דהכא לא הוי תערובות חד בחד כיון דחלק העכום עולה יותר מחלקו של ישראל וא"כ נתערב מיד ברוב של עכו"ם (ב') מה שתמה דישראל קשקיל חליפי חמצו האסור בהנאה לא שייך כאן דעכשיו כשיתן המעות מה שנשאר חייב קונה מחדש חלקו של עכו"ם מה שהיה מעורב תוך חלקו של ישראל ולא שקיל חליפי איסורי הנאה כלל רק עכשיו קונה חלק העכו"ם שהי' רוב היתר (ג') מ"ש דממנ"פ צריכים לאסור חלק אחד ל"ש כאן כיון דאנן אמרי' רק משום יש ברירה דמה שימכר בראשונה יהי' חלקו של עכו"ם, וא"כ כשכבר נמכר אמרינן איפכא דלמא אין בריר' וכל חדא תלינן שהי' של עכו"ם ובכה"ג היכא שאינו נהנה בב"א תלינן דכל חדא הי' דהתירא ובכה"ג תלינן באיסור דרבנן ובפרט לפי מ"ש בשו"ת אמרי אש לאו"ח סי' ל' בשם שו"ת הפנ"י דמתיר לערב בידים ומכ"ש הכא שהי' כבר מעורב ברוב ובכל חדא נוכל לתלות שהי' ומחלק העכו"ם שקונה עכשיו ומחדש במעות אשר צריך ליתן להשר וכיון שאינו נהנה בב"א שפיר תלינן בכל חדא שהי' של עכו"ם וא"כ הרי לך היתר הרביעי דבכל חדא ובכל מדה שאדם מודד לו נתלה שהי' חלקו של עכו"ם שקנה עכשיו מחדש ושרי אפי' לדעת המקור חיים ומכ"ש לדעת השאג"א שהבאתי וכאן שייך שפיר בריר' כיון שהאיסו' לא הי' הוברר ונתחלה בפ"ע דמייד שחלקו של ישראל

נאסר

נאסר הי' מעורב עם חלק העכו"ם, יעי' תוס' מס' תמורה ל' ע"א ד"ה ואידך מ"ש בשם הרמ"ר, ודו"ק היטב:

עוד יש להתיר בנ"ד (והוא היתר החמישי) כיון שהיי"ש נעשה מתפוחי אדמה בתערובות תבואה וא"כ הגם דיי"ש הנעשה מתבואה דגן הוי חמץ גמור ולא כדעת הפנ"י דלא הוי רק זיעה בעלמא עי' בס' באר יעקב בהלכי חמץ בסוף התשובה מענין יי"ש שהאריך בזה, וכן בשו"ת ח"ל סי' כ' מ"מ בהך יי"ש שהתבואה לא הוי לכל היותר רק אחד מעשרה וא"כ לא הוי אפי' תערובות כזית בכא"פ וא"כ הוי רוב היתר ומה"ת בטל ברוב וא"כ ממילא הוי תרתי דרבנן חדא מחמת שמעורב ברוב והי' על ב' פני' תערובות רוב (א') לפימ"ש בהיתר הרביעי דרוב חמץ הי' עדיין של העכו"ם שבכל מדה יש לעכו"ם רוב מה ששייך למכת המלך (ב') מלבד התערובות התבואה שהיא רק מיעוט נגד התפוחי אדמה וגם מלבד חמץ שעבר עה"פ ג"כ לא הוי רק מדרבנן והיכא דהוי תרתי דרבנן גם בס' באר יעקב הסכים לבטל ברוב לכתחלה וא"כ ממילא מותר היי"ש כיון שאיני שותים עד שנותנים בו מים ודרך לתת בו מים יותר מהשפירטוס א"כ יהי' מותר בלא"ה:

אמנם הלום ראיתי אחרי ראי' בחתס"ו או"ח סי' קכ"ג שרוצה לומר דיי"ש מתבואות ומתפוחי אדמה איכי שוים בטעמא וא"כ הו"ל מב"מ ואינו בטל ברוב וא"כ נפל הך היתר' בזירי דכיון שאינו בטל ברוב א"כ אסור מה"ת ועי' במג"א ריש סי' תמ"ב דלענין ב"י עובר אפי' ביותר מכזי' בכא"פ דוודאי היכא דבטל ברוב ומותר מה"ת אפי' באכילה תו לא שייך איסור ב"י משא"כ במשא"מ אפי' ביותר מכא"פ כיון דאסיר עכ"פ מה"ת עובר בב"י אפי' ביותר מכא"פ דלענין ב"י מצטרף (ועי' באמרי א"ש או"ח סי' ל') מ"מ כ"ל כיון דגם החתס"ו אינו מחליט הדבר לומר דהוי מבשא"מ רק דכתב דאפשר שאיכי שוי' בטעמי כ"ל כיון דלהדיא מבואר בטור סי' ל"ח בשם הרשב"א דכל טעם שאינו נרגש לשתם בני אדם לא הוי טעם וה"כ ידוע שסתם בנ"א איכי יכולי' להבחין בין יי"ש הנעשה מתבואות או מתפוחי אדמה וא"כ הוי כמו שוי' בטעמא ומצטרף לזה דעת הרמ"א ביו"ד סימן כ"ח דלענין מב"מ אזלינן בתר שמא הגם שהש"ך שם ס"ק ו' השיג עליו מ"מ בנ"ד דכמעט הם שוים בטעמא כ"ע מודו דאזלינן בתר שמא כמי והו"ל מב"מ ובטל ואע"ג דהשמרי' שמעמידי' בהם לעשות יי"ש הוי ג"כ מתבואה מ"מ איסור מעמיד לא הוי רק מדרבנן (עי' מג"א ריש סי' תמ"ב) וא"כ לא הוי רק מדרבנן א' משום תערובות רוב א' משום חלקו של עכו"ם שהיא רוב א' ומשום דתפוחי אדמה הו"ל רוב, ואיסור חמץ שעבר עליו הפסח דהוי ג"כ רק מדרבנן ובתרתי דרבנן כבר כתבתי מסקנת הבאר יעקב שם דמותר לבטלה, רק שם לא הסכים דכל היי"ש הי' נעשה רק מתבואה דגן עיי"ש וא"כ בנ"ד לכ"ע שרי לבטלה ברוב וכיון שאין דרך לשתותו רק בתערובות רוב מים א"כ שרי ממילא (ועי' היטב שו"ת אמרי א"ש שם סי' ל') וא"כ הרי לך היתר החמישי מלבד התערובות רוב על ב' פני' א' משום חלקו של עכו"ם א' משום דהרוב הי' מתפוחי אדמה ודוק היטב:

וזאת תורת העולה בקצרה ונכל מ"ש בהני חמשה צדדי היתירים בס"ד הראשון מלבד שהי' החמץ מונח ברשות העכו"ם המוכר ובאחריות שלו ובנ"ד יש ג' מדריגות בענין הזה להתיר, א') "קבלת אחריות" ב) שחייב לו והו"ל "כנכרי שהלוה לישראל על חמצו" ג') מלבד שהחוב הי' מאותו הסחורה ממש שקנה והעכו"ם דהיינו אותו יי"ש הי' מעיקרי של העכו"ם המוכר ולא יצא עדיין מרשותו זהו תורף היתר הראשון;— היתר השני מלבד שבטל החמץ, ונוסף לזה בלא"ה דעת בעל העיטור להתיר בהנאה בביטול גרידא עי' שו"ת כתב סופר או"ח סי' פ"ב והכא לכ"ע מהני כיון שהחמץ הי' ברשות העכו"ם,— היתר השלישי מלבד שנכתב בשטר מכירה שכל חמץ שאינו ידוע לו נותן במתנה להערלית הקונה וא"כ גם זהו בכלל,— היתר הרביעי כיון שמה שנשאר חייב הי' עולה יותר משוי המעות שכבר נתן והו החוב הי' מה שמשועבד למס המלך א"כ הו"ל שותפי ישראל ועכו"ם ובחמץ של שותפו' ס"ל ברירי' והו"ל חלקו של עכו"ם ואפי' המקור חיים דלא ס"ל כהשאג"א בזה מודה בנ"ד,— היתר החמישי הי' מלבד שהרוב היא מתפוחי אדמה ובטל ברוב מה"ת כדין מב"מ שבטל ברוב, ובכה"ג בוודאי יש לסמוך לבטל החמץ ברוב כיון דהוי תרתי דרבנן כמ"ש בס' באר יעקב, על החמשה היתירים האלו סמכתי יתדותי להתיר לבטלו ברוב ובפרט שלא יהי' נראה כמבטל איסור להדיא כיון דבלא"ה דרכו לשתותו בתערובות רוב מים, ועל כל דרכי היתירים האלו נוכל להתיר אפי' בשתיה לישראל, רק אם נראה שאפי' נאסור בשתיה לא יהי' הפסד כיון שבעל היי"ש השואל הי' בעל חנות ודרכו למכור לנכרי עפ"י הרוב אזי מהיות טוב להורות שלא ימכור מזה היי"ש לישראל ואין לומר נחוש דילמא ימכרנו לישראל כמו דחששו בכמה מקומות דכאן בוודאי אין נחוש כיון דמדינא בהנאה שרי גם לישראל, ומ"מ מזקני' אתבונן הואיל שראינו בשו"ת גדולי האחרוני' היכא שאירע עובדא כזה שקנסו אותו, ועי' בס' באר יעקב שהביא כן בשם הפנ"י, מ"מ כיון שכתב שהכל לפי האיש והזמן והואיל שהאיש השואל מוחזק לירא"ש ע"כ כ"ל שאין לקנסו הרבה רק כפי מה שעלה שער היי"ש בימי הפסח זהו וודאי מהראוי לחלק לעניים שלא יהנה ממה שהיי"ש הי' שייך לו בימי הפסח ועי' בשערי תשובה סי' תמ"ח שהביא כה"ג בשם תשובות עבודת הגרשוני הנדפסי' בשו"ת חו"י סי' מ"ח, מכל הני היתירים כ"ל ברור להלכה ולמעשה שמותר היי"ש למכור לנכרים עכ"פ, ואפי' לישראל מותר אם יהי' בדבר הפסד למכרו רק לנכרי.—

והכלע"ד כתבתי פה **האנשוויטץ** אור ליום ג' י"א אייר הרנ"א לפ"ק.

אליעזר דייטש.

— סימן ב' —

שוכ"ט שלה לכבוד המופלג בתו"י מורג חרוץ ידיו רב לו לפלפל בהויות דאביי ורבא קאינן האי לירב העוסק בחקי תורה כמו"ה **מתתיה' גאלדמאן** נ"י בק"ק קראטשין (גאליציען) יע"א:

היום קבלתי מכתבו. ואם אמנם כי טרוד אני בעניינים אחרים פניתי עצמי להשיבלו, ע"ד אשר יצא להסתפק במה דמצינו בכמה מקומות בש"ס דבעינן במצוה זה אלי ואנוהו אם הי' מדאורייתא או רק מדרבנן ואסמכי' אקרא והביא כמה בקיאות באיזהו מקומן בש"ס דכאן משמע דהוי דאוריי' ובמקום אחר משמע דלא הוי רק מדרבנן וא"כ צריך לברר שלא יהי' סתירה בדברי ר"א ונחזי אנן מה דקמן בס"ד:

הנה לכאורה י"ל דלא הוי רק מדרבנן דהנה מקור מקומו בש"ס לענין זה אלי ואנוהו הוא במס' ב"ק ט' דאיתא שם הידור מצוה עד שליש מצוה, ואיבעי' לן שליש מלגו או מלבר ונקטינן לקולא, וכתב הב"י באו"ח סי' תרנ"ו הטעם דאזלינן לקולא משום דהוי ספיקא דרבנן אלמא דמה דבעינן הידור מצוה היא רק מדרבנן ועיי"ש בפרמ"ג במשבצות ס"ק ב' ובפלפלא חריפתא במס' ב"ק ברא"ש שם באות ס"ג, ודו"ק, הגם די"ל לומר דלאו בכל מקום הי' רק מדרבנן

מדרבנן רק דהדבר נמסר לחכמים כמ"ש בס' כפ"ת ריש פרק לולב הגזול ורמז עליו מע"כ נ"י והוי כמו מלאכת חוה"מ שנמסר לחכמי' איזו מלאכי' אסורי' ואיזו מותרת, עי' במג"א סי' תקל"ו ס"ק א', ובזה יתי' קרה תמיהת התוס' על רש"י מס' סוכה שם דרש"י ס"ל דינש פסול משום זה אלי ואנוהו דלא הוי רק מדרבנן, ולפימ"ש א"ש דוודאי כל היכא דליכא חסרון בגוף המצוה רק מה שלא הוסיף עליו איזו דבר להדרו על צד היותר נאה. כמו לולב שלא אגדו אין זה פסול רק מדרבנן וא"ש דברי הרשב"א בסוכה י"א ע"ב שהביא מ"כ נ"י, וכן לענין שלים מלגו או מלבר דאזלינן לקולא התם נמי אין חסרון בגוף המצוה דהא יוכל להזדמן לפעמים שמה שאלגו לא הוי הדר כ"כ כיון שיש לפניו אתרוג אחר נאה ומשובח טפי בתכלית ההידור, מ"מ אלא אחר זה שהי' עתה גרוע, יהי' נקרא הדר אם יזדמן אתרוג שיהי' עוד. פחות הרבה במעלת ההידור אז יהי' זה נקרא הדר, עכ"פ אין זה חסרון בגוף המצוה לכך אזלינן לקולא, משא"כ בינש דהחסרון ההידור אינו רק משום שיש אחר נאה רק באותו לולב עצמו נולד ריעותא מגופו שהי' ינש, בהאי נימא פסול מדאורייתא, ודוק היטב כי הוא חילוק נאה, ויש להעמיק דברינו אלו בכוונת הכפ"ת. ודו"ק:

ומעתה כנא לביאור הכי מקומות שהביא מעכ"ה נ"י להוכיח דזהו אלי הוי מה"ת א') ממס' שבת קל"ג ע"ב דאמרינן דחוזר על ציצין שאינן מעכבים משום ואנוהו וכיון דמחללין שבת משמע דהוי מה"ת דאי לא הוי רק מדרבנן האיך היו יכולין לחלל השבת, הנה מה דפשיטא לי' לכ"מ נ"י דאי לא הוי רק מדרבנן אין מחללין, לדידי מספקא לי דוודאי לא יאמר שום אדם דמצוה דרבנן ידחה שבת רק הכא לענין מילה כיון שכבר ניתן שבת לדחות אפילו משום מצוה דרבנן נמי מחללים את השבת. והאי חילוקא שכיון שכבר ניתן לדחות מותר לחלל איתא להדיא מס' מנחות ע"ב ע"ב דאמרינן שהרי כבר דחתה שחיטה את השבת: ואפילו אם נימא דהלכה אינו כן ובאמת קיי"ל באו"ח סי' של"א סעיף ב' דעל ציצין שאינן מעכבין אינו חוזר מ"מ אין תימא אם הגמרא מס' שבת שם היה ס"ל בס"ד לחלק בדרך דחיה דכיון שכבר דחתה מילה השבת חוזר משום הידור מצוה נמי אע"ג דלא הוי רק מדרבנן ובפרט דהתם איכא חסרון בגוף המצוה שאינו נימול כראוי כ"כ באופן המהודר, ודו"ק:

ב') **הביא** כ"מ ראי' ממס' מנחות ס"ד דאפילו שחט כחושה בראשונה מותר לשחוט השניה לכתחלה וכן פסק הר"מ פ"ב מהלכי שגגות אלמא דהידור מצוה הוי מה"ת, יש לחלק בין מצוה דעלמא לקרבן דקרבן איכא משום הקריבהו נא לפחתך וכחושה לא הוי פסולה רק משום שאינו בגדר הדר רק משום דמאיס, וראיה לדברינו שהרי רש"י שם ס"ל בפרק לו"ב הגזול דמשום ואנוהו הוי פסולה דאורייתא מ"מ הכא גבי כחוש לא נקט טעמא משום ואנוהו רק משום הקריבהו נא לפחתך עי' רש"י שם ד"ה אפילו כמלאה, ואמאי לא פירש משום ואנוהו, א"ו דמשום ואנוהו דהיא רק משום הידור בעלמא לא הוי שרינן לחלל השבת רק משום דהכא מאיס ואיכא משום הקריבהו נא לפחתך (ועי' ברמב"ם סוף פ"ז מהלכי איסורי מזבח בלבונה הזהב שם, ודוק) וא"כ מי שהביא הכחוש לקרבן אין זה כי אם רע לב ואין בו חפץ לד'. וממילא מתורץ נמי מיומא ל"ד ע"ב דשם נמי בעינן משו"ה מן המובחר, והתורה גלה להדיא מובחר כדרך והיא נמי כדברי הר"מ שרמזנו עליו והדו"ק. וא"ש נמי במס' שבועות (דף י"א ע ב) גבי פרה דראוי' לפדות אם מלא כתה ממנה דכיון דחטאת קרי' רחמנא דמיא לקדשים ובעינן מהיותר מובחר ודוק. וממילא א"ש דברי המהרש"א מס' שבת ק"ד דמשום ואנוהו אינו פסול מה"ת דמקרבנות אין ראיה לפסול במצות דעלמא משום הידור וא"ש:

ג') **ועפ"י** הנ"ל מתורץ נמי קושייתו השניה שהקשה במאי דאמרינן מס' מנחות ע"ב דאי נקצר שלא כמצותו כשר אין הקצירה דוחה שבת, והרי בכחושה דוחה שבת ולדברינו לק"מ דוודאי לענין קצירה אין שום חסרון בגוף המצוה אם לא יהי' נקצר בזמנו ממש ולכך כיון דשלא כמצותו נמי כשר למה ידחה שבת, ועי"ש בתוס' ד"ה אמאי דחי שבת, ובמקו"א הארכתי בזה בס"ד, (עיין תבואות השדה חלק ו' דף י"ג אות ע"ו) — משא"כ לענין קרבן כחוש הוי חסרון בגוף הקרבן ומשו"ה דחי שבת לשחוט השניה ודוק. ומ"ז שהעיר עוד על דברי בענין שלא חטב בסוכה אין העת פנוי להאריך כי כבר ביארתי במקום אחר וכל זה כתבתי רק לכבוד תוה"ק ופה תהא שביתת קולמסי כעת.—

והנני חותם בברי פה האנשוויטץ הי' נכדר „אשר השיס לפניהם" שנת „שערי חכמה" לפ"ק, יהי' ד' בעזרו ללמוד תוה"ק מתוך הרחבה כאוונ"פ ונפש הדו"ש:

אליעזר דייטש.

נ"ב, שוב ראיתי למרן הגאון חתס"ו ז"ל בחידושיו לפרק לולב הגזול שהרגיש ג"כ להקשות מהא דציצין שאינן מעכבין שחוזר בשבת משום זה אלי ואנוהו עיי"ש.— ותתכי הרב מו"ה יוסף הכהן נ"י הראה לי שבס' שדה חמד (חלק דברי חכמים) סי' ה' האריך בעניינים אלו עד מאוד

— סימן ג' —

יתברך משוכן מרומים בברכת שמחת פורים כבוד: אהו' ידידנ"פ הרבני המופלג בתו"י חו"ס הנגיד המפואר והנכבד מאוד כעל"ה וכו' כש"ת מו"ה **אליעזר פאנפעדער** נ"י אחד מיקירי קהלה בעיר **עפעריעס** יצ"ו

יקרתו הגיעני, ועי"ד אשר נתיעץ עמי אם ליתן רשות להקים מצבה אשר שם הנעדר נכתב בכתב ולשון אומה אחרת, הנה כבר ראה בשו"ת מהר"ם שיק ליור"ד סימן קע"א שאוסר, וכן בשו"ת שערי צדק ליור"ד סימן קל"ט אוסר ג"כ בפשיטות, ומה לי להוסיף על דבריהם, אולם לאשר לא יאמרו אותם קלי הדעת אשר חפצים בזה כי על אשר אנו מרחיקים עצמנו משאר האומות זה גורם השנאה בגלות, לזאת אמרתי אפתחה קלת וירוח לי:

הנה כל האומות מודים בזה כי שפתינו שפת לשון הקודש הוא היתה העיקרית ובו נברא העולם וכו' האומות מודים עכ"פ בתורה שבכתב, ומקרא מלא דבר הכתוב ויהי כל הארץ שפה אחת, רק בדור הפלגה ראה הקב"ה שאין טוב לעולם שישתמשו בלה"ק לכך נפרדו לשבעים לשונות, ואנו עם ד' נבחרנו להיות כל עבודתינו בלשה"ק, רק מה שצריכים להשתמש לחיי העוה"ז ולתיקון המדינה מוכרחים אנו לדבר בכל מדינה ומדינה ככתבם ולשונם כי מוזהרים אנחנו בגולה שצריכים להיות נכנע תחת יד האומות המושלים עלינו, וברוך ד' אשר הפליא חסדו עמנו והשגחת הקב"ה עלינו בגלות ג"כ, כמ"ש ואף גם זאת בהיותם בארץ איביהם, והנה עיקר תכלית המצבה הי' סימן להשארת הנפש אשר ג"כ הכל מודים בה (וגם יש לו טעם עפ"י סוד) ואם אומנם שבהשארת הנפש זוכים כולם גם שארי האומות וכן כתב הר"מ בפ"ג מהלכות תשובה שחסידי אומות העולם יש להם ג"כ חלק לעוה"ב, מ"מ לא יוכל להיות שכולם יהיו שוים בזה כמו שאפילו ישראל גופא לא יהיו הכל שוים בקבלת השכר ותענוג התמידי כדאיתא במס' שבת כל צדיק וצדיק נותנים לו מדור לפי כבודו (עיי"ש דף קנ"ב ע"א) וא"כ מכ"ש

הישראל אשר משחירים פניהם בעוה״ז על התורה והמצוה בוודאי יזכו לתענוג יותר משארי האומות אשר אין להם רק אזה מצות, והנה א״כ וודאי כל זמן שאנחנו פה עוה״ז אם אמנם שאיננו מובדלים לגמרי מהם הוא מחמת שבחיי המדינה לא נוכל להיות מובדלים כל כך משא״כ לאחר הפרד הנפש מהגוף אין לנו שום קישור ודבוק בחיי העוה״ז, זולת מה שהצדיקים מתפללים גם לאחר מותם לטובת החיים, וא״כ מי שכותב על המצבה שם המת כמה שהיה נקרא בחיים בלשון אחר הרי מראה עי״ז שגם לאחר המות איכפת ליה בחיי הבל העוה״ז מה שלא יאמין בזה אפילו טפש גדול כנער מדעת וע״ב שכופר לגמרי בענין התחיה והשארת הנפש ועולם התענוג אשר לא ישוה שום דבר לערכו וא״כ בזיון גדול הוא כהמת אשר יהיה ניכר ע״י מצבתו כי הוא מכת הכופרים בעולם הקיים לעד וגם בזיון הוא להמתים אשר יהיו קבורים סמוך לו ע״כ בוודאי ראוי לכל עדה ישרה למחות בפרצות כזה ואין בזה שום פחיתת הכבוד ללשונם כי בוודאי אין אנו נוזים לשונם בשום דבר רק במה שנוגע לעולם הקיים לעד כי אז יהיו הכל שפה ברורה ויעו שכם אחד לא נוכל להשתמש רק בלשה״ק, ותמה אני על הרופא כזה אם כבר נענש ר״ל במיתת בנו למה לו להגדיל המדורה ונפש הבן למה ישא חרפה בחטא האב.—

ואפשר עוד טעם להקמת מצבה כי הנה בעוה״ב שואלים להנפטר על שמו וכדי שלא ישכח שמו הי׳ סגולה שיהי׳ נכתב השם על המצבה ואע״ג דעל שמו שואלים תיכף והמצבה אינם מקימים תיכף מ״מ מי יודע עד איזה זמן נמשך הדין ושם שואלים אותו תמיד וא״כ אם יהי׳ נכתב שם העכו״ם על המצבה אזי לחרפה יהי׳ לה, ולמי שאינו מאמין בכל זה בוודאי כל המצבה הי׳ למותר, והנה אנו נוהגים קדושה בבית״ק ובמצבות כמבואר בשו״ע יור״ד סימן שס״ד והכל הי׳ משום ששם הנפש זכה וברורה מופשטת מעניני הגשמיות והחומר וא״כ לער גדול הי׳ להנפש אם תראה שם אחר ובלשון אחר על המצבה שלא תראה כי הוא רק משום שקבורים שם לה עדיין איזי יחס וקשר בעניני הארצי וכדי לה בזיון וקלס, ע״כ יאמר נא להרופא המדובר בו שיחם חס על נפש בנו ועל נפשות שאר בניו, שלא יתחיל הפרצה במקום מקודש, ובזכות זה יהי׳ ד׳ בעזרו שיראה נחת בשאר בניו הקיימים ואנו מבקשים ומתפללים לד׳ כשאי״ע איזה דבר ר״ל שיגרור פרצת עמו בית ישראל ולמה לו להוסיף פרצה ח״ו, בטוח אני כי ישים דברים האלה על לבו. ואם כבר נחקק שם העכו״ם על המצבה יכולים לטוח אותו בטיט המתקיים שקורין „גיפס״ שלא יפול ולא יהי׳ ניכר כלל וכלל ובזכות הזה ירחם ד׳ על פליטת עמו ישראל ויאמר למלאך המשחית הרף וישמע שמחה וששון בגבולי ישראל.— [שוב ראיתי בסוף ספר אמרי יושר מהגאון הקדוש ר׳ מאיר א״ם זצ״ל שכ׳ תשובה בענין הזה לטשאנגראד וגם דעתו דעת גדולים מסקנתו שלא לכתוב על המצבה רק לשה״ק ושלא לשנות השם ומספר השנים רק כפי אשר אנו מונים לבריאת עולם עיי״ש],— ועי׳ בשו״ת מהר״ש סי״ק ח״מ סימן כ״ו.—

כ״ד הבאעה״ח פק״ק **באניהאד** א׳ י״ב אדר לסדר לכפר על נפשותיכם שנת הרכ״ח לפ״ק: **אליעזר דייטש.**

— סימן ד׳ —

החיים והשלום לכבוד אהובי תלמודי הרבני המופלג נתיי״ש וכו׳ מו״ה יוסף פריעדמאנן נ״י, נק״ק קרעטשענאב יע״א:

אשר שאלת בזה שכתב הש״ע ביו״ד סי׳ קט״ז סעיף ה׳ דלא יניח תבשיל תחת המטה אם הקפידה דווקא בשעה שישנים עליה או דאין חילוק, הנה מדברי הרמב״ם פי״ב מהלכי רוצח אין ראי׳ כלל שהרי הוא לא כתב הטעם משום רוח רעה שפירה עליה׳ רק שמא יפול בו דבר המזיק, וא״כ לדידי׳ ודאי אין חילוק בין ישנים עליה או לא, ועי׳ בס׳ תבואות שור סי׳ ו׳ ס״ק ד׳ שכתב שהר״מ לא הביא בשום מקום הטעם משום דרוח רעה, אמנם לדידן דס״ל הטעם משום ר״ר א״כ יש לחלק לכאורי בין שעה שישנים עליה או לא, ועיניך שפיר חזו מ״ש בס׳ הו״ח רי׳ פ״ב ממס׳ שבועות דהטעם משום שבשעת השינה כשהלקת הנשמה ושרי׳ רוחי׳ דמסאבות׳ דמה״ט לריך נטילה שחרית עיי״ש,— ואם גם בדיעבד אסור כבר הבאת גם אתה מ״ש הפ״ת שם בשם שו״ת שבות יעקב ועי׳ בספר ברכ״י ליו״ד שם, ועפ״י דברי הת״ח שם נראה לי בדרך לחוה מה שמצינו בגמרא מס׳ ב״ב כ״ח דעי״ה אין מקפיד על אוכלי׳ תחת המטה וה״ח מקפיד והוא עפ״י מ״ש בס׳ הקדוש אוה״ח על התורה טעם שמת ישראל מטמא יותר מעכו״ם משום שהקליפות נודבקים יותר במקום שהי׳ קדושה שורה וטהן נושל לחביות שמריקן ממנה הדבש שמתקבצין הדבורים ולכך גופי ישראל כשהנשמה יוצאת ונשאר עכ״פ איזה הארה קדושה רוצים החיצוני׳ להאחז שם ולכך מטמא גוף ישראל יותר מגוף עכו״ם שלא הי׳ במקום קדושה לעולם והחיצונים רוצים כהאחז במקום קדוש יותר ושביב רשעים יתהלכון, עיי״ם בס׳ אוה״ח פ׳ חקת והו ק׳, וא״כ בוודאי כשה״ח ישן רוצים הקליפות להתדבק ושורי שם ר״ר משא״כ בעי״ה שהי׳ ריק מכל שורש הקדושה א״כ אין לו לר״ר במה להאחז בו׳ (ואין כוונתי על אנשים הפשוטים שאיני בעלי הירה ומ״מ מתנהגים ביר״ש כי אנשים כאלו וודאי בכלל עם קדוש יחשבו ועי״ה הי׳ט כמ״ש בגמר׳ איזהו נקרא עם הארץ).— ומ״מ אפילו לדברי התו״ח ג״כ י״ל דהכא במטה אפילו בשעי שאין ישנים עליה כמו רולה הר״ר להאחז בם דבשלמא גבי טומאות מת באהל שאין טמא א״כ משום שכיון שמת וילא מן האהל ולא ישוב עוד לשם גם הקליפה מסתלקת מכל וכל משא״כ במטה המיוחדת לשינה אפילו בשעי שאין ישנים כיון שכבר התחיל הרוח רעה להיות תחת המטה ע״ד שביב רשעים יתהלכון כי על מטתו של ת״ח בוודאי אין כח לקליפה לשלוט שם רק תחת המטה אזי אפילו בשעי שאין ישנים עלי׳ כיון שיודע שבסופו עוד ליסן בם יוכל להאחז שם הקליפה ולכך אין מחלקים בין בשעי שישנים עליה או לא ובפרט בדבר שהתירו בו משום סכנתא אין להקל כמה שמלינו בגמרא פרוקא לסכנתא, ועי׳ בטו״ז יו״ד רים סי׳ קט״ז ודו״ק. - העולה מדברינו אלו שבדברים כאלו הי׳ רק לכל הקדוש יותר לריך להיות נזהר יותר וא״ם מני מה שהפ״ת שם הביא בשם שבות יעקב שבדיעבד אין לאסור התבשיל ומלינו שהגר״א ז״ע החמיר אפילו בדיעבד דבשו״ת שבות יעקב מיירי משהם אנשים שאינם קדושים כ״כ ואין מקום להקליפה להאחז בהם כי אין מתגרה בהם משא״כ הגר״א ז״ל שהי׳ קדוש ביותר לריך לדקדק ביותר, זכר לדבר ממה שמלינו שחשבו חז״ל לאחד מעשרה נסים שלא אירע קרי לכה״ג ביוהכ״פ והיינו משום שהי׳ קדוש ביותר מגרה הילה״ר ביותר, ועי׳ בתוי״ט שם במס׳ אבות פ״ה משנה ה׳, ודוק, ((ועיין וילקט יוסף מחברת א׳ סימן קל״ב אות ג׳)),— ילאתי קלת מגדרי לדבר בדברים שהי׳ רק עפ״י קבלת אבותינו ובדברים אלו נאמר כבשים ללבושך ואין להאריך יותר בזה:

ואחתום בברכי שלום יהי ד׳ עמנו שנהי׳ נשמרים מכל רע ח״ו וקדושת ד׳ יהי׳ חופף עלינו תמיד. –

פה **האנשוויטץ** ב׳ לסדר מטות שנת תרכ״ג לפ״ק: **אליעזר דייטש.**

חיים

— סימן ה' —

חיים ארוכים ונעימים לראש גבר בגוברין עטרת תפארת ישראל הרב הגאון המובהק חכם הכולל בכש"ק וכו' מו"ה **אברהם פאלאני** נ"י אבדק"ק **אומיר** יצ"ו:

ספרו היקר והנחמד מעשי ידי אומן בידיו אמונה הגיעני לנכון, והלכתי בו מחרכי תבונתי וראותי כן תמהתי על המראה הנפלאה הכי קרא **שמו אברהם** כי הוא אב המון הלכות רבות וגדולות שגו כאן אשרי שלו ככה, וזכה להראות חבונותיה דמר היא כיהו רבה גבן עברתי בין בתריו להראות לו כי יקרו דבריו בעיני, ואליע בזה מה שכרי"ל ע"ד השאלה שהביא (בפי רה) בראובן שמכר אתרוג לשמעון וברך עליו ביו"ט ראשון, ואח"כ נודע לו שהי' פסול ליום ראשון רק שהי' מן הפסולים ליום ראשון וכשר לשאר הימים, והורה בזה חכם א' שכיון שהי' אנוס מה שנטלו ביום א' על שמך החכם המוכר וא"כ יצא בו גם ביום ז' וצריך לפרוע לו כל דמי האתרוג, והדר"ג נ"י פלפל בחכמה והביא הרבה בקיאות, ולדעתי פשיטא דא"ל לשלם לו כפי שוי אתרוג לכל ימי החג דאע"ג שהי' אנוס מה שנטלו ביום א' מ"מ הרי לא יצא בו ידי חובת מלוה ליום ראשון, עפ"י דברי הירושלמי פ"ג מס' קידושין הלכה ב' דפליגי ר"י ור"ל א' אמריקן אונסא כמאן דעבד ומסקנא הלכה כר"י דאונסא כמאן דלא עבד, ועיי' בר"נ מס' קידושין (דף ס' ע"א) הביא ג"כ הך פלוגתא דר"י ור"ל ונראה דס"ל להלכה כר"י עיי"ש, וא"כ אע"ג שהי' אנוס שסבור שהוא כשר מ"מ ידי מלוה לא קיים וא"כ מאילא פטור מהשלומי כל דמי האתרוג וא"ל לשלם רק בעד אתרוג שאינו כשר רק לשאר ימי החג, ול"ל דהא קיי"ל חשב לעשות מלוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה, וא"כ מוכח דאונסא כמאן דעבד דלא כר"י, אמנם אחר העיון מעט נראה דלק"מ דוודאי הקב"ה אינו מקפח שכר ומשלם לו על המחשבה טובה ג"כ מ"מ בשביל זה א"ל זה לשלם להמוכר מה שמכר לו אתרוג שאינו שוה אע"ג שהקב"ה מוותר לו שכר, ודומה למה דאמרינן במס' סנהדרין (דף ח' ע"א) עה"פ כי המשפט לאלקים הי' אר"ח ב"ח אמר הקב"ה לא דיין לרשעים וכו' אלא שמוציאין אותי להחזיר ממון לבעליו, מוכח להדיא דאע"ג דזה פחייבו אותו שלא כדין אין לו היזק שהקב"ה מחזיר לו מ"מ נענש הדיין וחשוב כגזלן וא"כ ה"נ בנ"ד אע"ג שהקב"ה מוותר לו לזה הקונה שחשב לעשות מלוה שכר שלם מ"מ אם זה יקח ממנו שכר יהיי נחשב כגזלן:

ועוד מטעם אחר יש לפטור הקונה מלשלם דנמכ"פ אם ידע זה המוכר שפסול ליום א' ובזדון מכרו לו לא גרע ממוכר טריפה לחבירו דא"ל לשלם אע"ג שכבר אכל כמבואר בשו"ע יו"ד סי' קי"ט סעיף י"ג, (וכהדר"ג נ"י הביאו שם), ואם לא ידע המוכר שהוא פסול ליום א' הנה יש לדמות הך מילתא למה דאמרי' במס' ב"ב גבי רב ענן דשקל בדקא בארעיי הדר גודא בארעא דחברי' אמרינן שם (דף מ"א ע"א) את גופא אי הוי ידעת וכו' הו"ל מחילה בטעות, וא"ב ה"נ כיון דהמוכר עלינו לא הי' לקח ממנו כמו בעד אתרוג שהיא כשר לכל הימים אם הוי ידע שהוא פסיל א"כ פשיטא דאין לחייבו לשלם רק לכל היותר בעד אתרוג כי נ"א שאינו שוה רק לשאר ימי החג. אם רוצה להניחו לשאר הימים, ואם אינו רוצה בו כלל מלי להחזיר לו דאין לך מקח טעות יותר מזה, ככ"ל ומכל הנהו ראיות שהבאתי בכ"ד,— ובענין אונסא כמאן דעבד יעיי' מ"ש בספרי תנו"ות השדי חלק ב' בקונט' דקלילי אות י"ד ואות ט"ו:

ואגב אעיר מה שראיתי בספרו (אות ז"ך) בענין שיכול בע"ד להפחידו בנדויים ובאפר ובשופרות, שהי' לו להביא דברי מרן החת"ם ז"ל לחו"מ סי' ע"ג שאין הרשות נתונה להפחידו בכל מה שעולה על לב המשביע ויהיב מילתי' בטעמא כיון שגם המשביע יש לו עליו קבלת חי א"כ מגילא יאמר לו גם אני אאים עליך בעיומים יתרים, ועיי' בשו"ת להגאון ר' עקיבא איגר ז"ל מהדו"ת סי' ל"ג כתב ג"כ דאין להרבות באיומים ומות שחורות עפ"י טענת המשביע מחמת כי לפעמים ידע התובע שהנשבע לא ירצה ליכנס באיומים כאלו ויתפשר עמו ע"כ אע"ג שאין חייב לו כלום, לזאת לא ניתן הרשות לאיומים יתרים רק להב"ד המה ישפטו בענין שכלם, ומר הדר"ג מסתם קתם לה דגם הבע"ד יוכל להפחידו והוא שלא כדברי אלו הגאונים ז"ל, והכלל בזה לפי ראות עיני הדיין מי הוא המשביע ומי הנשבע, ושתם במקום שהי' לו לפרש קלת יותר,— ואני מוכן עוד להעיר בספרו הנחמד וכעת אקצר מחמת הטרדה ועוד חזון למועד אי"ה.—

והנני חותם בברכה ידידו בלונ"ח:

אליעזר דייטש.

— סימן ו' —

שלום וישע רב לכבוד אהובי הרב המופלג החריף ובקי נפלא מגזע היחס למעלה בקודש כש"ת מו"ה **ארי' ליבוש אפאטהעקער** נ"י בק"ק **בוברקא** (גאליציען) יצ"ו:

נעימות ימינו הגיעני וע"ד אשר עלה ונסתפק אם מותר להוציא ס"ת לקרות בו ביחיד בלא ברכה, הנה בשו"ע או"ח סי' קמ"ג איתא אין קורין בתורה בפחות מעשרה גדולים בני חורין ולכאורה היה מקום לומר דכוונת השו"ע דבפחות מי' אין להוציא ס"ת כלל לקרות בו, אמנם המעיי' ברמב"ם פי"ב מהלכות תפלה שממנו הוציא המחבר דין זה (ובבאר הגולה שם כדפס בטעות פ"ב מהלכי תפלה ול"ל פי"ב) כתב שם הר"מ וז"ל: אין קורין בתורה בצבור בפחות מעשרה אנשים ולכאורה מ"ש הרמב"ם תיבת „בצבור" הוא יתור לשון וע"כ דכוונת הר"מ דהיינו דוקא לענין לקרות בצבור דהיינו בברכה אסור לקרות בפחות מי' משא"כ שלא בצבור דהיינו מה שהיחיד רוצה לקרות בתורה לקריאה בעלמא שפיר דמי וזהו ראי' שאין עליו תשובה, ומה שהביא בספר חיי אדם כלל ל"א לענין בעבור כמה מותר להוציא ס"ת הוא דין אחר דהיינו לקרות בברכה עוד פ"א ולהצטרף אנשים שכבר שמעו קריאת התורה משא"כ מה שאחד רוצה לקרות בתורה בלא ברכה מזה לא איירי כלל ופשיטא שמותר, ועי' בשו"ת הגאון ר' יודא אסאד ז"ל חלק שני סי' רכ"ח, ודו"ק:

ועוד ראיה ברורה שמותר ליחיד לקרות בתורה דהרי במג"א סי' רפ"ה כתב וז"ל: אם הוא רגיל בטעמים יקרא בס"ת ושם איירי ביחיד שקורא שמו"ת הרי מפורש שמותר, ועי' בשערי תשובה שם לאחד קדוש האר"י ז"ל שנהג כן, ועוד הרי מקרא מפורש יוצא במלך שאמרה התורה שהס"ת יהי' תמיד עמו וקרא בו כל ימי חיו הרי שמותר ליחיד לקרות בתורה ואין לומר דמלך שאני דא"כ במס' סנהדרין כ"א ע"ב דחשיב שם כמה חילוקים בין מלך לשאר אנשים היה לו ג"כ לחשוב שמלך מותר לקרות בס"ת ביחיד ומלוה היא ולשאר אנשים אסור, א"וו דכל אדם מותר, ודו"ק, מכל מ"ש נראה ברור בלי שום ספקפוק בס"ד דכל מי שיודע לקרות בס"ת ורוצה לקרות בו שמותר להוציא ס"ת ולקרות בלא ברכה.—

והנלע"ד כתבתי פה האנשוויטץ אור ליום ו' עש"ק לסדר „וישראל עשה חיל" שנת הרכ"ד לפ"ק:

אליעזר דייטש.

— סימן ז׳ —

בימי המצרים, יזריח ד׳ אור לישרים, וקרן עמו ירום, לכבוד אהובי ידי״נ הרב הגאון החו״ב וכו׳ מו״ה **נתנאל הכהן** כ״י אבדק״ק **אויוואראש** יע״א:

יקרת מכתבו הגיעני ושמחתי מדבריו הטהורים אמרתי יחי. — ואשר בדק בן בדברי המל״מ פ״ה מהל׳ מעה״ק הלכי י״ג מה שעמד על המחקר אם גם בבית שני היה צריך שהשתחוות יהיו מכוון כנגד מקום הארון, וקשה לי׳ למר כ״י למה לא הביא גמ׳ ערוכה ממס׳ מנחות כ״ד ע״ב דאיתא להדיא אמר רבה בר עולא אמר קרא וכפר את מקדש הקדש מקום המקודש לקדש? הנה אין זה השגה כ״כ כיון דהמל״מ שם פשיט לי׳ ממס׳ יומא כ״ב ע״ב דבעינן מקום ארון ומקום הבדים וזה מוכח וממסכת שם דלא מוקמי לי׳ רק בבית שני והנה גם במס׳ מנחות שם אי לאו הרא״י ממס׳ יומא לא הוי ידעינן לדרוש לקרא בהכי ולהדיא פרש״י שם מנחות ד״ה על כמי דווקא וכו׳ וה״נ דנ״א מזה והא אמרינן במס׳ יומא דמזה עיי״ש, הרי דאי לאו ממס׳ יומא שם הו״א דבבית שני באמת לא מזה ורק ממתני׳ שם מוכח הכי והכי משמע מרש״י שם וא״כ אין כאן השגה גדולה כ״כ על בעל מל״מ שלא הביא רק ממס׳ יומא כיון דכפי הנראה מדברי רש״י שם גם רבה ב״ע עיקר הוכחתו ממס׳ יומא, ודו״ק:

ומה שהקשה על המל״מ פ״ד מהלכי ביאת המקדש הלכה ב׳ שנסתפק שם בכהן ששמש בטומאה דאחיו היו מוציאין אותו חוץ לעזרה, אי חוץ לעזרה או אפילו חוץ לחיל ומסיים שם המל״מ דחוץ לעזרה לאו דווקא אלא אפי׳ חוץ לחיל היו מוציאין אותו, ופלא דהרי הר״מ פי״ח מהלכות סנהדרי׳ כתב חוץ לעזרה, כ״ל. דהנה בחידושי הר״ן במס׳ סנהדרין פ״ג ע״ב ד״ה מוציאין כתב לאו דווקא דאפילו חוץ לחיל היו מוציאין אותו רק שמסיים וז״ל והתם אוקמא אדינא דאורית׳ אם יארע כך ששמש בטומאה עכ״ל, כוונת הר״ן דמה״ת סגיא לי׳ בחוץ לעזרה רק מדרבנן היה צריך להוציאו אפילו חוץ לחיל (ותימא על המל״מ שלא הביא כלל דברי הר״ן אלו) והנה בהלכ׳ ביאת המקדש הביא הר״מ אחיו הכהנים לא היו מביאין אותו לב״ד ובמס׳ סנהדרין הביא לשון המשנה ממש דמס׳ סנהדרין פרחי כהונה היו מוציאין אותו חוץ לעזרה וכאן שנה הרמב״ם וכתב אחיו הכהנים, והנה ידוע שדרכו של הרמב״ם להביא רק כפי לשון המשנה או הגמרא וכך הביא בהלכ׳ סנהדרין וסמך עליו שכמו שנפרש בדברי המשנה דחוץ לעזרה לאו דווקא ה״נ נפרש בדבריו, אמנם כאן שינה הלשון דמתני׳ מס׳ סנהדרין פ״א ע״ב וכתב אחיו הכהנים וכו׳ וגם לא כתב חוץ לעזרה רק „לחוץ" ששם משמע דאפילו חוץ לחיל וא״כ י״ל עפ״י מ״ש הר״ן שם דבחיל רק מדרבנן אסור לטמא מת וא״כ אפש״ל דפרחי כהונה לא היו יודעים להזהר כ״כ אפילו במה שאינו רק מדרבנן ולכך לא היו ממתיני׳ להוציאו אפילו חוץ לחיל ותיכף שהגיעו חוץ לעזרה שהיו מוזהרים, מדאורייתא היו פוצעין מוחו ובאמת היו עושין בזה שלא כדין רק דאשמעי׳ דכהן ששמש בטומאה חייב מיתה בידי שמים דאלא״ה היו הם חייבים מיתה על שהרגו מי שאינו חייב מיתה כדאיתא במס׳ סנהדרין פ״ב ע״ב ועי׳ בחידושי הר״ן שם פ״א ע״ב במתניתין שהאריך בזה, ודוק, ואפשר דמתני׳ רבותא קמ״ל דאע״ג דגם הם עשו שלא כדין קצת במה שהרגו אותו בהר הבית מ״מ אין נענשים ע״ז כיון שלקחה קנאת ד׳ צבאות עשו כן׳ אמנם כאן בהלכי ביאת המקדש נקט הרמב״ם אחיו הכהנים והיינו גדולים שהיו בקיאין בדיני טומאה אף מדרבנן והם היו נזהרים להוציאו לגמרי לחוץ אפילו חוץ לחיל וא״כ א״ש דברי המל״מ והרווחנו בזה להבין דברי הרמב״ם ג״כ בס״ד:

שוב ראיתי בתויו״ט מס׳ סנהדרין שם שכתב ד״ה חוץ לעזרה דבהר הבית מותרי׳ טמאי מתים ועמד שם בתוס׳ להגאון ר׳ עקיבא איגר הא מדרבנן אין טמא מת נכנס לחיל עיי״ש, ולפי דברינו א״ש דהמשנה נקט במכוון פרחי כהונה שלא היו בקיאין כ״כ כמ״ש, ונכון מאוד עפ״י שנוי לשון הרמב״ם בהלכות ביאת מקדש ובהלכי סנהדרין ודו״ק. — ביתר הדברים אין העת פנוי ועוד חזון למועד וגם זה המעט לא כתבתי רק מפני כבודו כי רב הוא, ובזה אחתום בברכה עליו ועלינו תחזינה כהן בעבודתו ויראנו נפלאות בתורתו ונגילה בישועתו, כאוו״נ וכנפש אוה״נ דו״ש פה האלכסוויטץ הי׳ לסדר הנני נותן לו בריתי שלום כ״ב תמוז הרנ״ד לפ״ק:

אליעזר דייטש.

— סימן ח׳ —

בין המצרים, ד׳ את קרנו בכבוד ירום, לאהובי מחותני המופלג בתו״י עמק החרוץ וכו׳ כש״ת מו״ה **יעקב ברוך** כ״י אבן יקר ביכוז **בוטקאוויטץ** יע״א:

מכתבו הגיעני בעת אשר לא הייתי בביתי זה איזה ימים ובעש״ק אחר חצות כאשר באתי לביתי ומלאתי תכריך כתבים המחכים להבונה ונתתי לו משפט הקדימה יען אשר שואל כעניין בדבר הלכה, ומדי העתר אשאל עזר שיהי׳ עמדי. — ע״ד אשר נתיעץ עמי לאשר כי אין במקומו מקוה טהרה ומוכרחים הנשים לטבול בנהר (ומסתמא מיירי בנהר שאינו פוסק לגמרי לעולם דאל״כ בלא״ה אסור מטעם זוחלין כמבואר ברמ״א יו״ד סימן ר״א סעיף ב׳) רק שבנהר ההוא יש מקום רפש וטיט דאיכא חלילה ומוכרחת ליקח איזה דבר להניח תחת רגליה שלא יהי׳ חלילה וא״כ יש לחוש אולי תהיה דבר המקבל טומאה שאסור לעמוד עליו כמבואר ביו״ד סי׳ קצ״ח סעיף ל״א, רק יש ג״כ מקום שהקרקע קשה אמנם היא באמצע הנהר ואם תרצה לטבול שם תהיה מוכרחת להמתין עד שעה שבני אדם ישנים כדי שלא יראוה בני אדם ואיכא ג״כ חשש שלא תטבול כהוגן שתהיה מהומה לביתה וגם תצטרך להרחיק קצת החפיפה מן הטבילה, וע״ז מסתפק מכ״ה כ״י איזה דרך יבחרו ולאיזה חשש צריך לחוש ביותר, זהו תוכן שאלתו, ומעתה נחזי אנן דקיין בס״ד:

בשו״ע יו״ד סי׳ קצ״ח סעיף ל״ג הביא המחבר שלא תטבול במקום שיש בקרקעותו טיט משום חלילה וי״א שלא עלתה לה טבילה ואח״כ בסמוך בסעיף ל״ד הביא שלא תטבול במקום שיש חשש שיראו אותה בני אדם משום שלא תטבול שפיר ובדיעבד עלתה לה טבילה לכ״ע וא״כ היה מקום לומר כיון דחשש חלילה הוי חמור מחשש שלא תדקדק היטב משום שהוא מקום רואין, א״כ ממילא צריכין לחוש ביותר שלא תטבול במקום טיט ורפש ממה שנחוש שאם תטבול במקום הקשה שעכ״פ תהיה מהומה לביתה ולא תדקדק היטב שהרי שם בדיעבד עלתה לה טבילה לכ״ע וא״כ יותר טוב הי׳ שתטבול במקום הקשה ותהי׳ באמצע ובסתר עכ״פ שכן ראוי לבנות ישראל שלא ירגישו בטבילתה כמבואר במס׳ עירובין (דף כ״ה ע״ב) בגמרי שם ור׳ יוחנן אמר מפני שמרגישין ז״ז בטבילה, ועי׳ בסו״ת להגאון ר׳ יודא אסאד ז״ל ליו״ד סי׳ רי״ז, עכ״פ אם תעשה את שלה להצניע עצמה הגם שתהי׳ יראה מ״מ אולי יראו אותה ואולי לא תדקדק כ״כ, מ״מ כיון שבדיעבד עלתה לה טבילה עכ״פ א״כ ראוי יותר להכניס עצמנו בחששא זו ממה שנכניס עצמנו לטבילה במקום טיט או

או שתעמוד ע״ג המקבל טומאה דאז אפילו בדיעבד לא עלתה לה טבילה דבין במקום טיט ובין בעומדת ע״ג המקבל טומאה גם בדיעבד לא עלתה לה טבילה כמבואר שם בסעיף ל״א, כן היה נראה לכאורה:

ואמנם אחר העיון קצת בנ״ד כפי הנראה מכותלי מכתבו שעכ״פ אי אפשר בשום אופן שתטבול במקום הקשה שאין שם חשש חלילה תיכף בתחלת הלילה רק כמה שעות בלילה ואז איכא ג״כ חשש הרחקת הטבילה מן החפיפה ג״כ, אמרתי למלא הקנה לבנות ישראל להצילם מטיט ואל יטבעו במצולות עמקי רפש, דהנה בש״ך שם ס״ק מ״ז מלמד זכות על נה שטובלות אפילו בטיט דסתם טיט אינו כמו טיט היון ושאר טיט אינו חוצץ כמבואר שם בסעיף י״ד אמנם בדג״מ שם כתב וז״ל ועכ״פ צריכה להגביה רגליה בשעת טבילה, ועי׳ בש״כ שם ס״ק מ׳, והנה בנוב״י מד״ת ליו״ד סי׳ קל״ו הוסיף להחמיר ולחשוש שקרוב לוודאי שלא תהא נזהרת יפה להגביה רגליה ולכך כשיש מקוה אחרת אין לסמוך ע״ז שתגביה רגליה עיי״ש, ולענ״ד נראה לנוסקנת הש״ך בס״ק מ׳ במ״ש ולפי מ״ש לקמן דיש חילוק בין טיט לטיט אתי שפיר, עכ״ל הש״ך, נראה לי דוודאי אין אנו בקיאין היטב איזה טיט הוי כמו טיט היון וחוצץ או אינו חוצץ, וכן נראה בשו״ת מהר״ש סיק ליו״ד סי׳ ר״א דאין אנו בקיאין איזה טיט חוצץ וא״כ כך היא כוונת הש״ך דוודאי כל שאנו יודעין שהיא טיט היון אין לסמוך ע״ז שתגביה רגליה דאז בוודאי יש חשש דלמא לא תגביה רגליה שפיר אמנם כיון שאין אנו בקיאין אם היא כלל טיט היון ואז אינו חוצץ כלל בכה״ג עכ״פ יש לסמוך אם הגביה רגליה בשעת הטבילה דלחוש כולו האי שלא הגביה רגליה כיון שאין כאן דבר החוצץ בוודאי לא חיישי׳ וזה כוונת המחבר במ״ש בסעיף ל׳ איכה צריכה להגביה רגליה במקום שאין ט״ט דמשמע הא במקום שיש טיט מהני הגבהת רגליה היינו שאין כאן טיט היון בבירור וזה כוונת הש״ך במ״ש דיש חילוק בין טיט לטיט וכו׳ היינו אם אין ברור שהיא טיט היון ואפשר דהיא טיט הנרוק ובכה״ג יכולין לסמוך שתגביה רגליה, ודוק היטב, כי זה כ״ל ברור בכוונת הש״כ בס״ד שכך כוונתו בדברי המחבר ודו״ק, והנה אם כנים דברינו אלו היה תקנה ע״י שתגביה רגליה בשעת טבילה להנצל מחשש חלילה כיון דמסתמא אינו טיט היון בבירור וקניא עכ״פ בהגבהת רגליה:

והנה לאשר בכל זאת לא מלאני לבי שלא לחוש לחששת הנוב״י דלמא לא תזהר יפה בכ״ז (הגם שהוא גם הוא לא כתב רק אם יכולין לעשות מקוה אחרת) מ״מ מלאנו לב עוד תקנה אחרת הנה שתעמוד ע״ג נסר זה בוודאי אי אפשר דכיון שאין הנסר מחובר בבניין הו״ל ראוי למדרס ומקבל טומאה, ועיי״ש בטו״ז ס״ק ל״א ובש״ך שם ס״ק מ״ה, עכ״פ אין לעשות מעשה לעמוד ע״ג נסרים שאינם מחוברים בבניין, אמנם אם היה אפשר לה להכין שתעמוד ע״ג לבנים או אבן חלקה בוודאי טוב מאוד ויצאנו ידי כל החששות ומה טוב היה שעכ״פ יכינו איזה לבנים מחוברים יחדיו ויהיו שם קבוע במקום טיט ורפש ושיהי׳ נעשה באופן שראוי לעמוד עליו, אמנם אם גם זאת אי אפשר, מצאנו עוד תקנה בס״ד דהנה בלא״ה אינה הולכת יחידה לטבול רק עם עוד אשה אחרת כדאי׳ שם בשו״ע בסעיף מ׳ וא״כ אם האשה שהולכת עמה תדיח ידיה במים תחלה ובשעת טבילה הקפין קצת באויר בסיועת האשה אשר עמה שתחזיק בה דבכה״ג אם האשה הדיחה ידיה במים ליכא חשש חלילה אם תחזיק בה כמבואר שם בסעיף כ״ח ועיי״ש בטו״ז ס״ק כ״ז שעכ״פ יש ליזהר שלא תאחז בה בכח ובדיעבד אינו מזיק אפילו אם אחזה בה בכח וא״כ כ״ל דבכה״ג אם גם אשה אחרת תהיה לה לעזר שתקפוץ קצת באויר גם הנוב״י מודה שאין לחוש דלמא לא תהיה זהירה יפה מאחר שאפשר שאין טיט הזה חוצץ כלל, ככ״ל ברור בס״ד והגם דבמקפדת אפילו לא חוצץ כמ״ש שם הרמ״א בסעיף י״ד מ״מ מסתמא איכה מקפדת בט״ט לה, וא״כ סיומא דמילתא היא כך, אם אפשר ליתן שם אבנים חלקים או לבנים שרופים במסך ד׳ טפחים עכ״פ שיהי׳ ראוי לעמוד עליו בוודאי הי׳ על צד היותר טוב, אמנם אם אי אפשר יזהרו אותה שתקפוץ קצת באויר בשעת טבילה ברגע אחד ותוכל לעשות כן בסיועת חברתה ההולכת עמה ואז תוכל לטבול אפילו במקום טיט ויותר טוב לעשות כך ממה שממתין בטבילתה עד איזה שעות בלילה שיש כמה חששות או משום שתהי׳ מהותה לביתה או משום הרחקת הטבילה מן החפיפה כמ״ש כמ״ה כ״י, ועי׳ היטב בשו״ת מהר״ש סיק ליו״ד סי׳ ר״א, ודו״ק, רק אם אפשר להכין שם אבנים חלקים או לבנים שרופים זהו לד היותר טוב, ככ״ל ברור בס״ד להלכה ולמעשה, ודי ילילנו משגיאות, והכלע״ד כתבתי פה האכסאלווצין מוסיק כחלות הלילה לקדר, אלה הדברים הרכ״ד לפ״ק:

אליעזר דייטש.

— סימן ט׳ —

יראה בכהונה, בכוות ברמה, בעיר ד׳ שמה, כבו׳ הרבני המופלא ומופלג ושנון חיליו שמוכים ידיו רב לו וכו׳ מו״ה יוסף שמעון פאללאק כ״י, בק״ק לעמבערג יל״ו:

יקרתו הגיעני, ועל״ד אשר הקשה: במ״ש הרמ״א ביו״ד סי׳ קי״ד סעיף יו״ד, דאם ידוע שיש עכו״ם אחד בעיר שאינו מערב בו יין מותר ליקח מכולם כל זמן שלא ידוע שערבו בו בוודאי דתלינן לקולא, וכתב שם הש״ך בס״ק ח״י דדמיא להא דאמרינן במס׳ כתובות כ״ז גבי עיר שכבשוה כרכום דאם יש מחבואה אחת מצלת על כולן, והקשה כ״מ כ״י הא בש״ע אה״ע סי׳ ז׳ סעיף י״ פסקינן גבי מחבואה דלא מחזקינן בטהורה רק אם אמרה לא נטמאתי. וא״כ הכא דלא שייך אמירה דעכו״ם אינו נאמן בכלל אמאי יהי׳ מותר? יפה הרגיש בזה, וגם מה שתירץ דהתם בעינן אמירה דווקא דהוי כמו איכא לברורי, גם זה נכון:

ואשר אחזה לי נראה כך דיש לחלק דהתם אע״ג דבשבוי׳ הקלו מ״מ עיקר האיסור הי׳ מה״ת ולכך איכי׳ לאמנת רק במגו כמ״ש המחבר שם מתוך שיכולה לומר נמלטתי וכו׳ משא״כ הכא עיקר האיסור דרבנן סמכינן אפילו בלא אמירה, הא חדא, ועוד הרי החלוקה מחוקק שם ס״ק ע״ז הביא בשם הר״ב דהתם כהי לא בעינן אמירה דווקא, ועוד דהתם מכיון שכבשוה כרכום הרי איתרע עכ״פ חזקת היתר ואיכא ריעותא לפנינו, משא״כ הכא הכי כבשים מעולם היו בחזקת היתר אע״פ שדרך שלפעמים נותנים בהם יין מ״מ אין ריעותא לפנינו כיון ג״ש ספק אי נתן בהם יין וא״כ כיון שיש אחד שיודעים בבירור שאינו מערב בו יין א״כ הרי לא התחילה הריעותא כלל ומהני חזקת היתר בדרבנן דאפילו אם נתן בהם יין ג״כ לא הוי רק איסור דרבנן דסתם יינם בזמה״ז, עי׳ בש״כ ס״ק י״ז שם.—

ועוד בה שלשיה דהכא כמי מיירי שהעכו״ם אומר שלא נתן בו יין ואע״ג דאינו נאמן כלל מ״מ כיון דהיא מילתא דעבידא לאגלויי תיכף ומיד סמכינן אעכו״ם כמ״ש הש״כ ביו״ד סי׳ ל״ח סוף ס״ק ב׳ עיי״ש, ואע״ג דשם מיירי רק בנסיח לפי תומו דווקא מ״מ שכא כיון דעיקר האיסור היא רק מדרבנן וגם ידעינן שיש עכו״ם

אחד שאינו מערב בבירור, וגם לא נודע אם יש כאן כלל עכו"ם שמערב רק כולם הם בספק אם עירבו כלל ואחד ידעינן בוודאי שאינו מערב, ועיי"ש בט"ז ס"ק י"ג ס"ק י"ד בכה"ג הוי קרוב לס"ס ספק דלמא אין מערבין כלל ואת"ל שמערבין כיון שידעינן שיש אחד שאינו מערב דלמא הוא הוא שאינו מערב, ובצירוף דהוי מילתא דעל"ג תיכף ומיד דהא ע"י טעימה ירגיש אם יש בו יין ואם לא ירגיש ממילא נתבטל לכך מותר ומהכי אפילו אמירת עכו"ם שאינו משלפ"ת בדרבנן בכה"ג ועי' פרמ"ג סי' ל"ח ס"ק ב' בשפ"ד הביא כמי הלשון דאיכא למיקם עלה דמילתא „מיד" הרי דעי' דאפשר להברר „מיד" איכא קלא סברא להאמין משא"כ במחבואה וודאי לא היה מהני אמירת עכו"ם כלל כיון דאינו עומד להתברר,— ומחמת טרדות שונות כעת לא אוכל להאריך יותר והיה לו בזה רב שלום וברכה וחיים כאוו"כ וכנפש הדו"ש, פה האלכסויניץ אור ליום ג' לסדר אלה הדברים ה' בחדש מנחם אב, „לראות טוב" לפ"ק.—

אליעזר דייטש.

— סימן יו"ד —

מצלאין אנחנא לחיי דמר הוא כיהו רבא, ישביעהו די בלאלאות ושובע שמחות בלי- אנחות. כבוד הרב הגאון המובהק שיכי ועוקר הרים אור ישראל וקדושו וכו' מו"ה **חיים חזקי' מדיני** שליט"א האבדק"ק **קאראסאב באזאר** (במדינה רוסיא) בעהמח"ם שדה חמד יל"ו:

מי"ך וגם לרבות ספריו היקרים והנחמדים מפז ונופת צופים המפורסמים בעולם מאירים על פני תבל הגיעני לכבוד ושמחתי בהם מאוד וכו', ועי"ד אשר עוררנו ובדק לן מר הדר"ג כ"י שהיה נרשם במכתבי „ה' ירבה שלומכם" לפ"ק, אם אין בזה ח"ו בזיון או פחיתות כבוד שיכתבו השם הקדוש לפרט השנה, ונסתייע בזה משו"ת נוב"י מהדו"ת ליור"ד סימן קפ"ח, נרים כל מראין אומר אנא כי לא מלבי יצא הדבר רק שבאותו זמן ובאותו פרק הגיעני מכתב מרב גאון מפורסם נ"י והיה כתוב בו פרט הנ"ל וראהו הכותב אשר מעתיק מכתביי והשתמש ג"כ בו ומדמתיי דכפשיי עבד כך, וידי לא היתה עמו, ובשעת חתימת כתבים לא שמתי זאת אל לבי — אולם לאשר כי יצא הדבר מפי גאון אחד אמרתי אשנה פרק זה בס"ד, וזה החלי בעזר צורי וגואלי:

נ"ל דאין חשש בזה לכתוב הפרט הנ"ל לפרט השנה מכמה טעמים (א') כמ"ש הדר"ג כ"י בעצמו דיש לחלק בין כותב כל השם או רק אות אחת מהשם ובנוב"י שם היה נכתב כל השם כמבואר שם בתשובה, ולעשה שמוכין לדברי הדר"ג כ"י דהרי פשיטא דמחיקה גרע ואיכא איסור טפי ממה שכותב ומשתמש בהשם לפרט, דבמחיקה איכא איסור לאו מה"ת ואפ"ה מפורש הדין להדיא דאות אחד מהשם היינו כשלא כתב רק אות אחד מותר למחוק שהרי מפורש יולא כתב יי ה' מהשם אינו נמחק והוא בשו"ע יו"ד סימן רע"ו וא"כ אם לענין מחיקה אין קפידא בזה ק"ו לענין החשש דמשתמש בו לפרט מה שאינו ככון ומ"מ הי' רק חששא בעלמא בוודאי הדין ברור דבאות אחת אין קפידא ובלא"ה אני מהר מלכתוב בסוף אגרת איזה שם אפילו דרך מליצה (כמה שיש רבים שכותבים איזה פסוק למליצה אע"פ שיש בו שם כתוב) ממה דאמרינן במס' ר"ה ח"י ע"ב דבטלו אדכרתא משטריא והוטב בעיני חכמים דמגלא למחר פורע חובו ומוטל שטרו באשפה, לזאת הנני הטר מלכתוב באגרת איזה שם זולת בחידושי תורה אשר אני כותב בס"ד אם ימלא לפעמים כך היא משום שהמה גנוזים וטמונים, ובספר בני יונה על הלכות ס"ת סימן רע"ו כתב דאפילו באות אחד שנכנסה לשימן מהשם כמו שכותבים בסידורי' ב' יודין או ה' ג"כ אין למחוק לכתחלה, מ"מ בזה י"ל דיש להתיר לכתוב אפילו לכתחלה דלא חיישינן שמא יבא לידי מחיקה משום דאינו איסור כל כך לא חיישינן שיבא לידי כך וכמ"ש הטו"ז ביו"ד סימן ב' ס"ק ד' דכל דבדיעבד מותר בלא בדיקה לא חיישינן שמא ישכח ולא יבדקנו, וה"נ דטוחי', עכ"פ בכ"ד לענין לכתוב אות אחת מהשם ללרפו לפרט השנה אין קפידא כיון שאפילו במחיקה מותר כה"ג באות אחת שנכתב בפני עצמו, וזה פשוט וא"כ יפה העלה הדר"ג בכחו לתורה כי רב הוא דבאות אחת גם הנוב"י מורה דמותר:

ב') **עוד** יש לחלק דעד כאן לא אסר שם בנוב"י רק כשכותב השם לפרט גרידא ותו לא מידי כמו בעובדא דידיה משא"כ אם כותב דרך ברכה או דרך תפלה כמו בכ"ד ד' ירבה שלומכם שהי' בכלל ברכה או תפלה בכה"ג אין קפידא אפילו אם חשבון שנת השנה עולה ג"כ כך הי' רק שמכא נקט ואזיל, ומצאתי קצת ראיה לדברינו דהיכא שהוא בדרך הודאה לד' או דרך ברכה דמותר, דהכה גם בלאו"ה היה קצת חשש לכתוב ולהזכיר השם כמ"ש לעיל ממס' ר"ה ואעפ"כ מצינו להדיא בגמרא גבי נבוכדנלר שזכה למלוכה על שרהט אחר השליח להקדים שלום הקב"ה לשלום יחזקי' המלך ע"ה (עי' במס' סנהדרין צ"ו ע"א) וקשה למה הגיע לו שכר על זה דמשמע דאיהו שפיר עביד והלא כל עלמו לא היה רשאי לכתוב ועכ"פ לא היה ראוי ליטול שכר עליו א"ו כיון דשם נכתב בדרך הודאה להשי"ת ויתעלה שפיר ואריך למעבד הכי וא"כ ה"נ בכ"ד כיון שכותב לחבירו בלשון ברכה שמברך אותו והכל יודעים כוונתו של הכותב שמכוון לברך לחבירו אין כאן בזיון ח"ו ואדרבה הי' כבוד השי"ת שמקדים ברכתו שמכתב לתפלה לד' ומראה לו בסמכא טבא שיתקבל תפלתו ויקויים ברכתו שהי' עולה לפרט השנה ג"כ:

ג') **ועוד** השלישי אני בא לעשות סמוכין לזה דמותר, ממה דאמרינן ריש פרק הרואה במס' ברכות במתני' והתקינו שיהא אדם שואל את שלום חבירו בשם והביא כמה ראיות לזה דשרי, ובגמרא שם (דף ס"ג ע"א) משמע דאי לאו הני סמוכין מקראי היה ראוי לאסור באמת ומדטרחו חז"ל למצא לזה סמוכים דשרי מסתמא עשו כך משום כבוד שמים להרגילו בפי הבריות וא"כ הי"נ בכ"ד לכתוב פרט השנה ב"דרך תפלה ובקשה הוי כבוד שמים ולא דמי למ"ש הנוב"י שם דשם כתב השם גרידא לפרט השנה ואין עוד מלבדו כתיב רק השם, הוי קלת שלא כדרך הכבוד משא"כ הכא בתפלה שמתפלל „ד' ירבה שלומכם" שפיר איכא למימר שהי' ג"כ בכלל תקנת קדמונים לשאול שלום חבירו בשם, מכל הני טעמי נ"ל דברי כה"ג ובפרט שלא כתב השם רק אות אחת מהשם וברמיזה שם רמז כי מברך אותו בשם די כל כי האי וודאי הי' בכלל כבוד השם, ויש עוד לעיין בכתב שאינו קודש אם יש איזו קדושה בו אם נכתב שמות ופסוקים, וכבר האריך בזה בשו"ת חות יאיר סימן ק"ו והביאו ג"כ הברכי יוסף ביו"ד סימן רע"ו בס"ק כ"ח, ולענין דפוס כבר הביאו בזה במג"א ריש סימן רפ"ד ובט"ז שם, ויש בזה אריכות, עכ"פ בנדון דשאילנא קדמיכון נראה לי ברור מכל מ"ש בס"ד דאין בזה שום בזיון והורדת קדושה אדרבה כיתן שח ותעלומות ביתר שאת שבח לשמו הגדול מברך רעהו בסמכא טבא.—

והנלע"ד כתבתי בחפזי פק"ק באיתאחד ה' לסדר „והיה נעד ביפי וינקך" שנת תרכ"ח לפ"ק,— והנני בזה מוקירו ומכבדו כערכו הרם ונשא:

אליעזר דייטש.

יתברך

— סימן י"א —

יתברך בברכת השמים כבוד אהו' המופלג בתוי"ת החו"ש זך הרעיון וכו' כש"ת מו"ה יואל קליין נ"י בעיר **ליפיאן** יע"א:

יקרתו הגיעני וע"ד מה שכבוד מעלתו נ"י מסתפק לענין מה שהובא בשו"ע יו"ד סי' שע"ה סעיף ח' דאם בא ממקום קרוב מונה עמהם והיינו דווקא אם גדול הבית בבית כמסקנת ר' יוחנן מס' מו"ק (דף כ"א ע"ב) האיך הדין אם האב לא היה בביתו ונשארה אשתו שם בבית והודיעו לאב שיצא ביום השביעי אם גם זהו נקרא גדול הבית מה שאשתו נשארה שם, או דכיון דאשה לגבי בעלה לא נקראת גדול הבית? הנה בשו"ע אינו מבואר להדיא מהו נקרא גדול הבית ומלשון רש"י מס' מו"ק שם שכתב בד"ה שיש גדול הבית וז"ל וזה שבא הי' הצעיר ממנו וכו' דלא חשיב אבילות דצעיר לאצטרופי גדול בהדיה עכ"ל, היה משמע באשה שהיא מסתמא טפילה לגבי הבעל לא נקראת גדול הבית, וברא"ש שם הביא שאלו להרי"י בן גאות מהו גדול הבית ההוא דסמיך ביתא עליה וגרורי כלהו בתרי', עי"ש, ולדבריו אפשר דגם האשה שנשארה בבית ג"כ הי' בכלל גרורי כלהו בתרי' כיון דבשעה שאירע מילתא היתה הי' מסתמא עיקרית הבית, ובחידושי הריטב"א כתב במס' מו"ק שם וז"ל ול"ע אשה כגון האם או אחותו הגדולה אם היא חשובה גדול הבית, ובספר כרם שלמה ליו"ד סי' שע"ה הביאו ג"כ, והנה הואיל והריטב"א נסתפק בזה קיי"ל מסתמא באבילות לקולא, הגם די"ל דהריטב"א ג"כ לא נסתפק אם אשה נגד בעלה חשובה כגדול הבית, וספיקו הי' רק לענין שאר קרובים, אמנם מדנקט „האם" משמע טפי דגם לענין הבעל מסופק דאי רק לענין שאר קרובים למה נקט „האם", ויש לעיין בזה עכ"פ כיון שיש להסתפק יש לסמוך לקולא דבאמת י"ל דגדול נקרא מי שהיה בשעת אתחלתא דאבילות גדול הבית דהיינו שהיה בם אחד שכל צורכי המת היו מוטלין עליו דווקא, ועיי"ש בש"ך ס"ק ד' שהביא דוני שמתה אשתו הבעל נקרא גדול הבית כוונתו דאע"ג שהיתה אצל אביה עם בעלה מ"מ כיון שהבעל חייב בקבורתה הוי הוא גדול הבית דאל"כ מהו אשמעינן הש"ך בזה דפשיטא דהבעל הי' גדול הבית וע"כ אפילו בכה"ג שהיתה אצל אביה עם בעלה קמ"ל דמ"מ כיון שהבעל חייב בקבורתה הו"ל איהו גדול הבית וא"כ ה"נ באשה כיון שהבעל לא היה בבית בשעת מיתת התינוק והיו כל צורכי קבורה מוטלים עליה הו"ל איהי גדול הבית, הגם דלפי הטעם שכתב הר"ן מס' מו"ק שם דמשו"ה בעינן גדול הבית משום שהכל טפלים לו עיי"ש ה"נ היה משמע דאשה לא נקראת גדול הבית מ"מ כיון שהוכחנו מהני פוסקים הריטב"א והש"ך שהביא בשם הרשב"א דתליא במי שצורכי קבורה מוטלים עליו א"כ שפיר י"ל כמ"ש דעיקר הוא מי שהיה בשעת מיתה וקבורה הגדול דכלהו בתרי' גרירן וא"כ כיון שיש ספיקא עכ"פ אזלינן לקולא, ודו"ק, שוב ראיתי בספר כרם מחדש שו"ת רב טובך הובא שם סי' ל"ה תשובה אחת מהגאון ר' שלמה קלוגר ז"ל לענין אשה שלא היתה דרה עם בעלה ומתה אצל אביה אם האב נקרא גדול הבית וכתב שם וז"ל והרי העיקר בבית תליא מילתא במקום שמתה שם הוי הוא גדול הבית עכ"ל, וא"ש עפ"י סברתינו דלעולם לא נקרא גדול רק מי שהוא הגדול לענין הזה וה"נ כיון שלענין קבורת התינוק היתה היא העיקרית לא איכפת לנו במה שלענין שאר דברים הוי הבעל העיקר וא"כ באבילות דאזלינן לקולא שפיר יש לסמוך ע"ז ויוכל למנות עם אשתו, (ואחרי, שפלג, קבלתי ס' הנחמד שדה חמד. וראיתי שם בחלק אסיפת דינים מערכת אבילות אות ע"א שהאריך בענין אזה מקרי גדול הבית והמעיי' שם. ימלא ראיי' לדברינו, והכל עולה יפה בס"ד):

ומה ששאל אם יפה עשו במה שהודיעו לו שנוך לבלות השבעה ואילו היו ממתינים היה בא ב' או ג' ימים לאחר השבעה והיה צריך לקיים כל מצות שבעה ועכשיו הופקעו ממנו אם זה לא הוי גזול למצוה דרבנן, הנה לאשר הרבה נוהגין כן כ"ל ללמד זכות על בני ישראל, דהנה מצות אבילות אינו כמו שארי ענינים למשל שאר איסור דרבנן שאם אחר אינו יודע שהי' אסור, דמחוייב חבירו להפרישו, והרי הכא באבילות אינו כן דהרי מי שאשתו אינו יודעת שמת לה אביה או אמה מותר לשמש עמה וא"צ להודיעה הובא בפוסקים אחרונים ועי' בשו"ת להגאון ר' יודא אסאד ח"ב סי' רכ"ז, וע"כ דיש לחלק דשאר איסורי דרבנן האיסור מוטל עליו בכל גוונא ולכך צריך חבירו להפרישו ומכ"ש דלא לספוי' לי' בידים משא"כ הכא כיון שעיקר אבילות הי' משום צער וכל שאינו יודע דליכא צערא ליכא עליו חיוב אבילות כלל, וא"כ א"ש דאין חייב להודיעו לשום אבל שינהוג אבילות כמבואר בשו"ע יו"ד סי' ת"ב והיינו דכיון דאינו יודע לא רמיא עליו אבילות כלל, וא"כ אין קפידא מה שהודיעו לו מקודם כלות השבעה שלא יצטרך לשמור כל שבעה דכיון דלא הוי מצוה דרמיא עליו כלל, רק אם יודע לו ממילא אין קפידא אם הודיעו לו באופן שלא יצטרך לשמור כל שבעה, ועוד דעכ"פ כיון שנראה שהנשמה עדיין מתעכבת בבית כל שבעה וכפי הנראה מספרים הקדושים גם מה שהולכין לנחם אבל הי' ג"כ תועלת קצת לנשמה ויש לה קורת רוח מזה א"כ שפיר עשו מה שהודיעו לאב שיצא קודם כלות השבעה כיון שיש בזה קצת קורת רוח לנשמה ג"כ שיצא כל זמן שהנשמה משוטטת בבית, מ"מ משום טעם זה אין נוהגים להודיע לכל, רק לבנים שיאמרו קדיש, דאמירת קדיש הוא בבירור להצלת נפש המת כמבואר שם ברמ"א סי' ת"ג סעיף י"ב, מ"מ מקום יש למנהגן של ישראל שאינם חוששי' בזה להפקעת מצות אבילות כיון דלאו מצוה דרמיא עליו הי' כמ"ש, וכדאי ללמד זכות על כללות ישראל וד' יצילני מכל יגון ואנחה, וישמע באדמתינו ובגבולינו רב שלום ושמחה, והכלע"ד כתבתי פה האכסוויטץ יום ג' יו"ד אלול „ברחמים וברצון" לפ"ק:

אליעזר דייטש.

— סימן י"ב —

שלומים מרובים כטל וכרביבים משוכן מרומים לכבוד אהובי ידידי"נ הרב הגאון הגדול המפורסם וכו' מו"ה **שלום קוטנא** נ"י האבדק"ק **אייזענשטאדט** יצ"ו:

מכתבו היקר וגם קונטרס תשובה הנדפסת בשומר ציון ע"ד הענין אם מותר למול בן הנולד מישראל שנשא נכרית הגיעני לנכון ואענה את חלקי גם אני ויהי ד' למשען לנו.—

בשו"ע יו"ד סימן רס"ו סעיף י"ג כתב ישראל שנולד לו בן מנכרית אין מלין אותו בשבת משמע להדיא הא בחול מלין אותו ואע"ג דהרמ"א שם סוף סימן רס"ג כתב דאסור למול גוי אפילו בחול שלא לשם גרות י"ל היינו דווקא בגוי גדול שע"י אותו מילה אין בדעתו כלל שיכנס תחת כנפי השכינה משא"כ הכא שבדעת אביו לגדלו בדת יהודית אע"ג שמן הדין לא מקרי אביו כלל דוולד נכרית הרי היא כמותה מ"מ הרי אנן ידעינן שלאחר שיגדל יהיה סר למשמעתו שמחזיק אותו כאביו א"כ למה

לא

לא נמול אותו ועיי"ש בש"ך ס"ק ח' שעיקר הטעם שלא למול גוי הוא אם מכוין לרפואה דאין לרפאות אותו משא"כ הכא לאחי נחוש, דפשיטא דמשום איסור חובל בחבירו ליכא דהרי הוא עכו"ם ואין מצוין על חבלתו וא"כ אע"ג דפשיטא דעי' המילה עדיין הוא כגוי לכל דבריו מ"מ כיון דהיא אתחלתא דגירות אמרינן שפיר דזכות היא לו ומותר למולו, ועוד דהכא וודאי היא זכות גמור הוא לו אם יכנס אח"כ תחת כנפי השכינה עפ"י מ"ש בספרי (חלק שו"ש בשער איסור והיתר שער ד') דמשו"ה נקט הגמרא במס' כתובות י"א גר קטן מטבילין אותו ומחלק שם הרשב"א בין אם נתגיירו אבותיהם עמהם או לא משום דבלא נתגיירו אבותיהם הו"ל קצת חובה דמפקיעין אותו מירושה דאורייי דגר אינו יורש את הנכרי רק מדרבנן וא"כ הכא בכ"ד דאפילו אם לא יהיה גר ג"כ אינו בר ירושה כלל לאביו ישראל וא"כ אע"ג שגם עי' גירות זה לא יצא לכלל ירושה דהא אינו בנו לשום דבר כיון שנולד מן הנכרית (ועי' בס' מנחת חינוך סימן ה') מ"מ לא מפסידין אותו כלל ובוודאי מותר למול אותו בחול.— הנה שהבאתי בספרי שם באות ב' בשם הגאון ר' מאיר א"ש ז"ל דמשו"ה נקט רק מטבילין ולא מלין משום דבמילה איכא צד חובה דלעולם לא יהיה גר מה"ת כיון שנמול שלא לשם גרות כשהיה עכו"ם עפ"י שיטת ר"ת הובא בטור יו"ד סימן רס"ח עיי"ש בספרי מ"מ כיון שהדבר קרוב שאם לא יניחו למולו עכשיו יתגדל במנהגי עכו"ם לגמרי ולא יצא לעולם לכלל ישראל ועכשיו שדעת אביו לגדלו בדת יהודית בוודאי יצליח גם אח"כ כשיגדיל להטבילו בב"ד א"כ בוודאי זכות גמור הוא לו שימולו אותו עכשיו א"כ פשיטא שאין כאן שום טעם כלל לעכב מלמול אותו ובפרט בכ"ד שאביו מתנהג עצמו בכל ענייניו בדת יהודית רק מה שיצרו תקפו שנשא נכרית ואפשר עוד שאם לא ידחו אותו בשתי ידים שיעלה בידו לגייר גם אשתו הנכריה אין לדחות אבן אחר הנופל אעפ"י שעשה נבלה להתחתן בבת אל נכר ועי' בטו"ז יו"ד ריש סימן של"ד (ובשו"ת אחת האריכתי בס"ד):

אמנם מה שיש לעיין בזה הוא דנחוש שמא לא יטבול אח"כ בפני ב"ד ועי' מילה יחזיקו אותו לישראל ויבא מזה כמה מכשולות ח"ו, אולם נ"ל דאין לחוש בזה מכמה טעמים האחד דאפילו אם לא נמול אותו לא נמלטנו מחשש הזה כיון שאביו רוצה לגדלו בדת יהודית ואטו ידעו כ"ע שאינו נמול ויכול להסתיר עצמו שלא ידעו העולם שאינו נימול ומעשה דאשה גדולה במס' שבת כ"ג ע"ב יוכיח ויחזיקו אותו כישראל בלא"ה דאטו ידעו כ"ע שבא מן הנכריה וא"כ אין חילוק בזה בין אם יהי' נמול או לא וא"כ למה יעכבו מלמולו, הא חדא, ועוד קאמינא דהכא אע"ג דהטבילה צריך להיות בפני ב"ד דווקא כמ"ש בשו"ע יו"ד סימן רס"ח סעיף ג' מ"מ כיון דבדיעבד בכל ענין שטבל אפילו רק לקריו ג"כ הוי גר וזהו וודאי לא שכיח כלל שיזדמן במי שנתגדל בדת יהודית שלא יטבול פעם אחת באיזה ענין שיהיה או לכבוד הרגל וכיוצא וא"כ אע"ג דלכתחלה בעינן דווקא בפני שלשה ולשם גרות מ"מ כיון דבדיעבד לא מעכב וא"כ הרי כבר הסרים לנו זה הכלל הטו"ז ביו"ד סימן ב' ס"ק ד' דכל שאינו מעכב בדיעבד לא חיישינן לכתחלה שמא לא יעשה כך כיון דאינו מעכב בדיעבד.— ובענין אם לכתחלה בעינן גמירי ג"כ במה שהוכיח ממס' קידושין ס"ב ע"א מדקאמר הגמרא מי יימר דמזדקקי ליה תלתא דבעינן גמירי דווקא היינו רק לענין כל הגרות משא"כ הטבילה לחודא וודאי סגיא בדיעבד אפילו רק בפני אחד כמ"ש הש"ך ביו"ד סימן רס"ח ס"ק י' וזה וודאי לא שכיח שלא יזדמן אפילו אחד שיהי' בשעה שיטבול, ובספרי חלק שני בשער קניינים שער ד' אות כ"ב כתבתי בס"ד עוד בכמה אופנים לתרץ לשון הגמרא במה שאמר מי יימר דמזדקקי ליה הכי תלתא עיי"ש:

אמנם נסתפקתי אם לנ"ד יש כאן עוד חשש אחר כיון דקיי"ל בסימן רס"ח דאם נמול כשהיה עכו"ם צריך להטיף ממנו דם ברית והכא בכ"ד וודאי לא יניח להטיף ממנו דם ברית כיון שמחזיק עצמו כישראל לכל דבר א"כ אכתי איכא חששא שיחזיקו אותו כישראל גמור והוא מחוסר עדיין הטפת דם ברית דהך מה שנמול עי' אביו לא חשיב כלל, אבל נ"ל דגם מזה אין חשש דהא באמת רק מספיקא צריך להטיף דם ברית כדאיתא שם בש"ך ועי' בברכי יוסף שם ס"ק ד' שהביא כל הני שיטות הפוסקים, וא"כ הכא בכ"ד דנמול בצווי אמו ג"כ אע"ג דיש קצת מפורשים דר"ה במס' כתובות נקט רק מטבילין אבל מלין לא אפילו בצווי אמו מ"מ רוב הפוסקים ס"ל דכ"ש מלין דמהני טפי ועיי' בספרי ח"ג בסוגיא דגר קטן באות ב', וא"כ מהני אותו מילה גם לשם גרות כיון שגם אמו מסכמת דעתה ואפילו אם כיונה דאותו מילה לא מהני לשם גרות דדלמא אין אמו מסכמת או דאין מלין עפ"י צווי אמו רק מטבילין מ"מ דלמא הלכה כהני פוסקים דא"צ הטפת דם ברית וא"כ לא מיבעיי אם יטבילו אותו אח"כ בפני ב"ד ויקבל המצות בפני ב"ד דוודאי יהי' גר גמור רק אפילו אם לא יטבילו אותו בפני ב"ד כמי בדיעבד הוי גר א"כ אין לעכב המילה, ואפשר דאם לא ידחו אותו גם היא תטבול עצמה לנדתה והוי גרות מעליא דאפילו אם לא הגייר רק מאהבת בעלה מהני הגרות כדאיתא בסימן רס"ח סעיף י"ב א"כ אין הכי רואה כאן שום צד מלעכב המילה, כיון שקרוב הדבר לוודאי שעי"כ יהיה אח"כ ישראל גמור ואם ישא ישראלית יהיה הבן הנולד ממנו ישראל כשר, רק ע"ז צריך להשגיח שאם תתגייר האשה ג"כ שידעו שאותו בן הנולד בגיותה אינו פוטרה מיבום אם ימות בעלה אפילו אם יהי' גר גמור כדאיתא להדיא בשו"ע אה"ע סימן קנ"ו סעיף ב' וגם להשגיח שאם תתגייר האשה ג"כ שיפרשו זה מזה ג' חדשי הבחנה ועיין ביו"ד סימן רס"ט סעיף ט' ובאה"ע סימן י"ג סעיף ה' ועי' בשו"ת הריב"ש סימן ר"ז משמע כמי דגם בכה"ג כמו בכ"ד צריכה להמתין ג' חדשים אם תתגייר.—

אח"כ הגיע לידי ספר נדפס מחדש בירושלים בשם „ישא איש" ושם האריך ג"כ בנדון ישראל שנשא נכרית ונתגיירה אם צריכה להמתין ג"ח הבחנה עיי"ש בשו"ת לאה"ע סימן ז' ח' ומסקנתו דהיכא שכבר ילדה ממנו וודאי בעי הפרשה ג"ח, עכ"פ יהי' איך שיהי' לא מצאתי שום צד לעכב המילה בכ"ד לכל שיטות פוסקים כיון שלא הועלנו כלום אם נעכב מלמול אותו וגם קרוב הדבר שעי"ז יכנס תחת כנפי השכינה.— ואפילו באיסור מינקת חבירו שהחמירו כל הפוסקים מצינו בשו"ת מהר"י מינץ שהתיר שלא לדחות נפשות מישראל שיצאו לתרבות רעה מכ"ש הכא לענין מילה דמשמע משו"ע להדיא דמותר למולו בחול על אחת כמה וכמה שאין לדחותו, ואע"ג דיש לחלק דהתם בעובדא דמהר"י מינץ היינו דוחין נפשות מישראל משא"כ הכא הילד הזה עדיין הוא נכרי לגמרי מ"מ ה"כ יש לחוש שעי"ז שלא נרצה למול את בנו גם האב שעדיין הוא ישראל אעפ"י שחטא יצא לתרבות רעה ואם לא נדחה אותו יש תקוה עדיין שישוב לדי כיון שמתנהג בכל ענייניו כדת משה וישראל, ע"כ דעתי שלא לדחותו מכל הני טעמים שכתבתי ורק אם יעלה בידינו שגם היא תרצה להתגייר שנראה להתנהג עם בניו שנולדו לו ממנה בשעת גיותה שאינם בניו כלל לשום דבר כנ"ל להלכה ולמעשה בס"ד.—

אמנם

אמנם מה שיש לעיין עוד בדבר הוא שאם נתיר לו למולו ויחשב את בניו הנולדים בשעת גיותה כבניו ממש וכישראלים גמורים אולי ע"י יפרצו הרבה זרע מרעים להתחתן בגויי הארץ כי יאמרו כבר הותר הדבר וביותר יחשב להם חלילה ויתערבו בגויים כמה שרואים בעוה"ר בהרבה מדינות נעשה להם כהיתר וגם במדינתינו כמה נתערבו מעת ניתן החק עפ"י נמוסי המדינה להתיר הנשואין ישראל עם נכרית מ"מ כיון שאין זה דבר ברור שעל ידי שנדחה את זה אשר רק מרע היצר אשר בקרבו והתאוה תאוה רעה מגונה לדבק בבת אל נכר וקשור בה ככלב שונה באיוולתי ובשאר דברים מתנהג כישראל, אם על ידי שנרחיק אותו לגמרי שיהיה בזה גדר וסייג לשאר הפוחזים אשר גם בצפון לבם פוקרים וסרים מכל התורה שירחיקו עצמם עי"ז מלהתחתן באומות העולם והנסיון מעיד לנו שאותם הפוקרים לגמרי ר"ל ומכחישים בכל התורה אין שום דבר יכול להכניעם מללכת אחרי תאוותם הרעה ר"ל ע"כ לא נניח את הוודאי מה שקרוב לוודאי שע"י שלא נדחה אותו לגמרי שישאר הוא ובניו בקרב ישראל ונתפוס הספק לעשות גדר וסייג לפרוצים אחרים וא"כ כיון שמן הדין לא נוכל לדחותו ולהחמיר שלא למולו מה שמבואר עפ"י הש"ע והפוסקים שרק בשבת אסור למולו וכן בירושלמי מס' יבמות פ"ב הלכה ו' ובמסכתא קידושי' פ"ג הלכה י"ג כתי' ומשמע שרק בשבת אסור למולו וא"כ אין בידינו להחמיר בזה לעכב מלמולו לגמרי ולדחותו מתחת כנפי השכינה וכי נימא שמי שנולד מישראל ואמו נכרית שאין מגיירים אותו כדי שגם ישראל אחר לא יפרוץ וישא נכרית זה לא מצינו בשום מקום, ע"כ נ"ל בכ"ד שאין לדחותו מלהכניסו תחת כנפי השכינה וכהוראה יעשה לדעת שאינו בא לשום דבר כנ"ל להלכה ולמעשה בס"ד. [שוב ראיתי בשו"ת מהר"ם שיק ליו"ד סימן רמ"א שהעלה ג"כ דפשיטא דמותר למול בן הנולד מנכרית רק בלא ברכה כיון דלא ידעינן בבירור שירצה לקבל עליו עול מצוה, עכ"פ פשיטא שצריך אח"כ עוד קבלת מצות וטבילה], ובעניין אי צריך דווקא ב"ד של ג' עי' בשו"ת חמדת שלמה ליו"ד סי' כ"ט ל' שהאריך בזה. עכ"פ מכל הני שכתבתי אין לעכב כלל מלמולו כיון שאביו מכוין לשם מצוה, וזה פשוט לענ"ד:

אמנם כל מ"ש הי' רק לדינא אבל להלכה למעשה נתתי אל לבי בדבר הזה לאשר כפי הנראה אם יצא הדבר להתיר עפ"י התורה ישגה באיוולתו ויחשוב בלבו אשמתו אשר פעל נבלה בישראל כי חף מפשע ויתפרסם יותר ויותר בחטא ע"כ אדרבא דעבד ליה עבדו ליה להרחיקו לגמרי מעדת ישראל כראוי לו אשר הנביא ג"כ כבר כרתו ברוח הקדש, ויש להמליץ בזה הפסוק במלאכי בגדה יהודה ותועבה נעשתה בישראל ובירושלים כי חלל יהודה קדש ד' אשר אהב ובעל בת אל נכר, יש לפרש כי באמת מי שנושא נכרית וקשורה עמו ככלב ובשאר דברים רוצה להראות שמתנהג בדת יהודית היא תועבה יותר בעיני ד' ממי שהוא נבדל לגמרי בכל ענייניו מישראל כי אם הוא נבדל לגמרי לא ילמדו אחרים ג"כ מתועבותיו אולם אם רוצה עדיין להתערב עם אנשי ישראל ורבים יראו כי לא נבדל הוא ובפרט אם יזדמנו עוד איזה אנשים אשר נחשבים בעיני ההמון לת"ח ג"כ והם יקרבו אותו וודאי יאמרו ההמון ובפרט אלו אשר שבע תועבות בלבם רק עוד לא נבעו ובצפונם כמוהו כמוני גם ממני לא יבצר ונביא תועבת בית ד' חלילה, והנה מסתמא היה כן גם לעת ההוא שנזדמן איזה פוקר או בעל תאוה ר"ל שנשא נכרית ומ"מ אח"כ כשהגיע זמן הרגל לעלות לירושלים אמר בלבו גם הוא לא יבדל מעדת ישראל ויאסוף עם כל ישראל חברים לעלות לירושלים, וזש"ה בגדה יהודה ותועבה נעשתה בישראל „ובירושלים" כלומר כי זה התועבה אשר אחר התועבה אשר עשה בישראל הוסיף המדורה להגדיל עוד הפרצה „ובירושלים" ג"כ שלא נבדל מכלל ישראל ולא קנאו קנאת ד' לבאות להרחיקו כי חלל יהודה קדש ד' אשר אהב כלומר כי זה חילול השם יותר מה שאהב קדש ד' כי רוצה לקדש השם בשאר ענינים, ובעל בת אל נכר, הה ממש כ"ד אשר בכל ענייניו רוצה להדמות לישראל ועי"ז ישתרש יותר בחטא וכרתו הנביא ברוח הקדש כן יאבדו כל אויביך ד', ע"כ בוודאי מצוה גדולה וקנאת ד' תעשה זאת לפרסם עכ"פ שאין למולו כלל, ומצאתי בספרי טעמא ראיה לדברינו בשו"ת טוב טעם ודעת להגאון ר' שלמה קלוגר ז"ל ביו"ד סימן רכ"ט שכתב שם מי שנולד לו בת מנכרית ורוצה לילך לביהכ"נ ולקרא לה שם שבוודאי אין מניחין אותו ומצוה לבזותו ברבים והאיך נוכל לומר ויקרא שמה בישראל כיון שהיא נכרית ומביא סמך ממה שאמרו השכנים לרות ברוך ד' אשר לא השבית לך גואל ויקרא שמו בישראל והיינו משום דהא בועז בדין נשאה ולכך נקרא שמו בישראל והאריך שם בזה, וא"כ פשיטא דמכ"ש הכא להניחו למולו ועי"ז יתרבה הפרצה ח"ו מוטב לגדור גדר למען לא יוסיפו בני עולה לעשות עוד כדברים האלה ולמה לנו לקבל אחריות השוטה הזה הנבל עלינו, ואם באמת רוצה לעשות תשובה הלא שערי תשובה פתוחים לפניו ואדרבה אם יראה שמרחיקים אותו אולי מפני הבושה יראה בעיניו ולבבו יבין ושב ורפא לו ומוטב לעשות תחבולה להציל רבים מבאר שחת מלהכניס בנו שהוא נכרי לכלל ישראל וירדו שניהם לבאר שחת כנפש הבן כנפש האב ובוודאי ראוי לכל ב"ד ישראל למגדר מילתא כי שעה ולא עדיף ממה שהב"ד סקלו למי שרכב על סוס בשבת ומשמע וודאי דמה"ת רשאים לעשות כן ואפילו בזמן הזה רשאים לעשות כן אם הרשות נתונה גם עפ"י חקי המדינה ועי' בחת"ס חלק ח"מ סי' קל"ה (בהשמטות שבסוף הספר) משמע כמי דאפילו בזמה"ז הדין כך, ע"כ נ"ל דמותר וראוי לעכב מלמולו ומזקנים אתבונן משו"ת טוב טעם ודעת שראוי לעשות כן ובפרט בכ"ד יש לחוש אם אח"כ יולד לו בן בשבת שג"כ ימולו אותו ויחלל שבת שלא במקום מצוה ע"כ ראוי לגדור גדר כל מי שיראת ד' נוגע בלבו ולהרחיק אותו מכל דבר שבקדושה בכל ענייניס ונבדל הוא מעדת ישראל לגדור הפרצה ולהרים מכשול וצדיקים ילכו בם:

והנלענ"ד כתבתי פק"ק באניהאד יצ"ו אור ליום ה' לסדר מה פרצת עליך פרץ תרנ"ח לפ"ק, והנני ידידו הדו"ש באהבה רבה, עוד ינוב בשיבה דשנים ורעננים כאוו"נ ונפש מוקירו ומכבדו כנלוכ"ה.—

אליעזר דייטש.

— סימן י"ג —

חיים ארוכים ונעימים לכבוד אהובי ידידי"פ הרב הגדול המפורסם הדיין המצויין בהלכה חריף ובקי כפלא וכו' מו"ה **משה יוסף האפמאנן** נ"י בק"ק **פאפא** יצ"ו.

את מכתבו הבנתי וכו', ועל דבר הקושי' אשר הציע לפני לדעת הרשב"א במס' יבמות (דף ו' ע"ב) דעשה דתשבות אינו קאי רק על אבות מלאכות (ולא על תולדות) א"כ מאי אמריי' במס' סנהדרין (דף ל"ה ע"ב) דקבורת מת מצוה אינו דוחה שבת משום דרציחה הוכיח שאין מיתת ב"ד דוחה שבת, הא קבורת מת מצוה הוי רק תולדה דחופר תולדה דחורש שפיר מצינו

לומר דאתי עשה ודחי ל"ת משא"כ רציחה דהו"ל נטילת נשמה והו"ל אב מלאכה ואיכא עשה ול"ת ולא אתי עשה ודוחה ל"ת ועשה, ומתוך העלה דדעת הרשב"א דווקא במחמר ליכא רק לאו ולא עשה משא"כ בתולדות איכא ג"כ עשה, כך הוא תו"ד, והנה כדבריו יש להביא ראי' גם ממס' ב"ק דאין שום חילוק לענין עשה בין תולדה לאב מלאכה דשם (דף ב' ע"א) פריך הגמ' ולר"א דמחייב אתולדה במקום אב אמאי קרי לי' אב וכו' ואי נימא דבתולדה ליכא רק לאו ולא עשה הו"ל לגמרא לתרץ בפשיטות דאב קרו היכא דאיכא עשה ג"כ ותולדה ליכא עשה, וע"כ דאין חילוק דעשה דשבות קאי על כל המלאכות שאדם עושה בגופו רק במחמר דאין עושה מלאכה בגופו כדאמרי' מס' שבת (דף קנ"ג ע"ב) ועי' ברש"י שם ד"ה חדא דכתיב שאינו עושה מעשה רק דיבור בעלמא משו"ה ליכא עשה דשבות, וכה"ג כתבו התוס' מס' שבת (דף ע"ג ע"ב) ד"ה משום זורע להוכיח דא"צ להתרות משום אב ומשום תולדה מדלא קאמר הגמ' הך נפק"מ בין אב לתולדה דצריך להתרות אתולדה משום אב עיי"ש, וה"נ פשיטא אי הו"א דבתולדה ליכא עשה וע"כ כיון דעכ"פ עושה מעשה בגופו איכא בתולדה ג"כ עשה וזו ראי' שאין עלי' תשובה. ובפ"ז מהל' שבת הל' ז' כתב הרמב"ם ז"ל א"כ מה הפרש יש בין אבות ותולדות אין ביניהם הפרש אלא לענין הקרבן „בלבד" וכו', ומדוייק בלשונו „בלבד" דמשמע הא לענין עשה שוין בין אבות ובין תולדות, ועיי' במנחת חינוך במוסך השבת בסוף דבריו הביא ג"כ הך דהרשב"א דבמחמר ליכא רק לאו ולא עשה ומלשונו שם משמע נמי דס"ל דחוץ ממחמר איכא עשה בתולדות ג"כ:

(ומה שהקשה על מה דכתב הרמ"א באהע"ז סימן ג' סעיף א', וי"א דנאמן לקרות בתורה ולישא את כפיו בזמן הזה שאין לנו תרומה דאורי' וכו' וכן נוהגין בזמה"ז שאין נוהגי' בתרומה וליכא למיחש למידי, וקשה הא גם בזמה"ז איכא חששא שמשקר בשביל הנאת ממון דפדיון הבן? הנה כבר הקשה כן בס' אבני מלואים וכן בס' ברכי יוסף הקשה ג"כ קושיא זו, ולדעתי נראה לתרץ עפמ"ש הרא"ש סוף מס' נדרים דמשו"ה קיי"ל כרי המשנה דאשה שאמרה לבעלה גרשתני נאמנת משום שאינה מעיזה פניה בפני בעלה, אע"ג דאומרת טמאה אני לך חיישי' שמא נתנה עיני' באחר הכא שתהי' באיסור א"א כל ימי' לא חיישי' שמשקרת עיי"ש, והנה בתוס' מס' עירובין ל"ב ע"א ד"ה רב ששת כתבו שם דגם מה שאחר עושה איסור על ידו נמי מקפיד עי"ש חזקה שליח עושה שליחות, וא"כ יש לחלק דבשלמא לענין תרומה שאינו עושה איסור רק לפי שעה שפיר איכא חששא דמשקר ויטול תרומה אעפ"י שאסור לו, משא"כ בחמשה סלעי' דפדיון הבן שישאר האחר באיסור עולם שלא יהי' נפדה כל ימיו לא חיישי' דמשקר, — והוא תירוץ נכון בס"ד, ודו"ק):

ובזה אשים. בברכה לחיים, ושלום פעמים, כאור בצהרים, כעתירת אוה"נ, הדו"ש בלונ"ח,
באכיאהד יום א' לס' ראה שנת תרס"א לפ"ק:

אליעזר דייטש.

— סימן י"ד —

שפעת שלום וברכה לכבוד הרבני המופלג בתוי"
החסיד המפואר כהן שדעתו יפה מו"ה
עקיבא ליבר הכהן נ"י בק"ק **יאשניצא** יע"א:

ע"ד אשר מיעץ עמי באשה שכבר היו לה שני אנשים ומתו רק שבעלה השני היה כבר בן ס"ע שנים בעת מיתתו אם מותרת להנשא לשלישי או לא, וכבר ראו עיניו מה שדברו בזה גדולי האחרונים. ונחזי מה דקמן בס"ד, הנה בעיקר דין דקטלנית המבואר בגמרא מס' יבמות ס"ד ע"ב דקיי"ל בתרי זמני הוי חזקה כרבי מ"מ אם נשאת בדיעבד האיך הדין נחלקו בזה אבות העולם הר"מ והרא"ש, דעת הר"מ פכ"א מהלכי אסורי ביאה הל' כ"א דאם נשאת לא תצא וכתב שם הכ"מ שס"ל דכל עיקר האיסור הי' רק על צד הניחוש והפחד וליכא איסור מדינא כלל, אמנם הרא"ש ריש פרק נערה שנתפתתה ס"ל דכופין אותו להוציא והמחבר בא"ע סי' ט' פיסק כהרמב"ם, אמנם כל זה אם מתו סתם אבל אם מת בדבר ר"ל קיי"ל דלא נעשה קטלנית משום דהוי כמו מכת מדינה, כך כתב הריב"ש בשו"ת סי' רמ"ג, ובתה"ד סי' רי"א הסכים ג"כ לזה, אבל אם מת מחמת זקנה לא הוזכר כלל בריב"ש ובתה"ד שם רק בד"מ בטור הביא בשם מהרי"ו והובא בב"ש ג"כ ס"ק ו' דבזקנה לא הוי קטלנית, וכ"ל דהריב"ש ותה"ד אע"ג שלא הזכירו להדיא דבזקן לא נקרא קטלנית מ"מ מודו נמי דזקן לא נקראת קטלנית והיא כ"ש דבאמת בדבר היה לכאורה מקום לומר דלא נפקא מכלל קטלנית דהרי איתא בגמרי' מס' יבמות קי"ד ע"ב אמרו אנשי שבע שכין הוי מותנא ואינש בלא זמנה לא אזיל וא"כ עפי היה לתלות שבת מיתתו שהי' מחמת דידה או למ"ד מעיין גורם או למ"ד מזלא גרם, ואעפ"כ ס"ל דלא תלינן שבת מיתתו מחמתה מכ"ש בזקנה שהיא וודאי מיתת כל הארץ וכי לעולם יחיה פשיטא דגם הני פוסקים הריב"ש ותה"ד מודו דלא נקראת קטלנית, אמנם עד כמה נקרא זקן כתב בשו"ת חתס"ו לאה"ע סי' כ"ג דבן שבעים שנה, הגם דלכאורה הי' נראה ממתני' דמס' אבות בן ששים לזקנה מ"מ הביא ראיה ממס' כתובות ס"ה ע"א דאמרי' לחותי' דבתהו דאביי קטלא לך תלתא ואביי חיי ששין שנין אלמא דבזקן בן ששים שנה לא יוכל להוציאה מחשש קטלנית, והגם שאינו כדאי מ"מ אין ראי' משם דגבי אביי שהוא היה בעל השלישי ובאמת רבא במס' יבמות ס"ד ע"ב הקפיד בזה על אביי על שעבד עובדא בנפשי' וא"כ הרי כבר היתה קטלנית שאביי נשאה ולכך אמרה לה קטלת תלתא ותליכי גם מיתת אביי אע"ג שהיה ששין שנין תלינן בשבתה, משא"כ שתבא לכלל קטלנית בבעל השני שפיר אמרינן משהגיע לכלל זקנה ומת כדרך כל הארץ דהיינו שלא מחמת פחד לא נעשית קטלנית אפילו בששים שנה, ואימא מילתא בטעמא לחלק בין תרי זמני לתלתא זמני, דהנה באמת הא דקיי"ל בקטלנית בתרי זמני הוי חזקה היא מחמת סכנת נפשות אזלינן לחומרא דהרי לענין ממונא אמרינן דיש לה כתובה, ולכ"ל דהענין הי' כך דוודאי כל אשה שלא מת לה רק בעל אחד אין שום חשש לתלות במעינה או במזלה שהרי התירה התורה להדיא לכל אדם מדאסר רחמנא לכה"ג ומקרא מלא כתיב פן ימות במלחמה ואיש אחר יקחנה (הגם דמשם אין ראיה דמלחמה הוי כדבר ומכת מדינה מ"מ הא וודאי פשיטא מדאסר רחמני אלמנה לכה"ג דלעלמא ליכא חשש) רק כיון שכבר מת גם השני איתרע לה חזקתה ותו אינו בכלל כל הנשים ולא תנשא לשלישי וא"כ כשהבעל השני כבר היה זקן אפילו בן ששים שנה שהי' בכלל בכלח תבא אלי קבר אוקמינן אותה בחזקתה שהיא ככל הנשים ואינה קטלנית משא"כ גבי אביי שאפילו אם נימא דהלכת' דרק בתלת זמני נעשה קטלנית מ"מ בבעל השני שמת לה והיה פחות מששים שנה איתרע לה עכ"פ חזקתה וא"כ

מכיון

מכיון שמת גם השלישי אע"ג שכבר היה בן ששים שנה כיון שמ"מ לא היה מופלג בזקנה עדיין איכא חששא דלמא הוא ג"כ בסבתה מת אבל כשמת בעל השני בן ששים שנה כיון שעד עכשיו לא איתרי כלל חזקתה והרי היא ככל הנשים שאינם קטלנית, ובששים שנה שעכ"פ מתחילי' ימי הזקנה, עי' בספר סדר היום בפירושו למשנה הנ"ל במס' אבות שכתב וז"ל: בן ששים שהרי קפצה עליו זקנה ובכל יום ויום אתה מעותד לקבר כמה דכתיב בכלא תבא אלי קבר בכלא בגימטרי' ששים וכו' עכ"ל, הרי שעכ"פ משהגיע לימי הזקנה יש מקום לומר שמת מחמת זקנה אעפ"י שאינו מופלג בזקנה עדיין, וי"ל ג"כ שאולי בסבתה מת, וא"כ אשה זו שלא מת לה קודם רק בעל אחד ובבעל אחד כבר כתבנו דלא איתרע חזקתה אפילו במקלא א"כ עכשיו כמי תלינן שמחמת זקנה מת ונשאר האשה בחזקתה ככל הנשים ולא נקראת קטלנית ואינו דומה לחומה דבתהי דאביי דשם עכ"פ כבר איתרע חזקתה עוד מקודם שנשאת לאביי, ודו"ק, והגם דמצינו דמחמרינן בעניינים כאלו, ולא סמכינן להתיר מסברא בעלמא, והרי הגדולים לא סמכו על התירו של הנוב"י ג"כ במ"ש דבאשה שהי' מוללת בעסקה לא חיישינן וכבר נחלקו עליו החתם"ס לאה"ע סי' כ"ד ושו"ת דברי חיים סי' י"ג, והנוב"י בעצמו לא מצאו לבו כ"כ להתיר דבסברתא לא סמכינן אסברא בעלמא מ"מ כה"ג מה שאני אומר שלאשה שלא איתרע חזקתה כלל כמ"ש דמחמת מיתה בעל הראשון לא איתרע כלל חזקתה וכיון שהי' כבן ששים שנה שעכ"פ כבר נכנס לכלל הזה שמיתתו הי' כדרך כל הארץ לא תלינן שמת מחמתה והרי הי' בחזקתה ולא נכנסה לכלל קטלנית ולא דמי לאיתתי' דאביי שכבר איתרע חזקתה קודם שנשאת לאביי, שהרי כבר מתו לה שני אנשים קודם ולכך תלינן גם מיתי' אביי בסבתה, [שוב ראיתי בשו"ת שואל ומשיב מהדורא תליתאי ח"א סי' ק"י שנחלק ג"כ קצת כדרך הזה, אמנם לא נחית לבאר כ"כ וב"ה כי הרחבנו הדבר בביאור רחובות בס"ד]:

אמנם אחרי העיון קצת לא היה מלאני לבי לחלוק חלילה על מרן חתם"ס ז"ל ולהתיר בששים שנה, דהנה במס' מו"ק כ"ח ע"א אמרינן מת לששים שנה זו היא מיתה בידי שמים א"כ מוכח דלששים שנה הוי ע"י חטא הגורם וא"כ באשה זו מנ"ל לאוקמי אחזקתה שלא היתה קטלנית מוקמי הבעל בחזקת כשרות שלא חטא ולא נתחייב מיתה בידי שמים וא"כ לא מת רק מחמת סבתה וממילא הו"ל ספק קטלנית עכ"פ ויש להחמיר בספיקא, והנה בגמרי' דמו"ק ל"ע קצת שמעיקרא קאמר הגמר' זו הי' מיתת בידי"ש אלמא שהיא לרעה ואח"כ מביא הקרא בכלא תבא אלי בקבר שמוכח שהי' למעליותא, ועי' איוב קפיטל ה' ברש"י ובמצודות שם, אח"כ ראיתי במהרש"א בח"א למס' מו"ק שם שעמד בזה וכתב לתרץ וז"ל: וי"ל דודאי מעלה הי' ששים שלא מכלל כרת וכו' מיהו כיון שלא בא לכלל שבעים שהם שנותיו של אדם קרי לי' מיתה בידי שמים שמת קודם זמנו כמו דור המדבר ועי' בתוס' ולפ"ז י"ל דודאי כשמת תיכף בששים שנה הוי כמו פרעניות קצת כמ"ש המהרש"א כיון שלא בא לכלל שבעים וא"כ א"ש דברי החתם"ס שאם מת בשנת הששים אמרינן נסתמא הי' בחזקת כשרות ולא היה נגזר עליו מיתה רק גירא דידה הי' דאהכי לי' משא"כ בנ"ד שהי' כבר ס"ט שנה לא מיבעי' אם כבר נכנס לי' יום לשנת השבעים דקיי"ל ל' יום בשנה חשוב שנה, עי' ברמב"ם פ"ט מהלכ' נטע רבעי ומע"ש ופ"א מהלכי' מעה"ק. א"כ הרי כבר הי' כבן שבעים שנה רק אפילו אם לא עברו לו עדיין ל' יום ואפילו יום אחד מ"מ הגיע לכלל שבעים שנה מקרי, והוי מיתתו כדרך כל ארץ ולא נקראת קטלנית ואפילו החתם"ס יודה בזה, גם בשו"ת שואל ומשיב שם נראה דאפילו בס"ז שנה כמי הוי בכלל זקנה, ונראה דכל שעברו יותר מהרוב שנים שבין ששים לשבעים דהיינו מס"ה ואילך הו"ל הגיע לכלל שבעים שנה, וכעין דמות ראיה לזה ממ"ש בשו"ע או"ח סי' ת"ג סעיף כ"ט אם כתיב בשטר עד אחר הפסח היינו עד שיעברו רוב הימים שבין פסח לעצרת, וא"כ ה"נ כל שעברו רוב השנים וכלל ששים עד שבעים הו"ל כהגיע "לכלל" שבעים עכ"פ ולא בעינן שבעים ממש דווקא, ויש לסמוך על זה בדבר שבאמת אפילו ששים כמי הוי בכלל זקנה ומגמרי' כמי נראה שהי' מעליותא' ומקרא כמי בכלא תבא רק בוודאי מי שמת לשתין שנים ממש הו"ל כמו מיתה בידי"ש כמה שנראה מדור המדבר שנגזר עליהם לששים שנה וטוב האדם שיחיי' עוד בשיגיע לימי זקנה לששים שיתעורר משינת אולתו כי יראה יום הפקודה הולך ובא ואז יראה לתקן מעשיו. ועפ"ז יש לפרש שהבטיחו לאיוב בכלא תבא אלי קבר, ולכאורה מה זו הבטחה רק כיון ששם כתוב מקודם וידעת כי שלום אהליך וא"כ הוא שלום בלא חטא אז אם יבא בכלא אלי קבר הי' לו למעליותא אבל לקצת בני אדם טוב להם שיחיו יותר כדי שיהי' להם זמן לתקן מעשיהם קודם פטירתם מן העולם, וא"כ כל שעברו רוב השנים שבין ששים לשבעים בכלל שבעים הי', ודו"ק:

ומקרא ימסייעני שאפילו אם לא נמלאו השבעים שנה לגמרי כמי נקרא זקן שהרי שנותיו של דהע"ה לא היו רק שבעים שנה בשלמות כידוע והנה כשלקח אבישג השונמית לסוכנת לא היה עדיין שבעים שנה והיה עדיין בכחו ובגבורתו עי' מס' סנהדרין כ"ב ע"א דאיתא שם שבת שבע קנאה בשלש עשרה נפות ומקשטא לא היה ביום שנשלמו לו שבעים שנה ממש ואעפי"כ קרא אותו זקן, כדכתיב והמלך דוד זקן, הרי דבנ"ד פשיטא שבכלל זקן יחשב אשר הי' בן ס"ט שנים ולא הוי האשה בכלל קטלנית ומותרת להנשא לכל מי שירצה לישא אותה ולא יהי' לו שום מכשול, ומהנס אם האשה הזאת מתפרנסת ממעשי ידיה ג"כ דאז יש לסניף עכ"פ דברי הנו"ב ג"כ מ"ש במד"ק בסי' ע', רק אפילו בכל גוונא כמי בכה"ג אין שום חשש קטלנית ואין לעגן בת ישראל על לא דבר ומותרת להנשא ושום רעה לא יאונה ונגע באהלו לא יקרב. — ((ועיין בשו"ת שאילת שלום מהדו"ת סי' ק"ח שהאריך ג"כ בענין כזה)).

כ"ד הבעה"ח פה האנשוויטץ די לסדר והארכתם ימים שנת תרכ"ג לפ"ק:

אליעזר דייטש.

— סימן ט"ו —

שוכ"ט לכבוד אהובי תלמידי המופלג בתו"י וכו' מו"ה מנחם יוסף א"ש נ"י בק"ק מ' סיגעט יל"ו:

מכתבו הגיעני. ויען אנכי טרוד מאוד כעת, ע"כ הנני משיב לך רק בקיצור, ואבא ע"ס דבריך (א') אשר שאלת ליישב המנהג מה שאין נושאין כפים בשבת שחל ביו"ט ולמה מבטלין מצות נשיאת כפים הנה אין מן הצורך להאריך בדבר שבעלי טריסין המג"א בסי' קכ"ח ס"ק ע' והטו"ז שם כבר לוחו בזה שאינו נכון והמג"א מיישב שם שבשבת אין אומרים אחנה הרצון, וכן כתוב בספר הלכה ברורה שם ס"ק י"ט, ועוד שם משום שלא יצטרכו לבטל מצות עונה בשבת, ולענ"ד נראה עוד טעם אחד ליישב קצת המנהג דהנה נשיאת כפים היא במקום עבודה דלכך אין נושאין כפים בלילה הגם דבנעילה יש מקומות שנושאי' כפים אפילו בלילה נתנו טעם לזה מידי דהוי אאברים ופדרים שקרבים אפילו בלילה עי' שו"ת שאילת יעב"ץ ח"א סי' כ"ח, והנה מצינו בהרבה מקומות שגזרו

שגזרו גזירי' משום מהרה יבנה ביהמ"ק כמה שמצינו במסכ' ר"ה שגזרו על יום הנף שאסור כולו, ובמס' מנחות ס"ה, והנה עכשיו אין לנו כהנים מיוחסים בזמה"ז, והנה וני' שאיש כהן ועובד בשבת עבודה במקדש פשיטא שחייב מית' וא"כ יש לחוש דלמא יבנה ביהמ"ק ואם הי' נושא כפיו בשבת יעבוד עבודה גם אחר שיבנה ביהמ"ק בשבת ויבא לידי חיוב סקילה משא"כ אם מעולם לא נשא כפיו בשבת לא יעבוד עבודה גם במקדש בשבת זולת אם יתברר אח"כ שהי' כהן וודאי, ולכך נמנעו מנשיאת כפים בשבת לפי שהיא דוגמת עבודה במקדש, ואע"ג דא"כ גם ביו"ט היה לגזור דהא גם ביו"ט אסור בעבודה נ"ל יש לתרץ שני תירוצים, האחד דבאיסור סקילה גזרו והיינו בשבת משא"כ יו"ט דאיסור לאו לא גזרו, דמצינו כן בש"ס ג"כ נחלק במס' יבמות קי"ע באיסור כרת חששו באיסור לאו לא חששו, הגם דרבא בה פליג מ"מ ר"כ הכי ס"ל, ועוד כיון דעיקר נשיאת כפים הי' בשעת שמחה ביו"ט, ואם יגזרו גם ביו"ט שלא ישא כפים יתבטל כל המצוה לא רצו לגזור לבטל כל המצוה כמ"ש במג"א סי' תקפ"ח ס"ק ד' לענין תק"ש שלא גזרו משום שמא יתקן כלי שיר דא"כ יתבטל מצוות תק"ש לגמרי משא"כ מה שנמנעים רק בשבת מנשיאת כפים כיון שמקיימים המצוה עכ"פ ביו"ט שפיר גזרו בשבת לחודא דלמא אינו כהן ויעבוד אח"כ גם במקדש עבודה בשבת ויבא לידי חיוב סקילה, כנ"ל ליישב עכ"פ קצת המנהג ללמד זכות על ישראל שנוהגים כך, ודי בזה בדבר מה שכבר ערערו גדולים ומצא לנו עכ"פ קצת טעם להצדיק אותם על מה שנהגו כך.—

ב') **ומה** שאלת אם מותר לבטל מת"ת כדי לקיים מצוות כיבוד אב ואם, והצלת מדברי השו"ע יו"ד סי' רמ"ו, פשיטא שכל שאין יכול לקיים כיבוד זה ע"י אחר למשל שצריך לילך לקבל פני אביו פשיטא שמותר לבטל קצת זמן מת"ת, וגדולה מזו מצינו כיון דמצד הדין לא היה רשאי להפסיק מד"ת אפילו לתפלה ומ"מ אנו מפסיקים כדאיתא במס' שבת י"א ע"א ובשו"ע או"ח סי' ק"ו, והטעם כיון שאנו מפסיקי' אפי' לדברים אחרים, וא"כ מכ"ש מצוות כיבוד אב ואם בוודאי' צריך ליסע לקבל פני אבותיו אע"ג שיתבטל עי"ז איזה זמן מלימוד תורה כי עיקר לימוד התה"ק היא כדי לקיים מצות הכתובים בה, ובמקו"א ישבתי בזה קושית הטו"ז על הר"כ באו"ח סי' תרפ"ז ס"ק ב' במ"ש שהרי ת"ת נדחה מפני קריאת המגלה אע"ג שא"א להשלים אח"כ, וכתבתי דשאני תלמוד תורה שהרי עיקר הלימוד כדי לקיים מצות הכתובים בה ומגלה כמו אחד ממצוות הכתובים אע"ג שהיא רק מדברי קבלה משא"כ עבודה היכא שידחה לגמרי שפיר כתב הר"כ שאינה נדחית משום קריאת המגלה, ודו"ק היטב:

ג') **ומה** שתמהת עוד על מה שאין נמנעין מליסע מביתם אפילו מי שלא קיים עדיין מצוות פו"ר אע"ג שתוך זמן נסיעתו יגיע מצות עונה, נראה פשוט כיון שעכשיו כל נסיעות אפילו לסחורה חשיב לדבר מצוה כמבואר ברמ"א או"ח סוף סי' רמ"ח ועי' במג"א שם ס"ק י"ט, ולכך כיון שהיא מצוה, ומצות עונה לא הגיע עדיין ולכך דוחה מצות נסיעתו המצות עונה מה שאין עדיין זמנה עכשיו ממש, ובאמת בליל עונה ממש או בליל טבילה אפשר שאסור ועי' בשו"ת חת"ס ליו"ד סי' קמ"ב:

ד') **ואשר** שאלת אם נכון להסיר תפילין של רש"י תיכף לאחר תפלת י"ח ולהניח תפילין של ר"ת, וכבר ראו עיניך מ"ש הפרמ"ג בסי' ל"ד במשב"ז ס"ק ב' שאינו נכון כלל, ובס' משנה ברורה שם ס"ק י"ד הסכים ג"כ לדברי הפרמ"ג, והנה מצאתי תנא דמסייע להפרמ"ג שאסור לעשות כן דהנה בשו"ת חיים שאל ח"א סי' א' שכ' שם בסוף התשו' שאפי' בתפילין של ר"ת ג"כ אין להפסיק בין תפילין של יד לתפלין של ראש אע"ג שאין מברכין עליהם, וא"כ מי שחולץ תפלין של רש"י ומניח תפלין של ר"ת בשעת חזרת הש"ץ התפלה א"כ הוא שמכניס עצמו לכתחלה להפסיק בעניית אמן או שלא יענה אמן ופשיטא שאין זה נכון, ואפי' אם מתפלל ביחידות ג"כ אסור לחלוץ התפלין כיון שצריך לומר שלש קדושות עכ"פ כמבואר ברמ"א או"ח סי' כ"ה סעיף י"ג וא"כ אם מניח תפלין של ר"ת בין הקדושות לא קיים מצוה מן המובחר עכ"פ, ובס' ברכי יוסף סי' כ"ה ס"ק י"א הביא בזה שיש סוד כמוס שלא יחלוץ עד אחר קדיש תתקבל עכ"פ ומסיים שם וז"ל ומכאן אזהרה לדקדק בכל מעשי המצוות שיהי' כסדרן וכמשפטן אף כי אין אתנו יודע רמזיהם וסודיהם עכ"ל, וא"כ אם יניח תפלין של ר"ת לאחר תפלת י"ח הרי לא אמר אפי' בא' מהג' קדושות כיון שאנו נוהגים שמניחים תפלין של ר"ת רק מספיקא וא"כ בטל מצוה מן המובחר עכ"פ, ע"כ בוודאי ראוי לנהוג כמ"ש הפרמ"ג.— ((ועי' בס' ליקוטי מהרי"ח)), זולת זה אין אתי להאריך יותר וכל זה כתבתי רק להעמידך על האמת ומחמת הטרדה קצרתי והי' לך רב שלום.— האנשאוויען אור ליום ו' עש"ק פ' ראה שנת תרכ"ג לפ"ק.—

אליעזר דייטש.

— סימן ט"ז —

לכבוד הרב החריף ובקי' וכו' מו"ה **בן ציון וועזעל** נ"י בק"ק ס' מארטין (ז"ג) יל"ו.—

ע"ד שאלתו בעדר של ג' מאות צאן שנכנסו לשם ג' זאבים וראו זאב אחד שישב על צאן אחת רק לפי הגדת הרועה אותו הצאן מתה לעת ערב, רק שמתו עוד כחמשה צאן, וחשש מעכ"ת נ"י אולי גם החמשה הצאן היו נדרסים כיון שמתו וא"כ יש לחוש לכל הצאן, הגם דמשום הא לא אריא דאדרבה עי"ז היה עוד מקום להתיר אם הנשארים היו נדרסים ג"כ היו מתו כיון דחזינן בטבעם של אותו העדר שמתים מיד מחמת הדריסה, והנה מעכ"ת נ"י צלל במים אדירים בכמ' דהתירו כיון שהי' מקום רחב בבקעה אין חוששין לדרוסה, אמנם כפי מה שהביא הטו"ז סי' נ"ז בשם מ"כ דאם נמצאו כבר ג' נדרסי' יש לחוש אפי' במקום רחב רק הטו"ז חולק עליו כיון דלא מיכרי קרבו לא דמי לתולעי' בירקות, אמנם בפ"ת שם ס"ק ה' הביא בשם שו"ת אחרונים לחוש לדעת המ"כ ויעי' שו"ת מהר"ם ש"ק ליו"ד סי' פ"ה, והנה הגם שבמ"כ לא הביא רק כשנמצאו ג' נדרסי' דווקי' וא"כ בנ"ד שלא נודע בבירור שנדרסו' רק אותו הצאן שהזאב ישב עליה כפי אשר העיד גם היהודי לא הי' לחוש כלל, אמנם בשאילת יעב"ץ ח"א סי' מ' להמעי' בפנים התשובה יראה שדעתו שאפי' באחת נדרסת בבירור ג"כ איכא חששא על כל השאר, ובאמת יש להסביר הדבר דהא דלא חיישינן במקום רחב היינו משום דאמרינן שמסתמא נמלטו וברחו לנפשם ויש לדמות קצת לספק לא על דאפי' בספק דרוסה אין חוששי' אמנם בכה"ג שכבר ראינו שלא נמלטו, ובפרט כאן שהרועה מיד כשראה הזאבים ברח משם, ואם א"כ גם כשחזר ראה כל העדר יחד כמו שהיו בתחלה הרי חזינן שלא נשמטו ממקומם דאם היה להם מקום לברוח היה להם להיות א"כ מפוזרי' וע"כ כיון שהיו ג' זאבים לא היו יכולים לברוח אע"ג שהיו במקום רחב שאפשר שהזאבים הקיפום מכל צד א"כ כך לי מקום רחב כמו מקום מוקף מחיצות א"כ היה בכאן לחוש לכל הנשארים לדעת המ"כ וכפי מ"ש בשאילת

בשאילת יעב"ץ דאין חילוק בין ג' כדרסים לאחד, ומעתה נחזי אנן דקמן בס"ד:

הנה המג"א סי' תס"ז ס"ק י"ב ס"ל כמי כדברי הט"ז דכל דל"ש לומר מיניה קרבו לא חיישינן דלמא שנשארים כמי יש בהם ריעותא, רק החק יעקב שם ס"ק כ"ה חולק עליו, ובשו"ת מקום שמואל (אין הספר תח"י) הקשה מיו"ד סי' רע"ט בס"ת שהוחזק בו ג' טעיות אסור לקרות בו אע"ג דל"ש מיני' קרבו, אמנם הפרמ"ג סי' פ"ד בשפ"ד ס"ק ל"ב כפי' הנראה מדבריו ס"ל דבס"ת כיון שנכתב ע"י סופר אחד הוי כמו מיני' קרבו, ואולי י"ל גבי שעורי' שפיר כתב המג"א דלא חיישינן שמא יש עוד שעורי' כיון דגם הכי שנמצאו לא נתבקעו וא"כ לחוש דלמא נמצא שם עוד שעורי' וגם נתבקעו כולי האי וודאי לא חיישינן ומהגם דיש להתבשיל חזקת היתר משא"כ בס"ת ליכא חזקי' היתר כמ"ש הפרמ"ג שם, ועוד יש להוסיף טעם כיון דהאותיות עשויי' כמי לקלקל לא מוקמינן אחזקי' היתר ואי כמו חזקי' העשוי' להשתנות, וא"כ בכ"ד הגם דשפיר כתב מכ"מ כ"י לפי דעת החתס"ו ליו"ד סי' כ"ה ל"ש לומר בדרוסי' חזקי' איסור דלא כמ"ש הפלתי דלמא גם הסימני' כדרסו ולא מהני להו שחיטה ואיכא חזקי' איסור ואני כבר הארכתי בזה במקום אחר דעיקרא דהך מילתא תליא אי חזקה היא מסברא או רק מגזה"כ, מ"מ חזקת היתר כמי ליכא רק אי ס"ל חזקי' דאיתרי שמה חזקה משא"כ אי ס"ל חזקה דאיתרי ל"ש חזקה ליכא כאן חזקת היתר דאיתרי לי' עי' שבודאי היה שם דורס ובפרט דאין לנו ראיה לומר שנמלטו כיון שהיו במקום רחב, אי חזינן אח"כ שהעדר היה ביחד כמו מתחלה א"כ היה לנו חשש על כל הנשארים. והנה הואיל והעניין הי' הפס"ת עלינו לחפש לצדדי ההיתר ונ"ל עפ"י מ"ש בס' דברי אמת להגאון ר' יצחק בכר דוד דהך מילתא אי חזקה דאיתרע נהכי מה"ת או לא תליא בהא דהנה הרמב"ם ס"ל ספיקא דאורי' מה"ת לקולא דילפינן מס"ע ברה"ר ותוס' מס' סוטה כ"ח כתבו דס"ט ברה"ר דטהור היא משום דמוקמינן לה אחזקי' אמנם מאן דס"ל ס"ד מה"ת לקולא לא ס"ל הטעם דס"ט ברה"ר טהור משום חזקי' דמכיון שנמצא השרץ אצל טהרות איתרע להו חזקתי' הרי עכ"פ מאן דס"ל ס"ד מה"ת לחומרא ס"ל חזקי' דאיתרי שמה חזקה ומאן דס"ל ס"ד מה"ת לקולא ס"ל ל"ש חזקי', כך הי' תירץ סברהו, עי"ש בקונטרי דברי סופרים, והבאתי הך סברא בכמה מקומות בחבורי בס"ד, א"כ יוצא לנו מזה עכ"פ דהכא ממנ"פ נמלטו מחשש איסור תורה דאי ס"ל ספיקי דאורי' מה"ת לקולא א"כ ליכא רק איסור דרבנן בכל הנשארים דאע"ג דבספק דרוסי' מחמרינן עפי כמה שהביא הט"ז ריש הלכי טריפות בשם הרמב"ם מ"מ בכה"ג דאיכא עכ"פ ספיקא אי היה הדורס כלל אצלם, לא גרע משאר ספיקא דמותר מה"ת, ואי ס"ל ס"ד מה"ת לחומרא א"כ מוכרח גם כאן יש להתיר. דיש להם חזקת היתר ואע"ג דבכה"ג איתרי החזקי' היתר מ"מ הרי בררנו דמאן דס"ל ס"ד מה"ת לחומרא ס"ל חזקי' דאיתרי מהני מה"ת וא"כ ממנ"פ ליכא רק איסורי דרבנן לזאת נ"ל שלכי למעש' לא מיבעיי אם כשחזר הרועה עם היהודי למקום העדר כבר היו מפוזרי' הרי דחזינן שנמלטו על נפשם א"כ ממילא ליכי חשש על הנשארים ובכה"ג אפילו ריעותא לא מקרי על הנשארים כיון שיש להם מקום רחב לברוח בבקעי' וחזינן שנמלטו ונשמטו ממקומם, רק אפילו אם העדר היה כבתחלה א"כ איכא ריעותא עכ"פ גם על הנשארי' כיון דמ"מ ליכי רק איסורי דרבנן אי משום דס"ד מה"ת לקולא אי משום דחזקי' דאיתרי שמה חזקה מה"ת עכ"פ ליכא רק איסורא דרבנן, והנה בעדר גדול כזה הגם שיש לספק גם על הנשארים מ"מ פשיטא שעכ"פ הרוב נשארו שלא כדרכו כמבואר בשו"ת מהר"ם מלובלין סי' קי"ד והובא ג"כ בחתס"ו ליו"ד סי' ס"ב, וא"כ בין כך ובין כך מה"ת בטלי' ברובא רק מדרבנן בע"ח חשיבי ולא בטלי' וכה"ג איכא תרתי דרבנן לעניין גוף האיסור ולעניין ביטול ג"כ, א"כ מצינו עכ"פ היתר למכר' לנכרי או להשהות או למשכני לנכרי כמ"ש בחתס"ו סי' ס"א ובכה"ג בוודאי יש לסמוך עליו לדינא, רק אם כשחזר הרועי עם היהודי הית' העדר מפוזר אין שום חשש וא"צ לשום תקנה אפי' לדעת המ"כ שהביא הט"ז כיון שמ"מ לא היו ג' כדרסים והא דבשאילת יעב"ץ מחמיר אפי' באחד כדרס הוא רק כמו שהסברנו דבריו משום דאיכא ריעותא ובכה"ג איכא שכל העדר נשמט ממקומו לא חשיב אפי' ריעות' לחוש לנשארי'

הנלע"ד כתבתי פה האכשוויטץ אי לוס העמידי יהפך במהרה לששון ושמחה תרכ"א לפ"ק,—

אליעזר דייטש.

— סימן י"ז —

רב שלומים מגבהי מרומים לכבוד אהובי ידי"פ הה"ג המופלג בתו"י חריף ובקי וכו' כש"ת מו"ה חיים אפרים כ"י דיין ומו"ל בק"ק טארנאלליא יע"א:

ע"ד השאלה באווזא מסוכנת שהובא לפני השו"ב ולא היה בביתו רק אחד שלומד גם הלכות שו"ב ואחמתי כבר בשחיטות, וגם מע"כ נסה אותו וראה שהי' בקי רק שלא נטל עוד קבלה, ונפשו בשאלתך אם האווזא ההוא מותרת כיון שבשמ"ח סימן א' סעיף כ"ד כתב דגם בדיעבד אסור בלא נטל קבלה דאל"כ מה הועילו חכמים בתקנתן:

הנה בפתחי תשובה ביו"ד סימן א' הביא דברי התב"ש סימן קצ"ח שהתיר לשחוט בשעת הדחק מי שהוא בקי אפילו בלא קבלה, והיד אפרים הביאו ג"כ, ובספר דעת תורה סי' א' ס"ק ט' ודרכי תשובה ס"ק ל"ח הביאו ג"כ דעת הרבה גדולים להתיר בשעת הדחק וא"כ כיון שהיתה האווזא מסוכנת למות אין לך שעת הדחק גדול מזה. וראיתי לגדול האחרונים בשו"ע לגאון תניא בדיני בקו"א סימן א' ס"ק ו' שרוצה להתיר אפילו אם שחט שלא בפני השו"ב כיון דמ"מ הי' תמיד תחת השגחת השו"ב והגם דלכתחלה אין נוהגים לאכול משחיטת הלומדים שו"ב רק מה ששוחטים בפני השו"ב, ועי' בדרכי תשובה שם סימן א' ס"ק נ', מ"מ כה"ג דהוי שעת הדחק יש להתיר האווזא ועי' בשו"ת שערי צדק ליו"ד סימן ל' שהאריך שם לאסור מה ששחט קודם נטילת הקבלה, אמנם שם היה העניין ששחט כסדר בלא קבלה ולא היה שעת הדחק הלכך כה"ג יש לאסור, מ"מ בשעת הדחק גם הוא מודה להתיר, ועיינתי בשו"ת חות יאיר בפנים וראיתי שמסיים שם שיקנים אותו באיזה סך לצדקה או בתענית כדי שידעו שלא ישחטו עליו רק בשעת הדחק א"כ נראה דהתקנה היתה על השוחטים שלא יבא כל אחד ויאמר שהוא מומחה, לכך תקנו שמוכרח ליטול קבלה וממילא אסרו בדיעבד ג"כ דאל"כ מה הועילו חז"ל בתקנתן, וא"כ י"ל דהיינו דווקא באדם דעלמא משא"כ מי שלומד שחיטות ובדעתו להתפרנס מזה ויודע שלא יקבלו אותו בשום מקום בלא קבלה א"כ אזל התם שישחוט כסדר בלא קבלה, והוא דומה קצת למ"ש במס' פסחים (דף י"א ע"א) הוא עצמו מחזיר עליו לשרפו איכא קאכל מיניה, וה"נ דכוותיה הוא עצמו עיקר פרנסתו שישיג קבלה להחיות עצמו ובוודאי לא יקבע עצמו לשחוט בלא קבלה, ואעפ"י שיש לחלק, מ"מ בכה"ג שנראה שלא בשעתו כפשט עשה כן רק להציל ישראל מהפסד יש להתיר האווזא כיון שמע"כ נסה אותו ועומד בנסיונו, כנ"ל עפ"י כל גדולי האחרונים הנ"ל שהבאתי.—

ב׳) **ועו״ד** מה שנסתפק אם בע״כ בווסט שיבדוק דווקא הפנימי שבפנים אי סגיא שבודק עור הפנימי מבחוץ, הנה הא וודאי פשיטא שמה שאמרו בגירא אין לחשש בדיקה מבחוץ קאי דווקא על עור החילון כיון שהי׳ אדום משא״כ בפנימי שהוא לבן יש לו בדיקה גם מבחוץ רק היכא שניכר איזה ריעותא מבחוץ בוודאי צריך להפוך אותו ובראות מה הי׳ הריעותא ואם נתחב בו איזה דבר ידקדק היטב אם לא ניקב מעבר לעבר וכל שלא שלט ריעותא גם בעור החילון שבפנים כשר, ובש״ת שערי צדק ביו״ד סימן מ״ב ביאר בם כל הצריך סדר הבדיקה אשר יש בו בקבלה מרבו מרן החתם״ס זצ״ל, וז״ל הצריך לענינינו וקיצור הדבר. לפרש דברי הרמ״א שכתב אם יש נקבים שניקב ע״י קוץ לא מהני שום בדיקה אפילו בפנימי אבל ספק חוצי ספק קוץ סמכינן אבדיקת פנימי וממילא כן מנהגינו באחוזות שמלעיטים שיש ספק אם אותן המכות שנמצאים בפנימי הם מחמת חוצי שהלעטה גורם או מחמת קוץ שהלעטה מקרי קוץ וממילא מועיל בדיקת הפנימי אם לא שלטה המכה מעבר לעבר ולכן מנהגינו שאין משגיחים על החילון כלל ובודקין רק הפנימי וכן מנהגינו להפוך הווסט הפנימי אחר שנקנה ומפתחין אותו ובודקין נגד חוצי או מכה שנמצא וגוררין בסכין עד שימצא נקי באותו מקום בלי שום נקודה לבנה ובלי שום הרגש באצבע שמניחים תחתיו בתוך הווסט עכ״ל. והנה מ״ש שצריך להפוך הפנימי הוא וודאי המנהג גליל מ״מ כבר כתבתי ונראה בחוש שכל שיש ריעותא ונקבים ניכר מבחוץ ג״כ שע״י שהעור דק אם נתחב איזה קליפה או קוץ נראה מבחוץ ג״כ ואז בודאי צריך להפוך משא״כ אם לא ניכר כלל מבחוץ אז פשיטא שגם מבפנים אין שום ריעותא דאילו היה איזה ריעותא היה ניכר מבחוץ ג״כ מ״מ זה רק למי שבקי ואומחי בזה הוא יודע להבחין ומבחין אם אין מבפנים איזה ריעותא אמנם מי שאינו בקי עדיין כל כך יוכל להזדמן שנתחב מבפנים איזה קוץ או קליפה „קוקרוץ״ וניקב מעל״ע והוא לא ידע ע״כ בוודאי, יותר טוב להפוך כל ווסט לבדקו מבפנים כי בעניינים כאלו גדולה שמושה יותר מלמודה ועי׳ בשו״ת הגאון ר׳ יודא אסאד ליו״ד סימן ע״ג שמקיים ג״כ בעניין כזה וגדולה שמושה, וא״כ מי שכבר בקי ויודע שלמראה עיניו יוכל להביט ולהכיר מבחוץ אם אין ריעותא מבפנים יוכל לסמוך, אמנם מי שאינו בקי כל כך להבחין וודאי יותר ט״ב להפוך הווסט ולבדקו מבפנים אפילו אם לא ראה ריעותא מבחוץ, ואם נראה שיש עליו ריעותא או מבפנים או מבחוץ פשיטא שצריך להפכו ולבדקו דבלא זה לא יוכל לבדוק יפה. ופה במקומינו המנהג שמביאים הווסט מהופך.— והנה בישב קוץ ממש בפנים אין לסמוך כלל להתיר בשום אופן אפילו אם לא שלט בחילון שבפנימי ג״כ וכן כתב בשו״ת חתם״ס ליו״ד סימן כ״ה רק בנמצא איזה קליפות מקוקרוץ כמו דשכיח בזמנינו בזה סומכים שאין לו כח כל כך לנקוב מעבר לעבר וגם חשש דשמא נתרפא לא שכיח בזה כיון שמלעיטין ומזה נתחב בפנים אין סברא שבמשך זמן ההלעטה יתרפא בזה סומכים אחר הבדיקה היטב שלא ניקב גם עור החילון כל פנימי להתיר, מ״מ פשיטא אם יש נגד מקום הנתחב כמו קורט דם דטריפה רק עפ״י הרוב ורובא דרובא כל שיש נגד מקום הנתחב קורט דם אם מגררים המקום הנתחב בו נמצא נקב וממילא פשיטא דטריפה.— (ועי׳ בשו״ת כתב סופר יו״ד ח״א סי׳ כ״א שהאריך בדיני ווסט עד מאוד ודפח״ח) :

והנלע״ד כתבתי פקי״ק באכיה״ז, אור ליום הי׳ לסדר „את אפרים ביתינו״. ע״ז עינת שנת תרכ״ט לפ״ק.

והנני דו״ש באהבה,

אליעזר דוייטש.

— סימן י״ח —

שוכ״ט לכבוד הרבני המגיד המופ״ג בתוי״ש החרון וכו׳ כש״ת מו״ה **אברהם פאללאק** נ״י בעבת תחכמוני ק״ק **הערמאנשטאדט** יע״א :

יקרת מכתבו הגיעני והאמנם כי טרידנא טובא ואין לי פנאי להשיב ע״ד פלפולים שאינם נוגעים להלכה למעשה מ״מ לא אשיב פניו ריקם. ע״ד קושיתו במ״ש בחידושי הר״כ מס׳ חולין ק״כ ע״א להביא ראיה דדם שבשלו עובר עליו מדלא נקט במתני׳ מס׳ חולין קט״ז הומר בחלב מבדם שחלב עובר עליו בין חי בין מבושל ודם אינו עובר במבושל וע״כ שדם שבשלו עובר ולא כזעירי מס׳ מנחות כ״א דס״ל דם שבשלו אינו עובר, והקשה מע״כ נ״י הא בפסחים כ״ד ע״ב אמרינן דחלב חי אינו לוקה דהוי שלא כדי״א א״כ איך יאמר דחלב חמור מדם שעובר במבושל ג״כ הא בחלב אינו עובר בחי ? והוא קושי׳ אלימתא :

והנה לכאורי גם בלא חידושי הר״כ יש להקשות במתני׳ מ״ט לא נקט חומר בדם מחלב דבדם חייב חי ולא בחלב, ושוב ראיתי בספר ראש יוסף בסוף הספר שהרגיש בזה וכתב שיש ליישב, ונראה לתרץ דהנה מה דפטור בחלב חי הי׳ משום שהוי שלא כדי״א שאינו ראוי לאכילה כך וא״כ בשלמא אי בדם היה חייב שלא כדי״א כמי הוי מלי למהני חומר בדם מחלב משא״כ כיון דבדם כמי פטור שלא כדי״א רק דם חי לא מקרי שלא כדי״א לא שייך למהני חומר בדם מחלב דבאמת אין זה חומרא, והנה לזעירי במס׳ מנחות דס״ל דם שבשלו אין עובר א״כ מה יענה לקושי׳ חידושי הר״כ למה לא נקט חומר בחלב מבדם וראיתי להוסי׳ רע״א על המשניות שעמד בזה, ולכאורה אפש״ל דזעירי מתרץ כיון דחלב פטור חי לא חשיב חומרא מה שחייב במבושל כיון דחי לא חזי לאכילה, [ובמס׳ מנחות כהן למס׳ מנחות כ״א ראיתי שהקשה ג״כ קושיא זו לזעירי אמאי לא חשיב חומר בחלב מדם דדם בבשלו פטור, ותירץ דם שבשלו לאו דם דנפק ליה מתורת דם מכיון שבשנה, ונעלם ממנו במחכ״ת דברי חידושי הר״כ], והנה אכתי לא הועלנו בכל אלה רק לתרץ מתני׳, אמנם דברי הר״כ עדיין קשים להבין והנה לכאורה היה מקום לתרץ דמ״ש הר״כ חלב לוקה בין חי בין מבושל מ״ש „לוקה״ אסגירת לישנא נקט. וס״ל להר״כ כשיטות הפוסקי׳ דשלא כדי״א אסור מה״ת אע״ג דליכא מלקות וידוע דהי׳ פלוגתת הפוסקים עי׳ מל״מ פי״ה מהלכי יסודי התורה, וא״כ מ״מ א״ש ראית הר״כ דהנה למאן דס״ל דם שבשלו אינו עובר משמע דאפי׳ איסור תורה ליכא וכן נקטו הפוסקים דם שבשלו מדרבנן ועי׳ בחידושי הר״כ שם שתמה עליהם וא״כ שפיר כתב הר״כ דלפי״ז לתני חומר בחלב דחלב בין חי בין מבושל איסור תורה איכא עכ״פ ובדם ליכא איסור כלל במבושל ומ״ש הר״כ לוקה הי׳ לאו דווקא ומ״מ ראיתו נכונה לשיטת רש״י ז״ל כן היה נראה לכאורה ליישב בפשיטות דברי הר״כ שמסתמא לא נעלם ממנו ח״ו דברי הגמרא דמסכתי פסחים :

אמנם ע״ד הפלפול קצת נראה ליישב דברי הר״כ באופן אחר דהנה בכמה מקומות מלינו מגו דחשיב אכילה להאי ה״כ חשיב להאי, עיין במס׳ חולין קי״ד כיון דלקי אבישול לקי נמי אאכילה, ובמס׳ סוכה ז׳ מגו דהוי דופן לעניין סוכה הוי נמי דופן לעניין שבת, תגם שיש להקשות על זה הכלל ממס׳ ב״ק ע״ז דאמרי׳ לר״ש פטור בשחט קדשים בחוץ מתשלומי ד׳ וה׳ משום דהוי שחיטה שאינ׳ ראוי׳ ואמאי לא אמרינן כמו דהוי שחיטה לעניין שחוטי חוץ גופא דבהכי חייבי׳ דאמנא הוי נמי שחיטה לעניין

לענין תשלומי ד' וה', ועי' שם בתוס' ד"ה שחיטה שאינה ראוי' (ואח"כ ראיתי בספר שטה חיים סי' ש"א להגאון מהרש"ק ז"ל שהרגיש בזה), מ"מ מלינו כמ"ש הואיל וחשיב אכילה להאי ה"ה חשיב אכילה להאי, והנה לענין אוכל חלב קדשים פשיטא אפילו בחלב חי מכיון דשוה פרוטה מעל דבקדשים לא בעינן כזית רק שו"פ, והנה מתכיפין דתומר חלב מדם לענין קדשים כמי מיירי דבקע שהחלב מיועלין בו וכו' וא"כ כיון דחשיב אכילה לענין מעילה ה"ה לענין איסור חלב וא"כ שפיר כתב הר"כ דהיה לוונר חומר בחלב מדם שחלב לוקה עליו בין חי בין מבושל כלומר בקדשים מגו דהוי אכילה לענין מעילה חשיב נמי אכילה לענין איסור חלב ומתני' בקדשים נמי מיירי וא"ש דברי הר"כ, ודו"ק, ומעי"כ כ"י יבחר אתי משני התירוצים.— וד' ממעון הברכות ישביעהו שובע שמחות כאוו"כ וכפש הדוש האמשוין ב' לסדר אנכי כיתן לפניכם היום תרכ"ג לפ"ק:

אליעזר דייטש.

— סימן י"ט —

בחג השבועות, השא ברכה מאת ד' בכוס ישועות; אהוי אחכי כבני הרב החריף ובקי כפ"א כהן שדעתו יפה זכו' מו"ה יוסף כ"ץ שווארטץ כ"י בק"ק מאקאווא יל"ו:

באתי בקיצור אומר להשיב לך ע"ד שמיהתך בפרמ"ג ביו"ד בשפ"ד סימן קי' ס"ק י"ד שכתב לתרץ קושיי מהר"ם מקינון, שיאסרו כל העולם בחרישה וזריעה דלמא המקום היא נחל איתן, עפ"י הר"ת פ"ע מהלי' רוצח דנחל איתן הי' מקום ששוטף בחוזקה ואינו ראוי' לזריעה, ותמהת דעכ"פ איכא חששא דלמא פ"א הי' נחל שוטף ועכשיו נעשה ראוי לזריעה וא"כ הדרא קושיי הר"ם מקינון לדוכתא? כ"ל דכוונת הפרמ"ג היא כך עפי"מ שהוא עלמו נסתפק שם אם אמרי' קבוע כנגד חזקה, עכ"פ הא וודאי איכא למימר דהיכא דאיכא רובא וחזקה כנגד מיעוט הקבוע לא חיישינן לקבוע דכן מלינו במס' יבמות רים פרק האשה בתרא דאפי' לר"מ דחיים למיעוטא ברובא וחזקה לא חיים וה"כ לדידן בקבוע, וא"כ א"ש תירוצו של הפרמ"ג דהכא לענין נחל איתן כיון דאיכא רובא שדות דעלמא שלא נערפה שם עגלה ערופה וגם חזקה דהשתא כאן כמלא וכאן הי' וכיון שעכשיו ראוי לזריעה, מעיקרא נמי ראוי הי' לזריעה ולא נערפה שם עגלה והוי רובא וחזקה לא חיישינן לקבוע דלא אמרי' קבוע רק נגד רובא גרידא ככ"ל.—

ובעיקר הפירוש דנחל איתן עיין פו"ת חכ"ל סי' ל"ב ובשילת יעב"ן ח"א סי' כ"ד האריך להוכיח דנחל איתן מעיקרא ג"כ ראוי לזריעה, ותימא לי על כל הכי גאונים ז"ל שלא הביאו כלל דברי החינוך סי' תקל"א ח"ל הזהב (אחר שכתב טעם מניעת העבודה והזריעה במקום הזה בישאר המקום חרב לעולם) ואם תקשה בטעם הזה כי הנחל לא מקום זרע, כשוב שראוי היא לכך מאחר שתמנעו התורה מלזרוע בו עכ"ל, הרי שהוכיח להדיא מקרא מדכתבה התורה אשר לא יעבד בו ולא יזרע שהמקום ההוא ראוי לזריעה, וגם מהגאון בעל פרמ"ג הי' נעלם לפי שעה דברי החינוך הנ"ל דא"כ לא הי' כתב בפשיטות שאינו ראוי לזריעה כיון דמקרא מוכח איפכא,— אמנם בכוונת הפרמ"ג לדעת הר"מ שפיר י"ל כמ"ש דהוי רובא וחזקה דכאן כמלא כאן הי', ודו"ק.— ועתה אהובי אחכי הי"ו חזק ואמן בתורה ובכל עניינים לגבור חיל תהי' לעשות רלון ד' כל ימי חייך בנחת ושלוה והשקט כאוונ"פ היקרה ונפש חותכך אוה"כ דו"ש ושלום בתי היקרה שתי' עמ"ש עכי"ת.— בא"יהאד יום ד' ר"ח סיון מ"ה למב"י שנת תרכ"ט לפ"ק:

אליעזר דייטש.

— סימן כ' —

אורך ימים ושנים בטוב ובנעימים לכבוד אהי' ידכ"פ הרב הגאון הגדול המפורסם בחבוריו היקרים לדיק נשגב וכו' כקש"ת מו"ה זוסמאן סופר כ"י אבדק"ק פאקש יע"א:

על דבר אשר בדק לן מר הדר"ג כ"י לחוות דעתי באשה שהרבה פעמים מרגשת שנפתח מקורה ובדקה כמ"פ ומלאה ליחה לבנה וכן בכל פעם שהרגישה פתיחת פי המקור מלאה לאחר בדיקה ליחה לבנה ולאשר שטריחא לה מילתא שתבדוק בכל פעם וכמעט מן הנמנע אלא לבדוק בכל פעם בשעת הרגשה, לזאת עכות לדקו הרבכי ואחרי שבחבורה נעשה כשואל אם תוכל לסמוך על החזקה שכבר מוחזקת למראה לבנה בכל פעם שלא תצטרך לבדוק תמיד והאשה הזאת יש לה ווסת קבוע ג"כ כאורח כל הנשים, כך היא תוכן הענין, ואציע את אשר העלתה מצודתי בזה:

מקור הדין דהרגשה אפילו בלא מלאה כלום ג"כ טמאה הוא מדברי בעל תה"ד סימן רמ"ו והמחבר בשו"ע יו"ד רים סימן ק"צ הביאו להלכה ובספר תוה"ש כתב שם דרק מתרו"ה הביא בשם יש מי שאומר משום שלא כמלא רק בתה"ד אבל מ"מ אין חולק עליו, רק שאחרונים כבר הביאו שהרדב"ז חולק על תה"ד מ"מ המחבר וודאי דעתו כדעת התה"ד שהרי לא הביא דעה אחרת, והנה מקודם לריך לדעת אם בפתיחת המקור וודאי טמאה כשלא מלאה כלום או רק מספק, ולכאורה היה נראה מהרא"ה שמביא התה"ד ממס' נדה ז' ע"ב ומה דאמר אי דארגשה לאחר זמן אמאי פטורה מקרבן דהרגשה הוי סברא דאורייתא ומדמחייב קרבן מוכח דוודאי טמאה, אמנם בנוב"י מהדו"ת ליו"ד סימן קי"ח כתב להדיא דאפילו לדעת התה"ד דהרגשה דאורייתא אינו טמא רק מספק, ולכאורה מוכרחים לומר כן שהרי התה"ד כתב שם בפירוש לדמות הרגשה לווסתות למ"ד ווסתות דאורייתא דאפילו בדקה ומלאה טהורה טמאה, והנה בווסתות גופא אפילו למ"ד דאורייתא אינו רק ספק טמא שהרי רש"י כתב כן להדיא במס' נדה ט"ו ע"א ד"ה דאורייתא הלכה למשה מסיני דמחזקינן לה בספק טומאה וא"כ הרגשה נמי לא הוי רק ספק טמא וכ"ל ע"כ דוודאי הרגשה היכא שלא בדקה כלל או בדקה ולא מלאה כלום דחיישינן שמא יצא דם כחרדל ונתקנח או כמוק כמ"ש הטו"ז שם ס"ק ג זהו וודאי הוי רק ספק והא דקאמר הגמרא אי דארגשה וכו' דמשמע דחייבת בקרבן ג"כ ע"י הרגשה התם מיירי במלאה לאחר זמן דאז וודאי מוכח דבשעת הרגשה כבר היה דם והוי סברא טפי לומר דהדם היה עוד בשעת הרגשה משנאמר דאותו הדם שראתה עכשיו הוא בא בלא הרגשה ובהרגשה לא ראתה כלום כיון שרוב דמים באים בהרגשה, רק לבתר הכי משני ליה הגמרא דעד כאן הוי הרגשה סברא עובה כל כך שנתלה הדמים שרואה לאחר מיכן בהרגשה דמעיקרא היינו רק אם עכ"פ היתה הרגשה בוודאי אזי אמרינן דהדם שראתה אח"כ היה עוד מעיקרא. משא"כ כל שיש ספק בהתשה גופא דדלמא הרגשת שמש היה לא תלינן הדם שרואה אח"כ בהרגשה דמעיקרי דאע"ג דרוב דמים באים בהרגשה מ"מ איכא נגד זה חזקת טהרה שהיתה מעיקרא בחזקת טהרה ומשו"ה ליכא חיוב קרבן, עכ"פ הא וודאי שפיר י"ל כמ"ש הנוב"י דהרגשה היכא שלא מלאה כלום וודאי אינו טמא רק מספק דלא עדיף מווסתות גופא דאינו רק בספק, ואע"ג דלדידן הרגשה חמור מווסתות דהא אנן קיי"ל ווסתות דרבנן והרגשה וודאי אסור מה"ת, כ"ל דמסברא לענין שיהיה ספק דאורייתא יש לאחמיר בהרגשה יותר מווסתות כפי מה שאבאר בס"ד, דהנה לכאורה

לכאורה יליף ברש"י דף ט"ו שכתב הגלמ"ת דמחזקינן ליה בטומאה ספק למ"ל הגלמ"ת אי ס"ל ספיקא דאורייתא מה"ת לחומרא ונ"ל דלולא ההלכה הוי לן לאוקמא בחזקת טהרה משו"ה צריך ההלכה, ועי' בספר מלא הרועים ערך חזקות שכתב דהא אי ווסתות דאורייתא תלוי בספיקא דאורייתא אי מה"ת לקולא או לחומרא עיי"ש, והנה לפי"ז י"ל ע"ד שפלפול דבהרגשה וודאי צריך לומר דאסור מה"ת מספק עכ"פ עפ"י מ"ש כמ"פ בספרי בשם ספר דברי אמת דמאן דס"ל ספיקא מה"ת לקולא והיינו דילפינן מספק טומאה ברה"ר דטהור ונ"ל דהתם משום חזקה טהרה דחזקה טהרה איתרע לה וחזקה דאיתרע ל"ש חזקה וא"כ י"ל שפיר דאע"ג דווסתות לאו דאורייתא הייכו משום דספיקא מה"ת לקולא וריעותא בגופא ליכא עכ"פ דהא בכל פעם הרגישה וראתה דם בשעת ווסתה ועכשיו שלא ראתה מסתמא לא היה דם, עכ"פ ריעותא בגופא לא מקרי ומשו"ה אמרינן דווסתות אינו מה"ת, משא"כ בהרגשה מתכ"פ הוי ספיקא מה"ת להחמיר דאי ס"ל ספיקא דאורי' מה"ת לחומרא א"כ הרגשה הוי ספק עכ"פ דלמא ראתה ואי ס"ל ספיקא מה"ת לקולא ג"כ בהרגשה יש להחמיר כיון דחזקת טהרה איתרע ליה ע"י ריעותא מגופא דהרגשה הרי וודאי ריעותא בגוף החזקה טהרה ומשו"ה הרגשה אסיר מספק מה"ת, (דאי ספיקא מה"ת לקולא א"כ חזקה דאיתרע מה"ת ל"ש חזקה לסברת הגאון בעל דברי אמת, ודו"ק,) רק היכא שבדקה ומצאה דם אז אסיר בוודאי מה"ת למפרע, עכ"פ הא וודאי פשיטא בהרגשה ולא בדקה או לא מצאה כלום דאפילו לדעת התה"ד דהרגשה הוי מה"ת מ"מ לא הוי רק ספק טמא, וא"כ ממילא היכא שלאחר הרגשה בדקה ומצאה ונראות טהורות אז טהורה בלי שום פקפוק דכה"ג לא הוי הרגשה שום ריעותא כיון דיש לתלות דהרגשה היתה מחמת מראה הטהורה וכל דליכא שום ריעותא וודאי כשארה בחזקת טהרה ומשו"ה במצאה מראה לבנה כב"ע טהור; אמנם אם לא בדקה כלום ולאחר זמן בודקת ומצאה מראה לבנה אם נוכל ג"כ לתלות שהרגשה היתה על המראה שמצאה לאחר זמן ולומר אילו היתה בודקת תיכף היתה ג"כ מוצאה, ראיתי בספר סדרי טהרה סימן ק"ל ס"ק ד' שהניח בצ"ע עד כמה יכולה לתלות הרגשה עיי"ש:

והנה מדברי השב יעקב ביו"ד סימן מ"ד שהביאו ג"כ האחרונים כאן דפסק להקל באשה שהיתה סבורה לפי דעתה שנחזת מי רגלים ואח"כ בערב בדקה ומצאה כתם פחות מכגרים דפסק דלא חיישינן שההרגשה דמעיקרא היה הכתם ותהיה טמאה דמשום כתם פחות מכגרים לא נפקא כלל מחזקת טהרה משמע הא אי לא מצאה שום דבר היתה טהורה בוודאי (ואפשר אפי' לדעת סדרי טהרה החולק שם עליו במצאה כתם פחות מגרים) וה"ט כיון דשכיח שע"י עיטוש מנחזת מי רגלים לא חיישי' שהיה דם וא"כ ה"נ באשה זו כיון שרגילה לראות ע"י הרגשה ליחה לבנה ועיקר הרגשה הוי רק ספיקא אפילו אי הוא מה"ת אסור מ"מ במלוי תולין אפילו בספק דאורי' ולא גרע מאשה שיש לה מכה דתולה במכתה שלא בשעת וסתה אפילו במכה שאינה יודעת שמוציאה דם עי' בש"כ סימן קפ"ז ס"ק כ"א מכ"ם הכא בכ"ד שכבר הוחזקה כמ"פ שבאה ע"י הרגשה ליחה לבנה דיכולה לתלות וא"ל נדיקה בכל פעם כיון דלא אפשר וסגיא לה שתבדוק בכל פעם לפה ערב כדרך הנשים הבודקת ותהיה יכולה לתלות ההרגשה שהיתה מרגשת אפילו כמ"פ ביום בלוחת המראה לבנה ואפילו לדעת הסדרי טהרה שהבאתי לעיל שנראה כמסתפק בזה אם יש לתלות ההרגשה בליחה לבנה שמצאה לאחר זמן היינו רק באשה שאינה מוחזקת בכך משא"כ באשה שהוחזקה בכך פשיטא דאין לחוש שבהרגשה כאבד הדם ועכשיו נמצא דם אחר המראה לבנה דאע"ג דרוב דמים טמאים מן המקור מ"מ כיון דלבן וירוק כמי שמקור קא אתיא (עי' בסדרי טהרה בס ס"ק ד') אין סברא כלל לומר שהמראה טמא נאבדה כיון שיש לפנינו מראה טהור וספיר תלינן ההרגשה במראה טהורה דהא יש לפנינו כמה סברות לתלות לקולא, חדא מכח חזקת טהרה שלה, ב') דרוב נשים אין רואות שלא בשעת ווסתן ואיכא נמי רובא קמן ואע"ג דרוב נשים אין רואות מראות לבנות ג"כ מ"מ לענין מראה לבנה ידעינן בבירור באשה זאת שילאה מהרוב, אמנם לענין מראה טמא לא נמלא בה ריעותא יותר משאר נשים דוודאי זה דבר רחוק לומר שבכל פעם היה דם טמא בהרגשה ונאבד וא"כ פשיטא דתלינן ההרגשה במראה לבנה כל שתבדוק עצמה בכל פעם בערב, תהו פשוט לדעתי:

אמנם מה שיש לעיין אם נימא דהא תינח כל זמן שהיא בחזקת טהרה שפיר יש לה תקנה זו משא"כ אם הראה דם ותצטרך לספור ז' נקיים דאז תו ליכא חזקת טהרה א"כ יש לחוש בכל פעם שהרגיש דלמא ראתה דם ונאבד וחזקת טהרה ליכא דאדרבה הרי הוא בחזקת טמאה כל זמן שלא ספרה שבעה נקיים הגם דהא גופא אם כל אשה בימי לבוכה אם היא בחזקת טומאה אין זה דבר ברור ואפשר דאפילו לדעת התוס' במס' זבחים כ"ע ע"א ד"ה וכיון שראו שכתבו דליכא חזקת טהרה מ"מ חזקת טומאה ג"כ ליכא שהרי לא אתחזק לראות בכל פעם כמ"ש התוס' במס' גיטין ב' ע"ב ד"ה עד אחד נאמן הגם דבתשו' מהרו"ק ליו"ד סימן מ"א בד"ה ואמנם כל זה משמע דס"ל דימי לבוכה ג"כ הוי חזקה איסור יש לחלק דהתם עכ"פ יש לפנינו דם טמא רק שיש לתלות במכה משו"ה שפיר שייך לומר דהוי חזקת איסור משא"כ הכא כל שהפסיקה בטהרה יצאה מכלל חזקת איסור וא"כ אפי' אם הרגיש ולעת ערב תבדוק והמצא מראה לבנה פשיטא שתוכל לתלות שהרגשה היתה ממראה לבנה כיון שהוא מלוי ובמלוי תולין בין לקולא בין לחומרא, ולכל היותר עכ"פ אם תחמיר על עצמה בג' ימים הראשונים מימי נקיים לבדוק בכל פעם או עכ"פ סמוך להרגשתה ודאי סגיא להחמיר בג' ימים הראשונים, ויותר אין להחמיר, ותוכל לתלות ההרגשה בליחה לבנה שתמצא לעת ערב, ואפילו אם לא תמצא לעת ערב כלום באיזה פעם מ"מ כיון שעפ"י רוב מלאה ליחה לבנה יש לתלות שכבר נתיבש הכי משמע בשו"ת שב יעקב סימן מ"ד עיי"ש:

ובחפשי באולרן של ספרים מלאתי רב הנא דמסייע כי הוא הגאון בשו"ת דברי חיים ליו"ד ח"א סימן ל"ד שנשאל ממש שאלה זאת והעלה שיש להקל לסמוך שהרגשה היא ממראה לבנה אפילו בימי לבונה ואפילו תוך ג' ימים הראשונים כל שכבר התחילה לספור תוכל לתלות במלוי עיי"ם, והוא מדמה לה ג"כ למכה שמוליאה דם שתולין בה ונהניתי שכוונתי ב"ה בכמה דברים לדעתו הגדולה, ועכ"פ אם נחמיר על עצמה לבדוק סמוכין ותכופין בג' ימים הראשונים משבעה נקיים ודאי סגיא לכל היותר ואח"כ תוכל לסמוך על בדיקת ערבית והתלה ההרגשה במראה לבנה ומכ"ם כשהיא בימי טהרה חדאי אין שום חשש בכ"ד שמלוי בה מראה לבנה, וכל זמו הוא רק אם מרגשת באמת פתיחת פי המקור ממש משא"כ אם מרגשת רק זיבת דבר לח כבר העד העיד בני האים משם רבן של ישראל בשו"ת חתם"ו סימן קמ"ה (הובא נ"כ בפ"ת יו"ד סימן קפ"ג) דזיבת דבר לח לא הוי בכלל הרגשה ופשיטא שטהורה, ואפשר שמה שהקיל בשו"ת שב יעקב כל כך לתלות אפילו במלאה כתם פחות מגרים אע"ג דשם

היא

היה ומשנה שהכתם היה בשעה שהרגישה וא"כ חשיב טמאה דאפשר לומר שלא היה הרגשה ממש רק זיבת דבר לח, וכן נראה מלשון השאלה שם עיי"ש, מ"מ בכה"ג אפילו בהרגשה ממש אין להחמיר יותר רק בג' ימים הראשונים של ימי נקיים, כנ"ל אחר העיון קלא בס"ד:

והנני בזה אוה"כ מוקירו ומכבדו מאתם בברכה והצלחה, עוד יזכה לראות ירושלים בקרוב בנויה על תלה,—

והנלענ"ד כתבתי פק"ק באניהאד ב' לסדר "כלביא יקום וכארי יתנשא" תשעה ימים בירח תמוז תרס"ג לפ"ק:

אליעזר דייטש.

— סימן כ"א —

שוכ"ט לכבוד הרבני המופ"ג החרוץ וכו' מו"ה **חנה רייך** נ"י בק"ק **טשוטש** יע"א:

מכתבו קבלתי וכו' אולם לגודל הפלאתו אשוב לו עכ"פ בקיצור, מה שהקשה על דברי המהרש"א במס' חולין כ"ח בתוס' ד"ה אתא ממשמש קועים דמאי שכתבו שיש חולי שיארים כמו דרוסה, והקשה המהרש"א למה לא כתבו התוס' משום דרוסה עצמה, ותמה מעלתו על קושיית המהרש"א הא לענין דרוסה עצמה לא קשה דהא יש לשמור הבהמה שתהיה במקום דליכא דורסין ומשו"ה הוצרכו התוס' לומר רק משום חולי שיארים, והאריך בזה במ"ש רב אשי אתיא משחיטה עצמה במס' חולין י"א ע"ב, דבריו נכונים בזה, אמנם בלא"ה כבר הקשו על המהרש"א מהו קשה ליה על התוס' דלמא ס"ל דלדרוסה עצמה מצינו לאוקמא בחזקת שלא נדרסה וברוב וחזקה גם ר"מ מודה דלא חיישינן משו"ה הוצרכו התוס' לומר שיש חולי שיארים (עיי' בראש יוסף ובספר באר יצחק על חולין ובילקוט יוסף מחברת א' סימן ג' בזה.) וכבר הארכתי בספרי ח"ג בסוגיא דרוב אי ספק נקובת הושט הוי חזקת איסור מה שנראה מודע בזה פלוגתת גדולי אחרונים, ולנ"ל בכוונת המהרש"א דס"ל לר"מ דמחמת חזקת איסור בצירוף המיעוט יש לנו להחמיר בכל גוונא, וא"כ אפילו שמרו אותה מחשש דרוסה איכא למי חשש שמא לא שמרו אותה יפה, והנה כעין מ"ש מעלתו שתהיה הבהמה במקום שלא שכיחי דורסים כה"ג כתב גם הפלתי סימן נ"ג סוף ס"ק ע"ו דמאי פריך הגמרא ור"מ היכי אכל בשרא דלמא היתה הבהמה משומרת מקוצים, עיי"ש שכתב דאם משומרת מבלי לאכול קוצים לא חיישינן גם לר"מ, אמנם לענ"ד נראה בכוונת קושיית הגמרא כך דאי כיון דהתורה איירי רק בכה"ג שהיתה משומרת מדרוסה או מקוצים כמ"ש הפלתי א"כ היה אסור לקנות בהמה מעכו"ם שהרי אינו נאמן שמשמר אותה, והנה במס' ע"א כ"ג ע"ב ילפי רבנן בהדיא מקרא דמותר ליקח קרבנות מעכו"ם, עיי"ש, מקרא כל צאן קידר יקבצו לך יעלו לרצון על מזבחי, ומוכח דאפילו אינו משומרת מדרוסה או מקוצים ג"כ מותר, וכבר הקשו ג"כ מאי פריך הגמרא על ר"מ פסח וקדשים מאי איכא למימר לדעת התוס' דר"מ רק מדרבנן חייש למיעוט א"כ פשיטא דבמקום מצוה לא גזר, וכבר הארכתי בתשובה אחרת לתרץ כל שקלא וטריא דגמרא שם, ויש להעיר ג"כ כיון דהתורה כתבה בפירוש דמותר לאכול בשר א"כ האיך גזר ר"מ מדרבנן שלא לאכול כיון דהתורה התירה בפירוש לדעת הטו"ז בכמה מקומות דדבר המותר בפירוש מה"ת אין לחכמים לגזור וא"כ קשה לשיטת התוס' שם חולין ד"ה פסח וקדשים דרק מדרבנן חייש למיעוט האיך החמיר ר"מ (ועיי' בפתחי תשובה יו"ד סימן קי"ז ס"ק ב'), ויש להעמיס זה בלשון הגמרא ג"כ ד"רחמנא" אמר שחוט ואכול.— ובספרי ח"ג כתבתי ג"כ ליישב הלשון דרחמנא אמר שחוט "ואכול" עיי"ש בסוגיא דרוב, ואין להאריך יותר בעניינים שכבר הלכו בו נמושות ולא באתי רק להעיר.— באניהאד יום ג' חקת תרס"ג לפ"ק.—

אליעזר דייטש.

— סימן כ"ב —

יתברך משמי מעונה לעת צאת השנה ברב חסד וחנינה כבוד אהו' ש"ב הה"ג החריף ובקי כפלא משדד עמקים חכם חרשים אליו גלוים דרכי הפוסקים וכו' כש"ת מו"ה **יצחק צבי אמסעל** נ"י, והשני לדומה ישכון כבוד הרב החריף גדול בתוי"ו וכו' מו"ה **שאול בראך** נ"י, איתן מושבם בק"ק **אוהעלי** יע"א. (הראשון הוא כעת הגאבד"ק סטראפקאו, והשני הוא הגאבדק"ק מאגענדארף יל"ו).—

יקרת מכתבכם הגיעני לנכון, והאמנם שכעת אני מוטרד מכל צד בכמה ענינים כידוע לכם שאיזה חדשים לא הייתי בביתי עד אשר מצאתי בחסדי ד' הרופא למחלתי ועתה סבבוני גם סבבוני כמה דברים אשר שתו עלי ומהגם שהימים ימי בקורי מעשי אשר על כן יאמרו המושלים באו חשבון וחשב עם קונהו, בכ"ז אמרתי לכבודכם כי רב הי' ומהגם שהיא להקנה ת"ח, אשנה פרק זה אולי אמלא די השב, ומדי אשאל עזר וסעד יהי' עמנו בדבר הלכה.—

הנה השאלה היא בצורתא מרבנן אחד שזה איזה שנים נשתטית אשתו ר"ל וכבר עשה כל מה שביכולתו ולא מצאה תרופה למחלתה, וכעת היא אסורה בבית המשוגעים ר"ל ובעלה הנ"ל קשור בכבלי העיגון ולא קיים עדיין מצות פ"ו וצועק אוי לו על אשתו, הנה ידוע לכל במי שידו משגת לסלק כל החיוב דהיינו כתובה ותנאי כתובה כבר הותרו הפרושים את הדבר ע"י היתר ק' רבנים כמבואר להדיא בכלבו סי' ק"ו וברמ"א אה"ע סי' א' סעי' י' ובב"ש שם ס"ק כ"ג ובעניין הגט ג"כ מבואר הכל בשו"ת הפוסקים ושו"ת האחרונים הסכימו לדעת הנוב"י מהד"ק לאה"ע סי' ג' וצ"ת דן צריך בשם, רק הא עקא בכ"ד שהבעל הוא עני ואין ידו משגת להשלים רק הכתובה אבל לא התוס' וגם על מזונות אין לו להשלים ומעתה צריך לעיין איך הדין אי גם בכה"ג יש מקום להתיר, ומעכ"ת כ"י הביא במכתבו מה שתמה החמ"ח סי' קי"ט ס"ק י"ב למה נתפוס החבל בתרי ראשי שמחויי ליתן הכתובה. וגם השלשת מזונות, וכ"מ כ"י מתרץ דברי הפוסקים בט"ב טעם, והנה ברים כל מראין תמהני מנ"ל להב"ח שמחויי להשלים תוס' הלא דכלבו אינו מבואר רק השלשת כתובה וראיתי בצ"צ סי' ס"ז שכ' וז"ל מלשון התקנה שכתבו ובעיני שישלים "כתובתה" וכו' עכ"ל, הרי כתבו כתובתה ולא כתבו סתם שישלים כתובה דהוי משמע כתובה דעלמא שהכל שוי' בה אלא כתבו שישלים "כתובתה" דהיינו כתובה דידה לפי מה שהי' לפעמי' רב ולפעמי' מעט עכ"ל הצ"צ, והנה עיקר הטעם שצריך להשלים היא דאע"ג דקיי"ל סי' קי"ט דיכול לגרש אשתו אע"ג שאין לו לשלם הכתובה מ"מ חיישי' שמא תתרפא וא"כ אילו לא הייתי מתירי' לו לישא אחרת היתה כשארי תחתיו, ועכשיו שהתירו לו לישא אחרת תצטרך בע"כ לקבל גט וא"כ למה לנו להפקיע זכותה לכך בענין השלשת כתוב' ותוס' כך הי' תורף דברי הצ"צ שם, והנה הא דבענין השלשת מזונות היא פשוט לשיטת המחבר שכ' להדיא הנושא אשה ואח"כ נשתטית חייב לזונה והיי מדברי שו"ת הרשב"א שהובא שם בב"י דכיון דאינו יכול לגרשה ממילא חייב במזונותיה, ואע"ג דבסי' קי"ט סתם המחבר כשיטת הרמב"ם פ"י מהלכי גירושין דאינו חייב במזונותיה,

כבר כתב הב"ש שם ס"ק י' דהיכי דאיתה יודעי' לשמור גיטה דמה"ת איכי בת גירושין אז גם הר"מ מודה דחייב במזונותיי' רק היכא שיודעי' לשמור גיטה דמה"ת הוי בת גירושין רק חז"ל תקנו שלא נגרש אותה כדי שלא ינהגו בה מנהג הפקר בכה"ג ס"ל להר"מ דעל ממון לא תקנו חז"ל, ועי' בס' גט פשוט סי' קי"ט ס"ק ל"ד שמפקפק בתירוץ הזה, וא"כ לפי דעת הב"ש בכ"ד שאלה מדעתה נגמרי ואיכי בכלל יכולה לשמור גיטה דמה"ת איכה בת גירושין גם לשיטת הר"מ חייב במזונותי', ואפשר דמשו"ה כתבו הפוסקים שחייב להשלים מזונות ולא מלי הבעל לטעון קים לי כהר"מ דפטור ממזונותיי' בנשתטית הו"מ שים דאין אנו בקיאין אם יודעת לשמור גיטה וא"כ מה"ת איכי בת גירושין וחייב במזונותיי' לכ"ע כדעת הב"ש והחמ"ח שם ס"ק ט', וא"כ אפש"ל דמשו"ה ס"ל להפוסקי' דבעינן שישלים כתובי' וגם מזונות דאולי הוי מה"ת בת גירושין ואם הוי בת דעת היתה מרוצה לקבל גט אע"ג דחכמים תקנו שלא נגרשה מ"מ לא הפקיעו זכות כתובתה ואם היתה יכולה לקבל גט היה נותן לה כתובה ג"כ דלולא זה לא היתה מרוצה להתגרש ובע"כ אינו יכול לגרשה לאחר תקנת רגמ"ה לכך ישלים כתובה דאולי הוי בת גירושין מה"ת ובכה"ג לא באו חכמים להפקיע זכות כתובתה וגם אולי איכי בת גירושין וא"כ חייב במזונותיה לכך מחוייב להשלים כתובה ומזונות ונסתלק' תמיה' החמ"ח שם ס"ק י"ב מה שתמה הרא"י למ"ל ולפימ"ש א"ש, ודו"ק, והנה כ"ז היא במי שיש לו נכסים וידו לסלק כל מה שכתבו הפוסקי' אמנם במי שהוא עני ואין ידו משגת הנה מסברא היה נומר דמותר לישא אחרת כיון דשוטה הוי בעלת מום כמו נכפת רק דהחילוק היא דנכפי' הוי בת גירושין ושוטה לאו בת גירושין והנה אי שוטה היתה בת גירושין פשיטא דהיה יכול לכופה לקבל גט אפי' אם אין לו לשלם כתובתה כמבואר בשו"ת הרא"ש כלל מ"ב עי"ש, רק בשוטה כיון דלאו בת גירושין היא לא שייך לכופה לקבל גט רק דאנן טוענין עבורה להשלים לה ככל הכתוב בפוסקים עכ"פ לא עדיפי לענין ממון מאשה שהיא בת גירושין וכיון דבכה"ג לא חלה התקנה שלא לגרשה בע"כ, א"כ ממילא יכול לגרשה וכל זכית שיש לה עליו נשאר לה חייב, וא"כ כאן בשוטה אע"ג שאינו מתגרשת מ"מ לענין חיוב ממון לא עדיפא כלל וכלל מאשה שהיי בת גירושין ויוכל לישא אחרת והיי חייב לה בעת אשר תשיג ידו:

ב') **והנה** אי ר"ג גזר גם במקום מלו' נראין דברי רמ"א כסותרין זא"ז דבסי' א' הביא דעת החולקים דחר"ג נוהג אפי' במקום מלו', ובסי' קי"ו סעי' ד' הביא בסתם לענין גירושין בע"כ דאינו נוהג במקום מלו', ושיא מדברי שו"ת רשב"א סי' תקכ"ז ובשו"ת פרי תבואה ח"ב סי' ל"ה הרגיש בזה, והנה לכאורה י"ל דוודאי החרם שלא נגרש בע"כ אם מגרש אינו עובר רק פ"א בכה"ג שפיר אתא לד המלוה ודוחה להחרם ולכך לא היה יכול לתקן חרם אפי' בכה"ג במקום מלוי דלא משכחת שיהי' חל החרם דהא המלוי רמיא עליו בכל פעם והחרם אינו חל רק פ"א בעת שמגרשה וא"כ אפי' אם ר"ג היה רוצה לתקן במקום מלוה לא היה יכול ולכך לא התחיל לתקן חרם שלא לגרש בע"כ אפי' במקום מלוה, משא"כ החרם דשתי נשים עובר בכל שעה כל זמן ששוהה עם אשתו השני' שפיר יש מקום לחרם אפי' במקום מלוה כמו דמצינו שחז"ל העמידו דבריהם נגד ד"ת והיא סברא נכונה לתרץ דברי הרמ"א, וא"ש שיטת המהרי"י מינץ בשו"ת סי' י' מ"ש דאפי' במקום מלוי פ"ו חל תקנת רגמ"ה עי"ש, אמנם האמת יורה דרכו דבסי' א' דמיירי בביטול מלוה כמו מלוי יבמין דליכא נדנוד איסור רק ביטול מלוה גרידא שפיר ס"ל להרמ"א לחוש ליש חולקים דאפי' במקום מלוה נמי גזר ר"ג שלא לישא שתי נשים משא"כ בסי' קט"ו דשם מיירי מעוברי' על דת במ"ש המחבר ומ"מ מלוה עליו שיוציאנה ואיכא נדנוד איסור ג"כ לדור עמה דהוכל להכשילו באיסור בכה"ג ודאי ס"ל לרמ"א דר"ג לא גזר בכה"ג שלא לגרש בע"כ והא"ד החרם דשתי נשי' נמי ליכא בכה"ג, וכן בשו"ת מהרים פאדווא סי' י"ד נמי מיירי שהכהן חשש לנפשו לאיסור לבל יעשה זרעו חללי' כתב נמי להדיא דאם איני רוצה לקבל גט ליה בי' משום איסור שתי נשים והמהרי"י מינץ בסי' יו"ד מיירי להדיא ג"כ רק בביטול מ'ו' גרידא מלוי פ"ו, ואע"ג דיש מקום לומר דלענין יבום יש להתיר טפי משום דמן השמים הקנו לו אשה כמ"ש הפוסקי', מ"מ כ"ל דחשש הרהור זנות כל ימיו עדיף מביטול מלוי יבמין דהיי בשב ואל תעשי' ומהגם דאפשר בחלילה משא"כ בהרהור עבירי' דקשי' מעבירי' שפיר י"ל דבכה"ג וודאי לא גזר ר"ג, וא"כ אע"ג דמה שנוגע לענין ממון היה צריך לשלם הכתובי' וגם למזונות מ"מ אם היי עני ואין ידו משגת שיהיי מוכרח לישב כל ימיו בצער הרהור עבירי' ולערו של אים מרובי' לא גזר ר"ג, דאע"ג דיש לומר דא"כ דר"ג לא גזר במקום מלוה היה להתיר אפי' בלא הסכמת מאה רבנים מגי' מדינות, נזה י"ל דלא רצה להתיר באופן אחר שלא יהיי הדבר קל בעיני הבריות שיזדמן הרבה פעמים שאחד יבקש תואנה על אשתו שאיני בר דעת לכך צריך לזה הסכמי' הרבה ומג' מדינות שאין דעותיהם שוות ואם בכל זה יסכימו להתיר אזי ידעינן בוודאי שכנים הדברי', אמנם אם יתירו בלא"ה אזי בקל מי שירצה יחפש עלילה על אשתו לומר שאיני בדעת מיושבת וישא אשה אחרת ויתבטל התקנה, והמעיי' בשו"ת הב"ח סי' ל"ג יראה להדיא שזהו כוונתו, ודו"ק, ומדברי הרמ"א עצמו בסי' א' נמי יש להוכיח דיש חילוק בין ביטול מלוי גרידי או בין מקום שיש נדנוד איסור, דהנה תחלה הביא וה"ה בכ"מ שיש דחוי מלוה כגון ששהי' עם אשתו י' שנים ולא ילדה ועי"ז הביא יש חולקים וא"כ כתב ובמקום שאין הראשוני' בת גירושין כגון שנשתטית וכו' יש להקל להתיר לו וא"כ סותר עצמו מיניי' וביי', ואין לומר דכוונת הרמ"א לפסוק כדעה הראשוני' ולא כהיש חולקי', דא"כ לא היי לו להאריך רק לומר ויש להקל כדעה הראשוני', ועי' בשו"ת פרי תבואה סי' ל"ה שעמד בזה, רק לפימ"ש א"ש דוודאי בביטול מלוי גרידא כגון מלוי יבמין או שלא ילדה דעכ"פ יכול לנהוג בה מנהג אישות ולא מידי הרהור עבירה אין להתיר לישא אחרת רק בנשתטית דלא מתדר לי' עשה אז יש להקל דבמקום נדנוד איסור וודאי לא גזר רק במקום שהיה מועיל גט טפי ניחא לן לגרש בע"כ מלישא שתי נשים כמ"ש דבגירושין בע"כ אינו עובר רק פ"א משא"כ בשתי נשים רק כיון דבנשתטי' לא שייך גט יש להקל להתיר לו לישא אחרת, כנ"ל ברור בכוונת דברי הרמ"א בס"ד,— וא"כ זכינו דאפילו לשיטת הפוסקי' דמחייב להשלים הכתובי' וגם למזונות וגם ליחד לה דירה מיוחדת שישמרנה כמ"ש הב"ח והביאו הטור סי' א' ס"ק י"ז היינו רק שמחויי' לעשות כן ומשא"כ באם לא אפשר לו שיהיי מעוכב על ידה מלישא אחרת ויהיי כל ימיו בהרהור עבירה ובצער זהו לא שמענו בשום פוסק ואפי' המהרי"י מינץ שהחמיר מאוד בענין זה מ"מ בכה"ג לא שמעינן שאסור, ודו"ק:

ג') **הגם** דלכאורי י"ל דאי ס"ל דר"ג גזר בכל גוונא ורק לעת הצורך התיר ע"י הסכמת ק' רבני' ובהשלמ' כתובה ומזונות וכל תנאי כתובי' וא"כ ממילא כל שאין בידו לקיים ככל התנאים החרם במקומו עומד ואין להדר בזה פני דל, רק אי אמרי' דבמקום מלוה לא גזר כלל ושא דבעינן הסכמת ק' רבני' הוי רק שלא יהיה הדבר קל בעיני

הטעם

הנפש כמ"ש שב"ח. בשו"ת סי' ל"ג דאז שפיר י"ל דאע"ג דמחויי' בכל דבר שבממון מ"מ אם אין ידו משגת אינו מעוכב בשביל זה מליש' אחרת. וא"כ בנדון דידן תליא באשלי רברבי אי ר"ג גזר גם במקום מליה או לא ומי ירום ראש להקל, מ"מ אומר אני די"ש להתיר בכ"ד (א') משתמי' המחבר דבמקום מלי' לא גזר ורבותא למחשב גברא הרא"ש בשו"ת כלל מ"ב ומהר"ם פאדווא סי' י"ג וסי' י"ד והרשב"א והב"ח בשו"ת סי' ל"ג ועי' בשו"ת זכרון יוסף לאה"ע סי' א', א"כ פשיטא די"ש להתיר בכ"ד ודי לנו החומרא מה שאנו מחמירי' שצריך הסכמת ק' רבנים וי"ש לצרף לזה מ"ש הב"ש סי' א' ס"ק כ"א כיון דעיקר תקנה לא היתה רק משום קטטה ולא משום דררא דאיסורא היכא דאיכא פלוגתא בתקנתי' המיקל לא הפסיד וגם י"ש לצרף מ"ש המהר"ם פאדווא סי' י"ז לענין אנוסי' כיון דעיקר התקנה הי' שלא יוליד הרבה בנים מהרבה נשים ולא יהי' אפשר למיקם בספוקיהו וא"כ באנוסה שלא יוליד ממנה בנים אין לחוש עיי"ש, וא"כ ה"נ בכ"ד יודעים כל העולם שלא יוליד עוד מאשתו הראשונה שנשתטית וא"כ אין לחוש, הא חדא, ועוד דעדיפי מיני קאמינ' אפי' לדעת הפוסקי' ומכללם המהר"י מינץ דאפי' במקום מלוה גזר מ"מ הרי הוכחתי בס"ד ולשון הרמ"א שלא יהי' נשאר מחמתו מדברי עצמו דעכ"פ היכא שיש כדמוד איסור לא גזר א"כ לכ"ע אע"ג שמחויי' להשלים הכתובי' עם כל תנאי' מ"מ היכא שאין ידו משגת אם לא נתן לא עכב מליש' אחרת.— ועוד בכ"ד בוודאי כיון שהיא אסורה בבית החולי' וגם נותנין לה שם מזונות כפי הדרך א"כ בוודאי שגיא בהשלמת הכתובה לחוד, רק כפי הנראה מגורן החת"ס ח"ב לאה"ע סי' קס"ה צריך להיות השלמת הכתובי' לכה"פ די' מאות זהו' שיין עיי"ש, וביודאי יותר טוב שיסלק סך הנ"ל, והא וודאי פשיטא שבזה שלא יוכל לסלק שמחויי' עכ"פ ליתן שט"ח „וועכסעל" ליד קרובי האשה על המותר כפי מה שיתפשרו עמו על המזונות דבמה שאין לו עכשיו מ"מ לא נפטר ומחויב אם אולי תשיג ידו (ובחידושי לסוגי' דמסדרי' כנע"ח [תבואות השדה חלק א'] האדכנו בזה בס"ד):

ואנהרינהי לעייניו מדברי שו"ת הגאון ר' עקיבא איגר מהדו"ת שנדפס מחדש עיי"ש בסי' מ"ד שג"כ הורי' הלכ' למעש' להתיר באין לו לשלם, ועלה בידינו ב"ה להביא ראיי' ולעבות סמוכין לדברי קדשו מדברי הרמ"א עצמו דבמקוי' שיש כדמוד איסור אין כאן אפי' אחד מן הפוסקי' לומר שהתקנה היתה אפי' בכה"ג כע"ש,— בהא סליקני ובהא נחתין שבכ"ד אם הבעל יתן כל מה שיכול עכ"פ הכתובי' דאורי' כפי מה שהי' עכשיו (אם א"א לו ליתן כפי מ"ש החת"ס) ועל המותר יתן שט"ח „וועכסעל" יהי' מותר לישא אשי' בהסכמת ק' רבנים, ובענין הגט יעשו כמ"ש הנוב"י סי' ג', הגם שהגאון בס' בית מאיר סי' א' פקפק לגמרי על הגט של עכשיו איזה צורך יש בו מ"מ כבר נתפשטה ההוראה לעשות כמ"ש הנוב"י, ולראות שלאחר שתשתפה יתן גט אחר, וא"כ עלה בידינו בס"ד להתיר את הבעל מכבלי העיגון,— כ"ז אני כותב בתנאי שיסכימו בהיתר זה לכה"פ ב' גדולים ומפורסמים, ואח"כ יסכימו למנין עד ק' רבנים ולאו דווקא רבנים רק ת"ח דנסברא להו וסברי,— הכלע"ד כתבתי פה האחרונים קדמו עיני אשמורות מוש"ק לסדר כלבים רכ"ח לפ"ק:

אליעזר דייטש.

— סימן כ"ג —

יתענג על רב טוב כבוד המופלא ומופלג עמוק החרון ידיו רב לו בפלפולא דאורייתא מו"ה **משה צבי לאנדא** כ"י בשבת תחכמוני בק"ק קליינווארדיין יצ"ו:

מעי"א הגיעני ולא ידעתי למה בא בקול דופק על פתחי שלא יוכל לפלפל עם ידכ"פ חותנו הרב הגדול כ"י, ואני עמוס הטרדות כלאיתי להשיב לכל שואלים בדבר שאינו רק לפלפולא בעלמא, אולם לאשר עתה בא בפעם ראשונה לא אוכל להשיב פניו ריקם ואשוב עכ"פ על קצת דבריו:

א') **הקשה** לפימ"ש הר"ן במס' ע"א ע"ב ע"א ד"ה יין דמתניתין מיירי בנתנסך לע"א ממש אז במשהו משא"כ בסתם יינם, וא"כ קשה לכאורה מאי פריך הגמרא על רב דימי דס"ל קמא קמא בטל דלמא רב דימי מיירי בסתם יינם וע"כ דדוחק לאוקמי' בסתם יינם ורב דימי נמי מיירי ביינ"ם ממש, וא"כ קשה על המהרש"א במס' ב"ק ק' ע"ב ד"ה אומר לו גדור דלר"ת דס"ל בדאורייתא אפילו בהפסק לא אמרינן קמא קמא בטל א"כ ע"כ הא דרב דימי מיירי בסתם יינם וקשה הא כאן אזלינן בשיטת הר"ן ולדידיה ע"כ ר"ד מיירי ביינ"ם ממש דאל"כ קשה מאי פריך הגמרא ממתניתין הא שם מיירי ביינ"ם ממש, כך היא תוכן קושייתו, והנה מעלתו לא ראה דברי הר"ת בפנים רק מה שהתוס' שם הביאו ושפיר קתמה, אומנם אנכי עיינתי בספר הישר לר"ת בפנים וראיתי שתי ראיות דדברי מהרש"א עולים כהוגן, דהנה בדף ל"ט ע"א רוצה באמת לומר דאינו אוסר בכל שהוא יינ"ם רק יינ"ם ממש כמה שהביאו התוס' כאן אמנם אח"כ כתב וז"ל ואם באת להחמיר בכל שם יינות (כלומר י"נ ממש שנתנסך ממש, סתם יינם שאסור בהנאה ג"כ וסתם, יינם דאינו אסור רק בשתיה כמבואר לכל מי שבקי בהלכות יינ"ם) עליך להביא ראיה ומ"מ דבר ברור בידי כיון שאין אסור בהנאה שבטל בס' אפילו במינו ואין גמגום בדבר דהא במתניתין תרתי בעי איסור הנאה ודבר שבמנין עכ"ל, הרי דלא ברור ליה לר"ת רק לאפוקי' דאין אסור בהנאה שפיר בטל משא"כ במה שאסור בהנאה אפילו סתם יינם בגוונא שאסור בהנאה אמרינן דבמשהו וא"כ שפיר כתב המהרש"א אפילו לפיר"ת כפי מה שהעלה בפנים בספר הישר דרב דימי מיירי בסתם יינם דרבנן אבל בדאורייתא לא אמרינן קמא קמא בטל, ועוד כבר העידו הראשונים שר"ת גופא חזר בו ממה דרצה לומר דרק יינ"ם ממש אסור במשהו, ומצאתי כדבריהם בספר הישר באות תרי"ח וז"ל ואעפ"י שפסקתי כי סתם יינם בס' לא לי ולא לאחרים ואני לא אחוש ולא אורה בו להתיר עכ"ל, וא"כ צדקו דברי אדוננו המהרש"א דס"ל דכאן במס' ב"ק היה אחר חזרה ומדאמרי' בכאן קשה ונטל קשה דלא אמרינן קמא קמא בטל בתי פירות משום דהוי דאורייתא ע"כ הא דרב דימי במסכת' ע"א מיירי בסתם יינם דהוי רק מדרבנן רק בגוונא שאסור בהנאה ג"כ כמו במסכה דחשיב איסורי הנאה.—

ב') **ומה** שהקשה עוד על קושית מהרש"א שם מ"ט אמרינן בכלאים קמא קמא בטל הא הוי איסור דאורייתא והקשה מע"כ הא לענין דלא לבטל רק במאתים לא הוי מה"ת דמה"ת שפיר בטל ברוב, אמת שכך כתוב במנחת חינוך ג"כ סימן תקמ"ט דמה"ת בטל כלאים ג"כ ברוב ומ"מ י"ל דקשה ליה להמהרש"א כיון דעיקר האיסור הוא מה"ת היה להם לרבנן להחמיר דאפי' אם בפעם הראשון שנפרצה עם פעם השני בין כולם היה כדי לאסור שילטרף כיון דעיקר האיסור הי' מה"ת ולא דמי לסתם יינם דרב דימי במס' ע"א דשם כל היין בפני עצמו ג"כ אינו אסור מה"ת משא"כ הני כלאים איכא איסור מה"ת עכ"פ בפחות מרוב ובאמת יש לעיין בזה איך שייך כלל ביטול הא הוי מעורב ונתחלת ברייתו, ועי' שו"ת שואל ומשיב מהדורא תליתאי ח"ב סימן ס"ח, וי"ל עוד בכוונת מהרש"א דס"ל כדברי ר"ת דבשום אופן אין

מצטרפים

מלטרפים מה שגדל בפרלה ראשונה עם מה שגדל בפרלה שניה אפילו אם הגידולין הוי כל כך עד שאפילו רוב אין כאן מ"מ אמרינן קמא קמא בטל והקשה שפיר הא כאן הוי איסור דאורייתא, וזה פשוט.—

ג') **הקשה** מעלתו מאי אמר רבא במס' חולין פג"ה מבשא"מ ע"י קפילא הא במשא"מ כתי מסכתא לה דקפילא לא מעלה ולא מוריד אי כפל מעט מעט דקמא קמא בטל והיינו אי אמרינן דקמא קמא בטל אפילו בכדי נתינת טעם ושלא כדברי התוס' מס' ע"א שם ד"ה כי אתא רב דימי וא"כ לא בעי רק ס' גם במבשא"מ, כ"ל דלא קשה דהא רבא איירי ע"כ בגוונא דבעי ס' כנגד כל האיסור ואי הוי איירי באופן שלא כפל האיסור בפ"א רק מעט מעט א"כ גם ס' לא בעינן כנגד כל האיסור רק כנגד מה שנפל בפעם הראשון ומדקאמר ס' ע"כ איירי בפ"א שנפל שם וא"כ שפיר אמרינן במבשא"מ בעי קפילא דמסתמא דמילתא ששים היינו נגד כל האיסור וע"כ דנפל בפ"א איירי ומזה דנפל מעט מעט לא איירי. [ויש לי להעיר דבתוס' הנ"ל מס' ב"ק נראה דאין מחלק' בקמא קמא בטל בין לענין איסור ובין לענין היתר דהבילו ראיה מהא דגדולי היתר מעלין את האיסור ולא ס"ל כדעת הר"כ במס' ע"א שם דבהיתר לא שייך כלל קמא קמא בטל דרק איסור דרכו להתבטל ולא ההיתר והארכתי בחידושי לקונג' דחעג"כ בספרי ח"ג בס"ד], וכעת לא אוכל להאריך יותר וד' יאריך שנותיו על ההורה:

באניהאד אור ליום ג' לסדר כן ירבה תרנ"ח לפ"ק.

אליעזר דייטש.

— סימן כ"ד —

בין המצרים יזכה לראות ירושלים בנוי' בראש הרים וקרן עמו ירום כבוד אהובי ידידנ"פ וידיד עליון הרב הגאון הגדול המפורסם בכל אפסי ארץ וכו' מ"ה **שלמה ברייער** כ"י האבדק"ק **פראנקפורט** יע"א:

גי"ה נשלח לי הנה למרחן באהרטפעלד וה"הכיתי מאוד מדבריו, ואשר בדק לן בקוש" חמורה במס' חולין (דף קט"ז ע"ב) דפריך הגמ' ומ"ש טריפה דלא חיישינן ומ"ש טמאה דחיישי', והק' הדר"ג נ"י לשיטת הר"ן מסכת' חולין ס"ג ע"ב דהיכא דאיכא תרי מיעוטי מיעוט דטריפות ומיעוט דטמאים לא אזלי' בתר"ר, א"כ אמאי לא משני הגמ' דהכא גבי קינה איכא חששא דטריפה וחשש דטמאה ג"כ משו"ה חיישינן ולא אלטריך לשנויי דטמאה שכיחא, כך הוא תוכן הקושיא, והנה לכאורה הוי מצי לתרץ כיון דבהמות טמאות מרובות על הטהורים כדאי' במס' חולין (דף ס"ב ע"ב) משו"ה משני האמת דטמאות לחודא ג"כ שכיח, רק זהו דוחק דהא בכל פעם איכא חששא דטריפות אם לא דנימא דס"ל דלגבי טריפה איכא חזקת כשרה שהיתה אי יי"ב חדש אי לא ס"ל כשיטות התוס' חולין (דף י"א) ד"ה אתיא דחזקה שלא נתבררה בשעתה לא הוי חזקה, משא"כ גבי בלים ליכא חזקה דכשרות דעוף מוליד בלים קודם יי"ב חדש משא"כ בהמה איכא חולבה קודם יי"ב חדש, ומשו"ה מתרץ הגמ' דאיכא חשש דטמאה לחודא דס"ל דלטריפות ליכא חשש דמוקמי' לה בחזקת כשרות ג"כ והוי כמו חזקה ורובא דלא חיישינן לכ"ע, (עיי' במס' יבמות דף קי"ט ע"ב), כן יש לתרץ לכאורה, אמנם יש לתרץ עוד באופן אחר דכ"ל עיקר סברת הר"כ דתרי מיעוטי מגרע הרוב הוא רק אי ס"ל דרוב לא הוי כוודאי רק שהתורה גלתה מגזירת הכתוב דאזלי' בת"ר וא"כ שפיר י"ל דהתורה לא אמרה דאזלי' בת"ר רק בחד מיעוטא משא"כ אי ס"ל דרוב הוא כוודאי א"כ י"ל דאע"ג דאיכא תרי מיעוטא מ"מ כיון דמיעוט כמאן דליתא לגמרי לא מהני אפי' תרי מיעוטי ללרף לגרע הרוב, והנה ידוע דעת הפלתי בסימן ס"ג דרב ס"ל דרוב הוי כוודאי, והנה ר"מ הוא תלמידו דרב ומסתמא ס"ל ג"כ כרב דרוב מהני בממון ג"כ דרוב הוי כוודאי וכן כתב הפנ"י במס' כתובות (דף י"ב ע"ב) להדיא דר"מ ס"ל הולכין בממון אחר הרוב דרוב הוי כוודאי, וא"כ הכא במס' חולין דר"מ הוא דמשני לה משום חשש שינקה מן הטמאה עדיף ליי לתרץ דהחשש הוא משום טמאה לחודא ולא משום מיעוטא דטריפות ג"כ דלר"מ לא ס"ל סברת הר"כ דתרי מיעוטי מגרע הרוב דכיון דרוב הוי בתורת וודאי והוי המיעוט כמאן דליתא לגמרי אפי' תרי מיעוטי לא מלרפי לגרע הרוב, וסברת הר"ן הוא רק אי ס"ל דרוב לא הוי רק בתורת ספק כמה שכבר האריכו בזה הרבה אחרונים, וגם אני בעניי הארכתי בזה בכמה מקומות בס"ד,— ((ועי' מ"ש על דברי הר"ן הנ"ל בקונטי' וילקט יוסף מחברת ד' סימן ע"ז)).—

והנני בזה מוקירו ומכבדו כערכו הרם וכשא דו"ש באהבי רבה,— פה מרחן באהרטפעלד יום ב' ו' בחודש מנחם אב תרס"א לפ"ק:

אליעזר דייטש.

— סימן כ"ה —

בין גאולה לגאולה יתן ד' כס ותהלה ריוח ולהלה לכבוד הרב המופלג בתו"י חריף ובקי' וכו' כש"ת מו"ה **ישעי' מאנהיים** כ"י אבן יקר בק"ק **דערעטשקע** יע"א:

נעימות ימינו הגיעני וע"ד השאלה באחד שדר עם אשתו ט"ז שנים והיא היתה בחזקת כשרה תמיד והיא לא ילדה לו, ואחר כלות ט"ז שנים ילדה לו ומענה בפיה כי ד' פקד אותה לקול תפלת הלדיקים, ואח"כ ילא עליה קול רנון ע"י אחות בעלה שאמרה שראתה אותה נתיחדה באישון לילה עם ערל אחד ועי"ז נתחזק הקול שמהעכו"ם נתעברה, ונתהוה עי"ז קטטות ומריבות בין איש לאשתו עד שבאו אליה שני אנשים בערמה ואמרו לה שאם תודה שסרחה לזנונים לא יגרש אותה הבעל והודיה שוהערל שנאבדה ממנו נתעברה וגרש הבעל אותה ולאחר שראתה שהבעל גרש אותה חזרה מהודאתה ואמרה שלא הודית משום שסברה שעי"י שאם תודה שהקול אמת יחדלו הקטטות ומריבות, אבל האמת היא שהוולד היא מבעל אמנם בכל זאת לא רצה הבעל לחזור אותה, ולקח אשה אחרת ודר עמה בנה אחת ושנק לן חיים, בלא זרע של קיימא, ולא נשאר רק הוולד שילא עליו קול רנון בהוא בן הערל, ועתה נפשו בשאלתו אם האשה שניה זקוקה ליבם לאשר הוא מקים ענון כי לא נודע מקום האחים של הבעל הנ"ל, אם נוכל לסמוך ע"ז שהוולד שהיה לו מאשתו הראשונה הוא פוטר לפנור אשתו השניה מיבום וחליצה כך היא תוכן השאלה, ועיניו שפיר חזו מקום מולא הדין בשו"ע אה"ע סימן ד' ובשו"ת פוסקים אחרונים, ונחזי מה דקיון בס"ד:

אומר אני שמכמה טעמים אין להחזיק הוולד הראשון לממזר, חדא שהרי אין כאן עדות ברורה שזנתה כלל עם הערל ומה שהודיר הרי נתנה אמתלא לדבריה ובכה"ג מהני אמתלא שהודית רק להשקיט הריב, וכן כתוב להדיא בנוב"י מהדו"ק לאה"ע סימן י"א דאמתלא כה"ג מהני ובפרט הכא בכ"ד שבני אנשים אמרו אליה בערמה שתודה לדברי הקול רנון ודמי ממש להך דנוב"י דהוי אמתלא טובה, עיי"ש בנוב"י בד"ה ואמנם חתרתי ודוק, רק שם אמרה להחזיר לבעלה משום מוליא את אשתו משום שם רע באסורה לו עולמית, ואין זה ענין לכ"ד, ועוד אפילו אם היו עדים ממש שזנתה מ"מ הוולד כשר דרוב בעילות

בעילות אחר הבעל כמבואר בשו"ע אה"ע סעיף ט"ו בסימן ד' ושם ברמ"א בסעיף כ"ו דאם זנתה תחת הבעל הוולד כשר דרוב בעילות אחר הבעל, ואין לומר דהכא גרע שהרי הבעל ג"כ אמר שהוולד ממזר והאב נאמן לומר על בנו שהוא ממזר אפילו אומר שהוא מאיש אחר כמבואר שם בסעיף כ"ט, מ"מ כבר כתבו הפוסקים דהיינו דווקא אם לא החזקנו אותו עדיין שהוא בנו ותיכף בשעת לידה אמר הבעל שאינו ממנו משא"כ אם בשעת לידה לא אמר האב כלום ונתחזק שהוא בנו שוב אינו נאמן לומר שמאחר נתעברה, ועיי"ש ברמ"א מבואר כן להדיא, והארכתי בזה בחידושי בסוגיא דיכיר בס"ד לתרץ בזה שיטת הסמ"ג במס' קידושין ע"ט שכתב שאין האב נאמן לומר שהוא מאחר, ועיי' בספר אבני מלואים לאה"ע סימן ד', ס"ק כ', ודו"ק:

ובחידושי לסוגיא דיכיר כתבתי בס"ד בכוונת דברי הסמ"ג בנ"ם שאומר שאשתו זנתה ומאחר נתעברה והוא כפל לשון שאשתו זנתה תחתיו ומאחר נתעברה פשיטא דאם מאחר נתעברה וודאי זנתה תחתיו אלא כוונת הסמ"ג הוא שהבעל אינו יודע בבירור שהוולד אינו ממנו רק כיון שיודע בבירור שזנתה תחתיו לכך תולה שמאחר נתעברה שהוא סובר כך שמאחר נתעברה כיון שזנתה בכה"ג ס"ל להסמ"ג דאין הוולד ממזר כיון דרוב בעילות אחר הבעל, והארכתי שם בס"ד, ובכה"ד נמי ממש הוא כך כיון שהאמין לקול הרינון, לכך תולה הבעל בוולד שהוא מאחר ובאמת אינו נאמן בכך, חדא כיון שכבר בשעת לידה הוחזק שהוא בנו, ועיי' בתוס' רי"ד במס' קידושין שם שכתב נמי דאין האב נאמן רק אם אמר תיכף בשעת לידה שאינו בנו, ועיי' בשו"ת חוט השני סימן י"ז, ועוד כיון דרוב בעילות אחר הבעל אפילו אם היה עדות ברורה שזנתה נמי תולין הוולד בבעל ואפילו בארוס אם אין מכחיש אותה בבירור הוי בנו לפטור מן היבום כמו', עיי' בב"ש אה"ע ס"ק מ"ד שכתב כן להדיא וא"כ בכה"ד שליכא עדים שזנתה ומה שהודית שזנתה הרי נתנה אמתלא לדבריה ואפילו אם נימא דלגבי הבעל לא מהני אמתלא שתהיה מותרת לו כיון שעשה מעשה גירושין ולא מהני אמתלא לגבי מעשה כמה שהאריכו בזה האחרונים ביו"ד סוף סימן א' וסי' קפ"ה, ועיי' בטו"ז יו"ד סימן א' ס"ק כ"ב, ובשו"ת שיבת ציון סי' ע"ד, היינו דווקא לענין אם מותרת לו לחזור ואמרינן כיון שכבר גרשה והאמין לדבריה ואסורה לו מכח שווי' אנפשי' חד"א והר לא מהני אמתלא דידה לגבי הבעל משא"כ לגבי דידה שלא תהיה נחשבת זונה כגון אם היה מת בעלה תיכף שתהיה מותרת לכהן הוי שפיר מהני אמתלא ומכ"ש הכא להכשיר הוולד דאפילו אם אמת שזנתה נמי הוולד כשר זולת היכא שפרוצה ביותר בגוונא דלא שייך רוב בעילות אחר הבעל, עיי' היטב בב"ש סימן ד' ס"ק כ"ו, וגם בזה מהני כשאומרת שהוולד מבעל, וא"כ בכה"ד יש לומר דלמא לא זנתה כלל ואפילו אם זנתה מ"מ לא באת לכלל פרוצה ביותר ואפילו בפרוצה ביותר נמי נאמנת לומר שהוולד מבעל א"כ פשיטא שאין הוולד ממזר וממילא מותרת אשתו השניה שנשאת א"כ לשוק בלא חליצה דתולין הוולד הראשון שהוא ממנו אע"ג שגרשה מחמת זנות מ"מ הוולד מחזקינן שהוא מבעל עפ"י דברי השו"ע אה"ע סימן ד' סעיף ט"ו ורמ"א שם סעיף כ"ו, ודוק:

אמנם מה שיש לעיין בזה הוא כיון דכל כח היתר שלנו הוא משום דאע"ג אם נאמן לומר שזנתה מאחר מ"מ כיון דרוב בעילות אחר הבעל תלינן הוולד שהוא מבעלה, וא"כ י"ל דהיינו דווקא בנשים דעלמא משא"כ בכה"ד שדרה עמו כעי"ז שנים ולא ילדה שוב אין תולין בבעל וכמ"ש התוס' מס' יבמות ל"ז ע"א ד"ה וזו הואיל ולא הוכר שכתבו שם וז"ל דאין סברא כלל לומר בנשים ששהו עם בעליהם כמה שנים ולא עברו ומתו בעליהם דרוב מעוברות, והובא דברי התוס' גם בכנה"ג מהדו"ק לאה"ע סימן קי"ט ועיי"ש בד"ה ומעתה אני אומר שעכ"פ בששה עשר שנים ולא ילדה דאין לתלות הוולד בבעל עיי"ש היטב וא"כ בכה"ד נמי אין לתלות בבעל ותלינן שהוולד הוא מאחר שזנתה עמו, מ"מ אחר העיון קצת נ"ל דאין ראיה כלל מדברי התוס' אלו לומר דכל ששה עשר שנים ולא ילדה שכלתה בעילה כל דהוא שאין הוולד מן הבעל רק מסתמא אמרינן דכל שדרים יחד איש ואשתו אמרינן דמסתמא ילידו עוד ובפשיטות אמרינן מס' יבמות קי"ט ע"א אמאי לא תנשא הלך אחר רוב נשים ורוב נשים מתעברות ויולדות ומשני שם ואמאי לא משני דמיירי ששהה עמו כבר עשר שנים ולא ילדה דלא אמרינן רוב נשים מתעברות ויולדות אלא וודאי נ"ל דזהו אין סברא כלל לומר כיון ששהה א"ז שנים ולא ילדה לומר דתו לא יוליד שהרי מצינו כמה אנשים שלא ילדו זמן רב ואח"כ ילדו וא"ב ה"נ אמרינן כיון שהבעל הלך עם צרתה למדה"י מסתמא הוא ג"כ מרוב דמתעברות ויולדות, (והא דבאמת אסורה לינשא לשוק עי' בב"ש אה"ע סימן קנ"ו ס"ק י"ח דחיישינן למיעוט משום שהוא בחזקת אסורה לשוק עיי"ש, ודו"ק), רק במס' יבמות כתבו התוס' שפיר דלא שייך לומר רוב נשים מתעברות ויולדות כיון דשם אנו מסופקים על הוולד אם הוא מן הראשון או מן האחרון ועכשיו היא דרה עם השני לא שייך לגבי ראשון רוב מתעברות ויולדות ועיי' בשו"ת מהרא"י הלוי (להגאון ר' אהרן יצחק איריכנא ז"ל מלבוב) בח"א סימן קפ"ו שכתב ג"כ כה"ג לפרש בדברי התוס', ועוד אומר אני לחלק בכה"ד דאין דומה כלל לדברי התוס' מס' יבמות שם דוודאי מי שכבר מת לפנינו והחזקנו אותו בלא בנים אע"ג שאח"כ נמצאת אשתו מעוברת כמו במס' יבמות שם מ"מ כיון שעד עתה החזקנו אותו בלא בנים לא אמרינן רוב נשים מתעברות ויולדות משא"כ בכה"ד שהוולד שאנו דנין עליו נולד בחיי הבעל ואין זה ריעותא כלל מה שעד עתה לא היה לו בנים והחזקנו הוולד בחזקת שהוא בנו וודאי לולא שיצא אח"כ הקול רינון וא"כ כיון שע"י הקול ההוא לא יוכל בשום אופן להתאמת עכ"פ שהוולד אינו מהבעל א"כ שפיר נשאר הוולד בחזקת שהוא מהבעל, ולא לחנם כתבו התוס' וז"ל דאין סברא בנשים ששהו כמה שנים וכו' "ומתו בעליהם" וכו' עיי"ש, הרי דנקטו בדיוק "ומתו בעליהם" דכיון דכבר מת בחזקת שאין לו בנים והוולד לא היה כלל בעולם בחיי הבעל משו"ה אינו בחזקתו גם אח"כ משא"כ בכה"ד שבשעת לידת הוולד היה האב בעולם ונולד בחזקת בנו לא אמרינן שמשום שלא הוליד עד עכשיו שוב לא יוליד ונשאר בחזקת בנו כמוקדם וגדולה מזו כתוב בשו"ת חת"ס לאה"ע ח"א סימן י"ב אפילו באחד שהרופא שפט עליו שאינו ראוי להוליד ונמצא נקב בגיד מ"מ צדד להכיר הבנים שאפשר דלמא היה נקשה פ"א והוליד, עיי"ש בד"ה ואומר אני אפי' אם יעיד הע"א עיי"ש היטב, וכן בכנה"ג מהדו"ק סי' קי"ט אחר ג"כ להמצא שהוליד סמוך למיתה אע"ג שלא הוליד כל ימי חיו וא"כ מכ"ש בכה"ד כיון שנראה שלולא קול הרינון לא היה עלה כלל על דעת הבעל לחשוב שהוולד אינו ממנו רק ע"י הרינון עלה בלבו לחשוב כן וכיון שכבר הוכחנו משיטות הפוסקים שהרינון אין בכחו כלל להחזיק הוולד לממזר א"כ פשיטא שע"י מה שלא הוליד עד עכשיו אין להחזיק הוולד לממזר ואינו דומה כלל למ"ש התוס' מס' יבמות שם דהתם אין דנין על הוולד כלל דהוולד ממילא כשר בין אם הוא מראשון או מן השני משא"כ הכא כיון שנולד בחיי הבעל ומוחזק משעת לידה לבנו אין כדאי ע"י הרינון וע"י שלא הוליד עד עתה להחזיק הוולד לממזר,

ובמג"א סימן ש"ע הי"ח ג"כ הרבה ענינים שהיה לחוש שמאחר נתעברה ומ"מ התירה מכ"ש הכא בנ"ד שגם הוולד היה לו חזקת כשרות וודאי אין שום סברא להחזיק הוולד לממזר ולהזקיק אשת אביו ליבום, ודוק היטב, ויש לסמוך על זה במקום עגון כמו בנ"ד:

שוב ראיתי בשו"ת מהרא"י הלוי ח"א סימן קפ"ו שנשאל ממש כענין נ"ד ושם שהה ג"כ עשר שנים, ושם היה עדות ברור שזנתה עם אחר ומ"מ דעתו להתיר בלא חליצה ומכ"ש בנ"ד שמ"מ אין כאן עדות ברור על הזנות וודאי אין לחוש על הוולד שהיא מאחר לענין יבום ג"כ ובכה"ג עדות דידה היינו של האשה הראשונה שאומרת שהוכר מבעלה מהני ג"כ לשנייה לפוטרה מחליצה, ועיין בספרי (תבואות השדה ח"ג, בשער רובא, שער ג', אות ל"ב) שהבאתי דברי החת"ס מ"ש בנדון אחר לחלק בין כאתובתה לגבי דידה מלגבי דעלמא, אמנם כל זה אין ענין לנ"ד, ובנ"ד מהני שפיר אפילו לאשתו השניה, ובשו"ת שב יעקב לאה"ע סימן ל"ח מביא באחד שנשא זונה ותיכף אחר נשואין הולידה ואח"כ לא הולידה עוד ומת בלא בנים דצריכה חליצה משום שמסתמא מאחר נתעברה כיון שהיתה זונה, משמע דווקא התם שהיתה מוחזקת לזנות קודם שנכנסה עמו משא"כ היכא שמוחזקת לזנות רק אחר הנשואין תלינן הוולד בבעל וא"כ מכ"ש בנ"ד שליכא דבר ברור שזנתה כלל פשיטא שיש לסמוך לענין חליצה כמי שהוולד הוא מבעל וא"צ חליצה, אח"כ ראיתי בספר שדי חמד מערכת אישות אות ל"א ואות ל"ב שהביא ג"כ דאפילו מי שמוחזק בעיני העולם שאינו מוליד מ"מ כל שאין הדבר ברור שלא יוכל להוליד תלינן הוולד בו ואמרינן רוב בעילות אחר הבעל, אשר ע"כ נ"ל מכל מ"ש דאם הוא מקום עגון שלא נודע מקום אחי בעל בוודאי יש לסמוך ולהתיר בלא חליצה כיון שיש הרבה צדדים לתלות הוולד בבעל, חדא דליכא שום עדות ברור אם זנתה כלל, ואפילו אם זנתה נמי מסתבר טפי שמבעלה נתעברה ומוקמינן הוולד בחזקת כשרות כמה שהוכחנו כל זה מסוגייה הש"ס ושיטת הפוסקים בס"ד, ויש לסמוך על דברינו במקום עגון בס"ד אם יסכימו לזה עוד שני רבנים דפקיע שמיהו, הנני מסכים להתירה בלא חליצה.—

והכלצ"ד כתבתי פק"ק באניהאד אור ליום ב' כ"ד אדר שנת תרנ"ט לפק.—

אליעזר דייטש.

— סימן כ"ו —

לכהן שדעהו יפה כבוד אהובי ידידי"פ הרב הגדול חו"ב וכו' מו"ה **מאיר קאהן** כ"י בק"ק **וואללענדארף** יע"א:

קבלתי מכתבו וכו', ואשר העיר בתוס' מס' שבועות (דף ל"ב ע"א) ד"ה הכל מודים אמאי חייב קרבן שבועה עד אחד בעד טומאה הא יכול לומר בלא עדותו נמי ע"י עדי קנוי וסתירה שתתה ותמות ויפטר בעלה מן הכתובה והקשה מע"כ נ"י לפמ"ש התוס' במס' סוטה (דף ו' ע"א) ד"ה ושבאו לה עדים דאם יש אפי' רק א' שיודע שנטמאה אין המים בודקין אותה. א"כ מאי הקשה התוס' הרי הפסיד לו העד שלא רצה לומר העדות דמכיון שהוא יודע שנטמאה אין המים בודקין אותה? הנה כבר הקשה כן המל"מ בפ"ג מהל' סוטה הל' כ"ג עיי"ש. ובס' מעשה חושב על מס' שבועות תי' דדוקא אם יש עד שראוי להעיד אין המים בודקין משא"כ הכא שכבר נשבע שאין יודע עדות א"כ אין ראוי להעיד דכיון שהיגד שוב אינו חוזר ומגיד וא"כ עכ"פ המים בודקין אותה ושפיר הקשו התוס' דלא הפסיד כלום ע"י שאינו רוצה להעיד עיי"ש, (ועיין בנוב"י מהדו"ת לאה"ע סי' קס"א שכתב ג"כ הך תירוצא), ולדעתי אפש"ל דהתוס' ס"ל דהיכא דאיכא ע"א אע"ג שאין המים בודקין אותה מ"מ היינו רק שאין המים בודקין תיכף מ"מ אח"כ תמות בלוחה מיתה, וזהו שאמרינו התוס' בלשונם במ"ש ששתה ותמות ויפטר מן הכתובה. ולכאורה הוא יתיר לשון ע"ש ויפטר מן הכתובה, אמנם לפי דברינו כך הוא כוונת התוס' דאע"ג דהיכא דאיכא ע"א אין המים בודקין מ"מ לא תנצל מן המיתה לגמרי ותמות עכ"פ ויפטר מן הכתובה ומשו"ה תירצו דמ"מ אפשר שיהי' הזכות תולה ולא תמות כלל וא"כ שפיר הפסידו,— ודו"ק, (ובמקו"א האראכתי בזה ועי' גם לקמן סי' ל"א).—

והנני בזה ידידו הדו"ש, באניהאד אור ליום ד' ל"ח למב"י תרס"ג לפ"ק:

אליעזר דייטש.

— סימן כ"ז —

בימי העומר, צדיק יפרח כתמר, כבוד אהובי מחו' ידידי"פ הרב הגאון הצדיק המפורסם בנש"ק וכו' כקש"ת מו"ה **שמעון סופר** כ"י האבדק"ק **ערלויא** יע"א:

יקרת מכתבו וכו', ואשר בענות צדקו נתיעץ עמי על דבר מי שיש לו גנה עם אילן עושה פרי וגם יש לו ילדים קטנים אשר אין מעצר למו מלאכול מן הפירות טרם הגיעו לבישול כל צורכם ובעודם בכפם יבלעם בעוד שאינם ראוים לאכילה וזה יוכל לגרום ח"ו חולי ר"ל, והשיב כ"י מצדד שמותר לתלוש הפרחים מהאילנות כדי שלא יוכלו להזיק אח"כ כשיגיעו שיהיו סמדר, והאריך בזה מכמה מקומות, וראיתו ממס' ב"ק צ"ב ע"א דאמר מכחשי בחמרא כולי האי למחר אי תי ליה מקרייהו, דמוכח דכל שמזיקים לא הוי בכלל איסור השחתת עץ פרי, והביא בזה הרבה שו"ת גדולי פוסקים אחרונים ובתוכם שו"ת מרן החת"ס ז"ל ביו"ד סימן ק"ב שמתיר במקום דאיכא ריוח מותר בקציצת האילן לעקרו עם השורש שיוכל לחיות מן העפר שנעקר משם, והדר"ג כ"י מצדד שלקיטת הפרחים לא יהי' איסור דאורייתא עכ"פ, וגם סכנה ליכא בזה, משו"ה רוצה להתיר:

ואשר אנכי אחזה בזה כצע"ד דלקיטת הפרחים לא גרע משאר בל תשחית הוא כל מה שעושה דרך השחתה, וז"ל ספר החינוך סימן תקכ"ט וכמו כן נכנס תחת זה הלאו שלא לעשות שום הפסד וכו' וכל כיוצא בזה שיהיה בהם השחתה עכ"ל, וכאן נ"ל בל תשחית דגופא עדיף דזהו דווקא במקום שנהנה ממש משא"כ הכא שאינו נהנה מן ההשחתה רק מבריח ארי כה"ג לא מקרי נהנה, ובפרט דזהו וודאי לא מקרי בריא היזקא ג"כ וכל דלא בריא היזקא כתבו התוס' להדיא מס' ב"ק כ"ח ע"א ד"ה אי נמי, וממס' ב"מ ל"א ע"ב ד"ה אם יש שם דלא הוי רק מבריח ארי.— ומה שהביא ראיה ממס' ב"ק צ"ב דאמר ליה אייתו ליה מקירייהו דמשמע כיון שיכול להזיק לא הוי בכלל לא תשחית לא דמי כלל דהתם מזיקים היכא שהרי טעם בהו טעמא דחמרא, ועוד כיון דקיי"ל במס' ב"ב כ"ה ע"ב דהלכה כרבי יוסי דעל הניזק להרחיק עצמו והובא בשו"ע חו"מ סימן קנ"ה סעיף ל"א לפסק הלכה אפילו בנוטע חרדל בצד כוורת דבורים שא"צ להרחיק החרדל ואדרבה מצי אמר ליה הרחק דבורים מן החרדל עיי"ש ברמ"א רק כיון שאין הדבורים מזיקים לחרדל משו"ה אין בעל הדבורים ג"כ צריך להרחיק עיי"ש בסמ"ע ס"ק ע"א רק היכא שהחרדל מזיק בידים צריך להרחיק ושם איירי שהיה כוורת הדבורים מקודם ומ"מ א"צ להרחיק החרדל כיון שאין ההיזק בשעת מעשה וא"כ ה"ה על הניזק להרחיק עצמו

עצמו והגיע עצמך אם יש לאדם אחר גנה של אילנות ולחבירו יש ילדים קטנים אשר יוכל לתבוע אבי הילדים מחבירו שילקט הפרחים כדי שלא יגיע היזק לילדיו א״כ ה״נ אפילו בגנה שלו חשבינן להפרחים כאילו היו של אדם אחר ולכן טענינן להו שהניזק צריך להרחיק עצמו ולא לחנם קראה התורה הקדושה לאדם עץ השדה ובא ללמד ונמצא למד כי עץ השדה יש לו דין אדם ומה שהיינו טוענין עבור אדם ה״נ טוענינן עבור האילנות שלא להשחיתם.— ומה שרוצה הדר״ג נ״י לומר דבלקיטת הפרחים ליכא סכנתא כמו בקציצת האילן לא אוכל להכריע בזה ומי בא בסוד ד׳ לידע זאת ואדרבה הדר״ג נ״י הביא ראי׳ לסתור מדאמר מס׳ ב״ק צ״א ע״ב דקץ תאינתא בלא זמנה ולא אמר אילן תאנה משמע דאפילו לקיטת פירות קודם זמנם ג״כ הוי סכנה, ולא לחנם תקנו תפלה מיוחדת בהושענא רבה על הפרחים „פרחים להעלימה״ והילדים ג״כ נקראו פרחים כדאמרינן בש״ס פרחי כהונה וא״כ מי יודע אם אדרבה לא יוכל להיות סכנת חיו להפרחים אלה, וא״כ לא דמי כלל לכל הני מקומות דאמרינן בל תשחית דגופאי עדיף דזהו אינו רק במקום שההנאה תיכף, וכן הא דמותר לקוץ אפילו אילן מאכל כשדמיו יקרים היינו רק משום שכל שדמיו יקרים לא מקרי השחתה, וכן מבואר מלשון הרמב״ם פ״ו מהלכות מלכים סוף הלכה ח׳ וא״כ בנ״ד ללקט הפרחים אין לך דרך השחתה גדול מזה ואין להתיר, ועי׳ בפתחי תשובה יור״ד סימן קט״ז ס״ק ו׳ משמע ג״כ דהא דשרי לקוץ כשצריך למקומו הוא ג״כ רק משום דבכה״ג לא מקרי דרך השחתה וכל הני דאמרינן מס׳ שבת קכ״ט ע״א בל תשחית דגופאי עדיף התם ההנאה תיכף משא״כ הכא דליכא הנאה וודאי אסור וכן לא דמי להא דמותר לעשות מדורה ע״י עכו״ם בשבת לחולי שאין בו סכנה דהכל חולים אצל צינה ג״כ לא דמי להא דהתם ברור הדבר שאם לא יסיקו ירגיש הצנה משא״כ הכא לא בריא הזיקא, לפיכך נ״ל מכל מ״ש דאסור ללקט פרחים מהאילן, ובזכות הזה מטהו יפרח כשושנה וכל רעה אליו לא תאונה גם יש להוכיח דבכה״ג אין לילך בתר אומדנא שסובר שיזיק לו, ומכח הקושי׳ שהביא החת״ס של לדעת הרמב״ם דספיקא מה״ת לקולא א״כ למה אמר קרא רק עץ אשר תדע כי לא עץ מאכל הוא (וקושיא זו הובא גם בס׳ כרם שלמה ליו״ד סי׳ שס״ח) ונ״ל דלענין איסור השחתה החמירה התורה אפי׳ בספק, ועיי׳ בחת״ס יו״ד סי׳ קי״ב בד״ה והנלענ״ד וא״כ הכא בנ״ד כיון דלא ברי הזיקא וגם הוי דרך השחתה בבירור ובפרט דכל השחתה הוי איסור מה״ת ובפרחי אילן אפשר דגם סכנה איכא ע״כ שומר נפשו ירחק מזה ואדרבה זכות המצוה תגן עליו שינצל מכל חולי ונגע לא יקרב באהלו וששון ושמחה בהיכלו כבוד אומר כלו, כאוו״נ היקרה ונפש מחו׳ אוה״כ דו״ש באהבה.—

הכותב פה במכיהמ״ד ב׳ מ״א למב״י תרס״ב לפ״ק.—

אליעזר דייטש.

— סימן כ״ח —

שלומים מרובים, כטל וכרביבי׳ לכבוד המופלא ומופלג בהוי׳ החריף אליו שנונים, ידיו רב לו בפלפ״ל ובסברא, מו״ה **חיים צבי עהרענרייך** נ״י, בעיר **בערענסאז** יע״א:

מכתבו הגיענו, ונהניתי מפלפולו הנעים בסוגיי׳ דריחא ונילתא כנרדי נתן ריחו, ויען אנכי הארכתי כבר בס״ד בחידושי׳ בענינים הללו בכמה מקומות, וקצת ימצא ג״כ בספרי תשובות השדה חלק ראשון דף קי״ז, ע״כ לא אשיבו בזה כעת. ורי״א אומר אחר אחרון אני בא ע״ד קושייתו לדעת הריטב״א (במס׳ קידושין דף ע״ח), דס״ל דהא דאמר רבא התם קדש ובעל לוקה שתים, אע״ג דבשעת קידושין הי׳ ספק אם יבעול, דס״ל לרבא התראת ספק שמה התראה, וממס׳ חולין (דף פ״א ע״א) דס״ל רבא לענין אותו ואת בנו שחט חולין ואח״כ שלמים אינו לוקה, ופרש״י שם משום דהו״ל התראת ספק דלמא לא יזרוק הדם כראוי והו״ל שחיטה שא״ר והו״ל הת״ס, אלמא דס״ל לרבא הת״ס ל״ש התראה? והוא באמת תמוה לכאו׳ אולם נ״ל דיש לחלק בפשיטות בין הספיקות, דוודאי בספק שהוא מחוסר מעשה עדיין, כמו התם דמחוסר מעשה הזריקה, שפיר הו״ל ה״ס, דלמא לא יזרוק ול״ש התראה, משא״כ בדבר שאינו מחוסר מעשה כמו הבעולה לאחר קידושין דכתבו התוס׳ במס׳ בכורות (דף כ׳ ע״א) ד״ה רביצא דתשמיש אדם לא הוי רובא דתלי׳ במעשה עיי״ש, וא״כ ממילא הבעולה לא הוי מחוסר מעשה בספק כה״ג שפיר ס״ל לרבא הת״ס שמה התראה, וכה״ג מצינו בכמה מקומות בש״ס ופוסקים לחלק בין מחוסר מעשה או לא— ([ומצאתי בפסקי תוס׳ מס׳ תענית אות כו״ן שכתבו כן בפירוש התראת ספק לא מקרי רק היכא שמחוסר מעשה עיי״ש — ועיין בכתב סופר חלק שלישי בהשמטות לכללי התראת ספק]), וק״ל:

אמנם יש עוד לחלק בדרך היותר פשוט. עפימ״ש השב״י מהדו״ת לאהע״ז סימן ע״ז בדברי הרמב״ם במ״ש דהת״ס לא שמה התראה רק בדבר שהלאו מפורש בתורה, וכ׳ השב״י כוונתו דהיינו כל שאין מציאות ללאו רק על הספק אז אמרינן הת״ס שמה התראה, אבל בלאו דמשכבת ב״י הת״ס וודאי בכה״ג ל״ש התראה עיי״ש, וא״כ ממילא א״ש דבשלמא הלאו דלא יקח, ושלאו דלא יחלל דס״ל לרבא שהיא שני לאוין, ואינו לוקה על לא יקח רק היכא דשייך חילול ג״כ, וא״כ עיקר הלאו דלא יקח מעיקרי לא נאמר רק על הספק אם יבעול אח״כ ושפיר ס״ל תמה הת״ס שמה התראה, משא״כ הכא בלאו דאו״ב דשייך במקום שאינו ספק כלל כגון בחולין גרידא או בקדשים וא״כ חולין שפיר אמרינן דבחולין וא״כ קדשים פטור משום דהו״ל הת״ס, ([שוב ראיתי שכ״כ גם בשו״ת הרי בשמים ח״א, סימן קכ״ח.]) ועפי״ז נסתלקה ג״כ תמיהתו מ״ט לא קאמר רבא במס׳ יבמות דף ל״ו הלכתא כר״ל בארבע דהיינו הת״ס ל״ש התראה, כיון דרבא לא בכה״ג ס״ל ל״ש התראה. ור״ל ס״ל סתם ל״ש התראה, לכך אינו מחליט דהלכתא כר״ל, ודו״ק.— אולם גוף דברי השב״י תמוהים מירושלמי סוף פרק י״א דיבמות דר׳ יוחנן ס״ל גבי ב׳ יו״ט של גליות ג״כ הת״ס שמה התראה אע״ג דלאו של יו״ט נאמר על הודאי, והארכתי בזה במקו״א (בתשובה להגאון מו״ה נתנאל פריעד נ״י) וכעת אקצר מחמת הטרדה:

והי׳ לו בזה רב שלום וברכה וחיים כאוו״נ ונפש הדו״ש — פה האלכסאוויטץ אור ליום ב׳ לסדר „זאת חקת התורה״ שנת תרכ״ג לפ״ק.—

אליעזר דייטש.

סימן כ״ט

בימי המכין, יצליח בכל ענין, כבוד אהובי ידידי״נ הרב הה״ג חריף ובקי ל״ש כו׳ מו״ה **יהודא הכהן קרויס** נ״י, אבדק״ק **יאנקאוואטץ** יצ״ו:

בזה הרגע קבלתי מכתבו ושמחתי ולא התמהמהתי להשיב על אתר ע״ד השו״ב אשר התפלל לפני העמוד כדרך המצפצפים ומהגים עלי נבל כאחד הנבלים בתיבות כפולות ומעכה״ה נ״י חרה אפו ע״ז ונתן לו התק״כ שלא יוסיף עוד לעשות כן, ומעתה רוח אחרת עמו ורוצה שיתירו לו התקי״כ

ובקש

ונקם לשמע דעתי בזה, אומר אני ששתים רעות עולה לעשות החזן הזה ועליו נאמר מ"ש הגאון יעב"ץ בהקדמה לסידור שלו „זנח" רשעים הועבה, ר"ת של „זנח" הם „חזן נאקם" „זינגער"— האחד, שהוא איסור גמור לשורר תיבות כפולות כמבואר בשו"ת מהר"ם שיק לאו"ח סי' כ"א מכמה טעמים עיי"ש, ואפילו אם החזן בעצמו אינו כופל התיבות רק המשוררים ג"כ אסור לפי הטעמים המבואר שם, — שנית מה שרוצה להתיר לו התק"כ ג"כ אין ממש בדבריו כיון שנתן התק"כ למע"כה"ה כ"י הו"ל כנודר על דעת חבירו ואין לו התרה אלא מרצון חבירו ומדעתו כמבואר ברמ"א יור"ד סי' רכ"ח סעיף כ' עיי"ש בש"ך ס"ק ל"ט, וגם הכא מקרי שעשה לו חבירו טובה במה שהשכים שיקבלו אותו, ומע"כה"ה כ"י לא השכים רק בתנאי הזה והק"כ לא גרע מנודר דהא הוי כשבועה כמבואר ביו"ד סי' רל"ט סעיף ב', ועוד דהכא הוי כנדר לדבר מצוה ואין לו התרה. כלל עיין בש"ך יו"ד סי' רכ"ח ס"ק ע"ג, וא"כ החזן הזה אם יעבור על דבריו יצא הונו מימינו ומתוסר כשורים משמאלו כי לא יהי' לו כפרה על עיקר האיסור לכפול התיבות וגם על הק"כ שנתן, ואם יעמוד בדברו גם אני אסכים לאסור שחיטתו מכל וכל, רק אם יקבל עליו ונעשה שלא ליתן כתף סוררה נגד דברי חכמים ובפרט לשמע לקול מעכת"ה כ"י בכל אשר יצוה עליו בענייני יר"ש אזי יוכל להשאר במשמרתו כי בלי"ז כל שו"ב אשר אינו שומע לדברי הרב מרא דאתרא בענייני יר"ש הוא חשוד לכל דבר ואינו נאמן בשחיטה ובדיקה.— ודי ישיר כל השיגים והקולים מכרם ישראל,— והנלע"ד

כתבתי פק"ק באניאהד ג' ל"ח למב"י הר"ם לפ"ק:

ידידו הדו"ש באהבה רבה.— **אליעזר דייטש.**

— סימן ל' —

עטרת שלום וברכה לכבוד הרב הגדול החריף וכו' מו"ה **אשר ניימאנן** כ"י, אחד ממופלגי תורה **בק"ק טארנאוו** (גאליציען) יל"ו:

עשיתי כרצונו וכו', ואשר התעורר במה שהקשה בשו"ת חות יאיר סי' ו' על הא דפריך הגמ' במסכת ב"מ (דף ל"ב ע"א) למה אצטריך קרא דכיבוד אב אינו דוחה השבת אבידה הא השבת אבידה הוי עשה ול"ת, הא משכחת גבי אבידה דליכא רק ל"ת לחודא כגון בהמתין עד שנתיאש דליכא רק ל"ת כמבואר במס' ב"מ (דף כ"ו ע"ב) ועל זה תמה מע"כ כ"י מדברי התוס' קידושין (דף ל"ד) ד"ה מעקה שכתבו דיו"ט אע"ג דהוי מעשהזמ"ג מ"מ נוהג גבי נשים ג"כ דהלאו מחלים העשה, וא"כ ה"נ הוי עשה ג"כ בלאחר יאוש אע"ג דאינו עובר רק על ל"ת, כך הוא תוכן קושיי', ואמינא לי' דל"ק מתרי טעמא, חדא דלאו כ"ע ס"ל סברת התוס' מס' קידושין שם, ואני בספרי ת"ש חלק א' בשער ב' העליתי בס"ד דהריב"א במס' חולין קמ"א דס"ל דאפי' אין עשה דוחה ל"ת ועשה, מ"מ הל"ת נדחה אלמא דלא אמרי' דעשה מחלים הלאו, וה"נ לא אמרי' דהלאו מחלים העשה, וכ"כ בס' דברי אמת להגאון ר' יצחק בכר דוד בקונטרס האחרון שלו פ"ז ע"א דהריב"א ל"ל סברת התוס' הנ"ל בקידושין, וא"כ שפיר הקשה החו"י לטעמו דל"ל סברת התוס', הא חדא, ועוד קאמינא דעשה ול"ת דהשבת אבידה לא דמי כלל לעשה ול"ת דיו"ט דבשלמא גבי יו"ט דליכא אפי' רגע אחת שיהי' נלווה על הלאו ולא יהי' שייך העשה שפיר אמרי' דכמו דהל"ת שייכא בנשים ה"ה העשה וחדא מינך שייך באידך. משא"כ הכא בהשבת אבידה אטו הוי לפני יאוש ולאחר יאוש בתרים שוים וא"כ אין סברא בלאחר יאוש לומר כיון שעשה דהשב תשיבם נוהג לפני יאוש הה"ד לאחר יאוש כיון דאינם כאחזים בזמן אחד ושפיר הקשה בחו"י, רק הוא תירץ שם באופן אחר דקושי' הגמ' אינו על הפסוק דבאמת אצטריך קרא דאני ד' להרבה דברים שאינו רק ל"ת לחודא וקושי' הגמ' הוא על הברייתא במ"ש אל תחזיר ולא נקט שאביו אומר שימתין עד לאחר יאוש בעלים ופריך הגמרא שפיר הא הוי עשה ול"ת עיי"ש, והדו"ק.— כי"ז ראיתי להשיב לו בקיצור מפני הכבוד ואם אמנם שאין הזמן גורם להשיב כעת על פלפולים אבל יען כי זה פעם הראשונה אשר דפק על פתחי אמרתי להשיב מיד ולהראות לו שאין נקל בעיני כבוד ת"ח ובפרט גדול כמב"י.— והנני דו"ש

פק"ק באניאהד יום א' ג' כסליו תר"ם לפ"ק:

אליעזר דייטש.

— סימן ל"א —

חיים ארוכים, ושנים ברוכים; לכבוד אהו ידי"נ הרבני המופלא ומופלג בתורת ד' ויראה טהורה וכו' מו"ה **שלמה יהודא קארנפעלד** כ"י, אחד מלומדי תורה בק"ק **אוהעלי** יע"א:

מכתבו הגיעני והאמנם וכו' ומהגם בעסקי כעת בסוגיא עמוקה, בכל זאת פניתי מעט לכבודו ואשיבו על דבריו, וראשון הראשון במה דמבואר בשו"ע או"ח סי' מ"ז סעי' י"ד דגם נשים חייבות בברכת התורה, ותמה דנשי דידן לא ראינו שנוהגים לברך ברכת התורה? הנה הא ודאי מילתא דפשיטא דלא מכל נהקל במה שמבואר להדיא בשו"ע שחייבים בברכת התורה דגם הם בכלל תורה דנוה"ע אומרים גם הנשים בבהמ"ז ועל כורחך שלמדתנו כמ"ש המג"א סימן קפ"ז ס"ק ג', והגם שאינם בלימוד תורה (ולא שייך בהו הנוסח של לעסוק בד"ת עפ"י פירוש הטו"ז סימן מ"ז ס"ק א' דעסק התורה היינו יגיעה ועמל בתורה עיי"ש) מ"מ עול תורה גם על הנשים מוטל שהרי הן חייבים במצות וצריכות ללמוד דינים השייכים להם, ואולי י"ל דקומכות אם מתפללים פוטרים נפשם בברכת אהבה רבה די"ש עכ"פ ספק אם יוצאים בזה כמ"ש בא"ח סימן מ"ז סעיף ז', וא"כ כיון שאינם עוסקים עכ"פ בתורה סגיא להו בברכה אהבה רבה ג"כ. אמנם היותר נ"ל בזה דבאמת הני נשי שמתפללים כל יום אומרים ברכת התורה ג"כ ואותם שאינם מתפללים עפ"י הרוב הוא משום שאינם טהורות שאסורות להזכיר השם כמבואר ברמ"א או"ח סימן פ"ח לדעה הראשונה, ומשו"ה כיון דבלאו"ה אינם יכולין בכל פעם לברך לא קבעו אותה עליהו, ועי' במג"א סימן פ"ח ס"ק ב', עכ"פ כיון שיש שעות שאינם יכולים לברך לכך הקילו בה אבל מעיקר הדין ודאי אין לזוז מפסק המחבר שפסק בלא חולק דנשים חייבות בברכת התורה

וכתבתי רק ללמד קצת זכות על שאינם נזהרים:

ומה שתמה על דברי התוס' מס' סוטה ח"י ע"ב ד"ה אמן שהביאו בשם הירושלמי לא שהיה ר"מ אומר המים בודקין אותה מעכשיו אלא המים פוקדין בה וכו' ותמה מע"כ כ"י למה להם להביא זה בשם הירושלמי הלא מפורש בגמרא דידן ג"כ בברייתא בשם ר"מ, ומה הוסיפו תוספת להביא כן בשם הירושלמי? נ"ל כוונת התוספת הוא כך דבגמרא דידן איתא בברייתא וז"ל תניא לא כשאמר ר"מ אמן שלא נטמא שאם נטמא מים בודקין אותה מעכשיו וכו', הכא איתא לא „כשאמר" ר"מ והיינו יכולין לפרש דר"מ באמת ס"ל דאם גלוי וידוע לפני הקב"ה שעתידה לזנות אז הקב"ה מענים אותה תיכף (והוא כדרך שמליט בבן סורר ומורה ימות זכאי) ועי"ז פליגי רבנן וס"ל דרק לכשתטמא מים בודקין אותה ויהיה הפירוש לא כשאמר

ר"מ

ר״מ כלומר דאכן לא ס״ל כמה שאמר ר״מ אמנם ר״מ לעצמו ס״ל דהמים בודקין אותה מעכשיו ואיכא גם כ״מ לדינא דהכא באמת כיון דגם הבועל נבדק א״כ אם ששתה מים המרים ונבדקה אזי גם הבועל בחזקת שזכה עמה ואפילו לא נבדק כגון שהלה לו איזה זכות מ״מ היה נפיק מחזקה כשרות תיכף כששתי׳ נבדקה אמנם אי ס״ל דהיא נבדקה גם על זכות להבא מעכשיו א״כ אכתי לא נתברר על הבועל שזכה עמה, ודוק, ומשו״ה הביאו התוספת בירושלמי וז״ל „לא שהיה ר״מ״ אומר וכו׳ ולא כמה שהוא בגמרא דידן לא כשאמר ר״מ דלא כשאמר ר״מ משמע דר״מ באמת ס״ל כן רק דאכן פליגי עליו ולא שהיה ר״מ אומר מפורש טפי דגם ר״מ לא ס״ל הכי דהמים בודקין אותה מעכשיו ומשו״ה הביאו התוספי׳ דברי הירושלמי, ועייכתי בירושלמי ומצאתי ראיה לדברי שם בפירוש קרבן עדה ובפני משה כתבו הכי גרסינן לא שהיה ר״מ אומר ומדכתבו הכי גרסינן משמע דאיכא גם גירסא אחרת והיינו באמת גירסא דידן לא כשאמר ר״מ דמשמע דר״מ ס״ל באמת דהמים בודקין אותה מעכשיו ומשו״ה כתבו הכי גרסינן לא שהיה ר״מ אומר כלומר דגם לר״מ אין המים בודקין אותה למפרע ומובן שפיר כוונת התוספי׳ בס״ד, ודו״ק. — והנני בזה ידידו הדו״ש, באכיהאד יום ב׳ חקת תרס״ב לפ״ק

אליעזר דייטש.

— סימן ל״ב —

שפעת שלום וברכה וכל טוב לכבו׳ הרב הה״ג חריף ובקי וכו׳ כש״ת מו״ה **שלמה אהרן ווערטהיימער** נ״י בעיה״ק **ירושלים** תובב״א.

יקרת מכתבו הגיעני ונהניתי מאוד מפלפולו הנעים ובפרט מ״ש ביישוב הקושיא למאי איצטריך התנא לאשמעינן במס׳ חלה פ״א משנה ט׳ ובמס׳ בכורים פ״ב דאסור לזרים וכתב שם הרע״ב דאשמעינן דאפילו ח״ש אסור לזרים, והתוס׳ יו״ט האריך שם במס׳ חלה, וכתב כבוד הדרתו פי׳ דאצטריך לאשמעינן לפי מ״ש המפורשים בטעמא דר״י דח״ש אסור דחזי לאצטרופי פירושו אותו חלי זית ממש שאכלו והקיאו לר׳ יוחנן דמחייב בהנאת גרונו סוף פרק גה״נ וא״כ בתרומה דלא שייך הכי סכבר נתחללה באכילה ראשונה הו״א דלא אסור ח״ש אפילו לר״י משו״ה אצטריך לאשמעינן דבתרומה נמי אסור ח״ש, הוא דבר נכון מאוד, וגם אני הבאתי בספרי ח״ג בסוגיא דח״ש הך סברא לענין ח״ש דשייך חזי לאצטרופי באותו חלי זית ממש בשם הגאון ר׳ מאיר א״ש ז״ל בספר אמרי בינה, וכעת כ״ל עוד דבר אחד למאי אצטריך התנא לאשמעינן גבי תרומה דח״ש אסור, עפ״י מ״ש בספרי ח״ג בשער איסור והיתר שער א׳ אות כ׳ דמה שאינו אסור לכל אדם לא מקרי איסור חפצא רק איסור גברא, ושוב מצאתי כן בספר ברוך טעם שער הכולל דין ב׳, וז״ל שם בד״ה אמנם עדיין לא עלתה ואפשר דעת הראב״ד כיון דעיקר איסור אכילה הוא רק משום זרות לא מקרי איסור חפצא אלא איסור גברא) עכ״ל ע״ש, והנה לכאורה י״ל דעד כאן לא שייך לאסור ח״ש רק באיסור חפצא שהאיסור חל על כל חלק וחלק מן החתיכה משא״כ באיסור גברא אם אין אכילה פחותה מכזית לא נחשב לגבי גברא שום אכילה בח״ש ואינו אסור כלל מה״ת, ועי׳ היטב שם בספרי אות כ׳ ודו״ק, וא״כ הו״א דתרומה וחלה אפילו לר״י מותר מה״ת משו״ה אשמעינן דכה״ג נמי אמרינן ח״ש אסור מה״ת:

ובענין ח״ש לענין מלוה האדכתי הרבה בספרי ח״ג שער איסור והיתר שער ו׳ עיי״ש באות י״ז עד סוף הסוגיא שם. — ובהא דנקט מס׳ ביצה כ״ה ע״א שיהיה שעות לאכול כזית דווקא ולמה נקט כזית יעיי׳ מ״ש בספרי ח״ד שער שמחת יו״ט שער ג׳, ואין רצוני לכפול כאן הדברים יעיי״ש ועיין עוד בענין אם מותר לבטל ביו״ט לאכול ח״ש בספר גורן דוד סימן מ״ב ושם העיר ג״כ מה שהקשה הדר״כ נ״י לדעת הפרמ״ג בפתיחה להלכות שחיטה דהא דאמרינן אכילה בכזית היינו בלוי ואזהרה דווקא ולא במקום רשות, א״כ קשה מהא דאמריק ואכלת ושבעת לענין ברהמ״ז בכזית הא שם ג״כ רק רשות ואפ״ה אמרינן כזית במס׳ ברכות מ״ט, והניח ג״כ בצ״ע, ואולי י״ל כיון דבלאו״ה אמרינן שם מ״ש בגמרא אכילה בכזית דהוי רק אסמכתא בעלמא דמה״ת בעינן שביעה ממש כמ״ש התוספי׳ שם בד״ה ר״מ א״כ לא קשה על הפרמ״ג אהא פשוט, ועוד יש לחלק באופן אחר דכיון דהך קרא ואכלת ושבעת נאמר נמי במקום מלוה בשבת ויו״ט דמחוייב מה״ת לאכול פת א״כ עכ״פ כולל לשון אכילה זה כזית ג״כ דאכילת פת בשבת ויו״ט וודאי הוי כזית מה״ת משא״כ וזבחת ואכלת דאכילת בשר אפילו בשבת לא הוי מה״ת שפיר ס״ל להפרמ״ג דהך ואכלת שנאמר גבי וזבחת הוי רשות ולא בעי כזית דווקא, ועי׳ בר״כ סוף פ״ב מס׳ סוכה במשנה ר״א אומר חייב אדם לאכול י״ד סעודות שם משמע דהוי מ״ע מה״ת לאכול פת בשבת ויו״ט משא״כ בשר לא מלינו שיהיה מ״ע מה״ת לאכול חוץ אכילת קדשים והך תבחא ואכלת מיירי בחולין כתב שפיר הפרמ״ג דהוי רק רשות ולא מיירי מכזית דווקא וא״כ איכא עשה דשחיטה זבוחה אפילו בכל שהוא. — והנה יאמין לי כי יש לי עוד הרבה דברים בעניינים אלו אולם מחמת טרדות בעניינים הנצרכים להלכה ולמעשה בס״ד לא יכולתי להאריך ולא באתי רק להשיב מפני הכבוד לת״ח גדול כמותו ירבה בישראל ומפני כבוד עה״ק ירושלים אשר אנו מחכים לבנייהה בקרוב בימינו. — באכיהאד כהלות הלילה ליל ב׳ י״ז אדר ראשון תרס״ב לפ״ק, והנני דו״ש באהבה

אליעזר דייטש.

— סימן ל״ג —

שוכ״ט לכבוד אהובי הרב המופלג החריף ובקי חיליו שנונים גדול בתוי״ שמו מפארים כש״ת מו״ה דוד העסעלי נ״י הדיין המצויין בהלכה בק״ק **סערעד** יע״א.

ע״ד אשר כתיבן עמי אם טוב עשה במה שעמד בכח ביוהכ״פ הצל״ע נגד המסוררים בעמדו בביהכנ״ס אלל העמוד במנעלים ועברו בפרהסיא על איסור נעילת הסנדל ביוהכ״פ, ונסתפק מע״כ נ״י אם טוב עשה, לא ידעתי מקום הספק בזה דאי משום לפי״ז נעשה קלא רעש בביהכנ״ס (עיי׳ איזה קלי דעת) והיה קלא הפסק בתפלה הרי דמלינו באו״ח סימן כ״ד דלצרכי צבור מותר להפסיק אפילו בין ישתבח ליוצר, וא״כ הכא אין לך צרכי צבור גדול מזה שלא לעשות עבירה בפרהסיא ביום הקדוש בביהכנ״ס, והאשמה תלוי בכל אנשים העומדים שם שאין מוחים ואפילו בק״ש מותר להפסיק מפני הכבוד וכ״ש הכא דאיכא כבוד שמים שלא לעמוד בביהכנ״ס במנעלים ביוהכ״פ דאיכא איסור דאורייתא אע״ג שאין בו כרת מ״מ איסור תורה איכא (ועי׳ במג״א סוף סימן תרי״ד ודו״ק) עכ״פ אפילו אי הוי רק איסור דרבנן מ״מ הוי אפקרותא יתרה לעבור על איסור מפורסם בביהכנ״ס ובפרט אלו המסייעים לאין בשעת תפלה והאיך ירלה קולם לדי בשעה שעוברים עבירה וע״ז וודאי אמר הכתוב נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה, ואולי נסתפק מע״כ נ״י כיון שהרב הגאב״ד נ״י ג״כ היה

שם אולי הוי כמורה הלכה בפני רבו, זה ג"כ אינו, חדא דמסתמא להרב הג' כ"י ג"כ הי' ניחא בזה, ואולי לא הי' יכול למחות בהם ומי יודע מאיזה טעם שתק, ועוד הא אפילו ברבו מובהק מבואר לפסק הלכה בלי שום חולק מדברי הגמרא מס' עירובין ר"ס פרק הדר בשו"ע יו"ד סימן רמ"ב סעיף י"א דלאפרושי מאיסורא מותר אפילו בפני רבו מובהק וא"כ אין אני רואה שום איסור במה שמחה ברבים שלא יעמדו במנעלים ביוהכ"פ ואדרבא יפה עשה ויאשר כחו. ע"ז כי עמד בפרץ וכן יהיה ד' בעזרו לגדור גדרים ויהיו דבריו נשמעים לעבודת ד' ית"ש ויתעלה, — והנלע"ד כתבתי. פק"ק באניהאד אור ליום ב' לסדר כי עתה ידעתי כי ירא אי אתה תרס"ג לפ"ק

אליעזר דייטש.

— סימן ל"ד —

חיים ארוכים ונעימים וכל טוב גם עד זקנה ושיבה בטוב ינוב כבו' אהובי ידכ"פ הרב הגאון העלום סיני ועוקר הרים מאיר לארץ ולדרים כקש"ת מו"ה **אברהם יצחק גליק** נ"י האבדק"ק **טאלטשווא** יע"א.

מנחתו הטהורה ספרא דבי רב מר הדר"ג נ"י הגיעני נכון וידיו רב לו הכי קרא שמו שו"ת יד יצחק מלא ידו ונאוצר התורה אשרי שלו ככה. — ולמען תת לו אות אהבה כי עיינתי קצת בדבריו הנעימים אציג לדוגמא איזה הערות: בסימן קל"ג הביא שם קושיא משם אחד אמאי ס"ל לרי יוחנן במס' גיר האומר לשלוחו לא וקדש לי אשה ומת השליח אסור בכל הנשים שבעולם הא לדעת הג"א ר"ש פרק כל הגט דלא בעינן שם האשה בגט א"כ יכול לשלח גט לאשה ע"י שליח ויבטל הגט שלא בפני השליח ויפקיעו הקידושין מעיקרא כדאמרינן במס' גיטין ל"ג ע"א, והנה הדר"ג נ"י תירץ בטוב טעם דאע"ג דלא בעינן שם האשה בגט מ"מ צריך לידע לשם איזה אשה כתב וכאן אינו יודע לשם איזה אשה יכתוב והוי ליה שלא לשמה, אמנם לענ"ד נראה לתרץ בפשיטות דאין כאן התחלת שליחות כלל שנצטרך לומר שיבטל אותו שלא בפניו עפ"י גמרא מפורשת במס' גיטין ס"ג ע"ב דבעיק חזרה שליחות אלא הבעל ופירש"י שם דכל שליחות שאינה ראויה לחזור ולהגיד אינה שליחות, ובדף כ"ד ע"א שם רש"י ד"ה ושא לא חזרה כתב ג"כ דבעינן שהשליח יוכל לחזור לתשלח ולומר עשיתי שליחותך והכא כיון שאינו יודע למי יתן הגט א"כ אי אפשר בשום אופן שבעולם לומר עשיתי שליחותך, א"כ אין התחלה כלל לשליחות וממילא לא שייך ביטול השליחות כלל, ככ"ל פשוט, ויש להוסיף עוד דאפילו למאי דמסופק הגמרא שם (דף ס"ג ע"ב) אי בעינן חזרה שליחות אלל הבעל מ"מ בכה"ג היכא שידעינן מעיקרא בבירור שלא יוכל לעשות השליחות פשיטא דלא התחיל השליחות כלל ולא גרע מהא דאמרינן כל מילתא דלא מצי עבד לא מצי שליח משוי, אפילו בדבר שהשליח יכול לעשות רק כיון שהמשלח אין יכול לעשות כא אל השליחות מכ"ש בגוונא שבניהם בין השליח בין המשלח אינם יכולים לעשות וודאי לא אל ענין השליחות כלל, ודו"ק;

ב') **בסימן** קע"ו מביא תירוץ על קושיית הגאון ר' יודא אסאד זצ"ל למאי איצטריך גמרא מס' שבת קי"ו למילף מקלקל בחבורה חייב מדאצטריך קרא לאסרי מילה בשבת. ולא יליף מדאסרה התורה מילה שלא בזמנה מקרא דלבדו וא"כ מוכח דמקלקל בחבורה חייב דאלא"ה אמאי אסור? ותירץ הדר"ג נ"י לחלק דבעל עלמו ב"ע מודי דהוי מתקן וא"כ נוכל לאוקמי קרא דשלא בזמנו אסור בגדול שצריך למול עלמו דלא מקרי מקלקל לכ"ע.

כדברים האלו ממש ימלא בספרי תבואות השדה חלק ראשון שער עדל"ת אות י"ד, ונהניתי שכוונתי לדעתו הגדולה:

ג') **ועד** השלישי אני בא, בסימן קכ"א, העלה הדר"ג נ"י דבר נכון לענין כלאים בציצית כיון דבאמת אינו נהנה כלל מהציצית הנאת לבישה לא היה אסור משום כלאים רק כיון שבלא הציצית אסור ללבוש הבגד א"כ הוי נהנה מכלאים וא"כ בשעת העטיפה דליכא עליו חיוב מצות ציצית ליכא איסור כלאים ג"כ ובשעה שכבר מעוטף ויש עליו חיוב מצוה דאז איכא איסור כלאים מ"מ תו אמרינן דעדל"ת דהו"ל בעידנא ממש, זהו תוכן דבריו הקדושים, וגם אני הארכתי הרבה בעניני בעידנא לענין כלאים בציצית בקונטרס הלאוין שלי בס"ד (עדיין הוא בכתובים) אמנם לענ"ד לאו כ"ע הכי ס"ל דהרי לסברת הדר"ג נ"י נמלא נומר דמי שאין עליו חיוב מצות ציצית א"כ ממילא ליכא ביה איסור כלאים כיון שאינו נהנה כלל מלבישת הציצית רק מעיקר הבגד והציצית אין לריכים לו כיון שאינו מחוייב בהם וא"כ לפי"ז היו נשים רשאים ללבוש כלאים בציצית כיון דאין להם הנאה מלבישת הציצית כלל והרי הראב"ד פ"ג הלכות ציצית הלכה ט' כתב בפירוש דנשים אסורים ללבוש כלאים בציצית, והב"מ שם כתב שדבר פשוט הוא ולא הוצרך הרמב"ם כלל לכתבו ולדעת הדר"ג נ"י צריך לפני ולפנים דלמה יהיו נשים אסורים ללבוש כלאים בציצית דהא אין להם שום הנאה רק מלבישת עיקר הבגד, ועי"כ נ"ל דמכיון דהציצית מחוברים לבגד הוי כאילו כל הבגד כלאים כמו דחוט אחד של פשתן אוסר כל הבגד אע"ג דמאותו חוט אין לו הנאה מ"מ כל הבגד עליו שם כלאים ה"כ כיון שהציצית נקשרים להבגד הוי כל הבגד כלאים ומהבגד יש לו הנאה, ועי' בו"ח מהר"ם שיק או"ח סימן ד' משמע ג"כ דע"י הציצית הוי כאילו כל הבגד כלאים, ככ"ל פשוט דלסברת הדר"ג נ"י היה הדין דנשים מותרים בכלאים בציצית, ודו"ק. — ומדי דברי זכור אזכור מה שפלא בעיני על שו"ת מהר"ם שיק הנ"ל שהאריך שם אם הטלית גופא מותר להיות של כלאים מבלעדי הציצית דא"כ האיך שכח מס' מנחות (דף ל"ט ע"א) קשר העליון דאורייתא דאלא"ה למ"ל קרא להתיר כלאים בציצית והא אלטריך שאם הבגד גופא כלאים דג"כ שרי, ועי"כ דהבגד גופא אסור להיות כלאים:

ד') **ורבעי** נקדם עוד ראיתי בסוף סימן קנ"ג הביא הקושיא המפורסמת האיך אמרינן מכשירי פסח דוחה שבת לדעת מי שס"ל מס' פסחים א' ע"ב מי שאין לו קרקע אינו חייב בקרבן פסח א"כ בידו להפקירן ולא אמרינן עדל"ת כמ"ש הגמרא מס' שבת קל"א דמה"ט ציצית ומזוזה לא דחי, הנה גם אני הארכתי ביישוב קושיא זו בספרי חלק ראשון בשער א' בעדל"ת סוף אות ו' בד"ה ואפשר די"ל לחלק ושם הבאתי ג"כ דברי הגאון בשואל ומשיב מהדורא תליתאי ח"ג סימן קמ"א שכתב דהפקר קרקע אינו יוצא מרשותו עד דזכה ביה אחר ולא הוי בידו ופלפלתי על דבריו, ועיי' מ"ש מחו' הגאון זצ"ל בשו"ת בית כפתלי סימן ל"ה, — והנה לא באתי רק להעיר להראות לו כי דבריו יקרים בעיני מאוד ופניתי מעט מטרדותי בתחלת הזמן בסידור הישיבה, ובאתי לשאול מפני הכבוד כראוי לגברא רבא דכוותיה וכא יהיה דברי לרלון לפניו, והנני בזה אוה"כ מוקירו ומכבדו החותם בברכה עד יזכה שיפילו מעינותיו מעיינות החכמה חולה ורבים ילכו לאורו ויזכה לקבל פני משיח לדקנו בקרוב, כאוו"כ הקדושה ונפש הדו"ש באהבה רבה, פק"ק באניהאד אור ליום ה' לסדר ונברכו בו כל גויי הארץ תרס"ג לפ"ק.

אליעזר דייטש.

שלום

— סימן ל"ה —

שלום וברכה וכ"ט סלה לכבוד אהובי הרב שמאוה"ג חו"ב ידיו רב לו וכו' כש"ת מו"ה **שלמה קליין** נ"י אב"ד בק"ק **קערעסטעש** יע"א.

יקרת מכתבו הגיעני היום, והנני להשיב לו בקיצור ע"ד שאלתו באחד שעלתה לו בזקנו צבצועות ולמאים שמלערים אותו מאוד והרופאים אומרים שאם לא יעשה לו רפואה ימרט כל שער זקנו שלא יצמיח עוד לעולם ואין לו שום תקנה רק אם יגלח כל שער זקנו בתער דווקא ולא במספרים או במשיחה כי אז לא יועיל לה, ובא לשאול במר נפשו איך להנצל מאיסור השחתת זקן, ומעכ"ה נ"י מצדד דלדעת הרמב"ם ריש פי"ב מהלכות עכו"ם דאיסור השחתת זקן הוא משום חקות העמים, א"כ אינו אסור מה"ת במקום צער כמו דאיתא בשו"ע סימן קנ"א ברמ"א ביו"ד דכל שהוא לתועלת לית ביה משום חקות עכו"ם, ומע"כ נ"י הוסיף עוד בכמא דהתירא שיגלח תחלה במספרים שלא ישאר שיעור שער וא"כ בתער כמה שהובא בנוב"י מהדו"ת ליו"ד סימן פ' ורוצה בכ"ד לסמוך על זה הגם שהנוב"י שם אינו מסכים לזה ומביא עוד ג"כ דברי הטו"ז ריש סימן קפ"א דלהטעם משום חקות הגוי היה מותר משום שלום מלכות וא"כ ה"נ מותר מכ"ש משום צערא, כך הוא תוכן מכתבו. — ולענ"ד אין אני רואה בזה שום היתר, חדא דאפילו אם היה הרמב"ם מתיר בפירוש במקום צער כיון דהטעם אינו רק משום חקות העכו"ם ג"כ לא היה בידינו להכריע כהרמב"ם נגד דעת הטור במקום איסור דאורייתא, ועוד כיון שבאמת נראה מכל הפוסקים שלא היה מעולם כלל בדעת הרמב"ם להקל באיזה מקום כיון שאינו רק משום חקית הגוי רק דדרך הר"מ הוא כן כשיש לו איזה טעם להסמיך ומקרא כתב הטעם ג"כ אבל לא לומר שבמקום שלא שייך הטעם אזל ליה האיסור, ועיי' היטב בב"י ובד"מ ביו"ד סימן קפ"א, ועי' בספר מנחת חינוך סימן רנ"א שהביא להדיא ראיה מלשון הרמב"ם שאין הטעם דווקא משום חקות הגוי להתיר אפילו בתער במקום דלא שייך חקית הגוי רק אדרבא במקום שהגוים דרכם לגלח במספרים יש איסור במספרים ג"כ (רק בזה יש מקום לסברת הטו"ז דמשום שלום מלכות יש להתיר במספרים דכה"ג ליכא איסור רק משום חקות הגוי וזהו מותר משום שלום מלכות, הגם דמרטו"ז באמת משמע דאפילו בתער שרי היכא דליכא איסור משום חקות הגוי מ"מ כל הפוסקים ס"ל דהרמב"ם לא בא להקל כלל, ועיי' בשו"ת פמ"א ח"ב סימן ע"ט שחולק ג"כ על הטו"ז) וא"כ אין לנו שום צד להקל בתער דהא שום איסור דאוריתא לא הותר לרפואה רק במקום סכנה כמ"ש הר"מ הלכות יסודי התורה פ"ה עיי"ש, וגם אין זה דבר ברור מ"ש הרופאים שמוכרח לגלח בתער דווקא, כי לא לכל דבר נאמנים הרופאים כמה שכבר האריכו האחרונים בשו"ת בהלכות נדה, לזאת אם הרופאים אומרים שאין סכנה עכ"פ אין בידי להתיר ויבטח לבו בדי' כי יהיה לו רפואה אפילו אם יגלח במספרים שיש עכשיו שמגלחים כמו תער ממש רק אם הרופאים אומרים שיש סכנה בדבר אזי אין לאסור ואם הרופאים אומרים שיש סכנת אבר ולא סכנת כל הגוף יש לעיין בזה אם יש להמציא היתר במקום סכנת אבר, ועיי' בפתחי תשובה ליו"ד סימן קנ"ה ס"ק ו' ומשמע דאיסור דאוריתא אסור במקום סכנת אבר:

ואפשר יש מקום להמציא היתר באופן אחר דבאמת אין הניקף לוקה רק במסייע עיי' ברמב"ם ריש פי"ב הלכות עכו"ם רק בלאו גרידא עובר והנה לדעת התוספי' שבועות ג' ע"א דעיי' נכרי ליכא ליה א"כ היה מקום להתיר עיי' נכרי כשלא יהיה מסייע ועכ"פ היה מקום לצדד להתיר במקום שיהיה סכנת אבר, מ"מ למעשה אין להורות היתר בזה כיון דאיסור לאו איכא עכ"פ ועיי"ש בכ"מ ד"ה כתב הראב"ד וא"כ תליא מילתא אי בעכו"ם ג"כ אמרינן אין שליח לד"ע, ועיי' בספר סדר משנה שם שהאריך דגם הר"מ מודה דגם להניקף איכא איסור דאוריתא ע"כ אין לחפש לצדדי התרים זולת אם יש סכנת אבר, יודיענו ונעיין עוד בס"ד, אמנם אם יש סכנת הגוף ג"כ ח"ו פשיטא דיש להתיר, אמנם לדעתי לא יהיה כאן שום סכנה ובמקום "צער בעלמא" אין להתיר איסור דאוריתא ודי ירפאהו ויחזקהו. — ((ועיי' בס' מטה לוי בשו"ת סימן יו"ד)) — והנלענ"ד כתבתי בחפזי פק"ק באניהאד אור ליום ה' כ' חשון תרס"ג, והנני דו"ש באהבת רבה

אליעזר דייטש.

— סימן ל"ו —

בחדש אדר, ירבה הוד והדר, כבוד אהובי תלמודי החביב לי מאוד הרב החריף ובקי נפלא ידיו רב לו וכו' מו"ה **צבי קינסטליכער** נ"י, בייסוב **באיארוויטץ** יע"א.

שמחתי בהקסיבי כי שוקד אתה וכו' די יסי' בעזרך, — ועתה באתי להשיבך ע"ד השאלה באשה שאפתה עם כלי קטן מקדירה אחת עם רוטב שעומדת על האש ועמדה שם גויה קטנה ובידה חתיכת בשר חזיר וזרקה אותו לתוך הרוטב שבכלי והאשה הסירה תיכף האיסור מן הכלי רק שכחה והחזירה הרוטב מכלי קטן לתוך הקדירה שעומדת על האש ובקדירה אין ששים אפי' נגד חתיכת האיסור רק שהאשה אומרת בבירור שטעמה מן הרוטב שבכלי קטן קודם שנפל לתוכה האיסור ולא הי' רותח שתהי' היס"ב, כך היא תוכן העובדא. ואתה ילאת בכחא דהתירא כיון דאפי' להמהרש"ל שהביא הש"ך בסי' ק"ה ס"ק ה' שמחמיר בכלי ראשון אפי' אין היס"ב והוא מהירושלמי דעשו הרחקה לכלי ראשון היינו דוקא אם עומדת על האש וכן אפי' בכ"ר אם אינו עומדת על האש ג"כ די להחמיר אם היס"ב משא"כ בתרתי למעליותא דהיינו אין היס"ב ואין עומדת על האש לא מלינו מי שיחמיר בזה, כך הוא תוכן דבריך, ואוסיף מיא ואוסיף קמחא לדבריך כיון דהא גופא שהכלי שהוציא הרוטב מן הכלי שעומדת על האש יהי' ג"כ נקרא כלי ראשון כמ"ש הטו"ז בסי' צ"ב ס"ק ל' אינו ג"כ דבר ברור ולהדיא כתב הפרמ"ג בסי' ק"ז בשפ"ד דיש לספק אם יש עליו דין כ"ר וא"כ בכ"ד יש לומר דאיכא שלש למעליותא, חדא דלמא לא הוי כלי ראשון כלל, ועוד שאינו על האש, ושלישית כי אין היד ס"ב, [דעיקר מה שיש לצדד להקל היא רק משום שאין היס"ב דכל שיד סולדת הרי קיימ"ל כרוב האחרונים דכ"ש אע"ג שאינו מבשל מ"מ מפליט ומבליע כמה שנתבאר בסימן ק"ה סעיף ב'] ועכ"פ כיון שבכלי ראשון להחמיר באין היס"ב היא רק הרחקה בעלמא להירושלמי גופא וא"כ אם אינו עומדת על האש ג"כ וודאי נכונים דצריך להתיר, אמנם קמים נגדינו דברי הפרמ"ג סימן צ"ד בשפ"ד ס"ק ה' שמסופק להחמיר אפילו בכה"ג, ועיכך ספיר ראו גם בפרמ"ג סימן ס"ח ובאמת לריכין למשכוני נפשין להבין דברי הפרמ"ג מה ראה על זה להסתפק ולהחמיר בכף שהוציאו מן הכלי אפילו אין היס"ב, ובפרט אי אמרינן דכלי ראשון לא נקרי רק באור מהלך תחתיו וממש עיי' בפר"ח סימן ס"ח ס"ק י"ח שמסביר בזה פלוגתא דרי יונה ורי יוסי בירושלמי ומס' שבת פרק כירה, וא"כ מ"ט כחמור הכא בכלי ראשון שאינו על האש ואין היס"ב ובפרט בכף שהוציאו מכלי ראשון שאין זה ברור שהיה עליו אפילו פ"א שם כלי ראשון

ראשון, וכ"ל להסביר דלכאורה צריך להבין דברי הירושלמי גופא מה זה עשו הרחקה ולמה באמת החמירו, וכ"ל דהטעם היא כמ"ש הר"ן במס' חולין פג"ה והביאו ג"כ הש"ך בס"ק ל"ח ס"ק ט' דבדבר שכל אחד יוכל לשער באומדן דעתו החמירו חז"ל שלא יתבטל הקנתן ולא רצו לסמוך אפילו באיסור דרבנן וא"כ ה"נ כיון דכ"ר אפילו אם אינו עומד על האש כל זמן שהיס"ב יש לו דין כ"ר ממש (עכ"פ להפליט ולהבליע בבירור) כמ"ש התוספ' בכמה מקומות ובמס' שבת מ' ע"ב ד"ה וש"מ דמתוך שעמד על האש דופנותיו מתחממין ועיי' היטב בטו"ד סימן ל"א ס"ק ה' וא"כ לא נשאר היתר ברור שיש לסמוך עליו רק מה שאין היס"ב, ובזה גופא י"ל דאין בקאין כל כך כיון דיד סולדת בו מקרי כל שאין כריסו של תינוק בן יומא נכוית ומי יודע לשער בזה בצמצום וא"כ אפילו מה שיד סולטת נמי יוכל להיות שהיד סולדת דהיינו אע"ג שנרתע לאחוריו קצת מ"מ יוכל לשלוט בו, והרי לא אמרו יד נכוית בו רק יד סולדת בו, ובפרט בכ"ד שדרך הטועמים איזה דבר לנפוח קודם בפה ולקררו וא"כ אפשר שהיא לא הרגישה באמת שום חמימות רק מ"מ בשעת הנפילה שלא היה מי לנפוח עליו היה רותח ובלע ומשו"ה נחמיר הפרמ"ג אפילו באין היס"ב אע"ג שיש כמה צדדים להתיר, והא ראיה דבכלי אינו בן יומא מחמירין אפילו באיסור דרבנן כמה שהבאתא גם אתה מדברי הכוב"י מהדו"ת ליור"ד סימן כ"א אע"ג דהיה ראוי להקל והיינו ע"כ דחז"ל החמירו טפי בדבר שמסור לכל אדם, וזכר לדבר מ"ש במס' פסחים י"ב ע"ב דהחמירו טפי בחמץ מבעדות משום דחמץ מסור לכל וא"כ ה"נ ראו חז"ל שאם ימצאו פתח להתיר יבאו בקל לפגוע לפעמים באיסור תורה וכה"ג מצינו דגזרינן אפילו גזירה לגזירה בדבר המצוי לטעות, עי' בספר שדה חמד בכללים מערכת גימל אות ד' שהביא בזה הרבה ראשונים דגזרינן גזג"ז בדבר המצוי לטעות וא"כ יפה עשה הפרמ"ג שנסתפק להחמיר אפילו בכף שהוציאו ואין היס"ב, ומי יבא להכריע בדבר שגדול המורה נסתפק, וביארנו בטעמא שראוי להסתפק, וא"כ הגם דמדינא יש לצדד להקל כמ"ש מ"מ להלכה ולמעשה צריך להחמיר:

ומ"ש להסתפק אם יש לצרף לזה לסניף ג"כ מ"ש הפתחי תשובה סימן ק"ה ס"ק א' בשם אמודי דכיאל להתיר באם שלק האיסור תיכף, הנה בשו"ת בית אפרים ליור"ד סימן ל' הביא כעין זה שנפל בשר לחלב ושלקו תיכף ומיד והיה ג"כ ששים לפי אומד הדעת ולצדד להתיר בצירוף סברת הפר"ח דבב"ח אין לאסור כל שאינו נתבשל כמאכל בן דרוסאי (ועיי' בספרי יו"ד שער לקט השדה שער ב' אות י"ז מ"ש בזה) וא"כ עכ"פ חזינן דבשאר איסורין אמרינן דאוסר תיכף ולא מהני שלק מיד דאע"ג דאינו מבשל מ"מ מבליע תיכף ובפרט דאין מי שבקי בזה ואין לסמוך ע"ז כלל להתיר, ועיי' מס' חולין ק"ח ע"ב ד"ה שנפל לתוך יורה ודו"ק, אמנם באמת צריך להבין הא דאמודי דכיאל הביא לכאורה ראיה מסימנא דכמו דמהני כיסוי וניער תיכף ה"נ אמאי יגרע שלק האיסור לגמרי, אולם אחר העיון קצת יש חילוק גדול ביניהם והמרחק רב מאוד דוודאי כל שנפל איסור להיתר ואין אפילו בכל ההיתר ששים רק שנסמוך כיון שסלק האיסור מיד לא בלע על זה וודאי לא נוכל לסמוך דבולע תיכף אמנם בניער וכסוי שם יש בכל הקדירה ששים רק שנחוש דלמא לא בלע רק אותו חתיכה שנפל עליה ושם לא היה ששים ונאסרה משום חתיכה נעשה נבלה בזה וודאי אמרינן דמכיון שניער תיכף לא חל שם נבלה מעולם על אותו חתיכה, ובפרט לפמ"ש בספרי הנ"ל שם באות כ"ז דכל שהטעם מתפשט ע"י ניער קשה הוי כמו שופו להתפשט דלא אמרינן חנ"נ כמ"ש התוספ' חולין ק' ע"א ד"ה בשקדם ושלקו עי' היטב בספרי הנ"ל, ונפלאתי בעיני על אמודי דכיאל הנ"ל איך הביא ראיה דסלק האיסור תיכף מהני כמו ניער תיכף ולא שם לבו לחלק דשם בניער איכא ששים בכל הקדירה עכ"פ ומהני שפיר ניער תיכף שלא לומר חנ"נ משא"כ הכא שיועיל שלק תיכף להתיר במקום שאין ששים בכל הקדירה לא נוכל לסמוך, והרי מצינו בחתיכה נעשה נבלה ג"כ עוד דבר אחד מה דלא אמרינן כן לענין עיקר איסור כגון בספק על איזה חתיכה נפלה לא אמרינן חנ"נ, ועיי' בהה"מ פ"ט ממאכלות אסורות ולענין עיקר איסור מחמרינן בספק ג"כ, סוף דברי שדברי אמודי דכיאל לא מצינו מי שיסמוך על זה רק בב"ח נוכל לצרפו לסניף כיון דשם אין אסור מה"ת רק דרך בישול משא"כ במקום שאסור מצד בלוע ג"כ לא ראיתי לסמך על זה והראיה שהביא כבר הראנו פנים להלכה דיש לחלק כמ"ש ודו"ק.

ומחמת טרדות אקצר כעת ודי יהי' בערך כאו"כ ונפש רנך הדו"ש באהבה כותב בחפזי פק"ק באניהאד יום א' יו"ד אדר שני שנת תר"ס לפ"ק.

אליעזר דייטש.

— סימן ל"ז —

שלום וברכה וכל טוב לכבוד האברך המופלג החרוץ ידיו רב לו וכו' כמו"ה **ישכר בעריש דער-שאוויטץ** בישוב **מישליניטץ** (גאליציען) יע"א.

תפארת מכתבו הגיעני מגלה עפה האריך מאוד להתיר במי שהיה לו פרה מבכרת ורצה לעשות כדין המבואר ביו"ד סימן ש"כ להפקיע האם מן הבכורה אמנם שום נכרי לא רצה לקנות ממנו הפרה עד שנזדמן לו נכרי אחד ששכר הפרה ובתוך משך ימי השכירות ילדה זכר, ורוצה מע"כ נ"י להמציא דין אם דשכירות ג"כ מועיל להפקיע קדושת בכורה והאריך מאוד בענין קנין פירות ובענין קנין לזמן, וראה עיניו בהרבה פוסקים, ורוצה לשמוע דעתי ג"כ בזה, והנה טרם יהי' כל שיח עלה בדעתי שבוודאי שכירות לא מהני להפקיע קדושת בכורה דאי היה מהני לא הוי שתקי עכ"פ איזה מגדולי האחרונים לדבר מזה דשכירות יהי' ג"כ מהני וכיון דלא מצינו בשום פוסק לומר דשכירות יהי' ג"כ מהני בוודאי לא מהני, והנה מתנה דהיה מסתבר טפי שיועיל להפקיע חיוב בכורה מ"מ כתב בשו"ת עבודת הגרשוני חלק ראשון סימן כ"ה שלא מלאו לבו להתיר ע"י מתנה הואיל שלא אשתמיט שום פוסק להזכיר תיקון זה על אחת כו"כ אכן מה נעני אבתריה להתיר ע"י שכירות פשיטא דגרע ממתנה עולמית, ואפילו אם נפסק לומר דשכירות עדיף ממתנה דגבי מתנה יש לחוש טפי להערמה, מ"מ נראה מסברא ג"כ דשכירות לא מהני דהא אי בכורה קניא לא נפיק עכ"פ מידי ספיקא ומשו"ה אף קיי"ל שכירות קונה רק לחומרא וא"כ אי הוי ספק פשיטא דאין להתיר מספק, ואין להתעקש ולומר דאפילו בספק ג"כ סגיא להפקיע מבכורה דמוקמינן הוולד בחזקת חולין שהיה במעי אמו כמ"ש התוספ' מס' בכורות כ' ע"ב גבי חלב פוער, זהו אינו, חדא דהתוספ' עצמו שם מספקים אי חזקת חולין מה שהיה במעי אמו חשיב חזקה, (ועי' בספרי תבואות השדה חלק ראשון שער החזקות שער ה' אות ו' מ"ש בביאור דברי תוספ' הלו בס"ד) ועוד שהרי הפוסקים לא סמכו עלמא להתיר ומספיקא גבי בכור שהרי משו"ה כתבו דבעינן שיקנה לו בכסף ומשיכה דווקא משום שאנו מסופקים הלכה כמאן אי כרש"י דקנין נכרי בכסף או כר"ת דקנין נכרי במשיכה, הרי עכ"פ דמספיקא לא מצאו מקום להתיר לסמוך על החזקת חולין שהיה במעי' אמו והיינו דלא הוי חזקה ברורה כ"כ כמ"ש בספרי שם עיי"ש:

ועוד

ועוד נ"ל דאפילו אי הו"א דשכירות הוי קנין גמור לזמן מ"מ לא מהני לאפקיע קדושת בכורה דהא פשיטא דקדושת בכור הבאה מאליה עכ"פ לא גרע ממה שהאדם מקדיש מעצמו, ואדרבא לענין כמה דברים חמיר קדושה הבאה מאליה מקדושה הבאה ע"י אדם (עי' מס' ב"מ ו' ע"ב) והנה מי שהשכיר איזה דבר לחבירו מ"מ יוכל המשכיר להקדיש אותו דבר והוא גמרא מפורשת מס' ערכין כ"א, ופסק כן הר"מ פ"ו הלכות ערכין הלכה ל', וא"כ גם כאן תיכף כשיצא לאויר העולם חלה עליו קדושת בכורה ונפקע השכירות, ומכ"ש דהכא א"צ להקדיש להפקיע השכירות מן האם רק שיהיה הוולד קדוש ובוודאי אלים כח ההקדש שלא יוכל השכירות לעכב חלות ההקדש וא"כ אין שום אופן מפקיע מן הבכורה רק היכא שאין בכחו להקדיש כגון מכירה או מתנה [ובהפקר בהמה פלוגתא הפוסקים ועי' שו"ת חת"ס יו"ד סימן שע"ז, וכתב סופר יו"ד סימן קכ"ז, ועי' שדה חמד מערכת בכור סימן ג' אות ע"ה ובמנחת חינוך מצוה י"ח, עכ"פ י"ל אפילו אי הפקר פטור מבכורה אע"ג דהפקר נמי מצי להקדיש מ"מ חילוק יש דהפקר צריך לזכות בו אי רוצה להקדיש משא"כ בשכירות מצי תיכף להקדיש, ועיין עוד בשו"ת הגאון ר' יודא אסאד ליו"ד סימן שמ"א בענין הפקר בבכור, — ודוק], וכן בכל הני קניינים דמהני לפטור מן הבכורה הכל הוא דלהך צד שקנה קנה לגמרי משא"כ שכירות כיון דעדיין ביד המשכיר להקדיש אל קדושת הבכורה ג"כ, אתו פשוט לעכב, ובוודאי אילו היה צד שכירות ג"כ מועיל לא היו נמנעים הפוסקים להביאו, ועי"כ דשום דבר לא מהני לפטור מן הבכורה רק שלאותו צד קניין לא נשאר כח לבעלים להקדישו משא"כ היכא שביד הבעלים ג"כ להקדישו לא נפטר מן הבכורה דקדוש' בכור לא גרע מקדושה הבאה ע"י אדם, ודוק (ועי' תוס' מס' ב"מ ע"ג ע"ב ד"ה השתא) ולא דמי למקבל צאן ברזל מעכו"ם דפטור מבכורה אע"ג דהתם נמי היה מצי הישראל להקדיש כיון דיכול לסלק העכו"ם במעות וכל היכא דיכול לסלק במעות יש לו כח להקדיש כדמוכח מדברי הרמב"ם פ"ו מערכין הלכה כ"ט דכל שבידו לפדותה חל ההקדש וא"כ ה"נ גבי צאן ברזל מעכו"ם נמי ע"כ יכול להקדיש ומ"מ פטורה מהבכורה (בשו"ע יו"ד סימן ש"כ סעיף ז') כבר כתבו התוספ' במס' ב"מ ע' ע"ב ד"ה כי לא משכח ובמס' פסחים ו' ע"א לחלק בין עיקר הבהמה מתחלה של הנכרי, וא"כ הכא בנ"ד דעיקר הבהמה של ישראל וברשותו גם כשהיא מושכרת ביד הנכרי להקדישה לא מצי שכירות נכרי להפקיעה מבכורה וזהו ברור בסברא בנ"ד (ועי' ספר שבילי דוד על יו"ד סימן ש"כ בסוף הסימן קונטרס קניינים שם כמה דברים נכונים), עכ"פ זה וודאי כל שהבהמה עדיין לגמרי ברשות ישראל להקדישה לא נפקעת מן הבכורה, והנה לכל זה היינו צריכים אי היה השכירות באמת שאירע כן שעכו"ם שכר בהמה מישראל וילדה אצלו אם נפטרה מן הבכורה ופשיטא וודאי דאינה נפטרת מטעמים שכתבתי, אמנם בנ"ד נראה דא"צ לכל זה דמתחלת השכירות ג"כ לא היתה רק בהערמה דמי צריך לשכור בהמה שהי' סמוכה ללידה שאינה ראויה לעבודה ולא לחלב וא"כ אפילו במכירה אם הוא רק דרך הערמה כמה כרכורים כרכרו בזה גדולי הפוסקים אם מהני (עי' חת"ס ליו"ד סימן ש"י מ"ש בזה) ומכ"ש בשכירות כי האי דוודאי לא מהני, רק להלכה נ"ל דשכירות אפילו בלי שום הערמה ג"כ לא מהני לפטור מהבכורה, יותר אין לי פנאי להאריך, (ועי"ד פלפולו בדברי הרמב"ם לענין אחים שחלקו, יעיין בספרי חלק שני בשער קניינים בסוגיא דקניין פירות מ"ש שם בס"ד) ומחמת הטרדה מוכרח אני לקצר, ודי שמתיו יאריך כאוו"נ ונפש הדו"ש כותב בחפזי פק"ק באניהאד יום א' ד' דחנוכה שנת תרס"ג לפ"ק.

אליעזר דייטש.

— סימן ל"ח —

יצוה ד' שלום וברכה, בימי תורה ושמחה, לכבוד אהו' המופלג בתורה ויראת שמים חריף ושנון שוקד על דלתי התורה, יראת ד' אוצרו וכו' מו"ה משה גריינער נ"י בשבת תחכמוני בק"ק **קאלטהא** יע"א:

על דבר אשר עלה ונסתפק במי שיודע בנפשו כי בעת אשר יגיע הזמן שיעמוד על אבן הבוחן מי אשר ילך להיות ממשרתי שרי צבאות מלחמה כי בוודאי יקחהו על ג' שנים (לאשר הוא גביר חיל) ואם ירצה לילך מעצמו ולהקדים הזמן לא יצטרך לעבוד עבודת הצבא רק שנה אחת, כי כן חק המלכות, ולאשר ידוע כי מי שהוא משרת בצבאות המלחמה מוכרח לחלל שבת ולאכול טריפות, אם יותר טוב שיקדים עצמו וירויח שלא יצטרך לחלל שבת ולעבור על שאר איסורים רק שנה אחת מלהמתין עד אשר יעמדהו על אבן הבוחן (אסענטירען) ויצטרך לחלל שבת ג' שנים, או דנימא שמוטב שימתין עד אשר יקחהו ואז יהיה אונס ממה שיעמוד לשם מעצמו ועובר עבירות ברצון?

כך הוא תוכן שאלתו:

הנה לכאורה יש לדמות דין זה לפלוגתא המלחמות ובעל המאור במס' שבת פרק ראד"מ בסוגיא דמרחיצין את הקטן דשיטת בעל המאור היכא שנשפכו החמין קודם המילה ויודע שיצטרכו לחלל שבת עבור הילד לאחר המילה להחם חמין אסור למולו שאסור להביא עצמו לידי חילול שבת ולדעת המלחמות שם מותר למולו דאין למצוה אלא מקומה ושעתה ואע"ג שיצטרך אח"כ לחלל שבת משום פקוח נפש הרי אז יהיה מותר לחלל שבת, ועי' בספר שנות חיים סימן קל"ז שמדמה הא דאי הדליק בשבת של חנוכה בנרות שאינם דולקים יפה ובשבת אסור לתקן אפילו למאן דס"ל כבתה זקוק לה, וכתב שם דאי ס"ל אין למצוה אלא מקומה ושעתה שפיר יצא, רק שם יש לחלק דעכ"פ עשה איסור במה שהדליק בשמנים כאילו שידע שיכבו ולא יוכל לתקן בשבת עיי"ש, עכ"פ בנ"ד היה מקום לומר דלדעת בעל המאור שמחייב להשתדל מקודם שלא יבא לחילול שבת אפילו משום פקוח נפש א"כ בנ"ד ג"כ יותר טוב שישתדל שלא יצטרך לחלל שבת ג' שנים, אמנם לדעת המלחמות דאין למצוה אלא מקומה ושעתה אסור להקדים עצמו ולעבור כמה איסורים בזמן שאינו מוכרח עדיין כדי שלא יצטרך אח"כ לחלל שבת זמן רב יותר דאין למצוה אלא מקומה ושעתה ואח"כ כשיהיה מוכרח לחלל שבת הרי יהי' אונס בדבר ואינו עושה איסור, והנה ראיתי בשבות יעקב לאו"ח סימן של"א דתלו לה פלוגתא הרז"ה והמלחמות אי ס"ל פקוח נפש הותרה לגבי חולה או רק הודחה דאי אמרינן דהותרה לא איכפת לן מה שיצטרך אח"כ לחלל שבת עבורו וא"ש סברת המלחמות, אמנם אי רק הודחה א"כ אין לנו להכניס עצמנו שיצטרך לחלל שבת אע"ג שיהיה פקוח נפש כיון דגם פקוח נפש רק הודחה, ולפי"ז באונס דוודאי לא הותרה דהא אונס רק רחמנא פטרו וא"כ היה מקום לומר דכאן גם המלחמות מודה שמחוייב להשתדל מקודם שלא יבא לידי שיוכרח לעבור באונס כיון דאונס וודאי לא הותרה, כך היה נראה עפ"י סברת השבות יעקב הנ"ל:

אמנם אחר העיון קצת איפכא מסתברא דהכא בנ"ד אפילו לדעת הרז"ה אסור עכשיו לעבור על איסורים הרבה בפועל כדי שלא יצטרך לעבור אח"כ יותר דדייקא לענין מילה ס"ל להרז"ה שיהי' בשב ואל תעשה שלא יצטרך אח"כ לחלל שבת בפועל משא"כ לעבור עכשיו

על איסורים הרבה במעשה שלא יצטרך אח"כ לעבור יותר באונס גם הרז"ה מודה דאין לנו אלא מה שבא לפנינו עכשיו וכמו דאמרינן אין למלוה אלא מקומה ושעתה אמרינן לענין איסור ג"כ הכי, ואין לומר איפכא דעד כאן לא ס"ל להמלחמות דאין להשגיח על מה שיצטרך אח"כ נחלל שבת רק גבי מילה דמקיים עכשיו מלות מילה משא"כ בנ"ד שאינו הולך מעצמו להיות מאנשי לבא המלחמה אינו מקיים מלוה בפועל וא"כ כימא דמחוייב לילך עכשיו שלא יצטרך אח"כ לחלל שבת יותר דזהו אינו דהא פשיטא דיותר צריך להרחיק עצמו מן העבירה לעבות איסור בפועל מקיום מלוה (זולת היכא דעדל"ת) וא"כ הכא ג"כ זה במחלל שבת עכשיו בפועל הוי איסור גדול מאם היה מבטל מלות מילה בשוא"ת וא"כ פשיטא שאפילו לדעת הרז"ה ומכ"ש לדעת המלחמות אסור לו עכשיו לחלל שבת כדי שלא יצטרך אח"כ לחלל שבת יותר (ופשיטא שאין זהו דומה למה דאמרינן מס' יומא פ"ה ע"ב חלל עליו שבת אחד כדי שישמור שבתות הרבה דהתם איירי שהוא כבר מסוכן ומשום פקוח נפש, ובמקום אחר הארכנו בזה בס"ד, גם אי פקוח נפש הותרה לגבי שבת או רק הודחה, ועיין בזה בספרי חלק מועדי בקונטרס דמאכילין הקל באורך שם), ומכ"ש בנ"ד דהתם גבי מילה הדבר ברור שיצטרך תיכף לחלל שבת ומ"מ סרי מכ"ש שאין זה דבר ברור כל כך שאם לא יעמוד מעצמו ללבא אנשי מלחמה שיקחהו על ג' שנים דאנו מחכים בכל יום על הגאולה ועל ביאת המשיח, או אולי כבר יהי' נתמלא השכום שלריכין לאנשי הלבא ולא יקחו אותו לו ע"י השתדלות אחר ומי יודע מה ילוד יום, ובפירוש אמרינן ריש מס' כתובות גזירה עבידא דבטלה ומשו"ה פשיטא דכל שאינו מוכרח לילך ללבא העבודה עפ"י פקודת המלוכה אסור מעצמו לחלל שבת ברלון גמור אע"ג שכוונתו לש"ש, וזהו פשוט:

ועוד נ"ל להביא ראיה דאסור, דהנה הא פשיטא כמו שהדין אלמנו בכמה דברים בינו לבין חבירו ה"נ לעלמו דכמו שאינו רשאי לחבול באחרים אסור לחבול בעלמו ג"כ (עי' במשנה פרק החובל במס' ב"ק) וא"כ כמו שאסור למסור אדם מישראל לעבירה אעפ"י שעי"ז מציל הרבה אנשים מעבירה מ"מ אסור כדבעינן למימר לקמן בס"ד, ה"נ אסור למסור עלמו לעבירה אע"ג שעי"ז יכלל אח"כ מהרבה עבירות, והנה הרמב"ם פ"ה מיסודי התורה הלכה ה' כתב דאם אמרו תנו לי אשה אחת לטמאה ואם לאו יטמא כולם, יטמאו כולם ואל ימסרו נפש אחת מישראל והובא ברמ"א ביו"ד לפסק הלכה בסימן קנ"ז סעיף א' ועי' שם היטב בטו"ז ס"ק ז', וע"כ הטעם דאע"ג שאם לא ימסרו אותה אשה יטמאו נשים הרבה מ"מ מוטב שיעברו כמה איסירים באונס מלעבור איסור אחד בידים, והך דנשים הוא משנה מפורשת מס' תרומות פ"ח משנה י"ב (ועי' שם בירושלמי באריכות) וא"כ כמו שאין רשאי למסור אחר לעבירה אע"ג שכוונתו להציל רבים מעבירה ה"נ אינו רשאי למסור עלמו עכשיו לעבירה כדי שינלל אח"כ מיותר עבירות, ועי' היטב בשו"ת נוב"י מהד"ת ליו"ד סימן ע"ד בשם בן המחבר ודו"ק. ואע"ג שהרע"ב שם כתיב הטעם משום דאין דוחין נפש מפני נפש וא"כ היה מקום לומר דלגבי עלמו דלא שייך אין דוחין נפש מפני נפש רשאי מ"מ נ"ל דעיקר הטעם הוא משום דבין שאח"כ יהיה אונס בדבר משו"ה אין להשתדל בנפשו של זה להציל אותם מעבירות הרבה דאל"ה הרי במקום שלא פשע אמרינן חטא בשביל שיזכה חברך, עי' תוספ' מס' שבת ד' ד"ה וכי אומרים וא"כ ה"נ כיון שאמרו תנו אחת מאתי לא תמסור היא נפשה מעלמה להטמאות שלא יעשו הרבה איסורים יותר וע"כ כיון דכל מה שיהי' יהיה באונס אינו רשאי

למסור עלמו במזיד ואע"ג דשם ברור שיטמאו כולם באונס ומכ"ש הכא שמ"מ אין הדבר ברור כל כך שילטרכו אותו לאנשי הלבא בוודאי אסור לילך מעלמו ולחלל שבת במזיד כדי שלא יצטרך לעבור אח"כ יותר באונס תהו ברור בס"ד, והנלע"ד כתבתי פק"ק באניהאד יום ב' ה' דחנוכה תרס"ג לפ"ק והנני הדו"ש,

אליעזר דייטש.

— סימן ל"ט —

אורך ימים ושנים ישביעהו בטוב ונעימים לכבוד אהו' חביבי ידידי"פ וידי"ע הרב הגאון החריף שוע"ה המפורסם מו"ה **נתן נטע הלוי לנדא** כ"י ראב"ד דק"ק **אשפאצין** יע"א.

ענות לדקו הרבני להשיען עמי בנדון הגט שנכתב תיבת „העומד" ב"פ מה דינו, ואליע לפני הדר"ג כ"י את אשר עמי בזה הענין ומקודם כבאר הדין בתיבות כפולות בס"ת תפלין ומזוזה, הנה המג"א סי' ל"ב ס"ק ל"ג הביא בשם הראב"ד להכשיר תפלין שנמלאו בהם תיבות כפולות וכתב שם ולבי מגמגם אלא שאינו כדאי לחלוק עי"ש, והנה הנוב"י מהדו"ק ליו"ד סימן ע"ב בשו"ת בענין נוכן המגוזרין נראה שסמך על דברי הראב"ד אלו דאות יתר אם אין הענין משתנה בכך אינו פוסל, אמנם בשו"ת בית אפרים ליו"ד סימן ס"ד כתב דהראב"ד ג"כ לא הכשיר רק לאחר התיקון שיגרר התיבה הכפולה רק דאתי לאשמעינן דבתפלין אינו נפסל משום שלא כסדרן, ובס"ת אין כ"מ דשלא כסדרן כשר עי"ש, מ"מ י"ל דגם הבית אפרים שהביא משם אלי' רבא לפסול בתיבות כפולות מ"מ אינו פוסל רק במקום שיש מקום לדרוש הכפל לאיזה דרשה כמו שהביא שם דדרשינן הכפל כמו איש איש וא"כ הוי נשתנה הענין משא"כ היכא שאין שום מקום לדרוש הכפל גם הא"ר מודה דלא נפסל בתיבות כפולות, והנה הפרמ"ג באו"ח סימן קמ"ג במשבלות סוף הסימן שם הביא הך דא"ר וכתב בשמו דכל יתר כנטול דמי, ולי ל"ע די"ל כה"ג כל הראוי לבילה עי"ש, והנה עלה בדעתי דלא שייך כל יתר כנטול רק לענין טריפות משום דנחלק חיות האבר משא"כ בתיבה כפולה מאי שייך כל יתר כנטול (ואח"כ ראיתי בשו"ת בית יצחק ח"ב יו"ד סימן קכ"ב שהרגיש בזה), ולבי אומר לי שבוודאי אדם גדול כמו הא"ר לא יטעה בזה לדמות לטריפות רק כיפנא בעלמא נקט וכוונתו באמת ג"כ לפסול רק היכא שנשתנה הענין כמו שנראה ג"כ מדברי שו"ת הבית אפרים בכוונתו, ולפי"ז היכא שאין נשתנה הענין יש להכשיר, וראיתי בספר בית יצחק (הנ"ל) שהביא ראיה מפרק ה' מס' סופרים דלריך לתקן תיבה כפולה שכתב שם הכותב שם של שני שמות ונקיים הראשון ומעבב את האחרון, ולענ"ד אין ראיה משם ואדרבא יש להביא ראיה איפכא דאי לאשמעינן דתיבה כפולה פסול למה נקט זה הדין בשם דווקא ולא בשאר תיבות אלא וודאי דווקא בשם שמלינו בתורה שנכתב שם כפול גבי שלש עשרה מדות ושם נדרש לדרשא וא"כ בכ"מ שיכתוב שני שמות יהיה מוכח לאיזה דרשא והוי נשתנה הענין ומשו"ה לריך תיקון וכן כל כה"ג היכא שנוכל לטעות לדרשא משא"כ בשאר תיבות כל היכא דליכא למדרש אינו פוסל כפול, ול"ל דמ"ש שם במס' סופרים א"ז שני שמות של חול מקיים הראשון ומוחק את האחרון דמ"ש שני שמות של חול היינו באמת תיבות בעלמא דאין נראה כן דשם איירי כל הפרק משמות דווקא ומ"ש שני שמות של חול כוונתו ג"כ על שמות דווקא רק שיש הרבה שמות של חול כמו בלוע וביולא בהם ואשמעינן דכיון שיש שמות קדש שנכפל כדרש בהם משו"ה פסול בשמות של חול ג"כ, משא"כ בשאר תיבות שאין לכפול שום

משמעות

משמעות בהם אינו פוסל כפולה ואדרבא יש ראיה לדבריט מדלא נקט הדין דכפול רק גבי שמות משמע עכ"פ דכל שאינו דומיא דשמות שיש איזה דרש בכפל אינו פוסל ועלה בידינו לקיים דברי הראב"ד שהכשיר בתיבות כפולים ולא נפלאת היא לומר דהראב"ד באמת ג"כ אינו מכשיר רק היכא שאין הכפל נדרש כלל כדי לעשות שלום בין הפוסקים, ודו"ק:

ומעתה נבא לנ"ד בגט שנכתב תיבת העומד ב"פ, והנה באותיות חסרים או יתרים כתב הריב"ש להדיא בסימן ר"ה והובא לפסק הלכה ברמ"א אה"ע סוף סימן קכ"ו דכל שאין הענין נשתנה כשר והנה אין להוכיח מדנקט אותיות יתרות דהא תיבה יתרה פסול דאדרבא באות יתרה באמצע התיבה גרע יותר מתיבה יתרה וכן משמע בתשו' מהר"ק יו"ד סימן ע"ד במ"ש דטפי יש להכשיר היכא שיש אות יתר בסוף התיבה רחוק מן התיבה מאם יש אות יתר באמצע התיבה וא"כ עכ"פ לא גרע תיבה יתרה היכא שאין הענין נשתנה מאות יתרה באמצע התיבה דאע"ג דבאות יתרה באמצע התיבה ג"כ מיירי רק באופן שאין הענין נשתנה מ"מ יותר יוכל לטעות באות יתרה באמצע התיבה מבתיבה יתרה שהוא בפ"ע לגמרי דהוא טעות דמוכח טפי וכל שאין הענין נשתנה אין סברא לפסול וא"כ בתיבת העומד ב"פ ג"כ אין הענין נשתנה וממילא כשר, ועוד אומר אני שבתיבת העומד אפילו למאן דפוסל בתיבות כפולים משום כל יתר כנטול והוא הא"ר שהביא הפרמ"ג באו"ח סוף סימן קמ"ג מ"מ הכא כשר כיון שאם היה חסר לגמרי תיבת העומד ג"כ כשר, וכן כתב להדיא בספר גט פשוט סימן קכ"ו ס"ק ק"ה, בגט שהיה כתוב אנא פב"פ בעיר מלראתא והכשיר דאפילו בלא תיבת העומד נמי יש לו משמעות שהוא עומד שם היום עיי"ש, וא"כ אין טעם לפסול, מ"מ אם הגט לא ניתן עדיין יש לעיין אם לא עדיף למחוק תיבת „העומד" שנכתב בטעות אם לא חתמו העדים עדיין דאע"ג דאז יהיה בין תיבה לתיבה הרחק יותר מ"מ כפי הנראה מסדר גיטין בספר ברכת המים אות ל"א דמ"ש שם יתכוין שיהי' בין תיבה לתיבה כמלא אות קטנה לא פחות ולא יותר דמ"ש ולא יותר אין כ"כ קפידא דעיקר הקפידא שלא יהיה פחות שלא יהי' נראה תיבה אחת כשנים וא"כ בשעת הדחק לכתוב גט אחר יש מקום לסמוך ע"ז דהרחק יותר אינו מזיק ומהגם שיוכל להמשיך אח"כ הדל"ת של העומד כדי שלא יהיה הרחק יותר וזהו יוכל לעשות קודם חתימת העדים דאפילו בתפלין שפסול שלא כסדרן מתיר המג"א סימן ל"ב ס"ק ל"ג להמשיך אח"כ ראש הגג, וא"כ הי' מקום להכשיר להמשיך הגג של דל"ת של העומד אפילו לאחר חתימת העדים, ועיי' בפתחי תשובה בסדר גיטין אות ל' מ"ש בזה בשם ספר גט מקושר, עכ"פ העולה מדברינו בגט שהובא ממקום אחר דתו לא מהני התיקון, אין לפסול הגט במה שנכתב תיבת העומד ב"פ כיון שהענין אין נשתנה ויתר כנטול לא שייך אפילו לדעת הא"ר כיון שאם חסר תיבת העומד ג"כ כשר, — (ועיי' בס' גט פשוט סי' קכ"ח ס"ק ס"ו שהאריך מתי מהני התיקון אפי' ע"י אחר שאינו שליח הבעל, ועיי' בפתחי תשובה לסדר גיטין ס"ק פ"ב, עכ"פ בנדון שזה שכשר בלאו"ה יותר טוב שלא לתקן ע"י אחר, ועיי' שם היטב בספר גט פשוט סי' קכ"ז ס"ק ס"ו ודו"ק, ועיי' עוד בענין תיבות כפולות להגאון ר' שלמה קלוגר זצ"ל בספר שנות חיים סימן כ"ג וסימן קכ"ח). — והנלע"ד כתבתי פק"ק באניהאד ב' לסדר כי אם זכרתני אתך, ט"ו כסליו תרס"ג לפ"ק.

והנני בזה אוהב"כ מוקירו ומכבדו דו"ש באהבה רבה

אליעזר דייטש.

— סימן מ' —

שובע שמחות, ורב ברכות, מאלקי המערכות, לכבוד אהובי בני הבן יקיר לי הרב האברך החריף ובקי וכו' מו"ה **משה דייטש** נ"י, בק"ק **ערלויא** יל"ו:

לשמחת לבבי קבלתי מעי"א, אמירה נעימה כתיבה יהיבי בתורת ד' תמימה וכו'. ואשר שאלת לחקור במי שנוטל המזוזה מביתו לבודק' אם צריך לברך כשיחזיר ויקביענה כיון שדעתו הי' להחזירה מיד, הנה כבר נסתפק בזה הגאון אזולאי ז"ל בס' ברכי יוסף יו"ד סי' רפ"ו סק"י, ולכאורה יש לדמות זה למי שהסיר טליתו ע"מ ללובשו אח"כ (או התפלין ע"מ ללבשן מיד), והנה הרמ"א באו"ח סי' ח' סעי' י"ד הביא בזה ב' דעות. ויש אומרי' דווקא כשנשאר עליו טלית קטן ומסיים שם הרמ"א וכן נוהגי', אמנם במג"א שם ס"ק י"ט בשם ס' לי"ח דמ"ש וכן נוהגין היינו שבכל ענין א"צ לברך כשהי' דעתו לחזו' ולהתעטף בו, וכ' שם בשם הב"ח לחלק בין כשהסירו סתמי או הי' דעתו עליו דבהי' דעתו עליו לא בעי' שיהי' נשאר עליו טלית קטן דווקי', וכן מסקני הט"ז שם ס"ק י"ג וכן משמע מדברי הרמ"א עצמו שם סי' כ"ה סעיף י"ב, וא"כ ה"נ כיון שהי' דעתו לחזו' ולקובעו מיד א"כ א"צ לברך, — אמנם לכאורה י"ל דלא דמי דהרי כשחולץ תפילין ע"מ ליכנס לביה"כ כיון דאסור ליכנס בתפלין לביה"כ וא"כ החליצה מדינא מסקני הט"ז שם ס"ק י"א והמג"א ס"ק כ"ב דצריך לברך, וא"כ ה"נ אם בודק המזוזה עפ"י החיוב שמבואר ביו"ד סי' רצ"א דהיינו מזוזת יחיד שתי פעמים בשבע שנים א"כ אפש"ל כיון דמדינא צריך להסירה ולבודקה א"כ הוי כמו בתפלין שמחויב להסירן ליכנס לביה"כ וצריך לחזור ולברך, אולם יש לחלק דבשלמא גבי תפלין שבאותו שעה ממש שהי' מסלקם מוכרח הי' לסלקן ולכך צריך לברך אח"כ, משא"כ הכא גבי מזוזה אטו השעה קבועה לבדיקה אימתי יבדקנה וא"כ כשהסירה לבודקה עכ"פ באותו שעה ממש לא היתה עליו חובת הבדיקה מדינא א"כ שפיר דמי לטלית שלא הי' מחוייב להסירו וא"צ לברך, (ועדיין יש מקום לחלק בין כשבודק כמה שהחיוב עליו מדינא דשו"ע או כשבודק לחומרא יתירה דאז בוודאי א"צ לברך ודו"ק):

שבתי וראיתי די"ל דלא דמי כלל מזוזה לטלית או תפלין דבשלמא התם שפיר מהני מה שהי' דעתו לחזור ולהניחם דהא ידע בבירור שאח"כ יהי' בידו להניחם משא"כ הכא כיון שמסיר המזוזה לבודקה ואם תמצא פסולה לא יקבענה אותה רק אחרת וא"כ לא מהני דעתו, וא"כ אתינן עלי' בדינא דברירה דאם תמצא אח"כ כשירה א"א דיש ברירה אמרי' שפיר דהוברר הדבר מתחלה שהיה מהני דעתו לקובעה אח"כ וא"כ א"צ לברך משא"כ אי לא אמרי' ברירה א"כ לא מהני מה שהי' דעתו מתחלה דהא בשעה שהי' מסירה הי' ספק דלמא תמצא פסולה וא"כ אע"ג שנמצא אח"כ כשירה כיון דלא ברירה אע"ג שעכשיו נתברר שמעיקרא נמי היתה כשירה מ"מ מה שהי' דעתו מתחלה לא מהני דהא אז הי' ספק וצריך לחזור ולברך, והנה כיון דכל הברכות הוא רק מדרבנן ובדרבנן אמרי' יש ברירה א"כ א"צ לברך, מ"מ אם ברך לא הוי ברכה לבטלה לדעת הפוסק' דברכה שא"צ לא הוי בכלל לא תשא כיון שאומר דרך שבח והודאה, ועי' בפרמ"ג בפ"כ להל' תפלין בד"ה והנה יש לחקור שהי' פלוגתי הר"ן והר"מ, וא"כ אף אם א"צ לברך לא הוי רק איסורי דרבנן ובדרבנן לקולא אמרי' נמי אין ברירה וא"כ מותר לברך היכא שרוצה לברך, — אמנם י"ל דכאן ל"ש לומר הכי דהא א"א דבדרבנן י"ל או יש ברירה או אין ברירה היינו מטעם דענין ברירה הוי ספק' ולכך בדרבנן נקטינן לקולא, ואני הארכתי בחידושי לסוגי' דברירה

דברירה

דבירה דמאן דס"ל דברירי הוי ספיקי דהיינו דהספי' הי' כמאן קיי"ל ס"ל בדבר העומד להתברר וודאי אמרי' ברירה, ועיי' בתוס' גיטין כ"ה ע"ב ד"ה ר' יהודא וא"כ ה"כ כיון שהך ספיקי אם המזוזי המלאת כשירה הוי דבר שעומד להתברר ולכ"ע אמרי' יש ברירי' ובפרט דמדינא איכא לאוקמי' המזוזה אחזקי כשירה, ואע"ג שהחזקי' הוא עומדי' להשתנות דהא עשוי' להתקלקל מאלי', ועיי' במג"א סי' ח' ס"ק י"א ובט"ז שם ס"ק ח', מ"מ הא כמי לאו מדינא, ובמקו"א הארכתי אי חזקי העשוי' להשתנות הוי חזקי מה"ת וא"כ א"א דהוי חזקי מה"ת בוודאי יש ברירה וא"כ מהני מה שהי' דעתו לחזור ולקובעי', ואין כאן שייכו ברכה. לפימ"ש דא"א א"ב היינו שאין הענין תל' מספק א"כ אפי' בדרבנן א"ב:

סוף דבר ראיתי דהך די"ל תליא בתפלי רברבי (א') אם אמרי' דמה"ת צריך לבדוק המזוזה דחזקי העשוי' להשתנות לא מהני מה"ת א"כ הי' צריך לברך דדמי כמי קלא לתפלין שחולצ' ליכנס לביה"כ כמו שמוכרח להסירי' דצריך לברך אח"כ ואע"ג דיש לחלק קצת כמ"ש מ"מ יש מקום לברך, (ב') תליא הך דיכא דא"א אין ברירה היינו דהוי הספק דהענין הוא ספק א"כ כאן דהוי דבר שעומד להתברר לכ"ע אמרי' ברירה ושפיר מהני מה שהי' דעתו מתחלה לחזור ולקובעי' משא"כ א"א א"ב היינו דוודאי אין ברירה משום שאין הענין תל' כלל על הספק, והארכתי בזה בחי' בקונג' דברירה אות ל"ז וא"כ ה"כ לא"ה מהני כלל מה שהי' דעתו לחזור ולקובעי כיון דבאותי' שעה הי' ספק ובפרט א"א דחזקה העשוי' להשתנות לא מהני מה"ת א"כ צריך לברך — העולה מדברינו אע"ג דאם אין מברך אין בכך כלום כיון דעיקר הברכה הי' מדרבנן ובדרבנן לכ"ע אמרי' ברירה, מ"מ המברך לא הפסיד, ואין גוערי' בו דיש לו לסמוך על מה שכתבתי ודו"ק ((ועיי' בשו"ת מהר"י אשכנזי חיו"ד סימן כ"ג)) — הנה הלעתי מה שהעלתה מל דהי, בעזרת מגן צור ישועתי: ואתה בני בין הבין אשר לפניך, יאר ד' פניו אליך, הכ"ד אביך אוהבך הדוש"ה, ושלום המיך ומחו' ידיכ"פ הרב הגאון הצדיק שליט"א, חותם בברכה משולשת:

אליעזר דייטש.

שוב ראיתי בפתחי תשובה יו"ד סי' רפ"ט ס"ק א' שהביא ג"כ אסתפקתי' הנ"ל בשם הברכ"י, וכ' בזה"ל: לא ידעתי מקום הספק בזה אמאי לא הוי זה כמו פשוט טליתו ע"ד לחזור ולהתעטף בו או בתפלין ע"מ לחזור ולהניחם, ושמא י"ל דהכא לא הוי ע"ד לחזור ולקבעה דשמא ימצא פסול ולכן נסתפק בזה ונראה דאם נפל המזוזה מעצמו לארץ ורוצה לקבעה צריך ודאי לברך כמו נפל טליתו שם ופשוט הוא; עכ"ל, ועיי' בנחלת צבי שם סימן רפ"ו, וגם בשו"ת מהר"ם שיק סי' רפ"ח:

— סימן מ"א —

שוכ"ט לכבוד המופלג החריף ובקי וכו' מו"ה **צבי הירש מאקאווסקי** נ"י בק"ק **קאליש** (מדינת רוסיא) יע"א:

מכתבו הגיעני אתמול ואם אמנם כעת יש לי הרבה שאלות נחוצים להלכה בוילי' דפסחא בכל זאת אשוב לו בקיצור עכ"פ כיד ד' הטובה עלי. — ע"ד השאלה באווז שכבר נמלח והודח כדין ולאחר שכבר עברו כ"ד שעות מהדחה אחרונה נמלחה עם אווזא אחרת שלא היתה נמלחה מקודם, ורוצה לדעת מה משפט האווז הראשונה אם יש לה תקנה ע"י מליחה והדחה שנית, או דאמרינן דמכיון שכבר הודחה נסתמין נקבי הפליטה, ומע"כ נ"י האריך בזה בדברי הש"ך והטו"ז אי קיי"ל דלאחר הדחה נסתמין נקבי הפליטה, והביא גם דברי הפרמ"ג סימן ע' במשבצות ס"ק ע"ז שהביא דעת הצ"צ ומשאת בנימין סימן כ"ג ומנחת יעקב דלא אמרינן ע"י הדחה נסתמין נקבי הפליטה ושבהפסד מרובה יש לסמוך עליהו, והביא שדעת מורה אחד להתיר בזה מטעם דאין זה הלכה ברורה לומר דע"י הדחה נסתמין נקבי הפליטה וא"כ מהני הדחה ומליחה שנית:

ולע"ד נראה דכאן ששהה לאחר מליחה והדחה כ"ד שעות לכ"ע לא מהני הדחה ומליחה אח"כ דכאן וודאי נפלט כל הציר לכ"ע ואין לו אח"כ מה לפלוט לא דם ולא ציר וכל שאין לו לפלוט כלל אינו פולט מה שבלע ממקום אחר דהכי מסקנת רמ"א בסימן ע' בסעיף ו' במ"ש שם ואפילו בדיעבד נוהגין לאסרו אם נפל בשר שכבר פ"ע דמו וצירו דאפילו אי לא קיי"ל דבהודח נסתמין נקבי הפליטה מ"מ היינו דווקא תוך כ"ד שעות משא"כ לאחר כ"ד שעות נפסק כל פליטת הציר, והמעיין היטב בשו"ת צ"צ סימן א' יראה להדיא שאין כוונתו לחלוק על דינא דרמ"א כאן במ"ש דלאחר פליטת דמו וצירו נאסר ע"ז אינו חולק כלל דהכי דעת רוב הפוסקים דדם שבלע ממקום אחר אינו נפלט אם אין לו מעצמו ג"כ לפלוט איזה דבר או דם או ציר לכה"פ, ואינו חולק רק על מ"ש בת"ח כלל ו' סעיף ה' דגם לאחר בהודח לא יוכל שוב לפלוט ע"ז חולק הצ"צ להביא ראיה להתיר בזה משום שהרמ"א לא קבע הדין בשו"ע רק בת"ח אגמא דגם להרמ"א לא היה ברור הך דינא עכ"פ על מ"ש הרמ"א כאן בסימן ע' דלאחר פליטת כל צירו לא מהני הדחה ומליחה שנית אין חולק, וא"כ בנ"ד כיון שכבר שהה כ"ד שעות דלכ"ע נפסק פליטת הציר ג"כ והו' אין לו מה לפלוט כלל הכל מודים דתו לא מהני הדחה ומליחה שנית:

ומ"ש מע"כ נ"י במכתבו דכאן ליכא ריעותא מה ששהה כ"ד שעות דכיון שלא היתה עם המלח כ"ד שעות עדיין יש לה כח לפלוט גם אח"כ ציר, לע"ד ז"א דאם נימא כן נתפיס החבל בתרי ראשין לקולא דהא מה שהצ"צ חולק על התורת חטאת היינו דאע"ג שהודח לא נסתמו נקבי הפליטה וא"כ איך נימא איפכא ג"כ שכיון שכבר היתה מונחת במולחת לא נפלט ממנה הציר ועדיין יפלוט ציר וממילא יפלוט גם מה שבלע מחתיכה השניה הא עכשיו אזלינן בתר הך סברא דע"י הדחה לא נסתמו נקבי הפליטה, וכן עינינו רואות דגם לאחר הדחה פולטת החתיכה ציר רק שאותו ציר אינו אסור מה שנפלט לאחר שיעור מליחה כמעשה דרש"י בסוף סימן ס"ט בשו"ע סעיף כ', ולאחר הדחה מה שיוצא לכ"ע מותר, אמנם מ"מ הא וודאי דלאחר כ"ד שעות משעת המליחה אפילו לא היתה כל כ"ד שעות עם המלח נפסק פליטת הציר דאי נימא כיון שהודח לא פלטה ציר ופולט אח"כ א"כ ע"כ תאמר דע"י הדחה נסתמה נקבי הפליטה וא"כ ממנ"פ אסור לאחר כ"ד שעות, ואע"ג שיש לדחות ולומר דלעולם לא נפלט הציר אפילו בכ"ד שעות כיון שהודח דבהדחה נסתמו נקבי הפליטה רק מ"מ מותר בהדחה ומליחה שנית דלאחר שימלחנו שנית יחזרו ויפתחו נקבי הפליטה ויפלוט ציר ויפלוט מה שבלע ג"כ, וראיתי בספר חכ"א כלל ל"ב סעיף כ"ג שרוצה באמת לומר כן דע"י מליחה חוזרים ונפתחין נקבי הפליטה, אמנם מ"מ אין ראיה משם דרק לחומרא סמכינן ע"ז שלא נימא לקולא דלא ליבעי אפילו הדחה ומליחה שנית אמנם לסמוך לקולא לומר שלא פלטה שוב ציר לאחר הדחה וממילא גם לאחר כ"ד שעות הוי כמו תוך פליטת ציר ומהני הדחה ומליחה שנית זהו לא מסתבר לסמוך ע"ז לקולא, ואעתיק לו לשון המנחת יעקב כלל ו' ס"ק י"ד דמשמע להדיא דאפילו אי לא ס"ל כדעת הרמ"א

בתו"ח

בתו״ח שם דע״י הדחה נסתמו נקבי הפליטה א״כ לא מהני הדחה ומליחה שנית רק תוך י״ב שעות או בהפס״מ תוך כ״ד שעות. וז״ל שם: וכן מצאתי להדיא שו״ת תמים דעים שו״ת הראב״ד דאף לאחר הדחה כל זמן פליטת צירו אמרינן אגב דיפלוט ציר דידיה יפלוט ג״כ מה שבלע עכ״ל, כלומר דלא אמרינן דע״י הדחה נסתמין נקבי הפליטה ומדכתב שיעור לאחר הדחה ״כל זמן פליטת צירו״ משמע דאפילו אם הודח מ״מ יש זמן שאינו פולט אפילו ציר וממילא לא מהני הדחה ומליחה שנית, וזהו מילתא דמסתבר דמכיון דעכשיו ס״ל דהדחה אינו גורם לסתום נקבי הפליטה א״כ כל ששוהה י״ב או כ״ד שעות פולטת עדיין ציר וא״כ ממילא הוי א״כ לאחר פליטת צירו ואין כ״מ בפלוגתת הנ״ל על דברי תורת חטאת שם רק אם נפל אצל בשר שלא שהה עדיין תוך י״ב שעות או כ״ד שעות לאחר שהודח דלדעת תו״ח גם בכה״ג לא מהני הדחה ומליחה שנית ולדעת הנ״ל מהני כיון שהוא תוך י״ב שעות או כ״ד שעות פולט ציר אע״ג שהודח משא״כ לאחר כ״ד שעות וודאי נסתם נקבי פליטת ציר אע״ג שלא היתה במלחה כל כ״ד שעות, כנ״ל ברור מסברא. וכן משמע מלשון תמים דעים שהביא המנחת יעקב שם, ודו״ק:

ועוד נ״ל דלאחר כ״ד שעות וודאי יש להחמיר דהו לא פולט אפילו ציר וממילא לא מהני הדחה ומליחה שנית דהנה אפילו הפוסקים החולקים על התו״ח דלא נסתם נקבי הפליטה לאחר הדחה מ״מ אינו דבר ברור שלא יסתם רק דמ״מ מספיקא אין להחמיר דאדרבא מוקמינן אחזקה דכמו שעד עכשיו היה פתוח לפלוט ה״נ לאחר הדחה וא״כ אם כבר הודח ואמרינן דעדיין פתוח לפלוט כמו מעיקרא אם נימא דבאמת נסתם ע״י הדחה רק שאח״כ חוזר ונפתח מנ״ל לומר כן שאח״כ חוזר ונפתח ואמאי לא נימא איפכא דכמו שעד עתה היה סתום מלפלוט ישאר סתום גם אח״כ ועכ״פ איכא ספק ספיקא לחומרא דלמא נסתם נקבי הפליטה דעכ״פ ספיקא איכא כיון שהתו״ח החליט להחמיר ואת״ל שלא נסתם כיון דאמרת שעכ״פ עכשיו נסתם בהדחה רק שאח״כ יחזור ויפתח מנ״ל שיהי׳ אח״כ נפתח לפלוט ציר וע״כ דאנן ס״ל דבאמת לא נסתם כלל רק נשאר פתוח כבראשונה וממילא לאחר כ״ד כבר נגמר פליטת כל הציר אע״ג שלא נשארה במלחה וא״כ לא מהני הדחה ומליחה שנית, וזהו ברור בסברא, ובפרט שיש לנו ראיה מלשון הראב״ד שהביא במנחת יעקב כלל ו׳ סוף ס״ק י״ד ודוק, ועי׳ בחוו״ד סימן ע׳ ס״ק ו׳ באיזה סברא תלי׳ אם ע״י הדחה נסתמו נקבי הפליטה, ועי׳ בש״ך סימן ס״ט ס״ק פ״ה ודוק, עכ״פ נראה ברור דלאחר כ״ד שעות אין להתיר אפילו לדעת החולקים על התו״ח דלא אמרינן דע״י הדחה נסתם נקבי הפליטה:

ג׳) **ומה** שנסתפק אם עירו רוטב כשר על בשר טריפה אם ג״כ הדין כמו בעכבר שעירו עליו שומן דטריפה משום דהקילוח שלא נפסק נעשה נבלה או אם יש לחלק בין שומן שנקרש דנעשה נבלה כדבר לגוף, וכבר ראו עיניו דברי החתם סופר ליו״ד סימן פ׳ שמשמע מלשונו שמחמיר בכל גווני אפילו בדבר שאינו נקרש ע״ש, ובאמת היה מקום לחלק בין שומן שנקרש תיכף ובין שאר דברים לענין חתיכה נעשה נבלה דבדבר שנתערב תיכף לא אמרינן חנ״נ עפ״י סברת התוס׳ מס׳ חולין ק׳ ע״א דבשופו להתפשט לא אמרינן חנ״נ (עיין בספרי תבואות השדה ח״ג שער טהרת חולין שער ו׳ אות ו׳ ואות ח׳ שהסברתי דברי התוס׳ בטוב טעם ודעת בס״ד) מ״מ וכו׳ מפני שאנו מדמין נעשה מעשה, וכבר הורה זקן בחתם סופר הנ״ל דכל שלא נשפך בשפיכה מרובה יש להחמיר אפילו בשאר איסורים וכמ״ש הפרמ״ג בשפ״ד ס״ק ו׳ סימן ק״ד דכל עירוי דבר לח עלי איסור שמן שלא נפסק הקילוח הדין כמו בשומן על עכבר ע״ש, והמעיין בלשון שו״ת הרא״ש כלל כ׳ שמשם הוציא הרמ״א בסימן ק״ד דינא דעכבר בשומן כתב שם וז״ל כי השומן נאסר אם נתבשל בכל הקדירה עכ״ל, כוונתו ע״כ דאותו קילוח שנאסר מהעכבר נתבשל אח״כ בכל הקדירה ונאסר הכל וא״כ צ״ל ע״כ דהקילוח נעשה נבלה, וכבר העיר שם הפרמ״ג בזה עכ״פ לדידן דקיי״ל גם בשאר איסורים חנ״נ אפילו בלח היכא דליכא הפס״מ כמבואר ברמ״א סימן צ״ב סעיף ב׳ וודאי יש לאסור כשעירו רוטב רותח על בשר איסור שלא נשפך בפ״א אפילו היכא דאיכא ששים, ואולי י״ל דחשבינן בכל עירוי העכבר כאילו נפל מחדש לתוך היתר כיון שהעכבר שלם והוי כאיסור שהוא שלם שנפל כמ״פ לקדירה אחרת דאוסר בכל פעם כמבואר ברמ״א יו״ד סימן צ״ח סעיף ד׳ ה״נ כיון שלא נשפך בפ״א הוי כל קילוח בפני עצמו כאילו נפל בו העכבר עוד פ״א, עכ״פ יהי׳ איך שיהי׳ כיון שהפרמ״ג והחתם סופר אוסרים בכל מקום היכא שעירו על איסור פשיטא דאין בידינו להתיר בזה:

והנני חתר עוד על הראשונות למ״ש דחתיכה שכבר עבר מעל״ע משעה שנמלחה אע״ג שהודחה לאחר המליחה מ״מ לאותם השיטות דלא נסתמו נקבי הפליטה ע״י הדחה אמרינן שפולטת כסדר וא״כ לאחר מעל״ע יש לה דין חתיכה שכבר פלטה כל דמו וצירו דלא מהני הדחה ומליחה שנית, ויש לי להביא ראיה לזה מלשון השערי דורא שער ד׳ שכתב שם וז״ל חתיכה שלא נמלחה ונפל עליה ציר מבשר מלוח יחזור וימלחנה ומותר דאגב דפולטת ציר דידה פולטת נמי ציר הבלוע בה אבל חתיכה שנמלחה ופלטה כל צרכה ונפל עליה ציר או נפלה לתוך הציר אסורה הואיל ואינה פולטת ציר שלה הואיל וכבר פלטה כל צרכה אינה פולטת נמי ציר הבלועה בה עכ״ל הרי דאינו מחלק בין הודח אחר המליחה או לא רק סתמא נקט כשנמלחה ופלטה כל צרכה דתו אינה פולטת ציר הבלוע בה ממקום אחר ואי הוי ס״ל דע״י הדחה אחר המליחה נפסק כח פליטת הציר וממילא לא פלטי׳ עדיין כל הציר שלה היה לו להתיר אפילו נמלח אם רק הודחה אחר המליחה וע״כ דמכיון שנמלחה נפסק פליטת הציר בכל גוונא וא״כ ממילא אסור לאחר כ״ד שעות עכ״פ אפילו אי לא אמרינן דע״י הדחה נסתמו נקבי הפליטה ועיי״ש היטב ודו״ק, — והנלע״ד כתבתי

פק״ק באליהאד יום א׳ ט״ז אדר תרס״ג לפ״ק

אליעזר דייטש.

— סימן מ״ב —

בין גאולה לגאולה יהיה לתפארת ולתהלה כבוד אהו׳ תלמידי הרבני המופלג בתוי״ש החרוץ וכו׳ וכו׳ מו״ה **יהודא וויינבערגער** כ״י בק״ק **האנשאוויטץ** יל״ו:

על דבר שאלתו בחולה שרפואתו לאכול ״בארשט״ שעושין משבולת שועל, והרופאים אומרים וגם הוא יודע בעצמו שאם לא יאכל ממנו איזה ימים הוא מסוכן ר״ל, איך יש לנהוג בפסח? והנה זה וודאי פשיטא דבמקום סכנה מותר חמץ בפסח, רק מ״מ נסתפק אם יש איזה תקנה שלא יעבור בב״י ג״כ דכל מה שמוכל נמנע באיסור וודאי צריכין דהא קיי״ל מאכילין הקל הקל, וכחזי אנן בס״ד:

המג״א בסימן תס״ו ס״ק ב׳ הביא בשם הכ״מ וז״ל ואם אין מלוגמא לעכו״ם מקנה לו ישראל קמח ועושה העכו״ם ממנה מלוגמא ונותנה ע״ג מכת ישראל עכ״ל

עכ"ל, וא"כ ה"נ וודאי צריך עכ"פ שימכור לעכו"ם השבולת שועל קודם שמתחילין אותו בלא יעבור בב"י עכ"פ, ואע"ג דהפר"ח שם כתב דדבר זה כמו זר נחשב בעיני דכיון שהישראל לוקח אותו למלוגמא הדר זכה ביה וא"כ בכ"ד אע"ג דגם הפר"ח מודה דמותר משום שיש בו סכנה מ"מ לא הרווחנו כלום במכירתו לעכו"ם כיון שבשעה שישראל נוטלו לאכילה וודאי קנה אותו מ"מ הרי הרויח לענין ב"י שלא יעבור על ב"י על הבארשט הנשאר בקדירה ובפרט לפי מה שהבאתי בספרי חלק חמשי בסוגיא דחמץ מקשה שיטת הפוסקים דעיקר איסור ב"י הוא משום דלמא אתי למיכל מיניה (עי' פרמ"ג או"ח פתיחה כוללת שהביא כן גם בשם הרשב"ץ) א"כ י"ל בחולה שיש בו סכנה דמותר לאכול אינו עובר בב"י רק על מה שלא אכל עדיין ויודע שלא יצטרך לו היום שפיר עובר (הגם שיש לפלפל ע"ז דהא מ"מ כיון שמותר לאכול לא שייך ב"י) עכ"פ וודאי עדיף טפי שהנשאר יהי' של נכרי שלא יעבור בב"י בשום אופן, ועוד י"ל טעם אחר דמוטב שימכרנו לנכרי קודם שנתחמץ דגם לענין אכילה הרווחנו בזה עכ"פ לדעת ר' אחא ברי יעקב במס' פסחים כ"ט ע"א דילפינן שאור דאכילה משאור דראיה א"כ גם באכילה אינו אסור חמץ של נכרי אע"ג דלא קיי"ל הכי מ"מ גבי חולה כיון דמצינן לתקן עכ"פ אליבא דחד תנא שלא יעשה איסור וודאי עדיף, ועי' בספרי ח"ג בסוגיא דחמץ של נכרי מאות ג' עד אות ט' מ"ש בהא דילפינן שאור דאכילה משאור דראיה ועשינו סמוכין בש"ד איך משכחת שלא יהיה שלו כיון שאוכל, עיי"ש היטב, עכ"פ כל מה שיש למעט באיסורא צריך למעט וא"כ צריך למכור לנכרי קודם שנתחמץ ולא יעבור בב"י עכ"פ, ודו"ק:

והנה וודאי אם היה אפשר לעשות הבארשט בלא מים רק ע"י חלב אם היה ג"כ טוב עפ"י עצת הרופאים אז היה אסור לעשות עם מים, רק צריך לחקור ע"ז מקודם אם מהני דעם חלב לא היה איסור דהו"ל מי פירות ועי' פר"ח או"ח סימן תס"ו שכתב כן גם לענין מלוגמא לעשות עם מי פירות, אמנם אם אי אפשר רק ע"י מים כ"ל דצריך ליזהר עכ"פ שהמים יהיו רותחין מאוד כשנותנין בתוכו השבולת שועל דאע"ג דאין אנו בקיאין בחליטה ואסור למחלט בזמן הזה כמבואר באו"ח סימן תנ"ד סעיף ג' מ"מ כיון שהמג"א נסתפק שם אם בדיעבד מותר הו"ל לגבי חולה עכ"פ איסור קל וצריך לעשות ע"י חליטה אם יכול לעשות ע"י חליטה ג"כ בלא איסור, ועי' בבאר היטב או"ח סימן תס"ו ס"ק ב' שהביא ג"כ לעשות ע"י חליטה, ועי' בשערי תשובה כתב ג"כ בשם דקאי אפילו בחולה שיש בו סכנה ר"ל רק דבחולה שיש בו סכנה א"צ להתאחר בשביל זה עכ"פ אם אפשר ע"י חליטה צריך לעשות ע"י חליטה, ובספר שדי חמד מערכת חמץ סימן ב' אות ז' הביא ג"כ מענין מכירה לנכרי בחולה שיש בו סכנה עיי"ש סימן ב' אות ו', ע"כ ימכרו לנכרי קודם שנתחמץ ויעשו ע"י חליטה אם אי אפשר בחלב דהיינו שלא יהיה לרפואה רק ע"י מים ירחו שהמים יהיו רותחין כל מה דאפשר בשעה שנותנין לתוכו השבולת שועל, והא וודאי פשיטא דאם יכול לשהות מעט עכ"פ שלא ישתה רביעית בבת אחת רק בהפסק מעט אפילו כל דהוא צריך להפסיק מעט כיון דלאחר דעה בשו"ע סימן תרי"ב סעיף י' באו"ח קיי"ל דשתיה אין מצטרפת בכדי אכילת פרס וסגיא בהפסק מעט ג"כ שלא יתחייב א"כ צריך לשהות מעט עכ"פ אם אפשר לו וזהו פשוט, ועי' היטב בלח"מ פ"ב מהלכות שביתת עשור הלכה ד' ובהה"מ שם, ודו"ק, וד' ישמור כל חולי ומחלה מכל עמו בית ישראל בכלל ובפרט אין פרץ ואין יוצאת בגבולינו וד' יוליכנו במהרה קוממיות לארצינו:

והכלע"ד כתבתי בחפזי פק"ק באניהאד כתלות הלילה ליל ד' ב' סיון תרס"ב לפ"ק,

אליעזר דייטש.

— סימן מ"ג —

חיים ארוכים ונעימים ובריות גופי' לכבוד אהו' ידי"נ ידיד עליון הרב הגאון הגדול המפורסם בכל אפסי ארץ צדיק נשגב וכו' כקש"ת מו"ה זוסמן נ"י סופר אב"ד בק"ק פאקש יע"א:

ידיד ד' עטות צדקו תרבנו לחוות לו דעתי באחד שנשא נכרית בנמוסיהם אם מותר למול בנו בשבת, ואם אמנם אינינו כדאי שישאל לי אמנם לאשר אין מסרבין לגדול כמותו ירבה בישראל אמרתי אחוה דעתי גם אני. — הנה בשו"ע יו"ד סימן רס"ו סעיף י"ג כתב ישראל שנולד לו בן מעכו"ם אין מלין אותו בשבת וא"כ היה משמע מזה דבחול עכ"פ מלין, וכן ראיתי בשו"ת הגאון מהר"ם שיק ליו"ד סימן רמ"ח שהתיר למולו בחול רק בלא ברכה, אולם אחרי שמתי אל לבי הדברי' בדור הזה שפרוץ מרובה בעוה"ר וכבר נתנה חוק המלוכה שיכולים להתחתן עם העכו"ם א"כ אם לא נגדור גדר להבדיל אותם מעדת ישראל ועוד נכרית עמהם ברית בריתו של אברהם אבינו ע"י יתנו להם מקום להפריע אותם יותר ויותר, ע"כ צריכים כל חכמי ישראל להשתדל בזה שיהיו מובדלים, — ומקודם נבא אל הדין, הנה הא וודאי שאביו אין לו כח לגייר אותו כי אינו אביו והא דקיי"ל בגמרא ובשו"ע סימן רס"ח סעיף ז' עכו"ם קטן אם יש לו אב יכול לגייר אותו היינו אם אביו הוא ג"כ נכרי דמקרי שפיר בנו כיון שמתיחס אחריו א"כ יש לו כח לגיירו משא"כ בכ"ד שאביו היה ישראל א"כ אינו בנו לשום דבר וא"כ איזה כח יפה יש לו לגיירו, הא חדא, ועוד כמ"ש הדר"ג כי' כיון דבלא"ה לא יהי' גר בלא טבילה וזה לא יניח אותו אביו וא"כ אפילו אם ימולו אותו לא יהי' גר, וזכות וודאי לא הוי לו דהא ידעינן שלא ינהג מנהג יהודית כללי וא"כ יהי' למכשול לבית ישראל שיטעו שהוא ישראל ובאמת גרות כי הא' לא מקרי גרות כלל, וא"כ למה מדקק לו למול אותו, ואדרבא המילה הוי חוב לו מין ממה שאיכא לצד עפ"י מ"ש הגאון מהר"ם א"ש ז"ל בספרו אמרי בינה עפ"י שיטת ר"ת דהיכא שנמול בהיותו עכו"ם שוב אין לו תקנה להיות גר מה"ת, וימחול לעיין בספרי ח"ג שער איסור והיתר שער ד' אות ב' בסוגי' דגר קטן, וא"כ למה לנו להכנים עצמו בזה למול אותו ולהטותו לכף חובה דמנכ"פ אם ירצה כשיגדיל להתגייר אז יוכל לגייר כדין וכדת ואם יהי' נמול כבר יטעה בעצמו שא"צ גירות עוד והוא באמת אינו גר כלל בלא טבילה, ואע"ג דבדיעבד משמע בשו"ע סימן רס"ח סעיף ג' דאפילו בלא טבל רק לקריו סגיא לי' היינו רק לאחר קבלת מצות בפני ג' כמ"ש שם הש"כ ס"ק ט', ועוד דבלא"ה כפי הנראה מהרבה ראשונים היינו רק דאמרינן מדחזינן דטבל לקריו אמרינן דמסתמא היה הגירות כדין כמ"ש הטו"ז שם ס"ק ז' בשם הב"ח, ועי' בשו"ת פרח מטה אהרן ח"ב סימן כ"א הביא בזה הרבה שיטות, עכ"פ בכ"ד שלא יהי' טבילה ג"כ כלל א"כ אינו גר וגם מסתמא לא ינהג דת יהודית א"כ ב"כ וב"כ הוי לו חוב או כמ"ש הדר"ג כי' דלמה לנו להכניסו בחיוב מצות ויודעים אנו שלא יקיים, או כמ"ש דהוי חוב דהו לא יוכל להיות גר מה"ת א"כ פשיטא שאין למולו כלל זהו מן הדין, אמנם בלא כל זה ג"כ נ"ל שראוי לעשות גדר לבלי הוסיף פרצה בישראל למען יראו כי אינם בכלל ישראל אולי לא יוסיפו בני עולה להוסיף עוד חטא על פשע ולהושיב נשים נכריות:

והנה

והנה דהמע"ה אמר גם עדותיך שעשועי אנשי עצתי, והיום למדתי בספר המוסר חק לישראל אשר הזהיר לקנאות קנאת ד' על מי שמכניס אות ברית קדש ברשות סטרא אחרא, אמרתי שמכא מילתא הוא שצריך להשתדל בכל עוז להבדילם מעדת ישראל בכל מה דאפשר לנו, ומצאתי סמך מן המקרא בעזרא (קפיטל י') ועתה נכרת ברית לאלקינו להוציא כל נשים "והנולד מהם" בעצת ד' וגו' וכתורה יעשה, ופרש"י שם העושה מעשה זה אשר יוציא אשתו ובניו הנכרים, נראה דדבר גדול עשה לנו עזרא הסופר בזה דבאמת קשה מ"ש לא גיירו אותם ואע"ג דמי שמתגייר משום איזה דבר אין מקבלים אותו וה"נ פשיטא דכל הנהו לא יתגיירו רק משום גדולת ישראל מ"מ כיון דמה"ת הוי גר אפילו אם מתגייר משום איזה דבר כדאיתא בשו"ע סוף סימן רס"ח א"כ אמאי לא הניחו אותם להתגייר (ואפשר דאז לא היה עוד הגזירה שלא לקבל מי שמגייר משום איזה דבר) וע"כ דעזרא בא לנו ללמד לעשות גדר וחוק להרחיק מן העבירה ולכך מסיים הפסוק שלא נחשוב בזה שהיו אינו עפ"י דין תוה"ק להרחיק כמה בנים הנולדים מישראל כיון שאפשר בגירות משו"ה מסיים "וכתורה יעשה" שאין בזה שום פקפוק, ואפשר דמשו"ה עשה עזרא מעשה ג"כ להשביעם דלכאורה למה היה צריך שבועה עי"ז רק להורות לנו כי אין בזה שום ביטול מצוה דלא היה חל השבועה ואדרבא מצוה גדולה להרחיקם ולכך השביעם להראות שהי' מצוה רבה ועשה כמ"ש דהע"ה נשבעתי ואקימה וכו', — ויותר לא אוכל להאריך בזה כעת וכבר כתבתי בענין הזה גם לידידנו הגאון ר' שלום קוטנא כ"י אבדק"ק אייזענשטאדט יצ"ו והעליתי שם כי אפילו אם יהי' הנולד נקבה אסור לקרות לה שם בישראל (עיי' לעיל סימן י"ב). — והנלע"ד בזה אוה"כ מוקירו ומכבדו דו"ש באהבה רבה, פק"ק באניהאד יום א' לסדר ואזכור את בריתי שנת תרנ"ח לפ"ק

אליעזר דייטש.

— סימן מ"ד —

שלום כנהר על גדותיו, לאיש מעולה ומפואר במדותיו, ה"ה אהובי הרבני המופלג בתוי"ש חיציו שנונים ידיו רב לו וכו' מו"ה **יונה זאב הלוי האלפערט** כ"י שו"ב מומחה בק"ק **מאקאווא** יצ"ו:

אגרתו הגיעני וכו', ומה שנסתפק במה דקיימ"ל בצמקה אונא אחת דג"כ טריפה רק דבזה אנו ג"כ בקיאין בבדיקה למעך אותה בפושרין כמבואר בטוי"ד סימן ל"ו ס"ק כ' ובש"ך שם ס"ק כ"ט ובשמ"ח סעיף ל"ג, ומעתה נסתפק מע"כ נ"י האיך הדין אם מיעכו בה ונשארה עדיין צמקה במקצת אי הוי ג"כ כמו בצמקה כל האונא שפסק בשמ"ח סעיף ל' דאם עדיין נשאר בה קצת צימוק טריפה וה"ה בצמקה אונא אחת, או דלמא כיון דצמקה אונא אחת הרבה פוסקים פליגי על בה"ג וס"ל דכשר לגמרי וגם בשמ"ח סעיף ל"ג הביא שהוא רק ספק טריפה א"כ י"ל דאם מיעכו בה וחזינן שנסתלק הצימוק ולא נשאר רק מקצת צימוק כשר, ומע"כ נ"י פלפל בחכמה והראה פנים לכאן ולכאן ואחד מראיותיו שהביא דכמו דאמרינן דכאן לא מהני מעל"ע ורק בעינן שתחזור היכף ומיד אחר המיעוך משום דכיון דלא שלט בה הקלקול עדיין כל כך משו"ה אין ראיה שחזרה לבריתה רק אם תחזור היכף ה"נ י"ל אם נשאר עדיין צימוק במקצת אע"ג שרוב חלק מן האונא חזרה לבריתה לא מהני רק באמת הא גופא אינו דבר ברור כל כך כיון דהתב"ש שם ס"ק פ"א נסתפק בזה דאפשר לומר דאדרבא בצמקה רק אונא אחת מקילין טפי דאפילו אם אינו חוזרת רק ע"י מיעוך ומשמוש במים ג"כ כשר וא"כ חזינן דמקילינן טפי בצמקה רק אונא אחת, ולפ"ז אפילו אם בצמקה כולה אסור אפילו נשאר צימוק רק במקצת מ"מ בצמקה רק אונא אחת שאני כל שחזרה לקדמותה רוב האונא אפילו נשאר צימוק במקצת, כך היא תוכן דבריו, והאריך עוד באיזה ראיות, ואני עמוס הטרדות ואין לי פנאי להאריך כל כך, ואבא רק בקיצור:

הנה בגוף דברי שמ"ח שכתב שאם עדיין נשאר בה קצת צימוק טריפה יש ב' פירושים האחד שאע"ג שחזרה לברייתה מ"מ לא חזרה לגמרי שתהיה בריאה ממש כשאר ריאות דעלמא רק שיש עדיין קצת צימוק מ"מ צימוק ממש לא הוי, ולפ"ז יתפרש קצת צימוק היינו באיכות. וג"כ יש לפרש קצת צימוק היינו דבמקום שחזרה לברייתה הוי האונא ממש ככל אונות רק דמ"מ נשאר מקום אחד באונא שעדיין נצמק רק כיון שהוא מיעוט האונא אינו מזיק ואמרינן דלא יהא סופה חמיר מתחלתה, והנה בשמ"ח לא ביאר בפירוש מהו כוונתו במ"ש שם קצת צימוק, אמנם בספר ראש אפרים סימן ל"ו ס"ק רע"ז הביא לספק בזה, והביא ראיה כיון שבספר פרי תואר סימן ל"ו ס"ק כ"ו איתא להדיא דאם הדרא רובא או פלגא דכשר דיגיד עליו ריעו דבא לה בידי שמים וא"כ אפילו אי נימא דבפלגא לא מקילינן כיון דאי אפשר לצמצם וא"כ כשאר עדיין הרוב נצמק מ"מ אם הרוב חזר לכמו שהיה וודאי יש להכשיר עי"ש היטב, ולפ"ז וודאי כיון דמסתבר דברי הפר"ת והגם שידוע שדבריו קדושים ורוח ד' דבר בו וודאי ניחא לנו טפי לפרש גם דברי השמ"ח שכתב שאם נשאר קצת צימוק טריפה היינו באיכות שאפילו במקום שחזרה לא חזרה לגמרי משא"כ אם במקום שחזרה חזרה לגמרי ולא נשאר רק מעט מקום בכמות שנצמק כיון דחזינן שהתחילה לחזור במקום אחד לגמרי עד שלא נשאר רוב נצמק ממילא אמרינן דאם היתה נשאר בחיים היתה חוזרת לגמרי דבחייה תוכל יותר להתרפא כיון שהריאה מונחת במקום חום הטבעי כמ"ש הפוסקים, וכן ראיתי בספר ברכת משה בקונטרס יפה לבדיקה שער ב' נתיב י' שהביא בשם כמה אחרונים דהפר"ת והשמ"ח לא פליגי ומאן דאוסר היי' רק שנצמק עדיין קצת באיכות ובשום מקום לא חזרה לגמרי לבריתה דאע"ג דמעיקרא לא היינו מטריפין משום צימוק כזה מ"מ כיון שכבר היה ריעותא לפנינו לא מהני רק אם חוזרת לברייתה ממש ככל ריאות שבעולם (כמו מראה פסולה החוזרת ע"י נפיחה בעינן שתחזור למראה ריאה דווקא ולא סגיא למראה המותרת כמבואר בסימן ל"ח בטו"ז ס"ק ב' ובש"ך שם ס"ק ד') משא"כ אם חזרה לגמרי במקום שחזרה רק מיעוט מקום נשאר שלא חזר וודאי כשר וגם השמ"ח יודה לזה דכשר וגם מילתא דמסתברא הוא וודאי כל מקום שיש ריעותא לפנינו לא נוכל להכשיר רק בהסתלק הריעותא אמנם אם יש להסתפק אם יש לפנינו ריעותא כלל פשיטא שאין להחמיר ומשו"ה מבואר בפוסקים בסימן מ"א שאם יש לנו ספק אם נעשה כלל מחיים יש להקל טפי והיינו משום דכל שיש לומר שליכא כאן ריעותא כלל ולומר שלאחר שחיטה נעשה תלינן וא"כ ה"ה בכ"ד דוודאי אם עדיין נצמקה לפנינו אע"ג שאין הצימוק שולט כל כך כמו מעיקרא מ"מ הרי שהצימוק שהיה מעיקרא ריעותא ברורה לא נסתלק עדיין מכל וכל אפילו במקום אחד הוי שפיר ריעותא עדיין גם על עכשיו כיון דאין שום הוכחה שהריעותא ברורה שהיה מעיקרא נסתלקה לגמרי משא"כ אם ברוב מקום חזרה לגמרי הרי חזינן עכ"פ שהריעותא שהיה מעיקרא נסתלק לגמרי ברוב מקום א"כ שפיר אמרינן דאע"ג שמיעוט מקום נצמק עדיין מ"מ כיון דמיעוט צמקה אינו מזיק והריעותא הראשונה שהיה ברוב מקום נסתלק לגמרי שפיר

כשר

כשר משא״כ אם נצמק עדיין קצת באיכות הרי לא נסתלקה לגמרי ריעותא הראשונה שהיתה צמוקה מעט שפיר אין לחשביה, וזהו חילוק ברור בס״ד בין נשאר קצת צימוק באיכות דטריפה משא״כ קצת צימוק שנשאר בכמות דכשר ועלה בידינו בס״ד לפרש שגרת גדולי פוסקים האחרונים, ודו״ק:

והנה בעיקר הדבר איזה הוי קולא טפי אם בדיקת מעלי״ע שהוזכר אצל צמקה כל הריאה או בדיקת מיעוך בפושרין שהזכיר בה״ג לענין צמקה אונא הגם שהתב״ש לא הכריע בזה בס״ק פ״א מ״מ מלשון הש״ס פלי״ע סימן כ״ב והובא בטו״ז ס״ק כ׳ שכתב וז״ל ואע״ג שבדיקה זו אינה כבדיקה דגבי צמקה כולה ג״כ אינה דומה צמיקת אונא לצמוקת ריאה עכ״ל, מלשון הזה משמע דגבי צמיקת אונא אחת יש להקל טפי וא״כ מסתבר בצמקה אונא אחת להתיר בנשאר צימוק במקצת בכמות אם ברוב מקום הדרא לברייתא לגמרי, והנה לא מיבעיא אי ס״ל הא דצמקה אונא אחת טריפה לדעת בה״ג היא משום דצימוק הו״ל כחסרה דכיון דנצמק אינה יכולה לעשות מלאכתה להכניס על הלב וא״כ כיון דברוב מקום חזרה לגמרי אמרינן דהאכתי לא נשבת פעולתה לגמרי דאלא״ה לא היתה יכולה להחזיר רק אפילו אי ס״ל דמשום אטום נגעו בה כמ״ש בספר הארוך מש״ך בסימן ל״ו, מ״מ כיון דבאטום גופא כתב בספר ראש אפרים בס״ק קכ״ה וז״ל: דאף באטום שיעור גדול די כשקורעין קצה ממנו ובודקין שם, וכן נראה דהא בדיקינן נמי ע״י גדפא או גילא ואין סברא שצריך שיהא הקש או הנוצה מחזיק כל מקום האטום באורך וברוחב עכ״ל, וא״כ אפילו אם נימא באטום דלא כן היה ובעינן לבדוק כל מקום האטום היינו משום דשם לא נתברר לנו איזה הוכחה שהחזירה לברייתה רק שבמקום הזה שיצא הרוח לא כאטום וא״כ צריך לבדוק כל מקום האטו״ם דווקא משא״כ בהך בדיקה דצימוק שהבדיקה מבררת לנו שחזרה לברייתה שפיר י״ל דכל שהרוב חזרה לברייתה מעם כברה דהרוב מעיד שגם במקום שנשאר היתה חוזרת לברייתה וא״כ מכיון שיש לנו כמה צדדים להתיר בנשאר צימוק במקצת ״הכמותי״ חדא דאפילו באטום לא מזיק אם לא בדקו כל האטום, ועוד דאטום שאני דבדיקת אטום אינו מורה על הסתלקות הריעותא כמו בדיקת הצימוק, ועוד דרוב פוסקים ס״ל דצמקה אונא לאו מטעם אטום קאתינן עלה ועוד שהרי הרבה פוסקים מכשירים לגמרי בצמקה אונא אחת ופליגי על בה״ג א״כ אע״ג דמחמרינן כדברי בה״ג מ״מ בנשאר צימוק במקצת ״בכמות״ יש להכשיר עפ״י כל הסברות הנ״ל בס״ד:

ואגב אורחא אעתיק בכאן הערה א׳: הפרמ״ג בשפ״ד סימן ל״ו ס״ק ל״א הביא מ״ש דבידי שמים הבהמה כשרה והריאה טריפה, וכתב ולא הבינותי למה, וזה רבות בשנים הקשה לי אחד הלא הריאה טריפה משום שנכנסה במים מעלי״ע דטריפה כמבואר ברים סימן ק״ג ברמ״א שם (ושוב ראיתי בספר ראש אפרים סימן ל״ו ס״ק ר״ב שתמה ג״כ על דברי הפרמ״ג בזה) ובעת נ״ל ליישב שכיון שלכתחלה יש להוציא הריאה קודם מעלי״ע מעט - כמ״ש הראש אפרים בעצמו שם בסע״ק קכ״ד משום דאולי יהיה קצת יותר ממעלי״ע ולא מהני אפילו אם תחזור לבריתה וקודם מעלי״ע לא נאסר הבשר משום כבוש ולא היה לו להאריך שהריאה אסורה כיון דמסתמא שהריאה תהיה ג״כ כשרה באם חזרה לברייתה קודם מעלי״ע דהא לא בעינן מעלי״ע דווקא רק שלא יהיה יותר ממעלי״ע אבל פחות כ״ש דמהני אם חזרה לברייתה ושפיר תמה הפרמ״ג איך החליט שהריאה אסורה כנ״ל בכוונת הפרמ״ג. ((עיי׳ בס׳ מגד שנים שהביא לתרץ כן בשם ס׳ עמו״ד)):

ונחזור לענייננו מכיון שהעלינו בס״ד דאם במקום שחזרה חזרה לגמרי עדיף מאם חזרה כולה ונשאר עדיין קצת צימוק באיכות דהכא חזינן שנסתלקה הריעותא לגמרי כיון שרוב מקום האונא חזרה לגמרי תם דבדיקה זו עדיף מבדיקת אטום דגבי אטום אין שבדיקה מורה על הסתלקות הריעותא רק דשם במקום הוא שהרוח עולה ליכא ריעותא מ״מ אפשר שנשאר הריעותא במקום אחר שלא בדקנו משא״כ בדיקת הצימוק שרוב המקום חזר לגמרי לברייתו הרי יש לנו הוכחה שהריעותא נסתלקה ברוב מקום עכ״פ וא״כ הרוב מעיד על המיעוט שגם שם תחזור לקדמותו, ודוק היטב בהך סברא לחלק בין בדיקת אטום לבדיקת הצימוק דהכא יש לנו הוכחה טפי לסילוק הריעותא דמעיקרא א״כ ודאי יש לסמוך על הני גדולי הפוסקים ובראשם הגאון בעל פרי תואר דאם נשאר רק מקצת צימוק יש להכשיר רק בלא חזר לגמרי ועדיין נצמק קצת ״באיכות״ כיון דלא ברור לפנינו סילוק הריעותא לגמרי אין להתיר כמ״ש השמ״ח וכפי שביארנו כוונתו בס״ד וכמה שכתב ג״כ הראש אפרים בכוונתו בס״ק רט״ז ודו״ק, (ועיי׳ בספר דרכי תשובה סימן ל״ו ס״ק ת״ו משמע ג״כ לחלק בין נשאר צימוק מקצת ״באיכות״ או ״בכמות״ ודו״ק).

והנלע״ד כתבתי פק״ק באיהא״ד ב׳ לסדר מטהו יפרח כ״ח סיון תר״ס לפ״ק.

אליעזר דייטש.

— סימן מ״ה —

המנחם ציון וירושלים, הוא ינחם בכפלים, את כבוד אהובי חתני כבני הרב החריף ומופלג בתוי״ בנש״ק וכו׳ מו״ה יוסף הכהן שווארטץ נ״י, בק״ק ה׳ מאד יל״ו:

קבלתי מכתבו ועשיתי מיד כמבוקשו, והרוכב ערבות ירפא לשבורי לבבות, וישיב לב בנים על אבות וכו׳, — ועו״ד השאלה בעופות שהיו בכלוב ולא שמעו קול רעש כלל ובבקר מצא עוף אחד נהרג ונאכל ממנו קצת וכמו שמונה או תשעה חסרים שאינו נודע מקומם אים ושנים נמצא בהם פצע סמוך לצוואר ולא ראו שום דורס מהו הדין בשאר עופות, הנה יפה כתבת דהעופות הנשארים יש להתיר מכמה טעמים. האחד כיון שלא חזינן הדורס וכאן במקום שהוא כפי אשר ספרו לך כבר פירש כמ״פ שעכברים אכלו עופות הרבה א״כ לכ״ע תלינן בעכבר דבכ״ד עכבר טפי מצוי מברדלס שקורין ״טחויר״ (ועיי׳ היטב בטו״ז יו״ד סימן נ״ז ס״ק כ׳) וא״כ הכא מכ״ש דתלינן בעכבר, (ועיי׳ בדרכי תשובה סימן נ״ז ס״ק קל״ב מה שהביא בשם שו״ת טוב טעם ודעת), הא חדא, ועוד אפילו אם היה ידעינן שהי׳ ״טחויר״ מ״מ כיון שאחד נהרג אע״ג דלא חזינן דקטע כמו אמרינן דנח רוגזי׳ כמבואר בשו״ע סימן נ״ז סעיף ט׳, ועיי׳ בשו״ת צ״צ סימן ק׳ שכתב להדיא דאפילו לא אכל כריסא כמו אמריני׳ נח רוגזי׳, ואע״ג דאפש״ל דלמא לא מת תיכף והוא לא הרגה רק פצעה ואח״כ מת וא״כ לא נח רוגזיה כיון שלא מתה בפני הדורס, זה אינו, חדא דאמרינן כמו שמכסיו מת ה״נ מעיקרא דכאן נמצא וכאן היה, ועוד כיון שאכל רוב העוף הרי מת הגדרס בפני העוף כיון שכבר אכל ממנו וא״כ נח רוגזי׳, ואע״ג דאיכא עוד שנים שנפצעו ולא״כ חזינן דלא נח רוגזי׳, ג״כ נקיט, חדא דהא דעת הטו״ז שם ס״ק ט״ז דאפילו נהרג הרבה כמו אמרינן דנח רוגזי׳, אמנם הי׳ צורכא דהא שכא לא דרס רק פצע א״כ לא שייך נח רוגזי׳, מ״מ יש להתיר מטעם אחר דהא אפשר שאלו השנים לא נדרסו כלל רק בשרטו לברוח נתחככו בכותל ונקרע קצת מן העור

הצור דזה שכיח ג"כ, ועיי' בדרכי תשובה שם ס"ק כ"א, וא"כ ממילא הוי כקטע אחד מהן דאמרי' נח רגזי':

אמנם מה שיש לדון בזה כיון שחסרים עוד הרבה עופות א"כ יש לחוש שאלו העופות נדרסו וא"כ ממילא לא אמרינן נח רוגזי', מ"מ גם בזה יש להתיר דמה שחסר לא הוי כנדרס רק כנהרג דהא אפשר שגנבו משם ואע"ג דגנבה לא שכיח כ"כ, מ"מ הא נמי לא שכיח שדורס אחד ידרוס כ"כ עופות, ועיי' שו"ת מהר"ם מלובלין סימן קי"ד, מה תאמר דלמא שיו הדורסים רבים ויכולים לדרוס כולם, א"כ הי"ל כימא דהיו רבים כל כך עד שכל אחד הרג רק אחד וא"כ ממילא נח רוגזי' ואע"ג דספק דרוסה אזלינן לחומרא מ"מ בכה"ג יש לספק אם היה דורס כלל אזלינן לקולא לכ"ע כל שיש הרבה צדדים להתיר כמו בכה"ד, ובפרט כיון שלא נשמע קול רעש בין העופות א"כ אפשר שלא היה הדורס כלל בין העופות רק ע"י איזה חור שמצא אחד אחד שלא הרגישו האחרים כלל, ואע"ג שאחד נמצא מת תוך הכלוב בזה וודאי יש סברא לומר כיון שאין כאן ריעותא רק ע"י זה שנמצא מת א"כ וודאי נח רוגזי' והוא שאסר הוא שהתיר כלומר מה שגורם האיסור דהיינו מה שנמצא אחד מת וא"כ הרי חזינן שעכ"פ היה בכלוב, הוא הגורם היתר ג"כ דנח רוגזי' והנשארים לא לקח מבין העופות רק כל מה שהיה סמוך לחור שמשם אחד אחד לתוך החור, וא"כ מכל הלין התירא האחד דלמא ע"י עכבר דשכיח שם נהרגו ואין דרוסה לעכבר כמ"ש בתשו' ליו"ד סימן כ"ח עיי"ש, ב') אפילו אם היה ע"י דורס דלמא שמכינן דאפילו נהרג יותר נמי נח רוגזיה כמ"ש הטו"ז שם ס"ק ע"ז דהחסרים הו"ל כאילו נהרגו, ג') דלמא כיון שלא נשמע רעש מן העופות לא היה שם בפנים כלל רק ע"י חור נשמטו, וכל אלו הסברות יש לצרף בכה"ד דליכא דבר ברור שהיה שם דורס כלל ולא שמעו קול רעש בין העופות כלל:

אבל מ"מ נראה לי דעכ"פ אותן שתי העופות שנמצא עליהם פלע קריעת העור סמוך לראש יש לאסור דאע"ג דכתבנו לעיל דאפשר שע"י חיכוך בשלה לברוח נקרע לו שם, מ"מ הייכו דווקא לענין השאר על שאר העופות דבאמת היה לנו לתלות לקולא שלא נדרסו רק האחד כיון שלא חזינן על שאר העופות שום ריעותא רק שאתה בא לאסור האחרים ג"כ משום דחזינן שנדרסו עוד שנים וא"כ לא נח רוגזיה, לענין זה אמרינן מנא לך שאלו השנים נדרסו כלל דלמא רק ע"י איזה חיכוך בכותל או ביתד נקרע העור וא"כ שפיר נח רוגזיה מן האחרים ולהתיר אותם משא"כ אותם שתי העופות עצמן שנמצא הריעותא עליהם וודאי אין להתיר דכל דאתיליד ריעותא בגופא חמור טפי, לכך כ"ל דאותם שני העופות שנקרע העור עליהם יש להמית אותם תיכף ולמכור לעכו"ם דיש לחוש שיתרפא ולא יהי' ניכר החבלה ויאכל אותם ישראל ע"כ אלו ב' עופות ימכור תיכף לעכו"ם אחר שימות אותם והעופות הנשארים מותרים הם לגמרי מכל הני טעמים שכתבנו, ודו"ק, — ((ועיי' שו"ת יד יצחק ח"ג סימן קפ"ה)) — ואסיים מעין הפתיחה. ד' ינחם אתכם בכלל ובפרט, ולא יוסף עוד לדאבה, זכות אביך הגאון זצ"ל יעמוד לכם כסי"ו, וכשמע אך טוב כה"י כאוונ"פ היקרה ונפש מתקך הדו"ש באהבה רבה, — האנשאוויטץ יום ד' כ"ח בירח סיון תרכ"ז לפ"ק.

אליעזר דייטש.

— סימן מ"ו —

שלום וישע רב לכבוד אהובי הרבני המופלא ומופלג בתוי' עמק החרון הנגיד המפואר והנכבד ירא ד' באמת וכו' מו"ה צבי דוב אייזנער כ"י בעיר סקראנטאָן (אמעריקא) יצ"ו:

מכתבו הגיענו ושאלות חן לו על הטוב אשר עשה כרלוכי, ויהי ד' בעזרו בכל ענייניו על דרך התורה ויר"ש הנה כי כן יבורך גבר ירא ד', כמוהו ירבה בישראל לעשות חיל בשם ד'. — ועל"ד השאלה באשה מעוברת שמתה ר"ל בחמשה חדשים בימי עבורה אם רשאי לפתוח בטנה ולהוציא הוולד ממנה, ועיניו שפיר חזו בדברי הפוסקים האחרונים המדברים בזה ומע"כ כיי תמה על המנהג שמחרימין אותה שהוציא הוולד דהא מותר עפ"י הדין לקבור אותה ביחד עם הוולד דעובר ירך אמו. הנה מבואר בשו"ע או"ח סימן ש"ל ברמ"א סעיף ה' שם דעכשיו אין נוהגין לקרוע בטנה משום דאין בקאין במיתת האם, ועיי"ש במג"א ס"ק י' דהא שהיו נוהגין מקודם לקרוע בטנה הוא רק דלמא יהיה הוולד חי משא"כ בלאו"ה וודאי אסור לנוולה עיי"ש, וע"כ רק משום חיותא דוולד היה מותר לנוולה כדמשמע במס' חולין י"א ע"ב דאמרינן בגמרא וכ"ת משום איבוד נשמה דהאי נטוליה, ובתשובה א' כתבתי הפירוש בגמרא דהיינו דע"כ צריך לנוולו אפילו אי אזלינן בתר רובא דמ"מ שמא ימצא טריפה וכליל הרוצח וא"כ ממילא מוכח דלא אזלינן בתר רובא, אח"כ ראיתי בשו"ת הש"ב נשה סימן י"ג שכתב ג"כ זהו הפירוש בגמרא, (ועיין בטוב"י מהד"ת ליו"ד סימן ר"י מ"ש בזה) עכ"פ בכה"ד שאין שום הו"א שיחיה הוולד בן חמשה חדשים וודאי אסור לנוולה, ומה שנוהגין להחרימה מ"מ שהוציא הוולד ראיתי לאחד קדום מדבר בזה הוא הגאון בשו"ת הש"ב נשה הנ"ל שפעמים איכה רוצים להוציא הוולד שמתיראת שלא יתנו לו שם ויבראו ממנו חילין ר"ל, כזאת מבטיחים אותה שיתנו לו שם, ומ"ש בשו"ע יו"ד סימן רס"ג בתינוק שמת ר"ל אבל משימים לו שם לזכר שירחמו עליו מן השמים אין הכוונה לזָכר (בקמץ) רק לזֵכר (בצרי), וא"כ אפילו אם מתה נקבה קודם שנתנו לה שם צריך לקרות לה שם עיי"ש, עכ"פ הא וודאי פשיטא שאין שום היתר לקרוע הבטן ולנוולה, וכן כתוב בשו"ת שבות יעקב ח"א סימן י"ג דלנוולה אסור לכ"ע היכא דליכא משום להציל נפש הוולד שיחיי, אמנם בלא"ה ואין יכולין להוציא ממנה הוולד יקברו אותה עם הוולד, ועיין בספר שדה חמד במערכת אבילות אות קמ"א שהביא ג"כ בזה דעת הרבה גדולים שאסור לנוולה: ואם עשו כל התפעלות ולא היה להועיל יקברו אותה עם הוולד ולא יזיק מאומה, והקב"ה ישמור עמו ישראל מכל פגע ונגע, ורעה לא יצא בגבולי ישראל ועיין עוד בפתחי תשובה יו"ד סימן שס"ד, ובשו"ת רמ"ל יו"ד סימן פ"ה ואין להאריך בזה יותר, וד' ישמור עמו ישראל מכל שוד ושבר ויהיה להם למחסה ומגן ועזר: *)

ב') **ועל** דבר השאלה אם מותר לקנות מצבה שכבר היתה על קבר עכו"ם להעמידה על קבר ישראל אחר שיגררו שם העכו"ם ויחקקו עליה שם ישראל, ועיניו שפיר חזו בפתחי תשובה יו"ד סימן שמ"ע מה שהביא הרבה אחרונים דמת עכו"ם רק מדרבנן אסור בהנאה וא"כ במצבה כיון דנ"כ רק איסור דרבנן בהנאה הו"ל תרתי דרבנן, ועיין בשו"ת אבן השהם סימן ל' שהביא ראיה דמת עכו"ם רק

רק

*) הגה"ה, עיי' בקונטרס פני אריי' להרב ר' אליי' הלוי מק"ק וואלאקאוויסק (הנדפס בסו"ס ונרפא לבן להגאון ר' רפאל האמבורג ז"ל) דף ע', שהביא דמותר לקבור את האשה עם הילד בקרבה וא"ל להוציא את הולד לאחר מותה, שהרי ירמי' אמר (כ' י"ז) אשר לא מותתני מרחם ותהי לי אמי קברי ורחמה הרת עולם, וכתב שהוא ראיה שאין עליי' תשובה, ונאמת תמעיי' בספ' תולדות דוד ירא"ה שאין משם ראי' כלל, ודו"ק. ועיי' שו"ת נחרי אפרסמון יו"ד סימן קי"ט:

רק מדרבנן אסור בהנאה ממה שקדש דהע"ה את מיכל בת שאול במאה ערלות פלשתים, ועיין בשאילת יעב"ץ ח"א סימן מ"א ובספר ברכי יוסף ליו"ד סימן שמ"ט שהאריכו מאוד בזה בהא דמת עכו"ם אי רק מדרבנן אסור בהנאה, ועיין עוד בספר שערי דעה ליו"ד סימן שמ"ט, ובמל"מ סוף פי"ד הלכות אבל בדין הטומאה שהאריך שם ובסוף דבריו הביא דברי הירושלמי מס' שבת פרק י"ד הל' ה' דמבואר דמת עכו"ם מותר בהנאה ועיי"ש בקרבן העדה בד"ה איסהר וא"כ היה מקום ללמוד להתיר, ועיין שו"ת שיבת ציון סימן כ"ח בדין מצבה שהזמינו אוהב לישראל ולא היתה עוד על קברו, וא"כ בכה"ג היה מקום להתיר מאחר שהעכו"ם הקונה לא שלם עוד בעד המצבה וא"כ רשאי המוכר למכרה ולא נתפסה באיסור הנאה כיון שלא היתה של העכו"ם הקונה, והיה בזה מקום ללמוד אם עכו"ם קונה במשיכה או בכסף, מ"מ נ"ל כיון שתכלית המצבה הוא כמבואר בספרים הקדושים שלכל אדם יש לו אור מקיף והציון שעושים על הקבר הוא האור המקיף וא"כ מי יודע אם במצבה כזו שכבר היתה על קבר עכו"ם מקום טומאה ביותר ואחיזת הקליפות מקטרא מסאבא אם יוכל לשרות עליו אח"כ אור המקיף ומי יבא בזה בסוד ד', ע"כ אין דעתי נוחה מזה שיקחו מצבה שהיתה על קבר עכו"ם כליין בזה מקום מסכן נפש ישראלי, ובפרט שאין זה בכלל הידור מצוה לקנות דוקא אבן יקר למצבה. וראינו בעינינו מצבת קברים הקדושים אשר הייתי על קבריהם בלבוב, פראג, פראנקפורט זכותם יעמוד לנו שהם רק סתם אבנים ומוטב לקנות מצבה בזול ונחלק מותר המעות לעניים ת"ח לזכות נשמת המת ויהי' טוב לו יותר ממה שיתנו על קברו אבן יקרה מקבר עכו"ם, — והכלע"ד כתבתי בחפזי מחמת הטרדה בשאר עניינים, פקי"ק באניהאד יצ"ו. כחלום הלילה אור ליום ו' עש"ק לסדר וישב תרס"ד לפ"ק. — יתענג על רוב שלום, ידידו בלונ"ח,

אליעזר דייטש.

— סימן מ"ז —

יתענג על רב טוב כבוד אהוי ידידי הרב המופלג השנון ריח לו כלבנון חכו ממתקים חריף ובקי כפלא כאן שדעתו יפה כש"ש מו"ה **יוסף אלימלך כהנא** נ"י, בשבת תחכמוני בק"ק **קאשוי** יצ"ו. (כעת הה"ג אבדק"ק **אבאוי ושאדאני** יע"א):

יקרת מכתבו הגיעני בש"ק העב"ל ונהניתי מחידושי תורתו כי כביר מצאה ידו והנה אם אמנם כי חבילי טרדין הקיפוני, כי בעוה"ר אלו ימים שבתי ממלאכת הקודש מחמת כאב גופי ר"ל ובנתים הגיענו גם אלו שו"ת המצרכים להלכה וגם כעת הנני עוסק עוד ברפואות ולא אוכל ללאות נכותבנת הנפש בכ"ז לא מנעתי פרי עטי כי לאו אורחי לת"ח גדול כמותו למיקום אבראי ואמרתי אשיחה קלם וירוח לו, — ע"ד אשר שאלה דאי אמרי' רוב מסברא אז הוי קבוע חידוש, וממילא ל"א קבוע למפרע, אמנם אי אב הוי ספק אז קבוע לא הוי חידוש ואמרי' כמי קבוע למפרע, ובזה יבא להבין דברי הר"מ פ"ח ממ"א הלכ' י"א שתפסו עליו כל המפרו' למה פסק לאסור בנמצא ביד עכו"ם, כסוכי דבריו, ובעיקר סברא הנ"ל גם אני האריכתי בס"ד בחידושי לסוגי' דקבוע, ושוב ראיתי כה"ג גם בס' שערי דעה בסי' ק"י ס"ק ד':

ואשר אנכי אחזה ביסוד דברי הרמב"ם למה פסק לאסור בנמצא ביד עכו"ם ובגמרא איתא להדיא דבנמצא ביד עכו"ם ליכא משום בשנמ"ה, נ"ל דהנה לכאורה כפי הנראה מסוגיא דחולין שם היה נראה לחכמי' לאסר כל בשר שנמ"ה או מדינ' או משום חומרא בעלמא כמש שהאריכו בזה המפרו' ועי' בס' שערי תורי' ח"ג כלל י"ז שהאריך בזה מאוד, ואפשר דמשו"ה אסרו חכמים עפ"י מ"ש התוס' מס' נדה י"ח ע"א ד"ה לאחר הרוב, דכל חתיכי' שנמצא, אית לה חזקת איסור, א"כ ממילא כל שנתעלם מן העין אע"ג דה"א דבר רחוק לומר שעורב החליפו מ"מ איכא קצת ריעותא כמו במה שלא ניכרה לו ע"י סימן או טב"ע לכך מצאו חכמי' מקום לאסור בזה, והנה לכאורה קשה כיון דחכמי' כבר אסרו בשנמ"ה א"כ איך התירו בנמצא ביד עכו"ם הא איכא למיחש דלמא העכו"ם העלים עין, ושוב ראיתי בס' ראש יוסף למס' חולי' ל"ה שהרגיש ג"כ בזה, ונראה דל"ק דהא עכ"פ לא עשאו חכמי' באיסור בשנמ"ה להחמיר עליו יותר מהיכא שהיה אסור מדינ' והנה א"כ בנמצא ביד עכו"ם איכא ס"ס דלמא העכו"ם לא העלים עין והיה שומרו יפה, ואת"ל העלים עין מ"מ אכתי איכא ספיקא דלמא לא החליפו עורב, אמנם לפי מה שהצענו דמשו"ה החמירו חכמים כאן אפי' לחשש רחוק דעורבי' משום חזקת איסור כמ"ש התוס' במס' נדה, א"כ גם כאן איכא חזקת איסור ולא מהני ס"ס וא"כ הדק"ל גם בנמצא ביד עכו"ם הי' לאסור משום ספק בשנמ"ה דדלמא העכו"ם העלים עין והנה ראיתי בס' גינת וורדי' כלל א' דלא אמרי' ס"ס מטעם רוב מהני במקום חזקת איסור כמו, אמנם אי אמרי' דמשו"ה ס"ס לקולא משום דעי' הספק הראשו' כעשי' איסור דרבנן דספיקא מה"ת לקולא והו"ל ספק השני ספיקא דרבנן, א"כ ממילא כל שיש חזקת איסור לא מהני ס"ס (והארכתי בזה בחידושי למס' פסחים בסוגי' דאין חוששין) והנה עכשיו אכן קיימינן דמכיון שראו חכמי' לאסור בשנמ"ה אפי' לו יהי' רק משום חומרי מ"מ הו"ל כשאר איסורי' ואי בשאר איסורי' לא מהני ס"ס במקום חזקת איסור ה"כ הכא, והנה מאן דס"ל ספיקא דאורייתא מה"ת לקולא א"כ הטעם בס"ס משום דספיקא מה"ת לקולא א"כ ממילא לא מהני ס"ס במקום חזקת איסור וא"ש דברי הר"מ דהכא לא מהני בנמצא ביד עכו"ם דדלמא העכו"ם העלים עין ואע"ג דהכא איכא ס"ס מ"מ הו"ל חזקת איסור אמנם הסוגיא אזיל אליבא דרב ומרב מוכח בכמה מקומות דס"ל ספיקא דאורייתא מה"ת לחומרא עי' מס' יבמות פ"ו ע"א גבי אכל חלב ונמצא טריפה למפרע, ועי' בס' ש"ש שמעתא א' פ"ג, ואע"ג דרב ס"ל ר"י פ' ספק אכל דבעינן חתיכה מב' חתיכות וא"כ משמע לכאורה דס"ל ספיקא דאורייתא מה"ת לקולא כבר כתב בזה בס' מנחת הרועי' בדיני ספיקי' שלו דאדרבה מרבי ור"ן שם במס' כריתות משמע דס"ל אליבא דרב ספיקא דאורייתא מה"ת לחומרא ולכך לא ס"ל אליבא הטעם דאקבע איסורא, והנה אם אמת נכון הדבר דרב ס"ל ספיקא דאורייתא מה"ת לחומרא וע"כ הא דס"ס מהני היא מטעם רוב ומהני אפי' במקום חזקת איסור שפיר אמרינן אליבא דרב דנמצא ביד עכו"ם מותר דהא לא חיישי' לעורבי' ואע"ג דאיכא ספיקא דלמא העכו"ם העלים עין מ"מ הו"ל ס"ס ומהני אפי' במקום חזקת איסור:

אמנם בדרך היותר מרווח נ"ל בפשיטות עפ"י דברי הה"מ פ"ב מהלכ' חו"מ הלכ' י'. דבדיק חמץ כיון שעיקרו ניתקן על הספק החמירו בו טפי משאר ספיקי', והנה א"כ אף אנו י"ל לכאורה כיון דכל עיקר בשנמ"ה הוא רק משום חומרי בעלמא כפי הנראה מלשון הר"מ גופי' שם א"כ מהראוי היה לאסור אפי' ביד עכו"ם דהא עכ"פ איכא ספיקא דלמא נתעלם מהעין ביד עכו"ם ג"כ משא"כ רב דס"ל דבשר שנמ"ה אסור כלומר מדינ' וכמה שהאריך בזה בס' שערי תורי' א"כ ממילא כל שנמצא ביד עכו"ם שהי' מסתמי' בחזקת משתמר אין להחמיר יותר ולחוש כ"כ דלמא גם העכו"ם העלי' עין, משא"כ להר"מ דס"ל דכל עיקרו הי' משום החמירו שחכמי' מצאו טעם להחמיר

להחמיר בכמ"ה א"כ אפי' ביד עכו"ם כיו' דיש לחוש דלמא העכו' העלי' עין ג"כ, כמי יש להחמיר וכסברי הה"מ גבי בדיקי' חמץ, והנה כבר הלכו בזה כמושות ולא כמכעתי' להליב כאן מה שעלה ברעיוני בהלוך ושוב והרבה טעמים לדבר אחד:

ב') **ומעתה** נבא להבין סוד קדושי' בס"ד על מה שהגדיל התמיה בדברי רש"י סנהדרי' ע"ט ד"ה לא לריכא במ"ש וז"ל: והא ליכא למילף מיני' כרובא דמי דהא מסיכי תיתי לן וכו' אבל מעי"מ ילפיכי מיני' והנה הדברים מפליאי' כמ"ש מכת"ה כי' וכי מהו ס"ד לומר כן דהמיעט שקבוע יהי' נחשב כרוב כיו' דגם הרוב הוי קבוע, ובהירכא כי זה אזי שנים אשר עמדתי משתומם על זה, ואח"כ ראיתי שהגאון בס' פרמ"ג סי' ק"י בש"ד ס"ק ט"ו עמד ג"כ בזה והניח בל"ע, והכלע"ד בזה דדבר גדול דבר האדון רש"י ז"ל במ"ש „והא ליכא למילף מיני' כרובי דמיי" דוודאי לא הי' כוונת רש"י ז"ל לומר דס"ד דמיעוט הקבוע יהי' נחשב כרוב נגד הרוב הקבוע דבזה לא יטעה אפי' אדם פשוט ומכ"ש רש"י ז"ל אשר דבריו מאירים עינינו בכל הש"ס ולאורו נהלוך במישור, וכווכ' רש"י הי' כך, דהנה במה שחדש' לנו חורי דבכל דהמיעוט היא קבוע ילא מגדר המיעוט יש לומר בזה שתי דרכים, הדרך האחד היא דע"י שהמיעוט הי' קבוע נגרע הרוב מערכו שלא להתחשב נגד המיעוט, ומועיל לנו מעלת הקבוע רק לגרע חשיבות של הרוב וממילא הוי כמע"מ כיו' דחשיבו' הרוב נגרע מערכו, הדרך השני יש לומר דמעלת הקבוע מועיל לנו שהמיעוט יהי' נחשב כרוב ממש שיהי' שוה בערך אל הרוב המתנגדו ויהי' כבי רובא המכחיש' זא"ז, וזה כווכי רש"י במ"ש דנוקרא לא שמעיכי' שמעלת הקבוע מועיל להתכשא המיעוט שיבא לגדר הרוב, דזהו לא מוכח מקרא רק דמעלת הקבוע מועיל להחלים הרוב אבל לא שהתורי נתנה חשיבו' למיעוט הקבוע שיהי' גם הוא נחשב כרוב, — והנה לכאור' היה נראה דאין כ"מ כלל בזה אי אמרי' דחשיבו' הקבוע הי' רק להחלים כח הרוב או דאמריכי דחשיבו' הקביע הי' כ"כ עד שגם המיעוט נחשב כרוב, והייכו שיהיי המיעוט דקבוע בערך אחד עם הרוב דקבוע כיו' דסוף סוף לא יהי' רק כמע"מ דהא אפי' אי כימא דההור' נתנה כח וחשיבו' להמיעוט ע"י שהי' קבוע להיות בערך הרוב שכנגדו מ"מ לא יהי' יותר חשוב מן הרוב, וא"כ ממילא ליכא שום כ"מ ומה בעי רש"י בזה?

ג') **אמנם** אחר העיו' היטב נראה דכ"מ רבתי יש, הנה אנן קיימ"ל לרוב הפוסקי' דקבוע לא אמרי' רק היכא שניכר ובזה מתרלים מה שהקש' הר"ש מקינו' בסו' ספר הכריתו' איך מוהרי' העולם בחרים' וזריעי' מטעם חשש דנחל איתן, ועי' היטב בסו' ספר הכריתו' וימלא נחת מלשונו הזהב שם, והנה לכאורי כחזי אכן אי אמרי' דמעלת הקבוע גדלה כ"כ עד שהמיעוט נחשב כרוב, א"כ אין מובן החילוק בין אם הוא ניכר או לא הרי עכ"פ ידעיכי שיש בעולם והוא קבוע, והנה למשל אי יטייר שכל הקרקע שבעולם המחלה הי' נחל איתן פשיטא שהיה אסור בחרישה וזריעה אע"ג שאין אנו יודעי' איזי הי' נחל איתן, וא"כ ה"כ כיו' שהנה התורי חשיבו' להמיעוט דקבוע שיהי' שוה בערך אל הרוב שכנגדו וע"י ממילא הוי כמע"מ א"כ מה לי שניכר מקום הקבוע או אינו ניכר ובמה נגרע מערך הקבוע ע"י שאינו ניכר וכן בגוף הדין דתשע חניות דאמרי' בנמלא הלך אחר הרוב, ג"כ קשה כיו' דחניות שמוכרי' טריפי' נשארי כאן קבוע במקומי' והתורי אמרי' שכל שהי' קבוע אעפ"י שהי' המיעט שוה בערך אל הרוב, והנה א"כ אמאי אמרי' בנמלא דהבשר מותר והא אילו היה כאן ט' חניו' מוכרו' בשר שחוטי' וט' מוכרו' בשר נבלה פשיטו' דהבשר הנמלא הי' אסור וא"כ כיו' שהתורי גלתה לנו דהמיעוט דקבוע שוה בערך אל הרוב אמאי אמרי' בנמלא דמותר:

אמנם לפימ"ש א"ש דהתורי לא אמרי' כלל שהמועט הי' שוה אל הרוב רק שהרוב נחלש ע"י המיעט דקבוע, וא"כ בשלמא היכא שיש לדון על המועט ממש כמו בלקח מחנות ואינו יודע מאיזי שפיר אמריכ' כיו' דהרוב כבר נגרע מערכו ממילא ליכא כאן רובא, משא"כ כשאנו דכין על הבשר ואין אנו דכין על המועט כלומר על החנות, נגד הרוב א"כ לא נגרע שרוב מערכו כיו' שאין המועט עומד נגדן דעכשיו אנו דכין על הבשר שאין כאן קבוע, א"כ ממילא נשאר הרוב במדריגתו כמו שהי' ושפי' מותר הבשר, משא"כ אם היינו אומרי' דמעלת קבוע לא היה להחלים הרוב רק לנשא ולהעלות המיעוט שהי' קבוע שיהי' נחשב כמו רוב, וממילא אין להרוב חשיבו' יותר מן המועט כיו' שגם המיעוט נחשב כמו רוב א"כ גם בנמלא היה לאסור דהא אם המיעוט הוי כמו רוב היה הדין כמו בליכא יותר חניות כשרות מטריפו', ובזה מדוייק הלשו' ובנמלא הלך „אחר הרוב" ודקדקו המפורשי' היה לו לומר ובנמלא „מותר", ולפימ"ש א"ש דהתנא השמיענו הטעם דמותר משום כיו' שנמלא אין כאן דבר שיוכל להחלים הרוב כיו' שהספק נולד על הבשר וא"כ ממילא הלך אחר הרוב, משא"כ אי הו"א דבשום פעם היה להמיעט חשיבו' הרוב, א"כ אפי' בנמלא כיו' שהמיעוט נשאר קבוע במקומו, נשאר המיד בערך חשיבותו, וחשיב ג"כ כמו הרוב המתנגדו והיה לאסור בנמלא ג"כ, רק כיו' דאמרי' דהך מיעוט מעולם לא היה לו חשיבות של הרוב רק כ"ז שהיה נגד הרוב, היה הרוב נגרע מערכו, א"כ ממילא שפיר בנמלא כיו' שאין אנו דכין על החנות נשאר הרוב על חשיבותו, והמיעוט לא היה לו מעולם מעלה הרוב לעמוד נגד הרוב, רק שהי' נגרע מעלת הרוב, ודוק היטב כי הוא עמוק בס"ד, ואין להאריך יותר בכתב, ומי שדעתו רחבה ימלא טוב טעם ודעת בס"ד. — וא"ש נמי החילוק בין קביע הניכר לאינו ניכר דבשלמא אם הוא ניכר אזי עומד הי' נגד הרוב ממש ונחלש מעלת הרוב משא"כ באינו ניכר א"כ אינו עומד נגד הרוב ולא נגרע הרוב מערכו, משא"כ אי הו"א דחשיבו' הקבוע הי' מלד עלמו כלומר דאע"ג שהי' המועט מ"מ כיו' שהי' קבוע יש לו חשיבו' כמו הרוב א"כ ממילא אע"ג שאינו ניכר במה תגרע מעלתו אמנם אי אמרי' דמעולם לא אמרי' התורי להחשיב הקבוע מלד עלמו רק דהרוב שעומד כנגדו הי' החלש א"כ א"ש דאם אינו ניכר א"כ לא מקרי שהרוב עומד נגדו ונשאר הרוב בערכו, וזה ברור בס"ד ויש להרץ בזה כמה קושיו' [ויש לדון בזה ג"כ לענין עירות המוקפו' חומ' מימות יב"נ שהעיר בפר"ח לאו"ח בסי' תרפ"א דהוי קבוע לענין דלא אזליני בתר רובא היכי שיש ספיק' אי מוקפ' חומ', ולפימ"ש אין כאן קבוע כיו' שהם בפ"ע אינו יכול לגרע כח הרוב, משא"כ אי קבוע היה לו מעלות הרוב שפיר חשביני לי' קבוע אעפ"י שעומד בפ"ע ודו"ק]:

ועלה ברעיוני לחלק עוד בין אי אמרי' דמעלת הקבוע הי' מלד עלמו דהיינו שחשיב כמו הרוב וע"י הוי מע"מ כיו' שהי' שוה בערך עם הרוב שכנגדו, או דאמרי' רק דהרוב נחלש ממעלתו ע"י המיעוט שקבוע שכנגדו, ויש לחלק בזה לענין ע' סרלים ולפרדע אי לענין ספק טומאה ברה"ר במס' כתובו' ט"ו ע"א, די"ל דבס' טומאי' ברה"ר לענין איקבע איסורי' אעפ"כ טהור, ומ"מ היכא שיש ב' רובא המתנגדו' זל"ז היה טמא גם ברה"ר דזהו הוי איקבע טפי, ויעי' בס' ש"ם שמעתי' א' פ"ט, ולא הבאתי הדברי' עוד בכור הבחיני' הדק היטב, מ"מ זה וודאי

ברור ע"פ דלענין בשר הנמלח וכן לענין קבוע דאיכר יש כ"מ אי אמרי' דחשיבו' הקבוע הוי' מצד עצמו נחשב כרוב ושוה בערך אל הרוב שכנגדו, או דאמרי' דרק הרוב שכנגדו נגרע מערכו כ"ז שהמיעוט עומד נגדו כמ"ש, וכל האריכות הזה השמיטו רש"י ז"ל במתק לשונו בדברי' אחדים במ"ש „והא ליכא למילף מיני' כרובי דמיי' כלומר דלא כפרש שהסי' נלמד לנו דמשו"ה אמרי' קבוע כמע"מ דמי משום שהקביעו' שוה בערך אל הרוב ומצד מעלתו נחשב כמע"מ, דלא כן רק ע"י הקביעו נגרע ערך הרוב והרוב יורד ממדריגתו, ולכך פטור בזורק אבן לגו, וממילא כל שאין עומד נגד הרוב מאום, אין לו חשיבו' ומרע מערכו כמ"ש, ואין להאריך יותר וסמכתי על רוב בינתו, — ובזה הנני מסיי', ברוב ברכו' ושלום רב לו ולמר חותנו ידידי הגאון הצדיק נ"י, ויחי' לבם כלבם החיי' והשלום וכ"ט סלה כאוו"נ וכנפש אוה"נ החותם פה האגנשוויטץ ב' לסדר „כנחלים נטיו" תרת"ס לפ"ק.

אליעזר דייטש.

— סימן מ"ח —

נשאלתי מכבוד ש"ב הגביר המפורסם וכו' כה' **מנחם לייבטאג** נ"י שהוא רוצה לעשות לכבוד אבותיו (הוא דודי היקר הנגיד המנוח כה' **יהודא ליבוש** ז"ל ואשתו דודתי החשובה מרת **שרה** ע"ה) במנוחתם כבוד בישוב **לובאטין** יל"א, גדר ברזל (גיטטער) סביב לקברתם, אם נכון לעשות כן? והשבתי בזה"ל: הנה לכאורה הי' מקום לומר דאם הבית החיים שם מוקף חומה ומשומר היטב א"כ הוי הגדר שרוצה לעשות רק לנוי בעלמא וודאי יש לאסור או משום חקות הגוי או משום גסות הרוח כמ"ש הש"ך ביו"ד סי' שנ"ב לענין תכריכים יקרים דהוי גסות הרוח והשחתה, הגם דהאנין שעושה ממנו תכריכים יוכל להיות נאה ומשובח. ועיי"ש בס' שערי דעה, מ"מ לעשות מנין אחר שאין דרכו בכך אסור, ותב"כ אם הביהק"ב מוקף חומה אין צורך לגדר אסור, ובפרט דהוי ג"כ כענין חקות הגוי אם אין עושים כך בשאר בתי קברי ישראל, אמנם אם הביהק"ב אינו מוקף חומה וא"כ כוונתו לעשות הגיטטע"ר כדי שיהי' הקבר משומר אז אין בו משום חקות הגוי דכל דבר שהוא משום תועלת לא שייך בי' משום חקות הגוי כמ"ש הרמ"א ביו"ד סי' קע"ח סעיף ד' ועיי' מהרי"ק שורש פ"ח, מ"מ נ"ל לאסור לעשות גדר אפילו בכה"ג שהבית החיים אינו מוקף חומה שהרי אפשר שבאיזה זמן יתנו לב להקיף הבית חיים חומה סביב וא"כ יהי' גנאי לאבותיו שקבריהם הוא מוקף כשל קברי גוים ואיכא חששא מראית העין דכל שאין ניכר להדיא שאינו עושה לדמות לגוי אסור משום מראית העין, ועיי' היטב בשו"ת מהר"ם שיק ליו"ד סי' קס"ה, ודו"ק:

אולם נ"ל שאם רוצה לעשות כבוד לאבותיו שיהי' להם תועלת גם לאחר מותם יותר טוב שיעשה אבן להניח מושכב על הקבר כדי שלא יוכלו לחפור סביב הקבר ויהי' הקבר שמור וגם לא יהי' כדרך חקות הגוי, הגם שראיתי בשו"ת בית שלמה ח"ב ליו"ד סי' רכ"ז שכתב שיש למנע לעשות איזה דרך כבוד למת יותר משאר מתים שעי"ז מוסר דינו עליו שיפקדו במעשיו אם הוא ראוי לכבוד יותר משאר מתים המונחים שם, נ"ל דזה דווקא במי שרוצה לעשות קברו מהודר יותר משאר קברים דשם זהו אסור וגורם שיעיינו במעשיו אם הוא ראוי לזה, משא"כ אם הבן מכוון לכבד אבותיו ורוצה להקיף קברי אבותיו באבן ומוטל שם כדי שלא יזדמן באורך ימים ושנים שלא יהיה ניכר צורת הקרקע ויחפרו שם לכך רוצה להקיף הקבר באבן כזה אין בזה איסור כלל, אבל גדר וודאי אין לעשות באופן דזהו יהי' גנאי להמת שעשו לו גדר לקברו, ומשל שאר קברים ליכא גדר ואפי' אם רק נראה כחקות הגוי אעפ"י שאין הבן מכוון לחקות הגוי אסור דמ"מ גנאי יש בדבר ואיכא גנאי למת עצמו (והרי המתים יודעים הכל כדאיתא במס' ברכות ריש פרק מי שמתו) אמנם לעשות אבן מושכב כדרך שנוהגים וכמ"ש כן בהרבה „בתי החיים" אע"ג שאין עושין כן רק לגדולי ישראל מ"מ כאן כיון שהבן מכוון בזה לעשות כבוד לאבותיו שמתו וגם הקבר שמור יותר עי"ז אפי' אם ביהק"ב מוקף חומה אין בזה איסור על הבן לכבד אבותיו וגם לא שייך חששא מ"ש בשו"ת בית שלמה הנ"ל שמא יעיינו בדינו עי"ז דכיון שהוא לא ציוה לעשות רק הבן מכוון לקיים מצות כיבוד אפי' לאחר מותם אין למנע אותו מדבר מצוה, וזכות המצוה של הבן יעמוד גם לאבותיו שיזכו לזמן התחיי' לעת אשר ישני עפר יקיצו מתרדמתם ויזכו לחיי עולם. — (שוב ראיתי בשו"ת שערי צדק להגאון מדעעש זצ"ל חיו"ד סימן קכ"ה, ובשו"ת כתרי אפרסמון יו"ד סימן קנ"ח שנשאלו ג"כ בזה ועיי"ש מ"ש),

והנלע"ד כתבתי פה"ק באניהאד יום א' י"א תמוז שנת תר"ס לפ"ק.

אליעזר דייטש.

— סימן מ"ט —

ברכת השלום בטוב ובנעימים, לכבו' אהובי **חתן גיסי** הרבני האברך המופלג החרוץ ידיו רב לו בנש"ג וכו' מו"ה **בנימין פוקס** נ"י בשבת תחכמוני בק"ק גרוו"ד יע"א:

מעשי ידי אצבעותיו הגיענו ונהניתי ממכתבו, ועל דבר אשר תמה במס' ביצה (דף י"ז ע"א) דקי"ל כרבא מניח אדם עירוב תבשילין מיו"ט לחבירו ומתנה והא רבא קי"ל ריש פרקין שם דטעם עירוב הוא כדי שיברור מנה יפה לשבת ומשום כבוד שבת תקנו ע"ת ואיתא שם בגמרא דלרבא ג"כ אסור להניח עירוב ביו"ט עצמו שמא יפשע וא"כ מאי מהני לן שיניח מיו"ט לחבירו ע"י תנאי הא כיון שצריך מ"מ לסעודת שני ימים אפילו שהוא רק מספק וא"כ לא יכין לשבת כלום, כך הוא קושייתו. ומה שנ"ל בזה היא, דהנה הב"י באו"ח סוף סימן תקכ"ז הביא דעת הר"מ מרוטנבורק דמותר לעשות עירוב תבשילין ביו"ט שני משום דהלכתא כרבא דטעם עירוב היא כדי שיברור מנה יפה עיי"ש, והב"י חולק עליו שהרי לא התירו אלא לערב מיו"ט לחבירו, ועיי' בלב"ח ריש פרק יו"ט שהאריך בשיטת הר"מ ושם הביא דברי השעה"מ שמתיר אליבא דרבא אפילו לערב ביו"ט בלא תנאי עיי"ש, והנה בספרי תבואות השדה ח"ד (בדפי הספר ל"ט ע"ד, ד"ה הב"י באו"ח) עשיתי סמוכין לדברי הר"מ מלישנא דגמרא ריש פרק יו"ט דמשני אהא דפריך אלא לרבא אפילו ביו"ט נמי אין הכי נמי אלא גזירה שמא יפשע ולכאורה מ"ש בגמרא „אין הכי נמי" הוא יתור לשון, אולם דגמרא ס"ל בדיעבד באמת מותר לרבא אפילו ביו"ט דהא מצי לברור ביו"ט נמי מנה יפה לשבת קודם סעודת יו"ט רק לכתחלה גזרו שמא יפשע, עי"ש שהארכתי קצת, והא דבעינן לרבא ג"כ תנאי ביו"ט ראשון היינו דמ"מ היכא דאפשר ע"י תנאי וודאי עדיף כדי שלא יהא נראה להדיא כמערב ביו"ט, (ועיי"ש היטב בלב"ח בגמרא בד"ה ומאי אריא מעיו"ט, ודו"ק), עכ"פ אפילו הפוסקים שחולקים על שיטת הר"מ אלו ואלו בוודאי מודים דעכ"פ ע"י תנאי וודאי יוכל לערב ביו"ט ראשון ולא אמרינן שעכ"פ לא יהי' לו מוכן לשבת כיון שבכר הכין לשני ימים של יו"ט ולכאורה טעמא בעי, ונ"ל דהנה הר"ב שם הקשה מ"ט באמת לרבא אם לא הניח עירוב אסור לבשל לשבת ולא

ולא יהיה לו מה לאכול בשבת כיון שהעיקר טעם היא משום כבוד שבת, ותירץ הר"כ שם דמוטב שלא יתענה שבת אחד ויתענה שבתות הרבה עי"ש, (והבאתיו ג"כ בספרי שם דף ל"ח ע"ד) וא"כ א"ש דהכא במניח עירוב ביו"ט לחבירו ע"י תנאי ע"כ מיירי שיש לו מה לבשל לשבת וא"כ היה בדין שיהי' מותר משום כבוד שבת אפילו בלא עירוב כקושיית הר"כ שהבאתי רק שלא יזדמן בפעם שלא ישאיר כלום לשבת אסרו לו בלא עירוב אע"ג שיש לו עכשיו מוכן וא"כ היכא שעכ"פ הטילו עליו שבלא עירוב כלל אסור לו לבשל ממילא יהי' מהר מפשיעה רק לעשות עירוב ביו"ט בלא שום תנאי כדעת הר"ם הנ"ל חלקו הגאונים דלערב ביו"ט פעמים שישכח עד אחר הסעודה וא"כ יוכל לבא לידי כך שלא יכין לשבת משא"כ היכא במתירים לו לערב ע"י תנאי דוקא א"כ ממילא יזכר לשבת ג"כ ויוכל להשלים מסעודה שהכין ליו"ט שני גם על שבת וכיון שעי"כ יש לו מה לבשל לשבת זו לא אסרו לו בכה"ג כיון שעיקר עירוב הוי משום כבוד שבת ודי לו אם אסרו לערב ביו"ט שני אי אפשר להתנות דחיישינן שמא לא יזכור עד אחר הסעודה ועיקר העירוב שהיה נהגי מן הדין לרבא אפילו ביו"ט הוא רק קודם הסעודה כמ"ש רש"י שם ר"ש פרק יו"ט ד"ה אפילו ביו"ט עי"ש, ודוק, וא"ש שיטת הגאונים שחלקו על שיטת הר"ם דלרבא מותר לערב ביו"ט שני אפילו בלא תנאי ומ"מ מתירים ביו"ט ראשון ע"י תנאי וא"ש הכל בס"ד, ומתרץ קושי"הו, ועי' היטב בספרי שם שכתבתי כמה חילוקים בין טעמא דרבא לטעמא דרב אשי ודו"ק. — והנני בזה דודו הדו"ש ושלום מר אביו מחו' הרב הגאון שליט"א וחותם בברכה פק"ק באניהאד יום ב' ט"ז אלול תר"ס לפ"ק.

אליעזר דייטש.

— סימן נ' —

החיים והשלום וכל טוב סלה לכבוד אהו' ידי"נ הרב המאה"ג החריף ובקי צדיק תמים כש"ת מו"ה **אברהם פאללאק** נ"י רב ומורה לעדתו בקהל **באלא־טאנפירעד** יע"א:

יקרת מכתבו הגיעני, על דבר אשר נשאל עמי שיש בעירו לוי שידוע שהוא ממזר שאביו בא על אשת אחיו והוליד ממנה בן ועתה בן הזה שהוא ממזר רוצה לעלות לתורה בתורת לוי אם מותר לקרותו ללוי כיון שנתחלל, ועיניו ספיר חזו במקומות השייכים לזה, ונחזי מה דקמן בס"ד, הנה ברמ"א או"ח סימן רפ"ב סעיף ג' כתב וממזר מותר לעלות לס"ת ובטו"ז באו"ח סימן קל"ה ס"ק ח' כתב להוכיח מהך דינא שהביא המחבר שם סעיף ט' בשם הב"י דממזר מותר לעלות לס"ת משמע דהיה איזה הו"א שממזר לא יעלה כלל לקרות בתורה אפילו כמו ישראל ולכאורה צריך טעם מה היה ס"ד שלא יקרא בתורה כלל ולכאורה י"ל הטעם עפ"מ שהביא הש"כ ביור"ד סימן רפ"א ס"ק ח' בשם מרדכי דממזר פסול לכתיבה ס"ת משום כשיבא לפסוק ממזר לא יבא בקהל ה' לא יקדש השם, וא"כ איכא למיחש שפעמים יקרא אותו גם לפרשה הזאת ולא יברך את ד' אדרבא יחרף ויגדף ח"ו וא"כ לא יקרא כלל משו"ה אשמעינן דלקרותו מותר, וי"ל עוד עפימ"ש בספר שערי דעה סימן רפ"א דמשו"ה ממזר פסול לכתוב ס"ת משום שלא מחויב במצוה ראשונה שבתורה דהיינו פריה ורביה כמ"ש הב"ש באה"ע סימן ד' ס"ק ל"ה שלא ירבה ממזרים וא"כ ה"נ ס"ד כיון שמצוה ראשונה שבתורה לא שייך גביה לא יקראו אותו כלל קמ"ל דמ"מ מותר לקרותו, אמנם היינו דוקא לקרותו סתם משא"כ אם הוא לוי מבואר בפירוש בשו"ע או"ח סימן קל"ה סעיף ט' דמי שהוא פגום אין לקרותו ללוי ועי' מג"א שם ס"ק י"ג שכתב להדיא דממזר נפסל מקדושת לויה, וכן הובא בשו"ת רבי עקיבא איגר באו"ח סימן רפ"ג, וא"כ פשיטא שאסור לקרותו ללוי, ואע"ג דבשו"ת באה"ע ר"ס סימן ג' כתב דאין נ"מ לכהן לענין אם יקרא ראשון רק שלא יאכל בתרומה דרבנן דקיי"ל מעלין מקריאת תורה לתרומה דרבנן אף לאו"ה אין איסור אפילו אם מי שאינו כהן עולה ראשון וא"כ אין נ"מ לענין אם יעלה ללוי דאע"ג דאפשר שיאכל במעשר ראשון בלא"ה מעשר ראשון מותר לזרים, ועי' בפרמ"ג באו"ח באשל אברהם סימן קל"ה ס"ק י"ב, מ"מ נ"ל דיש פגם לכהן שקרא לפניו והוא יכול למחות שיאמרו כיון שקרא אחריו הממזר שנתחלל מקדושת לויה מסתמא הראשון פגום, ובשו"ת אחת בסוף ספרי תבואות השדה חלק ראשון העליתי בס"ד דעיקר מה שלוי קורא אחר כהן הוא משום חשיבות הכהן להראות מעלתו שקודם אפילו ללוי וא"כ אם יקרא אחריו ממזר לוי אזל ליה מעלת וחשיבות הכהן ומצי הכהן למחות ולומר שאינו רוצה רק שיקרא אחריו לוי חשוב ומיוחס דאז שפיר יהיה ניכר מעלות הכהן, וזה הטעם שס"ל להשו"ע דלוי ממזר נתחלל מקדושת לויה דפוגם להכהן שקורא לפניו כנ"ל בס"ד:

אמנם לפימ"ש מעכ"ת נ"י שאמר שאם לא יקראו אותו ללוי יצא לתרבות רעה יש לעיין טובא די"ל דאפילו לדעת הרמ"א יור"ד סימן של"ד סעיף א' דמי שחייב נדוי מנדין אותו אפילו שיש לחוש שיצא לתרבות רעה היינו דוקא התם לפי שעבר עבירה אין משגיחין ביציאתו לתרבות רעה משא"כ הכא שהממזר לא פשע מידי בוודאי יש לחוש לתקנתו שלא יצא לתרבות רעה, וזהו איזה שנים אשר כתבתי בשו"ת אחת לחלק בעניין. דוודאי דעת שפתי רמ"א ברור מללו דכל שחייב נדוי מה לנו לחוש שיצא לתרבות רעה דא"כ כל הפושעים יאמרו כן שאם לא יתירו להם מה שהם רוצים לילך בשרירות לבם הרע יצאו מדת ישראל ויעשו מה שלבם חפץ בהיתר וברשות חכמים ויעקרו ח"ו גופי תורה ומוטב שיאבדו אלף כיוצא בהם ואל יבטל אות אחד ח"ו מתוה"ק, ומה"ט מה שכתב בשו"ת מורי הגאון ר' יודא אסאד זצ"ל לאה"ע סימן ק"מ שלא להתיר חלוצה לכהן אעפ"י שאימו שאם לא יתירו להם ישתמדו דא"כ יתירו ח"ו כל האיסורים, אמנם כן היינו דוקא בדבר שנפשו של אדם מחמדתו כמו עריות אי מינוד ממון משא"כ בדבר שאין הנאה לגוף כלל ליכא לחוש שכל אחד מהעוברים ירצה לעבור בהיתר בזהו וודאי יש לחוש לדברי הטו"ז סימן של"ד שחולק על הרמ"א שם וס"ל שיש לחוש לתקנת בניו כך העליתי זה רבות בשנים בס"ד, וא"כ לפי"ז בנ"ד מכ"ש שיש לחוש לתקנתו כיון דלא פשע מידי הממזר ואם עי"ז יצא לתרבות רעה, ובלא"ה ליכא איסורא לעלות במקום לוי כלל והיה מותר לקרותו. אמנם יש לדון נמי איפכא כיון דעיקר הטעם הוא שנחוש בעבורו הוא משום תקנת בניו כמ"ש החתם"ס ג"כ ליו"ד סימן שכ"ב שהביא מעכ"ה נ"י ג"כ במכתבו, וא"כ הכא בממזר י"ל מה לנו לחוש לתקנת בניו כיון שגם בניו יהיו ממזרים אין לחוש כל כך לתקנתם ואין לעבור נגד השו"ע מה שמבואר שם סימן קל"ה סעיף ט' דאין לקרות ממזר במקום לוי ובפרט בנ"ד איכא נמי גנאי לכהן הקורא לפניו יש לכהן למחות כמ"ש, והנה לפי"ז יש לצדד לכאן ולכאן דיש לומר כיון שלא פשע כלל הממזר יש לחוש לתקנתו, וי"ל נמי איפכא כיון דאיכא גנאי לכהן הקורא לפניו יוכל הכהן למחות וגם דעבור עצמו לא היה ראוי לחוש כלל דמה לנו לשטותו שיצא לתרבות רעה ובשביל זה לא נתיר לו רק בשביל בניו וכיון שבניו בלא"ה יהיו ממזרים אין לחוש כל כך לתקנתם ג"כ וצריך להעמיד דת של תורה על תלה ולא לזוז אפילו קוצו

של יו"ד ח"ו. לפיכך נ"ל שאם עד עכשיו הוא מתנהג בדת יהודית כראוי ככל שהם אדם כשר ואם יתגייס שלא לקרו: במקום לוי יצא מדת בודאי יש לחפות עליו כיון שהוא המומר לא פשע מידי ואין איסור גמור לקרוא במקום לוי ולא דמי לחלולה לכהן שאוסר בשו"ת מהרי"א שהבאתי לעיל דהתם הוא איסור גמור חלולה לכהן וגם מה שרוצה לדור עמה היא ג"כ ע"י פשיעותו, משא"כ אם בלא"ה אינו נוהג בדת יהודים ומעשיו מוכיחין עליו שהוא מומר אין לנו לחוש עבורו כלל ואין לעשות כלל נגד פסק השו"ע והמג"א ס"י קל"ה ואין לקרותו ללוי, כנ"ל ברור בס"ד, ומע"כ חכם ועיניו לנוכח יביטו לדין עליו ועל התנהגותו אם הוא ככל אדם כשר מישראל במקומו או לא. — והנלע"ד כתבתי בחפזי פק"ק באניהאד אור ליוב ו' עש"ק לס' בראשית כ"ו תשרי תרס"א לפ"ק

אליעזר דייטש.

— סימן נ"א —

כום ישועות, ושובע שמחות, בימים שבין פסח לשבועות לכבוד אהו' ידידי"פ הרב הגאון הגדול המפורסם צדיק תמים וכו' מו"ה **עקיבא יוסף** נ"י איתן מושבו בעה"ק **ירושלים** תובב"א:

מכתבו היקר אשר בו הודיעני כי בליל ב' פ' ויקרא העבר"ע הוא ב' ניסן דהאי שתא היה רעש וזועה המובא במס' ברכות (דף נ"ט ע"א) הגיעני, ונתן בו סימן טוב כי רעש אותיות שער אשר בו יפתח לנו שערי ישועה כי בניסן עתידין לגאול, ומאוד ישרו דבריו בעיני כי המתיק הדינים בשרשן כיוונו, ואני אוסיף עוד כי רעש בגימטריא תקע שהסימן כי בקרוב יתקע בשופר גדול, גם זועה במספר קטן עם הכולל בגימטריא שם הוי"ה ב"ה וב"ש, — ועל דבר הפלא שהתעורר כהדר"ג נ"י כי בשו"ע או"ח סימן רכ"ז איתא שמברך עושה מעשה בראשית רק אם ירצה יאמר שכחו וגבורתו מלא עולם ובמשנה איתא הברכה שכחו וגבורתו מלא עולם? הנה בלא"ה ראו עיני הדר"ג נ"י דברי התוס' שם נ"ט ע"א ד"ה רבא אמר דמברך איזה שירצה כמ"ש המחבר באמת, ולע"ד העניין הוא כך דודאי הברכה שכחו וגבורתו וכו' אין לברך רק כשבא ברעש גדול דאזי הוא מלא עולם משא"כ בנחת לא שייכה זאת הברכה, אמנם עושה מעשי בראשית בכל ענין יכול לברך, ועיין תוספ' שם ד"ה על הרוחות. וא"כ התנא דמיירי כשהיה רעש גדול נקט הברכה שכחו וגבורתו וכו' אמנם המחבר מיירי בכל ענין ומשו"ה נקט קודם מילתא דספיקא דהיינו עושה מעשי בראשית דאותה ברכה יכול לברך בכל ענין משא"כ כחו וגבורתו מלא עולם נקט רק אם ירצה והיינו באופן שהיה רעש גדול דבלא"ה לא שייך לברך שכחו וגבורתו, ויעיין בירושלמי שם במראה הפנים ד"ה מתניתא, והנה המחבר שנה קצת מלשון הרמב"ם דהרמב"ם הלכות ברכות פ"י הלכה י"ד נקט לעיקר הברכה שכחו וגבורתו רק אם רצה מברך עושה בראשית, והמחבר נקט לעיקר ברכת עושה בראשית רק אם ירצה אומר שכחו וגבורתו, ונ"ל דהמחבר שהתחיל על הזיקים דאלו עפ"י הרוב אינם נראים כל כך ברחוק מקום וגם גבי רעדת הארץ לא נקט שהיה בקול גדול א"כ הוי עיקר הברכה עושה בראשית, אמנם הרמב"ם שהתחיל שם על הרוחות שנשבו בזעף וגם גבי רעדת הארץ נקט קול הברה שתשמע בארץ כמו ריחים גדולים א"כ הוי עיקר הברכה שכחו וגבורתו וכו' רק מ"מ אם ירצה מברך עושה בראשית והיינו שע"י דברים כאלו ניכר שהקב"ה ברא כל מעשי בראשית כמ"ש בתהלים במזמור ברכי נפשי שפרט כמעט כל סדרי מעשי בראשית ומסיים המביט לארץ ותרעד והיינו שאם הקב"ה מביט לארץ ותרעד אזי מאמינים גם בטבע הבריאה:

ועוד י"ל יש לפרש קצת בדרך אגדה מ"ט לא ניחא להו לכל הפוסקים לפרש הא דאמר רבא במס' ברכות (דף נ"ט ע"א) התם מברך תרתי דצריך לברך שני ברכות כמה שפסק שם הראב"ד באמת ולמה פסקו דרק אחד מסכים מברך ונתנו לו הברירה איזה שירצה לברך, ולהנ"ל א"ש דהנה יש בני אדם שמאמינים בהשגחת הקב"ה ונפלאותיו אפילו מכלל טבע העולם בלי שום שנוי קצת וכן ראוי להיות באמת, ועל זאת הבחינה שייך עושה מעשי בראשית, כלומר שאנו מאמינים בהשגחת ד' גם מסידור טבע הבריאה אם עולם כמנהגו נוהג, אמנם לאשר שיש בני אדם שאינם מאמינים בהשגחת ד' רק כשרואים איזה דבר יוצא מגדר הטבעי ועל אלו שייך הברכה שכחו וגבורתו כלומר שעכ"פ כשרואים איזה דבר יוצא מסידור הטבעי אז מאמינים בסדר הבריאה ומשו"ה אמרו חז"ל מברך איזה שירצה בכל אדם לפי בחינתו וא"כ לא שייך לברך שתי הברכות ביחד דכיון שהוא מאמין אפילו בסידור הטבעי בהשגחת הבורא ית"ש וזכרו א"כ ממילא א"ל לברך שכחו וגבורתו דאז נראה קצת כפחיתות האמונה ח"ו שאינו מאמין בהנהגת הבורא רק בדברים יוצאים מגדר הטבעי ומשו"ה שפיר ס"ל לכל הפוסקים (חוץ מהראב"ד) דאינו מברך רק אחת איזה שירצה כל אחד כפי בחינתו, — ובחידושי יגרה שלא הארכתי בזה בכמה מאמרי חז"ל וכמה מדרשים בכ"ה, ולא עת האסף פה, והמעט שכתבתי הוא רק למען כבודו כי יקר הוא בעיני מאוד. — והנני בזה הדו"ש באהבה רבה פק"ק באניהאד אור ליום ו' עש"ק י"ג ניסן תרס"ג לפ"ק.

אליעזר דייטש.

— סימן נ"ב —

להכהן שרעתו יפה, ת"ח כבוד אהובי מחותני הרב הגדול חריף ובקי וכו' כש"ת מו"ה **יצחק מאיר הכהן** נ"י בשנת החכמוני ביסוד **דראגמירעשט** יע"א.

נעימות ימינו הגיעני, ועל"ד אשר נסתפק באנדרוגינס שהרופאים חתכו לו זכרותו ונשאר לו רק הנקבות אם מותרת להנשא לאיש, והנה במס' יבמות פ"ג ע"א איתי במשנה אנדרוגינוס נושא אבל לא נישא, ובשו"ע אהע"ז סימן מ"ד סעיף ה' פסק דבין קדש או נתקדש הוי ספק קידושין, אמנם י"ל דמשו"ה מחלק התנא במתני' לענין לכתחלה בין נושא לנישא דבאמת באנדרוגינס חייבין סקילה על זכרותו וא"כ אם יתקדש לזכר איכא חששא שיבא עליו דרך זכרותו ויתחייב סקילה משא"כ דרך נקבותו אין חייבין סקילה וכן פסק הר"מ פ"א מהלכי איסורי ביאה ולכך מותר לישא נקבה, והנה לפי"ז בין אי ס"ל דאנדרוגינס הוי ספק או דהוי בריה בפ"ע מה שכבר האריכו בזה הפוסקים ראשונים ובשו"ע בכמה מקומות, עכ"פ אם נחתך לו הזכרות שלו ממילא תו ליכא חשש שיבא על ידו לידי חיוב סקילה כיון שאין לו זכרות א"כ כמו שמותר לקדש אשה ה"נ מותר להתקדש לאיש רק אם הוי ודאי קידושין או רק ספק תליא בשיטות הפוסקים שהביאו השו"ע והרמ"א באה"ע סימן מ"ד, ודו"ק:

והנה ראיתי בבאה"ט באו"ח סימן תקפ"ט שהקשה אי ס"ל דאנדרוגינס הוי חודש אחד זכר וחודש אחד נקבה, א"כ היאך אתי קרא למעט אנדרוגינס דאין מילתו דוחה שבת ממנ"פ אי נולד בחודש שהיי נקבה פשיטא דאין מלין אותו, ואי נולד בחודש שהיי זכר מנא ידעינן דיהיי אח"כ נקבה, וזה רבות בשנים אשר אמרתי לתרץ דהעניין הוא כך דבאמת תיכף כשנולד יש לו זכרות ויש לו נקבות ;

נקבות רק במורם אחר גבר כח הזכרות וחודש אחר גבר הנקבות, וא״כ לא קשה קושית הבאה״ט, ואח״כ ראיתי בתפארת ישראל על המשניות פרק רא״מ בנוקי׳ שבת שכתב ג״כ כדברינו, מ״מ י״ל דרק משו״ה לא נישא דיש חשש שמא יבא עליו דרך זכרותו ויתחייב סקילה וא״כ ממילא אם נחתך זכרותו דליכא הא׳ חששא מותר להנשא לאיש, וכן איתא להדיא ברמב״ם פ״ב מהלכות איסורי ביאה הלכה כ״ד דאנדרוגינס היא מי שיש לו זכרות ויש לו נקבות והוי ספק עיי״ש וא״כ אם נחתך זכרותו מותר להנשא לאיש כמו שמותר לישא אשה בשיש לו זכרות, וזהו פשוט:

ועפי״ז יש להבין מה שהביא הקרבן נתנאל סוף פרק הערל דהיה מעשה שאנדרוגינס נשא אשה והולידה ממנו בנים ואח״כ נישא לאיש והיה לו ג״כ בנים והובא ג״כ בחידושי הריט״ע אלגאזי למס׳ בכורות מ״א ע״ב, ומתוך כך העלה שם דרק רוב אנדרוגינס הוי ספיקא ומיעוטן הוי בריה בפ״ע ואותן שהם בריה בפ״ע יכולים להוליד בין כמו איש בין כמו אשה, אמנם לפי דברינו א״ל לכל זה דהטעם דאנדרוגינס אינו מוליד היא משום שיש לו כח זכרות וכח נקבות א״כ כל אחד מתנגד זה לזה בטבעי ולכך אינו בר הולדה, אמנם אם לפעמים נתגבר כח האחד על חבירו כל כך עד שכמעט נתבטל כח המתנגדו לגמרי וכאפס נחשב אלא כח המכריעו שפיר יוכל להוליד וא״כ הך מעשה היה שמתחלה נתגבר ביותר כח הזכרות ואח״כ כח הנקבות ודו״ק, עכ״פ בהא נתאין דבאנדרוגינס שנחתך ממנו כח הזכרות אין טעם שאסור להנשא לאיש כנ״ש, ודו״ק:

אמנם מה שתימה בעיני אם כיוצא דיש במציאות שיבטל כח הזכרות וישאר נקבה א״כ כמו דמלינו בגמרא לענין טומטום דלפעמים יקרע וימצא זכר ולפעמים נקבה איך היה נעלם מחכמי התלמוד אשר כל רז לא נעלם להם שלפעמים יוכל אנדרוגינס להשתנות אם יחתך זכרותו ויהיה נקבה ואפילו אם כיוצא דעכ״פ לא יוכל להוליד כמו נקבה מ״מ נקבה הוי ולא גרע מאילונית דג״כ לאו בר אולידו היא ומ״מ בכלל נקבה יחשב ולמה לא דברו חז״ל מזה אם נחתך זכרותו שהוי נקבה? — אשר ע״כ נראה כי בוודאי אי אפשר במציאות שאנדרוגינס יתהפך לנקבה, ומה שאירע בנ״ד שהרופאים חתכו אבר הזכרות שלו מעולם לא היה זה זכרות רק דלדול בשר בעלמא ואע״ג שהיה לו חרוץ לעבור שם השתן מ״מ לא היה זה זכרות, וכן ראיתי להדיא בהגהת כסא דהרסנא שו״ת בשמים ראש סימן ש״מ שכתב שם בד״ה ונדבר זה ת״ל שהאבר ההוא היוצא אינו אלא דלדול בשר ואפשר שהוא האבר אשר לנקבה הידוע לחכמי הנתוח שיצא לחוץ ואתהפיך כי כתוכא עכ״ל, עיי״ש שהאריך הרבה, והוא היה בקי בטבעים, וראה זה כבר היה לעולמים הובא בשו״ת שאלת יעב״ץ ח״א סימן קע״א שפעם היה לו כמין גיד ומ״מ ספט שהי׳ רק נקבה והתקלף על שנלו אותו עיי״ש. ומכ״ש בנ״ד מסתמא אם לא כיונו לא היה לו צורת גיד כל כך בקטנותו רק דלדול קלא וכשגדל נתגדל הך דלדול והיה נראה כגיד ואע״ג דבהך עובדא דשאילת יעב״ץ הי׳ גיד אטום וכאן הי׳ פתוח שיצא השתן דרך שם אפשר שעשה לו שביל דרך שם ומה שהי׳ מתקשה ג״כ אין זה סימני זכרות שאם כיוצא שהי׳ זה אבר אשר לנקבה כמה שהובא בהג״ה כסא דהרסנא הנ״ל א״כ י״ל שגם באשה נתקשה האבר ההוא רק שאינו ניכר כיון שהוא בפנים ועתה שיצא לחוץ הי׳ ניכר קשויו בהק, וקלא רא׳ לדברינו ממס׳ כתובות (דף ס״ד ע״ב) בגמ׳ זה ילרו ומנחין וזו ילרה ומבפנים ופירש״י קשויו ניכר א״כ משמע דגם באשה נתקשה אותו אבר רק שאינו ניכר, וא״כ אם כנ״ח עפ״י הוכחתינו ומדלא הזכירו חז״ל בשום מקום שאנדרוגינס יתהפך לאשה בהסיר ממנו הזכרות א״כ אך דבנ״ד לא הוי אנדרוגינס כלל והיא אשה גמורה כיון דיש לה שדים נכוני ורואית דם נדה, ומה שקולה עבה כזכר אין זה סימן אנדרוגינס רק סימן אילונית כמבואר להדיא במס׳ יבמות (דף פ׳ ע״ב) וברמב״ם פ״ב מהל׳ איסור ובשו״ע אהע״ז סי׳ קע״ב, והלכך אשה זו מותרת להנשא מפני פנים, האחד שאין זאת אנדרוגינס כלל, ב׳ אפילו אם הי׳ אנדרוגינס לא אסרו לאנדרוגינס להנשא לאיש רק שלא יבא לידי סקילה אם יהי׳ נבעל כזכר משא״כ באין לו זכרות ועל נקיבתו ליכא חיובא אין חילוק בין לישא ובין להנשא ומותרת להנשא לאיש. — והנלע״ד כתבתי פה האנשאוויטץ הור ליום ג׳ טוב למנ״י שנת תרכ״ז לפ״ק, והנני חותם בברכה ושלום רב יהי ד׳ עמו כאוו״נפ וכנפש מחו׳ הדו״ש באהבה רבה,

אליעזר דייטש.

— סימן נ״ג —

אורך ימים ושנים בחיים נעימים לכבוד אהו׳ ידי״נ וידו״ע רב מרבנן גאון הגאונים שר התורה הר ועטרה המפורסם׳ בכל אפסי ארץ וכו׳ וכו׳ כקש״ת מו״ה **יצחק שמעלקעש** כ״י האבדק״ק **לעמבערג** יע״א:

נתכבדתי מאור בספריו (בית יצחק) הנחמדים אשר שלח לי ע״י כבדו המריף כ״י, והנה למען יראה כמה יקרים עלי דבריו הנעימים אמרתי להעיר קלא, בח״ב לאהע״ז סימן ס״ד ראיתי שהעלה לתרץ דאע״ג דשמואל ס״ל אין הולכין בממון אחר הרוב, וא״כ איך אמרינן אליביה במס׳ ב״ב קנ״ה דס״ל מודה בשטר שכתבו א״צ לקיימו, הא עיקר הטעם דמוחזק הוי מיעוט ולא חיישינן למיעוט, והא שמואל ס״ל אין הולכין בממון אחר הרוב, אולם כיון דהא דס״ל אין הולכין במאחז״ר היא רק מדרבנן א״ש דמה״ת א״צ קיום דמה״ת רובא מהני גם בממון, כך הוא תוכן דבר קדשו בשני לשון קלא, והנה מה שכתב הדר״ג כ״י דשמואל מה״ת מודה דרובא מהני גם בממון רק מדרבנן ס״ל אין הולכין בממון אחה״ר, הנה גם בשו״ת פרי תבואה ח״ב סימן כ׳ הביא כן דרק מדרבנן לא אזלינן בממון בתר רובא (והארכתי בזה בספרי ח״א בשער החזקות שער ו׳) אמנם קשה לי דאי כיוצא דהא דמודה בשטר שכתבו א״צ לקיימו תליא גם בהא, א״כ איך מלאנו ידינו ורגלינו אליבא דר״מ לדידן במס׳ כתובות דס״ל אליבא דר״מ דמודה בשטר שכתבו א״צ לקיימו ור״מ וודאי אפילו אי כיוצא דהא דחיישינן למיעוט הוא רק מדרבנן מ״מ סמוך מיעוטא לחזקה ס״ל לר״מ מה״ת כמ״ש להדיא התוספ׳ במס׳ בכורות כ׳ ע״א ד״ה ולב״א וא״כ לר״מ וודאי יקשה אמאי א״צ קיום מה״ת כשטוען מזוייף הא איכא חזקת ממון בהדי מיעוט דמזוייף וליצטרך קיום מה״ת והנה לפום ריהטא עלה בלבי דחשש מזוייף אין לחוש כלל כמ״ש התוספ׳ מס׳ בכורות הנ״ל ח״ל: ועוד דאין להחזיק שום אדם ברשע בשביל מיעוט שאין מעשרין, וא״כ ה״נ לא שייך לחוש למיעוטא ולהחזיקו לרשע שזייף השטר, והנה הא וודאי אמת דפלוגתא אי מודה בשטר צריך לקיימו או לא תליא אי ס״ל כסברת הר״י אבינדור הובא בש״כ חו״מ סימן מ״ו ס״ק ט׳ דהיכא דהלוה טוען מזוייף אי צריך קיום מה״ת, וא״כ ר״מ דס״ל א״צ לקיימו לא ס״ל כסברת הר״י אבינדור הנ״ל וע״כ דכל שטר הוא בחזקת שאינו מזויף בוודאי ואפילו מיעוטא ליכא, אמנם לדידן דס״ל צריך לקיימו הוא משום דס״ל השכ״פ אינו וודאי שאינו מזוייף רק עפ״י הרוב דרוב אינם מזייפים וא״כ כשהלוה טוען מזוייף דלהלוה נמי איכא חזקה שלא יעיז פניו לטעון מזוייף אם אינו מזוייף משו״ה צריך קיום מה״ת

מה"ת, ויש לנו בזה אריכות דברים בענינים אלו, ובקונ"א דהעדים שאמרו במס' כתובות ח"י, בס"ד:

והנה אין רצוני להטריח על הדר"ג כ"י בזה רק אעורר דבר אחד דהנה בכמה מקומות בש"ס אמרינן דקיום שטרות דרבנן מדר"ל דאמר ר"ל עדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד, ולכאורה יל"ד איך תלוי זה בזה הא דר"ל דעדים בשטר מהני הוא רק דלא נימא דלא יועיל משום מפיהם ולא מפי כתבם ואשמעינן דלא שייך בעדות שבשטר מפיהם ולא מפי כתבם או כמ"ש הרי"ף פ"ג מס' יבמות ל' ע"א גבי אמאי לא תקנו זמן בקידושין דרק כשהשטר מונח ביד עדים הו"ל מפי כתבם או כמ"ש בעהמ"א שם דכיון שכתבו מדעת המתחייב הלוה או הלוקח לא הוי מפי כתבם אמנם דכיונא מסו"ה שבוודאי איכו מזוייף וא"ל קיום מה"ת האיך מוכח כן מדר"ל והרי בשו"ת מהרי"ט ח"א סימן י"ז כתב כן באמת לתרץ דברי הר"מ פ"ג מהלכות עדות מה שכתב דשטר דמהני הוא רק מדברי סופרים, והקשו עליו הא אדרבא אמרינן קיום שטרות דרבנן, ותירץ המהרי"ט ו חששא דמזוייף וודאי הוא רק מדרבנן דמה"ת לא חשו למזוייף אמנם שהשטר יועיל הוא ג"כ רק מדרבנן (והבאת דברי מהרי"ט אלו גם בספרי ח"ב בשער גיטין וקידושין שער א' אות י"ז) וא"כ הכא וודאי קשה האיך מוכח מדר"ל מדס"ל עדות בשטר מהני דא"ל קיום מה"ת, וראיתי בחידושי הרי"מ בחו"מ סימן מ"ו שעמד ג"כ בזה, וכ"ל לתרץ דהנה בחידושי הרי"מ הקשה למה מהני עדות שבשטר והא הוי הגדה חוץ לב"ד והשוה אמר כיון שביד המלוה להביא השטר לפני ב"ד הו"ל כאילו העידו בב"ד, ולענ"ד נראה לתרץ דהנה י"ל הא דלא מהני הגדה חוץ לב"ד אע"ג דחוץ לב"ד כמי אין דרך לשקר רק הענין הוא כך דעכ"פ כל יותר שיש לדקדק בדברי עדים שלא יעיזו לשקר צריך לדקדק דבאמת אין זה דבר ברור לגמרי שאפילו שני עדים אין משקרים כמ"ש הרמ"ע סוף פ"ז מהלכות יסודי התורה רק שבע"כ הילכה התורה להאמין לעדים משו"ה עכ"פ בעינן שיהא דווקא באופן שאין מעיזין לשקר, והנה כל דבר שנעשה חוץ לב"ד אינם מדקדקים כל כך להעיד האמת כיון שיכולין להכחיש דבריהם לגמרי שלא העידו כלל משו"ה לא מהני הגדה חוץ לב"ד רק מה שאדם מעיד בב"ד בזה וודאי ידקדק לומר האמת כיון שלא יכול להכחיש לגמרי מ"ש בב"ד, וא"כ היינו דווקא מה שאדם מעיד בע"פ י"ל דשלא בב"ד לא נירתה כ"כ לשקר כיון שיכולין להכחיש דבריהם לגמרי משא"כ מה שחתמו בשטר דחתימה הוא נכרה לכל ולא שייך שיכולין להכחיש עדותם א"כ אפילו חוץ לב"ד גם כן מדקדקים שלא יחתמו בשקר ומשו"ה ס"ל לר"ל עדים החתומים על השטר נעשה כמי "שנחקרה" עדותן כלומר כמו שע"י חקירה ודרישה וודאי מדקדקים יותר רק מדרבנן בטלו בדיני ממונות דרישה וחקירה ועדות בשטר כיון שאין יכולים להכחיש עדותן ממילא מהני שפיר אפילו כמו אם היה דרישה וחקירה וא"כ עדות בשטר אפילו חוץ לב"ד הוי כמו עדות בע"פ בב"ד עפ"י הסברא שכתבנו בס"ד, אמנם כן עד כאן נוכל לומר כיון שחתמו בשטר וודאי מדקדקים בעדותן הייט רק אי אמרינן דכל ענין שטר חזינן ליה כאילו נגמר כבר עדותן שפיר אמרינן דוודאי מדקדקים בעדות שבשטר משא"כ אי הו"א דכל שטר לא נגמר עדיין העדות בשעת חתימה לפי שצריך עוד קיום מה"ת, והנה ידוע מ"ש התוספי' במס' גיטין ס"ז ע"א ד"ה דבורא דדבר שלא נגמר הענין לא מקרי מעשה וחיישינן שמא משקרים ע"ש, א"כ האיך יועיל עדות בשטר הא עדיין לא נגמר הענין וגם הוי הגדה חוץ לב"ד וע"כ דשטר א"ל קיום מה"ת ותיכף נגמר הענין על פיהם וממילא יראים לשקר אפילו חוץ לב"ד ומשו"ה מהני עדות בשטר ג"כ וא"ש דשפיר מוכח מדמהני עדות בשטר דשטר א"ל קיום מה"ת. ובלימוד הישיבה האריכנו בס"ד:

שם (בסימן ל"ז) בענין מומר שהיה בכפר ולא רצה לילך לעיר לגרש ראיתי שפסק הדר"ג כ"י שילוה לסופר לכתוב ולעדים לחתום, וראיתי הלכה וזכרתי מעשה כי עוד בימי חורפי אירע ממש כעין עובדא זו לפני כשהייתי בק"ק האנשוויטץ (אשר אין כותבין שם גיטין מחמת כמה ספיקות שיש בכתיבת שם העיר) והיה שם שכ"מ ר"ל והיו צריכים גט משום זיקת יבום והיה מקום עיגון אמנם שם לא היה אפשר שיהי' נמסר ביום שנכתב כי המקום "עפעריעס" (ששם כותבין גיטין מקדמת דנא עפ"י תקנת הגאון ר' יוסף חריף ז"ל שהיה אב"ד בק"ק זבארוב יע"א) הוא קצת רחוק מעיר האנשוויטץ, וראיתי שלא יוכלו למסור הגט ביום הכתיבה והוריתי שהבעל ילוה לסופר ולעדים לכתוב ולחתום וגם יעשה שליח דלמסור ע"י שליח מותר אפילו אם לא נמסר ביום שנכתב ובפרט היכא שנמסר שלא במקום הכתיבה, וגם שם בעובדא דידי לא היו כותבין לא "העומד" ולא "העומדת" ועי' בפתחי תשובה באה"ע סימן קכ"ז ס"ק א' משמע דהיכא שלא נמסר במקום הכתיבה מותר אפילו לכתחלה ע"י שליח, ובפרט שהיה שעת הדחק, וראיתי שגם הדר"ג כ"י העלה שיותר טוב שלא לכתוב "העומדת" דהיינו שהאשה לא תבא למקום הכתיבה, ונהניתי שכוונתי לדבריו הקדושים, והנה אז הייתי מירא הוראה וכתבתי להגאון מו"ה **שלמה נאנצפריעד** ז"ל מק"ק **אונגוואר** וגם להרב הגאון מו"ה **חיים צבי מאנהיימער** ז"ל שהיה אז אבדק"ק הנ"ל והסכימו לדברי ועשיתי מעשה על פיהם, והנה הדר"ג כ"י ראיתי שהקפיד שיהיה המסירה ביום הכתיבה וממש לפי שכתב שהסופר והעדים יהיו בכפר בבקר ומ"מ נראה לי דכוונת הדר"ג כ"י הוא ג"כ רק היכא שאפשר וודאי טוב יותר שימסרו הגט ביום הכתיבה משא"כ במקום דלא אפשר וודאי שרי ע"י שליח אפילו ביום שאחר הכתיבה אפילו לדעת הרמ"א סימן קכ"ז סעיף ה' ודוק, ומוטב וודאי לעשות כה"ג מלכתוב גט במקום שיש כמה ספיקות בשם העיר, ומהגם שלא כתבו שם עוד גט, ועי' בתשו' לאה"ע ח"ב סימן ל"ג, ונא יודיעו דעתו אם גם הדר"ג כ"י היה מתיר היכא שאי אפשר למסור בו ביום שנכתב אם היה נתיר ע"י שליח ובפרט בשעת הדחק, ואקוה על תשובתו הרמה, והנני אוה"נ מוקירו ומכבדו מאוד קידה קמיה דמר הדר"ג כ"י — פק"ק באניהאד ג' ז' כסליו תרס"ב לפ"ק.

אליעזר דייטש.

— סימן נ"ד —

יתענג על רב טוב כבוד אהו' ידנ"פ הרב הגדול חריף ובקי הדיין המצויין בהלכה וכו' כש"ת מו"ה יצחק קערפל נ"י נק"ק **פאקש** יע"א:

יקרת מכתבו הגיעני ומחמת טרדות בעניינים שונים אבוא לו בקיצור, ע"ד אשר נתיעץ עמי באבנים העומדים בקידוש לבנה והיה שם מקום שאינו נקי אם מותר לקדש הלבנה ולסמוך על זה שהאבנים העומדים סמוך למקום שאינו נקי יהיו נחשבים כמחיצה המפסקת, ומעכ"ת נ"י הביא ראיה כמו דמהני מחיצה לענין שבת בסימן שס"ב באו"ח ה"נ הוי מחיצה לענין טו"א, הנה לכאורה נראה דלענין טו"א כיון דלא בעינן מחיצה ממש דהא בכסוי סגיא בעששית כמבואר להדיא באו"ח ריש סימן ע"ו א"כ אפילו אי לא הוי מחיצה ממש מ"מ אם ע"י האבנים העומדים נגדה אינו יכול לראות הצואה אפילו

ביום

ביום לא גרע מכסוי עכ"פ דהא מיירי מסתמא באופן שאין מגיע לו ריח רע דבריח רע מגיע לו קיי"ל כדעה ראשונה בסימן ע"ט סעיף ב' דאפילו רשות אחרת לא מהני וא"כ כיון שאין ריח רע מגיע לו וגם איכא כראית ע"י האנשים העומדים שם שפיר קרינן ביה והיה מחנך קדוש, מ"מ כ"ל דאפילו לדעת הרא"ש במחבר שם סעיף ב' דהיכא דהוי ברשות אחרת מהני אפילו אם רואה את הצואה היינו דווקא היכא שהצואה ברשות בפני עצמה או שהיא מכוסה לגמרי כמו צואה בעששית אז לא מיק לנו הראיה דלאו בראיה תליא משא"כ באיכה עומדת ברשות בפ"ע רק ע"י המחיצה שמפסיק בינו לבין הצואה, כה"ג היכא שנראית ע"י המחיצה ממילא לא הוי הפסק ולא דמי לעששית דשם הוי מכוסה עכ"פ לגמרי וא"כ אם המחיצה של בני אדם הוא באופן שאיכה כראית אפילו אם היה יום לא גרע מכסוי ומותר לקרות שם דהוי מחנך קדוש, והא דבמקום גבוה מהני להרא"ש אפילו כראית היינו משום שהוי רשות בפני עצמו משא"כ הכא אם כראית לא הוי מחנך קדוש אע"ג דהוי מחיצה מ"מ כיון שנראית הצואה לא קרינן ביה מחנך קדוש ולא דמי לעששית דעכ"פ הוי מכוסה לגמרי, והא ראיה דהא מלפניו צריך להרחיק מלא עיניו אע"ג דחוץ לד' אמות חשיב ליה רשות אחרת ובאמת הקשה כן הרשב"א למה צריך מלא עיניו כיון דחוץ לד"א הוי רשות אחרת (הובא בפר"ח שם סימן ע"ט) וע"כ צ"ל דהדא מתרצי בפיק דאם איכה כראית סגיא ליה ברשות אחרת ולכך מאחוריו סגיא ליה בהרחקת ד' אמות וכן כשהיא במקום גבוה או כמוך דאז הוי מלד עצמה רשות חלוק מותר להרא"ש אפילו אם רואה אותה דהוי כמי מחנך קדוש משא"כ אם איכה מונחת ברשות בפני עצמה דהיינו שהמקום מלד עצמו יהיה רשות בפני עצמו כל שנראית לא הוי מחנך קדוש, והרווחנו בזה לתרץ קושיית הרשב"א שהביא פר"ח דלמה לא סגיא גם מלפניו בד"א ולמה בעינן כמלא עיניו, ולדברינו א"ש דוודאי כשהיא ברשות בפני עצמו דהיינו שהמקום מלד עצמו הוי רשות חלוק אז מותר בכל גוונא דהא הוי מחנך קדוש ומותר לקרות אפילו כראית משא"כ כשאין המקום רשות חלוק מלד עצמו רק ע"י הרחק אז בעינן שלא יהא כראית ג"כ דאם כראית לא הוי מחנך קדוש ולכך מאחוריו דאיכה כראית סגיא בד' אמות דהוי ברשות אחרת משא"כ מלפניו לא סגיא בד"א דאע"ג דהוי רשות אחרת מ"מ כיון שאין הרשות חלוק מלד עצמו לא הוי מחנך קדוש רק אם איכה כראית ג"כ, וא"ש שיטת הרא"ש דבמקום גבוה או כמוך דהוי רשות חלוק מלד עצמו סגיא אפילו אם כראית, וא"כ בכ"ד ג"כ אם המחיצה של בני אדם הוא רק באופן זה שהיה כראית ביום וודאי לא סגיא אפילו לדעת הרא"ש דכאן כיון שאין המקום רשות חלוק מלד עצמו כל שכראית תו לא הוי מחנך קדוש ורק באופן שהמחיצה כעשה כך שאפילו ביום לא היתה כראית [דמה שאינו כראית בלילה לא מהני לענין צואה כמבואר להדיא בסימן ע"ט סעיף א'] א"כ אפילו אם לא כדון אותו כמחיצה ממש מ"מ לא גרע מכסוי ופשיטא שמותר לקרות אם מחילת אנשים מפסקת באופן שאין הצואה כראית אם היתה שם, ומ"מ כ"ל דאינו מותר רק אם האנשים יודעים שעומדים שם לשם מחילה וימתינו עד סוף הברכה דאלא"ה יש לחוש שילכו באמלע הברכה ולא יהי' רשאי לגמור או שלא ירגיש שהלכו משם האנשים ויקרא במקום שאינו נקי ומחילה לא יצא דלא גרע מספק צואה באשפה המבואר בסימן ע"ו סעיף ז' דלא יצא וה"כ כיון דדרך האנשים לילך ממקומם לא מהני רק שיעמדו במכוון לשם מחילה ולא דמי לש.ח דבעינן שלא ידעו האנשים שעומדים שם לשם מחילה דהתם שאני משום דאסור לעשות מחילה בשבת

ועי' בסימן תר"ל סעיף י"ב, ודו"ק [מה שהביא דברי התוס' יו"ט פ"ב מס' כלאים משנה ח' ראיתי גם בתוס' ר' עקיבא איגר שהביא דבריו בל"ע]. — כ"ז כתבתי בחפזי כמעט בלא עיון בספר וימחול לשאול פה קדוש ידכ"פ הרב הגאון שליט"א אם מסכים ג"כ לזה, והכלע"ד כתבתי פק"ק באכיאהד ב' לסדר חקת תרכ"ט לפ"ק.

אליעזר דייטש.

— סימן נ"ה —

מעשה היה בשו"ב שילא עליו קול ריטן שזנה עם נערה אחת והנה לאחר גביית העדות כדת וכדין לא היה שום עד כשר רק בתולה אחת העידה בפני השו"ב כי באתה אל ביתו בעת שלא היה שם שום אדם וראתה נערה אחת שוכבת שם על הספסל מגולה עד לווארה ומלאה השו"ב שיכב עליה וכשראה אותה באה לביתו קם על רגליו וירד ממנה, והשו"ב הכחיש אותה לגמרי והכת תאים שהוליא הקול הוא הקלב, והנה לפסול השו"ב פשיטא שאין שום חשש לפוסלו כי ע"א אפי' כשר בהכחשה לאו כלום הוא, כמבואר בש"ס ובפוסקי' דכל היכא שאינו בידו ע"א לאו כלום בהכחש', עי' בשו"ע יו"ד סי' קכ"ז, אח"כ שאלנו להקלב האיך הוא בלבו אם הוא מאמין להנערה הזאת שהעידה על השו"ב כדברים הנ"ל ואמר שבלבו מאמין לה. והנה אע"ג דברמ"א שם מבואר שמלמדין אותו לומר אינו מאמינך, כבר כתב הש"ך שם ס"ק י"א דהיינו קודם שיבא העד דלאח"כ האיך ילמדהו לשקר, אח"כ אמרנו להקלב כי אם הוא מאמין וסומך על דברי העד, יהי' אסור לו לאכול משחיטתו אע"ג שלאחרי' יהי' השו"ב כשר ואפשר שגם למכור הבשר לאחרי' יהי' אסור לו מאחר שהנער' שהעידי' על השו"ב כאמנת עליו כבי תרי וסומך על דברי' אמר שאם היה יודע שע"י שמאמין לה יהי' אסור לו למכור הבשר וע"י"ז יהי' לו הפסד גדול בעסקו לא היה אומר שמאמין, ומעתה כעיי' בדבר מה משפט הבשר אם הקלב ירלה למכור הבשר שנשחט אלל השו"ב הנ"ל אם רשאי מאחר שאמר שבלבו הוא מאמין לדברי העדות שהעידו עליו לפוסלו, ומדי אשאל עזר שלא אכשל ח"ו בדבר הלכי

ויהי ד' עמכו!

הנה הא וודאי מלתא דפשיטא הי' אם הקלב עלמו היה אומר שהוא ראה שהשו"ב זכה עם נערי שנפסל עי"ז לשחיטה אע"ג שהשו"ב לא היה נפסל דאין ע"א כאמן להוליא מחזקי' כשרות מ"מ לדידי' בוודאי היה אסור אפי' אם היו באו עדי' והכחישהו דעל עלמו מהימן מכח דשוויי' אנפשי' חד"א וע' פרמ"ג ליו"ד בשפ"ד סי' א' ס"ק ל"ט שהאריך בזה, והגם שבשו"ע יו"ד סי' א' סעי' י"ד כתב דהעד עלמו מותר לאכול מכאן ולהבא והי' מדברי מהריק"ו שורש ל"ג והטעם הי' שאפי' לדברי העד אפשר שכבר עשי' תשובה כבר האריך שם הפר"ח ס"ק מ"ב לחלוק עליו מטעם כיון דלפי דברי העד פושע זה רשע הי' ופסול עד שיקבל עליו דברי חבירות ועי' שם בכרתי ס"ק מ"א והנה בכה"ג לא מיבעי' שהעד עלמו אסור לאכול משחיטתו רק הבשר שלו אסור לאחרי' ג"כ מטעם דכאמן על שלו, וכן איתא להדיא בשו"ת שאילת יעב"ץ ח"ב סי' קמ"ד דהבשר של העד שהעיד על השו"ב אסור לכל העולם ג"כ מטעם דכאמן אדם על שלו. אמנם בכ"ד שהקלב אינו אומר שהוא בעלמו ראה שהשו"ב עשי' מעשה רשע כזה שנפסל לשחיטה רק שאותו הנערי שהעידי עליו כאוני עליו כבי תרי וסומך עליה, בכה"ג יש להסתפק אם הוא מותר למכור בשר הזה לאחרי' שאיכי נאמניי' לאותה הנערי שהעיד' לפסול השו"ב כיון שלאחרים לא נפסל השוחט הזה כלל:

והנה מקור הדין דאפי' במקו' דלא מהני ע"א מ"מ אם מהימן לי' כבי תרי הוי כשנים היא במס' קידושי' (דף ס"ו ע"א) גבי ההוא שמיי' דאמר לו אשתך זנתה, ואמרי' אי מהימן לי' כבי תרי חייב להוציאה משמע דהיי' מה"ד כיון שסומך על דברי אותו העד לגבי' דידי' האמינתו התור' כשנים, ומ"ש הרמ"א ביו"ד סי' קכ"ז דאם אומר שאינו מאמין לו אע"ג דבלבו מאמין לו כבי תרי אין להחמיר, כבר כתב שם הש"ך ס"ק ע"ו דהיינו דווקא אם מאמינו בלבו לגבי דבר אחר דווקא ולא לאותו דבר ממש משא"כ אם מאמין לו בלבו על אותו דבר ממש איך יגדה מלבו לומר לו אינו מאמינך והנה הך דינא דמס' קידושי' דאי מהימן לי' חשוב כבי תרי הובא בשו"ע אהע"ז סי' קט"ו סעי' ז' ובסי' קע"ח סעי' ט' דאפי' לענין לאסור עליו אשתו נמי מהני אם מאמין בלבו לאותו העד ואין חילוק בזה בין עד כשר לעד פסול כמבואר להדיא באע"ז סי' קט"ו סעי' ז', ואין להתעקש ולומר דכמו דאיתא בשו"ע אע"ז סי' קע"ח סע"ק ט' דבזמה"ז שיש חרם ר"ג שלא לגרש אשתו אינו נאמן לומר שמאמינ' או שמאמין לדברי העד, והיינו טעמא כיון דהיי' עי"כ משועבד לו אינו נאמן ע"י כאמכוהו להפקיע עצמו משעבודי', ה"נ כיון שהקצב מחוייב לשחוט אצל השו"ב שכך קבלו אותו א"כ נאמן לומר שמאמין לדברי השעד לפוסלו ויפקיע עצמו משעבודו, דלא דמי כי עוכלא לדנא, דהתם הבעל אי אפשר לו בשום אופן להפקיע עצמו ממה שהיי' משועבד לאשתו, אבל הכא אטו הקצב אם ירצה לעקור דירתו משם לא יהי' רשאי לו לילך במקום שירצה וממילא לא יהי' משועבד להשו"ב בכה"ג וודאי הי' נאמן לגו שבלבו הי' מאמין וסומך על העד שהעיד לפסול השו"ב:

אמנם אם זהו הבשר נאסר לאחרי' ג"כ שאינ' מאמינים להעד לפסול השו"ב, נ"ל דתליא בהא דאי אמרי' דמה שאסור לאותו שהעד נאמן אללו ומאמין לו בלבו הי' רק מחמת שלבו נוקפו א"כ פשיטא שיוכל הקצב לומר לדידי וודאי אסור לאכול משחיטי' זה השו"ב כיון שלבי נוקפי משא"כ לדידכי כיון שאין חשש בלבכם להאמין לאותו העד מותר לכם לאכול, אמנם אי אמרי' דהא דנאמן לו כבי תרי הוי כשנים ממש לגבי מי שהעד נאמן אללו, דאפשי"ל דהא דהצריכה התור' ב' עדות הי' רק מספק', דהא באמת גם ב' עדים יכולי' להיות שמשקרי' כמה שהבליע הרמב"ם בנעימות לשונו סוף פ"ז מהלכ' יסודי התורי רק שהי' גזה"כ להאמין לשני עדים. אפי' אם אינו מאמין להם בלבם, אמנם למי שמאמין הוי אפי' ע"א כשנים, ומה"ת הוי לגבי מי שמאמין כאילו העי"ו ב' עדים בפניו, וא"כ לפי דבריו שמאמין לו הוי כאילו העידו ב' עדים ונתקבלה עדותן על השו"ב שהי' פסול, רק שאנחנו אינו מאמיני' לע"א וא"כ לפי דברי המאמין הוא אסור מדינ' ולגבי עצמו מ"מ הי' נאמן על שלו, וא"כ אסור הבשר הזה לכל העולם, — ויש לעשות קלא סמוכי' לדברינו, דעניין שני עדים הי' רק [illegible], וכל שמאמין הוי אפי' ע"א כשני עדים מדברי הפרי תואר ביו"ד סי' א' ס"ק כ' עיי"ש ודוק, וכאי' מה דקמן בס"ד, במס' כתובו' פ"ה ע"א איתי' בגמרי דרבא אמר בת ר"ח קים לי בגוה וסמך עליה להחזיק אשה אחת לחשוד' ועל ר"פ לא סמך לומר שהשטר הי' פרוע, ומשם למד המהריק"ו שורש פ"ב דיותר מאמין לאדם שהי' אללו תדיר וגם ב' מלאים אחר אע"ג שגם ר"פ הי' מסתמא מוחזק בעיני רבא לאדם כשר והגון, רק כל שהי' מכיר בו יותר נאמן אללו יותר ועי"כ צ"ל מדסמך רבא ע"ז אפי' להוציא ממון עמכה ולהחזיק' לחשודי' עיי"ש ורש"י ד"ה לשבועי' אשכנגדה, דכל שהי' נאמן בלבו הוי כאילו ידע אמיתת הדברי' בבירור והוי כשני עדים מה"ת, רק שבזמה"ז אין סומכי' על כח לעניין ממון וכמבואר בשו"ע חו"מ סי' ע"ו סעי' ה' ועי' שם בס' כתה"מ ס"ק ב', ועי' ברמב"ם רפ"ד פי' כ"ד מהלכ' סנהדרי' וז"ל: יש לדיין לדון בדיני ממונות עפ"י הדברי' שדעתו נוטה להם שהי' אמת וכו' אעפ"י שאין שם ראיה ברורי', ובס"ף הלכ' ד' כ' שם וז"ל: ואעפ"כ אם העיד אדם נאמן בדבר מכל הדברי' ונטתה דעת הדיין שאמת הוא אומר וכו' עיי"ש ושם בס"ף הלכ' א' כתב וז"ל א"כ למה הצריכה התור' שני עדי' שבזמן שיבאו שני עדים לפני הדיי' ידון עפ"י עדותן אעפ"י שאינו יודע אם באמת העידו או בשקר עכ"ל, מדברי' אלו יש לשפוט ראי' דהך דינא דמס' קידושי' דאי מהימן לי' כבי תרי חייב להוציא אשתו הוי מה"ת דלגבי' דידי' הוי כאילו העידו שני עדים, וא"כ אע"ג דלענין ממון אין דכן בכה"ג כלל בזמה"ז, מ"מ לענין איסורא לגבי עלמי דמהני אפי' בזמה"ז מהני הך נאמנות כשני עדי' דעלמא מה"ת, וא"כ בכ"ד שהנערי שהעידי' על השו"ב לפוסלו, הי' קרובתו של הקצב ויש רגלים לדבר שהי' נאמנת אללו באמת הוי עכ"פ לגבי דידי' כאילו העידו עליו שני עדים. והנה פשיטא מי שאומר אני יודע עפ"י שני עדים שהשו"ב הזה הי' פסול אע"ג שאנחנו אין מאמיני' לו כיון שאין אנו יודעי' כלל אם היו שני עדי' מ"מ לגבי עצמו הי' נאמן ונאסר הבשר הזה, וה"כ מכיון שהוכחנו מדברי הגמרי ומפוסקי' דהיכא שמאמין בלבו נחשב לגבי עצמו כאילו ב' עדים העידו ובפרט עפ"י דברי שו"ת מהריק"ו סי' פ"ב שאל"א בזה אם הוא גם כה דאז מאמין לה יותר כמו בעובדא דרבי לגבי בת ר"ח, וא"כ אע"ג דלנו שאין מאמיני' לה לא מועיל עדותה לאוציא השו"ב מחזקתו מ"מ לגבי הקצב הוי כאילו ידע בנפשו שעפ"י עדי' העידו לפסול זה השו"ב, דאדם נאמן על שלו ונאסר הבשר שלו לגבי אחרי' ג"כ, וגדולה מזו מלינו בשו"ת חו"י בהשמטות (השייכי' לדף קל"ז) אפי' בדבר שידע בעצמו שהי' מותר כגון שנפסק שלא כדין אסור לו לשחוט לאחרי' שאינ' יודעי' כלל עיי"ש שמלמד כן מכים הכא איפכא שהי' יודע בעצמו שהשו"ב הזה פסול הי' דלגבי דידי' הוי כאילו העידו עליו שני עדים א"כ פשיטא דהוא אסור למכור הבשר הזה לאחרי', אע"ג שלגבי אחרי' שאינ' מאמיני' לא נפסל השו"ב כמ"ש ודו"ק, רק אי הוי"א דהא שאסור למי שמאמין הי' רק משום שלבו נוקפו ולא דמדינ' הוי כשני עדים אז הי' מקום לומר דהוא עצמו מותר ליתן לאכול למי שאין לבו נוקפו, משא"כ למה שהוכחנו בס"ד דמה"ת כל שמאמין לו בלבו הוי כשני עדי' א"כ פשיטא שאסור למכור לאחרי' ג"כ דהוי כאילו העידו שני עדים לפניו וידע שהשו"ב נפסל, ואיך יאכיל לאחרי' ומהגם כיון שאדם נאמן על שלו א"כ הבשר שלו הוי לדידן כמי כאילו היו ב' עדי' מעידי' על השו"ב לפוסלו, ודוק היטב:

ומאחר שזכינו להביא ראי' דהא דמהימן אללו הוי כנאמנות לגבי' דידי' עפ"י שני עדים א"כ י"ל דגרע טפי מאילו הוא אומר שהי' ראה בעצמו שהשו"ב עשה עבירי' שנפסל עי"ז ועדי' מכחישי' אותו דאז ג"כ הדין דלדידי' אסור מכח שוי' אנפשי' חד"א דבכה"ג היה עכ"פ מקום להתיר לו למכור לאחרי' להסיברי' דשוי' אנפשי' חד"א הי' מטעם נדר עי' בשעה"מ פ"ט מהלכי איסור' שהאריך בזה, א"כ לאחרי' היה מותר עכ"פ כמו מי שנדר שלא לאכול בשר וכי אסור לו למכור לאחרי', משא"כ הכא שהקצב אינו אומר שהי' ראה בעצמו שהשו"ב עבר עבירי' שנפסל על ידיה, רק בשום לבו אומר שהעד שמעיד עליו נאמן אללו והוי"ל לגבי' דידי' כאילו היו שני עדים נגד השוחט לפסלו, וא"כ ממילא הבשר שלו אסור גם לו גם לאחרי' מה"ת כאילו היו שני עדים נגד השו"ב דלגבי' הקצב שמאמין לדברי העד הוי"ל כשני עדים מעידי' כמ"ש בס"ד, ודו"ק ((ועיי' בשו"ת בית היזלר יו"ד סי' ל"א)):

ומדי

ומדי דברי בהך ענינא דהא דמהימן לי' דהוי כבי תרי הי' מה"ת כשני עדים כשרים ממש, מצאתי רב וחנא דמסייע לי הגאון בחתם סופר לאה"ע ח"א סי' ל"ד שכ' שם בד"ה סדע שכן הי' ת"ל: אע"כ העדאת עדים ונאמנותי' אינו אלא מגזה"כ וכו' משא"כ ערכאו' של עכו' דחזקי' לא מרעי אומנתיהו לשקר עדיפי בזה מעדי' כשרי' דגזה"כ בעלמא הי', עכ"ל, מוכח להדיא כמ"ש דמה שלבו של אדם נוטה להאמין היא בודאי כשני עדים, רק שיש ענין שלבות בני אדם שוין בזה כמו בערכאו' של גוי' דכל אדם יודע שאינו משקר, ויש מי שלבו נוטה רק לזה ולא לאחר עכ"פ כל שנאמן אצלו הוי בגדר שני עדי' ועכ"פ לא גרע מב' עדי' וממילא בכ"ד כל שהקלב אומר שקרובתי נאמני' אצלו הוי לגבי' דידי' כאילו שני עדי' העידו על כשו"ב שנפסל ואסור הבשר שלו שנאמן הוא על שלו גם לאחרי', ודו"ק:

— סימן נ"ו —

המכרה במים עליותיו, יריק ממעל ברכותיו, לכבוד אהובי ידידי הרב המאה"ג החו"ב וכו' מו"ה אברהם יצחק קליין נ"י דומ"ץ בק"ק טאקאי יצ"ו:

אמש לעת ערב קבלתי מכתבו וכו' וע"ד שאלתו בהא דאיתא בשו"ע או"ח סי' תקכ"ו במת ביו"ט שני שאעפ"י שמותר מדינא לחלל עליו אפי' כל מלאכות דאוריי', מ"מ כתב הרמ"א שם וז"ל: ובמדינה אלו אין נוהגין כן אלא כל היכא דאפשר בעכו"ם עושין הקבר והארון והתכריכין ע"י עכו"ם (ועיי' בס' ברכי יוסף שם שכתב דהתכריכין נוהגין הנשים לתפור ע"י שטי) והובא ג"כ בשלטי גבורים במס' ביצה ו' ע"א, ושואל מע"כ נ"י באיזה צד מקרי אפשר ע"י עכו"ם, הכי נימא דאם יש עכו"ם שמבקש הרבה מ"מ צריכין ליתן לו אפי' מבקש אלף פעמים בשכרו? הנה תגם שזהו פשיטא דלא מקרי אפשר אם מבקש הרבה והראי' שהרי הרמ"א לא כתב שם אם „יש שם עכו"ם" עושין ע"י עכו"ם דהי' משמע כל שיש עכו"ם מחוייב לשכור עכו"ם אפילו ביוקר גדול ולא כתב רק אם אפשר ע"י עכו"ם כלומר דמשמע שאפשר למצא עכו"ם בשכר שרגיל, וגם מסברא הוא כן דאטו הרקבא דדינרי מעיילינן לי' לעכו"ם, מ"מ אמרתי להביא ראי' מדברי הגמ' והפוסקים דכל שמבקש מעכו"ם שכר הרבה יותר מכפי שרגיל דזהו מקרי כמו שאם לא הי' עכו"ם כלל לפנינו ומותר ע"י ישראל, דהנה במס' כלאים פרק ז' משנה ו' האנס שזרע את הכרם וקצרו אפי' במועד עד כמה הי' נותן לפעלים עד שליש יתר מכאן קוצרו כדרכו, והנה מהו הפירוש עד שליש הביא הרע"ב שם ב' פירושים חד ס"ל עד שליש בשכרן כלומר שליש יותר מהראוי ליתן לפועלים ואית דמפרשי עד שליש בדמיהן ממה שהתבואה שוה, ופלוגתא זו איתא להדיא בירושלמי במס' כלאים, עכ"פ חזינן להדיא דכל שצריך ליתן יותר משליש על שכר הרגיל הוי כאי אפשר למצא פועלים, ואם אפילו להשהות כלאים התירו שלא יצטרך ליתן שכר הרבה עכ"פ במת ביו"ט שני דמדינא הותרו לגבי' כל המלאכות כמו בחול רק המנהג שעשו איזה מלאכות ע"י עכום פשיטא שאם הי' צריך ליתן לעכו"ם שכר הרבה והרבה יותר מפי הראוי ליתן דלא מקרי אפשר ע"י עכו"ם בכך (וזה וודאי פשוט שאם יצטרך המת להמתין עד שימצאו עכו"ם שאסור להשהותו בשביל זה) ומלשון הרמב"ם מבואר להדיא דכל שלא ימצא בשליש יותר דהוי כאילו לא נמצא עכו"ם כלל דז"ל הרמב"ם בהל' כלאים הל' י"ב אנס שזרע הכרם כשילך האנס יקצור הזרע מיד ואפי' בחוה"מ „ואם לא נמצא פועלים" יוסיף להן עוד שליש בשכרן, והובא ג"כ בזה"ל ביו"ד סי' רצ"ו סעיף ח', הרי להדיא דאם יצטרך ליתן יותר משליש על שכרן הרגיל הוי כאי אפשר למצא עכו"ם, הרי מבואר להדיא ממתני' ופוסקים דכל שיצטרך ליתן שכר הרבה הוי כאילו אין כאן עכו"ם כלל, — והגם שזהו הי' פשיט אצלי דכל שיצטרך ליתן שכר הרבה הוי כאילו אין כאן עכו"ם מ"מ רציתי להביא ראי' משיטת הפוסקים ואכהריכהי נעיינין ממתני' דמס' כלאים שהבאתי בס"ד, ושמור זה הכלל ללמוד במקום אחר ג"כ דכ"מ שנכתב שאם אפשר ע"י עכו"ם יעשה ע"י עכו"ם, דאפשר לא מקרי רק עד שליש יותר משכר הרגיל. — והנלענ"ד כתבתי פה האנשאוויץ יום ג' שלח תרנ"ג לפ"ק. — ידידו הדו"ש בלונ"ח,

אליעזר דייטש.

— סימן נ"ז —

שוכ"ט לכבוד אהובי ידידי הרבני המופלא ומופלג חריף ובקי כפלא עטרת הנגידים אדם יקר מאוד נעלה המפורסם וכו' מו"ה אהרן גוטטמאנן נ"י אבן יקר בק"ק ווראנוב יע"א:

מכתבו הגיעני, ופניתי מעט מטרדותי להשיב **מפני** הכבוד כי רב הוא ושאל בשכל ועלתה בידו לדעת דבר הלכה בהליכות עולם בענייני יקרא דשכבי אם נכון לעשות מחילה של ברזל סביב הקבר כי יש שם אחד אשר רוצה לעשות מחילה של ברזל סביב לקבר אביו, — ועוד שאל בדבר המנהג כשמשימים המת בקבר בארון הולך אחד לקבר ומשים הגעפליך בידיו וגם משים החרסים על עיניו, אולם לאשר יש הרבה אנשים שמפחדים מזה ויוכל הדבר להתבטל לגמרי. או שלא יזדמן מי שירצה להתעסק בזה רק איש אשר אינו לפי כבודו של הב"מ, אם לא היה טוב יותר שיתנו הגעפליך וגם לשום החרסים על עיניו קודם שמשימים אותו בקרקע, כך הוא שאלותיו שתים ובקש לשמוע דעתי בזה, ובנא אל המאוחר בס"ד:

הנה כבר העליתי בשו"ת אחרת בס"ד דכל המנהגים שבני ח"ק נוהגים עם המת יש לדקדק בהם ביותר והבאתי ראי' ממס' סנהדרין (דף מ"ו ע"ב) דמספקא לי' קבורה מה"ת או מדרבנן ובעי שם למפשט מדקבריה רחמנא למשה ודחי דלא לשני ממנהגא ע"ש, עכ"פ מוכח בבירור דהמנהגים שנוהגים עם המת חשובים ויקרים כל כך עד שאפילו הקב"ה כביכול לא רצה לשנות מהמנהג, וזהו רמז נאה עד כמה צריך לדקדק בהמנהג, והנה המנהג בהגעפליך הגם שלא נמצא מבואר אפילו בספר מעבר יבק מ"מ מרן החת"ס ז"ל ליו"ד סימן שכ"ז רצה לחזק המנהג ושלא לבטלו, וכבר אמרתי הגם שמי שמעיין בספר מעבר יבק כתוב שם כמה כוונות שצריכין המתעסקים לכוון בשעת הטהרה והלבישה ואין אנו יודע עד מה, מ"מ אם עושים כל מ"ש שם הוא להועיל לנפש המת כמו שנותנים לחולה איזה רפואה. וסממנים המועילים הגם שהוא בעצמו אינו מבין כלל מהות הסממנים מ"מ כיון שנכנסו לתוך גופו המה לו להועיל, כמו כן בהרבה מצוות הגם שאין אנו מבינים סודם מ"מ מי שעושה המצוה נתקדש ע"י המצוה, והרי אנו מברכים אשר קדשנו במצותיו מוכח דכל מצוה מועלת לקדש האדם רק שיהיה כוונתו לש"ש אפילו שאינו יודע סודות המצוה כמו כן בכל אלו דברים שנוהגים בני הח"ק לעשות למת וודאי כנכה יסודתם בהררי קדש כי כל אלו הם לתועלת המת וא"כ אפילו אם המתעסקים אין יודעים הכוונה מ"מ מועיל למת, והנה בהגעפליך כבר כתב שם מרן החת"ס ז"ל לקיום המנהג, והנה לשנות ולבטל לגמרי המנהג הן מה שנוהגים בגעפליך הן בהחרסים על העינים וודאי אסור לבטל, אמנם מה שנסתפק אם לא היה טוב יותר לעשות כל זה למת קודם שמניחים אותו בקרקע, נ"ל

דמותר

דמותר כיון שיש לחוש שאם לא יעשו קודם יתבטל ח"ו כל המנהג, או שיהיה ח"ו גנאי למת שלא יזדמן מי שירצה לעשות כן, רק אם אסור לא יהיה לכבודו, וכדמות ראיה יש להביא משו"ת מהר"ש שיק או"ח סימן ל"ב שהתיר להוליך המת בעגלה אם הבית החיים רחוק מן העיר הגם שמלוים לשאת בכסף דווקא, מ"מ כיון שהוא רחוק אולי לא יזדמנו אנשים כפי צורך המת לקברו ויהי' גנאי לו א"כ ה"נ יש להתיר, רק שצריך לראות שלא יפלו החרסים מעיניו גם בקבר, וסמך לכסות עיני המת אפשר שהוא מזוה"ק פ' ויחי (דף רכ"ו) וז"ל: ואי אשתאר עינא פקיחא והוא חיו אחרא ישרי על עינא בכל מה דאסתכל אתלטיא ולאו יקרא דעינא הוא וכו' לבתר אתכסי בעפרא עכ"ל עיי"ש, וא"כ ממילא אם מכסים אותו קודם שמניחים אותו בקבר וודאי טוב:

ועל דרך הפשוט י"ל דהוא ליקח מוסר לאשר עיקר התאוה הוא בעינים כמ"ש העין רואה והלב חומד ואם ישים אל לבו כי סופו לעפר, יכניע היצה"ר, משו"ה משימים חרסים על עינים שיקחו מוסר שלא לילך אחר העינים מי שנמשל לחרס הנשבר וא"כ אדרבא אם משימים החרסים עוד קודם שמשימים אותו בקרקע שיראו כל העומדים שם ואולי יתן אל לבו יותר יתעוררו לתשובה ויהיה זכות לשם גם להמת כדי שיתעוררו ע"י לתשובה, ע"כ נ"ל ברור שגם יכולין ליתן החרסים על העינים קודם שמשימים אותו בקרקע באופן שלא יפלו משם גם כשיהיה מונח בקבר מותר ליתן הגעפליך והחרסים גם קודם שמשימים אותו בקרקע כיון שיוכל לבא ע"ז התעוררות תשובה לעיני העומדים שם — (ואפשר עוד טעם לחרסים שמשימים על העינים של מת עפימ"ש בס' מעבר יבק בשפתי צדק פ"ב בסוד כמראה הבזק שהוא כאור היוצא מבין החרסים, פי' אם הקח חרס נקוב נקבים דקים ותכסה בו האש וכו' ימשכו ניצוצות ושלהביות צבועות עולים ויורדים עיי"ש, וא"כ אפשר שע"י החרסים רואה המת כמה אורות גדולות וטובה לו), — ועי"ד שאלתו בגדר של ברזל סביב לקבר. לטיתי להעתיק לו מ"ש זה איזה שנים (עיי' לעיל סימן מ"ח), והנה לאשר הדור פרוץ בעוה"ר ורוב מעשי אנשים אלו הוא רק לדמות להגויים בחייהם ובמותם לא נפרדו, אשר על כן גם המצבות שקראו חז"ל נפש למת חוקקים עליהם בכתב ולשון אחרת לשון נכרים ולא לשון שבדו להם חכמים ולא אחביוה עושים זאת, וכבר הארכתי גם בזה (עיי' לעיל סימן ג'), ע"כ יש למנוע זאת לגמרי ומצוה למחות בהם למען לא תחזקנה ידי עושה רשעה, וד' יגדור פרצת עמו ישראל במהרה ויבולע המות לנצח ויקיצו ישני אדמת עפר יקוצו לחיי עולם. — והנלענ"ד כתבתי פק"ק באניהאד יום ד' (ח"י טבת) לסדר ויאמן העם וישמעו, שנת תרס"ו לפ"ק. והנני ידידו הדוה"ש באהבה,

אליעזר דייטש.

— סימן נ"ח —

החיים ושלום וכל טוב אל כבוד אהו' ידי"נ רב חביבי הרב הגאון הגדול צדיק כשגב וכו' כקש"ת מו"ה **יודא גרינפעלד** נ"י אבדק"ק **סעמיהאלי** יל"ו:

יקרת מכתבו הגיענו, ושמחתי בשמועתו כי רב הוא כי ספרי מלא חן בעיני הדר"ג נ"י ועל זה התפללתי אשר יהיו דברי להועיל קצת אפילו לגדולי דורנו נ"י. — ועל דבר תורפה דשדר לן מר לתרץ קושי' שאל דוד שהקשה למאן דס"ל דשגגת כרת שמה שגגה א"כ אמאי לא יתחייב בקרבן לר"מ דס"ל כל שהוא למכות וכתב הריטב"א במס' מכות י"ז בשם הר"מ דמשו"ה אינו מחייב קרבן בכ"ם משום דקרבן אינו בא רק על שוגג ובשוגג לא שייך אחשביה, וקשה הא שפיר שייך אחשבי' במזיד למלקות ושוגג לקרבן, וכתב הדרי"ג נ"י דבר שכלי על פי מ"ש רש"י מס' שבועות (דף כ"א ע"ב) ד"ה למכות בהתראה, ומש בעי רש"י בזה, וע"כ דנאמת כיון דהתרו בו א"כ חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן וא"כ ממילא גם קרבן לא שייך, כך הוא הוכן דבריו ורפח"ח ((ועיי' וילקט יוסף מחברת א' סימן כ')) — ואמרתי רק להוסיף קצת דהנה בגוף הסברא דאחשבי' הקשיתי זה רבות בשנים אמאי לא אמרינן איפכא דאחזוקי איסורי ברשיעי לא מחזקינן ומשו"ה אכל רק כ"ם משום שאין רצונו לעבור על איסור, ויעוי' במנחת חינוך סימן רפ"ח, וימחול נא לעיין בספרי ח"ב בשער איסור והיתר שער א' חלק שני אות ג' ד' הערותי בזה, אמנם לפי דברי רש"י הנ"ל א"ש דרש"י בא לתרץ זאת דלא נימא כמ"ש הלח"מ פ"ה מהלכות שבועות דאחזוקי אינשי ברשיעי לא מחזקינן ומסתמא לא אחשבי' וע"כ פרש"י דמיירי בהתראה וכיון שהתיר עצמו למלקות ע"כ דאחשביה וממילא כיון דלוקה לא שייך חיוב קרבן דנפטר מכרת ולא דמי למ"ש התוס' מס' שבת ל"ג ע"ב ד"ה שסגג דהכא לכ"ע לא חייב קרבן כיון דלוקה על הך מעשה גופא, ובפרט דלר"מ לשיטתו וודאי לא קשה כיון דס"ל במס' חולין (דף ה' ע"ב) דבעינן שב מידיעתו א"כ במזיד לענין מלקות לא הוי שב מידיעתו עכ"פ ובפרט לפימ"ש התוס' מס' שבת ס"ט ע"א בד"ה אלא למובנו לחלק בין הזיד בכרת דחשיב ליה שב מידיעתו משום דאפשר בתשובה וקרבן לאו בר תשובה הוא וא"כ ה"נ לענין מלקות כיון דבתשובה לא נפטר ממלקות א"כ הו"א וודאי לא שב מידיעתו ולא שייך קרבן, ודו"ק. ולא בא הכותב רק להראות חבוכותי' דמר הדרי"ג נ"י גבן, ויהי' לו בזה רב ברכה ושלום כאוו"נ ונפש או"נ הכותב פ"ק באניהאד א' לסדר למצא חן בעיניך בשמוין לפ"ק.

אליעזר דייטש.

— סימן נ"ט —

יתענג על רב טוב כבוד אהו' אחי הרבני המופלג בתוי' החרוץ איש המעלות ורב תבונות ירא ושלם וכו' כמוה"ה **משה צבי דייטש** נ"י בייסוב **ריבניצא** יע"א:

תפארת מכתבך הגיענו, ועי"ד השו"ב אשר כפר אחד הסמוך לו קבלו אותו שישחוט אצלם עפ"י התנאים שעשו ביניהם כתב, אזה עשר שנים אשר נתקיימו ככל התנאים הן מצד השו"ב הן מצד אנשי הכפר וגם השו"ב נתן שכר חזקה להשו"ב הישן אשר היה שייך לו הכפר מימי קדם, ועתה רוצים אנשי הכפר הזה לקבל לשם שו"ב אחר שידור במקומם באמרם כי צריכים לבעל תפלה וקורא ובאת לשאול אם השו"ב יכול למחות בהם שלא יפסידו חזקתו, כך הי' תוכן השאלה, הנה הדין פשוט בכל אחרונים שכל שו"ב יש לו חזקה בכל הכפרים השייכים לו ובפרט בכ"ד שנתנו כתוב וחתום בוודאי זכה השו"ב בכל ההכנסות משחיטה בכפר הזאת ומי שמשיג גבולו בזה נקרא רשע וחוטא לאבד משחיטתו, כך הדין פשוט בכל האחרונים:

והנה זה רבות בשנים אשר עמדתי על החקירה הזאת לכאורה באיזה זכה השו"ב בההכנסות שלא הוי דבר שלב"ל, אולם הדרנא בי דכאן זכה בתורת שעבוד שהבע"ב שעבדו עצמם ליתן דווקא לזה כל ההכנסות משחיטה ושעבוד חל אפילו בדשלב"ל, ועיי' בש"ך חו"מ סימן ר"ט ס"ק א' שכתב דעיקר כסברא הראשונה דשעבוד חל אפילו בדשלב"ל, ועיי' בקצה"ח סימן קי"ב שכתב מלאה בטעמא משום

משום דהש"ע הש"ד חל על גופו וגופו הוי בא נעולם, הי"כ כשתעבדו כל הבעלי בתים שיתנו ההכנסה לזה הש"ב דווקא וא"כ איך יוכלו אח"כ להפקיע כחו וזכותו, שוב ראיתי בשו"ת בית יצחק ליו"ד סימן ג' שכתב דהש"ב זכה בזה כמו במכירי כהונה, ועי' תוס' מס' ב"מ ו' ע"ב ד"ה הקדישה שכתבו להדיא במכירי כהונה אין הבעלים יכולים לטעון שיתנו לאחר, ועי' ברמב"ם פ"ז מהלכות מעשר הלכה ו' שכתב להדיא דבמכירי כהונה עשו את שאינו זכה כזוכה, ועי' עוד בשו"ת בית יצחק שם סימן ל"ד, וא"כ לא מיבעיי בכ"ד שהש"ב החזיק בכפר הזה מדעת הקהל וברצונם וגם בהיתר גמור וכתורה עשה שנתן להש"ב הישן מעות חזקה בוודאי אין כח לקהל לקבל ש"ב אחר כל שאין להם עד הש"ב איזה טענה או שאין מקיים דבריו כפי התנאי שהותנה או טענת פסול ח"ו, אלא אפילו אם רק מעלמא החזיק בכפר בלא שום קניין כמי אסור לאחר להשיג גבולו, וכן מבואר להדיא בשו"ת בית שלמה ח"ב סימן כ"א, עכ"פ בכ"ד כיון שנתקבל ברצון הקהל בוודאי כל הש"ב המשיג גבולו בזה הוא רשע גמור ושחיטתו אסורה ובוודאי לא נחשדו ישראל על כך, ועי' בדרכי תשובה ליו"ד סימן ב' באות ר"א שהביא הבילות תשובות בזה, וא"כ שפיר ויפה הדין ומכתב ישראל בכל מקומות שנוהגים שכל ש"ב שהוא מוחזק בכשרות אסור להשיג גבולו ושחיטת האחר אסורה, וא"ל להאריך בזה כי הדין פשוט ומבואר. — הכלע"ד כתבתי פ"ק באכיהא"ד עש"ק לסדר ויצא תרכ"ח לפ"ק, — והנני אחיך הדבוק באהבתך דו"ש כה"י,

אליעזר דייטש.

— סימן ס' —

ברכת חיים ושלום סלה לכבוד אהוי הרב הגאון חריף ובקי וכו' כש"ת מו"ה **משה ווייגבערנער** כ"י אב"ד בביהמ"ד הגדול דאנשי אונגארן בעיר **נויארק** [אמעריקא] יל"ו:

נעימות ימינו הגיעני היום, ושמחתי כי ראיתי מכותלי מכתבו כי גם במדינתו לא השבית ד' גואל ונמלאו שם ב"ה רבנים ת"ח גדולים, כן ירבה ד' בישראל, ועל"ד השאלה אשר מעכ"ת כ"י הליע לפני בקהלה אחת שבנו ביהכנ"ס ולייר על הכותלים דמות כל הי"ב מזלות כסדר טלה שור תאומים וכו', ומעכת"ה כ"י עיניו שוטטו במקום מולא הדין בש"ס ופוסקים והאריך אם מותר לקיים לאחר שכבר נעשה כן, ובא להתיעץ עמי לשמוע גם חוות דעתי בזה, וכחזי מה דקמן בס"ד:

הנה לענין עשיית מזלות יש הרבה פוסקים דאין חילוק כלל בין בולטת לשוקעת כיון דגם בשמים אינם נראים בולטות והוא דעת התוס' מס' ע"ז (דף מ"ג ע"ב) ד"ה והא ר"ג הביאו כן בשם הרי"ו ור"ת וריב"א, ורא"ש מדלא משני דר"ג לא היה בולטת וכן משמע דעת הרא"ש שם ודעת הרי"ף ג"כ הכי משמע מדלא הביא רק התירוץ דלהתלמד שאני משמע הא שלא להתלמד אסור אפילו אינו בולטת וכן דעת הר"מ פ"ג מהלכות עכו"ם הלכה יו"ד דדווקא צורת אדם אם אינו בולט מותר אבל צורת מזלות אסור אפילו אינו בולט ולע"ג דדעת הר"ח וריטב"א שם דגם במזלות יש חילוק בין בולט לשוקע וגם הראב"ד שם חולק על הר"מ מ"מ כיון דהרבה פוסקים לא חילקו כלל במזלות בין בולט לשוקע ועי' בס"ג שם ובמרדכי מבו"ה פסק המחבר בש"ע יו"ד סימן קמ"א סעיף ד' דבמזלות אין חילוק בין שוקעת לבולטת והטעם דבשלמא צורת אדם לפרש היא רק בולטת א"כ כשאינה בולטת לא הוי צורת אדם משא"כ מזלות כפי מה שנראה לעינינו ג"כ לא הוי בולט החמה ולבנה לכך אסור אפילו אינו בולטת, ובאמת תמה הכ"מ שם הלכה י"א על הר"מ שנראה כמסופק בהך סברא כיון שגם התוס' סוברים כן, והגה בטו"ז שם ס"ק י"ג רוצה לחלק דלעשות אסור אפילו צורת חמה שלם כמה שנראה לפנינו דהיינו דמות עגול אמנם לשהות אינו אסור רק אם עשה כצורת מלך שיושב בעגלה וא"כ היה שרי לשהות בכ"ד כיון שאינו עשוי כצורת מלך, אמנם אחר העיון קצת אין דבריו מוכרחים כיון דאמרינן דעיקר האיסור היא משום שלפי ראות עינינו הוא כך משו"ה אסור אפילו אינו בולטת א"כ הה"ד אפילו אינו כצורת מלך אסור דהא לפי ראות עינינו לא הוי רק צורת עגול והא ראיה דהגמרא פריך מר"ג שהיה לו צורת לבנות והא גם ר"ג מסתמא לא היה לו צורת מלך או עטרה כיון שבדק בהם את העדים וע"כ דעיקר איסור הוא לעשות הצורת כמה שנראים לפי ראות עינינו, שוב ראיתי בספר דברי ירמיה פ"ג מהלכות עכו"ם שם שהביא כן בשם ספר מעשי רקח עי"ש, והא דרב ל"ד טורח מה שהקשו' הטו"ז שם, אין מה שתירץ שם בנקה"כ דלא היה כורא ממש, יש לתרץ בפשיטות דמזל אחד לחודא וודאי שרי כמ"ש הש"כ שם בס"ק ל', ובמנחת חינוך סימן ל"ט הביא ראיה לזה דמזל אחד שרי שהרי מלאכים הוא ג"כ מזל אחד והתורה אמרה בפירוש מאזני צדק יהיה לך, וא"כ לפי"ז בכ"ד לא מיבעיי שהיה איסור בעשייתן רק אפילו בשהייה כמי איכא איסור, והנה הר"מ לא הביא כלל הך תירוצא דרבים שאני ואפשר דס"ל כהרי"ף רבו דהך תירוצא דלהתלמד שרי הוא עיקר, ולע"ג שלא הביא גם התירוץ דלהתלמד שאני, והכ"מ שם הלכה יו"ד הניח בתמה בל"ע על הר"מ למה לא הביא התירוץ דשאני להתלמד, אולם ראיתי בספר מעשי רקח לתרץ זה דהר"מ סמך בזה על מ"ש בפ"ב מהלכות סנהדרין דאין מעמידין בסנהדרין אלא מי שיודע קצת משאר חכמות כגון דרכי המשכנים והבלי ע"ז וכו' דמשם נראה דלהתלמד שרי, וא"כ לא היה לנו היתר בכ"ד אפילו לשהות רק לסמוך על הרמ"א שהביא שם בשם יש מתירין בשל רבים היינו לשהות דליכא חשדא כמ"ש הש"ך שם:

אמנם נראה דאפילו המתירין בשל רבים מ"מ בביהכנ"ס שהוא מקום תפלה אסור, חוץ ממ"ש הש"כ שם בשם רבינו ירוחם דלע"ג דליכא חשדא מ"מ מכוער הדבר ראיתי בספר ברכי יוסף ליו"ד סימן קמ"א דמ"מ בביהכנ"ס אסור כדעת הי"ר אליקים שהובא בב"י שם, וכן ראיתי להדיא בפרמ"ג או"ח במשבצות סימן ל' ס"ק ד', דכל מה דאמרינן בשל רבים איכא חשדא מ"מ בביהכנ"ס אסור, והנה מלבד שהביא בב"י שם דאסור במקום תפלה משום שנראה כמשתחוה לצורה, י"ל עוד טעם אחר לאסור בכ"ד כיון דענין תפלה הוא להאמין בהשגחת השי"ת על כל מקרי ופרטי העניינים ואין מזל לישראל ואפילו אם ח"ו מזלו של אדם מורה לרע לו מ"מ ע"י רחמים ותחנונים יוכל להפוך לטובה וא"כ איך נצייר לעינינו צורת המזלות מה שמורה שגם אנחנו ח"ו כתונים תחת מערכת השמים ומשטרם וכל ענין תפלה בביהכנ"ס הוא היפוך זה, ואם שמצייר אדם כנגד עיניו עושה רושם גדול על המחשבה והכוונה, וא"כ כיון שאפילו הציורים במחזורים כתב הטו"ז שם שאינו נכון והובא ג"כ במס' ע"ח שם בס"ג א"כ מכ"ש לעשות כך בביהכנ"ס שהוא מקום מיוחד ליתן עיניו למטה ולבו למעלה ועי"ז יוכל ח"ו להפנות לבו מד' ולישא עיניו אל המזלות וודאי חיוב גמור בזה להסיר משם ואין זה בכלל כיתן אבן מביהכנ"ס כיון שבזה מתקן, ועי' בזה בשו"ת משע בורק ליו"ד סימן מ"ו:

סיומא דמילתא בכ"ד כיון שגדולי הראשונים והרי"ף והרמב"ם מכללם אסרו בצורת מזלות אפילו

אינו בולטת, וכן נשמע דעת הרא"ה ג"כ בספר החינוך מצוה כ"ז ומצוה ל"ט וא"כ כבר נעשה איסור גמור בעשיה. ובעניין שהיה ג"כ אפילו להמתירין בשל רבים מודו דמ"מ מכוער הדבר, וגדולי האחרונים הברכי יוסף והפרמ"ג כתבו בפירוש דאפילו מה שמותר בשל רבים מ"מ בביהכנ"ס אסור (ומסך דביהכנ"ס דשף ויתיב בנהרדעא דעיילי בה אבוה דשמואל ולוי אע"ג דהוי שם אנדרטא ע"כ צ"ל שלא היה בידם להסיר משם ובזוכם הועמד שם האנדרטא, וכבר ראיתי מי שפירש כן) א"כ באו ונסמוך על הראשונים ועל האחרונים לתקן דבר טוב וקיים לעד להסיר משם אלו המזלות ובזכות זה יזכו שהקב"ה שומע תפלות יהפוך מזלו של כל אחד ואחד לטובה. — ואם ירצה אחד להתעקש ולומר דכמו דלר"ג היה מותר לדבר מצוה ה"נ כוונת אלו העושים היה לדבר מצוה לפאר ולרומם בית ד'. אומר לו אמת כי במרדכי איתא שם להדיא דלדבר מצוה שאני מ"מ פשיטא דלא דמי הך מצוה למצוה מה שהיה צריך ר"ג לקידוש החודש אשר כלל המועדות תלוי בזה, וכי לא נוכל לפאר בית ד' בדרך היתר במרווח ולא באופן הזה ובפרט לפימ"ש מסברא בס"ד דלצייר צורות מזלות במקום תפלה הוא עניין המורה היפוך כוונת התפלה שבזה אנו מעידים שאין אנו נתונים תחת המזל, לזאת נראה לי ברור בס"ד שחיוב גמור להסיר משם אלו ציורים ועי"ז יכופר להם מה שעשו איסור בעשיית אלו הצורות ונשא לכל עדת בני ישראל ושומע תפלה יאזין בקשתכם. —

והנלענ"ד כתבתי בחפזי פק"ק באניהאד נגהי ליום ד' ג' דחנוכה, ל'ע'ק'ת' בני ישראל בזה אלי לפ"ק.

אליעזר דייטש.

— סימן ס"א —

ישביעהו ד' אורך ימים ושנים לכבוד אהו' ידנ"פ הרב הגאון המופלג בעל פיפיות ידיו רב לו וכו' כש"ת מו"ה **מרדכי פריעד** נ"י אב"ד בק"ק **מאר־טינסבערג** יע"א:

יקרת מכתבו הגיענו אתמול בש"ק, וראיתי שתמה מע"כ נ"י במס' תענית י"ג ע"א דפריך הגמרא אילימא בחמין טבילה בחמין מי איכא והא משכחת לה ע"י עששיות של ברזל כמו שהיו עושין לכה"ג ביוהכ"פ במס' יומא ל"ד? קושי' זו הקשה בספר באר הגולה סוף סימן ר"א על הא שכתב המחבר שם דאין להטיל מים חמין למקוה משום גזירת מרחצאות, והקשה מכה"ג ביוהכ"פ, ותירץ דדווקא במקדש התירו, והנה לכאורה יל"ק אמאי לא פריך הגמרא טבילה בחמין מי איכא דהא הכא איתא יוכ"פ ג"כ וביוכ"פ אסור לרחוץ כל גופו בחמין, וצ"ל ע"כ דטבילה מצוה שרי בחמין ג"כ כדאיתא בשו"ע או"ח סימן שכ"ו סעיף ח', ויהיה מכאן ראיה לדעת הנוב"י מהד"ת לאו"ח סימן כ"ו דכיון שהתירו לאדם משום דנראה כמיקר שוב לא חילקו בין חמין לצונן וגם בחמין שרי ע"ש, ולא כדעת הח"ל בשו"ת סימן י"א שאוסר לנשים לטבול בשבת בחמין, והנה א"כ הדרא קושיא לדוכתא מאי קאמר הגמרא בפשיטות טבילה בחמין מי איכא הא משכחת לה ע"י עששיות או ע"י שיטילו למקוה חמין שהוחמו מאתמול ויקשה אפילו לשיטות הסוברים שאובה שהמשיכוה כולה פסולה מ"מ הא יוכל להמשיך חמין למקוה כשרה, וצ"ל ע"כ כמ"ש מע"כ נ"י דכה"ג שהוחמו מאתמול תו לא הו"ל חמין, — שוב ראיתי במס' תמורה י"ב ע"א בתוס' שם ד"ה ואין המים שאובין שהרגישו בעצמן על הגמרא דמס' תענית י"ג דנשכחת ע"י עששיות של ברזל וכפי הנראה מדבריהם הוי מצי באמת לתרץ הכי כמו שהיה יוכל לתרץ שהמשיך י"ט שאין למקוה דלכ"ע כשר ברביה והמשכה, וצ"ל דעדיפא משני הגמרא דמשכחת בחמי טבריה. אח"כ ראיתי בחידושי הפנ"י מס' ברכות (דף כ"ב ע"א) שהרגיש ג"כ שם דקאמר הגמרא טבילה בחמין מי איכא דמשכחת לה ע"י עששיות ותירץ דטריחא להו מילתא ולכך היו בעלי קרי מצלין בטבילה זו ע"ש, ולפי"ז י"ל דה"נ פריך הגמרא שלא היה דרכם לעשות כן משום טרחא וע"כ רק בצונן ומשני שפיר דהתנא איירי בחמי טבריה דהו ליכא טרחא אבל בצונן לכ"ע שרי, ובעיקר דינא דטבילה בחמין לנשים אין לי להאריך כיון שהרמ"א סוף סימן ר"א מסיים דאין למחות בידם, — שוב ראיתי בספר חידושי הרז"ה על הלכות מקואות באות קס"ב שהרגיש ג"כ בכל מ"ש דעל התוס' גופא קשה הא משכחת שימשיכו מים חמין למקוה כשרה וכתב דהגמרא אזיל מדנקט טובלין כדרכן ודרכן היה לטבול רק בצונן עי"ש, עכ"פ כפי הנראה מדברי התוס' דג"כ לא ס"ל לגזור משום גזירת מרחצאות דאי הוי ס"ל גזירת מרחצאות לא הוי מצי להיכא דשאובה שהומשכו כולה פסולה, ובמס' תמורה באמת הרגישו בזה דבלאו"ה משכחת גם ע"י המשכה י"ט ע"ש, ודוק, ואקוה שתנוח דעתו הרמה בזה לאשר כי יראה שעכ"פ כבר עמדו בזה גדולי האחרונים:

ומה שתמה על קושי' האחרונים איך אפשר לקדש ע"י שליח הא הוי תופס לבע"א, הא כיון דאמרי' בגמ' מ' יום קודם יצירת הוולד מכריזין בת פלוני לפלוני וא"כ איך שייך לומר בזה דהוי חב לאחרים כיון שמן השמים הכריזו לו, הנה תגם דהקושי' בלאו"ה היא דחוי' דאיך שייך לומר חב לאחרים והיא בעלת בחירה ובהרבה לזה כמ"ש הנוב"י מהדו"ק לאה"ע סי' ס"ד, ועיי' שו"ת בית שלמה לאה"ע סי' כ"ט. (ועיי' בחידושי הרשב"א מס' קידושין דף ס"ה ע"ב ד"ה אמ"ל רב אשי דמבואר להדיא דבקידושין לא שייך חב לאחרים) מ"מ לא קשה ממה שמכריזין בת פלוני לפלוני דמשום הא לא אריא, דידוע דהא דכל ענייני אדם הם בהשגחה מן השמים בפרטיות הוא רק למי שזוכה להיות תחת השגחת ד' ית"ש בפרטות וחונה מלאך ד' סביב ליראיו, משא"כ מי שאינו בכלל הזה מניחו ד' למקרים. (ועיי' רמב"ן עה"ת (פ' בחקתי) בפסוק וחרב לא תעבור בארצכם שכ' שם דמה שמותר לרופא לרפאות היא ג"כ מצד שיש אנשים אשר הניח ד' אותם למקרים ולפגעי הזמן) ולא נוכל לומר דכל הזווג' מן השמים רק מי שהוא תחת השגחה פרטית ממש, וכמה זווגי מצינו שעשה איסור וכי על זה נוכל ג"כ לומר שהיא מן השמים וקידושין תופסין בחייבי לאוין יוכיחו, וא"כ א"ש מה שהקשו דהוי תופס לבע"א רק דבלא"ה נ"ק דגבי אשה שעושה ע"י בחירתה לא שייך תופס לבע"א. (ועיי' בספרי תבואות השדה ח"ג שער איסור והיתר שער ד' אות א' מ"ש שם לתרץ כעין קושי' זאת), ובלאו"ה אין להקשות לדינא מדברי אגדה דאין למדין הלכה מאגדה, עיי' בתוס' יו"ט פ"ה דמס' ברכות משנה ד' ובכללי התלמוד ביד מלאכי סי' ע"ב ודו"ק, — והי' לו בזה שלום וחיים וברכה כאוו"נ היקרה ונפש אוה"כ דו"ש, כותב פה באניהאד יום א' כ"ב טבת תר"ס לפ"ק.

אליעזר דייטש.

— סימן ס"ב —

יתענג על רב טוב כבוד אהו' הרבני הנגיד המפואר המופלג בתוי"ש החרוץ וכו' מו"ה **יודא ליב פאשקעס** נ"י בק"ק **סערדאהעלי** יל"ו:

מכתבו קבלתי, ואם אמנם כי לא הי' צריך לדפוק על פתחי יען בעירו יש ת"ח גדולים ובראשם הרב הגאב"ד נ"י בכל זאת לאשר הוא מהדברים שצריכים מאוד כעת

כעת בעוה״ר לא אמנע תשובתי ממנו, ע״ד שנסתפק בעיר שהיהודים שם רובם יוצאים מן הדת בכל ענייניהם כמעט מחללי שבתות ר״ל. וישראלים כשרים עושים שם יין, אם מותר להניח אותם ליגע ביין או אם עושים יינ״ס במגעם. ועיכו שפיר חזו בדברי הפוסקים כי מומר לחלל שבתות אוסר יין במגעו והוא מדברי הריב״ש סי׳ ד׳ דכל שאינו אנוס בדבר ואעפ״כ מחלל שבת אוסר יין במגעו, ועיי׳ בשמ״ח סי׳ ב׳ סעיף ט״ז, ושו״ת הרשב״א סי׳ שנ״ו אשר רמז עליו הב״י ביו״ד סי׳ קי״ט וסי׳ קכ״ד, ואפי׳ לא עשה בפני עשרה מישראל מ״מ כל שידוע שיתפרסם הוי כאילו עשה בפרהסיא. כמ״ש שם השמ״ח בשם הש״ך. ואין זה דומה כלל למ״ש הגאון ר׳ יודא אסאד זצ״ל בשו״ת ביו״ד סי׳ כ׳ דכל שלא הועד עליו בפני ב״ד אינו עושה יינ״ס דהתם מיירי במי שמהר בשאר מלוות וחרד לדבר ד׳ בכל ענייניס דאז י״ל אולי אינו יודע כל כך מחומר איסור שבת, או שמקיל לעצמו מחמת פרנסתו כמה שסכיח הרבה בעוה״ר ואמרי׳ דאם יתרו בו בפני ב״ד וידע מחומר האיסור יחזר מדרכו הרעה ולא נעשה מומר עכ״פ לאסור יין במגעו, משא״כ באנשים הפוקרים בזמה״ז אשר כל דברי תורה ומצות הוא ללעוג בעיניהם וגם ליכא חשש שיפקרו עפי כיון שכבר עזבו ברית ד׳ בכל ענייניהם פשיטא שהם כגויים גמורים לאסור יין במגעם, ועי׳ שו״ת חתס״ו ליו״ד סי׳ קי״כ במי שהעידו על א׳ שילאו ככבים בע״ש ודרך יין שפסק שאינו אוסר מטעם שאיפשר שסמך על אלו שאמרו שלא ראו ככבים דבכה״ג היכא שיש לו אמתלא לסמוך עלי׳ בוודאי אינו נעשה מומר וגם כיון שהתחיל במלאכה בע״ש לא דקדק להפסיק מבעוד יום ובכה״ג וודאי לא הוי מומר, משא״כ בנ״ד שאין להם שום אמתלא וכל דברי תורה בעיניהם כלא נחשב פשיטא שהוי כמומרים גמורים, ועיי׳ במס׳ הוריות י״א במה נעשה מומר, עכ״פ באלו שמחללים שבת ועוברים על כל עבירות שבתורה מזה לא דבר הגאון בשו״ת מהרי״א ומודה דאוסרים יין במגעם כשאר מומרים.

((ועיי׳ לקמן סי׳ ע״א)):

ולולא דמסתפינא אמינא מילתא חדתא הנה כל היסוד אשר בנה בשו״ת מהרי״א שם וגם בשו״ת חת״ס הנ״ל הוא משום דעיקר מה שאסרו חכז״ל יין במגע גוי הוא משום התחתנות ובמומר לחלל שבת לחוד ליכא איסור חתנות עיי״ש, וא״כ היינו דווקא בגוונא דהתם שעכ״פ מהר בשאר עבירות שבתורה משא״כ בנ״ד שידוע שהם בועלי נדות ואין להם אפי׳ מקוה כשרה ואע״ג דהבא מן הנדה לא הוי ממזר מ״מ פגום הוי, עיי׳ בשו״ע אה״ע סי׳ ד׳ סעיף י״ג, ובבאה״ג שם, ועיי׳ בטו״ז יור״ד סי׳ קל״ו ס״ק י״א, וא״כ אע״ג דפשיטא דאין לנו לעשות גזירה חדשה לאסור בועל נדה במגע יין משום חתנות עכ״פ במחלל שבת כיון דהוא בלאו״ה בכלל מומר מה שכבר נאסר מדברי חכז״ל ורק היכא שיש איזה צד להתיר אמרי׳ דלא הוי בכלל הגזירה כיון דמותר להתחתן עמו שפיר. טכל לומר אם ידוע שבניו הם בני נדה דתו אינו ראוי להתחתן עמו א״כ קם לי׳ הגזירה קמ״א בדוכתא דאוסר יין במגעו כיון שהוא מומר גמור, מאי אמרת כאן לא שייך גזירת חתנות, זהו אינו כיון שאינו שומר גם חקי טהרת נדה לא יצא מכלל הגזירה כיון שעכ״פ בניו פגומים ולא שייך כאן סברת הגאון מהרי״א והחתס״ו זלה״ל, דהם לא מיירי רק במי שמחלל שבת לחוד ועכ״פ ראוי להתחתן עמו משא״כ בנ״ד כיון שעכ״פ אין ראוי להתחתן עמו שבניו פגומים אע״ג שמשום הא לחודא לא הוי אוסר יין במגעו דלא מלינו כזה בגזירת חכז״ל ועל הא לא גזרו מ״מ כיון שהוא מחלל שבת דהוי כמומר, ורק שהי׳ מקום לחפש איזה זכות אולי אינו אפיקורס גמור, מ״מ כיון שגם התחתנות איתו ראוי עמו א״כ נשאר טעם הגזירה קיים ואוסר יין במגעו׳ ככ״ל ברור דבכה״ג מודי החת״ס ושו״ת מהרי״א דאוסר יין במגעו:

ועע״ד חצר שמוקף בדי׳ מחיצות רק שיש שם זרעים בשטח רוב החצר מ״מ מקום הזרעים אינם בית סאתים ועכ״פ כל שטח החצר עם הזרעים הוי בית סאתים, ונסתפק אם נדון כה״ג ככרקף שלא לטלטל רק בדי׳ אמות? — בשו״ע או״ח סי׳ שכ״ח סעיף יו״ד מבואר להדיא דאם הגנה הוא רוב החצר אפי׳ אין בה סאתים אסור לטלטל ממנה לבית ועי׳ במג״א שם ס״ק י״ד דאפי׳ מחצר לבית אסור משום דהוי כפרן במלואו למקום האסור דהיינו הגנה דאע״ג שאין במקום הזרוע סאתים מ״מ כיון שהוא רוב החצר נתבטל הדירה למקום הזרוע, ועיי׳ בשו״ע להגאון תניא שם סעיף י״ז שמבאר שם כל הדינים בזה, אמנם בטו״ז שם ס״ק ו׳ ס״ל דלא נקרא כפרן למקום האסור לה רק אם אסור מצד עצמו ועיי״ש בפרמ״ג עכ״פ פשיטא דיש לסמוך על עירוב כיון דעירוב מהני בחצר שנפרץ לרה״ר מכ״ש הכא דנפרץ רק לגנה שאינו אס״ר מצד עצמו למה לא יועיל עירוב שיהי׳ מותר לטלטל מחצר לבית דהחצר נעשה מוקף לדירה ע״י עירוב ועיי׳ בקרבן נתנאל פ״ב ממס׳ עירובין ס״ק ט׳ ועיי״ש ס״ק ז׳ מה שהביא בשו״ת ח״ל סי׳ כ״ט, עכ״פ כ״ל פשיט דעירוב וודאי מהני בין גנה לחצר שלא יהי׳ כפרן למקום האסור ויהי׳ מותר לטלטל מחצר לבית, ככ״ל בס״ד. — והא וודאי פשיטא דאם שהעיר מוקפת עירוב לא מהני להתיר מקרקף לחצר כיון דהטעם דמחיצות אינו מועיל לקרקף משום דהוי כלא הוקף לדירה דזרעים מבטלים תורת דירה א״כ מאי מהני מה שהעיר מוקפת עירוב כיון דמקום הקרפף לא הוקף לדירה, וזה פשוט.— ומחמת הטרדה בענייניס שונים אקצר כעת, והנני בזה הדו״ש פק״ק באניהאד יום א׳ ג׳ כסליו תר״ס לפ״ק. —

אליעזר דייטש.

— סימן ס״ג —

אורך ימים ושנים לכבוד אהו׳ ידכ״פ הרב הגאון הגדול המפורסי וכו׳ מו״ה **ארי׳ ליב ליפשיטץ** נ״י עומד לנס עמו בעיר **בודאפעסט** יע״א:

על דבר אשר בדק לן כי נשאל נשאל מאחד משרי הממשלה שרוצה לדעת אם מה שנוהגים השוחטים לבדוק בקרבא לאחר מיעוך ונשמום או בשאר מקום שצריך בדיקה ברוק אם בעינן רוק דווקא או שגיא מים פוסלים ג״כ כי לפי דעתם יוכל להצמיח מזה איזה חולי חי׳, לזאת חפץ לדעת אם צריך דווקא רוק, ונתיעץ הדר״ג כי׳ עם איזה רבנים ורוצה לשמוע דעתי ג״כ, ונחזי מה דקמן בס״ד.

הנה בשו״ע יו״ד סימן ל״ו כל מקום שנזכר בדיקת מקום בריאה כגון ריאה דאושא וניכר המקום שנשמע קול הברה וכן בחטוס לא הזכר פושרין רק רוק דווקא, רק במקום שצריך לבדוק כל הריאה כגון שלא ניכר מאיזה מקום יוצא קול או בצמקה כולה שם הוזכר בדיקת פושרין, וא״כ לכאורה הי׳ מקום לומר דבאמת בדיקת רוק עדיף בכל מקום משום פושרין רק היכא שצריך להושיב כל הריאה במים דאי אפשר ברוק סגיא לי׳ בפושרין ג״כ, כך הי׳ נראה לכאורה, ויש מזה רמז ג״כ בשו״ת חתס״ו ליו״ד סימן מ׳ דיש לחלק כה״ג, והנה אי הו״א דפושרין לא נקרא רק אם הי׳ כחמימות הרוק כמ״ש הריטב״א מס׳ נדה (דף כ״ב ע״ב) והביאו הב״י ביו״ד סימן קפ״ח והש״ך שם ס״ק י״ד, א״כ וודאי מסתבר לומר דרוק עדיף מפושרין כיון דבאופן אחר לא נקרא פושרין רק אם הי׳ כחמימות הרוק וזהו אין כל אדם בקי להבחין משו״ה היכא דאפשר ברוק עדיף טפי, אמנם

בספרי הואר סימן ל"ו ס"ק ו' ראיתי שהביא משם הרשב"א וריי"ף דפושרין נקרא כל שאינו חם ביותר שאי אפשר לשתות מחמת חמימותו או שאינו קר ביותר ג"כ נקרא פושרין כיון דא"ל לדקדק רק שלא יהיה חם ביותר ולא קר ביותר (ונפרש לדעת הר"ן הובא בש"ך יו"ד סימן ל"ו ס"ק ח' דלדידיה מהני בדיקת קרים ג"כ וא"ל לדקדק רק שלא יהיו חם ביותר) עכ"פ בזה שלא יהיה קר או חם ביותר בזה כל אדם בקי ומותר בפושרין ג"כ כמו ברוק, ולפי"ז צריך לראות מ"ט לא נקט המחבר בשו"ע בדיקת פושרין רק היכא שצריך לבדוק כל הריאה דמשמע מזה דהיכא שאפשר ברוק במקום שא"ל לבדוק רק איזה מקום מן הריאה רוק עדיף די"ל דרבותא נקט דרוק ג"כ מהני דהו"א באמת כיון דרוק לא יוכל ליקח הרבה כמו מים וא"כ לא בקל תבלבן ע"י בדיקת רוק ומשום שרוק עבה יותר ממים כמ"ש בשו"ת חתם סופר שהבאתי לעיל ולא לסגיא בדיקת רוק משו"ה קמ"ל דגם רוק מהני אבל פושרין כ"ש דמהני כך היה נראה לכאורה ולפי"ז בבדיקה משום דהבלבון הוי לקולא היה באמת מקום לומר דבעינן דווקא רוק דהיינו דלא מהני תבלבן להכשיר רק אם נתרכך כל כך שאפילו רוק יכול לבלבן, כך היה נראה לכאורה, אמנם האמת יורה דרכו דבאמת פושרין לכל דבר הוי בדיקה מעליא כמו רוק ועי' בתב"ש סימן ל"ו ס"ק ז' וברא"ש אפרים סימן ל"ו סעיף ד' וסימן ל"ט סעיף ק"כ משמע להדיא דשפיר מקרי פושרין אפילו איט כחמימות הרוק ממש וא"כ לא שייך לומר שאין בקיאין לידע איזה מקרי פושרין, ועי' בבית אפרים חלק שני בשאלות ותשובות בסוף הספר סימן כ' האריך מאוד איזה נקרא פושרין, והעולה מכלל דבריו שכל שאינו חם ביותר וקר ביותר שפיר מקרי פושרין וא"כ לפי"ז עדיף טפי בפושרין מרוק דרוק אינו יכול ליקח כל כך הרבה וא"כ אפשר אפילו אם אינו מבלבן ע"י רוק מ"מ ע"י פושרין תבלבן יותר, וכן ראיתי בספר דרכי תשובה בסימן ל"ט ס"ק קל"ג שהביא בשם הגאון ר' שלמה קלוגר ז"ל שאם יש לחוש שהשוחט לא יוכל לאסוף כל כך רוק כמו מים דעדיף טפי פושרין, עכ"פ לומר דפושרין גרע מרוק אין שום הו"א, והרי החת"ס ז"ו גופא בסימן מ' טרח ליתן טעם אמאי מהני רוק דלמא משום שהוא עב יותר ממים אי"נ מבלבן ע"י נקב דק מאוד ואם היה מכסה ע"י מים היה מבלבן, וטרח ליישב דליחת הסרכא ג"כ עב עי"ש, עכ"פ פושרין מהני כמו רוק לכ"ע כך היה נראה לכאורה עפ"י דברי כל אלו הפוסקים:

אמנם לאחר ראיתי בחת"ס שם שמסיים וכל הבא לאדם אין שומעין לו כתבתי אל לבי למה החמיר בזה כיון דמ"מ מסתבר דבדיקת פושרין עדיף מרוק דפושרין יוכל ליקח הרבה יותר, וצ"ל דהחת"ס חש לשיטת הריטב"א שהובא בש"ך יו"ד סימן קפ"ח ס"ק י"ד דלא מקרי פושרין רק כחמימות הרוק ובזה אין כל אדם יוכל להבחין, ולפי"ז מי שיוכל לנהוג כמ"ש בספר ראש אפרים סימן ל"ו סעיף ז' ליקח המים לתוך פיו שיפשר שם וודאי טוב יותר דנצלנו מכל החששות דהיינו חשש שמא לא יהיה לו רוק ככל הצורך וגם מחשש שמא זה לא הוי בכלל פושרין דכיון שנפשר בתוך פיו הו"ל כרוק ממש ובזה גם החת"ס יודה דעדיף טפי מסתם רוק דבזה נצלנו מכל החששות, אולם לאחר מ"מ כפי הנראה מדברי הפוסקים הכל בכלל פושרין זולת חם או קר ביותר וכיון שמצינו עכ"פ לגדול אחד מן האחרונים דרב גובריה הוא כיהו הגאון מהרש"ק ז"ל שכתב דבזמן הזה שיש לחוש שהשוחט יקיל ראש ולא יקח רוק ככל הצורך גם החת"ס מודה דפושרין עדיף, עיין בשו"ת טוב טעם מהדורא תניינא בקו"א סימן ס"ד שכתב כן להדיא, וא"כ העולה מדברינו הוא כך דוודאי אם יוכל לעשות כמ"ש בראש אפרים סימן ל"ו ליקח המים לתוך פיו וודאי עדיף טפי דבזה יצאנו כל החששות (ואפשר דכה"ג שאינו נותן רוק על הריאה רק המים שהיו תוך פיו לא יהיה קפידא מלבד מקי המדינה) אמנם אם גם זאת אי אפשר יש לסמוך ולהתיר בשעת הדחק שהם פושרין ג"כ כיון דלא בעינן כחמימות הרוק דווקא כפי שיטת הפוסקים שהבאתי לעיל וא"כ כל אדם יוכל להבחין איזה מקרי פושרין כמ"ש (שוב ראיתי לאחד מגדולי דורנו הגאון מו"ה **אברהם יצחק** נ"י אבדק"ק **טאלטשווא**, יל"ו בקונטרס **וילקט יוסף** שנה שלישית סימן קל"ט שהורה ג"כ להתיר כה"ג אם מקפידין גם ע"ז שלא יקח המים לתוך פיו) ויש לסמוך ע"ז כמ"ש ואדרבא ע"י פושרין יוכל יותר ליתן הפושרין על כל מקום הסרכא עי' בראש אפרים סימן ל"ט סעיף כ"ח, ודוק, ועי' בספר ברכת משה שער ה' כתיב ה' משמע ג"כ דס"ל דאין קפידא לבדוק בפושרין, ודו"ק:

ב') **ועל** דבר הנפיחה אם בעינן דווקא בפה. הנה שמעתי כי יש מקומות שיש להם איזה כלי לזה לנפח הריאה, ולאשר לא ראיתי באיזה אופן נעשה הנפיחה ע"י כלי כזה לא אוכל לדון בזה כלל, רק זה וודאי פשיטא אם יש לתקן ע"י כלי כזה שהנפיחה יהיה בהכשר ויתרון יותר, כי רבים הפוסקים שקוראים תגר שאינם מנפחים כראוי כי עושים עצמם פנים להבים ורוחם מעצרים שלא לנפח היטב כמ"ש בראש אפרים סימן ל"ט סעיף קכ"ט, וכל גדולי אחרונים התמרמרו ע"ז לזאת אם שכל לידע בבירור שע"י כלי זה שנעשה מחדש לנפח הריאה יוכל השו"ב לנפח בעצמו ולא יעצרו הרוח מלבא לתוך הריאה וודאי עדיף טפי מלסמוך על נפיחת הקצבים. אולם לאשר עוד לא ראיתי כלי כזה לא אוכל לדון בזה ומי שיוכל לשפוט בזה למראה עינו ישפוט וממני לא תצא הוראה בזה, ולא כתבתי רק לעורר כי יש לפקפק גם על הנפיחה של עכשיו ומי שיוכל לתקן יבא ויתקן. — והנני חותם בברכה ידידו הדו"ש באהבה רבה,

אליעזר דייטש.

— סימן ס"ד —

כהן שדעתו יפה, מאת די' ידיס תמפה, ה"ה הרבני המופלג החריף ובקי ומו' מו"ה **יחיאל מיכל פריעד** נ"י (בנו של כבוד ידידנ"פ הגאבדק"ק אויוואראש יל"ו):

מעשי אלבעותיו וכו', ואשר הקשה אמאי לא ילפי' דאזלי' בתר ממולך דהא אינו חייב רק במוסר מזרעו אבל לא מזרע אחר (כמבואר בסנהדרין דף ס"ד וברמב"ם פ"ו מהל' עכו"ם) ואי לא הוי אזלי' בתר כיתום דלמא לאו אבי' הוא, ואמאי חייב מיתה? הנה כבר הקשה כן הגאון בעל שערי תורה ז"ל בחלק ב' כלל א' פרט ב' אות א' עיי"ש. (ונתעוררתי לזה מכבוד חתני הרב מו"ה **יוסף הכהן** נ"י), ואנכי הוספתי להקשות עוד דאפי' לפי האמת דאזלי' בתר האיך חייב סקילה במולך דהא אם שרף בנו של אחר פשיטא אפי' אינו חייב סקילה משום מולך מ"מ חייב הרג משום רוצח לאותן שיטות שהעברת המולך הי' שנשרף הבן (עי' בס' מנחת חינוך סי' ר"ח שכתב כן להדיא), וא"כ למה נחייבו סקילה דילמא לאו אביו הוא, ואע"ג דאזלי' בתר הא כיון דהרג חייב מ"מ לא אזלי' בין מיתה למיתה בתר רוב, והוא כענין קושי' המפורסמת בשם הגאון מו"ה לבי עה"ם זצ"ל, (שוב אמר לי חתני מו"ה **יצחק וויים** נ"י אחד ממופלגי לומדי תורה דפקיק, שקושיא זו הסכי' הקשה גם הגאון החיד"א זצ"ל), אמנם אחר העיון קלה נראה כי דלק"מ דכאן לא שייך כלל לדון אי אזלי' בתר או לא דעיקר איסורא במולך הוא משום דעבר. :

דעבד ע״א וה״י דרכן בכך לעבוד באופן הזה כמ״ש הרא״ה בס׳ החינוך סי׳ ר״ח שהיו כנערים מדעת הפתאים שבאם ישרף בן אחד יגליחו שאר זרעו עיי״ש (ועיי׳ בשו״ת בית נפתלי סימן ס״ה), וא״כ מה נפק״מ אם הוא בנו באמת או לא עכ״פ כל שהי׳ מחזיק אותו לבנו הי׳ דרכם בכך לעבוד ע״א וכיון דעיקר חיובא דמולך משום שהי׳ דרכן בכך, עי׳ רש״י שם ד״ה ואחת למולך ובד״ה ולמ״ד מולך עכו״ם, עכ״פ לכלהו ס״ל דעיקר חיובא דמולך הוא משום דדרכו בכך, וא״כ אפי׳ אי לא אזלי׳ בתר ג״כ חייבה התורה משום שדרכן הי׳ בכך לעבוד ע״א באותו הזרע שהי׳ מחזיק אותו עכ״פ לבנו, וא״ש הכל בס״ד. — ולאשר אנכי טרוד מאוד בעניינים שונים וכלן שוי׳ לטובה אין עוד אלא תורם להשיב חפצי מאהבה לשואלי דבר הלכה למעשה שנקבצו ובאו אלי בימי הפסח שעעי״ל כי בחוה״מ אין הלבלר יוצא בקולמס, ע״כ לא אוכל לעיי׳ כעת ביתר דבריו ועוד חזון למועד, והמעט שכתבתי הוא רק שלא להשיב פניו ריקם. — והנני חותם בברכה, — באכיה״ד יום ו׳ עש״ק אסרי חג ח׳ למב״י שנת תרס״א לפ״ק,

אליעזר דייטש.

— סימן ס״ה —

בימי אורה ושמחה, ישפיע לך ד׳ שלום וברכה, כבוד אהובי תלמודי הותיק המופלג בהו״י החרוץ המפואר חרד לדבר ד׳ וכו׳ מו״ה **זאב וואלף ווילנער** נ״י בישוב **פלאווניטץ** יל״ו:

היום פניתי מעט להשיב לך ע״ד הווירטהסהייזער ובעלי החנות איך להתנהג בש״ק וגם בפסח, הנה מכבר נהגו שהווירטהייזער מוכרים בשבת ע״י עכו״ם ועיקר ההיתר מקור מקומו בשו״ע או״ח סימן רמ״ד סעיף ו׳ ממה שמתירין שם בישראל השוכר המכס שאם העכו״ם יש לו ג״כ ריוח מזה באופן שיוכל לומר עכו״ם אדעתי׳ דנפשי׳ קעביד שהתירו משום הפסד כיון דבשבת אין אסור שבות המלאכה רק עשיית המלאכה וא״כ כל שהעכו״ם מרויח ג״כ אז לא מקרי שלוחו של ישראל, וא״כ הגם שהישראל יש לו ג״כ ריוח התירו, אמנם כל שאין להעכו״ם ריוח כלל ואין לו נפק״מ אם מעט או הרבה ימכור רק שמשלם לו שכר קצוב בה״ג לא התירו, כהרי בשו״ע שם סעיף ו׳ כתב נהרי״א ח״ל לכשתגבה מאה דברים אתן לך כך וכך משמע שהעכו״ם מרויח בגוף המלאכה, — אמנם הדרך היותר ברור בהיתר מכירת המשקאות ע״י עכו״ם בשבת הוא שימכור להעכו״ם משקה (כפי שמשער שיצטרך לו) מעי״ש בזול מעט, ואח״כ במוס״ק אם נשאר לו יוכל לבא עמו לחשבון ויוכל להבליע לו גם לנכות איזה דבר בעד שכירת הבית שיהי׳ נראה כאלו העכו״ם מוכר בביתו ולא בבית ישראל, ועיי׳ בשו״ת שערי צדק או״ח סי׳ ל״ג, הגם שכבר נהגו שאפי׳ אינו משכיר לו הדירה להעכו״ם ומ״מ נהגו היתר היינו משום שעיקר איסור מזה סמכו בזה על דברי המרדכי בשו״ע או״ח סי׳ רמ״ד דעשום פסידא התירו ולא חיישי׳ לעושה מלאכה בבית ישראל כיון שהעכו״ם אינו עושה מלאכה ממש רק מקח וממכר ובשבי״ל עצמו הוא עושה משו״ה התירו, ועיי׳ בשו״ת אבני צדק להגאון ז״ל מסיגעט סימן ל״ג באו״ח מ״ש בזה וא״כ ג״כ בטראפי״ק יש להתיר כה״ג אע״ג דבטראפיק ליכא פסידא כל כך מ״מ כיון שמוכרח הוא למכור עפ״י חקי המדינה ואם לא ימכור בשבת יקחו ממנו כל העסק וזהו יהי׳ הפסד גדול משו״ה התירו, אמנם רק באופן שהעכו״ם יש לו ג״כ ריוח מעיקר המכירה איזה „פראצענט״ אולם מה שקצת נוהגים שהמשרת שלהם שהוא מושכר אצלם לכל שנה מוכר בשבת ולפעמים כשאין לו פנאי מוכר הישראל ג״כ בעצמו זהו **איסור** גמור, כללא דמילתא דעיקר ההיתר הוא רק אם העכו״ם יש לו איזה פראצענט מגוף המכירה רק אם אפשר לשכור לו הבית ג״כ וודאי יותר טוב, [ואין לומר דיש חשש מראית העין, דהלא יוכל לעשות בערכאות אצל שופטי העיר ויתפרסם הדבר, ועיי׳ במג״א סי׳ רמ״ו ס״ק ט׳] ומה שלא התירו כן גם לבעלי החנות בכל מיני סחורות שימכרו בשבת ע״י עכו״ם החילוק פשוט ומבואר, חדא דגם לבעלי הווירטהייזער לא התירו רק משום דסתמא דמילתא לא יניחו העכו״ם שהווירטהויז יהיה סגור בשבת כיון שרוצים ורגילים לשתות בשבת דווקא משא״כ הגיוועלבער לא איכפת ליה להעכו״ם אם אינו מוכר בשבת דהעכו״ם יודע שבשבת לא ימכור לו וקונה לו מה שצריך בעי״ש, ועוד דהווירטהייזער כיון שאין לו הרבה סחורות יודע העכו״ם מעצמו מכל מין ומין המחיר הקצוב וקצבת השער ידוע וליכא חשש שהישראל בעצמו ג״כ יעסוק במכירה משא״כ בגיוועלבער שיש לו הרבה מיני סחורות ואי אפשר בעי״ש למכור לעכו״ם אשר רוצה להושיבו בחנותו בש״ק לקצוב לו השער מכל מין ומין וא״כ קרוב הדבר שאם יבאו בשבת קונים שהישראל עצמו יהיה מוכרח להתעסק דאע״ג דמותר גבי מכס שישראל ישב שם לשמור שלא יגנוב מ״מ לדבר מהעסק אסור וגבי בעלי חנות שמוכרים דברים שאין שומתם ידוע אי אפשר כמעט שהישראל לא יכניע עצמו ג״כ בהעסק משו״ה לא נהגו מעולם להתיר ע״י עכו״ם בשבת אלא הטראפי״ק כיון שאינו רק מין אחד ושומתו ידוע וגם הוא מוכרח עפ״י חקי המדינה משו״ה התירו, ובאמת גם גבי ווירטהויז מי שיכול להרחיק עצמו שלא ימכור כלל וודאי עדיף ותע״ב עכ״פ יש ללמד זכות על המהגים כן, אמנם רק באופן שהעכו״ם יש לו פראצענט מגוף העסק *)

*) **א״ה**, שמעתי כי יש מחמירין שימכור מעי״ש מכירה גמורה המשקאות כמו שעושים במכירת חמץ, והן אמת שהחת״ם בסי׳ נ״ח לאו״ח כתב שם בזה״ל: ורגיל אני לומר למוכרי יי״ש שימכרו מעי״ש לגוי המשקה שלו כך וכך מדות כמלא הגוי הוא מוכר את שלו, עכ״ל, הרי שדעת מרן ז״ל ג״כ נוטה שטוב יותר למכור לעכו״ם מע״ש, אמנם בכל זאת משמע מלשונו שאין בדעתו לאסור אפי׳ אם ימכור של ישראל מדלא כי שבאופן אחר אסור רק „ורגיל אני לומר״ ומזה משמע שטוב יותר בכה״ג אם העכו״ם ימכור את שלו ממש דהיינו שאלו המשקאות שמוכר בשבת יהי׳ קנויים להגוי מעי״ש אמנם איסורא ליכא אפי׳ כה״ג שמוכר את המשקה של ישראל כיון שיש ריוח לעכו״ם מכל מדה ומדה, (וכמ״ש בשו״ת מהר״ם שיק או״ח סי׳ רט״ז שהבאתי בפנים), — ונ״ל ללמד זכות מפני מה כתבו הרבה אחרונים להתיר אפי׳ אין מוכר לו מע״ש, אע״ג דלכאורה הי׳ נראה דעפי הי׳ עדיף אם מוכר לנכרי המשקאות מעי״ש, דהנה באמת כבר פקפקו האחרונים גם בעניין מכירת החמץ דהוי ערומה ניכרת שהעכו״ם אין בדעתו כלל לקנות, רק היטב אשר דבר בזה מרן החת״ם ז״ל ביו״ד סי׳ ש״י דעתון העיקר שהישראל יהי׳ דעתו להקנות שלא יהא נרבותו, ואני הוספתי על דברי קדשו דלגבי ישראל אנן סהדי שמקנה לו בלב שלם שלא יעבור על ב״י (ועיי׳ היטב בספרי תנואות השדה ח״ב שער בית המועד שער א׳ אות יו״ד ואות י״א) וא״כ כ״ז בחמץ הוי מכירה גמורה עכ״פ מצד המוכר ישראל משא״כ בשבת כיון שהעכו״ם אין בדעתו לקנות באמת רק כפי שיצטרך לו בשבת וגם מצד הישראל לא מהני המכירה שיהי׳ מכירה גמורה אם אין מוכר לו לחלוטין כל מה שפוסק עמו כיון שיודע שמה שלא ימכור בשבת יחזור לו, וכה״ג שאינו יודע כמה יקנה לו בע״ש שהרי אינו יודע כמה יחזור לו במוצ״ש לא סמכה דעתו ואין הקניין חל, [ויש לעיין בזה אי תלוי בברירה לומר דבמוצ״ש כיון שהוברר כמה מכר בשבת א״כ הוברר הדבר למפרע שכל מה שמכר בש״ק קנה למפרע רק מ״מ בשעת מכירה אינו עדיין של העכו״ם א״כ לא מהני מידי המכירה, ודו״ק], ואע״ג דבחו״מ סי׳ ר״ט סעיף א׳ קיי״ל דאפי׳ מוכר דבר שאינו מסויים קנה כיון שמינו ידוע התם רק היכא שמוכר לו עכ״פ לחלוטין כל מה שיש במרתף ע״כ שפיר סמכה דעתו עיי״ש, ונשא״כ אם אינו יודע כמה מוכר וכמה קונה שהרי מה שלא ימכור בשבת אין דעתו לקנות שפיר לא סומכה לא דעת המוכר ולא דעת הקונה וא״כ הוי הך מכירה הערמה ניכרת ממש ויהי׳ דברי הכו״ל בעיני ההמון כחוכא ח״ו ומשו״ה ומוטב לסמוך על עיקר הדין להתיר ע״י מה שהעכו״ם עושה

אמנם כל זה היינו בשבת דווקא שאין הנאת המלאכה אסורה רק המלאכה ומשו"ה כל שהעכו"ם יש לו ריוח ג"כ ואדעתיה דנפשיה קעביד התירו משום כל הני טעמים שכתבנו לעיל משא"כ בפסח יש לו דין אחר לגמרי דבפסח אסור כל הנאת חמץ, והנה ידוע שאפילו שישראל מוכר להעכו"ם המשקאות קודם פסח והעכו"ם יש לו ריוח מזה מ"מ כל שמוכר יותר יש לו להישראל ג"כ ריוח יותר, והוי כהנאה מן החמץ וא"כ היה אסור לישראל למכור בפסח אפילו ע"י עכו"ם, וזהו רבות בשנים עוד בימי חורפי אשר נתתי לבי לדבר הזה וכתבתי זאת להגאון העלים מו"ה **חיים צבי מאנהיימער** זצ"ל שהיה אבדק"ק **אונגוואר** והחזיק לי טובה על שנתתי לבי לדבר הזה והעליתי שבפסח אסור באמת למכור בשום אופן רק שמותר להשכיר לעכו"ם החזקת „רעגאל" או ה„לילעכן רעכט" על משך ימים והעכו"ם ימכור מה שירצה דאז אין הישראל נהנה כלל ממכירת החמץ ויוכל למכור להעכו"ם המשקאות ג"כ רק בשער המדינה כפי מה ששוה לכל הקונים באופן שאין חילוק כלל לישראל כמה ימכור העכו"ם בפסח אם מעט ואם הרבה, אח"כ זכיתי שיצא לאור שו"ת המהר"ם שיק לאו"ח ומצאתי שם בסימן רט"ז מונה כדברים האלו וג"כ לחלק בין מכירה בשבת למכירה בפסח, ונתתי שמחה בלבי שכוונתי לדעת הגדולים, ואם אמנם שהעולם לא נהגו כן ידוע תדע כי הכל מחמת חסרון בטחון והאמונה ומה נעשה לאורך הגלות בעוה"ר שזהו גרם הכל, אמנם מי שיש לו לב להבין יוכל לראות שכל ההפסדים ומקרים אשר באים לאדם כל ימי השנה הן בגופו הן בממונו הכל מחמת שמעורב עם המעות גם מעות כזה אשר בא לו באיסור שבת ויו"ט ושומר נפשו ירחק מזה וינצל מכל פגע ואין אני מדבר מאילו שכבר יצאו מכלל ישראל וכל מתייחס הוא בחילול שבת ויו"ט ומ"מ אין חסר להם כי מאי"ו שהם בכלל ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו ה"ל לדבר, ומעתה תדע כל ענייני מכירת בש"ק ע"י עכו"ם באיזה אופן מותר ושים הדברים אל לבך, (ועי' עוד שו"ת הררי אפרסמון לאו"ח סימן כ"ה):

ומה ששאלת מי שהוא כבד פה ואינו יודע לחתוך התיבות אם מותר להניחו לעבור לפני התיבה,

הנה בשו"ע או"ח סימן נ"ג סעיף י"ב איתא אין ממנין מי שקורא לאלפין עיינין, ועיי"ש בבאה"ט ס"ק י"ז ובמג"א ס"ק ט"ו, והנה בתוס' מס' ב"מ פ"ו ע"א ד"ה אחתינהו מחלקים בין אפשר באחר ללא אפשר באחר, ועי' בפר"ח באו"ח סימן נ"ג שהביא ג"כ דברי התוספ', עכ"פ י"ל דבשו"ע לא קאמר אלא שאין ממנין ש"ל כזה משא"כ לירד לפני התיבה באקראי בעלמא לא איכפת לן רק אם הוא ירא"ש שהרי במדרש א"ת"א על הפסוק ודגלו עלי אהבה ודילוגו עלי אהבה כגון מי שקורא על ואהבת ואיבת, אשר ע"כ נראה מדברי אילו הפוסקים דבאקראי בעלמא אם הוא רק ירא"ש אין להקפיד אם כוונתו לש"ש, וכן עשיתי פ"א הלכה למעשה ולא מחיתי באחד שהיה כבד פה ביותר להתפלל כשהיה לו יא"צ שלא לבייש אותו — והכלע"ד כתבתי פק"ק באכיהאד הי י"ג אדר זמן קהלה לכל, ויהי' לך בזה שלום רב כאוו"נ היקרה ונפש רבך הדו"ש באהבה,

אליעזר דייטש.

— סימן ס"ו —

שפעת שלום וברכה לכבוד אהובי הרב הגדול מופלא ומופלג חריף ובקי כפלא וכו' מו"ה **דוד אלימלך כהנא** כ"י מורה ורא"ן בק"ק **דינאב** יצ"ו:

יקרת מכתבו הגיעני ואשר נפשו בשאלתו בני שותפין ואחד מהם היה גוי שמכר חלקו בפאבריק לגוי אחר, אמנם המכירה היה מוכרח להיות על תנאי ברשות דפני שותפיי שלא ימכור חלקו לאחר, ועתה קם בן שותף אחד הישראל וקנה חלקו מגוי השותף וכאשר נודע להשותפין אם אמנם שאביו נתרצה לו תיכף ומיד אמנם השותף האחר חרה אפו מאוד, ואח"כ נתן לו ת"כ שיהי' גם לו חלק קצת רק אח"כ כאשר הלכו לגמור העסק אצל סופר העיר (נאטאר) חזר בו ואמר שרק מחמת שהיה בכעס נתרצה לו, ועתה חוזר בו, ומעלתו כ"י פלפל בחכמה האיך הדין לאשר שותפין דינם כבר מצרא ועדיף מיני' כמבואר בחו"מ סי' קע"ה סעיף ו' דהא קיי"ל שהשותף יכול לסלק בן המצר, רק שכבו' כ"י נסתפק בזה לאשר הדין מבואר בשו"ע שם סעיף ל"ח דהקונה מהגוי אין בן המצר יכול לסלקו משום דעשה לו טובה, אמנם כפי הנראה משטמ"ק מס' ב"מ ע"ג ע"ב גבי רבא דזבן ביתא מגוי שהיה ממושכן לר' מרי משמע דבכל ענין אין יכול לסלקו היכא דקנה מהגוי וא"כ ה"נ לא מצי לסלקו, ועוד פלפל אם הקונה יכול לטעון קים לי והביא מדברי החתס"ו לחו"מ סי' ל"ה דכאן לענין דינא דב"מ לא שייך טענת קים לי כיון דאנן אמרי' שהוא שלוחו של בן המצר עי"ש, ואח"כ נשא ונותן כ"מ כי', אם אל הקנין מכח תקיעת כף והביא דברי הש"ך חו"מ סי' ר"א דבקרקע לא מהני קנין ת"כ וכו', ורוצה לשמוע בזה דעתי ונחזי מה דקנון בס"ד:

נ"ל דמכמה טעמים לא זכה הלוקח מה שקנה מהגוי לא מיבעיי לדעת התוס' מס' ב"מ (דף ע"ג ע"ב) דהתם מיירי שרי מרי לא רצה לקנות הבית מהגוי וא"כ ש"ל דכל שלא עשה שום טובה לבעל המצר במה שקנה מגוי לא אבד זכותו בעל המצר וא"כ פשיטא דבכה"ד כיון שלא עשה לו שום טובה א"כ הו"ל דינא דבר מצרא כמו אם היה קונה מישראל, רק אפילו לדעת השטמ"ק (שם) דמשמע דס"ל דלא פלוג רבנן בקונה מגוי בכל ענין לא שייך דינא דב"מ מ"מ בכה"ד כ"ע מודו דשייך דינא דבר מצרא ובפרט לענין שותף דעדיף מבר מצרא דעלמא דהנה השטמ"ק מס' ב"מ (דף ק"ח ע"ב) כתב שם וז"ל: דאמ"ל אריי אברחא לך ממצרך ולא מצי אמ"ל המצרן גם אני אם קניתיו

אדעתיי דנפשי' ממה שנתיר ע"י מכירת ערומה, רק הא וודאי צריך שישראל לא יצטרך להביא בשבת עוד משקה מן המרתף שלא יהי' דעתו בשבת כלל על העסק ויתן לו הכל מע"ש כפי מה שמשער בדעתו שיצטרך לו בשבת, ועיי' בפרמ"ג או"ח במשב"ז סוף סי' רנ"ה, ודו"ק:

וחפשתי באוצרן של אחרונים ומצאתי בס' נזר ישראל על הל' שבת בלקוטי רימ"א שם אות כ"א ואות כ"ב שהביא בשם ס' שלחן עצי שטים ובשם הגאון ר' שלמה קלוגר זצ"ל ג"כ להתיר באריסות כה"ג עיי"ש, ובפרט באופן שכתבתי שהעכו"ם יהי' לו חלק בשכירות הבית ג"כ, וודאי אין שום חשש והרי מלשון החת"ם זצ"ל שהבאתי ג"כ משמע שלא הי' בדעתו לאסור אפי' אם אין מוכר לו המשקאות מע"ש, ומ"מ אם מוכר לו באמת המשקאות מע"ש אע"ג דעיי"ז יהי' נראה כקצת הערמה בדבר מ"מ כיון שכבר יצא מפי הרבה גדולי אחרונים שטוב יותר ע"י מכירה מע"ש אין אני כדאי לחלוק עליהם ח"ו רק באתי ללמד זכות גם על אותם שאין נוהגי' למכור דווקא כיון שיש לי ראי' מהימנא ומקצת שו"ת הפוסקים שמתירי' גם בכה"ג, (ועיי' שו"ת ריב"א סימן י"ג), אמנם הא וודאי יהי' איך שיהי' בין אם ימכור לו מע"ש או שרק ימסור לו מע"ש שירצה שהישראל לא יצטרך שיהי' לו אפי' קצת התעסקות בשבת ושלא יצטרך להביא המשקים בשבת משום וממצוא חפצך ודבר דבר, כ"ז נ"ל ברור בס"ד. — והלום ראיתי אחרי הוצאי ספר קטן א', ובו הנהגות ישרות ממרן הגאון הקדוש בעל ישמח משה זי"ע שמזהיר ג"כ למכור המשקאות מע"ש לגוי, והנה מי שנזהר ויודע למכור בלי שום הערמה וודאי טוב ליזהר הואיל ויצא מפי אותו צדיק קדוש ישראל, בכל זאת מי שאינו יכול ליזהר בזה יש לו לסמוך להתיר בסתם קבלנות באופן שהגוי יש לו ריוח מכל מה שמוכר, כמ"ש לעיל:

קניתיו הייתי מבריח הארי מעלי דאמ"ל אמלא אמרתי לקמתו שמא היה מוכרו לגוי אחר עכ"ל, וא"כ זה לא שייך רק היכא שהגוי יש לו רשות למכור לכל מי שהוא רוצה משא"כ בכה"ג שאין רשות לגוי למכור רק למי שהגי שותפים כתראו א"כ פשיטא דלא מלי אמ"ל שמ"מ עשיתי לך טובה וא"כ הכא כ"ע מודו דלא מהני ליה הטענה שלקחה מגוי וא"כ פשיטא שיכול לסלקו, ונ"ל דבכה"ג עדיף טובא משאר דינא דב"מ דבכל דינא דב"מ חל הקניין עכ"פ בשביל בעל המצר דאמרינן שליחותא דבעל המצר קעביד ולכך היכא שהלוקח אמר להמצרן לקנות והוא אמר לא בעינא קנה הלוקח דאינו נעשה שלוחו בע"כ כמבואר ברמ"א בחו"מ סי' קע"ה סעיף כ"ט ע"ש והיינו משום דבכל דינא דבר מצרא אין לו לבעל המצר נגד המוכר כלום רק נגד הלוקח דהא על המוכר אין לו שום תביעה והמוכר לא עשה לו שום עולה רק הלוקח וכן כתב המרדכי פרק המקבל בשם רבינו שמחה, אמנם כיון שהמוכר אינו עושה עולה לכך מצינו כמה גוונא דלא שייך דינא דבר מצרא כמבואר בש"ס מס' ב"מ ק"ח, ובש"ע חו"מ קע"ה בכמה גוונא ובזה יש להבין מה דאמרינן שלוחותי' דבעל המצר קעביד כיון דעיקר עולה עושה הלוקח אמרינן מסתמא שארית ישראל לא יעשו עולה ושלוחותיי דבעל המצר קעבד, אמנם בכה"ג שאין רשות למוכר למכור כלל, לא שייך כאן כלל הך דינא דבלוקח מגוי לא שייך דינא דב"מ דהא אין לו רשות למכור כלל והמכירה בטלה מעיקרא [ואם יטעון הלוקח שהוא לא קנה רק שהורשה מהגוי על כך בתור' „פאללמאכט" כיון שעכ"פ נראה כערמה בדבר פשיטא שיכולין ליתן עליו קבלת חרם דלא גרע ונסתם ב"מ דיוכל להחרים אם נראה איזו ערמה מהלוקח כמבואר בטוש"ע שם סעיף כ"ח ברמ"א ע"ש]:

ואח"כ מכמה טעמים ראוי שלא תחול המכירה, א') כיון שהם שותפים וכבר גלו דעתם שהם רוצים לקנות חלק הגוי לעצמן א"כ רשע מקרי עכ"פ מי שמסיג גבולם, ואע"ג דבמהפך בחררה קיי"ל דרק רשע מקרי אבל המקח מהני מ"מ הכא כיון שהם שותפי' יכולים לסלקו מכח דינא דב"מ ועדיף מיני', ב') כיון שאין לגוי רשות למכור כלל א"כ פשיטא דלא קנה הישראל הקונה מיני', ג') דהכא אע"ג שהשותף נתן לו ת"כ אח"כ שיתן לו חלק אחד בעסק הזה אע"ג שהכיח הש"כ בל"ע בסי' ר"א אולי המנהג דגם בקרקע מהני ת"כ מ"מ זה אינו רק היכא שיוכל להקנותו גם בגוונא אחריכא אז יש להסתפק אולי עפ"י המנהג מהני גם בקרקע ת"כ משא"כ הכא שנתבטלה המכירה לגמרי א"כ שום אחד לא קנה עדיין דכאן ל"ש לומר שעכ"פ חל הקניין שהשותף יקנה כיון דשלוחותיי קעבד וא"כ ממילא השותף מקנה אח"כ להלוקח ע"י ת"כ אי ת"כ מהני גם בקרקע דזהו אינו דעד כאן לא אמרינן דשלוחותיי קעבד רק היכא שהמכר יוכל לחול מצד המוכר עכ"פ אמרינן דהלוקח קונה בשליחות בעל המצר וא"כ בעל המצר יוכל להקנות להלוקח משא"כ בכה"ד שאין המוכר רשאי למכור כלל א"כ מאי מהני כן ת"כ של השותף להקנות להלוקח אם המכירה בטלה מעיקרא כיון שלא היה רשאי למכור, אמנם כל זהו הי' רק בת"כ דעלמא כדרך התגרים שאינו בתורת שבועה עי' בקינ"ע סי' ר"א ס"ק ה', ודוק, אולם אם היה ת"כ בעין שבועה כיון דמהני אפילו באסמכתא או בדבר שלב"ל עי' ברמ"א סי' ר"ט ובש"ע חו"מ סי' ר"ז סעיף י"ט א"כ הת"כ הכא היה מחוייב לקיים מצד השבועה ובשו"ת חות יאיר בהשמטה דף רס"ט ע"ב (בסוף העמוד) הביא הסיד דת"כ ע"ש, אמנם כיון דמסתמא לא היה הת"כ רק כדרך התגרים א"כ פשיטא דלא מהני הכא כלל וכלל דכאן בטלה המכירה מעיקרא. ולא דמי כלל לשאר דינא דב"מ דבכל דיני בר מצרא דעלמא חל המקח עכ"פ מצד המוכר וא"כ חל עכ"פ לענין זה דאמרינן שלוחותיי דבעל המצר קעבד אבל בגוונא דידן דאין רשות למוכר למכור רק אם השותפיי מרוצים נדבר א"כ בטלה המכירה לגמרי ולא נתקיים המקח כלל וא"כ ממילא גם ת"כ שלו לא מהני כלום זולת אם הת"כ היה בתורת שבועה אז יש לדון בזה דמהני כמו דמהני שבועה אפילו לענין אסמכתא או דבר שלא בא לעולם, כמבואר סי' ר"ט וסי' ר"ז סעיף י"ט, ודו"ק:

והנה בזה נחתין ובזה סלקין דכאן השותף הזה עדיף טפי לכ"ע מב"מ דעלמא וכל הדינים שמצים שיכול לסלק בעלמא המצרן עיי' בשו"ת מהר"ם אלשיך סי' פ"ד ובחת"ס חו"מ סי' י"א לא שייך כאן דבכל דינא דב"מ חל הקניין לגבי בן המצר עכ"פ דשלוחותיי קעבד ולכך כל שאנו רואין איזה מקום יש לסלק בעל המצר מהטעמים המבוארים במס' ב"מ ק"ח ע"ב ובשו"ע חו"מ סי' קע"ה נשאר המקח קיים להלוקח, אבל הכא כיון שאין רשות לגוי המוכר למכור כלל לא שייך כל הכי ואין בקניתו של הלוקח כלום ולא מהני ג"כ הת"כ של השותף דגם השותף עדיין לא קנה כלום כיון שמצד המוכר לא היי חל הקניין ללוקח, זולת בת"כ ע"י שבועה יש לדון אם מחויב לקיים השבועה, וא"כ כיון דמסתמא לא היי הת"כ רק כדרך התגרים לא חל כלל וכלל, ואין להאריך בזה יותר, ונפלאת לי על מע"כ נ"י שהעמיק כ"כ והרחיב ברוחב בינתו בדינא דב"מ, ולענ"ד אנחנו יצאנו מן המצר לגמרי והרחיב לנו די כי בכה"ג א"צ לכל זה כי הקניין נתבטל מעיקרא כנ"ל. — והכלע"ד כתבתי פה האנשאוויטץ מוסקי' לס' כתבות הנלוה אבי יולא שנת תרנ"ד לפ"ק.

אליעזר דייטש.

— סימן ס"ז —

צבי זה ומחזיק אורה, רץ לעשות רצון בוראו, ה"ה כבוד הרב החריף ובקי וכו' מו"ה **צבי הכהן** נ"י, מו"ץ לעדתו במחח **מארמאראש** יל"ו:

אשר שאל במי שתבע חבירו לד"ת והנתבע לא רצה לידון בדיני ישראל והוכרח לילך בערכאות, ועתה מבקש התובע מהב"ד שיזדקקו לקבל העדות כדי שלא יצטרכו לישבע בערכאות ובפרט אם ישמע כי העידו האמת יפטור אותם משבועה שהיו צריכים לישבע בערכאות, נ"ל פשוט כי לאסר מבואר בחו"מ סי' כ"ח סעיף ט"ו ברמ"א דאם הבע"ד הי' אלם מקבלין העדות שלא בפני בע"ד וא"כ בלאו"ה יוכל לתבוע העדות בדיני ישראל שיעידו לו אם הוא לטובתו שיעידו מתחלה בב"ד ישראל ואע"ג דבסי' כ"ו שם סעיף א' מבואר ברמ"א דגם יש אומרים דמי שהלך בערכאות של עכו"ם תו אין הב"ד מקקין לו היינו רק אם הלך באיסור משא"כ בכה"ד שהוא רוצה מעיקרא לדון בד"י רק שהנתבע לא רצה וא"כ אם הוא לטובתו שיקבלו העדות פשיטא שמצוה להזדקק לו ובפרט כמו בכה"ד שאין מה שהיא לטובת הבע"ד איכא נמי לד אפרושי מאיסורא להעדים עצמן דבב"ד לא יעידו שקר בתורת אם לא יגיד וכ"ע ושם מקילים לישבע לשקר ח"ו והוא איסור גמור ועיי' בנוב"י מהדו"ק לאהע"ז סימן ע"א שנשאל אם יש איסור לישבע לשקר כשאין אוחז ס"ת בידו והביא ראיות עצמו מספר השבועה אין לה שום שייכות לאחיזת ס"ת וא"כ הה"ד בערכאות הוי ממש שבועה שוא מי שנשבע לשקר וא"כ הוי אפרושי מאיסורא פשיטא שיש לב"ד להזדקק לקבל העדות זולת אם התובע הלך בערכאות מעצמו אזי אין להב"ד להזדקק לו כלל כמבואר ברמ"א סימן כ"ו סעיף א' בשם מהריק"ו אע"ג דיש חולקים יכולים הב"ד לסמוך על דעה

דעת ראשונה אבל אם הוא הי' מוכרח להשבע בערכאות מחוייבים הב"ד להזדקק לו אפי' אם הוא רק משום שבועת התובע כיון שלא עשה עולה במה שהלך בערכאות כפימ"ש מע"כ נ"י בהשאלה ומכ"ש אם יש עוד גם צד אפרושי מאיסורא להעדים בודאי מחוייבים הב"ד להזדקק לזה, ואין אני מוסד שום ב"ד אם העניין הוא כמ"ש מעלתו נ"י שלא ירצו להזדקק עלת אם יש בזה איזה דבר נגד חקי המדינה מה שמעכב אותם מלהזדקק לזה, והוא פשוט. (ומה שתמה ע"ד הרמב"ם בפרק י"ד מהל' שבועות שכ' הי' עדיו. או אחד מהם פסול או קרוב וכו' או שהי' המלך אחד מעדיו שאינו ראוי להעיד וכו' פטורין משבועת העדות שאילו העידו לא היו מחוייבין בעדותן ממון, מנ"ל להרמב"ם זאת דאם עבר המלך והעיד דאינו מועיל עדותו דלו יהי' שאינו מחוייב להעיד מפני כבודו אבל שלא יועיל מהי תיתי? הנה כבר העיר בזה הגאון בעל מנחת חינוך במצוה קכ"ג עיי"ש שהניח בצ"ע, ולענ"ד דדברי הרמב"ם נכונים וברורים דאפי' אם רצה המלך לוותר על כבודו והעיד. דאין מוציאין ממון בעדותו דכיון דקיימ"ל המלך אין מעידין אותו א"כ לא הוי בתורת הזמה דהא המזימין לא יוכלו להזים אותו וקי"ל עדות שאי אתה יכול להזימה ולכך לא מהני עדות המלך אפי' אם עבר והעיד, ועיי' בש"ך חו"מ סי' ל"ג ס"ק ט"ז שכתב דבדיני ממונות נמי בעינן עדות שאתה יכול להזימה, וכ"ל דאפי' לפי"מ שהאריך הנוב"י במהדו"ק לאהע"ז סי' ע"ב שם בסתירת היתר הראשון ותעלה דבד"מ לא בעינן עדות שאתה יכול להזימה מ"מ היכא דהעד לא הוי בר הכחשה כלל לא מהני דכיון שאינו יכול להכחיש בעדותו אינו מדקדק כלל ולא הוי בגדר עדות כלל, וזה ברור בסברא, וא"כ כיון שהמלך אין מעידין אותו לא יוכל להכחיש ולכך לא מהני עדותו, ודו"ק). — ויען אנכי טרוד מאוד ע"כ לא אוכל להאריך כעת, ואתו הסליחה והנני דו"ש בלונ"ח,

אליעזר דייטש.

— סימן ס"ח —

יתענג על רב טוב כבוד אהובי הרב הגאון הגדול המהולל וכו' כש"ת מו"ה **אריי ליב ברודא** נ"י, ראבדק"ק **לעמבערג** יצ"ו:

אחר"ש כ"ת נ"י, וכו', ומה שפלפל בספרו מלפה ארי' סי' י"ב בענין חרם שלא לגרש בעכ"ח אם עבר על החרם אי הגט מהני, הנה בכמה שו"ת כתבתי דמשו"ה יש פוסקים דס"ל דחרם שלא לגרש בעכ"ח חמור מחרם דשתי נשים דהנה הר"ן כתב במס' חולין והובא בש"ך יו"ד סי' ל"ח דבמקום שקל לו לעבור יותר על האיסור דרבנן החמירו טפי (כן יש להעמים בלשונו שם סוף ס"ק ט' עיי"ש) וא"כ כיון דקל לו יותר להשתדל גט בע"כ מנישאת אחרת על אשתו לכך הוו צריכים לתקן שאם יעביר שלא יועיל הגט כן י"ל מסברא, — ועיי' חת"ס לאהע"ז ח"ב סי' נ"ה דבר נכון דכמ"ד עדי חתימה כרתי ולדעת הרז"ה מס' יבמות ל' ע"ב לא מהני נפי כתבם רק כשנכתב מפי המתחייב כמו מלוה והמוכר וא"כ עכשיו שתקנו שלא לגרש בע"כ אין האשה מחוייבת להסכים בחתימת העדים והו"ל מפיהם ולא מפי כתבם כיון שלא נכתב מדעת שמתחייב. — ובעיקר ענין עדות בשטר יש לנו אריכות דברים במקו"א בס"ד, ובספרי ח"ג בסוגי' דאצנ"ע שער טהרת חולין שער י"ב אות ג' ד' העליתי בזה שכתב התוס' מס' תמורה ד' דמשו"ה מהני הגט באונס שגירש דאתקש גירושין למיתה והוא קשה לכאורה וכי נימא דמי שגירש בגט פסול מהני ג"כ דאתקש למיתה הא וודאי לא אמרי' וא"כ גם באונס שגירש אם הקפידה התורה שלא לגרש למה מהני, וכן עמד בזה בשו"ת זכרון כהונה, ואמרתי דכוונת התוס' הוא כך דכמו דבמיתה אין חילוק בין אונס לשאר נשים ה"נ בגט, וא"כ לא קשה מגט פסול דהתם לא מהני בכל הנשים, ותרצתי בזה קושיי' הפנ"י סוף מס' גיטין שהקשה מאי קאמר הגמ' שם מדגלי רחמנא כל ימיו מכלל דמאי דעבד הא אצטריך כל ימיו לנתק ללאו, וכתבתי דהכי הפירוש בגמ' דאי הו"א בכל הנשים היכא שעבר לגרש דלא מהני א"כ לא צריך קרא דכל ימיו לנתק ללאו דאי נימא בכל הנשים היכא שגירש במקום שאסור לגרש כגון בלא ערות דבר לב"ש דלא מהני א"כ ממילא גם גבי אונס לא חל הגט כלל ולא צריך כל ימיו, עיי"ש בספרי הנ"ל, וא"כ לפי התקנה שלא לגרש שום אשה בעכ"ח שפיר י"ל אי עבד לא מהני כיון דהדין כן בכל הנשים ולא מהני הגט בעכ"ח כלל ואפי' אי נימא דבאיסור דרבנן לא אמרי' אעל"מ והבאתי ראי' ממס' ב"מ (דף ע' ע"א) דהגמ' קאמר שם אלא מעתה הגביה ארנקי בשבת ה"נ דלא קני דמשמע דבאיסור דרבנן אע"מ מ"מ איסור חרם הוי כאיסור דאורי' ושפיר אמרי' אעל"מ. — ודו"ק:

ועל דבר תקוש' על דברי החכ"ל סי' א' שהקשה לדעת המהרי"ט חלק אהע"ז סי' ט"ז דאוננת לא הוי בת חליצה א"כ האיך משכחת אשה כשרה ליבום הא אין אני קורא בשעת נפילה יבמה יבא עליה כיון דבכל פעם הוי היבם והיבמה אוננת עיי"ש, ופלא דהא התוס' ריש מס' יבמות ד"ה אחות אשה כתבו דנדה לא הוי בכלל כל יבמה שאין אני קורא בשעת נפילה משום דסופה ליטהר וה"נ אוננת לא דמי לאחות אשה? הנה ראיתי בשו"ת שאילת יעב"ץ ח"א סי' כ"ז שעמד בזה, ועיי' פרמ"ג או"ח סת"כ ח"ב אות כ"ט שהעיר ג"כ בזה רק שלא הביא דברי תוס' יבמות הנ"ל, אמנם גבי קטן במס' יבמות קי"א ע"ב נמי אמרי' דאי לא הוי חזי ליבום לא נוכל לקרות בשעת נפילה יבמה יבא עליה והתוס' מס' יבמות שם כתבו לחלק בין קטן ובין נדה, והפרמ"ג שם העיר מקטן ג"כ, ועיי' פתחי תשובה אהע"ז סי' קס"ט ס"ק ל"ה, ובס' גט יוסף על הפרמ"ג שם אות קל"א וקל"ט, ובנאה"ט לאהע"ז סי' קס"ט ס"ק מ"ז שהקשה ג"כ על החכ"ל הנ"ל מתוס' מס' יבמות שם, וחפשתי באוצר ש"ס ספרים ומצאתי בשיעי"ק או"ח סי' ע"א סק"ב שהעיר ג"כ על דברי החכ"ל הנ"ל מדברי תוס' יבמות שהבאתי לעיל, ותירץ דהחכ"ל שפיר קאמר דאי הוי ס"ל דאונן לאו בר יבום וחליצה הוא א"כ איכא איסור לאו בשעת נפילה דהיינו איסור לאו דאונן נוסף על איסור אשת אח והו"ל כאשת אח שיש לה בנים וע"כ דאונן מה"ת הוי בר חליצה ויבום (ונדה שאני דאיסור נדה אין לו שום שייכות לאיסור אשת אח משא"כ אוננת היא ע"י שהיא אשת אחיו, ודו"ק כן נ"ל בכוונתו), ועוד יש לחלק בין נדה לאוננת באופן אחר דנדה אע"ג שאינה ראוי' ליבום מ"מ ראוי' היא לחליצה כמ"ש הרא"ש והוי שפיר בכלל יבמה יבא עליה רק דאיכא רביע עליה איסור נדה משא"כ אוננת לא הוי ראוי' לחליצה נמי אי ס"ל אונן פטור ממצות מה"ת א"כ הוי שפיר כל יבמה שאין קורא בה בשעת נפילה יבמה יבא עליה, והוא ג"כ נכון. — (ולזה נתעוררתי מת"ח גדול א', הה"ה הרב החריף ובקי וכו' מו"ה **פנחס ברייער** נ"י מפ"ק באניהאד יצ"ו):

אולם כשאני לעצמי נ"ל דלענין אוננת לא שייך כלל לומר כל יבמה שאין אני קורא בשעת נפילה דהא לענין יבום מהני אם הם מזידים ג"כ, וא"כ אם לא ידעו היבם והיבמה כלל ממיתת הבעל ובא עליה בתורת זנות ג"כ מהני לקנות. והנה לענין תשמיש באבילות כשאחד מהם

ומה לא ידע מותר לשמש שהרי האחרונים כתבו אם הבעל יודע שאשתו אבלה והיא אינה יודעת מותר לשמש עמה ואינו מחוייב לפרוש ממנה, ועיי' בס' שדה חמד מערכת אבילות אות ב' שהביא מזה, וא"כ ממילא לא דמי אנינות לאחות אשה כלל דבאחות אשה האיסור רמיא על גופא משא"כ גבי אונן כשאינו יודע מן האנינות או מן האבילות ליכא איסור וא"כ אם לא ידעו היבם והיבמה ממיתת הבעל ובא עליה קנאה בביאה זאת (ועיי' באהע"ז סי' קס"ו סעיף ז') א"כ לא שייך לענין אונן כלל לומר דלא חזיא בשעת נפילה דאיסור אונן לא הוי איסור דרמיא על גופא כמו איסור ערוה דהא אם לא ידעו מאנינות ליכא שום איסור אונן כלל, ובתשו' אחת כתבתי מזה לענין אם הבעל מותר לשמש עם אשתו היכא שאינה יודעת שהיא אבילה דלא שייך לומר שאסור לספות לחבירו איסור בידים דלא דמי לשאר איסורים דאע"ג שאינו יודע מ"מ איסור איכא משא"כ באבילות כל שאינו יודע ממיתת קרובו אין עליו חיוב לנער וליכא שום איסור (עיי' לעיל סימן י"א) א"כ ה"נ משום אנינות ליכא שום איסור לענין יבום דאיסור אונן לא הוי איסורא דרמיא כלל עליהו כיון דאם אינם יודעים ליכא איסור ואע"ג דאם אינם יודעים ממיתת הבעל עשו איסור חמור לפי דעתם איסור אשת אח מ"מ לענין יבום קנו אפי' מזידים אפי' כשנתכוונו לשם איסור, ועיי' בישע"ק אה"ע סי' קס"ו ס"ק ד' וא"כ לא שייך לענין אונן לומר כל יבמה שאין אני קורא בשעת נפילה וכו' דאיסור אונן לא שייך לענין יבום כלל, ודו"ק. ועוד כתבתי באופן אחר לתרץ בתשובתי לכבוד ידידי הרב הגאון המפורסם מו"ה **שלמה ברייער** נ"י האבדק"ק **פראנקפורט** יצ"ו. וכעת לא אוכל להאריך יותר, וה' יאריך שנותיו בטוב ובנעימים, ונזכה לקיבוץ גליות בב"א. — והנני ידידו הדוש"ת בלונ"ח,

אליעזר דייטש.

— סימן ס"ט —

השוכן בשמי מרומים, יתן אריכת ימים ושנים ברוכים ונעימים, לאיש יקר ותמים, ה"ה אהובי ידידי מחו' הרבני המופלג בתוי"ש הוותיק וכו' מו"ה **משה קלאפטער** נ"י ויזרח, בעיר **נעוויארק** (אמעריקא) יצ"ו:

עשיתי כרצונו וכו' וה' יהי' בעזרו. — ועו"ד שאלתו בבחור א' שנכבדות מדובר לו בבתולה א' אשר שמה נקרא בשם אמו, רק יש שינוי במקצת דאמו נקראת מאלטעשע ואולם הבתולה נקראת בשם „מאלווין", אם גם בכה"ג יש לחוש לצוואת ר' יהודא חסיד זצ"ל? הנה כיוצא בזה כשאלתי בשנת תרנ"ז מכבוד תלמודי החריף וכו' מו"ה **צבי קינסטליכער** נ"י, בנערה ששמה פיגא רק בפי כל נקראת „עממא", והשבתי בזה"ל: יפה כוונת וגם דעתי נוטה כיון שאינה נקראת בפי כל בשם הזה אין קפידא, וכה"ג כתב גם הגאון הקדוש מאויהעל בשו"ת השיב משה סימן ס"ט, ובזה מתרץ מה שמצינו בגמ' שלא הקפידו על שוי שמות דאפשר שהם ג"כ הי' נקרא בפי העולם בשם אחר עיי"ש, הגם שאינו מתורץ עדיין מה שתמה עוד בנוב"י מהדו"ת לאהע"ז סי' ע"ט על שאר דברים שהקפיד ר' יודא חסיד ז"ל, ובגמ' מצינו איפכא, מ"מ נוכל לסמוך בזה על האי סבא קדישא ז"ע דאין קפידא רק אם בפי העולם נקרא כך ג"כ, ויש להסביר קצת הענין דאע"ג לענין גיטין וקידושין שם העיקר הוא כפי מה שנקרא לתורה ובאשה כפי"מ שנקראת כשעושין לה מי שבירך (כך כתבו האחרונים) מ"מ כאן לא הוי קפידא בשוי שמות רק משום עין הרע כמה שמקפידין ג"כ שני אחים לא יהי' להם שוי שמות דהיא ג"כ רק משום עיה"ר (והארכתי בזה במקו"א) וא"כ כל שאין השם הזה מורגל בפי העולם ג"כ תו לית בי' משום עינא בישא, וזהו ג"כ סברא נכונה בס"ד, ולפי"ז יש להמליץ דבר אדם דרי' יודא חסיד שהקפיד על שוי שמות כיון דחששא הוא רק משום עיה"ר ועיה"ר שייך רק אם דרים יחד כלה וחמותה כמה שהי' בימי הגמ' דדרך הבן לדור אצל אביו כדמשמע במס' ב"ב (דף קמ"ד ע"א) משא"כ היכא שאין דרים יחד הבן עם אביו ליכא קפידא בשוי שמות כלה וחמותה והה"ד בשוי שמות חתן וחותן ג"כ רק אם דרים יחד ((ועיי' בשו"ת בית נפתלי סימן י"ב בהג"ה)), — ואם נכונים דברינו דהקפידא של ר' יודא חסיד ז"ל הוא רק משום עיה"ר בשוי שמות מתורץ ג"כ תמיהת הגאון בהשיב משה סי' הנ"ל דבגמ' מצינו שלא הקפידו האמוראים בזווגם על שוי שמות דהי' קדושים ויודעים שלא ישלוט בהם עין הרע, — יהי' איך שיהי' עכ"פ בדבר כזה שאין לו שורש בש"ס ופוסקים בוודאי כדאי הוא הגה"ק הנ"ל לסמוך עליו דאין קפידא בכה"ג, — עכ"ל מזה, (וגם הסכים עמי בזה האי סבא קדישא מרן הגה"ק מו"ה **יחזקאל שרגא האלבערשטאם** זי"ע, האבדק"ק **שינאווא** יצ"ו), ומעתה לענין שאלתו ג"כ אני אומר שאין להקפיד, ובפרט לפימש"כ מע"כ נ"י כי הבחור הוא ירא שמים הולך בדרך הישר וודאי יש סניף ג"כ להתיר עפי"מ שתמה הנוב"י (בסי' הנ"ל) שליתא בהם לנ"ה אין מקפידין ועל שוי שמות מקפידין, לזאת כיון שבפי' רוב אינה נקראת „מלכה" אין להקפיד, ובוודאי יצליחו בזווגם בעזה"י, — והנני חותם בברכה ידידו מחו' הדו"ש באהבה,

אליעזר דייטש.

— סימן ע' —

שאלה באשה שאין לה וסת קבוע כלל רק וסת הפלגה דהיינו שראתה פ"א ביום ב' בבוקר י"ג בחדש, ואח"כ ראתה סמוך לערב ביום א' ד' בחדש, וא"כ הפליגה ראיתה ג' שבועות פחות יום אחד, והנה הדין בוסת הפלגה דמיד אחר שני ראיות צריכי לחוש לאותה הפלגה אע"ג שאינו קבוע כמבואר בשו"ע סי' קפ"ט סעיף ב' דלענין לחוש אפילו בוסת שאינו קבוע חוששי' רק דהפלגה לא מקרי בפחות משתי ראיות כמבואר שם, וא"כ אם נחשוב ההפלגה באשה זו ג' שבועות פחות יום אחד הוי זמן וסתה בשבת קודם סמוך לערב וא"כ אי חיישינן לשיטת האור זרוע שהביא הב"י סי' קפ"ד ומובא בטוי"ז שם ס"ק ב' א"כ היה צריך לפרוש ממנה בליל ש"ק לדעת הא"ז שצריכי פרישה כ"ד שעות קודם וא"כ כיון דאשה זו יהי' לה זמן הוסת ההפלגה ביום ש"ק לעת ערב א"כ היתה צריכי פרישה בליל ש"ק או לא?

תשובה! נ"ל דאשה זו לכ"ע א"צ פרישה כ"ד שעות קודם אפילו לדעת הא"ז דהנה הא"ז כתב אם רגילה לראות ביום פורש ממנה כל היום והלילה שלפניו, והקשה עליו הב"י דהוא נגד הגמ' דא"צ פרישה רק עונה, וכ' שם הש"כ סי' קפ"ד ס"ק ז' דהא"ז מיירי שאין לה שעה קבועה מתי תראה ביום א"כ דמי כאילו כל היום וסתה ולכך צריכי פרישה כל הלילה שלפניו, וא"כ נ"ל דע"כ לא שייך תירוצו של הש"כ רק באשה שיש לה וסת קבועה לאותו היום רק שלא נקבע באיזו שעה שפיר שייך לומר דהוי כאילו היה וסתה כל היום וצריכי נמי פרישה בלילה שלפניו, משא"כ בכ"ד שלא נקבע לה עדיין הוסת אע"ג דלענין לחוש בפעם אחת חוששי' אפילו לוסת שאינו קבוע מ"מ כאן ל"ש לומר דכל היום הוי כאילו היה וסתה דהא אותו היום לא נקבע עדיין רק מחמת אותה ראיה ראשונה לחוד דהיינו ההפלגה לג' שבועות פחות יום אחד וא"כ איך שייך לומר דכל אותו היום הוא כאילו הי' וסתה דהא לא

ראתה רק פ"א ביום ההוא סמוך לערב, וא"כ ממילא ליכא חששי רק על שעה ההוא שראתה דהיינו סמוך לערב וא"כ די לנו שתצטרך פרישי כל היום ההוא ולא בלילה שלפניו, וכן משמע מלשון הח"ז בעצמו שכתב אם "רגילה" לראות ביום פורש ממנה כל היום והלילה שלפניו דמשמע דווקי ברגילה שהיום שהוא כבר נקבע רק שאין לו שעה קבועי כמ"ש הש"כ שם ס"ק ז' אז צריכי לחוש גם ללילה שלפניה משא"כ בנ"ד דלא נקבע עדיין יום ההוא כלל וא"כ ל"ש תירולו של הש"כ דכל היום הוי כאילו הי' וקמה גם הח"ז מודה דא"ל פרישה בלילה שלפניה, ו ו"ק:

ב') **עוד** כ"ל מטעם אחר דבנ"ד א"ל פרישי בליל ש"ק רק אדרב' בליל מוש"ק לריכי פרישה אע"ג דראיה שניה היה סמוך לערב וא"כ בליל מוש"ק כבר עבר זמן וסתה וא"כ לא היתה לריכי פרישי אז כמבואר בשו"ע סי' קפ"ד דלאחר שעבר זמן הוסת מותרי מיד מ"מ בנ"ד לריכי פרישי בליל מוש"ק ולא בליל ש"ק, דהנה בשו"ת טו"י אד"ת סי' פ"ג לאיו"ד הביא בשם גדול אחד דזמן הוסת חשביני לעונות כגון אם ראתה פ"א ביום, ואח"כ בלילה חשיבי כמה עונות עברו מראיה הראשוני עד ראיה השניה, ועי' בפ"ת סי' קפ"ט ס"ק ח' שהביאו ג"כ, והנה מסתברים דבריו נוסת הפלגי דכיון שאנו חוששי' לחוש משך זמן הפלגתה מראיה לראיה א"כ בוודאי היכי שראתה פ"א ביום ופ"א בלילה לריכיי לחשוב כמה עונות עברו מראיה לראיה, וא"כ בנ"ד שראיה ראשוני היתה ביום ב' בבקר השכם בעלות השחר ואח"כ בראיה שניה ביום א' סמוך לערב א"כ אין הפלגה ג' שבועות פחות יום אחד רק הפלגי ג' שבועות פחות איזה שעה דהיינו עונה אחת קודם, וא"כ כשנחשוב עכשיו ג"כ זמן וסתה לחוש שהראה ג' שבועות פחות מעט יהי' זמן ראיתה שלריכיי לחוש לו ג"כ איזי שעה פחות מג' שבועות, וא"כ וודאי בליל מוש"ק שהי' סיוך לג' שבועות פחות איזי שעה לריכי לחוש, משא"כ בליל ש"ק הי' מופלג עדיי' טובא מזמן הוסת דהג' שבועות פחות איזי שעה לא יכלו עד יום א' בבקר וא"כ אפילו לדעת הח"ז דסמוך לוסתה הי' כ"ד שעות א"ל לפרוש בליל ש"ק דאז מופלג עדיי' יותר מכ"ד שעות עד סמוך לוסתה לפי הדעה שהובא בטו"י שם דחשבינן העונות ולענין וסת הפלגה וודאי מסתברים דבריו, וא"כ אדרב' בליל מוש"ק דאז הי' סמוך לזמן הוסת דהיינו ג' שבועי פחות איזה שעות לריכי פרישי ולא בליל ש"ק דאז הי' מופלג טובא יותר מכ"ד שעות אם נחשוב העונות לכמה עונות הפליגי ראיתה כיון דלא הפליגי ראיתה ג' שבועות פחות מעל"ע רק ג' שבועות פחות איזי שעה דהיינו עונה אחת שראיה ראשוני היתה בסוף הלילה סמוך לבקר והאי' שניה היתה בסוף היום סמוך לערב, וא"כ גם עתה לריכי לחוש שתראה עונה אחת קודם תשלום הג' שבועות ותראה סוף הלילה ביום א' וא"כ לריכי פרישי בליל מוש"ק שמא תראה בלילה ההוא ולא בליל ש"ק שהיי מופלג יותר מכ"ד שעות עד סוף ליל מוש"ק, ודוק היטב:

בהא נחתין ובהא סלקין דאשה זו א"ל פרישה בליל ש"ק, דאפילו לדעת הח"ז דלריכי פרישה כ"ד שעית ל"ש כאן נוסת שאיני קבוע כיון דלא נוכל לחשוב כל היום עונת הוסת ולא שייך תירולו של הש"ך סי' קפ"ד ס"ק ז', ועוד דאי חשביכ' לענין ההפלגי משך העונות א"כ לא יגיע זמן וסתה עד יום א' בבקר וא"כ פשיטא דא"ל פרישי בליל ש"ק דהוי יותר מכ"ד שעות, ועוד דבאמת רוב גדולי האחרוני' לא הסכימו כלל עם פסק הח"ז רק כפשטות הפוסקי' ראשוני' שהביא בשו"ע דא"ל פרישה רק אותו עונה עי' בס' תפארת ישראל שם ס"ק ד', ובס' מנחת יעקב שם ג', והובא ג"כ בס' חכמת אדם כלל ק"ח, ועי' בס' חוו"ד שם סוף ס"ק ג' דדעתו נוטה להקל כפסק השו"ע בשם רוב הפוסקי' הרא"ש והרי"ף, רק בנ"ד שעלינו עפ"י פסק ההלכי דאפילו לדעת הח"ז וכפי מ"ש הש"כ שם ס"ק ז' שהירא דבר די לריך לנהוג כהח"ז מ"מ בנ"ד אפילו לדעת הח"ז א"ל פרישה בליל ש"ק דהיינו ליל שלפני היסת דכיון דהוי וסת שאיני קבוע ל"ש לומר כתירולו של הש"כ דכל היום הוי כאילו הי' וסתה וכמ"ש לאוכיח מלישני דח"ז גופיי שכתב אם "רגילה" לראות ביום דמשמע דווקא שהיום ההוא כבר נקבע, ועוד דכאן אי חשביני משך העונות שעברו לא מגיע זמן וסתה עד יום א' בבקר וא"כ א"ל פרישה בליל ש"ק לכ"ע ודו"ק. —

והנלע"ד כתבתי להלכה ולמעשה ליל מוש"ק פ' כח כ"ד חשרי "שערי חכמה" לפ"ק,

אליעזר דייטש.

— סימן ע"א —

רב שלום וברכה וחיים לכבוד אהובי חביבי ידידי"פ הרב הגאון הלדיק המפורסם וכו' מו"ה **פנחס הכהן שטיינער** כ"י האבדק"ק **איללאק** יל"ו:

לעשות רלון לדיק חפלתי ופניתי מעט לעיין במה שנכנס מעכ"ר כ"י לבית הספק ע"ד א' שסבק לן חיים, הלך לעולמו בלא זרע של קיימא ויש כאן ג' אחים, אמנם כולם מחללי שבתות בפרהסיא רק אחד יש ביניהם שנשמע שהוא הטוב היותר, עכ"פ אינו ברור שהוא שומר שבת, ונסתפק כה"ג כ"י אם לדון בזה בהכי שני אחים כנגד האח השלישי (אשר הוא קלת יותר מתנהג בדת ישראל) כמו חלילת מומר דמקום שיש אח כשר דאפילו בדיעבד לא מהני חליצת מומר במקום אח כשר כמ"ש הרמ"א באהע"ז סי' קנ"ז סעיף ד', ועיני' ראו בדין חלילת מומר בגדולי האחרונים חת"ס ח"ב אהע"ז סי' ע"ג ובשו"ת אבני לדק אהע"ז סימן כ"ו ורולה לשמוע חוות דעת הפעוט כמוני בזה:

ואען ואומר בעזהי"ת, הנה בחלילת מומר יש לנו קולא וחומרא, הקולא הוא דיש קלת פוסקים דאם אין לה יבם אחר רק המומר מותרת לשוק בלא חלילה כמובא בטור ושו"ע אה"ע סימן קנ"ז בשם יש מי שמתיר, ואגם דלא קיי"ל הכי מ"מ אם עברה ונשאת בלא חלילת יש הרבה פוסקים שמתירין (אם חללה לנסוף עכ"פ) משא"כ בשאר יבמה כשנשאת בלא חלילה אסורה על זה הבעל לעולם כמבואר בשו"ע שם סימן קנ"ט סעיף ב' (ובשו"ת אחת האריכתי בזה בס"ד) והחומרא יש גבי חלילת מומר דאם יש אח אחר כשר לא מהני חלילת מומר כלל ואפילו בדיעבד לא מהני חלילת מומר, ונחזי מה דקמן בס"ד, הנה ב' טעמים יש לנו דלא מהני חלילת מומר, טעם האחד דכל שנפלה לפני מומר אמרינן דאינה זקוקה לו כלל משום דאדעתא דהכי לא קדשה נפשה ולענין מוכה שחין מפירש במס' ב"ק קי"א ע"ב ומומר גרוע טפי אפילו מנפלה לפני מוכה שחין, עי' היטב שו"ת מהר"י מינץ סימן י"ב שהאריך מאוד בזה, וכבר האריכו בזה גדולי האחרונים אם גם גבי מומר שייך לומר מינח ניחא לה בכל שהוא משום דטב למיתב טן דו, והנה הגם שתוס' שם במס' ב"ק כתבו דהא דאמרינן אדעתא דהכי לא קדשה נפשה לא שייך רק מן האירוסין אבל לא בנשואין, עי"ש בד"ה דאדעתא דהכי, מ"מ כתב הב"ח שם דבמומר דגרע ממוכה שחין דמסתמא אינה רולה להיות נגררת אחריו לעזוב דת ישראל אמרינן אפילו בנשואין ג"כ דמסתמא לא נכנסת בכלל ספק זה, ועי' בישועות יעקב באהע"ז סימן קנ"ז שהאריך קלת בזה, אמנם לדעת השטמ"ק שם שכתב לחלק בין קידושין לנשואין

משום

משום דבנשואין אין הבעל מרוצה שיעשה בעילת זנות ואינו רוצה שיהיו בעילותיו למפרע בעילת זנות א״כ גם במומר אזל ליה ההיתר לומר שאינה זקוקה לו דאדעתא דהכי לא קדשה נפשה דמה איכפת לן בדעתה כיון דבעל משמתא לא רצה באופן אחר רק שתהא מקודשת לו בכל גוונא עכ״פ יהיה איך שיהי׳ להך טעמא דחליצת מומר הוא לקולא משום דאפשר שאינה זקוקה לו כלל מ״מ אם חלץ לה מהני חליצתה במקום שאין אח אחר שוודאי זקוקה לו דבמקום שיש אח אחר כשר כיון דאפשר שלמומר אינה זקוקה כלל א״כ לא מהני חליצתו במקום אח כשר. ויש לצדד דבמקום שיש אח כשר ג״כ בשעת הנשואין גם הבעל מסכים שאם תפול ליבום למומר שיהיו הנשואין בטלין למפרע דכה״ג לא שייך שאינו רוצה שיהיה בעילת זנות דאיכא ספק ספיקא בשעת בעילה ספק דלמא לא ימות בלא בנים ואת״ל שימות דלמא האח הכשר יהיה אז בחיים ולא תפול ליבום לפני המומר ומשו״ה היכא שנזדמן שהאח הכשר מת א״כ לא אמרינן שהבעל לא ניחא ליה שלא תזקק ליבום ויהי׳ בעילת זנות למפרע דהא מ״מ לא עשה איסור למפרע כיון דבשעת בעילה היה ספק ספיקא דלמא לא ימות האח הכשר, ודוק היטב בהך סברא, עכ״פ אי הטעם בחליצת מומר הוא רק משום דאדעתא דהכי לא קדשה נפשה א״כ היכא שחלץ מהני עכ״פ במקום דליכא אח אחר כשר:

אמנם יש עוד טעם אחר בחליצת מומר לפסול משום דחליצה בעי כוונה לשמה ומומר אדעתי׳ דנפשיה קעביד, ועי׳ שו״ת ח״ל סימן א׳ שכתב דאי בעינן כוונת חליצה א״כ לא מהני חליצת מומר דהוא אינו מכוון לשמה, אמנם אי בעינן רק כוונת הקנאה א״כ כל שיודע שבחליצת מנעלו ניתרת לשוק, והוא חולץ לה בלי שום אונס אין אנו חוששין למה שבלבו לדברים שבלב בכל ההקנאות לאו דברים נינהו, והנה אי הוי אזלינן לחומרא כל כך דחליצת מומר פסולה משום שאינו מכוון א״כ היכי שזקוקה למומר אין לה שום תקנה, אמנם היטב אמר דבר בזה הגאון בשו״ת שואל ומשיב מהדורא תליתאי ח״א סימן קל״א דאפילו אי בעינן כוונת מצוה גבי חליצה מ״מ היכא שמסתמא עומדת רק לחליצה אמרינן דסתמא כמי לשמה קאי כמו גבי קדשים דאמרינן ריש מס׳ זבחים סתמא לשמן קיימו וא״כ היכא דליכא יבם אחר רק המומר ומסתמא אינה עומדת ליבום אלא רק לחליצה והוי סתמא לשמה משא״כ היכא שיש עוד אח כשר ג״כ דאז עומדת ליבום ג״כ וא״כ אשה זאת אינה עומדת סתמא לחליצה וא״כ לא מהני חליצת מומר כיון דאינו מכוון לשמה עיי״ש, והוא נכון:

אולם כל זה במומר שיצא ממש מכלל ישראל בוודאי אנן סהדי על כל בת ישראל דלא ניחא לה להיות אשת מומר וגם איכא עוד טעמא דאינו בר הקמת שם בישראל, וגם יש פלוגתא אי הוי בר ירושה וא״כ אינו אחיו לנחלה ג״כ, משא״כ במומר לחלל שבתות כמו הרבה פושעי זמנינו לא שייך לומר אנן סהדי דאדעתא דהכי לא קדשה נפשה כיון דחזינן בעוה״ר שהרבה בני ישראל מחללים שבת ומ״מ אם היא תרצה להתנהג בדת ישראל לא ימחה בידה, וכה״ג צריך לעיין ג״כ אם גם הבעל שמת לא היה טוב ממנו וודאי לא שייך אדעתא דהכי לא קדשה נפשה וא״כ וודאי מה״ת זקוקה לו ומהני חליצתו, ובחתס״ו לאה״ע סימן ע״ג שם רוצה לומר דאפילו במומר כל שלא נטמא בין העכו״ם ויש בידו לחזור לדתו וכל שעתא ושעתא זמנה הוא לחזור לדת ישראל אם ירצה לא אמרינן אדעתא דהכי לא קדשה נפשה ויכול לחלוץ אפילו במקום אח כשר וא״כ מכ״ש במי שהוא בכלל ישראל בכל ענייניו כמו שנוהגין רוב פושעי ישראל זמנינו שמחזיקים עצמן לישראלים וחילול שבת בעוה״ר כדומה לפס כהיתר מחמת עסקם בוודאי לא הוי בכלל מומר לעניין זה שיהי׳ אומדנא לומר אדעתא דהכי לא קדשה נפשה שלא יועיל חליצתו במקום אח כשר אפילו כשר לגמרי ומכ״ש במקום שאותו האח ג״כ אינו ישראל כשר ממש:

אמנם מה שהיה עוד מקום עיון, אי נימא דבעינן כוונת מצוה לחליצה כמ״ש הח״ל אי יש לחוש כיון שהם קלי הדעת בכל ענייניהם אינם מכוונים כלל למצות חליצה ולא מהני החליצה, נ״ל ג״כ להתיר עפ״י מ״ש החתס״ו בלקוטי שו״ת חלק ששי סימן פ״ג דמומר לחלל שבת כיון דאי מומר לכל התורה מ״מ לא הוי חשוד לכל התורה כיון שאינו מסוג אחד ולא הוי חשוד רק למה שהוא חשוד, א״כ נוכל לומר שפיר דכל שבא לחלוץ והב״ד אומרים לו שיכוון בזה לשם חליצה אינו חשוד לעבור בשאט נפש שלא לקיים המצוה, ואחרי ראשי שלאחר שהעליתי כן מסברא דמומר לחלל שבת ל״ש לומר אדעתא דהכי לא קדשה נפשה מצאתי כן בשו״ת הרי בשמים מהדו״ת סימן רל״ג שכתב ג״כ הכי בפירוש, וא״כ במומר לחלל שבת ומ״מ לא יצא מכלל ישראל יצא לנו ג״כ חומרא וקולא חומרא דזקוקה הוא לו ליבום מה״ת דכל הטעמים שכתבו הפוסקים במומר ממש הן דלא מקרי אחיו הן משום דאינו בר ירושה או משום דאדעתא דהכי לא קדשה נפשה דכל זה לא שייך במומר לחלל שבת כל שלא יצא מכלל ישראל וגם לא שייך דהנבעלת למומר קנאין פוגעין בה, עי׳ היטב שו״ת מהר״י מינץ סימן י״ב, וא״כ זקוקה הוא לו מה״ת וא״כ אם נשאת בלא חליצה הלא מבעלה כמו מי שזקוקה לישראל כמבואר באה״ע סימן קנ״ט, וקולא איכא ג״כ דחליצתו מהני אפילו לדעת הח״ל דבעינן כוונת מצוה דכיון שאינו חשוד לאותו דבר אמרינן דמכוון למצוה ג״כ, ועי׳ בשו״ת מהרי״א חיו״ד סימן כ׳ מ״ש בזה לעניין מגעם ביין, ובמקו״א האריכתי בזה בס״ד ((עי׳ לעיל סי׳ ס״ב)) ועי׳ שו״ת אבני צדק ליו״ד סימן ס׳ שהביא ג״כ דברי שו״ת מהרי״א הנ״ל, כ״ז העליתי בס״ד לעניין מומרים לחלל שבתות דזמנינו לעניין חליצה עפ״י שיטות הפוסקים וסברתם בס״ד:

ועוד יש לי להודיע בזה מ״ש בסוף ספרי חלק ה׳ לעניין מה שקונים ומעלים בדמים לכתוב בסוף ספר תורה לעיני כל ישראל אם נזדמן שאחד שהוא מחלל שבת קנה בדמים וכתב שאין הס״ת נפסל בכך שכוונתי שם מה שאני מכיר הרבה אנשים ממדינתינו שמחמת גודל דחקם הוכרחו לעזוב ביתם ונסעו למדינת אמעריקא ושולחים מעות לביתם לגדל בניהם לת״ת ועי״ד היראה, ושם מוכרחים לחלל שבת כי באופן אחר לא יוכלו להמציא טרף חקם ולאנשי ביתם, הגם שבוודאי איסור גמור אמנם בעניין כזה צריך ללמד עליהם זכות בנות ישראל יפות הן אלא שהעניות מנוולתן (הקב״ה ירחם) וכששבים לביתם הם ישראלים כשרים, ואם יפסלו ס״ת ע״י שהיו מסייעים לכתוב איזה תיבות יש לחוש שיצאו מן הכלל לגמרי בכה״ג שכתבתי הס״ת — ((ועיי׳ בתשובה א׳ אות ד׳ שבסוף ס׳ תבואות השדה חלק ו׳)). — והדרן לכ״ד לעניין חליצה אם כמומר במומר לחלל שבת יצא לנו מכשול ח״ו שאם בעלה היה קלא יר״ש והיבם הוא מפושעי זמנינו יבאו להקל לומר ג״כ דאדעתא דהכי לא קדשה נפשה ואם תנשא בלא חליצה יבאו להתיר. אח״כ ויהי׳ החומרא בזה דיבאו להקל שלא כדין ובדור פרוץ כמו בזמנים בעוה״ר בוודאי צריך לחוש לזה לזאת אין לנו לדון דין מומר לעניין חליצה רק כשהוא מומר ממש שיצא מכלל ישראל לגמרי אמנם בסתם פושעי זמנינו אין לדון דין מומר אפי׳ לחומרא שלא יבאו להקל ג״כ שלא כדין ח״ו דלענין חליצה לא מקרי מומר רק כשיצא מן הכלל לגמרי כמה שהעליתי מדברי הפוסקים

בס״ד

בפ"ד. — והנני בזה ידידו הדו"ש באהבה רבה. — באניהאד יום א' ויגש י"ד כסליו שנת תרס"ג לפ"ק.

אליעזר דייטש.

— סימן ע"ב —

ברכת השנים בחיים ארוכים ונעימים לכבוד אהוב' נפשי ידידי"נ חביבי הרב המאה"ג חריף ובקי עמק החרוץ בעל פפיות יפ"ת וכו' מו"ה **זוסמאן סופר** נ"י רב אב"ד דש"ס חברה בעיר **בודאפעסט** יל"ו:

היום בבוקר קבלתי את מכתבו היקר ואם אמנם כי ראשי בל עמי להשיב באריכות יען זוגתי הצדקת תי' עמ"ש זה יותר משבוע אי איכני בקו הבריאה, ד' ישלח לה רפואה שלמה במהרה, אולם לאשר כתב כי הענין נחוץ אמרתי לבא בקצרה, ולחכם כמוהו יספיק הקיצור, — ע"ד נשר כתיען עמי לאשר בקהלתו הניחו איזה בע"ב קרן קיימת לתועלת נשמתם שישכרו איזה אנשים ביום היאה"צ שלהם לומר להם משניות נכונה על קברם והנה אשר עד עתה היו הרווחים מספיקים לשכור למשל חמשה אנשים להתפלל על קברם עתה נתמעטו הרווחים ואם יצטרכו לשכור שם אנשים כמו עד עתה יצטרכו הקהל להשלים מקופת הקהל שכר האנשים אם מ"מ מחוייבים הקהל להשלים מקופת הקהל ולשכור כל כך אנשים כמו עד עתה, — וודאי יפה הורה שאין הקהל צריכים ליתן מקופתם כלל כי אדעתא דהכי לא התחייבו הקהל עצמם, ואם אמנם כי הוא דבר פשוט ואומדנא דמוכח אבי"א קצת ראי' לזה שהרי כל מה שהקהל לקחו הקרן קיימת ולהשגיח עליו הוא רק לתועלת נשמת המתים ומצוה לקיים דברי המת, ובפירוש איתא בשו"ע חו"מ סי' רנ"ב סעי' ב' דלא אמרי' מצוה לקיים דברי המת רק במעות שנתנו לשליש לשם כך וא"כ מי שהניח מאה זהוי אפי' אם נאמר שגם הריוח שיבא אח"כ הוי כאילו הושלש לשם כך אע"ג שהריוח לא הי' עדיין בעולם ועיי' שו"ת מב"ע ח"ב סי' רעין שכ' דאין ההקדש חל על דבר שאין עדיין ברשותו ע"ש, מ"מ כיון שהקרן הי' בעין רווחא לקרנא משתעבד ומחוייבים הקהל לעשות עם הריוח כרצון המת מ"מ מקופת הקהל א"צ ליתן דלענין זה לא שייך מצוה לקיים דברי המת דהוי כאילו מקדיש דבר שאינו שלו, והנח עלמך אפי' אם אמר בפירוש שהוא רוצה שישכרו חמשה אנשים דווקא מהריוח פשיטא שאם אין הריוח מספיק לזה שלא חל החיוב כלל רק על כל כך מה שהריוח יספיק ולא עדיף ממי שאמר לחבירו כבר פרעתי לך מנה לפי שפעם אחת נתתי לך כך ופ"א נתתי לך כך דאמרי' בחו"מ סימן ע"ה סעיף ה' דאם סך הזה אינו עולה למנה הו"ל מ"מ מב"מ אע"ג שהוא כופר הכל דאנן לא אזלי' בתר דבריו שכופר הכל רק בתר סכום המעות, ועיי"ש בטור. וא"כ הכ"נ לא אזלי' בתר דברי המת שאמר לשכור כל כך אנשים רק בתר סכום המעות שהניח, וכמה אנשים יספיק לשכור מזה המעות, וזה פשוט:

ועוד נ"ל ברור בס"ד עוד טעם אחד שאין הקהל צריכים להשלים מקופת הצדקה לזה דהא פשיטא שכוונת המת מה שרצה שיתפללו על קברו הי' בזה כדי שיהי' תועלת לנשמתו, והנה מה שמועיל תפלת החיים על המתים הוא רק אם בגרמות המת הגיע איזה זכות אזי הוא לו לתועלת, כגון מי שמניח בן לומר קדיש או שהפריש ממונו לעניים, כל זה יוכל לזכות אותו גם לאחר מיתתו, אמנם מה שאין להמת בו חלק כלל איזה תועלת יוכל להיות לו, וכן מבואר בספר חסידים להדיא סימן תתסע"א ע"ש, וכ"ל להביא ראיה לזה ממעשה דר"ע שהובא במדרש שיגע כמה יגיעות עד שמלא בן הרשע שיאמר קדיש וברכו אחר אביו לזכות אותו לעוה"ב (ונרמז ג"כ ברמ"א יו"ד סימן שע"ו סעיף ד') ולמה הי' ר"ע מטריח עצמו כל כך עד שמלא בנו של הרשע ולא אמר קדיש הוא בעצמו, אלא וודאי שאין שום תועלת למת רק זכות שבא ע"י גרמתו או מעשיו וגירי דידיה הוא דאהני לי', וא"כ בשלמא מה שהריוח ממעות שהניח יספיק לשכור אנשים, יגיע לו תועלת, משא"כ מה שהקהל ישלימו ממעות הקופה לא יגיע לו תועלת, ולא היתה כוונתו כלל אדעתא דהכי, כי למה יטיל עצמו על הצבור בדבר שזהו חסר וזהו לא נהנה כלל, הלכך פשיטא דמילתא שאין על הצבור לעשות יותר לתועלת נשמת שהניחו קרן קיימת, רק מה שהרווחים ממעות שהניחו מספיקים ולא יותר, כנ"ל בס"ד:

ב') **ומה** שנסתפק עוד באילו שהניחו קרן קיימת להתפלל על קברם ביאה"צ שלהם ועתה פנו הרבה קברים לקבר אחד ושוב אינם יכולים בשום אופן לילך להתפלל על כל אחד על קברו כיון שאין לו קבר מיוחד איך לנהוג בזה? בזה וודאי נ"ל כיון שכל התועלת שהולכים על קברי המת להתפלל עבורו הוא לפי שהנפש המת דרה במקום שהגוף מונח ואפילו אם הגוף כבר נרקב ג"כ אדוק עדיין בהנפש ונפש ברוח ורוח בנשמה, ואם אמנם שאין לנו עסק כלל בנסתרות ואין אתנו יודע עד מה בעוה"ר, אעתיק לו לשון הגאון הקדוש בעל שפע טל זי"ע, וז"ל שער ד' פרק ה' כי משכן הנפש בעוה"ז הגשמי, ועוד שם וז"ל כי עיקר ישיבת הנפש בעוה"ז והאריך שם והמעיין יראה שנפשות בין הצדיקים בין הרשעים משוטטים על קברם בעוה"ז רק הצדיקים משוטטים לדעת איזה גזירה יצאה ח"ו ומתפללים על הדור והרשעים אין להם כח לדבק עצמם ברוח שלהם שהיא למעלה מהנפש ומתענג הנפש אם מתפללים עליו לקבל די"מ ואם אמנם כי הם דברים נסתרים מ"מ הלא כל ענין שכר עוה"ב הוא ענין נסתר ומי שאינו מאמין בו ח"ו יצא מכלל ישראל וא"כ כל אלו נפשות המתים אשר סובלים כל כך עלבון רחמנא ליצלן שאינם נקברים בקבר מיוחד וגם קבורה לא היתה לו וטוב ממנו הנפל למה יגרע עוד בחלקן גם בזה שלא יזכירו אותם שם על קברם ביאה"צ שלהם ולעשות להם נחת רוח כי מ"מ אע"ג שאינו נקבר עתה בפני עצמו מ"מ נפשו משוטטת למעלה מקברו כל מקום שנשאר אפילו קצת רושם מגופו כל מקום שהוא, לפיכך נ"ל בזה שלא להשהות גם בזה חלקם וכל מי שזכה להניח אחריו ממון יעשו כמו עד עתה ולהזכיר שמו על מקום שהוא מונח ונפשו משוטטת שם, והראי' שהנפש משוטטת מקבר לקבר שהרי אסור לפנות המת מקבר לקבר אם לא באופן שמותר כמבואר בשו"ע יו"ד סימן שס"ג, והטעם דאיסור פנוי הוא משום חרדת הדין עיי"ש בש"כ, והיינו כשהנפש באה למקום קבורתה ועכשיו אינו רואה שם הגוף כלל אך בשרו עליו יכאב עד שמוצא הגוף במקום אחר ואם לא הי' להנפש התדבקות עם הגוף איזה חרדת הגוף שייך בפנוי מקבר לקבר וכיון שהנפש נדודה למעלה מהקבר בוודאי צריך גם עכשיו שאין לו קבר מיוחד להתפלל עליו, לזאת אל ישנו ממה שהיו עושים לכל אחד עד עתה אע"ג שאין לו קבר מיוחד, והגם שדברים אלו נעלמים מעין כל חי מ"מ באו ונחזיק טובה לרבותינו הקדושים אשר היו כמלאכים ממש וגלו לנו מקצת מן המקצת מצפוניהם וכל דבריהם הקדושים כגחלי אש אמת ויציב:

ג') **וע"ד** מי שנתן כאן מעות לקרן קיימת להתפלל על קברו ונסע למקום אחר אם החברא מחוייבים לשכור אחד שיסע על קברו, הא וודאי היטב אשר דבר בזה שאין החברא מחוייבים בזה כלל וכלל, אמנם יש לדון מה לעשות במעות הזה כיון שאפשר לומר שאם הי' יודע

בשעת

בשעת הקידש לא היה טוחן המעות והו"ל כהקדש בטעות וביו"ד סימן רנ"ט ברמ"א שם סעיף ב' אם אינם צריכים לדבר שנדר עליה כגון. מי שהתנדב קרקע לבנות עליה ואין יכולין לבנות מיד אין הנודב יכול לחזור אלא יהי' עומד עד שיבנו עליה עכ"ל עי"ש, משמע דווקא כמו התם שעכ"פ יש עוד תקוה שיתקיים רצונו דאם אין בונים עכשיו אפשר שיבנו לאחר זמן משא"כ הכא כיון שנקבר במקום אחר וש"ב לא יעשו רצונו להתפלל על קברו א"כ היה מצי הנודר לחזור ולא זכו הקהל במעות הקדש, ובשו"ת אחת הארכתי בענין כזה שלא היו יכולים לעשות כוונת הנודר אם צריכים להחזיר המעות ליורשים או שיכולים לעשות או"ז דבר אחר, ובלקוטי שו"ת חת"ס סימן ט' הביא ביחידי סגולה שנדרו ששה אלפים לבנין חומות בית הקברות והשר מחה בהם ולא בנו רק בעד ג' אלפים ומה לעשות במותר המעות והביא שם ג"כ דברי הרמ"א הנ"ל כיון שאפשר שהשר יתן עוד רשות לבנות חומה יקרה לא יוליכו המעות לחול רק כיון שעיקר כוונתם בחומות ביהק"ב הי' לתועלת המתים יתנו המעות בהלואה למקום בטוח והרווחים יספיקו להחזקת ח"ק עכ"ס עיי"ש, וא"כ אומר אני ג"כ בנ"ד כיון שהנודרים כוונו בזה לתועלת נשמתם יתנו מהמעות הזה היינו מהרווחים אלי לעניי עירם ואלי ישלחו להחזקת ישיבות אשר אין לך מלוה גדולה מזו בזמן הזה שבעוה"ר התורה מונחת בקרן זוית ואין דורש ואין מבקש ובזה יהי' נשלם תכלית כוונת הנודרים ג"כ, וכה"ג מצינו בכמה שו"ת גדולי ראשונים ואחרונים ליתן אלי לעניי אותו העיר ואלי להספקת תלמידים בעיר אחרת:

והנלע"ד כתבתי בחפזי פק"ק באניהאד יום ג' לס' למען ייטב לך והארכת ימים. יו"ד אלול שנת תר"ם לפ"ק. — והנני בזה אוה"כ הדו"ש באהבה רבה ונאמן דתני אהבת עולם לא משתנם.

אליעזר דייטש.

— סימן ע"ג —

נשאלתי מכבוד ידידי"נ הרב המופלג בהפלגת חכמים עמק החרוץ ידיו רב לו בחריפות ובקיאות כו' כש"ת מו"ה **יחיאל מיכל** זצ"ל, (מכ"כ בעיה"ק **ירושלים** תובב"א), אבי הרב המגיד החריף ובקי גדול בתוי' מו"ה **יצחק אויש** כ"י מפק"ק **באניהאד** יצ"ו, במי שנשתטית אשתו ר"ל וכבר זכה לה גט ע"י שליח וגם השיג היתר ממאה רבנים לישא אחרת אם מותר לצרף להיות עד עם בעל אחות אשתו הראשונה, די אמרי' כיון דכבר הותר לישא אחרת כבר ניתק קשר הקורבה שביניהם והוי כנתגרשה דכשר לעדות כמבואר בש"ך חו"מ סי' ל"ג ס"ק ח' דנתגרשה הוי כמתה ולא הוי קרוב או דכיון דעכ"פ לא נתגרשה ממש לא פסק הקורבא עדיין? עכ"ד:

והנה לאשר לא עלאנו בגדולי אחרונים מזה אמרתי אפתח אנא פתחא לנפשאי, הנה הרשב"א במס' ב"ב (דף קמ"ו ע"ב) פסק להלכה שמי שמתה אשתו מתוך קטטה שבדעתו לגרשה שוב אינה יורשה והוכיח כן ממעשה דתיתרכית עיי"ש, וא"כ לפי"ז הי' מקום לדון ולומר דכמו בדעתו לגרשה מועיל לנתק האישות לענין ירושה אע"ג דהרבה פוסקים ס"ל ירושת הבעל דאוריי' הה"ד דמנתק האישות לענין פסול עדות, וביש"ש פ"ב ממס' גיטין סי' ד' הוכיח מזה דמי שמתה אשתו מתוך קטטה א"צ לנהוג אבילות, ג"כ משמע דס"ל כמו דבכל שבדעתו לגרשה אזל לי' הקורבת שביניהם, אמנם דברי הרשב"א אלו נדחים מהלכה דבשו"ע אהע"ז סי' צ' סעיף ה' ברמ"א פסק דלא כדעת הרשב"א ועיי' בב"ש שם ס"ק כ"א ובס' בית מאיר שם הביא בל"ע ג"כ אם יש לסמוך על דעת מהרש"ל אפי' לענין אבילות, ובישועות יעקב שם לאהע"ז ס"ק א' העלה דעכ"פ בנשתטית וכבר זכה לה גט יש להקל לענין אבילות לסמוך על דברי מהרש"ל שלא יצטרך לנהוג אבילות, ולענין ירושה תלי לה בשיטת הפוסקים אם ירושת הבעל דאורי' או דרבנן דאי ס"ל ירושת הבעל דאוריי' ודאי לא נפקע ירושתו, וא"כ לפי"ז לענין פסול עדות דהוי חשש דאוריי' ג"כ לא אמרי' דיהי' ניתק האישות ע"י מה שדעתו לגרשה ופסול לעדות, ובפרט די"ל לחלק דבשלמא לענין אבילות דתלי במה שלבו מר עליו כמ"ש ביש"ש שם א"כ איך ניחא לאדם שיתחייב להתאבל על מה שאין לבו דוה עליו כלל אע"ג דלענין שאר קרובים פשיטא שאין חילוק אם היו שונאים זא"ז או לא, מ"מ יש לומר די"ש חילוק בין קורבה בעצם או רק מחמת אישות דכל שהשנאה גוברת כפסק חבל האהבה וניתקו מוסרי אחדותם ומשו"ה ס"ל להיש"ש דא"צ להתאבל משא"כ לענין פסול עדות קורבה דלא תלי באהבה או בשנאה דהא פסול קורבה הוי מגזה"כ ולא משום חשש משקר (כמו שהארכתי בזה בס"ד בחידושינו לסוגי' דפרה וטלית) א"כ כל שלא נתגרשה ממש עדיין המה קרובים זא"ז ופסולים להצטרף לעדות ולא מועיל לנו מה שסופו לגרשה או בדעתו לגרשה:

וכדמות ראי' לזה שהרי נתגרשה לא עדיף ממתה והנה גבי מיתה אמרינן בפירוש במס' שבועות (דף ל"ג) דאפי' בגוססת מ"מ לא נפקע הקורבה ופסולים לעדות וא"כ מכ"ש בנתגרשה כל זמן שלא נתגרשה עדיין ממש לא נפסק הקורבה, והגם שי"ל לחלק דדווקא לענין מיתה דעכ"פ יש ביניהם אהבה לא נסתלק הקורבה כל זמן שלא מתה ממש משא"כ בדעתו לגרשה מחמת קטט נפסק הקורבה א"כ אף אני אומר בנ"ד כיון שענין הגירושין לא התחילו ע"י קטטה ומריבה רק ע"י שיד ד' היתה בה ונשתטית ל"ע א"כ כל זמן שלא היו גירושין ממש לא נפסקה הקורבה, — ובאמת יש להעיר בזה על הגאון ישועות יעקב דכפי הנראה דעתו נוטה טפי להקל באבילות בשיש לו היתר ממאה רבנים וזכה גט לאשתו מבדעתו לגרש ע"י קטט, והנה יש סברא איפכא ג"כ דבקטט וודאי פסקה האהבה וקשר האישות כמ"ש היש"ש שם ומה לו להתאבל עליה ולבו אין דוה עליה משא"כ בנשתטית אולי מ"מ לבו דוה עליה וחייב באבילות. ויש לעיין בזה אם י"ל עכ"פ דהיכא שכבר נשא אחרת כיון דאז מסתמא נשכח ממנו אהבת הראשונה דהרי מה"ט קבעו זמן במתה אשתו שלא לישא עד שיעברו ג' רגלים, עיי' בשו"ע יו"ד סי' שצ"ב ובאה"ע שם ס"ק ד' ודו"ק, וא"כ הכ"נ היכא שכבר נשא אחרת יש לסמוך בזה על הישועי"ק להקל באבילות, עכ"פ לענין עדות פשיטא כיון דהוי חשש דאוריי' אין להקל כלל. - ובמל"מ פ"ב מהל' ביאת המקדש הלכה ו'. משמע דס"ל מי שגרש על תנאי ומתה כל זמן שלא נתקיים התנאי אין עלי' אבילות עיי"ש:

ובגוף הסברא שכתבתי לחלק דבנשתטית לא נפסק הקורבא כמו בדעתו לגרשה מחמת קטט ומריבה אפי' לדעת הרשב"א במס' ב"ב שם, יש לעשות סמוכין לזה עפי"מ שהעליתי בכמה מקומות בס"ד (והבאתי ג"כ בספרי חלק שני בקונט' דחון ועי"ש באות י"ז בשם הגהות אבני מלואים) דבכל ענין אישות יש ב' מיני חלקים, האחד מה שאסורה על ידו לכל העולם, השני מה שמותרת לו שלא תהי' באיסור פנוי' עליו וא"כ מכיון שדעתו לגרשה בהחלט דאסורה עליו עכ"פ כמבואר בהדיא בשו"ע אהע"ז סי' קי"ט סעיף ג', א"כ ניתק תיכף עכ"פ צד האישות מה שמותרת לו ולא נשאר רק הצד מה שאסורה על ידו לכל העולם. אמנם כן היינו דווקא בדעתו לגרשה מחמת שנאה וקטטה שאסורה עליו בתשמיש כל זמן שהוא בדעתו הזאת שפיר אמרינן דנפסק האישות עכ"פ בצד מה, משא"כ אם

דעתו לגרשה רק מחמת שנשתטית שידע שלא יוכל לדור עמה מ״מ מפני זה אין נאסרה עליו כיון שאין בלבו שנאה עליה כלל א״כ לא הוי בכלל אל תחרוש על רעך רעה תמוכה. בגמ׳ בסוף מס׳ גיטין א״כ כל זמן שלא נתגרשה שמנה הוא רק מחמת דלא מהדר לי׳ עם נשתטית מ״מ איכי אסורה עליו וא״כ לא נפסק כלל קשר האישות וא״כ אפשר דאפילו לדעת מהרש״ל שמקיל באבילות בדעתו לגרשה מחמת שנאה, מ״מ בנשתטית איכי מקיל ולא כדעת הגאון בעל ישועות יעקב, מ״מ לענין אבילות יש לסמוך להקל בכל גונא ועיי׳ בפתחי תשובה אהע״ז סי׳ ל׳ ס״ק ח׳:

וראיתי בס׳ ברכי יוסף לאו״ח סי׳ תקפ״א שהביא בשם שו״ת שבות יעקב שמי שנשא אשה על אשתו בהיתר מאה רבנים שאסור לעבור לפני התיבה בימים נוראים דבעינן דומיא דכהן שאסור להיות לו שתי נשים, מוכח עכ״פ דכל זמן שלא גרשה ממש הרי היא כאשתו, ולפימ״ש בסברא הוי כאשתו טפי בנשתטית מבדעתו לגרשה ע״י קטטה ומריבה, וא״כ אם כיונא אפי׳ דלענין אבילות יש לסמוך על כל הני גדולים, שהקילו באבילות היינו משום דהוא רק מדרבנן והלכה כדברי המקיל באבל משא״כ בעבודת דהיא מדאורי׳ אין להתיר לגרפה לעבודת דתוי קרובים כל זמן שלא נתגרשה ממש, כנ״ל להלכה ולמעשה בס״ד. ((ועיי׳ וילקט יוסף מחברת שני׳ סי׳ ר״ג)).

והנלענ״ד כתבתי פק״ק באניהאד יום ו׳ עש״ק כי סיון תרכ״ח לפ״ק.

אליעזר דייטש.

— סימן ע״ד —

בימי העומר, יפרח כתמר, כבוד הרבני המופלג החרוץ וחו׳ וכו׳ מו״ה **יחזקאל דוב אפפענהיים** נ״י בעיר ווירזבניק (רוסיא) יל״ו:

מכתבו הגיעני, ומחמת טרדת גדולות תחלת הזמן בסידור לימוד הישיבה אשיב לו רק בקצרה,
עיר אחת שהלכה שרוב הקהל היו חפצים בבן הרב ז״ל ומיעוטו היו מתנגדיו ורצו לבחור רב אחר, ומחמת המחלוקה הוצרכו לישב ב״ד על זה, וראו הב״ד שיוכל לבא לידי מחלוקות גדולות לזאת התפשרו שיטילו גורל ולבן הרב שיש לו רוב דעות יטילו בקלפי ב׳ גורלות ולהאחר גורל א׳, רק אם בן הרב רוצה לסלק עצמו מכל וכל יתנו לו ב׳ אלפי׳ רו״כ, וע״ז נתנו לו משך זמן להתיישב בדבר, ולאחר שעברו איזה שבועות קמו המערערי׳ ואמרו שאבד זכותו מן הגורל ומחוייב ליקח המעות שפסקו ובן הרב טוען שזכותו בגורל לא אבד, ועתה לקחו להם המיעוט שוחט א׳ ואסר בן הרב שחיטת השוחט מפלג שכנגדו. — ועתה נפשו בשאלתו אם בן הרב יוכל לאסור השוחט מהפלג שכנגדו? — נ״ל בזה הא וודאי פשיטא שמן הדין זכה בן הרב ברבנות דאפי׳ אם נימא דלא זכה מצד חזקת אביו לאודא מ״מ כיון שיש לו רוב דעות פשיטא שזכה ברבנות מדיכא מצד חזקת אביו ומצד הרוב מה״ת, ועיי׳ שו״ת חתס״ו לאו״ח סי׳ י״ב. ופשיטא דמה שהב״ד הסכימו להטיל גורל שעשו כן רק מפני המחלוקת וסמכו שמסתמא הגורל ג״כ יצא לטובת בן הרב כי גם בגורל דבק השגחת הש״ת כמ״ש בשו״ת חות יאיר סי׳ ס״א, רק כדי לקרב הדבר אל הטבע יותר, פסקו ליתן לו ב׳ גורלות שיהי׳ קרוב יותר שיזכה בגורלו, וא״כ פשיטא לי מילתא שכל זמן שלא יצא הגורל לאחר נשאר בן הרב בחזקתו עפ״י הד״ת כיון שיש לו רוב דעות דרוב עדיף מגורל כמ״ש בזה בשו״ת זכרון יוסף לאו״ח סי׳ א׳ רק כיון שנתרצה בן הרב להטיל גורל אז וודאי אם יצא הגורל נסתלק מחזקתו, (הגם דיש לדון בזה אם לא הוי אסמכתא מ״מ לסלק עצמו מהכי אפי׳ אסמכתא, ובפרט אם נימא דבגורל דבוק השגחת הש״ת כמ״ש נחו״י), וא״כ יכולים המיעוט לטעון נגד בן הרב שמחוייב להתרצות לגורל כמו שפסקו הב״ד דמסתמא יפה הורו כדין ודי עמהם בדבר המשפט גם בגורל ליתן לבן הרב משפט קדימה שלא להכריעו במאזנים ישאו יחד בכף השוה עם האחר כיון שיש לו הרוב וסמכו שמסתמא יצא הגורל ג״כ עבורו, ואם אעפ״כ לא יצא לו הגורל ג״כ הוא מן השמים ואין מלכות נוגעת בחברתה (ומאוד הוטב בעיני פסק הרבנים הגאונים נ״י), אמנם לומר שבן הרב אבד כבר חזקתו זה וודאי אין מן הסברא כלל; וא״כ פשיטא כל שאין בן הרב מסרב נגד פסק הב״ד להטיל גורל, בחזקתו עומד ויש לו כח לאסור השו״ב שבא בגבולו בלא רשותו שבא מפני לדדים הן מצד ירושת אבותיו הן מצד הרוב וכל שלא אבד זכותו בגורל הרי הוא בחזקתו ואין שום כח למערערים נגדו רק להכריחו שמחוייב להתרצות לגורל כפסק ב״ד הגאונים נ״י, —
והנה לאשר אני מבחוץ ומרחוק הנני מגלה דעתי שלא באתי בפסק הזה להורות לרבים כי אולי הי׳ המעשה גם באופן אחר קצת מה שמע״כ נ״י לא שם לבו לזה וישתנה הדין ג״כ, רק לאשר כ״ת שואל אם יש לחוש לאיסור שבן הרב אסר בזה אני אומר לו דעתי שבוודאי יש לו כל כח ותוקף של הרב, זולת אם מסרב נגד הגורל ג״כ אז אבד חזקתו כיון שיצא הדבר מפי ב״ד לדק. — (בענין גורל משום אסמכתא עיי׳ בשו״ת בית שלמה לחו״מ סי׳ מ״ט). —
והנלענ״ד כתבתי בחפזי יום ו׳ עש״ק כי למב״י שנת תר״ס לפ״ק באניהאד יע״א.

אליעזר דייטש.

— סימן ע״ה —

יתענג על רב טוב כבוד אהובי הרב החריף ובקי גדול בתו״י וכו׳ מו״ה **מרדכי צבי סג״ל** נ״י מורה ורב ביסוד **קאלין** (מרמרש) יל״ו:

ע״ד מה שתמה למה קיימ״ל בחו״מ סי׳ פ״ז סעיף כ״ב דבכל שבועה יוכל להחרים על מי שמשביע אותו בחנם, ובתקיעת כף דגם היא כשבועה אין נוהגין להחרים ומאי חילוק יש ביניהם, הא מבואר בפוסקים דתק״כ הוי כשבועה, וכן ביו״ד סי׳ רל״ט סעיף ב׳ כמי משמע דתקיעת כף הוי כשבועה, — נ״ל דמ״מ חילוק גדול יש ביניהם, דהנה גבי שבועה צריכים הדיינים לפשר ולעשות פשר שלא יבא לידי שבועה דגם שבועת אמת היא איסור קלת כדאיתא במ״ר פ׳ מטות, ועיי׳ בחת״ס לחו״מ סי׳ ל׳ שהאריך בזה, אמנם תק״כ דהוי כשבועה איכו אלא שאם נותן תקיעת כף על שקר הוי כמי שנשבע בשקר אמנם על דבר אמת איכו עושה שום איסור בתק״כ וא״כ א״ש דבשלמא גבי שבועה יש לחוש אולי יודע התובע שהנתבע לא ירצה לישבע אפילו באמת ויתפשר עמו לכך ונשביעו, משו״ה תקנו שיקבל עליו בחרם מקודם ולא יבא להשביעו בחנם, ועיי׳ עוד בחת״ס לחו״מ סי׳ ע״ג בענין איום על השבועה, משא״כ תקיעת כף כיון שעל דבר אמת ליכא שום נדנוד איסור כלל וא״כ למה יביאהו לידי תק״כ בחנם ומשו״ה לא תקנו שיקבל התובע בחרם שלא יביא אותו לידי תק״כ בחנם דלמה לו דהא יודע בנפשו דאם אמת עם הנתבע וודאי יתן תק״כ דליכא שום נדנוד איסור בתק״כ על דבר אמת ובוודאי סובר התובע שהאמת אתו ומשו״ה עשה שפיר השו״ע בחו״מ סי׳ פ״ז שהסמיך אלו שני הדינים להדדי שלאחר שכתב בסי׳ פ״ז סעיף כ״א שהדיינים צריכים לפשר בבעלי דינים, שלא יבאו לידי שבועה וא״כ יסמוך ע״ז התובע שהתובע שלא כדין כדי שהנתבע יתפשר עמו
ואפשר

ואפשר שסובר שאינו עושה אפי' איסור אם הנשבע יתפשר עמו, ועיי' בתוס' מס' ב"ק מ' ע"ב ד"ה הוי מערקתא לי' לאגמא, ודו"ק. משו"ה הנ"א בתר זה שתקנו שיוכל להחרים עליו. שאינו משביעו בחרם משא"כ בתקיעת כף דעל האמת ליכא שום איסור לא שייך כל זה, וא"ש דעת הקדמונים שלא תקנו קבלת חרם רק בשבועה ולא בתק"כ וכל דבריהם בדעת ובשכל לאמיתה של תורה, כנ"ל ברור בס"ד:

ומה שנסתפק בהא דמבואר באחרונים שיש יראים שאפילו שנשבע באמת הוא סכנה גדולה אם זה הדין גם מי שחייב שבועה בדיניהם ג"כ, הנה פשוט דכל מי שנשבע באיזה לשון שיהי' הוי שבועה לענין שבועות שוא כמבואר ברמ"א יו"ד סי' רל"ז סעיף א', וגם אין חילוק בין נשבע בש"ת או לא כמ"ש במב"י מהדו"ק ליו"ד סי' ע"א, וא"כ מאן מפיס להכניס עצמו להתיר במקום שיש סכנה ח"ו כי משתוא ידעו אלו גדולים אשר באו בסוד ד' לאשר ידעו כל אדם וכל יום איזה מזל שו"ט כפי הצירופי שמות הקדושים וראו בעומק שכלם כי באלו הימים סכנה לישבע אפי' באמת, וא"כ וודאי מי שאינו יודע מזה כלל אפשר דהוי בכלל שומר פתאים ד' כמה שמצינו כן כמ"פ, מ"מ מי שיכול ליזהר בזה וודאי שומר נפשו ירחק, ואע"ג שראינו שכבר נשבעו באלו הימים ולא אירע להם שום מכשול אולי איזה זכות גרם להם או שהי' לו מזל ביותר, ובאלו דברים אין למדין בהיקש:

ואיידי דאיירי אמרתי להציע מ"ש ליישב דעת ר"ת שהובא בכמה מקומות לחלק בין טריפות דאדם לטריפות דבהמה משום דאדם אית לי' מזלא ובמס' ב"ק (דף כ"א ע"א) הקשו תוס' מאי דמדמי הגמ' לענין אי יש חבט בפחות מעשרה גבי שור לבית הסקילה כמה הוי גבוה ואי אדם אית' לי' מזלא לא דמי להדדי עיי"ש בד"ה כעביד פחות מעשרה, ואמרתי דעד כאן לא שייך אדם אית לי' מזלא רק אם אפי' לפעמים כבר לא הי' ראוי לחיות בדרך הטבע מ"מ אם הקב"ה רוצה שלא ימות יוכל לחיות אפי' עפ"י נס כמה שהי' באיוב ג"כ, משא"כ במי שיוצא ליסקל דסוף סוף ימות אם אפי' לא ימות ע"י הנפילה מבית הסקילה ימיתוהו אח"כ בידים כיון שנתחייב מיתה לא שייך בזה אדם אית לי' מזלא דלמה יעשה לו הקב"ה נס בחנם כיון שסוף סוף הולך למות, ולא קשיא על ר"ת דאיהו לא אמר סברתו רק למי שהקב"ה רוצה לחיות אותו יוכל לחיות עפ"י נס ג"כ, — ויאלתי קצת מכוונת הענין לכבוד התורה, — כתבתי פק"ק באניאהאד יום ב' לס' תצוה ו' אדר ראשון תר"ם לפ"ק, — והנני דו"ש באהבה,

אליעזר דייטש.

— סימן ע"ו —

חיים וברכה, ומאלקי המערכה, לכבוד הרבני המופלג בתוי' החרון וכו' מו"ה **חיים כ"ץ מאנדל** נ"י בק"ק **סטריזוב** (גאליציען) יע"א:

כבר הודעתיו שאין הזמן גורם לי להשיב על פלפולים כי שאול אנכי לתלמידים המבקשים תפקידם הי"ו רק לאשר הפציר בי עד מאוד לא אשיב פניו ריקם ואבא בקיצור נמרץ כיד ה' הטובה עלי. — וראשון הנה מה שהעיר במס' ב"ק (דף ל"ח) גבי השורף שטרותיו של חבירו דפריך הגמ' אי דאיכא סהדי נכתבו לי' שטרא אחריתא וכו', והקשה דלמא מיירי דהנהו סהדי הוכחשו פ"א עם העדים החתומים בשטר דפסולים לעדות אחת וא"כ לא מצי מסהדי על מאי דכתיב בשטר ג"כ? לדעתי ל"ק חדא דאפש"ל דאין זה עדות אחת דעדים בשטר ומעידים על המנה שבשטר ועדים שראו את השטר מעידים שהיו עדים חתומים בשטר, ותו לא הוי כעדות אחת ושפיר כשרים, ואפילו אם נימא דפסולין דהוי שפיר כעדות אחת א"כ אם הם פסולין תו הו"ל כאילו ליכא עדות כלל, וא"כ נכלל בקושי' הגמ' ואי דליכא סהדי מנא ידעינן דמה לי אי ליכא עדים או איכא עדים ופסולים, ודו"ק:

ועוד מה שהקשה דבמס' ב"ק (דף ה' ע"א) אמרי' דעדים זוממין קרי' רחמנא מעשה, ובמס' סנהדרין (דף ס"ה ע"ב) אמרי' אלו עדים זוממין שאין בהם מעשה? הנה כבר נשאלתי בזה מכבוד הה"ג החו"ב מו"ה **שרגא פייבול גראססמאנן** נ"י דומ"ץ דק"ק **פעטראוואר־סעללא** יל"ו והשבתי דיש לחלק בפשיטות, דבאמת לא הוי מעשה גמור רק מ"מ הוא רצה לעשות מעשה כגון שהעידו על א' שהרג הנפש גוף העדות לא הוי מעשה מ"מ הם רצו שיעשו מעשה על פיהם שיהרגו הנדון וזה הוי מעשה, ומשו"ה במס' ב"ק שם דמיירי לענין חיובא שפיר קרו לי' מעשה, משא"כ במס' סנהדרין דמיירי בשוגג לענין חיובא חטאת שפיר אמרי' כיון דסוף סוף לא עשו מעשה לא הוי דומיא דע"א ופטורים מקרבן, — ויש להסביר ביותר דבמזיד אזלי' בתר מה שרצו לעשות והם רצו שהב"ד יעשו מעשה ומשו"ה חשיב מעשה משא"כ בשוגג אזלי' רק בתר מעשה דידהו והם לא עשו מעשה רק דיבור בעלמא אי לא אמרי' עקימת שפתיו הוי מעשה ודו"ק. — [שו"ר ביפה עינים הג"ה לש"ס ווילנא בסנהדרין שם שהעיר בהנ"ל וכו' דלענין קרבן בעי מעשה ממש עיי"ש]. — ומחמת הטרדה אקצר ודי יאריך שנותיו על התורה ועבודה כחפץ נפשו ונפש מוקיר כל לומדי תורה הדו"ש, — פק"ק באניהאד יום ג' ער"ח סיון, מ"ד למב"י שנת תרכ"ט לפ"ק.

אליעזר דייטש.

— סימן ע"ז —

נשאלתי ע"ד ת"ח אחד וירא ד' אשר כבר הוליד בנים מאשתו ראשונה, ואח"כ שבקה חיים ונשא בתולה, והאיש מרגיש בעצמו שאין לו גבורת אנשים אשר כמעט אין יכול להכניס אפילו עטרה כי תיכף לאחר שנתקשה יצא הזרע לחוץ, ורק לפעמים יוכל להכניס העטרה בשיעור זיגתו, ופ"א אמרה לו האשה בשעת תשמיש כי הרגישה שנכנסה הזרע לתוך בית הרחם, ועתה אשתו היא מעוברת, ושאל האיש באחת, ועלתה לו בשתים [א'] אם יכול לשמש עם אשתו הואיל ועפ"י הרוב לא יוכל להכניס אפילו העטרה ומוציא זרע לחוץ וירא לנפשו מעוון מוציא זרע לבטלה ר"ל, [ב'] כיון שיודע בנפשו שאין לו גבורת אנשים חש לנפשו אולי הוולד שהיא מעוברת עתה אינו כלל ממנו רק מאיש אחר (הגם שלא נשמע ולא נראה מהאשה שום פריצות ואינו דיימא משום אדם) ומה שאמרה לו פ"א בשעת תשמיש שהרגישה הזרע נכנס לתוך רחמה אולי היא משקרת שזנתה עם אחר ורוצה לתלות בבעלה, כך היא תוכן השאלה, וודאי אשאל עזר שלא אכשל ח"ו בדבר הלכה, ודי יהי' עמנו משגבי ומגיני בעזר צורי וגואלי:

א') **אם** יש חשש לשמש עם אשתו משום מוציא זרע לבטלה, הנה בשו"ת הרא"ש כלל ל"ג סי' ב' כתב באשה שיש לה אוטם ברחם, ומתוך כך לעולם הוא זורה בחוץ מסיק שם שהיא אסור כיון דלעולם הוא זורה בחוץ ושחת ארצה קרינ' בי' עיי"ש, והובא ג"כ בשו"ע אה"ע סי' כ"ג סעיף ה' ועיי' בטו"ז שם ס"ק ג', דגרע אפילו ממשמשת במוך דהתם עכ"פ הוא משמש כדרך כל הארץ, ועיי' בספר בית מאיר שם, והנה יש ג' מדרגות [א'] קטנה ועקרה ומשמש כדרכו [ב'] משמש במוך אע"ג דמשמש כדרכו

כדרכו מ״מ הרי הוא כמטיל זרע על העלים כיון שהוא מטיל זרע על המוך ולכך לא התירו רק במקום סכנה עי׳ בשו״ת חת״ס ליו״ד סי׳ קע״ג, [ג׳] אוטם ברחם אינו משמש כלל כדרך הארץ לכך אוסר הרא״ם וש״ע לגמרי, וא״כ בכ״ד נמי היה אסור לשמש עמה כיון שמוליא הזרע לחוץ:

אמנם אחר העיון קצת לא דמי כלל כדון דידן להך דשו״ת הרא״ם דהתם כתב הרא״ם בפירוש „דלעולם" הוא זורה בחוץ, וכן הטו״ז גם מדייק במ״ש הרא״ם „לעולם" משא״כ הכא כיון שהיא מעוברת א״כ חזינן שלפעמים יוכל להכנים הזרע ואע״ג שעפ״י הרוב מוליא הזרע לחוץ הו״ל דבר שאין מתכוין ולא הוי פסיק רישא כיון שלפעמים נכנס הזרע לפנים, וכן כתב בשו״ת הגאון ר׳ יודא אסאד ז״ל בחלק יו״ד סי׳ רל״ח עיי״ש, ואין לומר כיון שעפ״י הרוב לא יוכל להכנים העטרה הו״ל הוצאת זרע לבטלה כמו פסיק רישא דזהו אינו שהרי חזינן שהיא מעוברת א״כ כיון שתיכל להתעבר ממנו ממילא לא הו״ל פ״ר ופסיק רישא לא הוי רק אם הוא על צד הזרות ביותר שתכנס הזרע לפנים כמ״ש הריב״ש בשו״ת סי׳ של״ד לענין לסרוק השבת דשם דווקא הו״ל פ״ר שכיון שלא יוכל להזדמן רק פ״א ביובל שיסרוק ולא ישיר שער משא״כ בכ״ד שרק זהו איזו חדשים אשר דר עמה וכבר הי׳ מעוברת הו״ל מיעוט דשכיח עכ״פ שתכנס הזרע לפנים שפיר הו״ל הוצאת זרע לבטלה בגדר דבר שאין מתכוין ולא הוי פ״ר ועי׳ בשו״ת אמרי אש ליו״ד סי׳ ס״ט שנסתייע ג״כ מהך דשו״ת הריב״ש הנ״ל ודוק, ועי׳ שו״ת רי״א הנ״ל שהביא כאן אם הוי פ״ר דלא ניחא לי׳ וכתב שהרא״ם לשיטתו דס״ל בפרק שמנה שרצים במס׳ שבת סי׳ ט׳ דבשאר איסורי׳ אסור פ״ר אע״ג דלא ניחא לי׳ מ״מ כאן אין צורך לזה כיון שחזינן שנתעברה ממנו לא הוי פסיק רישא כלל (ומה שהוא חשש שמא מעוברת מאיש אחר אין ממש בדבריו כיון שהאשה לנועה במעשיה, ויבואר בדברינו בס״ד ודו״ק):

ב׳) **ועוד** יש לצדד בכ״ד דלא שייך כאן איסור הוצאת זרע לבטלה דהיא כיון שאין לו כח להוליד כלל א״כ ממילא לא מלווה במצות פרי׳ ורבי׳ וליכא גבי׳ איסור הוצאת זרע לבטלה, וראיתי בשו״ת אמרי א״ש הנ״ל שהביא כך מדברי התוס׳ מס׳ סנהדרין נ״ט ע״ב ד״ה הא פ״ו דרק מי שמלוה על פ״ו מלוה שלא להשחית זרע, וכוב ראיתי בחידושי הר״ן במס׳ נדה ריש פרק כל היד שהוא פלוגת׳ דר״ת והרמב״ן, דרמב״ן הביא ראי׳ מדור המבול שגם הכשים נענשו על עון השחתת זרע אע״ג שאינם מלוים על פ״ו עי״ש. מ״מ י״ל דהיינו דווקא אם הנשים משחיתים זרע שיוכל להוולד ממנו והיא משחיתה משא״כ בגברא כזה דלאו בר אולידו הוא כלל לא שייך גבי׳ השחתת זרע, ועי׳ בב״ש סי׳ כ״ה ס״ק ב׳, ורמז עליו בשו״ת אמרי אש הנ״ל, עכ״פ בכ״ד יש להתיר לשמש ממ״נ דאם הוא בר אולידו לפעמים כיון שהיא מעוברת א״כ הרי הו״ל דבר שא״מ דלא הוי פ״ר ומותר לשמש, ואם כימא בזהו רק על צד הזרות אירע כך שהי׳ מעוברת ורובא דרובא איכי יכולה להתעבר ממנו א״כ ממילא לא הוי גברא בר אולידו כלל ואינו מלוה על עון השחתת זרע אפילו לשיטת הרמב״ן כמ״ש בשו״ת אמרי אש הנ״ל ומותר לו לשמש, ודו״ק היטב ועי׳ בשטמ״ק מס׳ כתובות ע״ב ד״ה שהאה מנלאה כתב וז״ל: דאע״ג דלא נפקדה אפ״ו אסור לה להשחית זרע בעלה עכ״ל, והיינו נמי בכה״ג כיון שהך זרע ראוי עכ״פ להוליד, משא״כ בכ״ד אם נימא שמה שהי׳ מעוברת ממנו אע״ג שאין לו גבורת אנשים ילא מגדר הטבעי לגמרי וא״כ הו״ל הוצאת הזרע לבטלה בגדר פ״ר דכיון שאינו כלל בגדר הטבעי שתתעבר הו״ל פ״ר כמ״ש הריב״ש סי׳ של״ד, מ״מ מותר לשמש דאם נימא שמה שהי׳ מעוברת ממנו אינו בגדר הטבעי א״כ ממילא אינו ראוי להוליד ולא מלוה על השחתת זרע אפילו לדעת הרמב״ן כמ״ש בשו״ת אמרי אש הנ״ל, ודו״ק:

והנה ראיתי בשו״ת אמרי אש הנ״ל שכתב ע״ד הריב״ש בסי׳ של״ד במ״ש דלא הוי פ״ר רק אם היתר הי׳ על צד הזרות וההפלגה ביותר וכתב של״ע ואיפוש בזה עיי״ש, ואני מלאתי להתיר כה״ג בפ״ר בב׳ מקומות האחד בדברי רש״י מס׳ זבחים ל״א ע״ב ד״ה הא ר״ש וז״ל וא״ת פ״ר ולא ימות הי׳ אפשר דמזלף לי׳ בטפין דקות מאוד הלכך אי נמי מכבה בטפים גסות דשא״מ הי׳ עכ״ל, ב׳) ראיתי בס״ג פי״ג מס׳ שבת וז״ל ואני כתבתי בחידושי דכל מעשה שאפשר לעשות זולת הפסיק רישא אז אפילו עבד אותו מעשה אפילו בפ״ר שרי כי לא מתכוין לעשות בפ״ר עכ״ל עי״ש, וא״כ ה״כ שפיר הו״ל פ״ר כיון שיש אפשרות עכ״פ שתתעבר א״כ בכל פעם הו״ל דבר שאין מתכוין, ועי׳ עוד בס״ג שם שכתב דאם באותו הפ״ר עושה ג״כ דבר היתר עמו אז אפילו עבד פ״ר ומכוין לו ג״כ שרי עיי״ש, וא״כ ה״כ עושה מעשה היתר היינו מה שרולה לחזקק אל אשתו ומכוין להכנים הזרע, ואע״ג שאח״כ מוליא לחוץ אפילו אם כימא דהוי פ״ר מ״מ עיקר המעשה הוי בהיתר ושרי, ואע״ג שהס״ג כתב שזהו קולא גדולה להתיר בכה״ג, מ״מ בכ״ד כיון שהוא חשש עיגון כיון שהאשה מבקשת תפקידה וניחא לה אפילו בתשמיש כה״ג יש לסמוך ולהתיר. ואע״ג דא״כ קשה מ״ט אוסר בשו״ת הרא״ם באוטם ברחם דשם ג״כ עושה מעשה היתר היינו עיקר ביאתו אל אשתו, כבר כתב בשו״ת ר׳ יודא אסאד הנ״ל דרא״ם לשיטתו דמחמיר טפי בשאר איסורים בפ״ר משבת אבל לדידן שפיר יש להקל, מ״מ לא הייתי סומך על הך סברא להתיר כיון דהך דאוטם ברחם הובא בשו״ע ג״כ, מ״מ מטעמים דלעיל דכיון שהי׳ מעוברת שפיר הו״ל דשא״מ לכ״ע ולא הוי בגדר פ״ר וגם אם כימא שאינו ראוי להוליד על צד הטבע ממילא אינו מלוה על השחתת זרע ומותר לו לשמש כמ״ש, ודוק היטב:

ג׳) **ומעתה** כבא אל החשש השני מה שהבעל חושש כיון שאין לו גבורת אנשים ואינו יכול להכנים העטרה א״כ הי׳ מעוברת מאחר, ושמעתי שאחד רלה להתיר דהא כמו דאמרינן מס׳ חגיגה ט״ו ע״א גבי בתולה שעברה חיישינן שמא באמבטי עברה א״כ ההריון הי׳ מזרע הבעל שילא על הסדין עמה במטה ונקלטה הזרע לתוך הרחם וילא לפלפל בהך דהמל״מ פט״ו מהלכי איסות דדחה הך דבן זומא במס׳ חגיגה לגמרי מהלכה וראיתי בספר טורי אבן במס׳ חגיגה שם שהקשה ג״כ דאם כימא דמשכחת שתתעבר באמבטי א״כ משכחת לה גבי ט״ו עריות גם אמו נופלת לפניו ליבום כגון שנתעברה כלה מחמיה באמבטי והולידה בן ומת בלא בנים ונופלת לפני בנה ליבום, ואני אומר גברא רבא קאזיכא תיובתא לא קאזיכא דכמו דהגמרא משני שם ובאחותו דאיסורא לא קמיירי ה״כ לא קמיירי בהריון באמבטי דהי׳ חשש רחוק טפי כמ״ש בספר בני אהובה פט״ו מהלכות איסות הלכה ו, והכה אם אמנם שהמל״מ פט״ו מהלכי איסות הלכה ד׳ ובפי״ז מהלכי איסורי ביאה הלכה י״ג בד״ה הן אמת דוחה להך בן זומא לגמרי מהלכה מ״מ מלינו לגדולי האחרונים שהכיחו להך דבן זומא, ועי׳ בספר ברכי יוסף אהע״ז סי׳ א׳ בלות י״ד שמשכחת שתתעבר באמבטי, מ״מ מכח זה אין להתיר בכ״ד כלל לומר שאע״ג שלעולם לא כנעלה מבעלה מ״מ הזרע הי׳ שנקלט לתוכה מן הסדין דא״כ אתה נותן יד לפושעים כמ״ש בספר בני אהובה שם ד״ה ומה שהאריך עוד, דכל אשה הטוען כך אפילו כשבעלה

יהי' במרחקים תזנה תחתיו ותטעון שהרה באמבטי, ואו"ו דאין לסמוך ע"ז רק כמ"ש התוס' מס' חגיגה שם ד"ה בתולה שה"י אומרת בתולה אני, עי' רש"י שם, וא"כ הוי מילתא דעל"ג שהי' יראה לשקר דהא אם הכ"ג יבא עליה ותמצאה בעולה הרי יודע שקרה ואמרינן דמסתמא איני' משקרת או כמ"ש התוס' בשם הר"י דטרחינן לבודקה עפ"י החביות, ולענין לחוש שמא לא נבדקה יפה בזה שפיר סמכינן על הא דשמא באמבטי עברה כיון שהיא בתולה לפנינו משא"כ באשה בעולת בעל שיהי' אפילו שניף להתיר שבכה"ג נתעברה כמו באמבטי זה וודאי אי אפשר, ועי"ש היטב בספר בני אהובה ודוק, אשר ע"כ לא הארכתי בזה כלל אם יש מציאות לזה שתתעבר באמבטי כמ"ש החולקים על המל"מ או כדעת המל"מ שאין לזה מציאות כלל ואין מהצורך להאריך בזה, אמנם עיקר החשש איננו כלום לע"ד דאיך אפשר לחוש באשה שמעודה הי' בחזקת כשרות ולא דייתא משום אדם לא בפריצות ואפילו לא בדבר מכוער כלל וכלל הכי יעלה על הדעת לחשוד אותה שמעוברת מאחר אין אלו אלא דברי תימה:

ד') **אשר** ע"כ כ"ל לחפש בצדדי ההיתר הי' דאע"ג שהתוס' במס' יבמות כ"ה ע"ב ד"ה איכו חייב כתבו דאיכו ראוי להתעבר בהערא רק במירוק גיד מ"מ אפשי"ל דהיינו רק עפ"י הרוב משא"כ מיעוט אפשר שתתעבר בהכנס' עטרה לחודא ג"כ, וכמו דאמרינן מס' יבמות [דף ל"ז ע"א] רוב היולדת לתשעה עיברה הוכר לשליש ימיה ה"כ רק רוב נשים אינם מתעברות בהערא אבל מיעוט וודאי מתעברות, ועי' בנוב"י מה"ק לאה"ע סי' ס"ט ד"ה והנה כבר ביארתי, ודו"ק היטב, ועיין בקרבן נתנאל על הרא"ש פרק הערל מס' יבמות באות י"ב שם שכתב אפילו בנקב הגיד אע"ג דהגמרי קאמר להדיא ניקב פסול משום שהוא שותת ואינו יורה כחץ [עי' מס' יבמות ע"ו ע"א] מ"מ אם ניקב והוליד וממנה אמרינן לולי הי' מן המיעוט שיורה כחץ אע"ג שהי' נקב, ועי' חתם"ו לאה"ע ח"ר סי' י"ב בד"ה ודברים אלו שם הביא ג"כ שאיכא מיעוטא דמולידין אפילו נקב רק שם איכו סומך על הך לחודא כיון שהאשה התנהגה בפריצות ודייתא מפרין אחד אמנם באשה כשרה כמ"ש הקרבן נתנאל שגיא בצירוף חזקת כשרות שלה וחזקת היתר לבעלה אפילו אם יש רק מיעוט לחודא שמולידין נוכל לסמוך עליו שלא לחוש כלל שמעוברת מאחר עיי"ש, ודוק. — ואין זה דומה למ"ש בגמ' במס' יבמות ע"ה ע"ב דשלח שמואל לקמי' דרב לא וחזר על בניו מאין הם דהתם נטלה ממנו כלי הזרע לגמרי ע"י הקוץ שהכה לו בגלים עיי"ש, משא"כ הכא בנ"ד שרק חולשא נולד לו שאינו יכול לבעול כדרך כל האנשים ומ"מ הוא מתקשה ויש לו תאוה ככל האנשים, שפיר י"ל אולי מזדמן לו שפ"א הי' יכול להכניס העטרה, ואפשר קצת יותר אע"פ שלא הרגיש דמחמת תאוותו שהיתה גוברת עליו לא הרגיש עד איזה מקום הכניס, ובפרט בשעה הזאת שאמרה לו פ"א בשעת תשמיש שעכשיו הרגישה שנכנס הזרע לתוך הרחם, הנה אם לא הי' מכניס האבר כלל באותו מקום לא היתה מעיזה נגדו לאמור לו שהרגישה כניסת הזרע, וע"כ שהאבר כבר הי' באותו מקום וא"כ אפשר שעבר קצת גם גבול העטרה וממילא יכולה להתעבר וכל כי האי דוחקא ניחא לן טפי מלומר שהיתה מזנה עם אחר ומאחר נתעברה, ובפרט באשה כשרה וצנועה במעשיה וודאי ניחא טפי למתלי שאע"ג שאין לו גבורת אנשים מ"מ לפרקים מזדמן לו שיכול להכניס האבר קצת ואיהו דלא קים לי' כ"כ מחמת התגברות התאוה וכן מצינו בנוב"י מהדו"ת לאה"ע סי' כ"ג שמחמת תאוה לא ברור לו אם הכניס העטרה, והנה א"כ נראה בנ"ד להתיר וקיו הדברים אם בנקב הגיד שהאבר נשחת מצד עצמו מ"מ אמרינן דלפעמים מוליד מכ"ש הכא שהאבר לא נשחת רק חולשא שנולד לו בוודאי יוכל להזדמן לפרקים שיכול להכניס העטרה לפעמים באין מבין ובפרט באותו העת שהאשה אמרה לו כי הרגישה כניסת הזרע בוודאי היה האבר באותו מקום עכ"פ דאל"כ איך היתה מעיזה בפניו לומר שמרגשת כניסת הזרע וא"כ פשיטא ופשיטא דבאשה כשרה וצנועה ולא דייתא כלל מאיש אחר שאין לחוש שמעוברת מאחר ולא יחלוק ע"ז שום אדם, ודו"ק:

ה') **והדרן** למילתא קמייתא כי מאחר שכבר העלינו שעכ"פ איכה מעוברת מאחר רק מבעלה ממילא מותר לשמש עמה וליכא חשש הוצאת זרע לבטלה כיון שעכ"פ יש באפשרות שתתעבר והרי כרוכה בין שיניה א"כ הו"ל לענין הוצאת זרע לבטלה דבר שאין מתכוין ולא נימא שמה שנתעברה אע"ג שאין לחוש כלל שהיה מאחר משום חזקת כשרות שלה מ"מ הרי הוא יצא מגדר הטבעי וא"כ הו"ל לענין הוצאת זרע לבטלה כמו פ"ר ולא הוי בגדר דשא"נ א"כ ממילא מותר לשמש דאם נניח שאינו בר אולידי א"כ גם על השחתה זרע אינו מצוה כמ"ש לעיל דאפילו הרמב"ן מודה דבלאו בר אולידי ליכא משום השחתת זרע כמ"ש באמרי אש סי' ס"ט, ודו"ק:

והנה כ"ז לדינא ולהלכה מ"מ מזקנים אתבונן הואיל וכתב בשו"ת אמרי אש הנ"ל שטוב לפרוש מאשתו על זמן מסויים ועי"ז יגבור כח ההולדה בו, וגם בשו"ת ר' יודא אסאד שם כתב שטוב לפרוש קצת ולהמתין, א"כ גם בנ"ד אומר אני כיון שיש תקנה לזה ע"י רופאים וסגולות יבקש עוד בזה ג"כ, ועל כולם ישפוך שיחו לד' השומע תפלה ויתן עוז ותעצומות ושב ורפא לו וישוב לאיתנו כבראשונה, אמנם בלא רצון אשתו אין לו לפרוש דמכיון שהעלנו שמותר לשמש ממילא מחוייב במצות עונה ואין למנוע ממנה בלא רצונה, ועל הוולד שנולד פשיטא שאין שום חשש כלל וכלל דהא וודאי פשיטא דאפילו במי שאין לו גבורת אנשים אין כל העתים שוות וכיון שהי' מנסה להכניס האבר אע"ג שעפ"י הרוב אין שלה בידו מ"מ אפשר שלפעמים נכנס האבר ברחם ואינו מרגיש, ויש לסמוך ע"ז באשה שכשרה וצנועה כדי להעמידה בחזקת כשרות וחזקת היתר לבעלה, וראיה ברורה לדברינו דאמרינן כמה תלדקי להעמיד אשה בחזקת כשרותה מדברי נוב"י מה"ק לאה"ע סי' ס"ט דשם היתה ריעותי שפרסה נדה והולד נתעכב אם היתה מעוברת מבעלה וגם ראו ממנה איזה דברים עם איש אחר וגם פרסה נדה לאחר מות בעלה ואפ"ה מוקמינן אותה בחזקת כשרות שלא נבעלה רק מבעלה, עיי"ש בד"ה ריעותא שניה, והתם אפילו אם נבעלה מאחר ליכא איסור אשת איש רק איסור יבמה לשוק וביאת פנוי' דלא חמיר כ"כ כאיסור אשת איש ואפ"ה מוקמינן בחזקת כשרות וברוצא דרוב נשים כשרות ואינן מזנות א"כ מכ"ש בנ"ד באשה שלא נשמע ממנה שום שמץ דופי ואיסור חמור אשת איש פשיטא שאין לחוש כלל שהיה מעוברת מאחר וא"כ כיון שע"כ רק מבעלה מעוברת פשיטא שמותר לשמש עמה וליכא חשש דהוצאת זרע לבטלה, או משום דהוי דשא"נ, או משום דאם נניח דלאו בר אולידי הוא ליכא חשש הוצאת זרע לבטלה כמ"ש ודוק, רק מ"מ אם האשה מרוצה שיפרוש ממנה על איזה זמן יוכל לפרוש ויעסוק ברפואות אולי יחזור לאיתנו ושב ורפא לו:

והכלנע"ד כתבתי פה האנשאוויטץ ב' כ"ו תשרי תרכ"ו לפ"ק:

אליעזר דייטש.

— סימן ע״ח —

שלום וברכה, מאלפי המערכה, לבאר כהלכה, מופלג בהפלגת חכמים, בטעם זקנים ונבונים; חריף ובקי יפ״ת זי״ר וכו' כש״ת מו״ה **עקיבא סופר** נ״י בהגאון האמיתי אבדק״ק **פרעשבורג** שליט״א.

נתכבדתי ביקרת מכתבו וכו', ועיד מה שתמה על הפרמ״ג במשב״ז יו״ד סי' ס״ה שנסתפק בגיה״נ דאינו ראוי לאכילה לא אמרי' בי' ח״ש אסור מה״ת דלא שייך חזי לאצטרופי אם מפרש״י שיסכה ויאכל עוד ח״ש דלא שייך לגבי' בדבר שא״ר לאכילה, והקשה מע״כ נ״י מתוס' יבמות ריש פרק יוהכ״פ, שהוכיחו דעל ח״ש אין לוקין מדס״ל לר' יוחנן סוף פרק גיה״נ חלקו בחוץ פטור, ולדברי הפרמ״ג אין ראיי' מאמ״ה דאידוש הוא? זה תו״ד, וכ״ל להצדיק את הצדיק דמעיקרא בעל פרמ״ג דזהו וודאי מילתא דמסתבר אי נימא דח״ש הוא רק איסורא בעלמא מס״ת שמא יסכה או יטעה ויאכל עוד ח״ש א״כ בדבר שאינו ראוי לאכילה שפיר י״ל דלא גזרה התורה, משא״כ אי הוא דח״ש אסור מכל חלב ודרשינן מכל למלקות נמי כס״ד שם בתוס' ולא מטעם דחזי לאצטרופי רק כך גזרה התורה דבח״ש נמי איכא מלקות א״כ ל״ל דאמ״ה דהוי אידוש לא ילקה בח״ש עכ״פ כיון שכבר חייבה התורה על ח״ש מלקות אין חילוק בין אבמה״ח לשאר איסורי' ומדס״ל לר״י חלקו בחוץ פטור ע״כ דהטעם רק משום דחזי לאצטרופי, ולפי הך טעמא שפיר נסתפק הפרמ״ג דיש מקום לומר דהתורה גופא לא גזרה רק בדבר הראוי לאכילה ולא בדבר שא״ר לאכילה, ומש״ה נמי מלינו גזירה והבאתי מזה ג״כ בספרי ח״ה ח״ב שער המועדים שער ו' עיי״ש, משא״כ אי הי' חייב מלקות על ח״ש וודאי שאין לחלק בין אבמה״ח לשאר איסורי' והביאו התוס' שפיר ראיי' דמלקות ליכא בח״ש מדקיי״ל חלקו בחוץ פטור ואי שייך מלקות בח״ש ליכא לאפלוגי בין אבמה״ח לשאר איסורים, והנה, (ועיי' שו״ת כתב סופר חיו״ד סימן ל״ד), ובגוף הקושי' שם דאמרי' כיון דאידוש הוא לא מצטרף בכא״פ ראיתי בס' מנחת חינוך סי' הכ״ב שהקשה ממס' זבחים ע' ע״א דאמרינן איפכא גבי נבילת עוף טהור הואיל והוא אידוש מטמא אפי' ביותר מכא״פ והכא אמרינן גבי אבמה״ח כיון דהידוש הוא אפי' בכא״פ אינו מטמא, והניח בצ״ע, ואנכי בספרי א' האריכתי לחלק בין נבילת עוף טהור דמטמא בבית הבליעה אפי' בנפסד מאכילת אדם עיין ברמב״ם פ״ג מאבות הטומאות הלכה י״א ושפיר ס״ד כיון דלא בעינן ראוי לאכילה כלל דמצטרף אפי' ביותר מכא״פ, ודו״ק. — ובזה אלא בשים שלום וברכה לו ולכל בית אביו הגאון האמיתי שליט״א ויהי' לו בזה חיים ושלום כאוות״נ וכנפש הדו״ש באהבה, הכותב בחפזי פה ק״ק באניהאד אור ליום ג' לסדר את הי' לאלפי רבבה. תרכ״ט לפ״ק:

אליעזר דייטש.

— סימן ע״ט —

לעת זאת השנה, יתברך משמי מעונה, כבוד אהובי ידידי הרב הגאון הגדול המפורסם וכו' כש״ת מו״ה **שמעון פאללאק** נ״י האבדק״ק **בעלעניעש** יע״א,

יקרת מכתבו הגיעני בשני כתובים הבאים כאחד להתיענ עמי בענין תפלת „אל מלא רחמים" שנוהגין להתפלל בעד נשמת המתים אם יותר טוב להזכירם בתפלה אחת לומר את נשמת פב״פ ואת נשמת פב״פ וכו', או לומר התפלה ביחוד לכל אחד ואחד בפרטות, והדר״ג נ״י האריך והרחיב הדיבור בענין הזה ועיניו שפיר חזו כי כבר עמד על זה הספק בשו״ת נטע שורק או״ח סימן ח' (וכה הראנו אחד הרב וכו' מו״ה יוסף הכהן נ״י כי גם בשו״ת נהרי אפרסמון בחלק או״ח סימן ה' הביא מזה) ואני כעת עוד אלם מעודת הדרך אשר רק אתמול לעת ערב באתי לביתי לא אוכל להאריך בזה, ואל יפלא בעיניו אם לא אזכיר כל פרטי הדברים אשר הוא נ״י התעורר עליהם, כי לא הי' לי עוד פנאי לעמוד על כל דבריו, ואכתוב רק בקיצור מה שנלענ״ד בזה ואען ואומר:

מה שהאריך קצת לדמות למה דאמרינן במס' סוכה (דף מ״ו ע״א) היכא שהיו לפניו מצות הרבה דמברך על כל אחת ואחת לר' יהודה וקיי״לן כר״י, עי' ברמב״ם פי״א מהלכות ברכות הלכה יו״ד, וא״כ ה״נ היה צריך להתפלל בעד כל נשמה לבדו, לדעתי נראה דלא דמי דהרמב״ם לא פסק שאין הלכה כרבנן רק לענין מה דס״ל לרבנן שא״ל כלל לפ״ע שם המצוה ע״ז קאמר דא״ל כן רק שצריך להזכיר עכ״פ כל מצוה ומצוה בפ״ע ולא לכלול כל המצות בזה אחת לומר וציונו על המצות משא״כ אם מזכיר שם כל מצוה שפיר גם ר״י מודה דיוכל לכוללם יחד, ולא לחנם האריך שם הרמב״ם במ״ש וז״ל: אינו מברך אשר קדשנו במצותיו וציונו על המצות עכ״ל, אבל כשמזכיר שם כל מצוה מותר באמת לכוללם בברכה אחת כמ״ש להדיא סוף פ״א מהלכות מעשר וז״ל: ואם הפרים הכל זה אח״ז ולא סח ביניהם וכו' מברך להפרים תרומות ומעשרות עכ״ל, הרי כשמזכיר שם המצוה יוכל לכוללם בברכה אחת והגם שיש לחלק בין מצות שהם ממין אחד כמו תרומות ומעשרות זה דווקא יוכל לכוללם בברכה אחת משא״כ בשני מיני מצות כגון ציצית ותפלין ולולב אין לכוללם בברכה אחת מ״מ הכא בנשמות המתים פשיטא דהוי כמו שני מצות ממין אחד ויכול לכוללם יחד בתפלה אחת, וכן כתב הריב״ש סימן שפ״ד וז״ל: אבל בשתי מצות ממין אחד שברכותיהן שוות לכ״ע ברכה אחת לשתיהן אף אם יהיו גופין מחולקים ואף אם אי אפשר לעשותן ביחד עכ״ל, הרי להדיא כמ״ש, וחי ראשי שאחר שהעליתי כן מסברא דנפשאי בס״ד מצאתי בשו״ת בית אפרים חלק או״ח סימן ד' שכתב לחלק כן בענין ברכת המצות היכא שהם ממין אחד להיכא שהם משני מיני מצות, עיי״ש בד״ה הנה הרחבנו הדבור, ודו״ק, וא״כ הכא וודאי לענין הזכרת נשמת המתים הגם שיש להם שמות נפרדים מ״מ הם ממין מצוה אחת כמו תרומות ומעשרות וא״כ הגם שהוא מצוה להתפלל בעד המתים (יעיין בספרי סוף פרשת שופטים) מ״מ לא גרע ממצות שהם ממין אחד דברכה אחת לכולן כנ״ל ברור בס״ד:

ועוד אומר אני דלענין תפלה וודאי יותר מועיל לכלול הרבה נשמות בתפלה אחת, ויש לזה סמך גדול מזוה״ק פ' בשלח, מ״ש שם על הפסוק ותאמר בתוך עמי אנכי יושבת, וז״ל שם: בשעתא דדינא תליא בעלמא לא יתפרש בר נש בלחודי ולא יתרשים לעילא ולא ישתמודעין ביה בלחודא וכו' ועל דא לא ליבעי לאינש לאתפרשא מבין עמא לעלם וכו' עכ״ל, עיי״ש היטב, וא״כ כיון שיש תועלת יותר בהזכרת הרבה נשמות בתפלה אחת אין ראוי להטריח הצבור בכדי, ופשיטא שאם החזן יצטרך לומר התפלה בעד כל אחד בפני עצמו לא יוכל לכוון דעתו ולבו כל כך, כמו אם כבר סיים הזכרת כל הנשמות, ואח״כ מתפלל עבורם ביחד א״כ אין ענין כלל לעיין בזה איזה הוי יותר כבוד ואין לנו להשגיח רק במה שיותר תועלת להם, ואם מתפלל עבור כולם ביחד הוי תועלת יותר כמ״ש, כנ״ל ברור בס״ד:

ומה שהביא בשו״ת נטע שורק ראיה דהוי כבוד טפי להזכיר כל אחד בפ״ע מגמרא סוף מס' פסחים דהקב״ה הבטיח לאברהם אבינו שיחתמו מגן אברהם אלמא

דהוי

דהוי כבוד טפי להזכיר שמו לבדו, לע"ד במחכ"ה אין ראיה משם מכמה טעמים, חדא דהתם היה הכבוד רק במה שמזכירין שמו שני פעמים, ועוד דהא באמת כבר הביא להקשות בספר מגלה עמוקות (פ' לך לך) וכי לא היה בזה יותר כבוד לאברהם שיזכירו ויחתמו גם בבנו ובן בנו ובכל מתקנא אדם חוץ מבנו ותלמידו, ותירץ שם עפ"י סוד כדרכו בקדש, ועוד תירץ שם דכוונת הקב"ה הוא דהזכרת שמות האבות הוא כנגד ג' עמודים תורה ועבודה וגמ"ח ומדת אברהם הוא זכות גמ"ח, והבטיח הקב"ה שבחתימה דהיינו באחרית הימים בסוף הגלות יהיה קיים גם עמוד גמ"ח אע"ג שעמודי התורה והעבודה לא יהיו כל כך בשלימות (ודבר זה שמעתי ג"כ מפי קדשו של הגאון הצדיק ר' צבי הירש ז"ל מליסקא), ועוד דלדידא אין למדין מדברי אגדה ולא מקודם מתן תורה בדבר שאינו מסברא, עיין בספר יבין שמועה להרי"ם אלגאזי כלל ס', ובספר שדי חמד בכללים מערכת האלף אות שכ"א ודו"ק, ועוד דכבר כתבנו להביא ראיה דתפלה הוא ענין אחר דיש תועלת יותר לכלול אותם ביחד:

וגם אין להסתפק ולומר דאם מזכיר אותם בתפלה אחת הוי כמו אין עושין מצות חבילות דאין זה ענין כלל לזה דמצות חבילות היינו רק כשעושה שתי מצות בב"א משא"כ אם מכוון בעשיה אחת לשני מצות לא מקרי חבילות, ועיי' שו"ת כתב סופר או"ח סימן כ"ו שנסתפק אם מותר לברך שהחיינו על בגד חדש ועל מלוה בפ"א, והנה אפילו אם נימא דאין יוצא בברכה אחת היינו רק בדברים שהם שני ענינים משא"כ במה שהוא ענין אחד ודאי יוצא בברכה אחת, והראיה שהרי בסוכה יוצאין בברכת שהחיינו על קידוש היום ועל הסוכה בברכה אחת עי' בשו"ע או"ח סימן תרמ"ג והתם נמי יש עליו חיוב ברכת שהחיינו על הסוכה ועל קידוש היום דהרי אם לא אכל בלילה הראשונה בסוכה וכבר ברך ברכת שהחיינו בקידוש חייב לברך שהחיינו כשנכנס לסוכה על הסוכה ג"כ עי' בספר ברכי יוסף או"ח שם, ומ"מ היכא שמקדש בסוכה פטור בברכת שהחיינו בברכה אחת על הקידוש ועל הסוכה וא"כ ה"נ לענין תפלה דמש"כ דיכול לכוללם יחד או משום דיש תועלת יותר לנשמת המתים וגם משום שהחזן יוכל לכוון יותר כשמתפלל עבור כולם משאם צריך להתפלל עבור כל אחד ואחד, וגם משום טורח דצבורא שהצבור ישבו בטלים בשעה ההיא, ולפעמים כשאחר הזמן עי"ז וממהרים אח"כ לצאת מביהכנ"ס דחופים ומבוהלים או שיוכלו לבא לידי שיחה בטלה ח"ו וכיוצא כמה ענינים ע"כ ודאי יותר טוב במקום שיש מאריך טורח לומר תפלת אמ"ר עבור כל אחד להזכיר כל הנשמות בתפלה אחת ואין בזה לא פחיתות הכבוד כלל כי הכי עדיף טפי ויש כדי ספק באלו הטעמים בדבר שאין לו שורש בש"ס ובפוסקים, ובספרי ובמדרשים מבואר רק שצריך להתפלל עבורם וא"כ אין שום קפידא במה שכולל אותם בתפלה אחת, כנלע"ד בחר להלכה ולמעשה בס"ד אחרי שביארנו ועלתה בידינו שמדינא אין שום חשש בזה. — והנלע"ד כתבתי פק"ק באניהאד הי' לסדר כפר לעמך ישראל, ד' אלול תרס"ג לפ"ק. — ידידו הדו"ש בלונ"ח.

אליעזר דייטש.

— סימן פ' —

בימי המבין, יצל"ח בכל ענין, כבוד הרבני המופלג חריף ובקי וכו' מו"ה **ישראל אברהם פרענקל** נ"י בק"ק **בראדי** (גאליציען) יע"א:

קונטרסו הנקוב בשם "גליון ירושלמי" הגיענו לנכון ונהניתי כאשר ראיתי בו דברים יקרים מגדולי בעלי תריסין, ושלחתי עבורו ספרי חלק חמישי כמבוקשו. — ועל דבר אשר העיר במס' זבחים (דף צ' ע"א) גבי עולת יולדת דאמרינן דרק למקראה הקדימה הכתוב אבל להקרבה היתה צריכה להקריב החטאת קודם כמו שכל חטאות קודמות לעולות, והא במס' מנחות (דף ד' ע"ב) אמרינן דחטאת יולדת היא מכשיר ועולת יולדת מכפרת ובמס' זבחים (דף ז' ע"ב) אמרינן דמשו"ה עולה אחר חטאת משום דעולה דורן רצה פרקליט נכנס דורן אחריו וא"כ בעולה יולדת שהוא לכפרה היה צריך להיות קודם חטאת כיון דעולה באה לכפר, נ"ל דלא קשה מתרי טעמי, חדא כיון דחטאת יולדת הוא מכשיר ובכל מקום אמרינן דמכשיר קודם למכפר והרי גבי מצורע דמקריב ג' קרבנות חטאת ואשם ועולה ואמרינן דגבי מצורע אשם קודם לחטאת משום שאשם הוא המכשיר, עיין בספר מנחת חינוך סימן קנ"ו, א"כ מכש"כ גבי יולדת דחטאת המכשיר ודאי צריך להיות החטאת קודם אע"ג שעולה הוא מכפר, הא חדא, ועוד קאמינא דעד כאן אמרינן גבי שאר עולה שבאה אחר חטאת משום שבדין שמכפר יהיה קודם היינו דווקא בדבר שבאה לכפרה גמורה ומהראוי להקדים המכפר לדורן משא"כ גבי עולת יולדת אע"ג דקרו ליה מכפר מ"מ אי אפשר לומר ע"כ דמכפר כפרה גמורה דאם כן האיך בא עולת יולדה לאחר מיתה ג"כ דקיי"ל האשה שהביאה חטאתה ומתה יביאו יורשין עולתה במס' קנים סוף פ"ב, ובכמה מקומות בש"ס, הא בדבר שהוא לכפרה לא שייך לאחר מיתה דאין כפרה למתים ויהיה כמו חטאת שמתו בעליה דלא שייך לאחר מיתה ואע"ג דחמש חטאות מתות הוא הלכה למשה מסיני מ"מ אמרינן אין כפרה למתים, עיין ברש"י במס' מעילה ריש פרק ולד חטאת להדיא הטעם דחטאת שמתו בעליה למיתה אזלא משום דאין כפרה למתים וא"כ אם עולת יולדת היה מכפר ממש א"כ איך יביאו יורשין עולתה וע"כ דאינו מכפר כפרה גמורה ומשו"ה שפיר גם גבי יולדת חטאת קודם, ועיין במנחת חינוך סימן קס"ה, ואין להאריך יותר:

והנלע"ד כתבתי פק"ק באניהאד אור ליום ו' עש"ק כ"א לנצ"י תרס"ד לפ"ק. — והנני דו"ש ושלום ידידי הרב הגאון המפורסם וכו' מו"ה אברהם בנימין קלוגר שליט"א, מוקירו בלונ"ח.

אליעזר דייטש.

— סימן פ"א —

בימי הספירה, יזכה להוד ותפארה, בחור ונערה, כבוד אהובי הרבני המופלא ומופלג בתורה וירא"ש עמק החרוץ ידיו רב לו המפואר באנשים מאוד נעלה וכו' כש"ת מו"ה **שמעון לעווי** נ"י, חתן יקר בק"ק **פירטה** יע"א:

מכתבו הגיענו, ע"ד השאלה אם מותר להעמיד מע"ש מורה שעות המתוקן לכבות כי הגהאם דהיינו שהבונדים התלוים עליו ממשיכים את המפתח של הגהאם, ויכבה הנר מאליו בשבת, ועיניו שפיר חזו באותה שו"ת גדולי אחרונים המדברים בענין כזה, ונחזי מה דקמן בס"ד:

הנה בשו"ע או"ח סימן רס"ה סעיף ד' איתא דאסור ליתן מים מע"ש בנר כדי שיכבה הפתילה שיפלו לתוכו, וכתב שם המג"א ס"ק ח' דהא דבטלית שאחז בו האור מותר ליתן עליו מים מצד אחר, ועכ"פ איסור כבוי ליכא, בסימן של"ד סעיף כ"ב, דהכא גבי כלולות איכא חששא טפי שמא יתן בשבת וקודם גמר הנתינה יפלו הגחלות בנוים ויכבה בידים, ועוד מחלק שם דגבי טלית אינו מכבה רק שלא תתפשט האור, (ועיין בספר אור ישראל הלכות שבת סימן י"א בלקוטי רימ"א שם ס"ק ב' הביא ג"כ דברי

דברי

דברי המג"א הנ"ל), והנה לכאורה בנ"ד לא שייכו הני טעמים לאיסור כמו בנותן מים לכלי שיפלו הנצוצות לתוכו דהטעם הראשון שמא יתן מים בשבת וקודם גמר הנתינה יפלו הנצוצות והוי מכבה מגום לא שייך בנ"ד עפ"י דברי הרמ"א או"ח סוף סימן רנ"ב שכתב דמותר להעמיד כלי המשקלת מע"ש אעפ"י שמשמיע קול בשבת כי הכל יודעים שדרכן להעמידן מאתמול וא"כ ה"נ הכל יודעים שהועמד מע"ש, והגם שיש לומר דהתם יש להתיר טפי משום דשם אפילו אם מעמידו בשבת אינו עושה מלאכה גמורה רק השמעת קול דאינו אסור רק משום זילותא דשבת כמ"ש המג"א שם סימן רנ"ב ס"ק כ' משא"כ הכא אם עושה בשבת לכאורה י"ל דהוי מלאכה גמורה דאע"ג שאינו מכבה תיכף בשעה שהעמדה מ"מ בשבת גופא אסור לעשות מלאכה אפילו אם המלאכה לא נעשית תיכף כמו אופה בשבת שאסור ליתן פת לתוך התנור בשבת אע"ג שאינו נאפה תיכף, ועיין שו"ת מהר"ם שיק או"ח סימן קכ"ז שהעיר בזה אם יש לדמות כשמעמיד כלי השעות בשבת לנותן פת לתנור וא"כ בנ"ד למ"ד כבוי הוי מלאכה דאורייתא לפוסקים דמלאכה שאצל"ג חייב א"כ וודאי אסור להעמיד בשבת המורה שעות אפילו אם מכבה רק לאחר שעה מ"מ י"ל דהכא דמי טפי לטלית שאחז בו האור מצד אחד דשרי משום שעושה רק כדי שלא התפשט האור וא"כ בנ"ד ג"כ מה שהכובדים ממשיכים המפתח אינם מכבים הגאז ממש רק שע"י הסרת המפתח ע"י הכובדים אינו מניח לקרב השלהבת אל הנר ולכך אינו דולק עוד בהסרת המפתח וא"כ דמי ממש לטלית שכיון שאינו עושה רק שלא תתפשט האור יותר מותר כמ"ש המג"א שם והוא מדברי התוספי ישנים סוף פרק כירה שבת (דף מ"ז ע"ב) עיי"ש, ואפילו בשבת גופא מותר לדעת קצת פוסקים עיין באו"ח סימן של"ד סעיף כ"ג כ"ד, וא"כ הכא ג"כ הסרת המפתח גורם רק שלא יוכל שלהבת הגאז לקרב אל הנר ונכבה ממילא וא"כ בע"ש וודאי מותר. (והגם שאין אני בקי באופן עשיית כלי מורה שעות זאת מ"מ אם הסרת המפתח היא רק לדחות השלהבת מן הנר דמי ממש לטלית דשרי כיון שאינו עושה רק שלא תתפשט האור):

ועוד אני אומר דהכא וודאי שרי אפילו אם נימא דמורה השעות זה עשוי לכבות ממש מ"מ מותר מע"ש עפ"י מ"ש התוספת מס' שבת מ"ז ע"ב ד"ה מפני לחלק דהנחת כלי במים תחת הנצוצות מע"ש אסור טפי מכל הני מלאכות שהתירו מע"ש שריית דיו וסממנים ופרוסת מצודה ולא גזרו מע"ש שלא יבא לעשות כן בשבת, ותירצו דהכא לא דמי כל כך הנחת כלי תחת הנצוצות וגזרינן טפי שלא יבא לעשות בשבת משא"כ במלאכה גמורה לא גזרו בשבת וא"כ הכא בנ"ד אי נימא שדרך מורה שעות זה לכבות ממש וודאי לא יעשה כן בשבת לכבות ממש וא"כ שרי שמכ"ש דאם דרך המורה שעות זה לכבות ממש א"כ פשיטא דלא חיישינן שיעשה בשבת ומותר בע"ש ואם אין דרכו לכבות ממש רק לדחות השלהבת שלא יוכל להתקרב אל הנר א"כ לא מקרי כבוי כלל ומותר ממילא. — שוב ראיתי בשו"ת מהר"ם שיק הנ"ל שמתיר להעמיד מורה שעות מע"ש שנעשה להדליק נר בשבת וא"כ מכ"ש דמותר בכבוי כה"ג ודו"ק, והנה אם הנר של הגאז עשוי כמו הלעקטעריטשע בעלייכטונג שהפתילות שהשלהבת נאחז בהם הם של מתכת יש עוד צד להקל דכבוי מתכות לכ"ע אינו אסור רק מדרבנן כמבואר בשו"ע סוף סימן של"ד ועיי"ש במג"א סוף ס"ק ל"ה, ובמנחת חינוך במוסך השבת ס"ק ל"ח, ודו"ק:

ואבא היום אל העיון מה דיש להקשות לכאורה כיון דקיי"ל כרבנן דר' יוסי במס' שבת ק"כ ע"ב דגרם כבוי שרי א"כ אמאי קיי"ל המסתפק מן השמן בשבת בשעה שהוא דולק חייב משום מכבה ואמאי יהיה עדיף מגרם כבוי הא בשעה שמסתפק אינו נכבה עדיין רק גורם שיכבה אח"כ, ומצאתי שהוא שאלה ראשונים הרא"ש במס' ביצה כ"ב ע"א ומחלק היכא שאינו נוגע בדבר הדולק אלא שעושה דבר הגורם לו שיתמהר הכבוי זהו מותר משא"כ בנוגע בדבר הדולק ממש אסור, ועיין בטו"ז או"ח סימן תקי"ד ס"ק ו', ובשו"ע לתניא הלכות שבת סימן רס"ג סעיף א', עוד טעם למה חייב במסתפק מן השמן, וא"כ לפי"ז בנ"ד שהמורה שעות הוא ג"כ רק כנותן איזה דבר מבחוץ הגורם כבוי אח"כ וא"כ מותר וכיון שבשו"ע סימן תקי"ד קבע להלכה כדברי הרא"ש א"כ וודאי מותר בנ"ד ג"כ להעמיד המורה שעות שאינו נוגע בדבר הדולק מותר, ועיין במג"א סימן תקי"ד ס"ק ז' שהקשה מטלית שאחז בו האור דמותר ליתן מים, ותירץ דאינו אסור רק ליקח מגוף דבר הדולק, וא"כ בנ"ד וודאי מותר להעמיד המורה שעות מע"ש עכ"פ, ועיין היטב במחה"ש שם ס"ק ה', והנה התוספ' במס' ביצה כ"ב ע"א ד"ה והמסתפק כתבו תירוץ אחר לחלק בין גרם כבוי דשרי ובין מסתפק דחייב משום דמסתפק מכהה תיכף אור הנר, ובין לתירוץ הרא"ש דהאיסור הוא משום דמגע בגוף דבר הדולק ובנ"ד לא שייך כל זה א"כ אין לאסור כלל להעמיד המורה שעות מע"ש, — והנה לאחר חקירה נתודע לי שהשלהבת הגאז אינו נאחז בשום דבר רק באויר וא"כ הכבוי שלו הוא רק שדוחה השלהבת מן האויר וודאי י"ל דלא גרע עכ"פ מגחלת של מתכות דליכא ביה איסור כבוי מה"ת וא"כ גרם כבוי כי האי מע"ש וודאי אין לאסור, וכיון שהמהר"ם שיק התיר אפילו לגרום להדליק מע"ש מכ"ש שמותר בכבוי דבכבוי לדעת הרבה פוסקים ליכא כלל מלאכה דאורייתא כשאינו מכוין לעשות פחמין דהו"ל מלאכה שאצל"ג דפטור לדעת הרבה פוסקים ועיין במג"א סימן רע"ח, וא"כ בנ"ד מותר מכמה טעמים, האחד כיון שעושה מע"ש דמלאכה גמורה ג"כ מותר לעשות מע"ש אע"ג שנעשית אח"כ בשבת מאליה, ב') כמ"ש דבנ"ד דמי כמו טלית שאחז בו האור שאינו עושה רק שלא תתפשט יותר, ג') דאפילו למאן דס"ל כבוי הוי מלאכה דאורייתא דמלאכה שאצל"ג חייב מ"מ כאן שאינו נאחז האור בשום דבר רק באויר וודאי לא הוי מלאכה מה"ת ועכ"פ יהיה איך שיהיה לא הוי יותר מגרם כבוי ומותר להעמידו מע"ש, וכיון שכבר הורה זקן המהר"ם שיק להתיר אפילו לגרום מע"ש להדליק בשבת (ועיין שו"ת ריב"א במפתחות סימן ו' מ"ש בזה) א"כ וודאי דמותר לגרום מע"ש שיכבה בשבת, ויש לנו עמוד גדול לסמוך להתיר, ובפרט שהראנו פנים בהלכה בס"ד להתיר עפ"י התוספ' והרא"ש והפוסקים כנ"ל ברור בס"ד ואין להאריך יותר. — והנני מברכו בכטו"ס יהי ד' עמו ויצליח בכל מעשיו כאוונ"פ וכנפש הדרשו לטובה,

אליעזר דייטש.

— סימן פ"ב —

יתענג על רב טוב לאורך ימים בחיים נעימים כבו' אהובי ונחמדי ידי"נפ הרב הגאון הגדול וכו' מו"ה יוסף דוב הכהן נ"י ראב"ד דקהל ירא"ים בעיר מלוכה וויען יע"א:

עתה באתי לקיים הבטחתי להעלות במגלת ספר כתוב במה דבדיק לן במה ששכיח עכשיו טובא שלכאב שינים סותמין הנקבים באיזה מתכות וקוראין לו „בלאמבירען" אם אשה מותרת לטבול בזה שלא תהיה משום חציצה, אחוה דעתי בקיצור, הנה לפי מה דמבואר בשו"ע יו"ד סימן קצ"ח, וס"א מדברי הגמרא וכל הפוסקים דמיעוט שאינו מקפיד אינו חוצץ ולא גזרו כלל, וא"כ היכ הוי מיעוטא

מיעוטא שאינו מקפיד, כך נראה בפשיטות, ונ"ל דכאן בכה"ג יש לחוש שהמקום יהי' ראוי לביאת מים וכיון שנסתם בעופרת אינו ראוי לביאת מים ולענין ראוי לביאת מים לכאורה לא מהני מה דהוי מיעוטא שאינו מקפיד ודבר זה למדנו מתורתו של הגאון בשו"ת זכרון יוסף ליו"ד סי' יו"ד בד"ה אמנם כ"ל לייש' שכתב שם לחלק בין ענין ראוי לביאת מים לענין חציצה וא"כ ה"נ בכה"ג היה ראוי להחמיר משום דאינו ראוי לביאת מים, נ"ל דיש לחלק דהכא כיון שעיקר הסתימה עשאו שלא יהיה פתוח שם ורוצים שיהי' סתום דווקא ואדרבא על זה מקפדת שלא יהיה פתוח בכה"ג נ"ל שיהי' ראוי לביאת מים כיון דעיקרו נעשה משום הכי שלא יהי' פתוח, ובפרט כיון דעיקרא דמילתא דבעינן שיהי' ראוי לביאת מים כבר הביא לנו הנוב"י בקמא ליו"ד סימן ס"ד משם הריטב"א דרק מדרבנן בעינן ראוי לביאת מים, והאמנם שראיתי בשו"ת אמרי א"ש ליו"ד סימן ע"ה שכתב שם וז"ל: ומ"ש מעלתו דמקום שנצר הולדתו אינו ראוי לביאת מים אעפ"י שע"י מקרה נעשה המקום ההוא פנוי א"ל ראוי להיות יבאו בו מים מי ימלא לבו לאדם דבר כזה וכו' יעו"ש, וא"כ ה"נ היה מקום לומר שבעינן ראוי לביאת מים, נ"ל דיש לחלק דבשלמא בשן תותבות בנדון של מהר"ם א"ש ז"ל דהשן לא נעשה למלאות הנקב בכוונה רק שלא יחסר לה שן והוא לנוי שפיר י"ל דבמקום הנקב בעינן ראוי לביאת מים, משא"כ בכה"ד בנקב שבשן שעשוי בכוונה למלאות הנקב לא בעינן ראוי לביאת מים במקום ההוא, וא"כ לא אתאן עלה רק לדון אם סתימה ההוא אינו חוצצת ולזה שפיר י"ל בפשיטות דהוי כמו מיעוט שאינו מקפיד, ואינו חוצץ ונ"ל דהרי נאמר למי שא"ל לסתימת המקום היה מקפיד והו"ל מיעוטא המקפיד, דזהו אינו דלא גרע ממי שאומנתו לצבע שאינו חוצץ אלא אע"ג דלגבי אחר הוי קפידא וא"כ ה"נ בתר דידה אזלינן והיא מסתמא אינה מקפדת, ויעי' בט"ז ובש"ך שם ס"ק ב', והכא כיון שאין דרך להסירו משם וגם היה כותב לה אם היתה רוצה להסירה כל כה"ג וודאי מקרי אינו מקפיד ואינו חוצץ, כך מבואר במעט מכל הדינים שהובא בשו"ע שם לענין זה וא"ל להאריך:

ואשיהה עוד וירוח לי, הנה הט"ז שם ס"ק כ"ג הביא בשם הראב"ד דטבעת רק משו"ה חוצץ משום דמקפדת להסירו בשעת לישה וראיתי בשו"ת זכרון יוסף הנ"ל בד"ה ולענין חלילה טבעת שכתב דרק כה"ג הוי חציצה כיון שיוכל להזדמן לה כמ"פ ללוש ביום משא"כ מה שא"צ להסירה רק בשעת לידה לא מקרי מקפדת, וא"כ מכ"ש הכא בכ"ד שאין דבר ברור שתהיה צריכה להסירה בשום פעם לא מקרי מקפדת ולא הוי חציצה וכן משמע להדיא בשו"ת אמרי אש סימן ע"ה וסימן ע"ו, דכל שאין דרך להסיר אותו לפרקים לא הוי חציצה, וגדולה מזו האריך בשו"ת כתב סופר ליו"ד סי' ל"א להוכיח דאפילו ברטיה אינו חוצץ כיון שכותב לה להסיר רק שלא נמלאו לבו להקל כנגד ההלכה ששנינו במשנה ונסכתי מקואות פ"ט משנה ב' דרטיה שע"ג המכה חוצצת, והלכך לא רצה להקל אפילו באופן שלא תוכל להסיר עכשיו, משא"כ הכא דאין דרך כלל להסירו לא הוי חציצה דאין זה דומה לרטיה שע"ג המכה דשם עכ"פ יודעים שיפול מעצמו משא"כ הכא דאין דרך שיפול מעצמו וגם אפילו אם היה רוצה להסירו צריך אומן לזה לא הוי חציצה:

אח"ז ראיתי להגאון ר' יוסף שאול ז"ל בהגהותיו ליו"ד שם סעיף כ"ה, וז"ל: נשאלתי באשה שהיה לה נקב בשינה וכו', האיך תעשה בטבילה, והשבתי דמלבד חלילה ל"ש כאן וכו' ומלבד ראוי לביאת מים ל"ש בזה, שהרי נסתם ע"י העופרת עכ"ל עיי"ש, הרי שהרגיש ג"כ במ"ש אי בכה"ד לא יהי' עוד חשש אחר היותר חמור מלבד ראוי לביאת מים, וכתב כיון שנסתם לא בעינן ראוי לביאת מים, ואנחנו כתבנו בתוספת ביאור קצת בס"ד דכיון שמקפדת שתהי' נסתם דווקא, לא בעינן ראוי לביאת מים לכ"ע, והנה אם הגאון ר' יוסף שאול ז"ל התיר אפילו במה שדעתה אחר ג' חדשים להסירו מכ"ש בכה"ד שעכשיו המליאו הרופאים שא"צ להסירו כלל זולת לעתים רחוקות מאוד לא הוי קפידא ואינו חוצץ:

והנה ראיתי שדעת מעכ"ת נ"י גם כן נוטה להתיר רק שלא מלאו לבו לחלוק על מ"ש בספר בינת אדם בשער בית הנשים סימן י"ב להחמיר בזה, ואחר העיון קצת נ"ל דגם שם לא החמיר רק בגוונא שא"א עשוי להניח שם לזמן מרובה שהרי הביא שם כשסותמות הנקבים ע"י רופא בשעוה או עופרת ושעוה מסתמא אין דרך להניח שם לזמן מרובה שהרי אי אפשר שלא יכלה שם מעצמו וגם אפילו בכה"ג אין דבר ברור להחמיר, משא"כ בכה"ד וכמו עכשיו שאין דרך להסירו משם יש לנו ראיה ברורה מכל שיטות הפוסקים והאחרונים הנ"ל דליכא שום חששא ולא הוי חציצה לכ"ע, כך נראה פשוט לכל המעיין קצת בשו"ע ובשו"ת אחרונים שהבאתי לעיל בס"ד. ואין שום מקום להחמיר בזה כלל וכלל ((עיי' שו"ת יד יצחק ח"ב סי' קס"ה אות ב')), והנני חותם בברכה ידידו מחו' הדו"ש באהבה

אליעזר דייטש.

— סימן פ"ג —

— שנית להרה"ג הנ"ל! בענין הנ"ל! —

יקרת מכתבו הגיעני והבנתי כי הביא ראי' לדברי משו"ת הגאון ר' מנחם עזרי' סי' ק"י דדבר שאין דרכו להתגלות א"צ לביאת מים וא"כ בכה"ד כיון שנעשה שיהי' סתום לעולם ל"ש בו חציצה, ומה שלבו נקפו להורות נגד הגאון בעל בינת אדם כבר הראיתי לדעת כי הגאון ר' יוסף שאול ז"ל ראה דבריו ומ"מ חולק עליו, ומהגם מ"ש כ"ל בפשוט שגם בסי' בינת אדם לא מיירי רק מסתימה שאינו נותן שם לזמן ארוך דומיא דשעוה דנקט שם משא"כ כמו עכשיו שסותמין שיתקיים לזמן ארוך עדיף אפי' מטבעת בית הרחם שהובא בשו"ת זכרון יוסף שהבאתי דהתם עכ"פ בשעת הלידה תהי' מוכרחת ליקחו משם משא"כ הכא שאפשר שישאר שם לעולם ל"ש חציצה, והמעיין היטב בכל התשו' גדולי האחרונים שהבאתי לעיל יראה להדיא דבכה"ד אין לחוש כלל וכלל לא. — ((ועיי' בשו"ת בנין ציון החדשות סימן כ"ז)):

וע"ד האסתפק' במי שרעב ביותר בע"ש אחר שעה עשירית ויש בידו פרי והוא מסופק איזה ברכה לברך האיך עדיף ביותר אם שלא יבא לידי ספק ברכה שמוטב שיטול ידיו לפת הגם שאז אסור לקבוע סעודה או דעפי' עדיף שיברך שהכל כיון שהוא מסופק איזה ברכה, או כיון שהמג"א סי' ר"ב ס"ק ל"ו כתב להדיא דהך דינא שמברך שהכל הוא רק לאחר שלמד ואעפ"כ מסופק, וא"כ בכ"ד שמסופק מחמת שלא למד יהי' ברכה לבטלה? שנה נשאלתי בזה מכבוד הרבני המופלג וכו' מו"ה **אברהם חיים בלויט** נ"י מק"ק **פאדגארזע** יצ"ו, והשבתי בזה"ל: הא פשיטא שחשש לא תשא אין כאן דכל שמברך בדרך ברכה ליכא משום לא תשא כמ"ש להדיא המג"א סי' רט"ו ס"ק ו' ובכה"ג שמברך שהכל משום ספיקא דמי שהוא מסופק באמת יכול לברך לכתחלה ג"כ שהכל כמ"ש הרא"ש פרק כיצד מברכין סוף כלל ט' ועיי"ש במעיו"ט, וליכא ל"ת אפי' למי שמסופק מחמת חסרון ידיעתו ג"כ חשש ברכה לבטלה רק מ"מ איסורא מיהו איכא ובסוף סי' ר"ד ס"ק

כיון כתב המג"א להדיא דאם הוא דבר שיכול לפטור תוך הסעודה עדיף טפי מלברך שהכל משו"ה פשיטא כיון דמה שאסור לקבוע סעודה תרגילה בע"ש מט' ולמעלה ליכא שום חשש איסור רק מצוה בעלמא להמנע כמ"ש בשו"ע או"ח סי' רמ"ט בלי שום חולק ולברך שהכל על דבר שמסופק מחמת חסרון ידיעתו איכא איסורא עכ"פ אע"ג דאינו עובר על לא תשא מה"ת מ"מ איסורא איכא, והלכך טפי עדיף מי שהוא רעב ביותר ויש לו לצער להמתין עד הערב שיטול ידיו לפת ויוכל לשער אכילתו באופן שיוכל לאכול עוד לכבוד שב"ק ג"כ ועדיף טפי משיכניס עצמו אפי' לכלל ספק ברכה דאיכא איסורא עכ"פ דבאכילה אחר ט' שעות ליכא איסור עכ"פ רק מצות מניעה בעלמא, עכ"ד:

והנלע"ד כתבתי פה האנשאורינך יום א' ה' חשון שנת תרכ"ה לפ"ק. — והנני ידידו מחו' הדו"ש באהבת רבה,

אליעזר דייטש.

— סימן פ"ד —

שפעת שלום וברכה וחיים לכבוד הרבני המופלג בתו"י הו"ם וכו' מו"ה משה רייניטץ נ"י נק"ק מישקאלץ יל"ו:

מכתבו הגיעני היום, ואם כי אין הזמן גורם לי כעת מחמת טרדות שונות, אולם יען הוא נכד להאי סבא קדישא הגאון מו"ה נתן פייטל זצ"ל אשר בימי ילדותי יצקתי מים על ידו נק"ק ה' מאד יל"ו, ע"כ אשיב לו עכ"פ בקיצור, ע"ד השאלה אם מותר ליתן לעכו"ם המשרת בביתו להשחיר מנעלים בשבת ולנועלן בו ביום? הנה בשו"ע או"ח סי' רנ"ו סעיף א' איתא להדיא דאפילו במלאכת קבלנות בשבת דהיינו שעכו"ם וודאי אדעתיי דנפשיי קעבד מ"מ אסור לישראל להנות מאותה מלאכה בשבת ואף דכתב הטו"ז שם סוף ס"ק הא דשפחה המדלקת נר כדי שתדיח כלי אכילה לא מקרי לצורך ישראל התם שאני כיון שגוף הדחת כלים לא הוי מלאכה אסורה כמבואר בשו"ע שם סי' שכ"ג סעיף ו' ובבריתי' מס' שבת קי"ח וליכא איסור רק הדלקת הנר והוא אינו נהנה מהדלקת הנר רק מהכלים לכך מותר, משא"כ הכא בהשחרת מנעלים דגוף השחרת מנעלים הוא מלאכה דאורי', אי מרכבן בשמן הוי מעבד וכן אי משחירם ב"וויקס" איכא ג"כ משום ממחק (עיי' בס' מנחת חינוך במוסך השבת, ובשו"ע או"ח סי' ש"ב סעיף ח' ט'), והוא נהנה מהמלאכה עצמה דרוב בני אדם מקפידים שיהיו להם מנעלים שחורים וודאי אסור כיון דרק אדעתי' דישראל קעבד:

ומה שרצה מעלתו נ"י להביא ראי' מדברי המג"א סי' רנ"ב ס"ק י"ג שכתב דאם הי' המנעל מתוקן מעי"ש רק שתקנו והחליקו בשבת שרי דהא הי' יכול ללבשו בלא"ה ומתוך כך רוצה כבודו נ"י להתיר ג"כ בנ"ד כיון שאפשר ללבוש המנעל גם בלא השחרה, אינו דומה כלל להתם, דהתם איירי שהעכו"ם לא עשה המלאכה בבית ישראל ממש דלא אינו נראה כמצוה לו לעשות מלאכה בשבת אבל בנ"ד שהמשרת עושה המלאכה בבית ישראל ממש וודאי אסור בשבת דהרי אפי' בקבלנות שעכו"ם אדעתי' דנפשי' קעביד אסור בבית ישראל כמבואר להדיא בשו"ע סי' רנ"ב סעיף ב', ועיי' בס' מנחת כהן במשמרת השבת שער ראשון פ"ב בד"ה והנאי תשליש, וא"כ מכש"כ בנ"ד שאין שום ריוח לעכו"ם לעשות לו מלאכתו בבית ישראל ומכ"ש להנות ממש בשבת, ואינו דומה למ"ש המג"א הנ"ל דהתם איכא תרתי לטיבותא שהעכו"ם יש לו ריוח מאותה המלאכה ואדעתיי דנפשיי קעבד וגם אינו עושה בבית ישראל, וא"כ בנ"ד שהמשרתים בבית ישראל כל מה שעושה נקרא לדעת ישראל עיי"ש במשמרת השבת פרק ז' וגם הוא מלאכה דאוריי' פשיטא שאסור להנות מהמלאכה בשבת ואסור ללבשו בשבת, ופ"ק חזו מה עמא דבר מעולם לא ראינו בבית ישראל יראים דבר ד' שיניחו להשחיר מנעליהם בשבת, וגם אם יהי' מותר לו ליהנות בשבת כשעשה המלאכה מעצמו יצא ג"כ לומר לו להדיא להשחיר מנעליו בשבת, ואיכא איסור גמור דאמירה לנכרי, לכך אין להורות בזה היתר בשום אופן.

והנלע"ד כתבתי בחפזי. פק"ק האנשאוויטן יל"ו, יום ד', כ' אדר שני שנת תרכ"ד לפ"ק, והנני דו"ש מוקירו ומכבדו,

אליעזר דייטש.

— סימן פ"ה —

עטרת שלום ואמת, לכבוד אהובי ידידים החקוק במורשי לבבי ה"ה הרב הגאון המפורסם לתהלה, בתוך עם סגולה, וכו', מו"ה שלום קוטנא נ"י, אבדק"ק אייזענשטאדט יל"ו:

אחר"ש הטוב! וכו', ואשר עלה ונסתפק באחד שגרש את אשתו בב"ד של ישראל אמנם עפ"י נמוסי המדינה עדיין לא נגמר ונתקיים שיוכלו לינשא כל אחד, אם בכה"ג מהני הגט דמלינו בכתוב למלכות שאינה מוגנת דהגט פסול? הנה כפי הנראה בס' גט פשוט סי' קכ"ז ס"ק ל' גבי מלכות שאינה הוגנת ג"כ אינו פסול רק אם יש איזה גנאי עי"ז למלכות הזה (ובסוף דבריו כתב שבודאי לא ימנו למנין הטלרים) עיי"ש, ובשו"ת גבעת פנחס סי' ל"ב הביא ג"כ ראיות דאין לנו להקפיד אם בנמוסיהם עדיין לא נתקיים הפירוד ביניהם ונראה דמסתבר הוא כי הרי נכתב בסוף הגט כדת משה וישראל וא"כ סגיא כל שעפ"י התורה הגט כשר דמה שהם עדיין אין מסכימים שכל א' יוכל להנשא לאחר אין בזה שיהי' איזה עיכוב מצד הגט רק מכח דברים אחרים שביניהם וכיון שכריתת הגט אינו תלוי בזה לא נוכל לומר שאין כאן עדיין כריתות, הגע עצמך אם האשה עדיין חייבת להבעל או הבעל חייב לה מעות, וכי נימא דמשו"ה לא תוכל להנשא דאין זה כריתות דאנן בעינן כריתות רק שענין האישות ביניהם יהי' נכרת והוא שפיר הוי ע"י גט רק אם תלה הגט באיזה תנאי או אמרינן דלא הוי כריתות אם לא קבע זמן לתנאי כמבואר בשו"ע אהע"ז סי' קמ"ג סעיף כ"ג, ודו"ק:

והנה נ"ל דאין רשאי להחמיר כלל לומר שלא תנשא או הוא לא ישא עד אשר יפטרו גם בנמוסיהם, דהנה ידוע היום בעוה"ר כי יש כופרים ואומרים שהגט הוא רק מעשה קוף (לירעמאניע) בעלמא וכל איש ואשה אשר נדב לבם אותם ילך בערכאות להביא חק להתיר קשר מוסרות האישות כבר נתגרשה מדינא כן אומרים הכופרים ומרבים ממזרים בישראל ח"ו, וא"כ אם גם אנן בדידן נימא דצריכים להמתין עד אשר יצא פתגם המלך הוי ממש כמו שמלינו במס' שבת גבי י"ח דבר [דף י"ד ע"א] דעיי' שאמרו אלו ואלו מטהרין התחילו לבטל המקואות וטבלו בשאובין, וא"כ מכ"ש שיש לנו לחוש בזה לענין חומר איסור אשת איש שאם יראו שצריכים להתגרש גם בנמוסי המדינה א"כ אם תהי' נתגרשה בנמוסיהם יבאו להקל באיסור א"א ח"ו לזאת כל שנתגרשה בב"ד כשר תו אין צריכין לחוש כלל וליכא אפי' איסורא להחמיר בזה דהוי חומרא דאתי לידי קלקול כנ"ל, — אולם כפי שהכרתי מכותלי מכתב הדר"ג נ"י יש לו פקפוק מצד אחר ג"כ על הגט שמסדרי הגט לא היו ב"ד מומחה כה"ג וודאי אם יכול עי"ז מה שלא נגדלו עוד בנמוסי המדינה להביא לזה שימחו ואח"כ יבאו לב"ד מומחה לסדר הגט בוודאי ראוי לעשות כן, ובלא"ה הי' מהראוי לעשות תקנה גדולה בזה שלא יקפצו להורות

בענייני

בענייני גיטין ולסדר גט מי שאינו ראוי וקשים לעולם מדור המבול, [ועיי' לקמן סימן ל"ד], וד' ירחם על שפלות הדור וירום קרן תוה"ק בב"א:

והנני חותם בברכה ידידו הדו"ש באהבה רבה, באכיאחר יום ג' כ"ד כסליו תרס"ג לפ"ק. **אליעזר דייטש.**

נ"ב, אחרי כותבי דברים הנ"ל הייתי בק"ק **לעמבערג** אצל הרב הגאון מאוה"ג מו"ה **יצחק שמעלקיש** זצ"ל ובתוך אשר השיחים שהי' לי אתו עמו הצעתי לפניו גם שאלה הנ"ל והוטב מאוד תשובתי בעיניו, והראה לי שגם הוא נשאל בזה ומסקנתו ג"כ דהגט כשר (עיי' שו"ת בית יצחק אהע"ז חלק א' סימן ל'), — שוב מצאתי בשו"ת מהרי"א הלוי ח"ב סי' קכ"ט שהעיר ג"כ בזה עיי"ש:

— סימן פ"ו —

שוכ"ט וחיים וברכה לכבוד אהוי' הרבני המופלא ומופלג בתוי"' החרוץ וכו' כש"ת מו"ה **ישראל ברוין** כ"י שו"ב בישוב **פארא ענטש** יע"א:

יקרת מכתבו הגיעני והנה אם אמנם כי טרוד-גדול אני כעת אולם לאשר שואל בדבר הלכה לא אמנע ממנו תשובתי כיד ד' הטובה עלי. — ע"ד אשר עלה ונסתפק. אם שוחט אווזות לעופות הצריכים בדיקה בוושט, ומע"כ יודע שבעל האווזות לא יבדוק הוושט בבירור אם רשאי לברך על השחיטה, וכבר ראו עינו בספר שמ"ח סימן כ"ח סעיף כ"ד מ"ש שם לענין כסוי, אמנם דעת מע"כ כי' דרו קא היכא שיבא לבדוק בסוף עכ"פ משא"כ במי שיודעים בו שלעולם לא יבדוק אין לברך כלל לא על השחיטה ולא על הכסוי, ולענ"ד לא כיון יפה בזה דהא באמת אך שמכינן ארוצא דמה"ט לא עלה כלל על שום פוסק שלא לברך על השחיטה באווזות המלעיטין כמו בשאר דבר שאתיליד בו ריעותא דמבואר להדיא ברמ"א יו"ד סימן י"ט דישחוט בלא ברכה, ול"ל ע"כ דהלעטה לא הוי בכלל ריעותא אע"ג דבעי בדיקה מ"מ כיון דהרמ"א סוף סימן ל"ג כתב דיותר טוב היה שלא לבדוק כלל, הגם שהש"ך כבר כתב שם דכוונת רמ"א שזה וזהו לא יכשר, ופשיטא דמי שאינו מניח לבדוק הוושט הוי פורץ גדר עכ"פ לא הוי יותר מתיעוט דשכיח שיהי' טריפה וא"כ בוודאי צריך לברך על השחיטה, ועיי' היטב שו"ת שער אפרים סימן ס' ס"א דלא רצה להתיר לכסות לאחר הבדיקה דלמא ישכח לכסות, וא"כ מכ"ש שטוב לסמוך בזה לברך על השחיטה דעיקר ברכה ניתקן קודם השחיטה שיהי' רשאי לברך, הגם שי"ש לחלק דוודאי לענין כסוי יש לחוש שיבטל כל מצות כסוי דהוי דאורייתא משא"כ הברכה אינו מעכבת, עכ"פ כיון שהתיר לברך על הכסוי שה"ד דמברכין על השחיטה, ועיי' בדרכי תשובה סימן י"ט ס"ק ע"ו שהביא שם שסו"ב אחד שאל למה מברכין על השחיטה באווזות לעופות, עכ"פ מסקנתו שם דלעיטה אפילו למי שמחמיר שלא לאכול מ"מ לא דמי לדבר דאתיליד בו ריעותא וצריך לברך על השחיטה, ועיי' תבואת שור סימן י"ט ס"ק ד' שהביא ראיה להדיא דאפילו אם אין דעתו לבדוק מ"מ צריך לברך על השחיטה כיון שיש בודק, ובאמת המעיין היטב אינו תלוי בבדיקה רק באכילה ואם אנו יודעין שיאכל מהבהמה והיא כשרה עדיכא חייב לברך על השחיטה רק כשאין בודק אמרינן דמספקא לא יאכל וא"ל לברך וא"כ בכה"ג שבוודאי אוכל אע"ג שלא יבדוק חייב לברך על השחיטה וכן מדוייק לשון השמ"ח שם סימן י"ט שכתב וז"ל: או שאין כאן בודק ולא תבא לידי אכילה ולכאורה הוא יתור לשון מ"מ ולא תבא לידי אכילה כיון שאין כאן בודק ממילא לא תבא לידי אכילה, וע"כ שכוונתו רק בכה"ג שאין שם אנשים שאוכלים בלא בדיקה ובפרט בבהמה ששם אינם מוכרים לישראל כל שלא נבדקה הבהמה משא"כ היכא שאוכל אע"ג שעושה איסור ועובר על דברי חז"ל שהוצרכו בדיקה צריך לברך על השחיטה:

ונ"ל עוד מטעם אחר דמחוייב לברך על השחיטה דאם אלו אנשים המקילים ופורצים גדר שלא לבדוק הוושטין ישמעו שאין מברכים על שחיטתם יסברו שאין צריך שחיטה כלל עבורם דמאן דעבד הא עבד הא וסוברים שמסתמא אין מדקדק כל כך בדיני שחיטה כששוחט עבורם דהרי אינו מברך ועי"כ יפרצו יותר לאכול בלא שחיטה כלל, ומוטב לחבר דליעבד איסורא קלילא ולא ליעבד ע"ש איסורא רבה, עי' מס' עירובין (דף ל"ב ע"ב) וא"כ הכא דאפילו אי הוי ידעינן שיהי' טריפה ליכא רק איסור דרבנן עי' מג"א סוף סימן רע"ו שכתב כך לדעת התוספ', וא"כ הכא דעפ"י רוב הוי כשר וודאי יש לסמוך ע"ז לענין דרבנן עכ"פ היינו לענין הברכה כדי שלא יבא חיו מכשול ויגרום תקלה שיזלזלו ג"כ באיסור אמה"ח לאכול בלא שחיטה ע"י כן, לזאת בוודאי מנהגן של ישראל תורה הי' ואין להרהר כלל וצריך לעשות כמו שנוהגים כל השו"ב שמברכין ולא איכפת להם מה שנעשה אח"כ עם הוושט כיון דמעיקר הדין כל דלא אתיליד ריעותא צריך לברך על השחיטה, והלעטה לא הוי ריעותא כמ"ש, ואין להאריך יותר בזה, ודו"ק, ויש להמתיק עוד קצת הדבר עפ"י מ"ש הטו"ז יו"ד סימן א' ס"ק י"ז דברכת שחיטה שייך לעולם לכל ישראל רק ששמנו אותו לברך בשעת שחיטה איזה דבר א"כ כל שצריך לשחוט עכ"פ ליכא תו כל כך חשש ברכה לבטלה, אמנם א"ל לכל זה דכל ששחט ועי"י השחיטה אוכל ממנו אע"ג דמדינא היה צריך גם לבדוק הוושט מ"מ למי שעובר על זה הרי תקנה לו השחיטה שלא יאכל אמה"ח וממילא צריך ברכה, ועיין בדרכי תשובה סימן י"ט ס"ק ע"ו מ"ש שם ודו"ק היטב. — על יתר דבריו לא אוכל להשיב כעת ועוד חזון למועד. והנני חותם בברכת כט"ס,

אליעזר דייטש.

— סימן פ"ז —

יצוה ד' חסדו וברכתו בכל עניני תהלה, בין גאולה לגאולה, לכבוד אהוי' הרב הה"ג חריף ובקי וכו' כש"ת מו"ה **יחזקאל בינעט** כ"י אבדק"ק **ס-ווארהל** יע"א:

מכתבו הגיעני וכו', ואשר כותב עמי בדבר הלכה ע"ד האיש בנימין בן זאב מגבולו אשר אשתו הונדא בת ישראל מאיר תיכף אחר החתונה ב' ימים עזבה אותו וברחה ממנו עלובה כלה מזנה בחופתה והקול נשמע כי דרה עם איש אחר וכבר הולידה ממנו בן, ולדעת קרוביה שלא לה גט ע"י שליח רק השליח לא מצא אותה, ועתה הבעל אתו בכבלי עיגון ורק בשנים ולא קיים מצות פ"ו ג"כ, ובקש ממני לחוות דעתי ג"כ אם יש להתיר לו אפילו בלא מאה רבנים או צריך דווקא ק' רבנים ועיניו שפיר חזי בדברי הפוסקים ראשונים ואחרונים כולם לפניו גלויים ומראה פנים בהלכה לברר הדבר כשמלה וכבר יצא הדבר מפי כמה גדולי דורנו כי יש שרוצים להתיר בסתמא אפילו בלא ק' רבנים ויש שדעתם דווקא ע"י מאה רבנים מ"מ אלו ואלו בוודאי מודים שעכ"פ ע"י ק' רבנים יש להתיר לו את כל אלה ראיתי ותבט עיני במכתבו הנעים:

הנה להאריך בגוף הענין אין מן הצורך, וכבר הביא במכתבו דברי השב יעקב בסימן א' באהע"ז בכוונת הרמ"א בש"ע בסימן א' דיש חולקים דחרם ר"ג נוהג אפילו במקום מצוה וצריך ממילא מאה רבנים, ובסימן קע"ו גבי עברה על דת כתב בסתמא דאין בזה משום חרם ר"ג, וכתב

וכתב בשו"ת שב יעקב הנ"ל לחלק דגבי עוברת על דת שעיקר פשיעתה היא, לכך לא שייך בזה כלל חרם ר"ג, והיטב אשר דבר בזה הטב"י במהר"ק באה"ע סימן א' דלענין לגרשה בע"כ כיון שנעשית גירושין עכ"פ תלוה בעדו א"כ ממילא ליכא החרם כלל, משא"כ לישא אשה על אשתו שמא תחזור למוטב ויהי' בחרם ב' נשים, ולכך צריך היתר מאה רבנים להתיר חרם, וא"כ לפי"ז הייש דווקא בעוברת על דת בגוונא שאם תחזור בתשובה תהיה מותרת לו שפיר צריך היתר מאה רבנים שלא יהי' נלכד בחרם ב' נשים משא"כ בנ"ד שהיא זונה גלויה ומפורסמת שאפילו אם תחזור בתשובה אסורה לבעלה לעולם א"כ הה"ד לענין לישא אשה אחרת עליה ליכא שום חרם ומשו"ה אע"ג שאין יכול לגרשה בע"כ כיון שלא נודע מקומה היה א"ל היתר מאה רבנים כלל, והנה הגם דהראיה שמביא מעכ"ת נ"י מדברי הרמ"א באה"ע סימן ע"ז סעיף ב' דלאחר יב"ח מתירין לו ומשם רצה מעכ"ת נ"י להוכיח דא"ל היתר מאה רבנים בנ"ד אינו נראה כך מדברי הרמ"א ואדרבא איפכא משמע מדקדוק שם וז"ל: אבל לאחר יב"ח וכו' או מתירין לו לישא אחרת דאין כח ביד האשה לעגנו לעולם עכ"ל, והנה אמאי לא כתב הרמ"א או יגרש בע"כ או „מותר" לישא אחרת אלא וודאי ס"ל לרמ"א דמעצמו וודאי אינו מותר לישא אחרת דצריך מקודם לעיין בענין ממי יצא הדבר אם הוא הגורם לזה, וזה הטעם שצריך דווקא מאה רבנים כמבואר בשו"ת חת"ס סימן ד' לאה"ע ח"א ולכוונה זו כתב ג"כ הרמ"א הך לישנא או „מתירין" לו כלומר ע"י היתר מאה רבנים שיעיינו בדבר, כנ"ל בכוונת הרמ"א בס"ד:

אמנם כל זה היינו דווקא במורדת כה"ג שהביא הרמ"א שם דעכ"פ יש אפשרות שתוכל לדור עמו אולם בנ"ד שאסורה עליו בוודאי, והיטב אשר דבר מעכ"ה נ"י בזה דאע"ג דלא מבנה עדות בפניה מ"מ כיון שהוא מאמין לדברי האומרים שזנתה ורגלים לדבר מוכיחים שברחה מתוכו תיכף גרע טפי ממורדת ולכ"ע לא חל כלל החרם ר"ג [ועי' בדברי חיים ח"א לאה"ע סימן ה' שהעיר ג"כ בענין הגב"ע באיזה אופן יהי'], ובעיקר הדבר איזה תקנה חמורה אם לגרש בע"כ או לישא אחרת אשר כתב הנו"ב סימן א' שלגרש בע"כ חמור, נשאלתי פ"א הא לגרש בע"כ אינו עושה איסור רק פ"א משא"כ בנושא אשה אחרת עובר בכל פעם [דומיא דמה דאמרינן דשוחטים לחולה בשבת ואין מאכילים לו נבלה שלא יעבור על כמה איסורים] והוא הערה נכונה? והשבתי לקיים דברי הגאונים דמ"מ החמירו חז"ל יותר לגרש בע"כ מלישא אחרת דהנה כל תקנת חז"ל הוא כך דבדבר שקל לו יותר לעבור על דבריהם ולפרוץ גדר הוצרכו להחמיר יותר בתקנתם, וכמ"ש חז"ל עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה, והבאתי ראיה מכמה מקומות בס"ד, וא"כ א"ש דוודאי לגרש בע"כ דזהו קל לו מאוד לעבור על זה האיסור הוצרכו להחמיר מאוד על זאת התקנה משא"כ לישא אחרת אין קל כ"כ לעבור ע"ז דכמו דלא ניחא ליה להאי אשתו ראשונה להיות צרתה בצדה כמו כן לא ימלא בקל מי שיתרצה להיות צרתה בצדה וכיון שלא נקל כ"כ לעבור על התקנה לא הוצרכו להחמיר כל כך עליה, הואיל מכל האמור שיש להתיר בנ"ד אפילו בלא מאה רבנים:

אולם אחרי העיון קצת כיון שמ"מ אין כאן גביית עדות שזנתה ואעפ"י שפשטה בציבור ורגלים מוכיחות שנסעה לחשוק שלה ונבלה עמה, מ"מ כיון שהחת"ס ז"ל בסימן ג' לאה"ע ח"א כתב גבי גרושה לכהן ג"כ במסקנא שיתירו ע"י מאה רבנים דווקא וכיון שהך תקנה לגרש בע"כ אי אפשר בנ"ד שאין מקומה ידוע ככל וכלל ובזמן הזה ליכא טרחא כל כך לצרף מאה רבנים, לזאת נ"ל ג"כ להתיר ע"י מאה רבנים דוקא, — [שוב ראיתי בשו"ת מהרי"א הלוי ח"ב סי' ע"ה שמצריך בכה"ג נמי דווקא היתר ע"י מאה רבנים עיי"ש] — ואצרף ג"כ למכין בעזה"י עם עוד איזה ת"ח מאנשי עירי, ולאשר כבר הארכתי בענינים אלו בכמה תשובות בס"ד לא אוכל להאריך כעת, ואחתום בברכה פק"ק באניהאד יום ה' כ"י אדר שנת תרכ"ע לפ"ק. — והנני ידידו הדו"ש באהבה

אליעזר דייטש.

— סימן פ"ח —

שלומים רבים מגבהי מרומים לכבוד אהוי הרבני המופלג חו"ב כהן שדעתו יפה כש"ת מו"ה **בנימין הכהן** רפ"פ נ"י יושב באהלי של תורה בק"ק **אויהעלי** יע"א:

יקרתו הגיעני זה יותר משתי שבועות ומחמת טרדות העלומים בעניינים שונים הלכות גדולות שנו כאן להלכה ולמעשה לא יכולתי להשיבו עד עתה, ופניתי מעט לעיין במכתבו, וראיתיו שואל להלכה ולמעשה ע"ד אשה אשר הוחזקה שבניה מתים ר"ל תיכף אחר הלידה ושפטו הרופאים כי הוא מחמת חולשת האם ובאם תשתה כוס עקרין שלא תתעבר איזה שנים תתחזק האם שלה ותוכל להוליד זרע של קיימא, אם מותרת כה"ג או לא, ועיני מעלתו שפיר חזו לפשוט להתיר מדין מבואר בשו"ע אה"ע סי' ה' דאשה מותרת לשתות כוס של עקרין והוא מפורש בגמ' ונס' שבת ק"י ע"א, וכן דעת הר"מ פט"ז מהלכות איסורי ביאה הלכה י"ב, רק שעומד לנגדו דברי השו"ע שם סי' כ"ג מבואר דלא ישא קטנה וכתב שם החמ"ח דכ"ש עקרה וזקנה, והנה מע"כ נ"י שדברי השו"ע סותרי' עלמן דהא באמת לא ישא עקרה וא"כ האיך מותרת לשתות כוס של עקרין, ומתוך כך רוצה מעלתו לחלק בין פנוי' לנשואה וכאן בסימן ה' מיירי בפנויה דווקא וא"כ בנ"ד אסורה לשתות כוס של עקרין, כך הי' תורף דברי מעלתו נ"י ועוד האריך בענין אם אשה נמי מצווה על השחתת זרע:

והנה אני בעניי הארכתי במקום אחר בזה בפלוגתי' הראשונים אם נשים מצוין על השחתת זרע, אמנם לפ"ד בנ"ד אין כאן שום איסור השחתת זרע דכל שהוא משמש כדרכו ל"ש השחתת זרע ובחמ"ח שם סי' כ"ג ס"ק ב' אחר שכתב דכ"ש עקרה וזקנה מציין בריב"ש סי' ט"ו והמעיין שם יראה שאין שום הו"א לאסור בזה משום השחתת זרע ורק לענין אם מותרת לקנח לאחר תשמיש בזה יש צד השחתת זרע אשר מ"מ גם בזה התירו עכ"פ במקום סכנה היכא שהבעל מרוצה עי' בשו"ת חת"ס ליו"ד סי' קע"ב ובשו"ת אמרי אש ליו"ד סי' ס"ח משא"כ בעקרה אין שום צד השחתת זרע ועקרה וודאי לא גרע מזקנה עי' בריב"ש סי' ט"ו ואפי"ה אין שום הו"א לאסור משום השחתת זרע, והנה עלמך מעוברת ומניקה נמי עפ"י הרוב אינם מתעברות וכי ס"ד לאסור לשמש עמהם משום השחתת זרע או"ו כל שמשמש כדרכו והיא גם היא אינה משחתת הזרע בפועל כמו בקנוח אפילו לאחר תשמיש ל"ש כלל השחתת זרע, וכיון דאין כאן משום השחתת זרע בוודאי מותר לאשה, רק מ"ש המחבר לא ישא קטנה היינו שעכ"פ לכתחלה אין להתיר בנשואין משום מצות פ"ו אמנם היכא שכבר נשא אותה והיא רוצה לשתות כוס עקרין מאיזה סיבה וטעם אינו אסור לדור עמה, והא ראיה דכוס עקרין קיל מהשחתת זרע אפי' בקינוח לאחר תשמיש שהרי בקנוח לאחר תשמיש לא התיר בחת"ס ובאמרי אש רק במקום צער וסכנה וכוס עקרין לאשה מותר אפילו שלא במקום צער

לעקר כמ"ש שם הב"ש ובחמ"מ, ומדברי הב"ש שם שכתב דאפילו שלא במקום צער מותר משמע נמי דמיירי אפילו בנשואה וכן בבאה"ט שם ס"ק י"א כתב אפילו בלא צער לידה מותר משמע להדיא דאיירי אפילו בנשואה דבפנויה לא שייך צער לידה, וזה פשוט:

וגם מספר החיסך ס"ו רל"א שכתב טעם לצאת דאשה מותרת לשתות כוס של עקרין משום שאינה מצוה על פ"ו משמע נמי שאין חילוק בין פנויה לנשואה וא"כ ע"כ הא דלא ישא עקרה אינו קושר להך דינא דמותרת לשתות כוס של עקרין דבשעת האיש בוודאי אינו נושא ככתחלה עקרה שהרי הוא מצוה על פו"ר, אמנם אם היא רוצה לשתות כוס עקרין מאיזה טעם בוודאי אינו מחוייב לגרשה כשכבר נשא אותה, וכן משמע בריב"ש ס"י ע"ו להמעיין שם, ודו"ק, ומדברי המחבר בי"ד ס"י רל"ד סעיף ע"ד אשה שנדרה לשתות סם להתעבר אין הבעל יכול להפר משמע דמיירי שעד עכשיו לא היתה יכולה להתעבר רק ע"י סם ואי הו"א דאסור לדור עמה כשהי' עקרה א"כ מכ"ש אם יכולה להתרפאות ע"י סם וודאי הי' אסור לדור עמה כ"ז שלא תשתה א"כ מאי קמ"ל המחבר שאין הבעל יכול להפר הרי בלא הנדר ג"כ מצוה לשתות הסם כדי שלא יבא לידי השחתת זרע, אע"ו דבכה"ג לא שייך כלל השחתת זרע ואינו דומה אפילו למתהפכת אחר השמש בסימן רל"ה שם דהתם הוי בת הריון ומשחתת זרע של הבעל בידים משא"כ במה שהיא שותה כוס עיקרין אינו משחתת זרעו כלל רק גורמת בעצמה שלא תלד ובכה"ג שאין כוונתה שלא תלד רק אדרבא שתלד אח"כ זרע של קיימא בודאי מותרת וכן ראיתי במדרשי הרי"ב מס' שבת ק"א ד"ה א"כ שכתב ומיהו בכל אשה מותר משמע מסתימת לשונו דאפילו בנשואה מותר:

וראיתי בספר ברכי יוסף לאה"ע ס"י ה' ס"ק י"ד שהביא דברי היש"ש דאינו מותר אלא בים לה צער לידה וכ"ש אם אין בניה הולכים בדרך הישרה ויראה שלא תרבה זרע כי הא' וא"כ יש להוכיח מנשם דכ"ש בנ"ד שוודאי מותר דומה התם מה שאין בניה הולכים בדרך הישר אינו הוכחה שגם מה שתוליד אח"כ יהי' זורם רע ויעקב ועשו יוכיח ואפ"ה שרי מכ"ש הכא מה שבניה מתים שעכ"פ אשה זאת נתחזקה להוליד זרע כזו ויש לתלות שטבעה גורם לזה כמה שמלינו לענין מה שבניה מתים מחמת מילה שטבע האשה גורמת לזה כמ"ש שנתחזקה שבניה מתים מחמת מילה א"כ ה"כ לענין מה שמתים בימים מועטים וודאי טבע האשה גורמה (ובפרט שהרופאים ג"כ מעידים על זה) א"כ בוודאי יש להתיר אפילו לדעת היש"ש שהובא בברכי יוסף שם ומכ"ש לשאר פוסקים וודאי מותרת לשתות ובפרט הכא שאינו מכוונת שתתעקר ואדרבא לחזק עצמה א"כ הו"ל דבר שאין מתכוין נמי ושרי לכ"ע, ועי' בספר בית הלל על אה"ע סימן ה', ודו"ק, וגבר לדבר מקלקל ע"מ לתקן לא הוי מקלקל וה"כ לא הוי בכלל משחית נפשה, ובשו"ת ר' יודא אסאד ביו"ד ס"י רל"ח התיר אפילו לאיש שאינו יכול לבעול מתאות חולשת גופו ושופך זרעו רוצה להתיר משום דשא"נ, והארכתי בזה במקום אחר בשו"ת בס"ד ((עי' לעיל סימן ע"ז)) וא"כ מכ"ש הכא דלהפוסקים מותר אפילו אם כוונתה שתתעקר וא"כ מכ"ש בנ"ד שאין כוונתה בזה רק להוליד זרע של קיימא הו"ל דשא"מ ומותרת לכ"ע:

אמנם ראיתי בתשו' לאה"ע ס"י כי שהביא בשם ספר עלי אה"ס לאסור ומחלק שם בין יש לה צער לידה או לא, אמנם ע"קר האיסור שם מחמת שלע"ג שאשה אינה מצוה על פ"ו מ"מ משום לשבת אינה, וא"כ י"ל דהיינו דווקא בלא שום סבה וטעם משא"כ הכא אדרבא הי' מתכוונת להוליד זרע של קיימא ובזה מקיימא שבת עפ"י א"כ לכ"ע מותר, ועי' שו"ת מהר"ם שיק בהשמטות לאו"ח ס"י כ"ד משמע נמי כמ"ש, וא"כ הכא בנ"ד ליכא משום לשבת נמי, והנה אם בתשו' ליו"ד ס"י קצ"ב התיר אפילו בקנ"ח אחר תשמיש במקום סכנה עכ"פ ברצון בעלה וא"כ הכא לפי מה שהוכחנו דכוס עקרין קולא טפי מקנ"ח אחר תשמיש ולא שייך כלל השחתת זרע ולא נשאר שום חשש אפילו לדעת המחמירין בזה רק משום מ"מ דלשבת וא"כ בכה"ג שמתכוונת אדרבא שתוליד זרע של קיימא א"כ לא מגרעה בזה מ"מ דלשבת וא"כ עכ"פ אם הבעל מחולה ג"כ לזה מותרת לשתות לכל הפוסקים, רק טוב לחקור עדיין אצל הרופאים מומחים אם האמת כדבריהם שחולשת האם שלה גורם שהבנים אינם יכולים לחיות אזי מותרת בלי שום חשש ופקפוק, ובפרט כיון שזה הגורם לה שתלד זרע של קיימא, והמעיין היטב בכל המקומות שכתבנו יראה שנכונים דבריט בס"ד, וכל זה היא בתנאי שהבעל יהי' מחולה ג"כ כמ"ש בתשו' ביו"ד ס"י קצ"ב ובאה"ע ח"ר ס"י כי:

והנלע"ד כתבתי פה האנשאוויטץ אור ליום ב' לסדר כי עקרה הי' תרו"ן לפ"ק

אליעזר דייטש.

— סימן פ"ט —

השם עניס רכובה יריק ברכתו וטובה לכבוד הה"ג החריף וכו' מו"ה שמעון גלאטשטיין נ"י מורה ודאין בק"ק יאסא יל"ו:

רוב טרדותי בגילי דמתא ובגילי דמתא וכו' כן יעזור ד', — ואשר העיר על מ"ש בתשו' מד"ק לאה"ע ס"י ע"ב להוכיח דלאסיר אשי על בעלה לא בעינן שיעידו שעדי' בפני הבעל, דאלא"ה מאי פריך מסי' סנהדרין מ"א ע"א האיך משכחי' לה אשי חבירי דמקטלה כיון שיכולי' לומר לאסרי על בעלה באנו א"כ הו"ל עדו' שאי א"ל ואס"ד דלאסרי על בעלה בעינן שיעידו בפני הבעל א"כ משכחי' לה היכא שהעידו שלא בפני הבעל דאז ע"כ רק לחיבה מית' באו ולא לאסרי' אע"כ דגם שלא בפני הבעל נאסרי לבעל ופריך הגמרי שפי', כך הי' תורף תשו', עי"ש בסוף שתירי' היתר הרבנו', והמ' מע"כ כ"י דהתשו' מדויל ידיי משפלים ויהרי במד"ת לאו"ע ס"י כי כתב לתרץ קושי' המהרש"א בסנהדרין שם דהא משכחי' לה כשמת הבעל אחר שזנתה דאז נ"ל לאסרי על בעלה באנו ותירץ התשו' שם דמ"מ כיון שבעינן שיתיר עלמו למית' בשפי התראי' הרי לא התירי' עלמי למיתי' דהיא לא ידעה שבעלה ימות וכ"ז שבעלה חי הו"ל עדו' שאא"ל דלעולם יכולי' לומר לאסרי על בעלה באנו וא"כ לא התירי' עלמי למית', וא"כ קשה דלמא לעולם לאסור אשה לבעלה בעי' בפני הבעל והא דלא משני דמיירי כשהעידו שלא בפני הבעל משו' דמ"מ הרי לא התירה עלמ' למיתי' דהיי' סבורי' שיעידו בפני הבעל, והיא הערי' נפלאה לכאורי':

אמנם אחרי העיון נראה דל"ק דהנה זה כלל גדול בדרכי הש"ס והפוסקי' דשום דבר לא נכנס בכלל ספק רק כשראוי להסתפק משא"כ בדבר שאינו ראוי להסתפק אינו נכנס בכלל ספק, וכה"ג מלינו לענין התראת ספק עי' מס' גיטין ל"ד תוס' ד"ה אפקעינהו ודו"ק, והנה הא פשיטא דכל עדים שיודעין שעד מחוייבי' להעיד באופן שיתקבל עדותי' שהרי נלוים מפי החורי' להעיד עי' ברי"ת פי"ב מהלכי' סנהדרין, והנה א"כ אי כיון כשמעידי' בפני הבעל לא ומקבלי' עדותם למיתי' כיון דהוי עדו' שאא"ל רק כשמעידי' שלא בפני הבעל דלי"ם לאסרי על בעלה באנו אז הוי עדותי' עדות למיתי' ג"כ ל"ל דעכ"פ לא התירה עלמי למיתי' דהיי' סברה שיעידו בפני הבעל דמנא תיתי לומר כן הרי כיון שהעדי' ראו שזנתה מחוייבי' להעיד

באופן שיתקבל עדותם שהתחיי מית' לקיי ובערת הרע, וא"כ שפיר הוכיח הנוב"י דע"כ אפי' שלא בפני הבעל נמי נאסרי' על בעלה וא"כ בכל גווני הו"ל עדות שאא"ל ופריך הגמרא שפיר היכא משכחי' לה דמקטלא דאי נימא דשלא בפני הבעל אינ' נאסרי' על בעלה ואז הו"ל עדות שאי"ל דאז רק לאיבה מיתה באו ל"ל דהיי קנוני שיעידו בפני הבעל ולא התירי עצמי' למית' דז"א כמ"ש דמסתמא יעידו העדי' באופן שיתקבל עדותם ולא היה למח"ת לספק כזה שהעדי' יעידו באופן שאינו מועיל עדות' וא"כ בוודאי מקרי התיר עצמו למית', משא"כ על קושי' מהרש"א שהקשי' דהבעל מת אחר שזנתה שפיר קאמר הנוב"י דלא התירה עצמי' למית' עכ"פ דבשעת זנות בוודאי לא היה לה להעלות על דעתה שבעלה ימות קודם העדאת עדים ויהי' מועיל עדותם כיו' דל"ש לאסרי' על בעלה באנו דלמה לה לאסוקי אדעתי' הכי וא"כ שפיר כהב הנוב"י דקושי' הגמרי שפיר כיו' דבעוד בעלה חי הוי מלי לומר לאסרי' באנו א"כ ממילא לא התירי עצמי' למיתי כיון דאז הו"ל עדות שאא"ל ופריך הגמרא שפיר היאך משכחי' לה דמקטלא וא"ש דברי הנוב"י, ודו"ק. — ואחתום בברכה מרובה דוש"ה

אליעזר דייטש.

— סימן צ׳ —

חג המלות יחוג ברוב שמחות וישועות כבוד אהו' הרב הגאון הגדול חו"ב כפלא וכו' מו"ה **אברהם ירחמיאל בראמבערג** נ"י האבדק"ק **פערליא** (רוסי') יצ"ו:

יקרתו הגיעני ושמחתי מאוד ממחריפותו ובקיאותו גם מאיזה ענינים אשר כתב להעיר בספרי הגם שיש לי להשיב עליהם בכל זאת נהניתי ומשכלו הזך ודרכו הישרה, ואודה לד' כי זכיתי שספרי מלא חן בעיניו ובעיני הרבה גדולי ישראל כמוהו ירבו, — ועתה באתי ע"ד השאלה שנשיען עמי שהרב המסדר קידושין שכח לומר תחת החופה להמקדש והמקודשת שיראו העדים, והצריך הרב המסדר קידושין אחרים ורב א' חלק עליו וכה"ג נ"י השכים עם הרב החולק שלא להצריך קידושין אחרים, והאריך בהרבה בקיאות ורוצה לשמוע דעתי בזה, נ"ל פשוט דלית דן לריך בשם ופשיטא הא מילתא דכה"ג הוי שפיר קידושין גמורים דאפי' לדעת המהרי"ט שהביא הב"ש באהע"ז סי' מ"ב ס"ק י"ד דאפי' אם כוונו לשם קידושין מ"מ היכא שהאיש והאשה לא ידעו משום עדים משא"כ כה"ג שמניהם נכנסו לחופה וידוע מילתא שמהכנסים שם אנשים הרי ידעו היטב שיש שם עדים רק שלא ראו העדים ובפרט ששמעו שקראו את העדים בשמותם האיך יעלה על הדעת לפקפק בקידושין כאלו, ומ"ש המחבר בשו"ע שם סעיף ג' שצריך שיראו המקדש והמתקדשת את העדים היינו רק אם הם במקום שאין שם איש רק הם לבדם ועדים טמונים באיזה מקום וראו מעשה הקידושין אמרי' דלא מהני, והמעיין ברשב"א מס' גיטין (דף ע"ט ע"ב) ד"ה אלא מהניתין ובריב"ש סי' רס"ו בשו"ת בד"ה עוד יש טעם אחר לבטל הקידושין שמשם מוצא הדין בשו"ע כמבואר באה"ג שם יראה בפירוש דשם מיירי בגוונא שהאיש והאשה לא ידעו אם יש שם עדים כלל משא"כ הכא שידעו בבירור שיש שם הרבה אנשים כדרך כל העולם בשעת חופה וודאי הוי עדים מעליא, וגדולה מזו כתב החת"ס ח"א לאהע"ז סי' ק' דאפי' אם יחדו עדים שהיי א' פסול מ"מ כיון שהיו שם אנשים הרבה שכשרים לעדות הוי שפיר קידושין ואפי' משום שנמצא א' קרוב או פסול לא נתבטלו הקידושין דבאנן סהדי לא שייך לפסול משום שנמצא א' קרוב או פסול עיי"ש בד"ה מיהו בלאה"כ, ויעיי' מ"ש בזה בספרי תשובות השדה חלק ד' בסוגי' דקרוב או פסול אות י"א, ודו"ק. — והנה להדיא מבואר ברמ"א באהע"ז סי' נ"ה סעיף ב' דנוהגין לכסות פני הכלות ולא פקפק שום אדם שאינה רואה העדים בשעת הקידושין ועי"כ כיון דזהו דבר ברור לה שיש שם עדים לא הוי כלל בגדר מקדש בלא עדים, ועיי' במקנה בקו"א סי' ל"ט שם, ובשו"ת בית שלמה לאהע"ז סי' ט' ג"כ כתב דאין להחמיר כלל לגלות פני הכלה, ועיי"ש בהגהת בנו ידידי הרב הגאון שליט"א שהאריך בכמה ראיות דאין להחמיר כלל בזה ושלא לשנות ממנהג הצנועים, ועי"כ דכל שיש אנן סהדי גמור לא מקרי מקדש בלא עדים, וכ"ל דאע"ג דבחתס"ו בנדון שלו לא הקפיד שקדשו עוד פ"א הייט משום דשם היי עכ"פ חשש דקרוב או פסול משא"כ הכא בכה"ג יש קפידא שלא לקדש פעם אחרת דכל כי האי מילתא יוכל לבא לידי תקלה ח"ו שיבאו להקל בקידושין כאלו ונפיק מיני' חורבא, וכיוצא בזה כתבתי בשו"ת אחרת ג"כ, ע"כ גם אני מסכים שאין כאן שום פקפוק על אלו הקידושין ופשיטא שא"צ כלל קידושין אחרים ואין לעשות דבר כזה שיכול לבא לידי חורבה לפקפק בקידושין כאלו ויהי' חומרא דאתי לידי קולא, ככ"ל ברור בס"ד. — (ועיי' שו"ת דברי חיים ח"ב לאהע"ז סי' ע"א שעי"א לא הכיר המתקדשת, ומ"מ פסק דהוי קידושין עיי"ם):

וע"ד ב' שבררו להם דיינים בזבל"א וזבל"א ושנים המכריע ואח"כ חושד א' מבע"ד הדיין שלו שבוודאי לקח שוחד משום שטען נגד חבירו, אם יש להשביע הבע"ד שלא נתן שוחד לדיין שכנגדו? עיניו שפיר חזו בשו"ת שבות יעקב ח"ב סי' קמ"ד שהובא גם בפתחי תשובה חו"מ סי' ט' ס"ק ג' דכל כמה דלא מברר שלקחו שוחד נשאר הפשר בתוקפו, אמנם כיון דבמקום שיש רגלים לדבר יוכל להשביע על הספק ג"כ כמ"ש הרמ"א בחו"מ סי' ע"ה סעיף י"ז, וא"כ בכ"ד כיון שגם בשו"ת שבות יעקב בסוף התשובה שם כתב דצריך דרישה וחקירה עיי"ם, א"כ צריך לראות באמת אם יש לקיים הפסק כי אם טעו או בדין או בפשרה בלאו"ה יכול לחזור הדין ושם מבואר בסי' קמ"ה האיך צריך לפשר ע"כ לא אאריך בזה ואם יבא הדין לפני כה"ג נ"י ממילא יוכל לשפוט אם היי איזה טעות בדין, ופשיטא דאע"ג שקבלו קנין על פשרה מ"מ אם היי טעות דמוכח יש לבטל הפשרה, ועיי' בספר דברי גאונים כלל פ"א הביא בזה שיטות הפוסקים, אמנם אם אין לו ראיי' אחרת נגד הדיין שלו רק שהיי מהפך בזכותו של שכנגדו זה אינה טענה לחשדו משו"ה שלקח שוחד דהא מבואר בסמ"ע סי' י"ג ס"ק ו' דמ"מ צריכים הדיינים לחפש בכל הטענות ולא דווקא להפך בזכותו של מי שבירר מלדו והובא ג"כ בפת"ש שם ס"ק ג', רק אם ימצא טעות בדין או פשרה ולפי ראות עיני הדיין יהיי נראה שטעו אפי' בלא קבלת שוחד יוכל לחזור הדין עפ"י אופנים המבוארים בשו"ע חו"מ סי' כ"ה, — ויותר לא אוכל להאריך בזה מחמת רוב טרדה, וכה"ג נ"י יוכל לסמוך על עצמו ברוחב בינתו, וד' יאריך שנותיו ויחוג חג הקדוש הבע"ל בשמחה ובבשרות. כאוו"נ"פ ונפש הדו"ש כותב פק"ק באניהאד יום א' י"א ניסן תרס"ה לפ"ק,

אליעזר דייטש.

— סימן צ״א —

בין גאולה לגאולה, יצמיח שם ותהלה, לכבוד אהוי הרב הגדול הדיין המצויין בהלכה חריף ובקי וכו' מו"ה **דוד וועסעלי** נ"י, בקהל סערעד יע"א:

מכתבו קבלתי, וע"ד אשר עלה ונסתפק שראה בגיטין מה שסדרו בעירו מימי קדם שכתבו דיתבא על נהר וואג ועל מי מעינות ומי בארות, והנה כפי החקירה ודרישה לא נמצא שם אפי' מעיין א' רק אצן לעבורה של עור בעבר הנהר יש מעין א' אבל אפי' המיעוט אין

אין מסתפקים מאותו המעין, לפיכך הי׳ לבו נוקפו לכתוב על מי מעינות, ועוד אפי׳ אם היינו יכולין לומר באותו מעיין הוא ג״כ מן העיר (מה שאין האמת כן) מ״מ לא הי׳ רצה לכתוב מי מעיינות כיון שאינו רק מעיין א׳ (ועיי׳ בס׳ גט פשוט סי׳ קכ״ח ס״ק נ׳ שכ׳ להדיא דאם ליכא רק מעין א׳ וכ׳ מעינות דפסול לדעת הפוסלים בשינה שם הנהר) ע״כ לאשר הי׳ נחוץ לו לסדר גט א׳ השמיט לגמרי מלכתוב מי מעינות וכ׳ רק דיתבא על נהר וואג וסמך עצמו על הרמ״א סוף סי׳ הנ״ל דיותר יש ליכנס לספק חסרון מלספק שנוי, וגם מי בארות לא כ׳ דאם יכתוב מי בארות בלא מעינות נראה בעיניו כשנוי יותר נגד הגיטין הראשונים שאז יהי׳ מוכח דבכיוון השמיט מי מעינות, אמנם אם לא יכתוב לא מעינות ולא בארות כלל לא נראה כשנוי כל כך דיתלו בשכחה, כך עלה בדעתו, ומעתה שואל איך יתנהגו עצמי מכאן ולהבא על לכתחלה, ועוד מסופק מע״כ כ״י בזמה״ז שבארות שכיחים מאוד א״כ מאי סימן איכא לכתוב מי בארות? ומה״ט ג״כ רוצה מע״כ כ״י שמהיום והלאה לא יכתבו לא מי מעינות ולא מי בארות, דמי מעינות לא יכתבו כיון דליכא מעינות ומי בארות ממילא לא יכתבו כיון שאין זה סימן מספיק בזמה״ז כיון שאין עיר וכפר בלא באר, כך הוא תוכן מכתבו, ורוצה לשמוע ג״כ דעתי בזה:

והנה מתחלה נחקור איך עלה כלל בדעת המסדר הראשון לכתוב מי מעינות אם אין שם מעין כלל רק חוץ לתחום, ועלה בדעתי לומר שהמסדר סמך עצמו על דברי הב״ש ס״ק ע״ז שכתב דבכלל מעינות הם ג״כ בארות דבאר ג״כ הוי מעין ע״ש, אמנם גם לדברי הב״ש היינו דווקא אם לא כתב רק מי מעינות לבד אז לא הוי שנוי דבאר הוי ג״כ מעין משא״כ אם כותב מעינות ובארות ומעין ליכא אז הוי וודאי שנוי דהא לא יתלו מ״ש מעינות דהיינו בארות כיון שכתב גם בארות, ולפרש מעינות ומי בארות היינו בארות שהם מעינות אין סובל הלשון לפרש כן, אמנם גוף דברי הב״ש יש ג״כ לעיין טובא דהרי בשו״ת מהריק״ו סי׳ ק״ו כתב בפירוש וז״ל: ועי״ד המעיין שהוא רחוק מהעיר יותר משני מילין וכל העיר מלאה בארות ומי בארות הלא הדבר פשוט הוא שאין לכתוב בארות ולא מעינות ואם יכתבו בו מעינות הוי הגט פסול״ עכ״ל, והובא ג״כ בס׳ ג״פ שם ס״ק כ״ב, וא״כ תימא שהב״ש יחלוק על מהריק״ו ולא יביא כלל דבריו, אמנם גם דברי מהריק״ו לא זכיתי להבין דלמה לא יכתבו בארות עכ״פ, אמנם בס׳ ג״פ שם הביא באמת לשון מהריק״ו „שיש לכתוב בארות ולא מעינות״ וזהו מסתבר יותר דלמה לא יכתבו בארות [שוב ראיתי בנוב״י מהדו״ת אהע״ז סי׳ קע״ו שכתב בשם הב״י שמ״ש מהריק״ו שאין לכתוב הוא ט״ס ול״ל „שיש לכתוב״ עיי״ש. ועפ״י הגה״ה זו הביא הג״פ דברי מהריק״ו שיש לכתוב וכו] עכ״פ כפי הנראה הב״ש חולק על מהריק״ו ולא הביא כלל דבריו וזהו תימא שעשה עצמו כאילו לא ידע את יוסף? — והנה ראיתי בנוב״י שם שכתב דהא דס״ל להב״ש דאם כתב מעינות כשר היינו במקום שיש נהר בזה כתב דאם כתבו מעינות ולא הזכירו בארות כשר אבל אם אין שם רק בארות לחוד וכתב מעינות וודאי פסול, וא״כ בכה״ג כיון שיש נהר ג״כ היה כשר לכתוב על הנהר ועל מי מעינות דכה״ג הוי בארות בכלל מעינות וא״כ הא דהמהריק״ו פוסל בכתב מעינות היינו היכא דליכא רק בארות וכתב מעינות אז פסול, אמנם לכתוב מעינות ובארות במקום דליכא מעין גם להב״ש פסול וא״כ עכ״פ היה מקום לומר לכאורה בכה״ג כיון שיש נהר דיכולין לכתוב הנהר ומי מעינות ומי בארות לא יכתבו כלל, אמנם אחר העיון קצת גם זה ליתא דוודאי אם אין להנהר שם בפני עצמו והיו יכולין לכתוב הנהר סתם וגם מעינות היה כשר דאז הנהר היה ג״כ נכלל בכלל מעינות משא״כ בכה״ד כיון שיש לנהר שם בפ״ע א״כ לא קאי מעינות על הנהר כיון שכבר כללו בשם בפ״ע והוי כאילו כתב על בארות מעינות דזהו פסול גם להב״ש כפי מה שהבין הנוב״י בדבריו, וכן ראיתי בפירוש בפתחי תשובה שם ס״ק ל״א שהביא כן בשם שו״ת מהרי״ע מבריסק דאם יש לנהר שם בפ״ע שאין לכתוב מעינות, ומעתה נחזי מה דקמן בכה״ד, הנה לכתוב שלא לכתוב לא בארות ולא מעינות רק הנהר לבד הגם שהמחבר בשו״ע שם כתב בפירוש אם העיר יושבת על הנהר אין לכתוב לא בארות ולא מעינות כי אם הנהר מ״מ מי ימלא לבו לחלוק על הרמ״א שם בשם הגהת מרדכי דיש לכתוב כל ספוקי העיר ואפילו אם הרוב מסתפקין מן הנהר ג״כ צריך לכתוב בארות, ועיין בב״ש שם ס״ק ע״ז ובאמת הכי משמע מלשון שכתב דיש לכתוב „כל״ ספוקי העיר א״כ משמע אפילו אם רק המיעוט מספקים מן הבארות ורוב מן הנהר מ״מ צריך לכתוב גם בארות אם יש בארות, וטעמא דמילתא נ״ל פשוט דגבי הנהר הלשון דיתבא אין משמע דווקא הסיפוק רק מה שהעיר יושבת סמוך לנהר ג״כ מקרי דיתבא, אמנם גבי בארות לא שייך לומר דיתבא על מי בארות דווקא אם מסתפקים מהם משו״ה לא סגיא במה שכותבין דיתבא על הנהר לחודא דאכתי לא מוכח שמספקים ממנו ג״כ ע״כ צריך לכתוב דיתבא על מי בארות ג״כ אם מספקים מהכי, ועיין היטב בספר ג״פ שם ס״ק מ״ח, ודו״ק, עכ״פ בכה״ד לא מיבעיא אם הרוב מסתפקים ממי בארות שוודאי צריך לכתוב מי בארות ג״כ רק אפילו אם רק המיעוט מסתפקים ממי בארות צריך לכתוב ומי בארות ג״כ לדעת הרמ״א כפי מה שמפרש הב״ש והכי משמע כדבריו, ועיין בסדר הגט סעיף קע״ו, ודו״ק:

ומה שחשב מע״כ כ״י דאיזה סימן יש במה שכותבין בארות כיון דעכשיו שכיחי בכל מקום, יש לתרץ בפשיטות דכיון דכמעט בכל המקומות שכותבין גיטין יש נהר והרי הד״מ הביא שהיה מנהג שלא לכתוב רק היכא שיש שני נהרות, עיין בב״ש ס״ק ח״י, וא״כ עכ״פ היכא דאיכא נהר ממש סמוך לעיר לא היו רגילין להסתפק מבארות ואם מ״מ מסתפקין מבארות ג״כ הוי שפיר סימן כלומר דעיר זו אע״ג שיושבת על הנהר מ״מ מסתפקין מבארות ג״כ, ועוד יש סימן קצת אם כותבין בארות כגון במקום דליכא מעינות ולדידן שכותבין כל ספוקי העיר וא״כ במקום שכותבין בארות ולא מעינות מוכח דבעיר הזאת ליכא מעינות דאם היו מעינות היו כותבין גם מעינות, וע״כ מלשון בארות יודעים דליכא מעינות וכיון דמעינות שכיחי ובעיר הזאת מדכתבו בארות ולא מעינות ע״כ דליכא מעין ולא מעינות וא״כ שפיר יש לנו סימן ממה שכותבין בארות דהיינו שהגט נכתב בעיר שאין בה לא מעין ולא מעינות וא״כ הוי בארות במקום דליכא מעינות סימן מעליא משא״כ אי לא היו כותבין בארות כלל לא היה ניכר שאין בה מעינות דהו״א דלעולם יש שם מעינות דשכיחי עפ״י הרוב והא דלא נכתבו בגט היינו משום דהשמיטו מלכתוב שהרי בארות וודאי יש ומ״מ לא נכתוב וא״כ רק אם כותבין בארות אז יש סימן שאין שם מעינות וזה הוי שפיר סימן וא״כ העולה מדברינו דבמקום שאין מעינות וודאי צריך לכתוב בארות, רק אם יש נהר ומעינות ס״ל להב״ש שם ס״ק ע״ז דסגיא אפילו לא כתבו בארות אם רק כתבו מעינות דבארות בכלל מעינות כמה שכבר כתבנו לעיל מזה, עכ״פ עלה בידינו שלא לזלזל כל כך מלכתוב בארות במקום דליכא מעינות דבמקום כזה יש סימן מעליא גם ע״י מה שכותבין בארות, ודו״ק, וא״כ עכ״פ במקום שיש נהר הוי בארות סימן שאע״ג שיש נהר מסתפקין מבארות ובמקום שאין נהר רק דומ״מ כותבין גט כגון שיש לעיר שני שמות

או

או כמו שבררנו פה שכותבין דמתקריא ג"כ אם לא היה כאן מעין היו כותבין בארות לסימן שמזה היו יודעים דליכא משתמשא מעין, ועיין בחתם סופר סימן ל' דאם היה נתודע שזהו אינו מעין היו צריכים לכתוב מי בארות ועי"כ כמ"ש דבמ"ש בארות ולא כתב מעין מוכח דליכא מעין וזהו גופא הוי סימן דבעיר הזאת ליכא מעין אע"ג דשכיחי, האריכתי קצת בזה הואיל והוא דבר חדש בס"ד:

ובלאו"ה צריך לכתוב מי בארות אם כבר נהגו לכתוב כך דאם עכשיו לא יכתבו בארות יסברו שהוא עיר אחרת דבשלמא במעין אפילו אם היו כותבין עד עתה ועכשיו לא יכתבו לא אמרינן דיסברו שאין זה אותה העיר דיכולים לתלות ג"כ שיבש המעין דהא אפילו בנהר אם פסק לגמרי אין כותבין אח"כ, ועיין בספר ג"פ ס"ק ל"ז, משא"כ אם לא יכתבו בארות דמסתמא לא יאמרו שאפשר שכל הבארות פסקו דזהו אין שכיח כלל שיפסקו כל הבארות בעיר וודאי יאמרו שזהו עיר אחרת א"כ וודאי צריך לכתוב בארות כמו שכתבו עד עתה, ועיין שו"ת מהר"ש ס"ק סימן ק"א ד"ה ומיהו בספר ג"פ משם יש ראיה לדברינו דמה התם שעכשיו אין כל ספוקי העיר ממנה ומ"מ כותבין כיון שכתבו עד עכשיו ג"כ, מכ"ש הכא שבעניין הבארות לא נתחדש שום שנוי וודאי שצריך לכתוב בארות, משא"כ במעין כיון דעכשיו באמת ליכא מעין א"כ אפילו אם ידעו שכתבו מקדמת דנא מעין לא יאמרו שהוא עיר אחרת דמעין יותר דרכו לפסוק ובפרט כיון דבאמת ליכא מעין משא"כ בבארות יכולים לטעות שזהו עיר אחרת דמסתמא לא נפסקו כל הבארות שבעיר ושום אדם לא יטעה בזה וא"כ אע"ג דבדיעבד שכבר ניתן הגט י"ל דכשר דלא גרע מלא כתב שם הנהר כלל דכשר, ועיין בב"ש ס"ק י"ג אימתי נקרא שינה שם העיר, ועוד די"ל לצרף לסניף ג"כ מ"ש בשו"ת פרשת מרדכי (להגאון מהר"ש בנעט) סימן כ"ב דעכשיו ליכא חששא כל כך שיאמרו שהוא עיר אחרת כיון שהגט נשאר ביד המסדר הגט מ"מ פשיטא דלכתחלה צריך וודאי לכתוב גם מי בארות ולא סגיא בשם הנהר לחוד, ומשום שלא יהיה שנוי להדיא נגד הגיטין הראשונים לית לן בה דכבר רצה גם מע"כ נ"י מ"ש בחתם סופר סימן ל' דאין לחוש ללעז הראשונים בזה, ולפימ"ש הדבר נכון מאוד דאם ישמטו מעיינות ליכא כל כך לעז דהא מעין אפשר שכבר נפסק משא"כ בארות דיש הרבה בארות וודאי לא יאמרו שנפסקו כל הבארות וא"כ אם לא יכתבו רק שם הנהר לחוד יסברו שהוא עיר אחרת כיון דקיי"ל דצריך לכתוב כל ספיקי העיר כדעת הרמ"א בסעיף ו' והכא לא מיבעיא אם הנהר הוא חוץ לעבורה של עיר רק שמספקין ממנו משו"ה כותבין אותו כמבואר בב"ש ס"ק ט"ו א"כ אם לא יכתבו מי בארות יהיה נראה שמהבארות אין מספקין וזה אינו אמת וא"כ צריך לכתוב בארות, רק אפילו אם הנהר הוא תוך עבורה של עיר דהא י"ל דלא משום סיפוק מן הנהר כתבו שם הנהר רק משום דהעיר יושבת על הנהר ממש. ועיין היטב במהר"ש ס"ק אהע"ז סימן ק"א, ובגט פשוט ס"ק מ"ח, וא"כ לא יהיה מוכח כל כך דאין מספקין מן הבארות רק שלא כתב כלל שם הסיפוק של עיר מ"מ כיון שלכתחלה צריך לכתוב כל ספוקה של עיר לא כ"ל כלל להשמיט מי בארות וא"כ אע"ג שמי מעיינות אין לכתוב וליכא בזה משום לעז על גיטין הראשונים כמ"ש, מ"מ מי בארות צריך בוודאי לכתוב:

ויש לי להביא ראיה למ"ש דאם לא יכתוב מעיינות לית לן בה משום לעז נגד גיטין הראשונים דהרי בנהר שדרכו לפסוק כתב בספר ג"פ ס"ק ל"ז דאם בשעת כתיבת הגט יש שם מים צריך לכתוב שם הנהר ואם בשעת כתיבת הגט אין שם מים אינו כותב דיתבא על נהר אבל מ"מ כותב גט גם בשעה שאין שם מים ולכאורה יקשה אמאי לא חיים לומר שלא לכתוב שם גט כלל בשעה שהנהר חרב ויבש משום לעז דגיטין הראשונים ועי"כ כיון שידוע שדרכו לפסוק ליכא לעז, וא"כ ה"נ במעין יש לסמוך ע"ז לענין חששא דלעז בשלמא כיון דמעין עכ"פ אין לכתוב עכשיו משום חשש פיסול גמור כיון דליכא מעין נוכל לסמוך לסלק חששא בשלמא דמשום לעז שיאמרו שכבר נפסק המעין משא"כ להשמיט בארות אין שום טעם חדא כיון דבאמת יש כאן בארות וגם לא יתלו שהבארות נפסקו מה שלא שכיח כלל שכל הבארות של כל העיר כולם יפסקו א"כ אין שום טעם להתיר לכתחלה שלא לכתוב מי בארות רק בדיעבד יש להכשיר הגט שכבר ניתן כמ"ש, וגם כמ"ש מע"כ נ"י כיון שבעיר הזאת יש לנהר ב' שמות הוי סימן שזהו העיר הזאת מ"מ לכתחלה חיוב גמור לכתוב בארות ג"כ מכל הני טעמים שכתבתי, ודו"ק:

שוב ראיתי בשו"ת נטע שורק לאה"ע סימן ל"ד שהכשיר בשעת הדחק גט שניתן במקום שנקרא סטעט קערעסטור דיתבא על מי בארות ולא היה שם נהר ולא מי מעיינות והכשיר דזהו הוי ג"כ כמו ב' סימנים דהיינו מה שנקרא סטעט קערעסטור והוי תיבת "סטעט" סימן אחד ומי בארות סימן השני ודמי למ"ש החתם סופר בסימן ל' דמשום שכותבין דמתקרי "באכיהאד" הוי בעוד סימן אחד (רק בנטע שורק לא הכשיר רק במקום עגון משום דמה שכותבין סטעט קערעסטור לא הוי סימן כל כך כמו דמתקרי באכיהאד) עכ"פ הסכים דמי בארות הוי סימן, והנה הגאון בעל נטע שורק הי' קרוב לזמנינו ולא עלה כלל בלבו לומר דבארות כיון דשכיחי בכל מקום לא הוי סימן כלל ועי"כ כמ"ש כיון דמעיינות שכיחי הרבה וכאן לא כתבו רק בארות זהו גופא הוי סימן דליכא מעיינות רק בארות (ולא כמה שרצה מע"כ נ"י לומר דבזמה"ז לא הוי בארות סימן) וא"כ פשיטא דלכתחלה צריך לכתוב מי בארות ג"כ, ודו"ק, ובעיקר מה שהנהיגו גדולי הפוסקים שצריך לכתוב ספוקי העיר הגם שבנוב"י מהד"ת אה"ע סימן קט"ו כתב הטעם כדי שיהיה מוכח מתוכו עי"ש היטב, מ"מ אמאי לא נקטו איזה סימנים אחרים לדוגמא ג"כ וכי לא נוכל למצא גם סימנים אחרים שיהיה מוכח מתוכו, ועי"כ שהיה להם בזה איזה טעם עפ"י הסוד ג"כ כמ"ש בשו"ת דברי חיים אהע"ז ח"ב סימן קכ"ט והבאתיו בשו"ת אחרת מ"ש בשם ספר הקנה שצריך ליזהר מאוד בכתיבת שמות בגיטין שתלוים בזה כמה עולמות וא"כ ה"נ לענין מה שכתבו סיפוק המים דווקא בגט היה להם בזה איזה טעם כמוס ג"כ, (ויש לומר בזה ג"כ טעם דכותבין סיפוק המים דווקא, דהנה איש ואשה שכינה ביניהם, אות יו"ד באיש ואות ה' באשה, ואם נפרדו זה מזה נסתלקה השכינה כביכול, והנה באותיות שם הוי"ה בכל המילואין יש עשרה "יודין" היינו במלוי יודין ד' פעמים יו"ד ובשם ס"ג ג' פעמים י' ובשם מ"ה יוד אחת וכן בשם ב"ן, הרי ס"ה ט' יודין, ט' פעמים יוד הרי צ', בגימטריא מים, משו"ה הנהיגו לכתוב דווקא סיפוק המים כדי להחזיר השראת השכינה למקומה מה שנסתלקה כביכול ע"י הגט, ודו"ק, וכבוד ד' הסתר דבר, וממילא ג"כ י"ל כי באר הוי בגימטריא הזיוג של שם אהי"ה במלוי ההי"ן שהיא קנ"א ושם הוי"ה במלוי ההי"ן שהוא בגימטריא נ"ב והוי ידוע שהוא אמא בחינת נוקבא והוי"ה אבא בחינת דכורא, והוי"ה אבא וכשהם במלוי ההי"ן הם בעולם העשיה ומשו"ה טוב לכתוב בארות בגט שהגט כפירוד הזיוג ובאותיות באר שהיא כנגד הוי"ה אהי"ה במלוי ההי"ן נשלם הזיוג והוא בחינת לשם יחוד קוב"ה ושכינתה, וזה הסוד מה שנזדמן לאבות הקדושים זיוגם על הבאר להראות להם שזיוגם הוא בבחינת זיוג העליון) וכיון דמסתמא תמיד עכ"פ מספקין ממי בארות

בארות לכביסת בגדים ושתיית בהמות וא"כ אי אפשר לסמוך בארות לדידן דקיי"ל כהרמ"א דאפילו אם יש נהר מ"מ כותבין גם שאר ספוקי העיר זולת אם רק מיעוטא דמיעוטא היו מסתפקין מבארות לא היה צריך לכתוב בארות כמ"ש כן בספר ברכת המים בביאור סדר הגט סעיף קט"ו ע"ש, העולה מדברינו שהגם שבדיעבד כשר אם כתבו רק דיתבא על נהר מ"ג לכתחלה וודאי צריך לכתוב גם בארות, אמנם מעינות אין לכתוב כיון שלא נמצא שום מעין בעיבורה של עיר רק מעבר הנהר וגם מזה אין מסתפקין כלל, ולענ"ד על גיטין הראשונים ליכא כמ"ש דהא אפשר שהיה מעין ונפסק ואפילו אם האמת אינו כן מ"מ יוכלו לתלות עכ"פ, ומשו"ה כיון דיש חשש פסול אם יכתבו מעינות מוטב שלא לכתוב מעינות אמנם בארות וודאי צריך לכתחלה לכתוב:

וששתי כעל כל הון שמצאתי את שאהבה נפשי בענין הזה ממש בשו"ת הש"ב משה סימן ס"ז ששם ג"כ היה מעשה שכתבו מקדמת דנא על נהר "באדראק" ועל מי מעינות ואח"כ נתבטל לכתוב מעינות וכתבו בארות, אמנם מחמת איזה שכחה כתבו עוד בשני גיטין מעינות והאריך שם וכתב ג"כ שטעות של הראשונים שכתבו מעינות היה מסתמא מחמת דברי הב"ש סימן קכ"ח ס"ק ע"ז דבארות הם בכלל מעינות, ודחה דבריהם ומ"מ מכשיר אלו הגיטין שכתבו מעינות אמנם רק בדיעבד אבל לכתחלה מסיק שלא לכתוב מעינות רק על נהר "באדראק" ועל מי בארות, הרי שכבר היה לעולמים שמקדם היו כותבין מעינות ואח"כ הנהיגו גדולי ישראל לכתוב בארות, והמעיין שם בתשובה הנ"ל יראה שהוא ממש כמו נדון דידן, (והאמנם שראיתי בספר בית הלל על אה"ע בסימן קכ"ח שכתב על דברי הרמ"א בסעיף ו' במ"ש דיש לכתוב כל ספיקי העיר כתב שם וז"ל היינו הנהרות ומעינות אבל לא בארות, ולא מצאתי חבר לדבריו שהרי בכל סדר גיטין נמצא בארות ג"כ ולא נהגו כוותיה בספר בית הלל, הגם דהב"ש ס"ק ע"ז עורר ליישב דבריו) והנה מכל מ"מ הדבר ברור לי בס"ד שמכאן ולהלאה יכתבו בעירו דיתבא על נהר וואג וכו', ועל מי בארות, ובפרט שיש לנו עמוד ברזל לסמוך הגאון בשו"ת הש"ב משה הנ"ל:

נחזור עוד להנ"ל למה שכתבתי לעיל דמשו"ה צריך לכתוב בארות ג"כ לסימן דזהו גופא הוי סימן שאין שם מעינות וא"כ יקשה עדיין למה כותבין בארות במקום שיש גם מעינות וכותבין שניהם ולמה צריך לכתוב שניהם כיון דבארות לא הוי סימן כל כך, אמנם זהו אינו דאם לא יכתבו בארות יטעו שיסברו באמת שאין שם בארות דהא הזכירו רק מעינות ויסברו דעיר זאת אינו מספקת רק ממעינות ולא מבארות והוי כשינה שם עירו, ועוד דלמה נכתוב שקר דיתבא על מי מעינות דמשמע לכאורה דרק ממעינות מספקת כיון דמספקת גם מבארות א"כ וממ"פ צריך לכתוב בארות דבמקום דליכא מעינות הוי בארות סימן דמזה מוכח דליכא שם מעינות ובמקום דאיכא מעינות וכותבין מעינות ומסתפקין גם ממי בארות ע"כ צריך לכתוב בארות ג"כ דאם לא יכתבו בארות יסברו שהוא עיר אחרת ועוד דלמה לא יכתבו האמת שמספקת גם ממי בארות וא"כ וודאי גדולים דברי חכז"ל שהנהיגו לכתוב בארות ג"כ, ודו"ק:

ולא אכחד תחת לשוני כי ראיתי בשו"ת עטרת חכמים לאה"ע סימן כ"ג שכתב ג"כ דבארות לא הוי סימן כל כך כיון שיש בארות בכל העיירות שמסתפקין והם מ"מ כיון שכבר כתב הרמ"א בסימן קכ"ח סעיף ו' דצריך לכתוב כל ספוקי העיר ומשמע גם בארות בכלל אפילו אם רק מיעוטא מסתפקין ומכ"ש בנ"ד כפי מה שכתב מע"כ נ"י דלמעשה כל העיר מסתפקין מבארות, ובפרט שכבר העליתי בס"ד דהיכא שכותבין בארות ולא מעינות הוי הא גופא סימן דמוכח דליכא מעינות, וגם בשו"ת הב"ח סימן ל' משמע להדיא דבמקום דליכא מעינות צריך לכתוב בארות וא"כ בנ"ד כיון שכבר כתבנו דבמה שלא נכתוב מעינות לא יהיה שנוי כל כך מגיטין הראשונים כיון שהרואה יוכל לתלות שנפסקו המעינות משא"כ אם לא יכתבו בארות וודאי יהיה שנוי ממה שכתבו מעיקרא דשם אדם לא יתלה שנפסקו כל הבארות ובפרט שאין האמת כן וגם בלא"ה צריך לכתוב בארות כמ"ש הרמ"א סעיף ו' וגם כבר הבאתי ראיה שבשו"ת הש"ב משה סימן ס"ז בעובדא ממש כמו בנ"ד שהסכימו גדולי ישראל לכתוב דיתבא על נהר ועל מי בארות א"כ לית כאן שום ספק דמכאן ולהבא יכתבו דיתבא על נהר וואג וכו' ועל מי בארות, — ולא אמנע עוד להעלות בכתב מה שראיתי בשו"ת עטרת חכמים סימן כ"ג לאה"ע שכתב לחלק דרק על נהרות שייך לשון דיתבא כיון שהנהר הוא לכללות העיר משא"כ בארות של יחידים כל אחד מסתפק בחצר שלו ולא שייך לשון דיתבא ולענ"ד אין זה מספיק לחלוק על כל הגדולים שהנהיגו לכתוב גם מי בארות, ועוד הא גם בבארות שכיח טובא שמבאר זה מסתפקין הרבה אנשים ומבאר אחר כמו כן, וא"כ שייך שפיר לשון דיתבא, ואין צריך להאריך עוד מאחר שכבר נהגו לכתוב מי בארות ובפרט במקום שאין יכולים לכתוב מעינות כמו בנ"ד דצריך לכתוב מי בארות, בהא מיהא ובהא סליקנא דבנ"ד צריך לכתוב דיתבא על נהר וואג וכו' ועל מי בארות, ומעינות אין לכתוב עוד כיון דעכשיו ליכא שום מעין שמסתפקין ממנו, וד' יפתח לנו מעיני הישועה, והגם שהדבר ברור אצלי בס"ד שכל מ"ש הוא עולה להלכה עפ"י שיטות הפוסקים, מ"מ יוכל להתיעץ עם אחד מהרבנים הגדולים דפקיע שמיהו ומני ונכיה תסתיים שמעתא בעזהי"ת והנני בזה הדו"ש, והנלע"ד כתבתי פק"ק באגיאהד יע"א, מוצש"ק אור ליום א' ד' כיסלו תרס"ד לפ"ק

אליעזר דייטש.

— סימן צ"ב —

שוכ"ט לכבוד אהובי ידי"נ הרב הגאון החריף ובקי וכו' מו"ה **משה שמואל גלאזנער** נ"י אבד"ק קלויזענבורג יצ"ו:

יקרת מכתבו הגיעני וכו', ועל"ד קושייתו בדברי הראב"ד פ"ו מהל' מעילה הל' ג' עמ"ש הר"מ שם אבל אם היו בשר עולה וכזית בו לא מעל אלא האוכל בלבד, וכ' שם הראב"ד מפני שהעולה אינה נעשית חתיכות אלא מנתחה איברים הלכך אלו שראו אותי חתיכות הי' להם לטעות של חטאת הם וכאנוסים דמי דלא הוי להו לשיולי אבל האוכל חייב שהי' כהנה, והקשה מעכ"ת נ"י למה יהי' האוכל חייב כיון שהי' אנוס והא אפי' בטעה בדבר מצוה מצינו במס' סוכה מ"ב גבי עולת עוף שנמצא בין אגפיים וכסבור חטאת היא דפטור האוכלה, וא"כ לשיטת הראב"ד דחשיב לי' כאונס אמאי יהי' האוכל חייב? עכ"ק:

ונ"ל לתרץ בכמה אופנים, חדא, דהר"מ לא פסק כהך דמס' סוכה בעולת העוף שנמצא בין אגפיים דפטור דלא הביא הך דינא בפ"ב מהל' שגגות במקום שהביא כל הדינים דטעה בדבר מצוה דכיון דלא עשה מצוה חייב, הא חדא, ועוד קאמינא, דהרי התוס' שם במס' סוכה כתבו להדיא דהא דפטור אפי' לר' יוסי שם היינו דווקא היכא שזמנו בהול שלא יבא לידי נותר והיינו דווקא בסמוך לסוף זמן אכילתו, והיכא שזמנו בהול כמו תרומת חמץ בערב פסח

הרי"ט כמ"ש דפטור עיי' ברמב"ם פ"י מהל' תרומות הל' י"ב, ובספרי תבואות השדה ח"א בקונטרס שירי מלוה האריכתי בזה קצת בהא דומה בה"ל יעיי"ש:

והבאתי את השלישית, הנה הא וודאי פשיטא מסברא דהאוכל עצמו צריך לדקדק טפי שלא יבא לידי אכילת איסור טפי מן הנותן לו דלא עבד איסורא כ"כ כמו האוכל עצמו, והנה הראב"ד לא כתב דהוי כאנוס רק על הנותן כמ"ש דלא הוי להו כשוגג דהיינו שהנותן יוכל לסמוך עצמו מסתמא לא יאכל אם לא ידע שמותר לו ואינו של עולה, משא"כ האוכל עצמו וודאי הי' לו ליזהר טפי ולחקור היטב אם אינו של עולה כיון שאין זמנו בזול כ"כ דהא הרי"ט לא איירי מזה וכיון שלא חקר היטב דמי טפי לשוגג ולא לאונס כנ"ל. — ((ועיי' וילקט יוסף מחברת א' סימן קכ"א)). והנני בזה ידידו הדו"ש, פה האנשאוויטץ יום ב' לס' שמות ח"י טבת שנת תרכ"ה לפ"ק.

אליעזר דייטש.

— סימן צ"ג —

ישאו הרים שלום וברכה וכ"ט לכבוד הרב המופלג בתוי' חילו שנונים וכו' מו"ה **יעקב קאפל פוקס** כ"י רב ומורה לעדתו בישוב **באשאטץ** יע"א:

אמש הגיעני מכתבו וכו', — ומה שהחתן נותן הטבעת קידושין על אצבע הכלה וודאי צריך ליתן על אצבעה ממש ולא על שתי ידים ובפרט לפי"מ שהובא בספרי המקובלים שיש בקידושי טבעת באצבע הכלה צרופי שמות ג"כ וודאי צריך להיות על אצבעה ממש אמנם לבטל משום זה הקידושין אין שום הו"א דאפילו אי קניין ד' אמות לקידושין הוא רק מדרבנן מ"מ כל שהוא אוחזה בידה מה החילוק אם בידה ממש או ע"י בתי ידים ואינו דומה ללולב ששם הוי חפץ מצוה וצריך ליטול בידו ממש שלא יהי' נראה כמבזה מצוה כמו בישסכר איש כפר ברקאי שכרך ידו בשיראי ועבד עבודה (סוף פרק מקום שנהגו) אמנם לענין קידושין העיקר שתקנה כסף הקידושין ואין חילוק אם על ידה ממש או באופן אחר רק מ"מ מנהג ישראל תורה הוא כמ"ש שיש לו סמך בקבלה ליתן הטבעת על אצבע ממש ומי שמשחק ע"ז הוי כמלעיג על שאר מנהגי ישראל ח"ו ואין לנו עסק בו, — ויש עוד רמז לקדש בטבעת כי טבעת הוא בגימטרי' תפ"א אחד יותר משם הרשעה לרמז כי הזיוג צריך להיות שלא יהי' להמרשעת קליפת לילי"ת חלק בהזיוג הזה כי זיוגן של ישראל צריך להיות בקדושה וטהרה ולכך מקדשין בדבר שגימטרי' שלו הוא אחד יותר מקליפת הטומאה שלא יהי' אחיזה להטומאה בקדושה, והקב"ה יקדש אותנו לתורתו ולעבודתו:

ועו"ד השאלה מי שכבר אמר ברכת המפיל קודם השינה שהדין שאסור עוד לדבר שיהי' הברכה סמוך לשינה ממש והולך לירד לעשות צרכיו אם מותר לברך ברכת אשר יצר ג"כ או כיון שאסור להפסיק בדבור כמבואר ברמ"א ש"ע או"ח סי' רל"ט אסור לברך אשר יצר? הנה נשאלתי בזה מכבוד מחו' הרב הגאון הצדיק מו"ה **שמעון סופר** שליט"א האבדק"ק **ערלויא** יצ"ו והשבתי בזה"ל: כ"ל פשוט דוודאי מותר ומחוייב לברך אשר יצר דהנה הא וודאי פשיטא דלהפסיק באמצע תפלתו הוי איסור טפי מלדבר אחר ברכת המפיל דהכי משמע מלשון הרמ"א סי' רל"ט שלא כתב אסור לדבר אחר ברכת המפיל רק "ולא מדברים" עיי"ש, ובאמת אי אפשר כלל לומר שיגזרו איסור בדבר דמה יעשה אם אי אפשר לו לישן שהרי מה"ט לא תקנו לברך על השינה ברכה לישב בסוכה דשמא לא יוכל לישן כמ"ש התוס' מס' ברכות (דף י"א ע"ב) ד"ה שכבר כפטר עיי"ש, ומשו"ה לא כתב הרמ"א שאסור לדבר רק "ולא מדברים" כלומר שראוי להסמיך השינה לברכה, עכ"פ אין איסור לדבר כמו באמצע התפלה דאסור להפסיק מדינא, והנה אפי' באמצע התפלה מצינו אם הי' אנוס להפסיק שמותר אח"כ ג"כ להפסיק כגון מי שהולך להרחיק ולהוציא רוח אומר רבון העולמים יצרתנו נקבים וכו' וכתב המג"א בסי' ק"ג העטס בשם רש"י כיון דהוא מופסק ועומד כבר ע"י הרוח לפיכך יכול נמי להפסיק בדבר הזה עיי"ש ס"ק ג', והנה הא פשיטא דזהו הנוסח רבון העולמים אינו חיוב כל כך כמו ברכת אשר יצר וגם איסור הפסק בתפלה חמיר מאיסור לדבר אחר המפיל, וא"כ הדברים ק"ו בן בנו של ק"ו ומה הפסק בתפלה שאסור מן הדין וגם הנוסח רבון העולמים אינו חיוב כל כך ומ"מ כיון שכבר הפסיק ביותר רשאי לומר גם זה הנוסח אעפ"י שאינו חיוב כל כך, מכש"כ ברכת אשר יצר שהוא ברכה שקבעו חכז"ל שהוא חיוב טפי וגם הדבור אחר ברכת המפיל שאינו אסור מדינא כל כך וודאי פשיטא שאם הולך לעשות צרכיו אחר ברכת המפיל כיון שהוא מופסק ועומד, דהא לעשות צרכיו וודאי פשיטא דשרי דאסור להשהות נקביו, א"כ פשיטא כיון שכבר הולך להפסיק דרשאי נמי להפסיק ומחוייב להפסיק לומר ברכת אשר יצר, כנ"ל פשוט בס"ד. — ובעיקר ענין ברכות המפיל ואשר יצר יעיי' מ"ש מחו' הרב הגאון הגדול מו"ה **נפתלי הכהן** זצ"ל בספרו שער נפתלי על אבודרהם ודפח"ח. — והנני חותם בברכה מוקירו בלונ"ח, ושכלע"ד כתבתי פק"ק באניהאד יום ג' בהעלותך שנת תרס"ג לפ"ק.

אליעזר דייטש.

— סימן צ"ד —

שוכ"ט וישע רב לכבו' אהובי הרב המאוה"ג וכו' וכו' מו"ה **צבי הלוי הארראוויטץ** כ"י אבדק"ק **הערמאנשטאדט** יצ"ו:

מכתבו הגיעני על דבר שאחד גרש אשתו אצל רב מכת אחרת הידוע שאינם מודים בדברי חז"ל וכבר גזרו שגיטין וקידושין שלהם יהיו בטלים, ועכשיו רוצה המגרש הנ"ל לישא אשה בעירו ומסופק כ"ת כ"י אם לסדר קידושין כי לדעתו יהיה המגרש אם ישא אשה אחרת כעובר על חרגמ"ה שלא לישא שתי נשים כיון שהגט בטל עפ"י תקנת ב"ד, ע"כ מתספק מעכ"ה כ"י לסדר לו קידושין:

הנה טרם יהיה כל שיח מוכרח אני לבאר שהתקנה שלא יהיה קיום לסידור גיטין שנעשו אצל הרבנים דכת הנעאלאגען שלא הפריזו בזה על המדה כלום כי דינא הכי שהרי מבואר בש"ע אה"ע סימן מ"ט סעיף ג' וכן ברמ"א ביו"ד סימן רמ"ב סעיף י"ד כתב שמי שאינו מוסמך לזה אין בגיטין וחליצות כלום במעשיו עיי"ש, ואפילו לדעת הריב"ש סימן רע"א שכתב דאפילו אינו מוסמך לגיטין וחליצות מ"מ מהני מ"מ מודה שבעינן שנדע שנעשו כהוגן וכתיקון חז"ל עיי"ש בד"ה והוספתי להפליא הפלא ופלא ודו"ק, והנה ידוע שכל אלו הגיטין שנסדר אצלם שעכ"פ אין מדקדקין שיעשו כהוגן ואין אדם יודע עד מה, ועיין באה"ע סימן קנ"ד סעיף א' ברמ"א וסעיף קי"א שם, — ומ"ש מעכ"ה כ"י שאף קידושין הנעשו על ידם אינם קידושין וא"כ ממילא אין עליו איסור ב' נשים כיון שגם הקידושין אינם כלום. יש לדחות דהרי ביו"ד ברמ"א שם כתב רק הלשון שיש לחוש לגיטין וחליצות שנתן וכ"מ שכתב יש לחוש היינו לחומרא ומשו"ה אנו חוששים לחומרא שהגט אינו גט אבל לקולא לומר ג"כ שהקידושין אינם כלום דהוא לקולא להתיר אשת איש לא נוכל ובפרט דגבי קידושין יש לחוש טפי שנעשו כהוגן כיון דבקידושין ליכא כל כך פרטי

דינים

דינים שנחוש שטעה משא"כ בגיטין שיש כמה וכמה פרטי דינים הן בכתיבה הן בנתינת הגט, ויותר שכיח טעות בגיטין מבקידושין, וע"ש בט"ז באה"ע סימן מ"ט ובבאה"ט שם ס"ק ב' שמחלק ג"כ בין גיטין לקידושין, ועוד דבקידושין מכיון שדרו יחד כדרך א"ש ואשתו ממילא יש לחוש לקידושין, ועיין בחמ"ח סימן ל"א ס"ק כ' וסימן ל"ג ס"ק ב', עכ"פ אין זה דבר קל כל כך לבטל הקידושין משא"כ לגט שנסדר אצלם וודאי יש לחוש שלא נעשה כהוגן משום חומר אשת איש, — ואם לחשך אדם לומר דהכא בכ"ד ג"כ ליכא חשש איסור אשת איש רק ח' דרגמ"ה ואפשר דכה"ג כיון שכבר פטרה בגט עכ"פ לא גזר רגמ"ה מ"מ אם אנו נסמוך ע"ז הגט להתיר החי' ר"ג יסמכו ג"כ לסדר קידושין גם עבורה וכאן ה"י איסור אשת איש דגזירה כה"ג מלינו כמ"פ בש"ס, ואביא אחד לדוגמא במס' יבמות ל"א ע"א אם אתה אומר חולצת מתיבמת ואם גזרו יבום אטו חליצה מכ"ש שיש לגזור נשואין דידיה אטו נשואין דידה, וזה פשוט, ע"כ לא מלינו לו תקנה אחרת להתירו לישא אשה אחרת עד שיגרש אשתו הראשונה בב"ד כשר ומומחה ואם לא תחפוץ לקבל עוד פ"א גט אז נוכל להתיר לו החי' ע"י ומאה רבנים, אמנם לאשתו הראשונה ליכא תקנה אחרת עד שתקבל עוד פ"א גט בב"ד כשר, ומע"כ כ"י אל יחוש מאומה שיליזו עליו כי אדרבא בזה יתקדש ש"ש להורות כאן שלא יסדר גט רק מי שראוי לזה ומאמין בדברי חכז"ל ובתוה"ק, וכבר הוכחתי שהרבנים הגאונים כ"ע אשר תקנו שיהי' בטל גיטין שלהם לא הפריזו כלל על המדה כי עשו רק עפימ"ש השו"ע בשם הפוסקים ואין לעבור על דבריהם ולא לזוז מתקנתם אפי' זוז כל שהוא. — והנני בזה הדו"ש, והכלעו"ד כתבתי פק"ק באניהאד יום א' כ"ו אדר שני שנת תרס"ה לפ"ק

אליעזר דייטש.

— סימן צ"ה —

כשמע קול שופרה, יוחק לחיים טובים בספרה, כבוד המופלא ומופלג בתוי"י החרוץ המפואר וכו' מו"ה **אברהם זיינגער** כ"י ביסוד **אלבינאווא (גאליליען)** יע"א:

אגרתו הגיעני, ואני כעת בימים האלו ימי בקור ונעשים טרוד גדול, אולם לאשר שואל להלכה לא אמנע ממנו פרי עטי, על דבר שאלתו שבעיר אחת נשרף הביהכ"נ והביהמ"ד ר"ל, ועבור ביהמ"ד קבלו כסף בעתון „סעקאראציאן" (והביהכ"נ לא היה סעקארירט) ובונים ביהכ"נ מהמעות שקבלו עבור ביהמ"ד ועי"ז שמה מע"כ כ"י הא מבואר בשו"ע או"ח סימן קנ"ג דמביהמ"ד אסור לעשות ביהכ"נ? הנה אין כאן תמוה קיימת, חדא דאם הביהמ"ד נבנה מעיקרא רק לצורך יחידים אז קדושת ביהכ"נ עדיפא, ואע"ג דבשו"ע או"ח סימן קנ"א איתא רק דביהמ"ד של יחיד קילא קדושתו מביהכ"נ, מ"מ אין חילוק אפילו ליחידים הרבה וכל שאינו לצורך הקהלה רק לצורך יחידים לא חמור קדושתו כמו ביהכ"נ, הא חדא, ועוד קאמינא דאפילו אם הביהמ"ד הי' ג"כ של רבים מ"מ בהסכמת שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר הרי מותר לשנות לכל מה שירצו כמבואר בשו"ע שם סעיף ז' וכאן לא גרע ומאם היה נמכר הביהמ"ד דמותר לשנות המעות בהסכמת אנשי העיר אפילו לדבר הרשות, ועיין בשערי תשובה שם ס"ק י"ד, ועוד דהמעות שלקחו מהגיזעללשאפט וודאי אין עליו שום קדושה שהרי החק שוני שיש לו הפאליצע דהיינו השטר מהגיזעללשאפט מקבל המעות ולמשל אם הקהל לא היו עושים פערזיכערונג על הביהמ"ד ובא איש אחר ושלם עבור הסעקאראציאן ואח"כ נשרף פשיטא שהמעות לא היה שייך לשקהל רק למי ששלם הסעקאראציע ולא למי שהבית שלו, ועיין שו"ת מהרי"א הלוי ח"ב סימן קכ"ו שכתב כן להדיא (ועיין שו"ת בית שלמה לחו"מ סימן מ"ח מ"ש בזה, ודו"ק) וא"כ ה"נ המעות שלקחו מהגעזעלל-שאפט אין לו שייכות לביהמ"ד לומר שיהיה לו דין קדושת ביהמ"ד כמו' אם גבו מעות לבנין ביהכ"נ המבואר שם סעיף י"ג דכאן כיון שביהמ"ד נשרף תיכף פקע הקדושה והמעות שגבו הוי כעסק בעלמא שעשו עם הגעזעללשאפט וא"כ משמעא אם בונים ביהכ"נ וודאי נחוץ להם יותר ביהכ"נ מביהמ"ד ומותרים לבנות ביהכ"נ וכשיהיה סיפוק בידם מחוייבים לבנות ביהמ"ד ג"כ רק אם הביהמ"ד היה רק של איזה יחידים והם שלמו דמי סעקאראציא פשיטא שיכולים למחות בקהל שלא ישנו מעותיהם לבנין ביהכ"נ אמנם אם הקהל שלמו דמי סעקאראציא פשיטא שהמעות אין לו עליו קדושת ביהמ"ד דהמעות הוי רק כמו אם הרויחו באיזה עסק אחר שמותרים לעשות במעות כל מה שירצו, ככ"ל פשוט בס"ד:

ומה שנסתפק מי שלא הכר שלא אמר יעלה ויבא בר"ח עד שכבר הניח תפלין של ר"ת, דהדין דצריך לחזור ולהתפלל (היינו אם נזכר קודם שהתפלל מוסף עיין בבאה"ט סימן תכ"ב ס"ק ג' וסימן קכ"ו ס"ק ד', ודוק) ומסופק מעלתו כ"י אם מחוייב לחלוץ תפלין של ר"ת ולהניח תפלין של רש"י ולהתפלל גם שמ"ע השניה בתפלין של רש"י? כ"ל פשוט דאינו מחוייב כלל בזה הא עיקר חיוב הנחת תפלין הוא רק בשעת ק"ש שלא יהיה נראה כעדות שקר ח"ו, וא"כ למה יצטרך לחלוץ תפלין של ר"ת ואדרבא נראה כזלזול ח"ו לתפלין של ר"ת, ואפילו מי שטעה והניח תפלין של ר"ת במקום תפלין של רש"י אינו ברור שיצטרך אח"כ לברך פ"א על של רש"י, ומי שאין לו תפלין של רש"י כלל רק תפלין של ר"ת וודאי מחוייב להניח תפלין של ר"ת עכ"פ בלא ברכה (עיין שערי תשובה סימן ל"ד ס"ק ו', ועיין בספר שנות חיים סימן קמ"ה מ"ש לענין אם שכח והניח תפלין של ר"ת קודם תפלין דרש"י), עכ"פ בכ"ד מה בכך אם מתפלל השמ"ע בתפלין דר"ת ופשיטא שאין לחללם דנראה כזלזול קלא לתפלין דר"ת, והא דאין מברכין על תפלין של ר"ת היינו שכבר נפטרו בברכת של רש"י וזה פשוט, עכ"פ פשיטא שאין עליו חיוב להתפלל דווקא בתפלין של רש"י. וגדולה מזו כ"ל שאם אפילו לא הזכיר שלא אמר יעלה ויבא עד אחר הנחת תפלין של ר"ת ואין עליו שום תפלין שיכול להתפלל שנית אפילו בלא תפלין כלל דאין ענין שמ"ע לתפלין רק הא דאנו מתפללין בשמ"ע היא משום דלכאורה עיקר מלוות תפלין כל היום רק משום שאין לנו גוף נקי כ"כ אין מניחים רק בשעת ק"ש ותפלה דבתפלה מסתמא גופו נקי כמבואר בשו"ע או"ח סימן ל"ז, וא"כ עכ"פ כל שכבר הניח תפלין פ"א אינו מחוייב לחזור וללבוש תפלין כיון שבלא"ה אין אנו מניחים כל היום, ככ"ל ברור בס"ד. — יותר לא אוכל לכתוב כעת ועוד חזון למועד, יהי' ד' בעזרו שיוכל לישב עה"ת כאוכיפ וכפש מוקיר כל לומדי תורה,

אליעזר דייטש.

— סימן צ"ו —

מצדאין אכחנו למחרי עלמא לחיי דמר הוא כיהו רבא אהוי ידכ"פ הרב הגאון הגדול עס"י פס"ח לריק נשגב וכו' כקס"ת מו"ה **זוסמאן סופר** כ"י אבדק"ק **פאקש** יע"א:

ענות לדקו הרבני להתיענן עמי, ע"ד אשה זקנה אשר פסק ווסתה וחדל לה אורח כנשים זה ע"ו שנים,

ועתה מרגשת כאב גדול בהטלת מי רגלים ובכל פעם נמצא דם תוך המי רגלים, ועי"ז אינה יכולה לטהר עצמה לבעלה. מה דינה של האשה הזאת, ולא נעלם מהדר"ג נ"י דברי מהרי"ל המובאים ברמ"א ביו"ד סימן קפ"ח שבשעת השתנה תשים מוך ברחמה למעלה ממקום יציאת המי רגלים ואם נמצא המוך נקי נודע בבירור שאין דם זה מן המקור, אמנם אשה זו אי אפשר לה שיהיה לה בשעת השתנה מוך נקי על המקור שלא יסתם השביל של מי רגלים ע"כ צריך לחקור מה משפט האשה הזאת?

נ"ל הנה להלכה קי"ל לרוב הפוסקים דהלכה כר' יוסי לגבי ר"מ בריש פרק האשה, שהיא עושה צרכיה וטהורה בכל ענין, בין יושבת בין עומדת, כך היא דעת הר"מ פ"ה מהלכות איסורי ביאה והשו"ע בסימן קצ"א ורוב הפוסקים, ואפילו להפוסקים שהביא הרמ"א להחמיר מ"מ אם יש הוכחה שאינו מן המקור לא מחמרינן, ואפילו להמחמירין גם בכה"ג ואינו מתירין רק באשה שיש לה ווסת, היינו כמ"ש הש"ך דאל"כ לא תהיה טהורה לעולם כמ"ש הש"ך שם ס"ק ז', זה לא שייך רק בהם נשים שדרכן עדיין לראות דם, משא"כ בכ"ד שזה כמה שנים שפסק לה הווסת לא שייך כלל הך סברה, דוכי לא תהיה טהורה לעולם, וא"כ עכ"פ כל שיש לה כאב דידים מוכיחות שהיא מחמת איזה מכה שיש לה בפנים, פשיטא דאין לחוש כלל, ואפש"ל דאפילו לר"מ דמחמיר מ"מ בכ"ד טהורה אפילו לר"מ, דהנה טעמא דר"מ דמחמיר אע"ג דאין דרך דם המקור שיצא עם מי רגלים היא משום דחיישינן למיעוטא, כמ"ש הר"ן בשו"ת סימן מ"ט עיי"ש באורך, ובחתס"ו ליו"ד סימן קמ"ח, וא"כ באשה שזה זמן רב פסק ווסתה פשיטא דאיכא ג"כ מיעוטא בתחילה לראות דם מחדש, וגב אמנו שרה היתה מתפלאה לאמור אחרי בלותי היתה לי עדנה, וא"כ הו"ל מיעוטא דמיעוטא מיעוט דלא שכיח שיצא דם המקור עם מי רגלים ומיעוטא שתחזור אחר זמן רב לווסתה וכל כי האי גם ר"מ לא חיים. והדר"ג הביא ג"כ דברי הפמ"א ח"א סימן י"ב המובאים בפתחי תשובה שם בקיצור להקל עפ"י בזקנה ותכ"ש בכעין כ"ד שנפסק ממנה הווסת זה זמן רב פשיטא דוודאי אינו מן המקור:

ועיינתי בדברי הפמ"א בפנים שם סימן י"ב ושם היה המעשה באשה זקנה בת כ"ג שנים שנפסק ממנה הדם כמעט רביעית שנה ומ"מ צדד להקל אע"ג דבכה"ג שכיח קצת עכ"פ שתחזור ותראה ותכ"ש בכ"ד וודאי יש להקל אפילו בלא בדיקת המהרי"ל המובא ברמ"א שם, ואיידי דאתא לידן דברי הפמ"א אמרתי לפרש דבריו במה שראיתי בספר סדרי טהרה סימן ק"צ ס"ק ל"ה בד"ה ובשו"ת פמ"א סימן הנ"ל שהרבה להשיב עליו אפו, הנה הפמ"א שם באמצע התשובה כתב וז"ל ועתה נבא אל באר המעיין לעיין בשריותא דהך איתתא באיזה זכות להתירה לבעלה אם מחמת שהיא זקנה מ"מ נראה דזכות זה לא מהני אלא בעומדת ומזנקת (כלומר דאיכא חדא לטיבותא עכ"פ כיון שהקלוח מי רגלים הולך כדרכו אין לחוש דהדר למקור ואייתי דם) אבל שלנו מחמירין כדעת ר"ח דר' יוסי אינו מטהר אלא משום נדה וטמא משום כתם י"ל כי היכא דבעלת כתם היכא דחדל לה' אורח כנשים דכתמים טהורים ה"נ בנדון זה טהורה לגמרי אפילו לבעלה עכ"ל, ועל זה התפלא עליו בסדרי טהרה וכתב שטעה בדבר שתינוקת של בית רבן יודעים דבזקנה נמי הוי כתמים טמאים עיי"ש, ולענ"ד נראה דדברי הפמ"א קיימים דהנה עיקר דברי ר"ח דס"ל דאפילו לר' יוסי טמאה משום כתם היא בגמ' נדה י"ד ע"ב ד"ה ור' יוסי שכתב דמה דמסקינן ריש פרק האשה דר' יוסי אפילו לכתחלה מתיר היינו רק בשופא דאיש ואשה שעשו צרכיהן דאיכא ספק ספיקא ספק מן

האיש ואת"ל מן האשה דלמא אינו מן המקור, והנה שם כתבו התוס' דבעד שאינו בדוק יש להחמיר טפי מבאשה שעושה צרכיה והנה בעד שאינו בדוק נמי עכ"פ היכא דיש במה לתלות תולין דשם בגמרא מיירי רק בגוונא שאין לו במה לתלות שהניחו בקופסא, וא"כ באשה שעושה צרכיה ורואה דם אפילו אי נחשוב אותו ככתם עכ"פ אם היה עוד איזה צד לתלות לא גרע מכתם ושפיר תולין, והנה גבי זקנה כיון דמצינו עכ"פ שלא שכיחי בה דמים ומקילין בה לענין כתם כמבואר בשו"ע יו"ד סימן ק"צ סעיף מ"ה דזקנה תולה בעליתה בימים שלא היתה זקנה וכן בסעיף כ"ב שם דזקנה תולה בילדה א"כ עכ"פ היכא דיש לתלות לא מחמרינן גבי כתמים וחזינן דהא גופא מה שהיא זקנה גורם הסיבה שלא לחוש לכתמה, וא"כ באשה שהיא עושה צרכיה אע"ג דאילו לא היתה זקנה היתה נדונה עכ"פ משום כתם לשיטת ר"ח שם בתוספת הנ"ל מ"מ כיון דהיא נמי זקנה תולין שפיר הדם שאינו יותר מכתם בעושה צרכיה כיון שאין שכיח שיצא דם המקור עם מי רגלים עכשיו שהיא זקנה תולין יותר שהיא ממי רגלים ולא מהמקור, אמנם בכתם גרידא ואין מקום לתלות כלל וודאי פשיטא דלא היה נעלם מהגאון פמ"א דזקנה נמי יש לה כתמים, ולהכי שפיר דברי הפמ"א:

ויש להסביר יותר דברי קדשו דהנה לכאורה יש לפרש שיטת הר"ח דס"ל באשה שעושה צרכיה ורואה דהוי עכ"פ כמו כתם י"ל דס"ל דאע"ג דרוב פעמים לא בא דם המקור עם מי רגלים והוי רובא להתירה מ"מ לשמא זה איכא דרוב דמים במקור שכיחי וחזקתו מן המקור כדאיתא בגמ' נדה (דף י"ח ע"א) והוי רובא כנגד רובא ואע"ג דאיכא חזקת טהרה של האשה מ"מ מחמרינן מספיקא כמו גבי כתמים דמחמרינן אע"ג דאיכא חזקת טהרה זולת היכא שיש מקום לתלות וא"כ בזקנה דאיכא נמי רובא שאינן חוזרות לווסתן א"כ איכא נגד הרוב דמים שכיחי במקור רוב דאינן חוזרות לווסתן וחזקת טהרה ג"כ ושפיר לא חיישינן כלל ככ"ל, וא"כ בכ"ד שמסולקת זה ט"ו שנים דכמעט לא שכיח כלל שתחזור לווסתה וגם כאבה מוכיח שהיא מן נקב מי רגלים פשיטא שאין לחוש כלל:

ובשו"ת לחם צדק סימן ל"ב פסק להדיא דאם כואב לה בשעת הטלת מי רגלים ממש ונמצא תוך הספל דמותרת אפילו בלא בדיקת המהרי"ל ואפילו אם מקנחת עצמה אחר הטלת מ"ר ומצאה על העד אמרינן שהיא מהמלית הדם של מי רגלים רק אם לא מצאה דם בשעת הטלת מי רגלים רק שכואב לה אז צריכה בדיקת מוך נקי במוך, עיי"ש היטב בד"ה כללא דמילתא, עכ"פ בכ"ד דאיכא כמה צדדים להתיר חדא שנמצא בתוך מי רגלים ממש וגם מרגשת כאב גדול בשעת הטלת מי רגלים ונוסף גם היא מסולקת דמים זה זמן רב, ומצינו בעניני טבעי האשה שעבר שנים גורמים הרבה לענין לא ילדה עשר שנים, עכ"פ חזינן שעשר שנים פועלים הרבה על טבע האשה ומכ"ש הכא שפסקה לראות זה ט"ו שנים וגם מרגשת כאב פשיטא שאין להחמיר כלל, ובחתס"ו סימן קמ"ח שהוצרך לבדיקת המהרי"ל שם לא היה נפסק הווסת רק ב' חדשים וסמוך לזקנתה, משא"כ בזקנה ממש מלים בנוב"י מהד"ק ליו"ד סימן נ"ה שמקיל ג"כ לענין בתולין בכתם וא"כ בכ"ד דרוב דמים שכיחי במקור לא שייך כלל באשה שפסק ווסתה וגם לא שייך מ"ש הש"ך בס"ק ז' שם סימן קפ"ח הטעם דא"כ לעולם לא תהיה טמאה דבאמת לא תהיה טמאה כיון שפסקה ווסתה וגם מרגשת כאב בשעת הטלת מי רגלים והדם נמצא בתוך מי רגלים דאז נראה דלא הדור מי רגלים למקור וכפי הנראה מדברי הלח"צ הנ"ל שהבאתי עדיף יותר עכ"פ בנמצא במי רגלים ואם לא נמצא רק שכואב לה הרבה וא"כ נמצא דם אפילו אם

נפרש

כפרט דברי הנ״ל דגם בכה״ג בעינן בדיקת מוך נקי מבפנים מ״מ התם לא איירי בזקנה אמנם בזקנה ובפרט שפסקה כבר ע״ו שנים כיון שאי אפשר לה לעשות הבדיקה המוכרח בודאי פשיטא שאין להחמיר כלל ובפרט כיון שאם נטמאנה לא תוכל לטהר עצמה כיון שרואה בכל פעם במי רגלים והנה אם היה נמצא לה עוד צד היתר כגון שאותו דם משונה משאר דם נדות פשיטא שהיה מקום להתיר אפילו באינה זקנה כמבואר בשו״ת הרי״ב סימן מ״ט באורך ע״ש:

שוב עיינתי בדברי הנ״ל היטב וראיתי שס״ל באם לא נמצא תוך המי רגלים ממש לא מהני אפילו בדיקת המהרי״ל רק בנמצא תוך מי רגלים צריכה בדיקת המהרי״ל, מ״מ אפשר ג״כ דמודה אם אי אפשר לה לעשות כבדיקת מהרי״ל ובפרט היכא שמרגשת כאב ונמצא תוך המי רגלים ממש דמותרת אפילו לדברי המחמירין, וחפשתי עוד באחרונים ומצאתי להרב גדול בשו״ת בית שלמה ח״ב סימן ח׳ שנשאל ממש הך שאלה דכיון שלא היה אפשר לה לעשות כבדיקת מהרי״ל וגם היה האשה שנפסק ווסתה שמנה שנים ומסקנתו נמי להתיר ומכ״ש הכא בכה״ג שזהו כבר ע״ו שנים, וכבר כתבתי להוכיח דעשר שנים הוי לכ״ע הגבול שפועל על טבע האשה א״כ פשיטא שיש להתיר:

והנה מ״מ טוב הי׳ ג״כ לשאול לרופא מומחה מה יאמר אם הוא דם נדות או ממקום המי רגלים דאע״ג שאין זה דבר ברור לסמוך על הרופא, ועי׳ בשו״ת שב יעקב ליו״ד סימן ל״ט שהאריך ג״כ בכעין זה. וגם מסיק ג״כ דעכ״פ היכא שיש לתלות להתיר מועיל ודאי דברי הרופא לסניף עכ״פ, ובכו״פ סוף סימן כ״ה הביא ג״כ שאל לרופא, ובפרט בכ״ד שלא שכיח כלל וכלל שתראה דם נדות, כ״ל ברור דבכל הני צרדים דהיינו שמרגשת כאב בשעת הטלת מי רגלים וגם הדם נמצא במי רגלים ממש וגם מזנקת ולא נמצא על ספת הספל יש להתיר לכל הפוסקים אפילו בלא בדיקה דכל המעיין בדברי הרמ״א סימן קפ״ח יראה דמלד הדין אין להחמיר כלל במרגשת כאב רק באשה שאין לה ווסת צריכה לתורה בדיקת מהרי״ל וא״כ באי אפשר לה לבדוק בדיקת מהרי״ל אין להחמיר, ובפרט בזקנה דלענין כמה ענ״כים מקילין בה יותר, ועי׳ בכו״פ מהדו״ת ליו״ד סימן פ״ז, ובפרט בעבר יותר מעשר שנים שלא ראתה כ״ל ברור לכל המעיין בדברי הפוסקים שאין להחמיר כלל, רק הא ודאי צריכה לעשות באופן שלא תמצא על ספת הספל דהא אפשר להזהר שלא תמצא על ספת הספל וגם שתהיה יושבת שלא תטיל מי רגלים בעמידה כמ״ש החתס״ו סימן קנ״ח, ואחר שתקנח עצמה לאחר הטלת מי רגלים ותדע שכבר כלה תמצית מי רגלים, ואם אח״כ תבדוק עצמה כדרך בדיקת כל הנשים ולא תמצא דם פשיטא שטהורה, ומ״מ לרווחא דמילתא טוב ג״כ שישאלו הרופאים אם יאמרו שאין זה דם נדות, וימחול אח״כ להודיענו ואם הדר״ג כ״י מסכים הכני מסכים ג״כ להתיר האשה הזאת באופן שכתבתי, וד׳ יתן לו חיים ארוכים ונעימים לאורך ימים ושנים לראות ירושלים בנוי׳ ברמים כאוו״נ היקרה ונפש אוה״כ כותב בחפזי פקי״ק באניהאד כתלות הנ״לה לסדר איש לדיק תמים ב׳ חשון כיא׳ונירי יפרח לפ״ק.

אליעזר דייטש.

שוב ראיתי בשו״ת מהרי״א הלוי ח״א סי׳ ס׳ שכתב באשה שהיא מינקת דאז הוי בחזקת מסולקת דמים ורואה בשעת הטלת מי רגלים וכואב לה בשעת הטלת מי״ה להתירה, אפי׳ בלא בדיקת ומהרי״ו המובא ברמ״א סי׳ קפ״ח מטעם דכמו גבי כתם אמרי׳ דזקנה תולה בילדה ה״כ גבי זקנה תולה במי תליה, וכתב ג״כ לייסב דברי הפמ״א מה שהבאתי במ״ש דזקנה אין לה כתם דאין כוונתו דזקנה אין לה כתם כלל רק כמו דזקנה תולה בילדה אלמא דחשבינן לה מסולקת דמים וה״ב כיון דיש לתלות שהדם הוא ממקום מי רגלים ולא דהדור למקור ואייתי דם אמרי׳ עפי דהוא ממקום מתי רגלים ובפרט שהכאב מוכיח על״ז עיי״ש היטב, והנה ידוע דמינקת לא הוי מסולקת דמים כל כך כמו אשה שכבר נפסק ווסתה ש״ו שנים, ועוד דמינקת הוי עכ״פ בחזקת שתראה עד לאחר עבור ימי הניקתה משא״כ בזקנה שהיא בחזקת שלא תראה עד לעולם וא״כ כיון דאפילו במינקת התירה בלא בדיקת מהרי״ו מכ״ש בזקנה כמו בכ״ד ודאי דיש להתירה בלא בדיקת מהרי״ו היכא דאי אפשר לה, רק פשיטא שמהיות טוב שלא תטיל מי רגלים מעומד רק יושבת ואם לא תמצא על ספת הספל ודאי שתהי׳ מותר לבעלה בלי חשש ופקפוק כנלע״ד — ושמחתי שכוונתי בישוב דברי הפנים מאירות לדעת הגדול בס״ד:

— סימן צ״ז —

שוכ״ט לכבוד הרבני החריף ובקי וכו׳ מו״ה **יהודא שווארטץ** כ״י אחד ממופלגי תורה בק״ק **סערדאהעלי** יל״ו:

ע״ד השאלה שביום ג׳ דחוה״מ סכות תשל״ט שהי׳ צריך לקרות לכהן ביום הרביעי וללוי ביום החמישי ולישראל ביום הששי (כפי מנהגינו ברמ״א או״ח סי׳ תרס״ג) וטעה הקורא וקרא לכהן ביום החמישי וללוי ביום הששי, והכר מע״כ כ״י שטעה והורה שהישראל יקרא ביום השביעי והרביעי בספיקא דיומא כמו בכל הימים, ואחד שכנגדו חולק עליו ואמר שהשלישי צריך לקרות וביום הרביעי ואמר שהי׳ ברכה לבטלה לקרות ביום השביעי לשלישי גבי דחוה״מ, ועתה שואל מע״כ כ״י איך צריך להתנהג? לע״ד נראה דשניהם לא אשתבשי ודעבד כמר עבד, הנה בשו״ע או״ח סי׳ תרס״ג דעת המחבר דישראל קורא ג״כ רק מה ששייך לקריאת חובת היום דווקא דהיינו ביום ראשון דחוה״מ יקרא ג״כ אחד מספיקא דיומא רק שהרביעי קורא כל ספיקא דיומא, ודעת הרמ״א בשם רש״י שם דהשלישי קורא מיום המחרת, ונראה בדעתו של הרמ״א דלכך קירא ביום המחרת כיון דבאמת אין נכון שיקרא האחד מה שכבר קרא השני, רק בפרי החג התירו משום דלא אפשר כמ״ש בשו״ע סי׳ קל״ז סעיף ו׳, וא״כ עכ״פ כיון דאפשר שהשלישי יקרא באופן שלא יצטרך הרביעי לקרות גם מה שקרא השלישי, עדיף טפי, והא דהרביעי דווקא קורא כל ספיקא דיומא ולא אחד משאר הקוראים הטעם כתב בלבוש סי׳ תרס״ג דספיקא דיומא שייך יותר לרביעי משום שהוא ניתוסף משום קדושת היום עיי״ש, ולכך אנו נוהגים שהראשון והשני קוראים מה ששייך להיות משום ספיקא והשלישי קורא מיום המחרת, והרביעי דיש לו טעם בלאו״ה לקרות ספיקא דיומא דהוא קורא משום קדושת היום לכך אין אנו מקפידי׳ שחוזר וקורא מה שכבר קראו השניים הראשונים, משא״כ השלישי אינו קורא מקרבן היום דכל כמה דאפשר למעט שלא יקראו שנים פרשה אחד עדיף טפי, ככ״ל לייסב טעם המנהג של רמ״א שחולק על המחבר. — והנה אם טעו וקראו לראשון מה שהי׳ שייך לשני בודאי אם יקרא השלישי מה שהי׳ הראשון צריך לקרות ג״כ אין קפידא כל כך אע״ג דהרביעי חוזר ויקרא אותו הפרשה דהא בחוה״מ סכות בלאו״ה אי אפשר בענין אחר, מ״מ אם השלישי יקרא מיום השביעי פשיטא נמי דכרין עבד דכרויח בזה שהרביעי יקרא פרשה אחת מה שהראשונים עדיין לא קראו והא

וודאי פשיטא דכמו דאין קפידא אם השלישי קורא מיום שמחרת לפי מנהג דידן, ה"נ אין קפידא אם יקרא מיומא אחרא דלאחר יום המחרת כגון שקורא וביום השבעי דהעיקר הוא רק שיקרא ממה דשייך לחוה"מ ומשו"ה בהושענא רבה כמי איכא קצת שכוי משאר ימי חוה"מ והיינו משום דלא מצי לקרות וביום השמיני דלא שייך כלל לחוה"מ משא"כ כל שקורא מהפרשה דחוה"מ אין קפידא, וז"ל רש"י מס' סוכה (דף נ"ה ע"א) ד"ה אתקין והשלשה שקוראין תחלה אין מקפידין על קריאתם יקראו מה שירצו ומ"מ כך הן נוהגים רבותי וכו' עכ"ל. ופשיטא דאע"ג שכ' רש"י יקראו מה שירצו מ"מ בעינן דווקא מהקרבנות השייכים לחוה"מ דאלא"ה הוי יכולים לקרות לשלישי, ביום הושענא רבה ביום השמיני, ולא להתחיל לכהן ביום החמישי ולא לשנות מסדר שאר ימי חוה"מ אלא כוונת רש"י יקראו מה שירצו היינו דלא בעינן דווקא מקרבנות היום דמותר לקרות גם מיום המחרת כמ"ש להלן והשלישי בפרשת יום המחרת וכיון שכתב רש"י יקראו מה שירצו הה"ד אם אירע שקראו לכהן ביום החמישי תחת שהי' צריך לקרות ביום הרביעי מותר לשלישי לקרות מיום שלאחר יום המחרת דהיינו וביום השביעי ואין כאן חשש ברכה לבטלה בכל גוונא בין אם קראו לשלישי וביום השביעי או שקראו לו וביום הרביעי דאין קפידא רק שהרביעי יקרא בספיקא דיומא כמ"ש בלבוש שזהו שייך לרביעי דווקא, מ"מ וודאי עדיף טפי שהשלישי יקרא ביום השביעי שלא להפוך הסדר רק פ"א שהרביעי חוזר ממ"ש בפרשה הקודמת משא"כ אם קורא ביום הרביעי א"כ מהפכין הסדר ב"פ דהיינו שהשלישי קורא בפרשה הקודמת והרביעי ג"כ קורא מה שכבר קרא השלישי, מ"מ ברכה לבטלה לא הוי בין כך ובין כך כיון שהרביעי קרא עכ"פ מספיקא דיומא ובשאר הקוראים אין קפידא לפי רש"י ומנהגינו אחריו רק שיקראו מקרבנות השייכים בחוה"מ, ובעינן מה שהשני קורא מה שכבר קרא הראשון עיי' פרמ"ג באשל אברהם סוף סי' קל"ז, ועיי' עוד בלשון ריא"ז בש"ג פרק בני העיר מס' מגילה, ומ"ש הוא הנכון בס"ד כפי הנראה להמעיין בפוסקים בדינים אלו. —— והנלע"ד כתבתי פק"ק באניהאד עש"ק כ"ח תשרי תרנ"ט לפ"ק, **אליעזר דייטש.**

— סימן צ"ח —

החיים והשלום לכבוד הרבני המופלג בתו"י ידיו רב לו בגמ' וסברא וכו' מו"ה **ישעי' מאנהיים** כ"י בק"ק **דערעטשקע** יל"ו:

אשר נתייעץ עמי לאשר בקהלתו סמוך לבית החיים מצד א' ביהק"ב של נכרים ומצד א' עשו "ליעוד אילנות" (בוים שולען) אשר ע"ז יש לחוש שהנכרים יבאו לבזות מקום ביהק"ב שאינו מוקף גדר כראוי ואין בידי הח"ק להוציא הוצאות הרבה לעשות גדר מזה וגדר מזה לזאת כפפו בשאלתו אם מותר ליקח האילנות הגדלים בבית החיים ולעשות מהם מחיצה מה שראוי להשתמש למחיצה והמותר ימכרו ויעשו בדמיהם מחיצה ועיניו שפיר חזו מקור הדין בש"ס ובשו"ע, והנה הגם שדבר כזה ראוי לשאול מקודם הרב מרא דאתרי' כ"י ובפרט שאני מכיר אותו שהוא ת"ח גדול רב מפורסם ובנש"ק ועל פיו יצאו ויבאו כל ענייני הקהלה, רק לאשר כתב לי שהה"ג כ"י הרשה אותו להתייעץ גם עם רבנים אחרים לזאת לא אמנע פרי עטי מלהעלות במגלת ספר כתוב את אשר ראיתי בזה, וכחזי מה דקמן בס"ד:

בשו"ע יו"ד סי' שס"ח הביא לפסק הלכה ברייתא במס' מגילה כ"ט ע"א ביה"ק אין נוהגים בהם קלות ראש וכו' וכתב הרמ"א שם וכל זה אינו אלא משום כבודו של מת ולכן אם צריך אותו לרפואה שרי, ואח"כ כתב וכן מותר ליהנות מעשבים שעל הקברים או פירות אילנות שעליהם לצורך הקברות, והוא מדברי הה"ד סי' רפ"ה, והנה בדברי הרא"ש ומס' מגלה שם נראה דתרי גווני ביהק"ב יש האחד שאינו אסור בהנאה כגון שהוא קרקע עולם ואס"ר רק משום כבוד מתים ובכה"ג איירי הברייתא, ומשו"ה נקט אין מרעין בהם בהמות וכו' והיינו דאינו אסור רק מה שהוא דרך בזיון, והשני קבר בנין שאסור בהנאה לגמרי ואסור כל מילי אפי' מה שאינו בזיון, והברייתא איירי בקבר שאינו של בנין, ומשו"ה לא חשיב רק הדברים שיש בהם מנהג בזיון דאי הוי איירי בקבר בנין לא הי' צריך לפרוט בברייתא כל אלו הדברים אין מרעין בהם וכו' תפ"ל דהרי אסורים בהנאה בלאו"ה וע"כ דהברייתא איירי אפי' בקרקע עולם דאינו נאסר בהנאה ומ"מ דברים של קלות ראש דחשיב בברייתא אסור משום כבוד המתים, כל זה למדתי מדברי הרא"ש והפוסקים שם, יעויי' עליהם, והנה אם הקרקע שנלקח מן הקבר וחזרו ונתנו עליו אם הוא בכלל קבר בנין ונאסר או דהוי קרקע עולם ואינו נאסר הוא פלוגתת המחבר ויש אומרים ברמ"א ביו"ד סימן שס"ד, והנה ברמ"א בסימן שס"ח דנקט תרי גווני היתר להשתמש אחד לצורך רפואה והשני לצורך בית הקברות, הנה וודאי פשיטא דמה דמתיר לצורך רפואה הוא רק בגוונא שאינו נאסר בהנאה ואין אסור רק משום כבוד וכל שלוקח לצורך רפואה אדרבא הוי כבוד למת שמתרפאין ע"י קברו והוא ממס' סנהדרין (מ"ז ע"ב) דשקלי מקברא דרב לאישתא בת יומא, עיי' בראשונים שם דאדרבא זהו כבודו אמנם אם היא אסור בהנאה לא היה רשאי ליקח אפילו לרפואה, אמנם היכא שהוא לצורך המתים אז יש להתיר לכאורה אפילו בגוונא דאסור בהנאה, דהנה על המת עצמו לא שייך איסור הנאה דבמתים חפשי כתיב רק דמ"מ י"ל הרי יש כאן הנאת קרובים שמוטל עליהם לקברו וא"כ היינו דווקא רק לענין עיקר קבורה לקבור אחד במקום שהכינו לקבור אחר משא"כ הכא שכבר נקבר שם רק להציל מבזיון המתים זה אין חיוב יותר לקרובים מלאחרים, עכ"פ אין זה מקרי הנאת ממון דהוי רק כמבריח ארי מנכסי חבירו וכמעשה דהה"ד סי' רפ"ה שמשם מוצא מקור הדין ברמ"א סימן שס"ח וכיון דלא הוי הנאת ממון מה שמציל המתים מבזיון שפיר יש להתיר אפילו בקבר שנאסר בהנאה, ויש לעשות סמוכין לדברינו מדברי הר"י בן גיאות שהובא בנמו"י פרק נגמר הדין שכתב דלמת לא שייך איסור הנאה כיון שנעשה חפשי מן המצות ולא הוי רק הנאת קרובים עיי"ש. וכיון שבנ"ד לענין הצלה מבזיון דלא הוי בכלל הנאה שפיר מותר אפילו בגוונא דהקבר אסור בהנאה, ודוק היטב, וא"כ י"ל דמ"ש הרמ"א וכן מותר ליהנות מעשבים שעל הקברות לצורך הקברות וכו' ולכאורה יל"ד מהו זה שכתב וכן דמשמע דהוי רבותא טפי ואדרבא הא פשיטא דמותר דמה אם לצורך רפואה מותר מכ"ש לצורך ביה"ק דוודאי לא הוי בזיון למתים כ"ש דמותר, או"ו כמ"ש דלצורך רפואה דמותר הוא בעניין שאין הקבר אסור בהנאה כגוונא דברייתא במסכת' מגלה שאין הקבר נאסר כמ"ש הרא"ש שם אמנם היכא דהקבר נאסר בהנאה אסור לצורך רפואה וכתב רמ"א וכן מותר ליהנות מהעשבים שעליהם והיינו מה שגדל ועלים על העפר שלקחו מן הקרקע והחזירו עליו דרמ"א לשיטתו ס"ל בסימן שס"ד כה"א שם דהוי תלוש ולבסוף חברו ואסור בהנאה ומ"מ לצורך ביה"ק שרי דלמתים לא שייך איסור הנאה וא"כ הוי שפיר רבותא טפי דאפילו בכה"ג שאסור בהנאה מ"מ לצורך ביה"ק מותר וכתב שפיר "וכן" מותר ליהנות מהעשבים,

והנה

והנה במ"ש הרמ"א גבי אילנות דמותר ליהנות מפירות שעליהם אין הכוונה הא גוף האילנות אסירי דאי אפשר לומר כן דלמה יגרע גוף האילן לאסור מגוף העשבים ואדרבא גוף עשבים יש סברא טפי לאסור דהא עשבים כל גדולן מן האיסור משא"כ אילן הרי הנטיעה היתה של היתר והו"ל רק זה וזה גורם (ועי' במהר"ם שיק ליו"ד סימן שכ"ח) אלא נ"ל דכוונת הרמ"א דודאי באילן העושה פירות דמניה מיירי רמ"א אסור ליהנות מגוף האילן דכיון דמשכחת לה היתר הנאה להפירות הו"ל האילן בכלל אילן שעושה פירות דאסור לקוץ ומשו"ה נקט רק הפירות משא"כ באילן סרק פשיטא דגוף האילן ג"כ מותר וכ"ש הי' מעשבים שכל גדולן רק מקרקע האסורה כנ"ל בכוונת הרמ"א בס"ד:

שוב ראיתי להגאון ר' יודא אסאד ז"ל ליו"ד סימן שס"ג בשו"ת שלו שכתב דגבי עשבים שגדלים על הקברות ממש וודאי יש איסור טפי מאילנות שמסתמא אין מטעים אותם רק מן הגל עיי"ש, וא"כ כיון דהרמ"א מתיר גם העשבים לצורך הקברות מכ"ש גוף האילנות וע"כ דמשו"ה נקט הפירות דאשמעינן דבאילנות העושים פירות אע"ג שעומדים בביה"ק כיון דמשכחת לה היתר לפירות אסור לקוץ האילנות אמנם באילן סרק וודאי מותרים גם גוף האילנות לצורך ביהק"ב:

והנה ברמב"ם פי"ד מהלכות אבל הלכה י"ג כתב בתי הקברות אסורים בהנאה כיצד אין אוכלים בהם וכו' וכתב הכ"מ שם לא ידעתי למה השמיט רבנו כל הני המפורשים במס' מגלה בברייתא, ולכאורה י"ל כיון דהרי"ף נקט דיני בביה"ק דאסור בהנאה פשיטא דכל הני בכלל וקצת דברים אפילו שאין בהם בזיון מ"מ אסור כל שהנאה שם, (שוב ראיתי במרכבת המשנה על הר"מ שם שכתב ג"כ הכי בדברי הרמב"ם עיי"ש), — עכ"פ העולה מדברינו דלצורך המתים דלא שייך איסור הנאה והנאת קרובים בדבר שאינו רק כמבריח ארי דלא הוי הנאה מותר אפילו בקבר שנאסר בהנאה וא"כ בכ"ד לא מיבעיא באילנות שאינם יונקים מגוף הקברים ממש ונטועים מצד הקברים דשם לא שייך לאסור בהנאה רק משום כבוד המת וא"כ הכא שהוא להציל המתים מבזיון וודאי מותר רק אפילו בהני אילנות שעומדים על הקברי' ממש מ"מ אפילו אם נימא דאותו עפר אע"ג שהוא מחובר לקרקע כיון שכבר נתלש פ"א מקרקע הוי בכלל אסור הנאה כשיטת הרי"ף שעי' ברמ"א סימן שס"ד מ"מ כיון שאין כל גדולו ממקום האסור הו"ל זוז"ג עכ"פ ואע"ג די"ל דבמת דאתקש לע"א דאסור במשהו גם זוז"ג אסיר (וכן כתב במהר"ם שיק שם סימן שכ"ח) מ"מ למתים עצמו איכו אסור, ועכ"פ כיון דיש כאן הרבה צדדים להתיר א') דלעת איכו נאסר כלל בהנאה כדעת המחבר סימן שס"ד דהוי ג"כ בכלל קרקע עולם, ואפילו אי אסור בהנאה הרי הוכחנו מדברי הנמ"י בפרק נגמר הדין דלמת לא שייך איסור הנאה והו"ל ג"כ זוז"ג וא"כ מותר לצורך המת, ועי' בס"ג במס' סנהדרין שם שהאריך הרבה בחילוק בין האילנות העומדות על הקברים ממש ובין שאר אילנות:

עוד הי' נ"ל בכוונת הרמ"א במ"ש דמותר ליהנות מפירות שעל אילנות הוא ג"כ לרבותא דלא מיבעיי האילן גופא שהוא עצמו ראוי לצורך ביה"ק וודאי מותר רק אפילו הפירות שאינם ראוים רק לדמיהן ג"כ מותר כל שהוא לצורך ביה"ק, עכ"פ מכל מ"ש נ"ל פשוט להתיר למכור האילנות לצורך גדר ביה"ק, ומה שראוי בעצמו יעשה מהם עצמן דהכי עדיף טפי, וגם בשו"ת מהר"ם שיק נראה שלא היה מסופק כלל להתיר לצורך ביה"ק רק שם כשאלו לצורך עניים לעצים לכך לא מצאו לבו להתיר מאילנות העומדות על הקברים ממש משא"כ לצורך ביה"ק היה מתיר בלא שום פקפוק, ועי' בחתס"ו ליו"ד סוף סי' שכ"ז שמראה ג"כ להתיר, הגם שרוצה לומר דרמ"א בסימן שס"ח אזיל כשיטת המתירין הקרקע שעל הקבר, מ"מ כבר כתבנו דאפילו לדעת האוסרים ג"כ יש להתיר דלצורך מתים לא שייך איסור הנאה ועדיף טפי לומר הכי מלומר דהרמ"א אזיל שלא כשיטתו בסימן שס"ד, עכ"פ גם לדעת החתס"ו יש להתיר בכ"ד ג"כ לצורך ביה"ק עכ"פ כיון ששם מתיר אפילו לצורך רפואות חולים עיי"ש, ואין אחר המכתב כלום ותפסתי קצת באולן של ספרים אחרונים ומצאתי בשדה חמד באסיפת דינים מערכת אבילות אות קמ"א שהביא הרבה שו"ת גדולים יש אוסרים מכירת עשבים ועלים לצורך עניים או שומר ביהק"ב ויש מתירים, מ"מ אלו ואלו בוודאי מודים דלחומת ביה"ק יש להתיר בכל גוונא אפי' אילנות שעומדים על הקברים ממש ומכש"כ באלו שאינם על הקברים ממש לית דין ולית דיינא דפשיטא דמותר עיי"ש, מכל הלין מ"ש נראה ברור שיש להתיר לצורך תיקון חומות ביהק"ב שלא יהי' כפרצה, וד' יגדור פרצת עמו ישראל בקרוב אין פרץ ואין יוצאת ואין צוחה ששון ושמחה ישמע בערי יהודה וישראל, כעתירת הכותב פק"ק באניהאד. אור ליום ב' לס' תרומה שנת תרע"ט לפ"ק.

אליעזר דייטש.

— סימן צ"ט —

התולה ארץ על בלימה. הוא ייטיב החתימה, לכבוד הרבני המופלא ומופלג עמק חברון ידיו רב לו בפלפול וסברא מו"ה חיים בעקער נ"י חתן הרב המאוה"ג אבדק"ק **לאבאווא** (גאליציען) יע"א:

יקרת מכתבו מגלה טפח הגיענו, ואני כעת עמוס הטרדות, ולא היה לי פנאי אפילו לקרות כל המכתב, ובפרט לעיין בו. ושימים האלו ימי בקורי מעשים אשר יאמרו המושלים באו חשבון, והנחתיו מן הצד לעת פנאי אי"ה, אמנם להשיב פניו ריקם אי אפשר, ואני הנה לא יניף ריקם, לזאת באתי בקצרה עכ"פ, ור' אליעזר אומר אחר אחרון אני בא, על מה שראיתי בסוף מכתבו שהקשה על תוס' ישנים במס' כתובות (י"ט ע"ב) ד"ה ואם כתב ידו, שהקשו דלהמני במגו דאי בעי פסלי להני קמאי בגזלנותא, ותירצו בחד תירוצא דהוי כמגו במקום עדים, ועוד תירצו דכיון דהא גופא דמהמני בתראי לפסול קמאי בגזלנותא הוי חידוש לא אמרינ' מגו רק כשאומרים כך בפירוש עיי"ש, ועי"ז הקשה כ"ת נ"י הא במס' ב"ק (ע"ג ע"א) קאמר הגמרא לשריא דהא דבתראי יכולין לפסול קמאי בגזלנותא לא הוי חידוש, ועי' רש"י שם ד"ה בגזלנותא שכתב וז"ל: והכא נ"ל סמוך אהכי דהא מילתא אחריתי הוא, עכ"ל, הרי דמדינא יכולין לפסול קמאי בגזלנותא? והוא קושיא גדולה לע"ד התו"י, — וראיתי לאחד מגדולי האחרונים בספר תולדות יעקב במס' כתובות הקשה ג"כ קושיא זו והוא אמר לחלק בין. אם מעידים להשיב הגזילה א"כ ממילא לא הוי חידוש מה שנפסלים ג"כ כיון דהגזלנים המה בע"ד ג"כ משא"כ אם אין מעידין להשיב הגזילה רק על פסולם גרידא שפיר הוי חידוש עיי"ש והניח בצ"ע:

ואשר אנכי אחזה בישוב קושי' זאת נ"ל דהנה צריך ליתן לב במס' ב"ק שם נקט הגמרא בתרי גווני, בגנאי ביניהו דאסהידו תרי לחד אי נמי דפסלינהו בגזלנותא, ולמה נקט הגמרא בתרי גווני, וגם בתוס' ישנים שם נקט תרי תירוצא ולא סגי בחד תירוץ, אשר ע"כ נראה לי דהך מילתא היכא דבתראי פסלי לקמאי בגזלנותא אי הוי חידוש או לא תליא בזה שיש לחקור בכל נאמנות עדים מה"ת אי הא דהתורה האמינה ב' עדים

היינו

היינו דשני עדים וודאי אומרים האמת, לו רק דהוא גזירת הכתוב אע"ג שאפשר שמשקרי מ"מ האמינה התורה שני עדים דא"כ לא יתקיים שום ענין ושום דבר בעולם בולא נאמנות ב' עדים, (עי' ברמב"ם סוף פ"ז מהלכ' יסודי התורה, ובספרי חלק שני שער טוב גיטין וקידושין שער ו' האריכתי קצת בזה עיי"ש) ומעתה נ"ל דהענין היא כך דוודאי אי אמרינן דכל נאמנות ב' עדים הוא משום דוודאי הוא כך האמת א"כ כי באו שנים אחרים לפסול העדים הראשונים ועי"ז ממילא נתבטל עדותם הוי חידוש דמכיון שכבר הוחזקו הדבר שהאמת כדברי הראשונים וודאי כדבריהם כך הוא בלי שום ספק א"כ במה שהאחרונים פוסלים העדים הראשונים ועי"ז נכחש העדות הראשון זה וודאי הוי חידוש דכיון שכבר הוחזקו הדבר ע"י עדות הראשון, ואע"ג דגם האחרונים וודאי מעידין האמת מ"מ כיון דנאמנות העדות הראשון היה מוודאי א"כ איך יכולין לסתור העדות אח"כ דאין וודאי מכריע וודאי, וכה"ג כתב בספר ש"ש שמעתא ד' פ"ד, והובא ג"כ בתוס' ר' עקיבא איגר במשניות מס' טהרות ריש פ"ו, עיי"ש שקלסי' בהך סברא דאין וודאי יכול להכריע וודאי, אמנם אי אמרי' דעיקר נאמנות העדות הוא לא דוודאי שהעידו האמת רק דעפ"י ההכרח הוא להאמין ב' עדים, א"כ מכיון שאח"כ באו עדים אחרים והעידו עדות אחרת שהם גזלנים ועי"ז ממילא נכחש עדות הראשון א"כ תו לא הוי חידוש מה שהאחרונים יכולין לפסול לעדות הראשון דהא גם עדות הראשון שהיו נאמנים הי' ג"כ רק מצד ההכרח וא"כ מכיון שעדים האחרונים מעידין עדות אחרת לפסול לקמאי ועי"ז ממילא נכחש עדות הראשונים אין זה חידוש דכמו שהיה מההכרח להאמין עדות הראשונים ה"נ הוי ההכרח להאמין עדות האחרונים כיון שהוא עדות אחרת כמ"ש רש"י שם:

וכעין הך סברא מצינו ג"כ משם הרי"ם אלגאזי הובא בספר שעה"מ פ"ד מהלכות יו"ט הלכ' י"ח דהא דאמרי' דמילתא דלא שכיחא לא גזרו היינו רק אם האיסור הוי מילתא דשכיח לא גזרו לא שכיח אטו דשכיח משא"כ אם עיקר הגזירה הוא מילתא דלא שכיח דגזרינן נמי לא שכיח אטו לא שכיח עיי"ש, וא"כ ה"נ אם עיקר נאמנות העדות הוא רק מצד ההכרח א"כ ממילא אם הזדמן שע"י עדות האחרת נכחש עדות הראשון לא הוי חידוש כלל כיון שעדות הראשון היא ג"כ רק מצד ההכרח וזה ברור בסברא לשמעין היטב בס"ד, ודוק. וא"כ א"ש דהגמ' במס' ב"ק שם נקט בתרי גווני דאי אמרי' דעיקר העדות הוי בוודאי א"כ הוי חידוש מה שהעדות נכחש ע"י שהבתראי פוסלים לקמאי בגזלנותא לכך נקט היכא דאסהידו תרי בתר, ואח"כ קאמר הגמרי' א"כ דפסלינהו בגזלנותא לא הוי חידוש וא"כ ממילא אתי שפיר נמי דברי התוס' ישנים במס' כתובות הנ"ל דהוי' נמי נקטו שני תירוצים שם עפ"י תרי לישנא דגמרא הנ"ל וא"ש הכל, ודו"ק. — כ"ז כתבתי בקיצור נמרץ, ועל יתר דבריו אשיבה בזמן אחר, ועוד חזון למועד אי"ה. — והכלעת"ד כתבתי פה האנשאלוויטץ אור ליום ו' עש"ק טו"ב אלול תרכ"ה לפ"ק.

אליעזר דייטש.

— סימן כ' —

לעת זאת השנה, התברך בכל מיני ברכות וישועות משמי מעונה, כבוד אהובי תלמודי המופלג בתו"י חו"ב מפואר ונעלה מו"ה **חיים לויער** נ"י בשנת תחכמוני ק"ק **פולדא** (דייטשלאנד) יצ"ו:

מכתבך היקר הגיעני זה איזה שבועות ולאשר לא הייתי בביתי לא יכולתי להשיבך. והנה בעש"ק באתי בשלום ועוד לא נחתי מטרדת הדרך בכל זאת חשתי להשיבך יען כתבת כי הרה"ג הצדיק המפורסם מו"ה **מיכאל הכהן** נ"י האב"ד דשם יצ"ו רוצה לדעת דעתי, ע"כ אמרתי לא אמנע פרי עטי בזה הענין, ומדי אשאל עזר שלא אכשל בדבר הלכה ח"ו, ויהי' ד' עמנו, —

תהו תוכן השאלה: מקוה אחת שהמים באים ממעיין אשר נתלים מראשי ההרים לתוך סילונות ההולכים לעיר דהיינו הוואססערלייטונג והנה אלו סילונות אינם כ"כ כיון שנעשו מתחלתו ע"מ לקבעם בקרקע (ועיי' דג"מ ביו"ד סימן ר"א סעיף מ"ח) ומהסילונות אלו נופלים המים לתוך גומא אחת שם המקוה שטובלים בו אמנם באלו הסילונות נעשו כלי אחת הנקרא „סיעבער“ לסתום לפעמים גם יש שם מקום שנעשה לקבל הצרורות ועפר וא"כ הוי הסילון מקבל טומאה כמבואר במס' מקואות פ"ד משנה ג' ובשו"ע יו"ד סימן ר"א סעיף ל"ו (ובזה לא מהני להפקיע מתורת כלי אע"ג שנעשה מתחלה לקבעו בקרקע דדווקא בסילון שאינו כלי מצד עצמו אע"ג דפשוטי כלי מתכות מקבלים טומאה מ"מ היכא שנעשה מתחלה לקבעו בקרקע אינו מקבל טומאה, עי' מס' כלים פי"א משנה ב', משא"כ היכא שיש לו בית קיבול כבכה"ג לא מהני מה שנעשה לקבעו בקרקע וא"כ המים נעשו שאובים) והנה עיין שפיר חזו בשו"ת פמ"א ח"ב סימן ק"ה שמכשיר בהמים שיוצאין חוץ לצינור אע"ג שנעשו שאובים בצינור מ"מ כיון שבעת שפותחים הברזא יורדים המים דרך סילון לבור והוי השקה ונטהרו כל המים שבמקוה ע"י השקה למעיין דרך הסילונות, ומתוך כך דעתך נוטה להכשיר זאת המקוה. אמנם לאשר ראיתי בשו"ת זכרון יוסף ליו"ד סימן י"ג שדחה דברי הפמ"א רכ"ל וכתב שמ"ש הב"י סימן קל"ח דהמים היוצאים כשרים לטבול היינו דווקא בשלא נעשו כל המים שאובים כמו במעיין שהעבירו על גבי השוקת דאינו כשר רק כשהעבירו על גבי שפה כל שהוא דלא נעשו מעולם שאובין משא"כ הכא שכל המים נעשו שאובים לא מהני אפילו חוץ לכלי, ועיין היטב בשו"ע סעיף מ' ובפתחי תשובה שם ס"ק י"א במה שהביא דברי התשו' מהד"ת ליו"ד סימן קל"ט, ודו"ק:

והנה נ"ל להביא ראיה משו"ת המבי"ט ח"ב סימן מ"ח ג"כ דאינו כשר חוץ לכלי רק כשאין כל המים נעשו שאובים שהרי כתב שם באמצע התשובה וז"ל: אבל המים שבאים אח"כ דרך הנקבים אינם תוך חלל הכלי אלא צפין על המים שבחביות שאלל הנקבים אינם שאובין וא"כ לא היה צריך שיהיו נקובים מלמטה להכשיר המים היוצאים דרך הנקבים למקוה כי כן אינם שאובים אלא אותם שהם בחביות למטה מן הנקבים וכו' עכ"ל עיי"ש היטב, וא"כ משמע להדיא דאם כל המים נעשו שאובים לא היה רשאי לטבול אפילו חוץ לגומא והנה הכא כל הסילון נעשה כלי ע"י שיש שם במקום אחד חקק לקבל צרורות וא"כ נפסלו כל המים ואע"ג דמדברי הש"ך ס"ק ע"ז בסימן ר"א לכאורה משמע דלא הוי כלי רק מקום החקק לאורך שבאי הקשה שם למה לא נטהר ע"י המשכה ותירץ שעשה החקק סמוך למקוה בענין דליכא המשכה ומשמע לכאורה דאין כל הסילון נעשה כלי מ"מ הש"ך עצמו בספרו נקה"כ חזר בו שכתב שם וז"ל: כמשכתי אחר לשון הרא"ש שכתב כל המים העוברים על הגומא הוי שאובים וכו' ומביא ב"י, אבל באמת הוא לאו דווקא אלא כל הצמר חשיב כלי ע"י אותה הגומות וכו' עיי"ש, וא"כ ה"נ כל הסילונות נעשו כלי ונעשו כל המים שאובים וא"כ לא היה מקום להכשיר המקוה רק ע"י השקה דרך סילונות להמעיין שנהר ולסמוך על דברי המחבר סעיף כ"ב שכל שהיה ניסוק פ"א למים כשרים נשאר לעולם בהכשירו, אמנם הרי הש"ך שם ס"ק קי"ב הביא דברי הרבני ירוחם שיש להחמיר לכתחלה דאינו כשר

כשר רק כל זמן שהוא מחובר למקוה כשרה וא"כ אין לטבול במקוה זאת לפי דברי הש"כ, ועי' שו"ת בית אפרים ליו"ד סימן כ"ג שפסק ג"כ דאין להכשיר לטבול רק בשעה שלא נפסק ההשקה עיי"ש היטב, והא וודאי אין לומר דלא נעשה כלי רק אותו הסילון שיש בו חקק לקבל צרורות והשאר סילונות אינם נחשבים כלי וא"כ לא נעשו כל המים שאובים דהוי כמו רובן בהמשכה, דזהו אינה, חדא דסוף סוף כל המים עוברים גם דרך סילון זה שיש בו חקק והכל שאובים, ועוד כיון דכל הסילונות מחוברים זה לזה ע"י מעשי אומן הוי הכל כמו חד כלי דהדבק מחברן, וא"כ הכל הוי כלי גמור וכל המים שאובים וא"כ לא מהני מה שמחובר המים שבמקוה ע"י המים שבסילונות להמעיין שבהר כיון דיש שעה שנפסק ההשקה לריכין לחוש לדעת רבנו ירוחם בש"ך ס"ק קי"ב דאין כשר ע"י השקת מים שאובים למים כשרים רק כל זמן שמחובר ולא לאחר שנפסק ההשקה, ועוד י"ל דהכא לא מהני השקה כלל אפילו כשמחובר משום דהמים מן המעיין שבהר הולכים בשפוע להמקוה והו"ל קטפרס ואינו חיבור והגם שי"ל דהכא כיון שסוף כל המים לירד למטה הוי קטפרס ג"כ חיבור לענין לטבול בתחתון כמ"ש התוספ' יו"ט מס' מקואות פ"ו משנה ח' בד"ה אפילו כשערה עיי"ש, מ"מ בכולו שאוב דהוא דאורייתא לרוב הפוסקים אין לסמוך על זה, ועי' שו"ת דברי חיים ביו"ד ח"א סימן מ"ג וח"ב סימן פ"ח שהאריך בדין קטפרס, ובשו"ת אחרת הארכתי בזה בס"ד, ועכ"פ בנ"ד וודאי אין להקל ע"י השקה בשעה שהחיבור נפסק, ודו"ק:

וראיתי בספר לבנון נטע ס"ק ל"א שנראה כמסתפק בזה אם גם חוץ למקום החקק נחשב כלי ולא הביא דברי הנקה"כ שהבאתי שהש"ך עצמו חזר בו וס"ל דאפילו חוץ לגומא הוי כלי וא"כ כיון שהוכחנו דכל המים נעשו שאובים פשיטא ג"כ דלא מהני מה שנמשכו המים קודם שילכו למקוה דהוי כשאובה שהמשכיה כולא דקיי"ל להדיא דהמשכה אינו מכשיר רק כשיש רוב מים כשרים בשו"ע סעיף נ"ד הגם דיש פוסקים דס"ל שאובה שהמשיכו כולא ג"כ כשר מ"מ להלכה לא קיי"ל הכי, ועי' בפירוש המשנה להר"מ פ"ד מס' מקואות משנה ד' מ"ש נגד המכשיר בכולו שאוב ע"י המשכה, שוב מצאתי להגאון בספר פתח הבית שהביא ג"כ דאם יש חקק בתוך הכלי דכל המים נעשו שאוב ולא רק מה שבתוך הגומא ודלא כמ"ש הש"ך ס"ק ע"ז, ודו"ק:

והנה שבתי וראיתי אולי יש מקום לומר דכאן לא הוי שאובים כלל דהגם שיש בסילונות מקום חקק מ"מ כיון שהסילון הזה נעשה מעיקרא לקבעו בקרקע אינו מקבל טומאה כמו פשוטי כלי מתכות שאינם מקבלים טומאה כשנעשו מעיקרא לקבעו בקרקע, והחילוק שכתבתי לעיל (בנזכר) דבבית קבול לא מהני להפקיע מתורת כלי אע"ג שנעשה לקרקע אולי אינו מוכרח, אמנם מצאתי להדיא בתוס' מהד"ת סימן ק"ט שכתב וז"ל: ומה שהוקשה לך על מ"ש בחבורי דכל שתחלת עשייתו ע"מ לחבר בקרקע אינו מקבל טומאה והקשית א"כ בלבור שחקקו שיש חילוק בין חקקו ולבסוף קבעו ובין קבעו ולבסוף חקקו כפלוג בחקקו ולבסוף קבעו בין חקקו אינך ע"מ לקבעו ובין נמלך אח"כ לקבעו, אני תמה מהו ענין שאובין שתלוי רק בשם כלי ואף שאינו מקבל טומאה בזה לא מהני אפילו חקקו ע"מ לקבעו שאף שאינו מקבל טומאה מ"מ שם כלי עליו בתלוש וכו' עיי"ש היטב, הרי דלענין שאובין הוי שאובים אפילו שנעשו לחבר עם הקרקע ויש לזה כדמות ראיה גם מפירוש המשנה להר"מ פ"ד מס' מקואות משנה ג' שכתב וז"ל: ואמר שאם לקח לבור של

עץ וחקק בו ואפילו היה קבוע מקום יתחברו בו אבנים קטנות וכו' ומהו כוונתו במ"ש „ואפילו היה קבוע" אלא וודאי דכוונתו ג"כ שאעפ"י שהוא מחובר לקרקע מ"מ כיון שהיה לו בית קבול בתלוש נעשו שאובים כמ"ש המוב"י סימן קי"ט שם, ודו"ק:

שוב הראה לי חתני הרב החריף וכו' מו"ה יוסף הכהן כ"י בשו"ת בית יצחק חיו"ד ח"ב סימן ל' שנשאל ג"כ כענין שאלה זו ממש והעלה ג"כ שכל המים נעשו שאובים וע"י השקה אין להכשיר מטעם קטפרס, והגם שמדברי הש"ך בס"ק קכ"ט נראה דמעיין מהני אפילו בקטפרס מ"מ בעינן שלא יפסק ההשקה וא"כ בנ"ד שלפעמים נפסק החיבור מן המקוה למעיין אין להכשיר מקוה זו, אח"כ מצאתי בשו"ת פרשת מרדכי להגאון מהר"מ בנעט ז"ל בחיו"ד סימן י"ז שהעלה ג"כ דכל שיש לו בית קבול לא מהני מה שנעשה לחבר עם הקרקע, עיי"ש שהאריך, וא"כ מכל מ"ש אין להכשיר המקוה זאת כיון שנעשו שאובים כל המים והוי כולו שאוב:

ומ"ש בענין מה שהתרתי לקנות „סמעטא" מעכו"ם לעשות חמאה, וכתב שרב גדול אחד פקפק נגד זה, הנה אני לא כתבתי להתיר רק במקום שאין מצוי חמאה של ישראל ונכשלים הרבה בקונסט בוטטער שיש בו חשש חלב, וכתבתי שיותר טוב לסמוך להתיר לקנות „סמעטע" לעשות ממנה חמאה דחלב טמא אינו עומד מלקנות קונסטבוטטער שיש בו חשש איסור גמור, ודע שהגיע לידי ספר נדפס מחדש שו"ת שדה יהושע ושם בסימן כ"א מסיק ג"כ כמ"ש להתיר במקום הדחק שאין מצוי חמאה של ישראל ליקח סמעטא מעכו"ם, והאריך שם, עכ"פ אני על משמרתי אעמודה בזה שכדי שלא יבא לידי מכשול איסור קונסטבוטטער להתיר ליקח סמעטא מעכו"ם לעשות חמאה. ויותר לא אוכל להאריך כעת ודי יאריך שנותיך בטוב ובנעימים כחפלך וחפץ רבך אוהבך הדו"ש ושלום הה"ג הלדיק האב"ד כ"י, והכלעי"ד כתבתי פק"ק באניהאד אי לסדר למען ייטב לך והארכת ימים הי' אלול תרס"ב לפ"ק,

אליעזר דייטש.

— סימן ק"א —

ישא ברכה, מחלקי המערכה, כבוד אהובי ידידי הרב הגאון הגדול בישראל, חו"ב בתורת אריאל, מפורסם לתהלה שלשלת היוחסין וכו' מו"ה **אברהם בנימין** קלוגער כ"י, בעיר **בראד** יל"ו:

מה גדלה שמחתי וכו', ועל"ד קושי' מר אביו הגאון קדוש ישראל זצ"ל בספר שנות חיים סימן ש"ד שהקשה דבמס' יומא (דף מ"ח ע"ב) בעי ר"פ חשב בחתיית גחלים מהו כלומר אם מחשבה פוסלת אי אמרינן מכשירי מלוה כמלוה, ונשאר בתיקו, והרי בכ"מ אמרינן מכשירי מלוה כמלוה כגון לענין בעידנא דאמרינן דאפילו אם עוסק רק במכשירי מלוה ג"כ הוי כמו עוסק במלוה גופא (עיין בספרי תבואות השדה חלק שני שער ערל"ת שער אי אות ד') ולמרינן מכשירי פסח כפסח וא"כ אמאי מסופק הגמרא כאן אם מכשירי מלוה כמלוה? לדעתי נראה לחלק דהכא הא וודאי פשיטא אפילו אי ס"ל מכשירי מלוה הוי כמלוה לגמרי ולר"א במס' שבת ק"ל ע"א ס"ל דאפילו כורתין עלים לעשות ברזל מ"מ היינו רק אם מכוון לשם מלוה ומשא"כ אם לא כיון לשם מלוה שכרת עלים סתם ואח"כ נזדמן לו לעשות פתוין לאזמל פשיטא שחייב דאל"כ לא משכחת שום מלאכה שיתחייב אביי דר"א דהא כמעט כל המלאכות יוכל להזדמן שיהיה ראוי למכשירי

מלוה וע״כ דאפילו אי מכשירי מלוה כמלוה מ״מ צריך שיהא לשם מלוה, והנה בדבר הצריך כוונה מלינו שיש חילוק בין דבר שהוא מלוה בין דבר שהוא עבירה דגבי מלוה מלינו דמחשבתו משוי ליה מלוה. משא״כ גבי עבירה אמרינן דכל שאין דבר ברור שהוא איסור אמרינן מסתמא אין כוונתו לשם איסור וכה״ג כתב הלח״מ פ״ה הלכות שבועות דגבי כשבע שיאכל דדעתיה אכל מה שיאכל כדי לקיים שבועתו משא״כ בנשבע שלא יאכל אמרינן דבדברים שאינם ראוים לאכילה וודאי לא אחשביה כדי לעבור על שבועתו דאחוקי אנשי ברשיעי לא מחזקינן, (ועיין היטב בספרי תבואות השדה חלק שלישי בסוגיא דשלא כדרכה אות ג׳, ודוק היטב) וא״כ א״ש דוודאי שם במס׳ יומא דמחשב בחתיית גחלים לחפון למחר שעושה איסור במחשבה זאת אם יהיה נחשב כמלוה עלמה אמרינן דיש סברא ג״כ לומר שמסתמא לא אחשבה למלוה כדי שלא תפסל במחשבה משא״כ במכשירי מלוה אי נחשב כמלוה עושה מלוה ואם לא נחשב כמלוה אינו עושה מלוה אמרינן דאדרבא אחשבה למלוה ועושה מלוה ומשו״ה כ״ל דמכשירי מלוה כמלוה הייכו לענין עשיית מלוה אמנם לענין איסור לא אמרינן דהוי כמלוה דאדרבא אם אינו כמלוה אינו עושה איסור עדיף טפי לומר דלא הוי כמלוה והגם דהרמב״ם פ״ה מהלכות עיוהכ״פ הלכה כ״ז פסק גם בזה דמכשירי מלוה כמלוה ע״ש בלח״מ שהניח בצ״ע עכ״פ יש לומר דכל שיש איסור ע״י שמכשירי מלוה יהיו כמלוה אין ברור לומר דהוי כמלוה כמ״ש להלק בין איסור למלוה ומשו״ה מסופק הגמרא, ומתורץ קושית הגאון ר׳ שלמה קלוגר זל״ל, ודו״ק:

ואגב אליע לפני מע״כ ידידי כ״י דבר א׳ מהרהורי דימא: הב״ש באה״ע סימן כ״ט ס״ק א׳ כתב לענין מקדש אשה בדינר ע״מ שתחזירהו לי דאינה מקודשת אפילו אם לא כפל התנאי וא״כ א״ל להחזיר והיה לנו לומר דמקודשת מ״מ אינה מקודשת כיון דהיא מסתמא אינה יודעת שלריך לכפול התנאי וסבורה שלריכה להחזיר וא״כ לא סמכה דעתה, והשיג עליו האבני מלואים שם ס״ק א׳ דהרי במס׳ קידושין (דף מ״ח ע״ב) מוקמינן פלוגתא דר״מ ורבנן בקדשה בשט״ח דאחרים בפלוגתא דרבי ורבנן אי ל״ל קני כך איהו וכל שעבודא והא דינא לא גמירי ואינה יודעת אם הלכה כרבי דאותות נקנית במסירה או לא ומ״מ מקודשת וע״כ כיון שקנתה מדינא לא אמרינן לא סמכה דעתה וסבורה שלא קנתה רק כיון שמדינא קנתה שפיר מקודשת א״כ ה״נ במתנה עמ״ל אם א״ל להחזיר מדינא מקודשת אע״ג דהיא סבורה שלריכה להחזיר עי״ש בא״מ, ולענ״ד נכונים דברי הב״ש דבשלמא לענין אם מקדש אותה בשט״ח דאחרים כיון שמסר לה השטר ולא אמר לה כלום שום תנאי בדבר שפיר אמרינן דמקודשת לרבי דס״ל אותיות נקנית במסירה ולא אמרינן דלמא לא ידעה דהלכה כרבי ולא סמכה דעתה דאדרבא טפי מסתבר לומר שאין עולה כלל על דעתה שלא הקנה השטר והאיך יעלה על דעתה דרבנן פליגי וס״ל שאין השטר נקנה במסירה ומשו״ה כיון שהיא קבלה השטר לשם קידושין אין שום טעם לומר שלא תהיה מקודשה כיון שבאמת קנתה אותו אי ס״ל כרבי ומנא תיתי נומר דלמא סבורה שהלכה כרבנן ולא קנתה דמנא תיתי לומר שסבורה כרבנן והאיך יעלה על דעתה שלא הקנה, משא״כ הכא במתנה על מנת להחזיר שפיר אמרינן איפכא כיון שהתנה עמה בפירוש שתחזיר לו מנא תיתי לומר שבדעתה שלא להחזיר משום שלא כפל התנאי וכי יודעת מזה שבעינן תנאי כפול דווקא משו״ה שפיר כתב הב״ש דכיון שהיא סבורה עכ״פ שלריכה להחזיר ממילא לא סמכה דעתה ואינה מקודשת, כללו של דבר האשה מסתמא אינה יודעת רק מה שהתנו עמה וא״כ גבי שט״ח כיון שכתן לה אינה עולה על דעתה שיהיה הו״א שלא תקנה ומשו״ה מקודשת אם הדין באמת דקנתה משא״כ בתנאי אדרבא אינה עולה על דעתה שלא יועיל התנאי ומשו״ה אינה מקודשת, וא״ש דברי הב״ש, ובחידושי לסוגי׳ זו האדרכתי בס״ד — והנני ידידו הדו״ש באהבת רבה,

אליעזר דייטש.

— סימן ק״ב —

רב ברכה וחיים, ושלום בכפליים, לאיש אשר בו שנים, תורה ויראת שמים, ה״ה הרבני המופלג החרון וכו׳ מו״ה **חיים ברוין** כ״י סו״ב מומחה בייסוב **דאבסא** יל״ו:

היום הזה קבלתי מכתבו, ואם אמנם כי טרדותי מרובים כעת וכו׳, אולם יען אנכי הרואה כי הנה הוא תלמיד למחו׳ הרב הגאון הלדיק מו״ה **נפתלי הכהן** זלל״ה אבדק״ק **ה׳ מאד** יל״ו אשר היום (י״ב כסליו) הוא היאה״ל שלו, ע״כ אמרתי להשיבו עכ״פ בקילור ובעט״ו של נח״ן, ע״ד קושייתו לדעת הנוב״י ונהדו״ת סי׳ כ״ב דקרכא כגד חסרון בפנים לא מהני מיעוך ומשמוש, א״כ אם נחשב חסרון מבפנים לריעותא, ולפ״ז כימא ג״כ דאדומה על חסרון בפנים יהי׳ מלטרף להרתי לריעותא ויהי׳ טריפה? וכ״ל דל״ק דבשלמא קרכא הוי שפיר ריעותא על חסרון מבפנים כיון דהא דמהני מיעוך הוא רק משום דכיון דחזינן שהקרכא מתנתקת אמרי׳ דאין זה קרכא גמורי וא״כ כיון שהמקום שתחת הקרכא הוא ריק וחלל אין ראי׳ במה דאזלי׳ ע״י מיעוך שאינה קרכי גמורא דהא דאזלא ע״י מיעוך הוא רק משום שלא הי׳ לה במה להתחזק וז״כ טריפה מחמת הקרכא עלמה משא״כ במראה אדומה כגד חסרון בפנים שפיר ס״ל להפוסקים דחסרון בפנים אין מלטרף לריעותא, ועיי׳ בס׳ גילוי דעת סי׳ ל״ו סעיף ה״א, ודו״ק, והמעיין היטב בנוב״י שם יראה להדיא שיש לחלק בין ריעותא דקרכא על חסרון בפנים לשאר ריעותא כמ״ש, ואין להאריך בזה:

ומדי דברי זכור אזכור כי עיינתי היום בסו״ת **בית נפתלי** (כי כן דרכי ומנהגי לעיי׳ בספרי המחברים ביום היאה״ל שלהם [ומלבד מה ששייך לסוגיי שאני עסק בה, או הלכה למעשה] ולהעיר בדבריהם, למען יהי׳ שפתותיי בקבר דובבות) וראיתי שם (בסימן ע״ו) שהביא קושי׳ העולם על הר״ן בגיטין שכ׳ (ב ף כ״ב ע״ב) אף דבעי׳ שלא יהי׳ מחוסר דבר בין כתיבה לנתינה הייכו דוקא בגופו של גט אבל אם מחוסר הקנאה זה לא מקרי מחוסר כיון שאינו מעשה בגופו של גט דומיא דקליטה, ודבריו תמוהים מהא דאמרו במס׳ חולין ריש כסוי הדם (דף פ״ד ע״א) וליפרקינהו וליכסינהו. ומשני דמחוסר שחיטה ופדוי׳ וכיסוי עיי״ש, הרי אף דאינו מחוסר בגופו מ״מ מיקרי מחוסר? והנה מחו׳ הגאון זל״ל האריך שם בדברים של טעם, אולם לדעתי לא קשה דוודאי היטב אמר דבר הר״ן דכשהאשה כותבת גיטה ואינו מחוסר שום דבר בגט רק הקנאה בעלמא וזה הרי בידה להקנות לו וא״ל עוד לעשות שום מעשה בגופו של גט שפיר מקרי וכתב ונתן והקנאה לא מקרי מחוסר משא״כ פדיי׳ כיון שחוץ מעשה הפדיי׳ שלריך לעשות לריך לו ממון לפדות וכל שמחוסר ממון ג״כ שפיר הו״ל מחוסר מעשה אפי׳ אינו בגופו של דבר, והר״ן גופא הכי ס״ל במסכת מס׳ פסחים (דף נ׳ ע״ב) בנכרי שהלוה לישראל דבמחוסר ממון לא אמרי׳ הואיל ועיי׳ מג״א סי׳ תמ״א ס״ק ג׳ שהביא ג״כ דברי הר״ן אלו, וא״כ וודאי כל שמחוסר ממון ג״כ מודה הר״ן דיתקרי מחוסר אע״ג שאינו מחוסר מעשה בגוף הדבר, משא״כ גבי האשה כותבת גיטה דמחוסר רק הקנאה ושם אינו מחוסר ממון כלל שהרי בידה להקנות לו הגט בלא ממון שפיר כתב הר״ן דכיון שאינו

מחוסר

מחוסר מעשה בגופו של גט לא מקרי מחוסר כיון דשם איכא תרתי לטיבותא שאינו מחוסר שום מעשה בגופו של גט וגם אינו מחוסר ממון, ודו״ק. — [שוב ראיתי בשו״ת אמרי אש לאהע״ז סי׳ ס״ג שהביא בשם הגאון מו״ה שמעון סופר זצ״ל מקראקא שכתב ג״כ לתרץ כן וז״ל שם: דפדיון שצריך פרוטה לחלל חשיב חסרון מעשה עיי״ש, וגם בס׳ לחם יהודא על הרמב״ם פ״ד מהל׳ גירושין דין ה׳ כתב בזה״ל: דפדיה שאני כיון דצריך להביא דבר אחר שמחלל עליו ולא סגיא בלאו״ה הוי מעשה עדיף מהקבלה שאינה צריכה לדבר אחר עיי״ש].— ויש להסביר עוד דברינו יותר דמסתמא לא אמרה תורה מצוות כסוי בדבר שצריך פדיי׳ לאחר שחיטה דהא אפשר להזדמן שעד שיביא מעות או דבר אחר לחלל עליו יהיי׳ כבלע הדם וממילא לא יהיי׳ מה לכסות דנבלע הדם ואין רשומו ניכר ליכא חיוב כיסוי כמ״ש בשו״ע יו״ד סי׳ כ״ח סעי׳ יו״ד, ומסתמא לא חייבה התורה כסוי רק היכא שיכול לכסות תיכף משא״כ בדבר שמחוסר פדוי׳ הרבה פעמים שלא יוכל לכסות שעד שיחלל העוף יהיי׳ כבלע הדם לא חייבה התורה כסוי בכה״ג, ודו״ק. (ובעיקר הקוש׳ עיי׳ עוד מ״ש בס׳ גרש ירחים עמ״ס גיטין אות קס״ג) — והנני חותם בברכה, באכיהאד יום ג׳ וישלח שנת תר״ם לפ״ק.

אליעזר דייטש.

— סימן ק״ג —

שלום ורב עונג לכבוד אהובי חביבי ידיכ״פ הרב הגאון המפורסם וכו׳ מו״ה יוסף ליב סופר נ״י, האבדק״ק פאקש יל״ו:

מאוד נהניתי מהני מילי מעליותא דסדר לן וכו׳ ומעתה אבא להשתעשע קלת בדבריו. — מה שתמה על המהרש״א מס׳ סנהדרין מ״ב דמשמע מדבריו דמשו״ה נשים אין מברכין קידוש לבנה משום שא״א להם להזכיר השם בשעת נדתן (כיש נוהגין שהביא הרמ״א באו״ח סוף סי׳ פ״ח) א״כ מדוע ולמה נשים טהורות לא יברכו? הנה זה רבות בשנים כתבתי טעם אחר מ״ט אין נוהגי׳ לקדש הלבנה דהנה מלד הדין באמת בלאו״ה פטורים דהו״ל מ״ע שהזמ״ג (ובספרי תבואות השדה ח״א בסוגי׳ דחדש אות כ״א הבאתי דברי חידושי הריטב״א שהביא ראי׳ מדברי תוס׳ מס׳ ברכות כ׳ ע״ב ד״ה ובתפלה דאפי׳ רבנן אין יכולי׳ לחייב אותם כיון במה״ת פטורין אם לא שיש איזה טעם עיי״ש) רק די״ל דהיי׳ סברא לחייב נשים ג״כ בקידוש לבנה כיון דהוי לסימן טוב (עיי׳ במג״א סי׳ תכ״ו ס״ק ב׳) והו״א דהוי דומיא דמזוזה דנשים חייבות משום דנשי ג״כ בעי חיי, מ״מ פטורות. כיון דקידוש לבנה הוא עפ״י רוב ברחובה של עיר דבאלו הרבה פעמים איני נראה כ״כ ואשר כל כבודה בת מלך פנימה משו״ה אינם חייבות. (ועיי׳ מס׳ סוכה ריש פרק החליל עשו תיקון גדול שלא יתראו הנשים עם האנשים, ומכ״ש שלא יתקנו קידוש הלבנה לנשים במקום שהכל עומדין ברחובה של עיר), עכ״פ בטעם כל דהוא סגיא לפוטרן כיון שמה״ד אינם חייבות, ומעתה י״ל ג״כ דל״ק דנשים טהורות אמאי לא יקדשו הלבנה לטעמא של המהרש״א, דהנה אשה דרכה להיות לנועה ושלא יהיי׳ בפרסום ימי טומאתה וטהרתה כ״כ ואם יהיי׳ חילוק בין טמאות וטהורות, הלא יוכל לבא שגם פנויות יטהרו עצמן לקדש הלבנה כיון שהוא לסימן טוב ויוכל הדבר לבא לידי פריצות ומשו״ה הניחו הדבר על עיקר הדין שפטורות ומשא״כ לענין ברהמ״ז שפיר כתב המג״א סימן פ״ח ס״ק ב׳ דעכ״פ צריכה לשמוע מאחר דביהמ״ז שהוא בבית ליכא פרסום כל כך ודוק היטב:

ומה שהעיר בדברי הפר״ח או״ח סי׳ קכ״ח ס״ק ל׳ במ״ש שם דכהן שיש לו נדה בביתו אסור לישא את כפיו, יפה העיר, ועיי׳ בחת״ס או״ח סי׳ כ״ג מ״ש על דברי הפר״ח, ולולא דמסתפינא הייתי אומר שכוונת ספר המקלועות שהביא הפר״ח דכהן שנכנס לביתו של נדה אסור לישא כפיו היינו שבעל נדה וכה״ג יש לו סמך מקרא כמו כהן שהרג את הנפש שנאמר ידיכם דמים מלאו, דמים תרתי משמע נדה ושפיכת דמים כדאיי׳ במס׳ נדה (דף י״ז ע״ב), ואע״ג דנקט ג״כ אמו אפשר דמיירי שנולד הכהן מביאת נדה, ונדה דהוי כמו שפיכת דמים מרומז ג״כ בס׳ זוה״ק פ׳ שמות (דף ג׳ ע״א) ד״ה תלתא אינון דדחיין שכינא עיי״ש שגורם לשפיכת דמים, אמנם לפרש כפשוטו דאם נכנס בבית שיש שם נדה שיהיי׳ אסור לישא כפיו כבר כתב שם הפר״ח שאין מקור לדברים אלו לפיכך מוטב למשכוני נפשן אדרב ולפרש דבריו כמ״ש דהיינו שאינו חיים לאיסור נדה, והא דנקט „שנכנס״ לישנא מעלייא נקט כדאמרי׳ במס׳ סנהדרין (דף כ״ד ע״א) עכו״ם הבא על אביו עיי״ש, ודו״ק:

ואשר רצה לדחות, מ״ש מ״ז למה אין כהנים נושאין כפיהם בשבת כיון דבהני זמנינו אינם מיוחסים ויש לגזור שמא ירבה ביהמק״ד ויעבוד עבודה בשבת (עיין לעיל סימן ע״ו), שהרי יתברר ע״י אלי׳ הנביא מי הם הכהנים הראוי׳? איני תמה כ״כ דאטו לא יוכל להזדמן שיהיי׳ איזה כהן אשר אלי׳ הנביא לא גלה עוד יחוסו ומשפחתו. — גם מ״ש דאין שבות במקדש וכהנים זריזין הן, ג״כ ל״ק, חדא דכמה שבותים מצינו שגזרו במקדש ג״כ עיי׳ בס׳ שדה חמד בקונטרס הכללים אות א׳ סי׳ רפ״ג ורפ״ד, ועוד דהכא אין הגזירה במקדש דאדרבה אנו גוזרים בביהכנ״ס שלא יבא לידי איסור סקילה, וגם כהנים זריזין לא שייך כיון שאנו דנין דלמא לאו כהן הוא כלל, ויהיי׳ איך שיהיי׳ עכ״פ חזי לצרופי באיך טעמי שכתב המג״א סי׳ קכ״ח ס״ק ע׳, ודו״ק. —

ומ״ש ליישב מ״ט קבע הגמ׳ מס׳ ברכות (דף כ׳ ע״ב) הא דנשים חייבות בבהמ״ז מה״ת או דרבנן אחר הא דנשים חייבות בקידוש היום דבר תורה, משום דהסברא הי׳ שלא יהי׳ חייבות כיון שאין יכולין לברך בשעת נדותן רק מ״מ הא אפשר שתטהר, אמנם גבי קידוש דבעינן זכירה דוקא בפה ומ״מ חייבינהו התורה א״כ הה״ד בבהמ״ז אפי׳ אם כיוונא דבשעת נדותן אסורים לברך ולהזכיר השם, כך הם תו״ד והדברים ראוי׳ למי שאמרן, ונ״דעתי י״ל עוד טעם אחר בקביעות האיבעיא דברהמ״ז להך דקידוש שום דהאיבעיא הכי אזלא דבאמת ס״ד דגמ׳ שם דבהמ״ז ג״כ הוי מ״ע שהזמ״ג כיון דכתיב בתת ד׳ לכם בערב בשר לאכול וכו׳. עכ״פ כיון דהגמ׳ הי׳ ס״ל הכי בס״ד אין לדחות לגמרי מסברא דלא יהיי׳ בהמ״ז מ״ע שהזמ״ג, אמנם י״ל דבר חדש דאפי׳ אי הוי מ״ע שהזמ״ג מ״מ חייבות כיון דקיי״ל בשו״ע או״ח סי׳ קצ״ו דאכל דבר איסור אין מברכי׳ עליו לא בתחלה ולא בסוף [עיי׳ בתבואות השדה חלק חמישי בסוגי׳ דמאכילין הקל קל אות י״ג י״ד] ומשמע דהוא מה״ת דאי לאו״ה האיך יכול לפטור מבהמ״ז שהוא מה״ת (כקוש׳ המג״א סי׳ פ״ח ס״ק ב׳) והכא לפי״ז מ״ש התורה ואכלת וברכת היינו רק אכילת היתר וא״כ מלינן לומר כל מי שמצווה על אכילת איסור מחוייב ג״כ בבהמ״ז אע״ג דהוי מ״ע שהזמ״ג. כמו בקידוש היום דחייבות אע״ג שהוא מ״ע שהזמ״ג מ״מ חייבות משום כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה אע״ג דלא נאמרו בפסוק אחד רק משום דמ״מ בדבור אחד נאמרו וא״כ ה״נ כיון דנקרא אי כתיב ואכלת וברכת והאי אכילה היינו רק אכילת היתר דווקא ועי״ז גם נשים נוזהרות א״כ שפיר י״ל דגם בבהמ״ז חייבות אע״ג

דהוי מ"ע שהזמ"ג או אפי' כמה שפירש"י שם ד"ה או דרבנן משום דלא נטלו חלק בארץ או כמ"ש התוס' שם ד"ה נשים משום שאינם בברית ותורה, מ"מ יש ס"ד שמ"מ יהי' חייבות משום שמינו' ואכלת וברכת כמ"ש, ודו"ק. —

והנני בזה ידידו הדו"ש באהבה רבה וחותם בברכה יהי ד' עמו ויבקך חילו להרבין תורה ולזכות הרבים כאוו"כ הטהורה ונפש אוה"כ מוקירו ומכבדו, — פק"ק באכיאאד אור ליום ה' לסי' והי' לך לאות ו' שבט תרס"ו לפ"ק.

אליעזר דייטש.

— סימן כ"ד —

בין המלרים, יזכה לראות ירושלים ברחם הרים, וקרן עמו ירום, כבו' אהוי המופלג חריף ובקי המפואר וכו' מו"ה **שמואל** ויינוויל **ראַטה** נ"י אחד ממופלגי תורה בק"ק **בארטפעלד** יע"א.

מכתבו הגיעני ומה שתמה עלי על מ"ש בקונטרס „וילקט יוסף" משמי, לתרץ קושיית אחרונים על בעל הטורים (פ' מטות) שכתב דגם בימי משה רבנו כל היוצא למלחמה כתב גט כריתות לאשתו כמו במלחמת בית דוד, דא"כ האיך מוכח במס' קידושין י"ג ע"ב דמיתת הבעל מתיר מדכתיב פן ימות במלחמה ואיש אחר יקחנה הא התם ג"כ י"ל דגט מתיר ולא מיתת הבעל ? וכתבתי לתרץ דעיקר מ"ש גט כריתות הוא שלא תשאר עגונה ואי נימא דמיתה אינו מתיר ליכנס לא אכפת לן מה שתשאר עגונה כיון דאפילו שיהי' ברור שמת ג"כ אינו מותרת ליכנס ועיקר תכלית הגט היה רק שלא תשאר עגונה בכדי שלא יהיו עדים שמת במלחמה ותהיה אסורה ליכנס ואם מיתה אינו מתיר לא היה צריך לכתוב גט, כך הוא תוכן דברי ועי"ז תמה מע"כ נ"י הא בפירוש כתב שם שהגט היה שלא תזקק ליבם. כ"ל דג"כ לא קשה דבאמת למה אנו מתחכמין על דברי תורה ולבעל מלית יבום ע"י גט, אמנם י"ל כיון דזמנין סגי ליה ליבם כדאמרינן בפרק אשה שלום במס' יבמות א"כ אנו עושים לה טובה בזה שלא תזקק ליבם, אמנם כן עד כאן נוכל לומר שהוא לטובתה מה שלא תזקק ליבום הוא רק אם ניתרת לעלמא ע"י מיתת הבעל וא"כ הוי לה טובה שתוכל ליכנס למי שתחפוץ משא"כ אם לעלמ' אסורה בין כך ובין כך א"כ איזה טובה יש לה מה שאנו מפקיעין אותה ממליות יבום:

ויש להסביר עוד יותר בס"ד דבאמת קשה אי ס"ל דאין לגרש רק אם מצא בה דבר עכ"פ ולב"ש בעינן דבר ערוה דווקא א"כ האיך היו כתב גט כריתות מי שיצא למלחמה ול"ל ע"כ דכל שהגט הוא לטובתה שלא תזקק ליבום מותר לגרש אפילו בלא שום דבר, (ובספרי תבואות השדה ח"ד בסוף הסוגיא דמטעמ"ם הבאתי בזה שיטות הפוסקים לחלק בין מי שמגרש מחמת שנאתה או לטובתה עיי"ם), וא"כ י"ל דהגמרא קאי לתרץ למה, דס"ל דסתמא אין לגרש בלא דבר עכ"פ וא"כ אם כתב גט כריתות מי שיצא למלחמה היה רק משום שהוא לטובתה שלא תזקק ליבום ואי נימא דמיתה אינו מתיר וא"כ איזה טובה יהיה לה מה שמפקיעין אותה מיבם כיון דסוף סוף אסורה לעלמא וע"כ דמיתה מתיר לעלמא וא"כ שפיר הוי לה לטובה להפקיעה מן היבם ודו"ק. ואין לדחות דברינו שהרי הגט עכ"פ טובה הוא לה שע"י הגט תהיה מותרת לכל העולם דזהו אינו שהרי אנו אין צריכין לעשות לה טובה יותר מאם היה מת לפנינו וצריך לעשות לה טובה שלא תפסד ע"י מיתתו במלחמה ולא יהיו עדים בדבר ואם היה מת לפנינו היתה מותרת מסו"ה כהמו לה גט שלא תפסד אפילו אם לא נדע ממיתתו וא"כ אם מיתה אינו מתיר לא תפסד כלום ואין צורך לגט כלל, דליכא למימר דאנו רוצין לעשות לה טובה שתהיה מותרת על ידי הגט מה שלא תהיה ניתרת ע"י מיתה כמ"ש דא"כ לכל מי שהוא חולה היה צריך לכתוב לה גט כדי שתוכל ליכנס ודו"ק. —

ומ"ש מע"כ נ"י דרוב חולים לחיים האמת כן מ"מ גם רוב יוצאי מלחמה ובפרט בימי מרע"ה היו שבים לביתם (ולא כמ"ש מע"כ נ"י דרוב היוצאים למלחמה היו מתים במלחמה) וע"כ דעיקר תכלית כוונת הגט היה דיהי' לנו ספק אם מת במלחמה ולא תוכל ליכנס שתהי' זקוקה ליבם וגם ליבם לא תוכל ליכנס כיון שלא יהיה ידוע אם מת או לא ומשו"ה עשו לה טובה שלא תפסד ע"י העלמת מיתתו וא"כ ממילא מוכח דמיתה מתיר, סוף דבר שאין מוטל עלינו לעשות לה טובה יותר ולהשתדל לטובתה רק שלא תפסד ע"י יליאתו למלחמה ולא נדע ממיתתו יותר מאם היה מת לפנינו ואנו בזה לתקנת בנות ישראל וא"כ שפיר מוכח דמיתת הבעל מתיר וא"ם דברינו בס"ד, — ומ"ש מע"כ נ"י לתרץ דמוכח ע"כ דמיתה מתיר מדכתיב פן ימות וכו' ואיש אחר יקחנה משמע דרק לאחר מיתה מותרת ואי היה כתב גט הנא מותרת תיכף דהגט לא היה על תנאי, גם זה נכון, נ"מ אינו עולה יפה אי ס"ל דכל היוצא למלחמה כתב גט כריתות דאז שפיר קשה דלמי רק הגט מתיר, אמנם לפי דברינו א"ש אפילו אי הקרא מיירי ע"י גט מ"מ מוכח מכתיבת הגט גופא דמיתה מתיר כיון דהגט היה ע"כ רק שלא תפסיד ע"י מיתתו במלחמה ויהי' נעלם מאתנו אם מת או לא וא"ם הכל בס"ד, והנלע"ד כתבתי פה מרחן **בארטפעלד** מולס"ק כחלות הלילה אור ליום א' לסדר ואתחנן ה' בחדש מנחם אב תרס"ה לפ"ק.

אליעזר דייטשי

— סימן כ"ה —

חיים ארוכים נעימים, דשנים ורעננים, לכבוד אהובי ידידי"פ הרב הג' זון החו"ב וכו' כש"ת מו"ה **משה מארגרעטען** נ"י, אבדק"ק **העטהארש** יע"א.

יקרת מכתבו הגיעני, ואשר נחיען עמי לחפש היתר למינקת שכבר עבר כ"א חדשים ויש חשש שלא תרצה להמתין ותדור עם בעלה באיסור, ומעכה"ר נ"י כתב כמה צדדים להתיר, א) שהבעל כבר גלה דעתו עיד בחיו שרולה שתגמול את בנה וא"כ הוי כאילו מחל השעובד (ויהי' הדין כמו בגרושה שמותרת להכנס לדעת הר"ם הזקן הובא בתוס' מס' כתובות (דף ס' ע"ב) ד"ה והלכתא), ב). שיש כאן הפסד גדול אם תשב בלא בעל עד כלות כ"ד חדשים ירדו נכסיה לטמיון (וא"כ איכא למימר שאדרבא טובה גדולה לתינוק שתכנס כדי שאמו תשאר בנכסיה כיון שהתינוק בלאו"ה כבר נגמל ודעתא ליי עבדו לי —) ג) כיון שקרוב הדבר שתדור עם בעלה בלא חופה וקידושין ותבא לידי כמה איסורים, לזאת חקר מעכה"ר נ"י לסמוך בזה על הפנ"י בקונטרס אחרון למס' כתובות סי' ק"כ שהתיר בשעת הדחק אחר ט"ו חדשים, כך הוא תוכן מכתבו. —

אען ואומר שבעל כל אלו ההיתרים אין לסמוך להתיר לכתחלא דמת שהבעל גלה דעתו בחיו שמרולה שתגמול התינוק אפילו אם נימא כדעת הר"ם הזקן דבגרושה כיון שאינה משועבדת להניק אינה אסורה להכנס מה שרוב הראשונים חלוקים עליו כמבואר בשו"ע אה"ע סי' י"ג סעיף י"א, מ"מ בנ"ד גם להר"ם הזקן נוכל לומר דלא נפקע השיעבוד כלל דלע"ג שהבעל גלה דעתו שתגמול התינוק הייט כל זמן שהי' חי דלא סליק אדעתי' שימות וכל

וכל זמן שאביו חי אין פסידא לתינוק כדאמרי׳ במס׳ יבמות (דף מ״ב ע״ב) דידיה ממסמסא לי׳ בבצים וחלב משא״כ אם היה יודע שימות לא היה מרוצה שתגמול התינוק דהי׳ חש לטובת הוולד וא״כ גם הר״ש הזקן מודה לאיסור בכ״ד ומה שנמלכו אחר מיתת הבעל לא מהני כלל, כמבואר בשו״ע שם דלא מהני נמלכו רק בחיי הבעל, ובזה כמו בעיני ג׳ ח״שים דווקא, עיי׳ שם בחמ״א ס״ק י׳ ובב״ש ס״ק כ״ז, וא״כ לא נשאר לנו לדון רק על ב׳ התירים שנביא מעכ״ה כ״י שיש הפסד גדול אם לא תנשאנו והסברתי דבריו בתוספת מרובה דיי״ל דכל התקנה הי׳ לטובת הוולד וכאן כיון שהוולד יש לו כל צרכו אעפ״י שנגמל וא״כ איכא למימר דאדרבה טוב לו יותר אם נתיר לאמו להנשא שלא תאבד נכסיה, כך הי׳ נראה לכאורה. —

אמנם אחר העיון קלא גם הא ליתא, דהנה לכאורה יש לעיין למה החמירו חז״ל כ״כ להמתין כ״ד חדש כיון דרוב וולדות אינם יונקים כ״כ זמן הרבה ולמה חששו למיעוטא דמיעוטא תינוקת שצריכים כ״ד חדש להנקה ונלטערתי ע״ז עד שראיתי למרן החת״ס בא״ע ח״א סי׳ ל״ד שכתב וז״ל: והענין הי׳ כי אמת נכון הדבר כי גם חכמז״ל ידעו כי רובא דרובא די להם בפחות מכ״ד חדש ואפשר אפילו פחות משנה אך איכא מיעוטא בעולם שצריכים כד״ח וחששו בפק״נ למיעוטא וגזרו על כל הנשים שלא תנשאו עד כ״ד חדש משום מיעוטא בפקוח נפש עכ״ל הזהב עיי״ש, ואמרתי להסביר יותר דהכא שפיר איכא למיחש אפילו למיעוטא דמיעוטא מה שלא מצינו לחז״ל כך בכה״ת דאזלינן בתר רובא ולא החמירו ברוב מקומות שלא לילך בתר רוב, עפ״י מה שאמרתי זה רבות בשנים טעם למה החמירו חז״ל בנים שאין להם סוף אע״ג דרובא דרובי אינם נמלטים, וכתבתי בחידושי לחלק דבשלמא בכל התורה דאזלינן בתר רובא אפילו אם לפעמים יתברר שאותו הדבר הי׳ מן המיעוט מ״מ אין כאן קלקול למפרע וכל מה שסמכנו על הרוב עד עתה הי׳ בהיתר גמור כיון שהתורה ציותה כך לכך לא החמירו חז״ל שלא לילך בתר רוב (ועיי׳ מס׳ בילה כ״ה ע״ב בתוס׳ ד״ה אורח ארעא, ובשו״ת חת״ס ליו״ד סי׳ רמ״ה ד״ה והנה לשון הרמב״ם) משא״כ בנים שאין להם סוף אם יתירו לה לינשא ולפעמים יוכל להיות שבעלה נמלט ויבא לביתו א״כ הוולד שיהי׳ לה משני ע״כ יהי׳ ממזר אע״ג דרובא אינם נמלטים מ״מ פשיטא שהוולד משני הוי ממזר (עיי׳ פרמ״ג ביו״ד סי׳ ק״ט במשבצות ס״ק ב׳ בד״ה תשובה, ודו״ק) ולכך שפיר ראו חכז״ל שצריך להחמיר, וא״כ ה״נ כיון דלפעמים יוכל להזדמן אפילו תינוק אחד בסוף העולם שצריך להניק כ״ד חדש וסתם תינוק מסוכן הי׳ אלא חלב לכך עשו חז״ל תקנה אפילו משום נפש אחת דכל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא ושפיר גזרו בכל הנשים, כנ״ל להסביר הענין עפ״י דברי חז״ל, וא״כ ממילא אזל ליה ההיתר מה שבכ״ד אפשר שלאותו התינוק יהיה יותר טוב אם אמו תהיה מותרת לינשא דזהו אינו דהתקנה לא היתה לטובת אותו התינוק רק שחשו לאיזה תינוק בסוף העולם וא״כ הך תינוק שילטרך להניק כ״ד חדש ועי״ שאנו מתירין כאן יהי׳ נפסד הך תינוק מלי אמר הך תינוק וכי בשביל שהוא לטובתך שאנך תנשא אפסיד אני חיותי ולכך החמירו יותר במינקת, וכבר כתב הגאון בספר בית מאיר בשו״ת ללעות הבית סימן ה׳ דגבי הנקה הוי כיורד לחיותו של חבירו ומדין מערופיה קאהינן עליה, וא״כ לכך לא הכניסו חז״ל בזה להתיר בדבר פרטי אפילו היכא שאין התינוק מפסיד כלל כיון שעיקר התקנה היתה שלא יבא מכשול ואבדן נפש לאיזה שאר תינוקת, וזה ברור בסברא, ולכך לא התירו רק כמו בעוברי שהובא בשו״ת. מהר״י מינץ סימן ה׳ שהיה חשש שהתינוק יעמא בין הנכרים בכה״ג התירו כיון דגדול שמחטיא חבירו יותר מן ההורגו א״כ מלי הך תינוק לומר וכי משום איזה חשש תורידו אותי לבאר שחת להיות נטמע בין העכו״ם לכך התירו בכה״ג משא״כ באופן אחר אין להתיר כלל, ודו״ק.

ומזוהנים נתבונן פוק חזי מה שרבותינו הגאונים כולם נמנעו מלהתיר במינקת, ומה שהביא מדברי הפנ״י בקו״א למס׳ כתובות כל הרואה שם יראה עד כמה לא ישר בעיניו ההיתר ולא עשה רק משום שסבר ילא להיתר מגדול אחד וגם שהיתה מאורסת ויירא שלא ינתק קשר השידוך, ובכ״ד גם לזה אין לחוש כיון שכבר התקשרו עפ״י חקי ונמוסי המדינה שוב אין בידו לנתק אים מהר הקשר השידוך, ויעי׳ בשו״ת הגאון ר׳ יודא אסאד לאה״ע סי׳ קכ״ז קכ״ח ובשו״ת מהר״ם שיק אה״ע סי׳ כ״ח מה שהחמירו בזה, וכבר ידוע כי ע״ז החמירו בתוקף נדוי וארור ר״ל מי שיכנים עצמו בזה, ובי״ה נתגלה לנו קלא טעמן של ראשונים דכאן הוי פק״נ ואין לחוש מה שהתינוק הזה ילא מחשש סכנה כיון שעדיין לא נמלטנו מסכנת שאר תינוקת, ודו״ק:

והנה א״כ לא נשאר לנו לד היתר רק מה שחיים מעכ״ה כ״י דאם לא יתירו לה תדור עמו באיסור, פשיטא דוודאי אין אומרי׳ חטא בשביל שיזכה חברך ובפרט היכא שבא ע״י פשיעה וכי משום שהם ירצו לעבור בשאט נפש על איסור תקנת חז״ל ומוסיף ע״ז איסור כדת ר״ל כילך אנן ונבטל תקנת חז״ל אפילו במקצת, ואין זה דומה למ״ש התוס׳ מס׳ גיטין מ״א ע״ב ד״ה כופין דהיכא שהיא מחזרת לזנות עמהם חשיבי כאונסים, דהתם מיירי ברבים דווקא, ועוד מי יכיף אותו שיהי׳ עמה בלויתא חדא ואם הוא אינו חס על נפשו לא נתיר לו בשביל זה תקנתא דרבנן, וכן כתב להדיא בשו״ת מהר״ם שיק סימן כ״ח עיי״ש, ועיי׳ בשו״ת בית שלמה לאה״ע סימן כ׳ כתב ג״כ כדברינו ואינו דומה לרדית הפת במס׳ שבת ד׳ ע״א דשם יבא לידי איסור סקילה ממילא בלא פשיעתו משא״כ הכא אם נרצה להתיר לפושעים איסורא דרבנן שלא יבאו לידי איסור חמור יבטלו כל דברי חז״ל ח״ו, וראיתי בשו״ת הגאון ר׳ יודא אסאד לאה״ע סי׳ ק״מ שנשאל ע״ד כהן שרלה לישא חלולה ובאם לאו ימיר דתו, ולא רלה להתיר מטעם הנ״ל, ובמקום אחר הארכתי בענין זה ((ועיי׳ גם לקמן סימן ק״י)) ואדרבא כיון דכאן לכא זמן רב להמתין יאמר נא לה ומעכ״ה כ״י שומר מלוה לא ידע דבר רע, ותכוה שתקיים תקנת חז״ל יעמוד לה שתללית בנכסיה ולא תבא לידי טמיון, וגם למה תדור עמו באיסור כיון שבזמן מועט תהיה מותרת לו ואוחן מולעת שתליע לו באיסור תוכל בזמן קלר להליע לו בהיתר ע״כ אין אני מן המנכים להתיר וב״ה עלתה בידינו לקיים תקנת חז״ל וגזירותם שלא ליתן להם יד להמלעיגי׳ על תקנתם ועשינו סמוכים לדבריהם לקיים תקנתם מלבד החק והיושר ותיקון העולם, ועיי׳ חתס״ו לאה״ע סימן ל״ד מה שהבאתי לעיל קלת מדברי התשובה, — יהי׳ ד׳ בעזרתינו לקיים כל תקנת חז״ל, ולהמלעיגים על תקנת חז״ל כבר קלוב עונשם ואנחנו בשם ד׳ נזכור שלא נעבור על שום סיג וגדר חלילה ונקיים כל התורה מתוך הרחבה בשמחה וחדוה וגילה:

הכלע״ד כתבתי פה האכסלאויטן מוש״ק לסדר „למען ייטב לך והארכת ימים״ שסו״ן לפ״ק ידידו הדו״ש באהבה,

אליעזר דייטש.

אחר כותבי זאת ראיתי בשו״ת אבני לדק לאה״ע סימן י״ט וסימן כ״א, ושם חקר להתיר בגרושה כשיש עוד איזו סניפים, והיינו משום דיי״ל דעיקר הקנה לא היה באמת בגרושה כיון דאביו חייב עלה רק משום לא פלוג תקנו בגרושה נמי ולכך כשיש עוד לדדים להתיר לא שייך

לא פליג, משא"כ באלמנה דשם היתה עיקר הגזירה וא"כ כל שיש עלה שם מינקת חבירו לא מהני שום צד להתיר ובפרט כפי מה שהסברתי בס"ד דבריהם הקדושים דהכא שפיר יש לגזור אפילו משום מיעוטא דמיעוטא, וא"כ אין לדון כלל בזה פרטי לבטל ולהחליש תקנת וגזירת חז"ל בשום מקום ואפילו במופקרת שהביא הרמ"א בסימן י"ג בש"ע אה"ע להתיר כבר כתבו האחרונים דהיינו דווקא שמפקרת עצמה כ"שב בנתי זונות וכעובדא בשו"ת מהר"י מינץ סימן ה' וכן כתב להדיא בחתס"ו אה"ע סי' ל"ד משא"כ משום חשש שמפקיר עצמה לזה שרוצה לישאנה אין שום צד להתיר דא"כ יתבטלו ח"ו כל דברי חז"ל מפני הפושעים והפריצים ע"כ לענ"ד אין להתיר בכ"ד בשום אופן, כמה שהבאתי הרבה תשובת הגדולים בזה, ככלענ"ד ודו"י ירא' בתורתו כפלאות — ((ועיי' שו"ת כתב סופר להגאון מעשאטש זצ"ל חאהע"ז סימן ח')):

— סימן ק"ו —

למאן דלא ידענא ולא קחזינא, קמברכינא, לעת תשובת השנה, ישא ברכה מדי שוכן מעונה, ברב חסד וחנינא, כבוד הרבני המופלא ומופלג בתורה חריף ובקי מו"ה **יעקב ברוינפעלד** נ"י בק"ק קראקא יע"א:

יקרת מכתבו הגיענו, ע"ד מי שראה בש"ק שפרתו כורעת לילד והפקירה בפני ג', אם מהני הפקר כה"ג להפקיע קדושת בכור, ושאל באחת ועלתה לו בשתים אם מותר להפקיר בשבת, ועיניו שפיר חזי בדברי הפוסקים בזה, ומקור הדין, ולא בא הכותב רק להשיב מפני הכבוד, כי מכותלי מכתבו ניכר שהוא ת"ח, ע"כ לא באתי כעת רק בקיצור נמרץ, ויהי ד' עמנו:

בתוספתא פ"ב דמס' בכורות איתא, בהמת המדבר ובהמת גר שמת ואין לו יורשים פטורה מן הבכורה, ומשם י"ל לכאורה דגם בהמת הפקר פטורה מן הבכורה דבהמת הפקר הוי בכלל בהמה המדבר כדמשמע מס' ב"ק מ"ד ע"ב דשור הגר שמת הוי ממש שור המדבר מדעביד שם צריכותא, וכבר הביא מעלתו דברי השו"ת חתס"ו ליו"ד סי' שע"ז וש"ז דהפקר מהכי להפקיע קדושת בכור, וחולק על הגאון בעל טורי אבן במס' ר"ה (דף י"ג ע"א) דהביא ראיה דהפקר לא מהכי מרב מרי בר רחל מס' בכורות ג' ע"ב דלא הפקיר בהמותיו אלמא דהפקר לא מהני, ודחאו שם בחתס"ו דמשם אין להוכיח דרב מרי לא רלה להפקיר בהמותיו שלא יבואו זרים אילו אבל באמת הפקר כמי מהני, ולולא דמסתפינא הוה נראה לי דבאמת הפקר גמור שמפקיר בפרהסיא גם הטורי אבן מודה דמהכי וגם החתס"ו כתב שם סימן ש"ז דלא מהני כמו הפקר גבי חמץ רק בעיקן שיפתח דלתי הדיר שיכולים לשלוט בו ידי כל אדם והפקר כי האי באמת לא רלה רב מרי לעשות שהיה ירא שישלטו זרים בנכסיו לכך הקנה חלק לעכו"ם וגם ע"ז נענש דכלו ליי' חיותא משום דאחרים יקברו דרב מרי מילתא בעלמא הי' דעבד, והגאון טורי אבן רלה להוכיח דעכ"פ הפקר דמהני לענין שבת בא"ח סימן רמ"ו שאדם אחר לא יוכל לזכות בה כמ"ש הרמ"א שם סעיף ג' כיון שאין כוונתו רק להפקיע איסור שבת וא"כ ה"נ בבכור דכותא דיהני אפילו הפקר בעלמא להפקיע קדושת בכור ושלא יוכל אחר לזכות בה בזה הביא שפיר הטורי אבן ראיה דהפקר כה"ג לא מהני לענין בכור דאל"כ היה יכול רב מרי להפקיר ושלא יוכל לזכות בה אחר והכה בכ"ד כיון שעכ"פ לא היה הפקר ממש אע"ג שהיה בפני ג' מ"מ מסתמא ידע שאותם ג' לא יזכו בהפרה, וטרם שיודע לכל העולם שהפקירה מסתמא היה בדעתו לזכות קודם א"כ ספקר כה"ג אין שום אחד מהפוסקי' שיסבור דיהני דהפקר כי האי ודאי לא הוי רק מילתא בעלמא ואיתי' שם במס' בכורות להדיא דלא מהני, דגם בשבת לא התירו רק כיון שא"א לו בענין אחר שהפרה היתה כבר ברשות העכו"ם ויעשה בה מלאכה בע"כ של ישראל כמבואר בפוסקי' שם משא"כ הכא לענין בכור לא מהני אפילו לשום אחד מהפוסקים:

ובריט"ב אלגאזי ריש פ"ק דמס' בכורות כתב דמ"ש התוספתא בהמת מדבר פטורה מן הבכורה היינו רק באופן אם לאחר שנולד הוולד קדם זכה בו עכו"ם ואח"כ קנאו הישראל כה"ג פטורה משא"כ אם הישראל זכה בו מן ההפקר אמרינן כיון דקדושת בכור בפטר רחם תלה רחמנא הך קדושה מתלא תלי ואי זכה ישראל חלה עליו קדושת בכור וא"כ מכ"ש בכ"ד לא עשה כלום לאפקועי קדושת בכור, ואילו היה מהני הפקר לאפקועי קדושת בכור לא הוי שתיק המחבר בשו"ע יו"ד כי' ש"כ להביא הך תקנה, והנה רבותא למחשב גברא כל הני פוסקים שכתבו דהפקר כה"ג לא מהני, הטורי אבן (וגם מדברי החתס"ו נראה דלא מהני כה"ג) ובשו"ת הגאון ר' יודא אסאד ז"ל ליו"ד סימן שמ"א האריך ג"כ דלא מהני, ובשו"ת כתב סופר ליו"ד סימן קכ"ז נראה ג"כ דלא מהני, ובספר מנחת חינוך מלוה ח"י באות י"א ג"כ הביא ראיות דלא מהני א"כ מ, יבא לחלוק עליהם:

ויש להסביר דהפקר גבי בכור גרע מחמץ או לענין שבת דבשלמא לענין חמץ שעובר כל שעה שהי' ברשותו יש מקום לומר דאבן שהדי שאינו רולה לעבור על ב"י ומפקיר אותו בלב שלם ובפרט דחמץ בלא"ה אינו ברשותו כמ"ש החתס"ו שם לחלק וכן אפילו לענין שבת נמי כיון שישראל עושה איסור במה שהבהמה שלו עושה מלאכה נמי י"ל אבן שהדי שמפקירה הפקר גמור כדי שלא יעבור על איסור שביתת בהמה משא"כ הכא ליכא שום איסור מה שהבהמה הי' שלו וא"כ מסתמא אינו רולה להפקיר הבהמה בלב שלם דמה יכריח אותו לזה והוי רק מלתא בעלמא להפקיע קדושת בכור ובמילתא בעלמא איתא להדיא במס' בכורות ג' ע"ב דלא מהני, ורב מרי אע"ג דידע לאקנויי קניין גמור מ"מ שלא ילמדו אחרים ממנו ויעשו רק מלתא בעלמא נענש ע"ז דכלו לי' חיותא מכ"ש בכ"ד בהפקר כה"ג דוודאי הוי רק מלתא בעלמא פשיטא דלא מהני ועשה שפיר הש"ע שלא קבע להלכה תקנה להפקיע קדושת בכור ע"י הפקר דהכא כיון דליכא איסורא מה שהבהמה הי' ברשותו א"כ אבן שהדי שאינה מפקירה בלב שלם ולא מהני ואם חששו אפילו בחמץ דלא לסמוך על הביטול שלא יעשה בלב שלם ויהי' רק הערמה בעלמא אע"ג דעובר על ב"י מכ"ש הכא שאין לו שום איסור מה שהבהמה ברשותו וודאי י"ל דהפקר כה"ג שלא הוליא הבהמה מרשותו שיוכל לשלוט בה כל מי שירלה יהי' מהני והוי הערמה דמוכחת:

ואין להתעקש ולומר כיון דה"כ בזמה"ז שמלוה להפקיע קדושת בכור כדאיתא בשו"ע סי' ש"כ ג"כ כימא אבן שהדי שמפקיר הבהמה בלב שלם זה לא דמי כלל, חדא, דהא עכ"פ אינו עובר איסור דאורייתא במה שלא הפקיע קדושה בכור, ועוד דהא גם בשבת לא התירו ע"י הפקר רק כיון דבלא"ה אין לו תקנה אחרת כיון שהעכו"ם לא ישמע לו שלא לעשות מלאכה ומשא"כ הכא לא שייך לומר כיון שמלוה להפקיע קדושת בכור דמשו"ה לא יהי' בכור וכסמוך על זה שמפקירה בלב שלם זה וודאי לא אמרינן, וא"כ מגילא הוולד בקדושתיי קאי, ככ"ל להסביר דברי הגדולים שהעלו דלענין בכור לא מהני הפקר, וא"כ ממילא אין לורך להאריך אם מותר להפקיר בשבת, ומעלתו שפיר חזי כל הפוסקים בזה, ובשעה"מ הלכות לולב מסקנתו לחלק בין אי כוונתו באופן שיזכה בו אחר דאסור בשבת או אי כוונתו

כוונתו רק להפקיע איסור בעלמא דזהו מותר בשבת ג"כ. — ((ועיי' שו"ת בית נפתלי סימן ל"ו ובמפתחות שם)). ואין להביא ראיה משו"ע או"ח סימן רמ"ו דכתב דיפקירנה קודם שבת וא"כ משמע דאע"ג שהתם ג"כ כוונתו רק להפקיע איסור שבת ואפ"ה בעינן קודם שבת דווקא אבל בשבת אסיר אפילו הפקר כי האי דזהו אינו דלעולם היה מותר להפקיר אפילו בשבת רק משו"ה כתב השו"ע שיפקירנה קודם שבת שלא יעבור על איסור שביתת בהמה תיכף בכניסת שבת דלמא יעשה העכו"ם עמה מלאכה תיכף בכניסת שבת לכך בעינן שיפקירנה קודם שבת דווקא אבל באמת הפקר כי האי שאינו עושה רק להפקיע איזה איסור היה מותר אפילו בשבת, כמ"ש הסמ"ע פ"ג מהלכות לולב עיי"ש:

אמנם בכ"ד אי היה מהני הפקר פשיטא דהיה מותר אפילו בשבת כיון דהוי לצורך מלוה שמלוה בזמה"ז להפקיע קדושת בכור, ועי' שו"ת כתב סופר באו"ח סימן כ"ט דבמקום מלוה לא גזרו על שבות כדאיתי' בהרבה מקומות בזה בהלכות שבת רק כיון דבלא"ה לא מהני ההפקר כלל א"כ אין לדון בזה כלל בכ"ד, ודו"ק, ככ"ל בזה. — ויתר הדברים מ"ש לפלפולא בעלמא אין הזמן גורם לעיין רק במ"ש לחלק בשופר של עולה אע"ג שיש לו שופר אחר לא דמיא לזונה דרמי על הפיה דמותר להנות במודר הנאה דהתם כיון שרק הנאת המוכר אסור נו א"כ לא חשיב הנאה משא"כ הכא שגוף החפץ אסור לא מהני מה שיש לו עוד חפץ אחר דהרי עכשיו מ"מ נהנה הוא מאותו החפץ זה נכון בסברא וכך העליתי תיכף בהשקפה ראשונה בס"ד, וידעתי שיש עוד הרבה לפלפל בענין הפקר בסוגי' דסוף פרק אין בין המודר במס' נדרים בפלוגתא דרבנן ור"י כי שם ביתו, רק לאשר הזמן נחוץ כעת לשאר עניינים והדבר פשוט בעיני דהפקר כה"ג בכ"ד שעכ"פ לא הי' באופן שיוכל לזכות בה ידי כל אדם זה לא מהני אפי' לדעת החת"ם שמקיל בזה מ"מ כה"ג גם לדידי' לא מהני וכמה שהסברתי מסברא דכל שאינו עושה איסור במה שהבהמה הי' שלו מקמתא אינו מפקיר בלב שלם. — על יתר דבריו לא שמתי עוד עיוני והנחתי מכתבו מן הלב לעת הפנאי, ועוד חזון למועד אי"ה. — והנני חותם בברכה פה האנשאווינגן מוצ"ק אור ליום ד' דעשי"ת שנת תרכ"ז לפ"ק.

אליעזר דייטש.

— סימן ק"ז —

נשאלתי מכבוד אהובי הרב הנגיד חריף ובקי גדול בתו"י וכו' מו"ה יצחק אויש נ"י מפק"ק **באניהאד** יצ"ו, לאשר דר ברחוק מקום קצת מעירנו וטריחא לי' מילתא להשכים ולהעריב בכל יום לבא לביהכנ"ס להתפלל עם הצבור, אם מחויב מ"מ להדר בזה? ופיהו פתח בחכמה לדון בדין המובא בשו"ע או"ח סי' צ"ב לענין לחזור על מים לנטילה שהשיעור בלפניו ד' מילין ולאחריו מיל, האיך הדין ביושב בביתו אם הוא כלפניו או כלאחריו ונחזי מה דקיין בס"ד:

מקודם נבאר ענין תפלת הצבור וגודל איכותה. הנה אם אמנם במס' ברכות (דף מ"ז ע"ב) במעשה דר"א ששחרר עבדו א"כ הרי חזינן שחמירא כל כך שאפי' עשה נדחית מפניה, (הגם שבחידושינו בארנו דלשחרר עבדו ליכא כאן כלל עשה דלעולם בהם תעבודו עיי' במג"א סי' צ' ס"ק ל' מה שהניח בצ"ע דברי הר"ן והדברים עתיקין), אמנם הלום ראיתי אחרי רואי בשו"ת חו"י סי' קי"ב שמחלק דדווקא לענין שיתבטל לגמרי תפלת הצבור כמו בעובדא דר"א שבזר היו חסרה כאספים אז הי' אלימא כ"כ אפי' לבטל מלוה אחרת מפניה אבל בשביל יחיד להתפלל בעשרה אינו מלוה כ"כ, והביא שם בשם מהרי"ל דלהתפלל בעשרה קיל מליל למשתה נשואין לענין אין מערבין אלא לדבר מלוה עיי"ש, ועכ"פ יש לאוכיח דלימוד תורה עדיף מלהתפלל בעשרה שהרי ר"י ס"ל אין מערבין אלא לדבר מלוה (במס' עירובין ל' ע"א) ולענין נילך לאכס משמע (במסכת שם ל"ו ע"ב) דלר"י נמי מערבין וא"כ מוכח לדברי מהרי"ל דלימוד תורה עדיף מתפלה בלבור, ויש לעשות קלת סמוכין לדברי החות יאיר דתפלה בלבור עיקר הקפידא הי' שלא יתבטל לגמרי התפלה ולא על כל יחיד ויחיד ממה שהקשה בשו"ת רשב"א ס"י כי על מה דאמרי' ממ' ברכות בשעה שבא הקב"ה לביהכנ"ס ולא מלא בה עשרה מיד הוא כועס, הא אמרי' עשרה קדמאה שכינה ואתיא? וראיתי מתרלים (עיי' בשו"ת הרדב"ז) כי הקב"ה יודע עתידות ואם יודע שלאח"כ לא יבאו עשרה אז הוא כועס, מוכח עכ"פ דעיקר קפידא הי' רק שיהיו עכ"פ עשרה אבל על היחיד שהי' מעוכב לבא אין קפידא כלל, ומעתה נחזי בס"ד מאי מקרי אונס שיפטי' לבטל תפלה בלבור, הנה באו"ח סי' לי סעיף עי' כתב אם הוא אונס ואינו יכול לבא לביהכנ"ס יכוין להתפלל בשעה שהלבור מתפללי'. וכתב שם המג"א דאונס לאו דווקא חולה ממש דא"כ לא הי' שואל ר' ילחק לר"נ מ"ט לא אתי לבי כנישתא מס' ברכות ז' ע"ב אלא אפי' בחולה קלת נמי אינו לריך לבא לביהכנ"ס ומשמע דאפי' מלוה ליכא דאל"כ מסתמא הי' ר"נ מחמיר על עלמו לבא אעפ"י שאינו חיוב גמור דכי לא הי' ר"נ מן המהדרין, וזהו פשוט:

והנה לענין להתפלל בשעה שהלבור מתפללי' כתב שם המג"א ס"ק ח"י דאם ילטרך עי"ז לבטל מלמודו, כיון דיחיד אסור ללמוד קודם התפלה א"ל לבטל מלמודו, וא"כ בוודאי הה"ד להחמיר על עלמו לילך להתפלל בלבור במקום שאינו מחוייב אם עי"ז מבטל מלמודו אינו רשאי כיון שאינו מחוייב בזה, והנה בשו"ע שם סעיף ט"ו פסק דשיעור הילוך להתפלל בלבור לפניו ד' מילין ולאחריו מיל, והנה פשיטא דהחילוק בין לפניו או לאחריו הוי משום דלפניו כיון דהולך בלא"ה ואין לו טרחא כ"כ נתנו לו שיעור ד' מילין משא"כ לאחריו הו"ל טרחא לא הטריחו אותו יותר. וא"כ פשיטא דמי שיושב בביתו דהו"ל נמי טרחא ג"כ השיעור הי' רק מיל ויותר א"ל לטרוח, וראיתי בס' משנה ברורה על או"ח שם שכתב דללדדין כיון דלריך לטרוח הו"ל כלאחריו, וא"כ פשיטא דיושב בביתו נמי כיון דלריך לטרוח הו"ל כלאחריו, ועיי' פרמ"ג שם סי' ל' באשל אברהם הביא ג"כ בשם הא"ר דללדדין הוי כלאחריו. וא"כ הה"ד יושב בביתו לא גרע מללדדין כיון דעיקר הטעם משום טרחא ושם במשנה ברורה ס"ק כ"ב הביא בשם השו"ע תניא להדיא דיושב בביתו דינו כלאחריו, והביא עוד שם בשם התניא וז"ל: הדר ביישוב חוץ מיל למקום שמתפללי' בעשרה לריך לילך בכל יום בבקר להתפלל בעשרה אבל לא בערב כי א"ל לילך בלילה בדרך בשביל מכן עכ"ל, ונראה לעשות סימוכין לזה דלענין להתפלל בעשרה נמי יש חילוק בין מיל או רחיק ממיל עפימ"ש דליחיד להתפלל בעשרה לא הוי מלוה כ"כ וא"כ ליכא חיובא רק בסמוך. והנה מה נקרא סימוך איתא להדיא ממ' מגלה (ב' ע"ב) דמיל הוי סמוך לענין כרך וכל הסמוך לו עיי' רש"י שם ד"ה עד כמה, והנה אי מיל עלמו הוי בכלל סמוך או דאי ביותר ממיל ראיתי בס' אלי' זיטא על הלבוש סי' ל"ב ס"ק ג' דמיל הוי כפחות ממיל ואזלי' לחומרא, ויש לעיי' בזה במס' חולין כ"ד ע"ב בסוגי' דעד ועד בכלל דמשמע מדברי רש"י שם כ"ה ע"א חוץ ומגבנים דבדרבנן אזלי' לקולא, עכ"פ בכ"ד פשיטא דאפי' אם ירצה להחמיר ע"ע ולבא בכל יום בבקר להתפלל בעשרה אם כדון מקום דירתו שאינו

שאינו יותר ממילא, מ״מ בערב אפי׳ אי הוי כדוכו בפחות ממילא א״ל להחמיר ע״ע כלל ובפרט אם עי״ז יש לו ביטול תורה אינו רשאי להחמיר עפ״מ שהוכחנו ממהרי״ל דלימוד תורה עדיף מתפלה בעשרה דלא הוי מלוה דרמי׳ עלי׳ במקום שאין המכיין מתבטל ע״י עפ״י דברי החיי׳ הנ״ל, — האריכתי קלת בדברי הפוסקי׳ האחרונים לעשות להם סמוכין מדברי הש״ס ויש לסמוך עליהם, ואקוה כי תפלתו בביתו לא ישיב ריקם ובערב ביתו בית תפלה יקרא במקום רנה של תורה שם תהא תפלה. — והנלע״ד כתבתי פק״ק באניהאד יום ב׳ לס׳ ויקרא שנת תרנ״ח לפ״ק.

אליעזר דייטש.

— סימן ק״ח —

יתענג על רב טוב כבוד אהובי ידידי״פ הרב הגאון הגדול וכו׳ מו״ה **משה וויים** כ״י האבדק״ק **זבארוב** יל״ו,

ע״ד מה דבדק לן לעיי׳ בלח״מ פ״ב הל׳ חגיגה הלכה י״ג שכתב שם בדברי הרמב״ם מילתא דתמוה טובא לכאורה, דהנה הכ״מ שם הקשה בשם הרי׳ קורקס איך נוכל לומר דאם הביא התודה בי״ד ניסן שיולא משום שלמי שמחה ביו״ט הא נעשה נותר עד למחרתו ובלילה הראשונה של יו״ט ליכא חיוב שמחה, ותירץ הלח״מ שם דהיכא שהוא מלין התודה כדי ללאת בו יד״ח שלמי שמחה לא חשיב ליכה לאסור דלא אסרה תורה לינה אלא שלא לצורך מלוה, והוא קשה להבין וכי כימא דקרבן לא נעשה נותר אם מותיר ללורך מלוה וכל אכילת קדשים הוי מלוה ומ״מ לאחר זמן הקבוע להם נעשה נותר?

ולהומר הענין כ״ל לתרץ עפימ״ש התוס׳ מס׳ חגיגה (דף ז׳ ע״ב) ד״ה עולות דהא דאיתא שם במשנה דיולאין בנדרים ונדבות משום שלמי שמחה היינו דווקא אם הקריבן משום שמחה לנו״ד נדרים ונדבות אין קרבין ביו״ט והנה כיון שהרמב״ם ג״כ פסק דנדו״נ אין קרבין ביו״ט (פ״א הל׳ חגיגה הל׳ א׳) ס״ל להלח״מ בשיטת הרמב״ם במה דפסק דיולאין בנדו״נ משום שלמי שמחה היינו שהי׳ בדעתו לשם שמחה ג״כ כדעת התוס׳ וס״ל להלח״מ דתודה כה״ג היכא שהי׳ כוונתו לשם שמחה ג״כ הוי דינו כמו שלמי שמחה דנאכלין לשני ימים ולילה, וזה כוונת הלח״מ שאם מלינו ללורך מלוה לא אסרה התורה לינה היינו שמכוון בהקרבת התודה לשם שמחה ג״כ, כנ״ל בכוונת הלח״מ, (ועיי׳ וילקט יוסף מחברת ד׳ סי׳ קמ״א) ודו״ק:

ובעיקר קושיית הרי׳ קורקס על הר״מ יש לתרץ לענ״ד עפימ״ש השאג״א סי׳ ס״ח דהא דממעטינן מס׳ פסחים (דף ע״א ע״א) ליל יו״ט ראשון משמחה היינו מה״ת אבל מדרבנן ליל ראשון ג״כ חייב בשמחה אע״ג שמשום זה לא הי׳ מתקנים להקריב קרבן לשם שמחה, עיי״ש בשאג״א, מ״מ ס״ל להר״מ דאם כבר עבר והקריב התודה יולא חובת שמחה ואשמעינן דלא בעינן זביחה בשעת שמחה דווקא ולא כס״ד דגמ׳ מס׳ פסחים שם, וזה כוונת הר״מ במ״ש כמה שביארנו כלומר בהל׳ י״ב שם דלא בעי׳ זביחה בשעת שמחה כנ״ל, — וד׳ יזכנו לשמח תמיד בשמחה של מלוה בעבודת ויראת ד׳ מתוך עונג וחדות כאוונ״פ היקרה וכנפש אוה״נ דו״ש, פק״ק באניהאד אור ליום ה׳ ז״ך אדר ראשון שנת תרס״ב לפ״ק. —

אליעזר דייטש.

— סימן ק״ט —

שפעת שלום וברכה וחיים לכבוד ידידי מאז ומקד[ם] המופלא ומופלג בתו׳ וכו׳ כש״ת מו״ה משה הירש כ״י בייסוב **פעלדרא** (ז״ב) יע״א,

מכתבו הגיעני ועוד זכור אזכרנו מימי קדם כאש[ר] למדנו אצל רבינו הגאון הקדוש מו״ה מנחם א״ש ז״ע ועל כל ישראל, והככי להשיב לו על דבר שאלתו מי שזכה עפ״י דינא דמלכותא בליסענץ שאחר לא יהיה רשאי למכור מיני משקאות רק מי שיש לו הרשות, ועמדו אחרים ומכרו בלא רשות אם אלו הישראלים רשאים למחות בהם עפ״י התורה שלא ימכרו מאחר שגורמים להם היזק כידוע, וכבר הורה זקן כבוד הרב הגאון הלדיק המפורסי׳ מו״ה **מרדכי יודא** ז״ל שהיה אב״ד בק״ק **ענטראדאם** שאסור למכור משקאות רק מי שיש לו חק ורשות משרי המדינה (ומסתמא מיירי באופן שאלו שיש להם ליסענץ שזכו בזה גם עפ״י התורה דהיינו בלא השגת גבול אחרים) ועתה בא לדפוק על פתחי פתחא זוטא לחוות לו גם דעתי בזה:

ואען ואומר הנה כ״ה דן לריך בשם שבוודאי יש רשות לשרי המדינה מטעם המלך לעשות חק שסוס אים לא ימכור משקאות רק מי שיש לו רשות מהם וכה״ג וודאי דינא דמלכותא דינא, ועיין בש״ך יו״ד סימן קס״ה ס״ק ח׳ שהביא כמה חלוקי דינים בזה, אכ״פ בענין הרשות מאחר שהוא כולל כל אנשי המדינה וודאי יש לו רשות, וא״כ אלו הנכרים שקונים אצל מי שאין לו רשות מפסידים להמדינה דפשיטא שאם יוכל כל אים למכור גם בלא רשות, יופסד כל הכנסת המדינה וא״כ אלו העכו״ם גונבים חק המלך והישראל המוכר להם יש לו דין חולק עם הגנב דעכו״ם מלוים על הדינים וזהו מבואר בשו״ת חתס״ו לחו״מ סימן קע״ה (ועיין פתחי תשובה חו״מ סימן קכ״ו ס״ק ס׳ הביא ג״כ דברי החתס״ו אלו עיי״ש היטב), ומעשה רב עובדא ידענא בההוא שנא קדישא הגאון הלדיק מו״ה **יחזקאל שרגא** ז״ע שהיה אב״ד בק״ק **שינאווא** שהתאוננו לפניו אנשי הגליל שלי כשהייתי דר בק״ק **האנשאוויטץ** שע״י שאנשי העיר מוזילים השער של היי״ש לנכרים הדרים בכפרים גורמים להם היזק רב, והשיב להם מה״ט לאסור, וסמך ג״כ יסודותיו בהררי קדש על הך שו״ת חתס״ו הנ״ל, וא״כ הכא ממש בכ״ד האיך יעלה על הדעת שאם איש ישראל זכה באיזה עסק פרנסה עפ״י התורה ועפ״י חקי המדינה שיהיה רשאי לאחר לקפח פרנסתו, והא ג״כ פשיטא שאם אלו המקפחים פרנסה המוזגים הראשונים אינם רולים לירד לד״ת ולקיים הפסק שיש רשות לתבוע אותם בערכאות כמבואר בחו״מ סימן כ״ו סעיף ב׳, ועיין מהר״ש ס״ק בחו״מ סימן ל״ב העלה ג״כ בכל דיני הרע־גמל דאזלינן בתר דינא דמלכותא רק לאלו האנשים שהי׳ להם חזקה מכבר למכור במדה קטנה אבל השוכרי׳ הרעגאל מכבר לריכים גם השוכרים החדשים ליתן להם למכור במדה קטנה כיון שהיה להם חזקה מכבר, רק מ״מ יכולים להוסיף מחירם כפי ששכרו עכשיו יעי״ש היטב, וא״כ בכ״ד שאין מי שיבא בטענת חזקה וגם עפ״י חקי המדינה אין רשות למי שיש לו ליסענץ ליתן לאחר למכור א״כ בוודאי יכולין למחות בהם, ועיין בספר דברי גאונים כלל ט״ו ס״ק ל״ה מה שהביא שם בשם שו״ת שואל ומשיב משמע דבכל שיש רשות רק שבוש קליב כמה חנותים יהיו שרשאים למחות למוזגים אחרים, ועיי״ש היטב בפלל כ״ב ס״ק י״ז:

ועיינתי היטב בשו״ת רמ״ל לחו״מ סימן ב׳ בענין אם רשאי להישראל להמחזיק הרעגאל למחות ע״י מושל עכו״ם

עכו״ם לאחר שהלה להשיג גבולו ולמכור ג״כ בלא רשות המדינה והצריך שם דמותר דאם לא יהיה מותר למחות רק ע״י דייני ישראל ידוע בעוה״ר שדייני ישראל משמיטים עצמן ובין כך ובין כך יוכל לגרום לו היזק הרבה עיי״ש [והגם דבתה״ד סימן ד״ש אוסר לילך בערכאות של עכו״ם אפילו אם יהיה לו פסידא ע״י דייני ישראל שלא יוכלו לגבות החוב, התם שאני דשם מיירי שדייני ישראל לא ירצו לגבות החוב מחמת שעבר שמטה על החוב כהיג ס״ל דאע״ג שכתב בשע״ח שיוכל לתבעו בדיני עכו״ם ג״כ מ״מ מכוער הדבר כיון דיש לו טענה שמטה בדיני ישראל גם בזמה״ז לשטהגים פרוזבול גם בזמן הזה (ובספרי חלק שני הארכתי בס״ד בדיני פרוזבול עיי״ש) משא״כ היכא שאין לו טענה בדיני ישראל פשיטא שיכול להציל את שלו בכל אופן, והיטב אשר כתב בזה בשו״ת הרמ״ל הנ״ל שיוכל להציל את שלו גם בדיני עכו״ם עיי״ש היטב]. עכ״פ אם כבר תבעו אותם לדיני ישראל ואין רוצים לקיים הפסק ב״ד פשיטא שיכולים שוכרי הליסענץ למחות בהם בכל אופן שיש בכחם, ופשיטא שכל מ״ש שיש כח לבעלי הליסענץ למחות ביד אחרים הגורמים להם היזק שהוא רק אם זכו בהליסענץ עפ״י היתר אז איסור גמור לכל בר ישראל לגרום להם היזק. — והכלעו״ד כתבתי פק״ק באניהא״ד כחצות הלילה אור ליום ב׳ דר״ח אדר שנת תרס״ו לפ״ק. אליעזר דייטש.

— סימן ק״י —

— תשובה לרב פלוני, בעיר פלוני —

ע״ד שאלתו במי שרוצה לישא את אשת אחי אמו ואם לא יתירו לו ידור עמה בלא קידושין, אם יש היתר לסדר להם קידושין? — אין לי בזה להביא אומר הבא מן החדש רק אליע שיטות הפיסקים, ברמב״ם פ״א מהלי׳ איסור הלי׳ ו׳ חשיב בין שניות לעריות אשת אחי האם בין מן האם בין מן האב, והביאו להלכה בשו״ע אהע״ז סי׳ ט״ו סעיף ע׳ בלי חולק דהוי ערוה דרבנן, והר״ש שם קרי לי׳ דאסורות מפי הקבלה, ומשמע מזה דהחמירו בה כשל תורה, ועיין בלח״מ שם דמשום שיש לה רמז מה״ת לאיסור מקרא משו״ה קרו לה דברי קבלה וחמיר עוד משאר איסור דרבנן עיי״ש, וא״כ פשיטא שאפילו אם כנסה בדיעבד כופין לגרש, רק אם לא הי׳ אח מן האב לאמו רק מן האם בזה הביא בב״ש שם ס״ק ע״ז דעה אחת שאין כופין לגרש באם עבר וכנסה, ומ״מ להלכה ס״ל דאפילו באשת אחיו מאמו רק מן האם ג״כ כופין, ועיי׳ בפתחי תשובה שם ס״ק ח׳, מ״מ הא פשיטא דבאשת אחיו מאמו שהי׳ אחיי מן האב לכ״ע אפי׳ אם עבר ונשא ג״כ כופין בלא חולק, ומכ״ש שאין לסדר להם קידושין דהוי שני׳ גמורה וכשאר להלכה דקידושין תופסין וכופין לגרש בשו״ע שם סעיף א׳ בלא חולק, וא״כ מי ירום ראש ולא יבוש בנחלתן של חכמים לסדר להם קידושין בדבר שלפי הרמב״ם חמור זו משאר איסור דרבנן. —

ומ״ש שעי״ז יפרצו לדור בלא קידושין, אין אנו אחראין לרשעים וכי מפני זה נתיר להם ערוה דרבנן אשר עשו בזה גדר וסייג כדאמרי׳ במס׳ יבמות כ״א ע״א אי לאו שניות פגע בערוה גופא. וגדולה מזו מצאתי בשו״ת להגאון ר׳ יודא אסאד זצ״ל מאהע״ז סי׳ ק״נ בכהן אחד שאמר שאם לא יתירו לו חלוצה (שהיא ג״כ רק דרבנן) ימיר דתו, ומ״מ לא כרוצה וכי משום שוטים אלו שרוצים לעשות שלא כהוגן נפתח להם פתח להתיר הם ולהזהיר דא״כ ח״ו בזמן קלר בדור פרוץ כזה יבקשו להתיר להם כל האיסורין ((והבאתי זאת גם במקו״א, עיי׳ לעיל סימן כ׳ וסי׳ ק״ה)) ומכ״ש הכא שעי״ו מה שידורו בלא קידושין כפתח להם פתח היתר לסדר להם קידושין לא תהא כזאת בישראל ואין אחריות היוצאים מן הדת עלינו והלעיטהו לרשע וימות ולא יצא היתר אפילו לבטל קולו של יו״ד ומכ״ש בדבר ערוה דרבנן שהחמירו בה כשל תורה, ע״כ כל מי שהוא בכלל ישראל ימשיך ידו מן הפתחים של היתר לפרוץ גדר חלילה, ואם יש בידו להרחיקם זה מזה ולשום על לבם כי יגרמו תקלה וקלון להם עד סוף כל הדורות ירא להפרישם, ואם לא יעלה בידו כל זאת אל תהי ידו ולא יד כל מי שמאמין בתוה״ק עמהם כלל וכלל, ואפילו בשאר דברי סופרים צריך ליזהר ביותר ומכ״ש באיסור ערוה מדרבנן מה שמבואר בש״ס ופוסקים לאיסור באשת אחי האם מן האב, וערוה דרבנן חמורה משאר אסורי דרבנן מכמה טעמים ע״כ אין להתיר כלל וכלל, ואם לא ירצו לשמוע לדברי חכמים יצא בעל הכרם ויבער הקוצים מכרם בית ישראל וידינו אל תהי בהם. — והכלעכ״ד כתבתי פק״ק באניהא״ד יום ב׳ (אי למב״י) לסדר „אל תטמאו בכל אלה״ שנת תרכ״ח לפ״ק. **אליעזר דייטש.**

— סימן קי״א —

בימי העומר, יצא ברכה מהמליל והשומר, ויפרח כתמר׳ כבוד אהובי המופלג בתו״י החריף ונקי הטביד וכו׳ כמו״ה **יוסף משה ראָטה** כ״י בק״ק **ציעשענאוו** יצ״ו.

יקרתו הגיעני והנני טרוד כעת תחלת הזמן בסידור בני הישיבה המבקשים תפקודם, בכל זאת לא אמנע מלהשיב לו ע״ד השאלה: ראובן שכר משר אחד ריחיים ו„טאָנעטיק״ (היא מקום עשיית קרשים) ואח״כ נתקלקלה הריחים ותקנה השר ורצה שראובן יוסיף לו על דמי שכירותו לזאת הניח לו ראובן העסק ושכר לו עסק במקום אחר, ואח״כ בא שמעון וקנה עצים מהשר ואחך לו העצים בטעאָנעטיק שלו ושלם לו שכר מלאכה מכל חתיכה כפי השוואה שביניהם, אמנם העסק לא שכר שמעון מהשר, ואח״כ לא רצה השר לחתוך עצים לשמעון, ובא לוי ושכר העסק מהשר וכעת תובע שמעון מלוי שהוא חזקה שלו מאחר שהי׳ מוחזק לחתוך שם קרשים, וכאשר לוי שמע ששמעון תובע ממנו שכר חזקה הלך אל ראובן המחזיק הראשון וקנה ממנו החזקה וטוען לוי שאפילו אם לא היה קנה החזקה מראובן המחזיק ראשון ג״כ היה רשאי לשכור העסק מהשר כי שמעון לא היה לו מעולם חזקה בזה העסק בשכירות רק שהיה חתך עצים אצל השר אבל השר לא השכיר לו מעולם שום דבר וא״כ אין לו חזקה, ועוד טוען לוי כי אמר לשמעון כמ״פ שבדעתו לשכור זה העסק ולא אמר לו כלום ולא מיחה בידו, א״כ וודאי מחל לו חזקתו אפילו אם היה לו חזקה, כך הוא טענת לוי, ומע״כ כ״י רוצה לשמוע בזה חוות דעתי אם הדין עם לוי או עם שמעון, והביא בזה דתשובת שלמה לחו״מ סימן ק״א הביא ראיה דחזקה יש לו דין קרקע ולא מהני מחילה בע״פ, ומע״כ כ״י תמה בזה מדברי תוספי מס׳ קידושין ל״ו ע״ב ד״ה כל מלות דעכשיו משו״ה בטלו תרומות ומעשרות לפי שאין הקרקעות שלנו, כיון שהם משעובדים למלך עבור המס א״כ איך נוכל לומר דיש לחזקה דין קרקע, כך הוא תו״ד:

הנה במס׳ חולין ז׳ ע״א בתוספי ד״ה והתיר רבי הביא ג״כ התוס׳ בשם ר״ת דמשו״ה פטורים ממעשרות בזמן הזה משום שהקרקעות שלנו ומשועבדים למלך, ועוד הביא שם עוד טעמים, אמנם מ״מ לא נוכל לומר דלא יהיה לחזקת חנות או בתים דין קרקע דהרי עיקר איסור השגת גבול בחזקת חנות או קרקע או בתים הוא מתקנת הגאונים והוא חר״ג כמבואר ברמ״א חו״מ סוף סימן רל״ז וא״כ בוודאי ראו שהתקנה יהיה באופן זה שיהיה נקרא מוחזק ומשו״ה אמרינן בכל כה״ג היכא שיש איזה ספק דמוקמינן בחזקת מרא קמא (רק היכא שיש ספק בעיקר התקנה מלינו דאזלינן לקולא) והנה לאשר לא נודע לנו בבירור האיך היה התקנה כי לא כל המקומות שוים ועיין

להגאון בשו"ת דברי חיים ח"א לחו"מ סימן כ"א וסימן כ"ג שכתב ג"כ שאין כאן תקנה כוללת בשוק, והנה בדיני מערופיא אצל עכו"ם ג"כ תלוי במנהג מקומות כמ"ש הרמ"א בחו"מ סימן קנ"ו סעיף ה' ואכן אין דכין דיני מערופיא, ועיי"ש בבאה"ט ס"ק י"ב ובפתחי תשובה שם ס"ק ו' ובדברי ח"ס הנ"ל סימן כ' שם ודו"ק:

עכ"פ מלינו בכמה מקומות בפוסקים דהחמירו טפי בחזקת חנות או בתים מבמערופיא והנה צריך ליתן טעם כיון דמערופיא ג"כ היה משום שראו חכמי הדור שהוא לתקנת הדור וכן חזקת חנות ובתים ג"כ תקנו משום תקנת הדור ומאי מחמרינן בחזקת שכירת חנות ובתים טפי מבמערופיא, ועלה על לבי עפ"מ שמצינו מס' ב"מ ד' ע"א כי מתקנו רבנן מידי דאיתא דכוותיה בדאורייתא והנה בשלמא מי שהיה מוחזק באיזה דבר בשכירות שהיה לו איזה דבר בשכירות מן השר או מעכו"ם כיון דמצינו בגמרא שכירות ליומא ממכר הוא (עיין מס' ב"מ נ"ו ע"ב) וא"כ שפיר היו יכולים לתקן דהוא כשל ישראל ממש, ועוד כיון דקנה ליה עכ"פ הקרקע או הבית לפירות ואיכא למ"ד קנין פירות כקה"ג אע"ג דלא קיי"ל הכי מ"מ מצינו בכמה דברים דקנין פירות הוי כקנין הגוף (ועיין בספרי חלק שני בסוגיא דקנין פירות אות כ"ד מה שהבאתי שם בשם המל"מ פ"ד מלוה הלכה י"ד) משו"ה היה להם כח לחכמי וגדולי הדור לתקן שיהיה נחשב כשלו ממש לבל ישיגו זרים גבולו משא"כ במערופיא בשלמא דהיינו שהיה רגיל להלוות לאותו הגוי בריבית או לעשות עמו עסק אחר אע"ג שאסור לכתחלה לאחר להכניס עצמו ג"כ בזה העסק אף בכלל ואת אשת רעהו לא טמא שלא ירד לאומנות חבירו, ועיין היטב בחת"ס לחו"מ סימן ע"ט שהאריך בדינים אלו. וכן לענין מי שיש לו חזקת ישוב כיון שעכ"פ אינו מוחזק באיזה דבר ממש לא החמירו כל כך כמו בחזקת חנות ובתים שיש לו בשכירות, וחיי ראשי שאחר שהעליתי כן בס"ד מסברא, מצאתי כמעט כדברי ממש בשו"ת מהרי"ט לחו"מ סימן ל' לחלק בין מי שיש לו איזה דבר בשכירות ממש או שיש לו רק איזה רשות בדבר עיי"ש היטב בד"ה ואיכא למידק, ובד"ה ומה כבא בשאלה ודו"ק, ושם ס"ל ג"כ דחזקת שכירות באיזה דבר מהשר או עכו"ם הוי כשלו ממש ונקרא מוחזק הן להורישו לבניו הן לכל הדברים היכא שיש איזה ספק וכיוצא, ועיין שו"ת דברי חיים ח"א לחו"מ סימן כ"ג שכתב ג"כ דלא אמרינן לענין חזקה מדשתק מחל לו דאין אדם עשוי לגלות מצפוני לבו וא"כ ה"נ אין צ טענה מה שלוי אומר ששמעון מחל לו החזקה משום שלא אמר לו כלום בשעה שאמר לו שרוצה לשכור העסק בזאת הטענה וודאי אין בו ממש דבשתיקתו לא הפסיד עדיין חזקתו ועיין היטב בשו"ת דברי חיים שם, ובספר דברי גאונים כלל כ"ו כ"ז הביא בזה כמה שו"ת הגדולים, עיי"ש:

אמנם מטעם אחר זכה לוי כיון שלראובן היה חזקה ממש שהרי אצלו היה העסק בשכירות ואע"ג שהניח העסק ושכר לו עסק אחר מ"מ לא אבד עי"ז חזקתו הראשונה, ואפילו אם נימא דשמעון לא עשה איסור במה שהניח לחתוך עצים אצל השר כיון שלא שכר העסק א"כ לא השגיח בזה מחאת ראובן וחזקתו עכ"פ לא זכה בהעסק ממש ואין לשמעון טענה יותר רק מה שעד עתה הי' יכול לחתוך עצים אצל השר ועתה ע"י שלוי שכר העסק מהשר לא יוכל עוד לחתוך עצים ואבד ע"י לוי מערופיא שלו מ"מ כיון שלוי יוכל לבא מכח ראובן שיש לו חזקה בעסק ממש א"כ עדיף טענת לוי שבא מכח ראובן שהיה לו חזקה ממש ולא מצי שמעון לדחות אותו דמכח ממ"נ יוכל לבא לוי נגד שמעון דאם חשבינן מה ששמעון חתך עצים אצל השר ג"כ כמו חזקה ממש א"כ נכנס באיסור בחזקתו של ראובן דבעת שראובן הניח העסק לא אבד חזקתו דהא לא גלה דעתו שאין בדעתו לחזור עוד כמבואר בשו"ת ד"ח שם סי' כ"ג, ולא מצי שמעון לטעון רק כיון שהוא לא שכר עסקו של השר רק עצים חתך אצלו. שבזה לא השיג גבולו של ראובן רק גרמא בעלמא שאפשר שאם לא היה השר מוצא מי שיחתוך אצלו עצים הי' משכירו לראובן כמו מקודם ובגרמא בעלמא לא שייך לחייב שמעון לשלם לראובן עכ"פ חזקה אין לו כלל בזה העסק ולוי יש לו חזקה ממש ששכר העסק ממש ובא מכח ראובן המחזיק ראשון א"כ זכה לוי בחזקתו ואין לשמעון טענה עליו כיון שהוא מוחזק ראשון מכח ראובן וחזקתו אלים טפי והרי אפילו במחזיק שני אמרינן לדעת הרבה פוסקים דאם חזקתו אלים טפי מחזקת הראשון כגון אם הראשון היה רק בשכירות והשני קנה הבית או הקרקע ממש שהשני זכה רק שצריך מ"מ לפצות השוכר הראשון (ועיין בזה בסוף ספר שו"ת פרח שושן, ובשו"ת אחרת האריכתי בזה יותר) וא"כ הכא בנ"ד כיון שחזקת לוי דאלימא טפי הוא מוחזק ע"י ראובן שהיה המחזיק ראשון אין לשמעון שום טענה נגדו, כנ"ל ברור בס"ד, ודו"ק. והנה לאשר כבר האריכו הגדולים בענינים האלו בהרבה שו"ת עד כי חדל לספור וגם אני בעניי כתבתי כמה שו"ת בענינים אלו לא אאריך יותר בזה, והבא לדינא בקיצור העולה מדברינו האחד כי ע"י שעזב את עסקו לא הפסיד חזקתו (ועיי' בס' דברי גאונים כלל כ"ו אות י"ד מ"ש בשם מהרשד"ם), השני דמי שיש לו חזקה ששכר ממש העסק הוא מוחזק יותר וחזקה אלימתא טפי ממי שיש לו רק מערופיא בעלמא ולא שכר גוף המקום ממש כמה שביארתי מסברא בס"ד, והחזיק על ידינו המהרי"ט לחו"מ סי' ל'. ועל כל אלו הדברים זכה לוי בחזקתו מכח ראובן שהוא מוחזק ראשון עכ"פ, אמנם כל זה הוא רק אם כבר לא ישבו עוד ב"ד להורות אולם אם כבר יצאה הוראה מב"ד באופן אחר לא אומר שום דבר כי בענינים כאלו הרבה תלוי לפי ראות עיני הדיינים הסמוכים שם כמ"ש בשו"ת דברי חיים ח"א לחו"מ סי' כ"א דבדברים אלו ב"ד בתר בי דינא לא דייקו. וכפי אשר יצא מפי הה"ג הצדיק האבד"ק מרא דאתרא שליט"א כן יקום דבר, וכתבתי רק כלעני"ד פק"ק באניהאד אור ליום ה' לס' לא תטו עול במשפט י"ד למב"י תרס"ה לפ"ק. **אליעזר דייטש.**

— סימן קי"ב —

יתענג על רב טוב כבוד אהובי תלמודי חביבי מרגניתא טבא, חריף ובקי כפלא חיליו שמנים וכו' כש"ת מו"ה מנחם מרגליות (פערל) כ"י רב בישוב **גלאד** יע"א:

שורותיך הנעימים הגיעני ושדרה לן תירפא דברי הרשב"ם עה"ת (פ' בא) התמוהים מאוד וז"ל עה"פ אל תאכלו ממנו נא נראה לשון צלי קדירה המבושל בלא מים ובלא צלי אש הכתוב כאן עכ"ל, ודבריו כפלאים מאוד שהרי בפירוש אמרו מס' פסחים (דף מ"א ע"א) דנא הוא אברנים, וצלי קדר ילפינן מרבויא דבשל מבושל עיי"ש ברש"י ד"ה צלי קדר? וצע"ג ((שוב ראיתי בס' חדש מס"ג נפש עהס' פסחים שעמד ג"כ בזה)):

ולהומר הנוסח שלא יהיו דברי רבנו הרשב"ם מופרכים מגמרא מפורשת נ"ל כוונתו כך דהנה יש עוד לדקדק בלשון שמסיים "הכתוב כאן" והוא מיותר לגמרי, אשר ע"כ נ"ל דהרשב"ם רוצה להוכיח דין אחר מחודש מה שלא נזכר בפירוש בגמרא והוא: דהנה כל נא פשיטא שאינו נאסר עולמית דהרי אם יגמר צלייתו וודאי מותר, וכל צלי הוי הכי דטרם שנצלה כל צרכו הו"ל נא עיין מס' פסחים פ"ד ע"ג דמשו"ה חייב בשבירת עצם אפילו בפסח נא אע"ג דאמרינן בו בכשר ולא בפסול מ"מ נא לא מקרי פסול דמטווי ליה ואכל לו, וא"כ לכאורה קשה מאי הסמיך הפסוק נא לבשל מבושל דהא בשל אסור לעולם

לעולם דבשלו ואח"כ צלאו חייב משא"כ לא מהני ליה צליה אח"כ וא"כ עפי היה להסמיך לא לכי אם צלי אש לומר דאינו נאכל רק אם נצלה לגמרי, אמנם י"ל דהפסוק רוצה לאשמעינן דלא רק אם בשל הפסח לגמרי במים דאסור לעולם רק אם אפילו לא צלאו כל צרכו באופן שנפסל כגון בקדירה בלא מים ובלא אש וגם לא שהה אותו עד שנתבשל או נצלה כל צרכו רק עד חצי צלייתו ופחות דלא הוא פחות ממאכל בן דרוסאי (עיין בספר מנ"ח סימן א') והנה אי לא היה מסמיך הקרא לא לבשל מבושל הו"א דהא דמרבינן צלי קדר מבשל מבושל היינו רק אם עשאו צלי קדר שיהיה ראוי לאכילה לגמרי אזי נאסר לעולם משא"כ אם מה שנעשה צלי קדר לא שהה כל כך עד שיהיה ראוי לאכילה לגמרי הו"א דיש לו תקנה לצלות אותו כל צרכו כמו בפסח לא משו"ה הסמיכה התורה תיבת "לא" לבשל מבושל לאשמעינן על הרבותא ג"כ דהא דמרבינן מבשל מבושל דהיינו צלי קדר לאסור לעולם אפילו אם לא נתבשל לגמרי ע"י צלייתו בקדירה רק נא ג"כ אסור לעולם, וזהו כוונת רשב"ם דוודאי גם הוא מודה דנא הוא מה שלא נצלה כל צרכו כמ"ש רב חסדא בגמרא בלא שום חילוק רק להרשב"ם הי' קשה למה הסמיך הפסוק לא לבשל מבושל דיותר היה להסמיכו לתיבת כי אם צלי אש ומשו"ה כתב הרשב"ם ז"ל נראה לשון צלי קדירה וכו' כלומר דאם עשאו נא דרך צלי קדר ג"כ נאסר ומשו"ה מסיים "הכתוב כאן" כלומר דמשו"ה הסמיכו לבשל מבושל שלא נטעה דהא דמרבינן צלי קדר הוא רק אם נצלה כל צרכו בקדירה דאז אין לו תקנה משא"כ אם לא נצלה כל צרכו בקדירה רק קצת יהיה לו תקנה להשלים צלייתו ע"י אש כפסח נא שיש לו תקנה ומשו"ה הסמיך נא לבשל מבושל לידע דכל שהתחיל אפילו רק קצת לצלאו בקדירה נאסר תיכף כמו אם בשלו לגמרי, וא"ש דברי הרשב"ם דרבותא גדולה אשמעינן דבצלי קדר נפסל תיכף ומיד שנעשה נא ואין לו שום תקנה. ואין לי פנאי לחפש בפוסקים האיך ההלכה באמת אם נעשה נא דרך צלי קדר אם אין לו תקנה מ"מ דברי הרשב"ם ברורים ומוקקים בס"ד דס"ל דבצלי קדר נפסל אפילו אם לא שהה עד שנצלה כל צרכו רק עד שנעשה נא:

וי"ל עוד באופן אחר קצת דאם היה מתחלה נא ואח"כ גמרו בדרך צלי קדר דאע"ג דשם נא כבר נפקע ממנו שהרי עכשיו שוב אינו נא מ"מ כיון שהיה נא ואח"כ גמר צלייתו שלא כחקי התורה דהיינו צלי אש רק בקדירה נשאר האיסור נא (ועיין במנחת חינוך סימן ז' שנסתפק בזה) וא"כ א"ש ג"כ כוונת הרשב"ם שאם היה נא ואח"כ גמרו בצלי קדר חייב ג"כ דמשו"ה הסמיכו הכתוב נא לבשל מבושל דאם היה נא ואח"כ בשל מבושל אע"ג דשו לא הוי נא מ"מ האיסור נא לא נפקע, וא"ש כוונת הרשב"ם במ"ש "הכתוב כאן" כלומר להסמיך נא לבשל מבושל לומר דבכל ענין נשאר איסורו משום נא אפילו צלאו אח"כ בקדירה חייב מ"מ משום נא אם התרו בו משום נא, ככ"ל כוונת הרשב"ם על אחד משני דרכים, ואתה בין תבין את אשר לפניך, וצלח ורכב על דבר אמת, ויהי ד' עמך ותעלה מעלה מעלה כאוו"נ ונפש רבך הדו"ש פק"ק באכיהאלד נ' לסדר בא תרס"ו לפ"ק. **אליעזר דייטש.**

— סימן קי"ג —

בימי הספירה, יתברך מהנותן עוז ותפארת, כבוד הרב הגדול חריף ובקי וכו' כש"ת מו"ה **פנחס יאקאבאוויטש** נ"י מעיר **ווישנאוויטץ** יצ"ו:

אם אמנם לא ידעתיו וכו' אולם לאשר על דברי תורה בא אמרתי להשיבו בקיצור עכ"פ. — ע"ד קושייתו לדעת הקצה"ח סימן ל"ו ס"ק ב' שכתב דבדיני ממונות כיון דעדות מיוחדת כשר כמבואר בחו"מ סימן ל' א"כ הה"ד בנמצא אחד מהן קרוב או פסול נתבטל העדות, אמנם בדיני נפשות דעדות מיוחדת פסול א"כ היכא שקרוב או פסול ראה ג"כ העדות ולא נצטרפו כאחד לא יוכל לפסול הקרוב או פסול שאר העדות הכשרים דצירוף קא"פ אינו מועיל לפסול בדיני נפשות היכא דהיה עדות מיוחדת, כלומר דהקרוב לא נצטרף כאחד, והנה כפי הנראה מדברי הרמ"א בחו"מ סימן ל' סעיף ו' ובאה"ע סימן י"א דלענין לאסור אשה על בעלה ג"כ עדות מיוחדת מהני עיי"ש בח"מ ס"ק ז'. ועי' טו"ז מהד"ק אה"ע סימן פ"ב בד"ה שמירת היתר השלישי שחילק ג"כ על שו"ת מהר"א ששון וס"ל דלאסור אשה על בעלה מהני עדות מיוחדת ג"כ וא"כ הה"ד דקא"פ מהני לפסול העדות לדעת הקצה"ח הנ"ל, א"כ קשה מאי פריך הגמרא מס' סנהדרין (דף מ"א ע"א) אשה חברה דמקטלא היכא משכחת לה כלומר דיכולין לומר לאוסרה על בעלה באנו וכיון דעדים לא מקטלי איהו כמי לא מקטלא הא משכחת ע"י עדות מיוחדת והיה אחד קא"פ כלומר חוץ השנים דלענין מיתה שפיר מהני עדותן כיון דהפסול לא יוכל להצטרף עמהם א"כ אינו פוסל עדות הכשרים ולענין לאסור אותה על בעלה נפסל כל העדות ע"י צירוף קא"פ וע"כ להורגה באו ומאי פריך הגמרא, כך הוא תוכן קושייתו בתוספת ביאור קצת והוא לכאורה קושיא מסכנת. והנה זה לא זמן כביר נדפס ספר תורת יחזקאל (מהגאון מו"ה **יחזקאל** ז"ל שהיה אב"ד בק"ק **אונסדארף**. הובא כמ"פ בשו"ת חתס"ו) וראיתי בחידושיו למס' מכות ו' ע"ב שהרגיש ג"כ בזה עיי"ש, והטוב"י עלמו שם בסוף היתר הרבעי בד"ה וכ"ל להביא ראיה הרגיש כעין זה לענין קבלת עדות שלא בפני בע"ד מהך סוגיא דסנהדרין עיי"ש, ודו"ק:

ונ"ל ליישב קושיית מעכ"ת נ"י בדרך פשוט אחרי העיון קצת דהנה א"כ לא משכחת באשה חברה דמקטלא רק אם היה שם ג"כ קרוב או פסול דבלא קרוב או פסול לא משכחת כלל חיוב מיתה לגבה משום דיכולין לומר רק לאוסרה על בעלה באנו א"כ עיקר העדות שמועיל להרוג אותה הוא רק משום שקא"פ היו ג"כ שם ורואו המעשה וזהו דבר שאי אפשר להאמר דהאיך אפשר לומר שכל עיקר העדות לענין מיתה לא נתקיים בלא קרוב או פסול וא"כ האיך אתה קורא אותם פסולים לענין זה והאיך נוכל לאחוז החבל בתרי ראשים לומר דהעדות לא יוכל להגמר רק ע"י קרובים או פסולים ובאופן אחר אי אפשר לגמור העדות וזהו דבר שאין הדעת סובלתו כלל לומר שהתורה לא יכלה לחייבה מיתה בלא עדים פסולים דעדות הכשרים לחודא בלא פסולים לא יועיל כלל וזהו נגד הסברא דעיקר גמר חיוב מיתה לא יבא רק ע"י פסולים בצירוף הכשרים ומשו"ה פריך הגמרא שפיר האיך משכחת דמקטלא, ובספר הנ"ל כתב באמת שיש לדחות קושיא הנ"ל ואפשר שכוון ג"כ למ"ש דאין זה מהסברא לומר דהב"ד לא יכולים לחייבת מיתה רק ע"י הפסולים ג"כ, ככ"ל ביסוב קושייתו והוא נכון בסברא בס"ד, ועי' שו"ת משאת בנימין סימן כ"ב שהאריך ג"כ דלעדות נשים ג"כ עדות מיוחדת כשר עי"ש, ודו"ק [ועיין שו"ת הגאון ר' עקיבא איגר סימן קל"ח שהקשה ג"כ הא יכולין לומר שהיה עדות מיוחדת] — ויען כי בזה הרגע נודעתי וכו' ואכני נחפז לדרך וכו' ע"כ אסיים פה והנני דו"ש ומוקירו בלתי מכירו, **אליעזר דייטש.**

— סימן קי"ד —

משה שפיר קאמר, סבר וגמר, הוא הרב המופלג בתו"י החריף ובקי כפלא עשה פלא ידיו רב לו וכו' וכו' מו"ה **משה גרינבערג** נ"י, בק"ק **מיהאלאוויטץ** יע"א:

יקרתו הגיעני ואם אמנם כי כעת בתחלת הזמן אין לי פנאי להשיב בפרט בענינים שאינם נוגעים להלכה, בכ"ז למען חבבותיי גבן, וגם כי הוא נכד לאדמו"ר הגאון

הגאון האמיתי וכו' מו"ה **אהרן** זצ"ל (בעהמח"ס דעת סופר), אכתוב לו בקיצור למען יראה כי עמדתי על דבריו:

מ"ש ביסוד קושי' הפלתי סי' ק"י לר"ל למה אין מתענים שני ימים יוכ"פ, ואי משום סכנה הלא יוכל לאכול פחות מכשיעור, והאריך עפ"י הירושלמי דר"ל מודה ביוהכ"פ יואל לעיין בספרי תבואות השדה חלק שלישי בסוגי' דח"ש אשר הארכתי ג"כ בס"ד לפרש כל דברי הירושלמי שם, ומלבד זה קשי' לק"מ דהרי מבואר שם עכ"פ דמודה ר"ל בעתיד להשלים וא"כ כל שמכוין לכך אפי' אם ישהה כדי אכילת פרס ויותר כמי ח"ב ועכ"פ אסור מה"ת, וכה"ג כתב המג"א בסי' רכ"ו ס"ק ט' לענין ד' אמות כשעומד לפוש רק כדי להתיר לא מקרי עומד לפוש, ועיי' במחה"ש ס"ק ס' שמ"ע ס"ק ו', וה"כ מה שאוכל ח"ש כדי שיהי' מותר לו לאכול יותר אסור מה"ת עכ"פ לר"ל כמי, ככ"ל פשוט, — ((ועיי' וילקט יוסף מחברת ראשונה סימן כ"ו אות ב')):

ובעיקר קושי' ירושלמי למה לא תקנו חכז"ל ב' ימים יוכ"פ, נ"ל עוד לתרץ באופן אחר דהנה חכז"ל ודאי חשו בכל תקנתם שלא יבאו עכ"פ על ידיהם לזלזל באיסור תורה ח"ו ואע"ג דיכולים לעקור אפי' ד"ת היינו בשב ואל תעשה, משא"כ אם יש חשש שע"י תקנתם יעברו על ד"ת בקום ועשה אפי' אם הי' חשש רחוק לא תקנו, והרי חכז"ל לא תקנו לברך על הסוכה בשמיני ספק שביעי דלא ליתי לזלזולי בי' בשמ"ע עי' ברי"ף שם, ויש לנו בזה אריכות בס"ד במקו"א, והנה א"כ ודאי מה שתקנו חכז"ל בכל מקום לעשות יו"ט שני ולא חשו שמא ע"י יבאו לזלזל ביו"ט ראשון ע"ז ליכא למיחש כיון דמסתמא ודאי יזהר גם ביו"ט ראשון דמהי תיתי יבא להקל כיון ששומר גם יו"ט שני ואדרבא אם הוא רואה שחכמים החמירו כל כך בחילול יו"ט והולכו לשמור עוד יום אחד משום ספק יו"ט ראשון גם הוא יחוש לשמור יום ראשון במכ"ש, משא"כ לענין יוכ"פ אם נחוש למחרת יוכ"פ שהיום יוכ"פ א"כ אתמול הי' ערב יוכ"פ והי' מצוה לאכול וא"כ אע"ג שהוא רק ספק מ"מ יהי' סבור שאפי' אם יזלזל קצת לענין תענית יוכ"פ דלמא עושה מצוה באכילת ערב יוכ"פ ולכך אפי' אם רק על צד אחד מיני אלף יוכל להזדמן שיבא ע"י תקנתם לידי תקלה ח"ו לא תקנו חכז"ל, ודו"ק היטב, ועיי' שו"ת מחנה חיים ח"ג סי' מ"ד מה שחקר לענין בל תוסיף אי מתענה גם ביום מחרת יוכ"פ, וכה"ג כתבו האחרונים דמשו"ה לא תקנו לברך על הסוכה בשמיני ספק שביעי כדי שלא יעבור על בל תוסיף, ובאמת דעת הראב"ה משו"ה דישיבה אסור בשמיני משום שאין היכר ע"י ברכה ויעבור על בל תוסיף, ועיי' בנוב"י מהדו"ק לאו"ח סי' מ' מ"ש בזה, עכ"פ כיון שיש איזה טעם שלא לחוש גבי יוכ"פ לספיקא דיומא לא תקנו חכז"ל, (ועיי' מג"א סוף הל' יוהכ"פ מ"ש בזה, והרואה יראה שאין בכלל דבריו דברינו), ודו"ק היטב, — ועל יתר הדברים עוד חזון למועד אי"ה כי כעת אני טרוד מאוד בענינים אחרים ויהי' לו בזה רב שלום ועונג כאוו"כ היקרה ונפש הדו"ש באהבה, — באכיאחד יום ג' לס' ואגדלה שמך שנת תרנ"ח לפ"ק, **אליעזר דייטש.**

— סימן קט"ו —

באסר' חג סוכות (כ"ד תשרי) יומא דהילולא של מחו' כבוד הרב הגאון העצום המפורסם מו"ה **אברהם ליב הכהן** זצ"ל (שהי' אבדק"ק **בערעגסאז** ואח"כ בק"ק **ה' מאד** יצ"ו) עיינתי בספרו **שו"ת קול ארי'** וראיתי שם בסי' ק"ד שהקשה על שיטת ר"ת בתוס' מס' יבמות (דף ל"א ע"ב) ד"ה דחזו בכתבא שכי דדווקא אלם שאינו ראוי להגדה ממעטינן מעדות בכתב משא"כ עדים שיכולין להעיד בפה יכולין לשלח עדותם בכתב ג"כ דכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת עיי"ש, וקשה לפי"ז דמשמע במס' ב"ב (דף פ"א ע"ב) גבי קריאת פרשת בכורים דאם אינו ראוי מחמת איזה איסור אע"ג שיכול לקרות מקרי ג"כ אינו ראוי (עיי"ש דשם אינו ראוי לקרות מספק שלא להפקיעם מתרומה ומעשר) וא"כ הכא גבי עדות בכתב הו"ל עדות שאא"ל דאם יזמו אותם הרי לא היו ראוים להעיד בע"פ משום איסור לא תענה א"כ איך יוכל להכשיר עדות בכתב דהרי אי אתה יכול להזימה דאם העדות שקר הרי לא יכלו להעיד בע"פ משום איסור לא תענה, והאריך שם אי בעינן מה"ת עדות שאא"ל עיי"ש, והביא ג"כ חקירת השאג"א סי' ו' מי שעומד בתפלה ושמע קדיש או קדושה אי אמרי' כה"ג ג"כ שומע כעונה כיון דאינו רשאי לענות משום הפסק בתפלה:

ולענ"ד נראה דגבי עדות שבכתב לא שייך כלל לומר דלא הוי עדות שאא"ל משום דאם עדותן שקר לא הי' יכולי' לומר בע"פ דלא דמי כלל דלא אמרי' דמחמת איסור ג"כ לא הוי ראוי לבילה רק בדבר שהדבר יכול להיות כמו בכורים דהפירות יכולים להיות בכורים רק דלקרות אינו ראוי משום גזירה דלא לאפקינהו מתרומה ומעשר כה"ג אמרי' שפיר דלא ראוי לקריאה מחמת איסור כיון דאם הי' קורא מ"מ לא הייתו יכולין לומר שאותה קריאה אינו כלום שהרי קרא עכ"פ רק שעשה איסור שעבר על גזירת חכז"ל שאמרו שלא לקרות א"כ אינו ראוי לבילה מקרי וכן בעונה קדיש באמצע תפלה ג"כ עשה איסור במה שהפסיק בתפלה שפיר י"ל דמקרי אינו ראוי לבילה כיון שעיקר האיסור הי' הקריאה (אי לאו דאמרי' כיון שרק איסור אחר גרם לו שאינו רשאי לענות לא מקרי אינו ראוי לבילה, עיי"ש בשאג"א), משא"כ הכא, בעדות בכתב אם הוזמו ונמצאו שקר אטו האיסור הוא רק בע"פ דנימא דאינם יכולים להעיד בע"פ משום איסור לא תענה הא כל גוונא דנהכי עדותן אם מעידים בשקר עוברים בלא תענה וא"כ איך נוכל לומר שאינם ראוים להעיד בע"פ משום לא תענה הא לפי ההנחה דס"ל דעדות בכתב ג"כ מהני א"כ בכתב ג"כ עוברים משום לא תענה וא"כ איך נוכל לומר דעדותם בטל משום דאינם ראוים לבילה להעיד בע"פ משום לא תענה וא"כ לא נחשוב עדותם בכתב לשום עדות דזהו אינו דהא דאין רשאים להעיד בע"פ הוא רק משום שהוא שקר וא"כ בכתב ג"כ אינם רשאים להעיד בשקר כיון דעדות בכתב מועיל וא"כ ל"ש לומר דהוי אינו ראוי לבילה להעיד בע"פ דהא בכתב ג"כ אינם רשאים להעיד בשקר, וא"כ שפיר ס"ל לר"ת דדווקא אלם חשיב אינו ראוי להגדה כיון שבאמת אין לו כח להעיד בע"פ משא"כ מי שיש לו כח להעיד בע"פ אינו מעכב ההגדה דראוי לבילה הוי מה תאמר שאם שקר העיד אינו ראוי להעיד בע"פ הא כה"ג שהוא שקר גם בכתב אינו ראוי וא"כ אין שום חילוק בין בכתב לבע"פ משא"כ בעניית קדיש באמצע התפלה דשם עיקר האיסור הוא ההגדה דהיינו מה שמפסיק באמצע התפלה שפיר ס"ל להני פוסקים דמקרי אינו ראוי לבילה אמנם גבי עדות לא נוכל לומר דמקרי אינו ראוי להגדה כשהוא שקר דשם אין האיסור משום ההגדה בעצמו רק משום שהוא שקר ואותו האיסור יש עליו אפי' בכתב כל דמהני עדות בכתב וא"כ שפיר ראוי להגדה מקרי ולא קשה על ר"ת, ודוק היטב כי הוא נכון לחלק בין אם האיסור מצד הדיבור עצמו דשפיר מקרי אינו ראוי לבילה אם עושה איסור בדיבורו ובין אם האיסור הוא רק מחמת שהוא שקר ואין הדבור גורם האיסור רק דבר אחר גורם דהיינו מחמת שהוא שקר ואותו איסור אין הדבור גורם שפיר מקרי ראוי לבילה בכתב כיון שיכול להגיד בע"פ ג"כ, ודוק היטב, ועיי' בספרי חזקת השדה בהגהות שם סי' פ"ה שהארכתי קצת בהא דכל הראוי לבילה, עכ"פ הכא גבי עדות וודאי לא נוכל לומר שאינו ראוי לבילה אם הוא שקר דאם הוא שקר בין כך ובין כך עדותו לא הוי כלום ואין האיסור מכח ההגדה דווקא, ודו"ק היטב: **אליעזר דייטש.**

— סימן קט"ז —

שפעת שלום וחיים וברכה לכבוד אהוי הרבני המופלג בתוי"ש החרוץ בר אבהן ובר אוריין וכו' מו"ה **משה אברהם סופר** נ"י בק"ק **טשארנא** יל"ו:

את מכתבו היקר קבלתי, וטרוד אנכי כעת בעניינים שונים, אבל יען כי הוא בנו של ידידי"פ הגאון האמתי כקש"ת מו"ה **זוסמאן סופר** זצ"ל האבדק"ק **פאקש** יל"ו אשר כעיס הי' לי חברתו, ודבוק הייתי באהבתו, אמרתי להשיבו עכ"פ בקיצור אמרים ע"ד שאלתו כי לפני איזה שנים נשלח לו רצועות של תפלין מאיש א' מתושבי ירושלים תו"ב (כי כן דרכם לשלוח מתנות כדי ליהנות אותם עבור זה כידוע) אולם נשכח ממנו האדרעסקא של המשלח, לזאת כפשו בשאלתו מה לעשות עם המעות או עם הרצועות, ומע"כ נ"י נשא ונתן בזה אם נוכל לומר שמסתמא כבר נתיאש, הנה אם היינו יכולין לדון מע"כ נ"י כמו בע"ח שחייב להמשלח שעלת הרצועות יש ספק גדול אם מהני יאוש, וכבר האריכו בזה הפוסקי' דמדברי הרמ"א בחו"מ סי' קס"ג סעיף ג' גבי קהל שהלוו לשר ונשמע דיאוש מהני בחוב ג"כ, אמנם יש פוסקים חולקי' ע"ז דיאוש לא עדיף מהספקר והפקר לא מהני בדבר שברשותו וכמו כן לא מהני יאוש, וכבר האריך בזה גם בשו"ת שואל ומשיב מהדו' ב' ח"ב סי' קע"ג עיי"ש, אמנם בכ"ד נ"ל פשוט שמע"כ נ"י אין לו דין בע"ח כלל שהרי לא נתרצה תיכף ליקח הרצועות ולכל היותר לא חייב יותר רק שומר חנם הוי כמבואר בחו"מ סי' רל"א, וא"כ כיון דהוי רק שומר וכל פקדון הוי ברשות בעלים שפיר היינו יכולין לומר דמסתמא כבר נתיאש, רק אע"ג דיאוש מהני מ"מ צריך להחזיר הדמים, וכבר האריכו בזה הפוסקי' דלענין ברכה אפי' למאן דלא פוסל מתשב"ע מ"מ אין לברך (עיי' תוס' מס' סוכה ל' ע"א ד"ה הא קיה שכתבו בפירוש דאין לברך אפי' היכא דקני לי' כל דאיכא לד איסור עיי"ש) אמנם בכ"ד נ"ל פשוט כיון שמע"כ נ"י לא פשע כלום ורוצה לשלם רק שאינו יודע מקום המשלח א"כ כיון דמלינו אפי' בגזלן דסגיא בעושה צרכי רבים במס' ב"ק ברייתא מפורשת (דף צ"ד ע"ב) ושאין מכירין יעשה מהם צרכי צבור, ושם (בדף קי"ט ע"א) גבי גזלן נאביו ואין לו יורשים דיכול לשלם אפי' לארנקי של צדקה, והנה הטעם דיעשה צרכי רבים הוא משום שיוכל להזדמן שגם הנגזל יוכל להנות ממנו עיי' בחו"מ סי' שס"ו ובנאה"מ שם ס"ק ה' וא"כ בכ"ד מסתמא זה המשלח נהנה מקופת הכולל בירושלים ואם ישלח לשם המעות יפיל גם לחלקו מזה, ובסו"ע חו"מ סי' שס"ז סעיף ה' הביא ג"כ הך דר' יוסף במס' ב"ק קי"ט דאפי' לארנקי של צדקה רק שכ' שם שצריך להודיע והיינו שלא יחזיקו לו טובה בחנם, וא"כ מכ"ש בכ"ד שמע"כ נ"י לא פשע כלום וודאי סגיא שישלח המעות לקופת הכולל בירושלים ויכתוב להם שאיש א' שלח לו רצועות ואולי יוכלו לבא על המחקר למי צריך ליתן לו המעות, ואפי' אם לאו, עכ"פ יהנה הוא ג"כ או בני ביתו מן המעות, ומע"כ יוכל ליקח הרצועות ולקשרם בתפלין ולהניחם בלי שום חשש ופקפוק ככ"ל ברור עפ"י שיטות הפוסקים בס"ד, — והנני בזה הדו"ש והנלע"ד כתבתי בחפזי פק"ק באניהאד יום ד' לס' ודי ברך את אברהם כ"ד חשון שנת תרס"ה לפ"ק,

אליעזר דייטש,

— סימן קי"ז —

החיים והשלום וכיט לכבוד הרב האברך החו"ב וכו' מו"ה **אלימלך פריעדלאנדער** נ"י, בק"ק ליזענסק (גאליציען) יע"א:

ביום אתמול הגיעני מכתבו ויאמין לי כי רבו טרדותי כן בלימוד השיעורים כסדרן עם הישיבה הגדולה המבקשים תפקודם מדי יום ביומו והן בשאלות דבר ד' זו הלכה למעשה וכמעט אין פנאי להשיב על פלפולים רק יען הדבר נוגע לספרי אמרתי להשיב לו על קצת דבריו ובקיצור, — אשר הקשה עמ"ש בספרי חלקת השדה אות כ"ח בטעם דאין עונשין מה"ד משום דק"ו אין יכול לפשוט ג' מדריגות לאיסורא ולעונשין, ותמה מע"כ נ"י ממס' סנהדרין (דף ע"ג ע"א) דיליף בק"ו ברודף אחר חבירו להורגו שניתן להצילו בנפשו מנערה המאורסה, ופריך וכי עונשין מה"ד, והא התם כמי איסור כבר ידעט וא"כ שפיר שכל לומר דהק"ו בא לעונשין? כך הוא תו"ד, אולם לא קשה מידי, דלולא שהי' לנו ילפותא דניתן להצילו בנפשו לא הי' ידעינן שום איסור או חיוב כלל על הרודף דכל העונשים שבתורה אינם רק למי שעבר כבר על איסור משא"כ מי שרודף לעשות איזה איסור הו"א דיש להמתין למה דאמרי' במס' שבועות (דף מ"ו ע"א) עבד אינם דגזים ולא עבד, א"כ כיון שזהו הרודף לא עשה עדיין שום מעשה בנפשו של הנרדף מנא תיתי לומר שיהי' רשות להרוג אותו בעוד שלא עשה עדיין שום מעשה רק דרוצה לילף ק"ו מנערה המאורסה, ע"ז פריך שפיר אין עונשין מה"ד ומשו"ה מסקי' דרק מהקישא לנערה המאורסה ילפינן דאע"ג שלא נעשה עדיין האיסור מ"מ גלי הקרא דכל שיש מושיע לה בכל דבר שיכול להושיע דניתן להצילו אפי' בנפשו וא"כ אין מקום לקושייתו דאיסורא שאני מלא תרצח, דזהו אינו דעכ"פ קודם שעשה איזה מעשה לא הוי נשמע שום איסור עדיין ואמרי' שפיר דמנא ק"ו לא הי' ניתן רודף להצילו בנפשו רק משום הקישא, ודו"ק, — על יתר הדברים אשיב לו עוד אי"ה כשאפנה קצת, וכעת לא באתי רק שלא להשיב פניו ריקם, — והנני דו"ש פה באניהאד אור ליום ג' לס' ברכת שמים מעל שנת תרס"ב לפ"ק,

אליעזר דייטש

— סימן קי"ח —

בימי שמחה ואורה, ירום ד' קרן התורה, לכבוד אהו' ידידי"פ הה"ג מצוה ומגדול חריף ובקי כפלא עיניו כיונים על אפיקי הש"ס ראשונים ואחרונים חילו שנונים ידיו רב לו בעמק הלכה כש"ת מו"ה **משה גינז** נ"י האב"ד ק"ק בי' **קערעסטור** יל"ו.

נעימות ימינו הגיעני מגלה עפה משולפת ספידים בשריותא דהאי גברא עלוב „חיים בן יוסף" להתיר לו לישא אשה על אשתו, ותוכן העניין הוא כי אחרי שני שנים אשר הרחיק ממנה כדור ועזב אותה בארץ אמעריקא ראו שני עדים כי הנקיה וולד ממדינה וא"כ בתר שילדה בזנות ושלח לה גט מכאן ולא הי' יכול השליח למסור לה מחמת שמונחת בבתי החולים (שפיטאל) ואין מניחים ליכנס אצלה כי היא חולה בחולה המתדבקת אשר שכיח אצל זונות ומופקרת עפ"י עדות הרופאים, והדר"ג נ"י האריך ברב כחו וגם הציע לפני דעת כמה גדולי מדינתינו ובתוכם כבוד ידידי"פ הגאון אבדק"ק **טאלטשאווא** נ"י והגאון אבדק"ק **סעמיהאלי** יל"ו להתיר, ובקש ממני לחוות דעתי גם אני, והנה אם לומר כבר האריכתי בעניינים אלו בכמה מקומות בס"ד, וגם הדר"ג נ"י לא הניח כמעט דבר אשר לא העיר עליו השייך לאותו עניין, מ"מ לאולי אלך אי אפשר ואכתוב בקיצור:

הנה מ"ש בשם גדול אחד שיותר טוב הי' שהאשה במקום שהיא שם תעשה שליח קבלה בפני שני עדים לקבל הגט וגיד שליח בעלה, לא ידעתי למה נכנוס עלתים לפרצה דחוקה לעשות בעניין גט להתיר אשת איש מה שיש

בה מרי תוהי, חדא דבכל עיקר שליח קבלה אין נוהגין בזמנינו דחיישינן לחומרא דרמ"א באה"ע סי' קמ"א סעיף כ"ט שלא לגרש ע"י שליח לקבלה, ואע"ג דבשעת הדחק גם עכשיו נוהגין ע"י שליח לקבלה מ"מ עכ"פ עוד עומד מדינו שיטת היש אומרים שהביא המחבר שם סעיף א' דאין לעשות שליח לקבלה לקבל מיד שליח בעלה ואע"ג דכאן לא שייך הטעם משום בזיון דבעל כיון שהבעל אינו מקפיד כמה שהעיר בזה הדר"ג כ"י מ"מ איכא החשש משום אגרא הבא לאחר מכאן כמ"ש שם הב"ש ס"ק ד', ויהי' איך שיהי' אני רואה בכאן שעת הדחק לדחוק להתיר ע"י שליח לקבלה בכה"ג בדבר שאינה ברור אם האשה זאת תהיה ראוי' עוד להנשא כלל אפי' אם תתרפא כיון שחולה כזאת ראוי' לחזור ג"כ, עכ"פ א"ל ליכנס לדחוקים כל שיש לפנינו היתר ברור להתיר שאין מכבלי העיגון בלא זה כמה שנבאר בס"ד. דהנה בכ"ד פשיטא שאסורה לבעלה אפילו אם תתרפא. דאע"ג בגביית עדות היה שלא בפניה ונ"מ הרי אפילו לכתחלה מקבלים עדות שלא בפני בע"ד אם היה הבע"ד חולה כמבואר בחו"מ סימן כ"ח סעיף ט"ז וה"נ כיון שהיא לא היתה יכולה לבא לפני הב"ד הרי יכולים לקבל העדות שלא בפניה ג"כ וג"כ עדות כי הא' שראו שהניקה וולד הוי רק גלוי מילתא בעלמא, כמ"ש הדר"ג כ"י ג"כ במכתבו, ובדבר שגלוי וידוע לכל א"ל דין עדות וכה"ג כתב החתם"ס ח"א לשו"ת אה"ע סימן ק' דבדבר שיש לומר אן סהדי לא מפסל מטעם צירוף קרוב או פסול, והארכתי בזה במקו"א (עיין בספרי ח"ד שער ג' אות י"א, ודו"ק) והנה לומר דמ"מ אפשר שמותרת לו דדלמא היתה אנוסה זה ג"כ אינו, חדא כמ"ש הדר"ג כ"י דאונס הוי מיעוטא, ועוד אילו היתה אנוסה היתה עכ"פ טוענת הכי [כמ"ש התוס' מס' כתובות (דף ט' ע"א) לענין מוכת עץ דהוי טוענת שם בד"ה ואב"א] והיתה מוציאה קול שאנסה לכסות בשתה וקלונה והיא לא עשתה הכי כל ימי עבורה וודאי היא זונה שלופה, ועוד דהא עכ"פ לא שכיח אונס כל כך שתבא לידי חולה. כזה אשר אינו שכיח רק במופקרת כמ"פ, ולחוש שנאנסה כל כך הרבה פעמים עד שנפלה לידי חולי כזו, זו דבר שאין הדעת סובלתו כלל וכלל, וא"כ ליכא הכא חשש אונס כלל, ובר מן דין הרי הבעל יכול לומר אין מאמינך שנאנסת, ובדבר מבוער גם בזמן הזה יכול לומר שמאמין לדברי העד כמו שהיא נאמנת ביש רגלים לדבר לומר טמאה אני לך כמבואר בהג"ה באה"ע סימן קע"ו סעיף ו'. ועוד אפילו אם באמת היתה אנוסה אין מחוייב הבעל לדור עוד עמה אפילו אם תתרפא דמחמת מאוסה בעיניו וגם יש חשש סכנה בזה שנקל יכול החולה לחזור עליה, ועי' בשו"ת שואל ומשיב מהדורא תליתאי ח"א סימן י"ט שכתב דכל שיש לה חולה המתדבק ל"ע אפילו אם לא באה לה ע"י פשיעתה מ"מ אין מחוייב לדור עמה, מכ"ש הבא שבא לה ע"י פשיעותה מ"מ אין מחוייב לדור עמה מכ"ש הכא שבא לה ע"י פשיעותה, והנה כבר ראו עיניו גם מ"ש בשו"ת המדת שלמה סימן ד' לאה"ע דהיכא שאסורה עליו לא שייך כלל איסור ב' נשים והוא מדברי שו"ת מהרי"ק סימן קמ"א, וראיתי בשו"ת להגאון ר' יודא אסאד ח"ב סימן ל"ד ל"ה שהביא שם שו"ת אחת מהגאון חתם"ס שרצה להתיר אפילו בלא מאה רבנים בכגון מרשעת אחת רק שאח"כ חזר בו והורה שיתירו ע"י מאה רבנים דווקא מ"מ שם אינו. מבואר שהיתה אסורה עליו ובאם אסורה עליו וודאי מדינא א"צ מאה רבנים וראיתי בשו"ת מהרי"א הלוי ח"ב סימן ע"ה שהביא ג"כ בכה"ג שאסורה עליו אע"ג דיש להתיר לו לישא אחרת אפילו בלא מאה רבנים מ"מ על פי המנהג נוהגים שאין להתיר בלא מאה רבנים עיי"ש:

וזה רבות בשנים אשר העליתי ((עיי' לעיל סימן ק"ח)) בעת שנבוכו בה אזה חרם חמור אם לגרש בע"כ או לישא אחרת, ואמרתי דאע"ג דלכאורה לישא אחרת חמור דבכל שעה עובר באיסור החרם מ"מ כיון שמצינו בהרבה מקומות דהיכא דקיל ליה יותר לעבור החמירו חז"ל טפי (וכה"ג כתב הש"ך ביו"ד סימן ל"ח ס"ק ט' בשם הר"ן עיי"ש) וא"כ כיון דקל לו יותר לגרש בע"כ מלישא אחרת דלאו כל יומא מהדרא ליה אשה שתרצה להיות צרתה בצדה לא החמירו כל כך והלכך היכא שיש לו טעם נכון לישא אחרת לא היה אסור מדינא רק משו"ה הצריכו מאה רבנים מפני הפרוצים שלא יעוללו בנשיהם לכך הוצרכו לעיין בזה ע"י מאה רבנים, ועי' היטב בלשונו הזהב בשו"ת מהריק"ו סוף סימן ק"א ודו"ק, והנה כיון שהחתם"ס ח"א אה"ע סימן ג' הצריך גבי גרושה לכהן, אע"ג שבוודאי אסורה לו מ"מ הצריך להיות מאה רבנים, א"כ בכ"ד נמי אין להתיר בלא הסכמת מאה רבנים עכ"פ ע"י מאה רבנים אין שום ספק שבעולם להתיר לו לישא אחרת, וראיתי בשו"ת שואל ומשיב מהדו"ת ח"א סימן י"ט שהעלה דבנושא אחרת איכא נמי איסור על האשה שמשגת גבול חברתה משא"כ בתגרש בע"כ אין שום איסור על האחרת שנושא אח"כ עיי"ש, אמנם כל זה היכא שמותרת לו רק דאיהו לא מתדר ליה עמה אז שייך לומר שהאשה השניה משגת גבול לראשונה דאפשר אם לא היתה מזדמן לו אחרת היה כופה עצמו והיה דר עם הראשונה משא"כ בכ"ד שאסורה לו וגם היא בחזקת סכנה לדור עמה שחולה כזו רגילה לחזור והאיש בחזקת סכנה כידוע א"כ לא שייך השגת גבול לגבי השניה פשיטא שמותר לישא אחרת ע"י היתר מאה רבנים בלי שום חשש ופקפוק כלל, ומהיות טוב יתן הבעל הבטחה שאם תתרפא וביני לביני יתקלקל הגט שכבר נתן שמחוייב לשלח לה תיכף אחר בקשת האשה גט אחר כשר כדי שתהיי מותרת לעלמא בלא שום פקפוק וזהו עדיף טפי ממה שנכניס עצמינו לענין שליח לקבלה מה שיש בו כמה חששות ובפרט מי יודע אם יזדמנו אנשים כאלו שיהיו יודעין ללמדה נוסח עשיית השליח לקבלה ויכל לבא לידי מכשול חומר אשת איש חלילה, ע"כ הנני מצרף עצמי עם הרבנים הגדולים להתיר לחיים בן יוסף קליין מעשאצא לישא אשה אחרת באופן שכתבתי שיקבל על עצמו בח' ושבועה שאם בעת שתהי' ראוי' לקבלת הגט ויהי' הגט זה מקולקל שמחוייב לשלח גט אחר כשר לאבי הראשונה אסתר בת יצחק הכהן — והנלע"ד כתבתי פק"ק באכיהאד יום א' דחנוכה שנת תרס"א לפ"ק.

אליעזר דייטש

— סימן קי"ט —

שלום וברכה, לבחור כהלכה, עורך מערכה, בעמק הלכה, מופלג ושנון חריף ובקי חילו שנונים וכו' מו"ה **צבי הירש מאנן** נ"י, בי"שוב קריוויאן יל"ו:

לנכון הגיעני מכתבו וכו' יברך ד' אותו לישב על התורה ועבודת ד' תמימה כל ימי חייו וכו', ומה שהקשה ע"ד התוס' מס' שבועות (דף מ"ה ע"ב) ד"ה וכי סביר שכתבו דאע"ג דלגבי בעה"ב איכא תרי לאוי בל תלין ולא תגזול חמיר לי' לאינש חד לאוי כתרי לאוי, והרי במס' כתובות (דף ח"י ע"ב) כתבו לחלק דגזלן פסול לעדות מה"ת ולשבועה כשר מה"ת משום דאיכא תרי לאוי אלמא דיש חילוק בין חד לאו לתרי לאוי? ונראה דוודאי מצד הסברא אע"ג שחשוד לעבור על לאו א' לא חשוד על ב' לאוין וכדקיי"ל בכל דוכתא חשוד על הקל אינו חשוד על החמור וא"כ אע"ג שהוא חשוד לגזול אינו חשוד לישבע לשקר דאיכא תרי לאוי כמ"ש התוס' במס' כתובות (שם) בסוף ד"ה

ד"ה ובכולי בעי דלודי' אמנם היינו דוקא אם כבר יודעים בבירור שעכ"פ עבר על לאו א' כמו גזלן אמרי' דאכתי לא חשוד לעבור על ב' לאוין משא"כ הכא במס' שבועות דאמרי' משום בל תלין רמי בעה"ב אנפשיה ומדכר היינו כדי שלא יעבור על ב"ח וע"ז פריך הגמ' וכי שכיר עובר על בל תגזול כתבו התוס' שפיר דליכא למימר גבי בעה"ב איכא תרי לאוי דהשתא קיימינן רק א' כיון דבעה"ב יתן על לבו כדי שלא לבא לידי איסור לזה שפיר כתבו התוס' דאין לחלק בין חד לאו לתרי לאוי דמסתמא אמרי' כמו שירא לעבור על שני איסורים ורמיא אנפשי' כמו כן ירא לעבור על איסור אחד ופריך הגמ' שפיר הא גבי שכיר נמי איכא חזקה וכל זמן דלא ידעינן שכבר עבר על איסור יש לו חזקה לזה כמו לזה ופריך הגמ' שפיר משא"כ לגבי גזלן שנפסיל אותו משום שכבר עבר וודאי יש חילוק בין חד לאו לשני לאוין (ועיי' בספרי שם אות יו"ד מ"ש בכוונת רש"י ד"ה וכי שכיר שכתב "לקבל" שכרו ב"פ עיי"ש, ודו"ק). עכ"פ החילוק נכון בפ"ד דכל זמן שאנו מסופקי' אם עבר על איסור יש לאוקמא בחזקת כשרות לענין לאו א' כמו לענין ב' לאוין משא"כ אם כבר עבר בבירור ורוצים לפסלו ע"ז, שפיר אמרינן דאע"ג דחשוד על לאו אחד מ"מ על שני לאוין לא חשוד כמו דאמרי' בכ"מ חשוד על הקל אינו חשוד על החמור, ודוק היטב כי הוא חילוק נכון בס"ד. — ויותר לא אוכל להאריך כעת כי גם זה המעט כתבתי בחפזי אשר סב"ב עומדים עלי לאמור כלה מעפיך רק מפני כבודו פניתי מעט, והנלע"ד כתבתי פק"ק באניהאד יום ג' פורים קטן שנת תר"ס לפ"ק — והנני דו"ש ושלום מר אביו ידי"נ הרבני הה"ג המפורסם מו' חיים נ"י.

אליעזר דייטש

— סימן ק"כ —

נשאלתי מכבוד ידי"נ הרב הגאון הצדיק וכו' מו"ה **פנחס הכהן שטיינער** נ"י האבדק"ק **איללאק** יל"ו, כמה השיעור ממעות קראנען לפרעון כתובה (ועיניו שפיר חזו בשו"ע אהע"ז סי' ס"ו סעיף ו' ז' ובחיו"ח שם גם בתשו' ליו"ד סי' רפ"ט) והשבתי בזה"ל: הנה העולה מדברי השו"ע שבכתובה צריך להיות כסף צורי ומשו"ה כותבין זוזי מאתן דחזי ליכי מדאורייתא אפי' לדעת הפוסקים דכל כתובה הוא רק מדרבנן מ"מ הזוזי הם דינרים דאורי' עיי"ש חלקת מחוקק ס"ק כ"ג, וא"כ לדעת החת"ס הנ"ל הי' עולה בכתובה ס"ה כתובה נדוניא ותוספת (זולת היכא שהכניסה לו נדוניא יותר) ארבע מאות לוואכ-לינגער, והנה זה דהוא דינר מפורש ברמב"ם פ"י הל' אישות הל' ח' דהוא ל"ו שעורה, ואני שקלתי קראנע א' ויש לה משקל קכ"ה שערים, והנה לפדיון הבן שצריך כ' דנרים צריך כסף נקי כ' פעמים ל"ו עולה אלף ותשע מאות ועשרים וא"כ אם הקראנען הי' כסף נקי הי' די והותר ששה עשר קראנען לפדה"ב כי ששה עשר קראנען עולים שני אלפים (כי ט"ז פעמים קכ"ה עולה שני אלפים) וא"כ בט"ז קראנען יש עוד יותר מעשרים דינרים לפי החשבון כל דינר ל"ו שעורות שאינו עולה רק אלף ותשע מאות ועשרים רק לפי שאינו כסף נקי עכ"פ אין בו מעורב נחשת אחר יותר משליש וא"כ אם לוקחים 22 קראנען וודאי סגי לפדה"ב שבשנים ועשרים קראנען וודאי יש כסף נקי שיעור כ' פעמים ל"ו שעורות (והשליש שחשבנו שהוא מתערובת נחשת או שאר מתכות צריך הכהן להחזיר לו והוא שבעה קראנען) ולפי החשבון הזה יוכל לחשוב בכתובה שהוא עשר פעמים כמו לפדה"ב עיי"ש חו"ח ס"ק כ"ג, ויהי' עיקר הכתובה מאה וחמשים קראנען שהוא עשר פעמים ט"ו קראנען ונדוניא ותוס' ג"כ מאתים ויהי' ס"ה שלש מאות קראנען, כן נ"ל לפי החשבון שדינר הוא ל"ו שעורות:

שוב נתיישבתי שמ"ש שיחזיר לו הכהן שבעה קראנען משנים ועשרים הוא טעות דא"כ לא ישאר לכהן רק ט"ו קראנען שאינו עולה במשקל שעורים רק ט"ו פעמים קכ"ה שהוא שמנה עשר מאות וחמשה ושבעים וכ' פעמים ל"ו הוא אלף ותשע מאות ועשרים, וא"כ חסר עדיין כסף כמשקל חמשה וארבעים שעורות, וע"כ צריך לישאר לכהן ששה עשר קראנען עכ"פ, וכמשקל הזה עשר פעמים לכתובה רק לכתובה כיון שהוא מגיע לחשבון גדול אותו העודף שהעדפנו בהקראנע ששה עשר שהרי לא הי' מגיע לכהן רק משקל חמשה וארבעים שעורות והוספנו לו קראנע שהוא משקל קכ"ה שעורות ויש לו יותר משקל שמנים שעורות רק בפדיון הבן שאינו עולה לקראנע צריך נוותר לו שלא יהי' לכהן הפסד משא"כ בכתובה שעולה בכל ששה עשר קראנען משקל שמנים שעירים יותר יוכל לנכות בכל ששה עשר קראנען סך הנ"ל דהיינו משקל שמונים שעורים ודו"ק, (ומאליו יובן דבכתובה דמגיא בשוה כסף ג"כ יוכל לנכות שליש מהסך הנ"ל היינו הנחשת מה שמעורב במטבע חוץ כסף צרוף), ודו"ק, — ועיי' סוף ספר שו"ת חוט השני שהאריך מאוד בדיני מטבעות:

ודרך אגב נ"ל טעם מה בכתבו סימן למטבעות ע"י משקל שעורים דווקא ולא שערו באיזה משקל אחר? ויש לרמז דהנה הכסף מועיל לפעמים לתכלית גדול שמשתמש בעשרו לצרכי גבוה, ואמר הכתוב חטאך בצדקה פרוק בחסד ואמת יכופר עון. והנה שעורים מלינו שהוא מאכל בהמה דמשו"ה הביאה הסוטה מנחת שעורים לפי שעשתה מעשה בהמה ושעורים מלינו ג"כ שהוא סימן לכפרת עון (עיי' מס' ברכות נ"ז ע"א) הרואה שעורים בחלום סרו עונותיו, והנה המטבעות של כסף דהיינו עשירות יש אדם שעמלו בחכמה ובכשרון ודעת וע"י העשירות זוכה לכפרת עון, ויש שע"י עשירות נמשך ח"ו בהקב"ה כמ"ש, וישמן ישורון ויבעט. ועושה מעשה בהמה ח"ו, לכך שערו המטבעות במשקל שעורים כדי שיתן על לבו שע"י העשירות או שיוכל ח"ו לבעט בהקב"ה או שיגרום לו לשלימות נפשו ולטובתו כמו שעורים שמרמז על שני דברים אלו, וזהו כ"ל רמז נכון לדברי רבותינו אשר כל ענייכם הי' מרמז לדברים גדולים. — והנלע"ד כתבתי פק"ק באניהאד יום ד' לס' ונברכו בך כל משפחות האדמה ג' כסליו שנת תרס"ג לפ"ק.

אליעזר דייטש

— סימן קכ"א —

ישביעהו ד' בשובע שמחות, ורוב ברכות, מדי המוחן השועות, כבוד אהו' חביבי ידי"נ הרב הגאון המפורסם וכו' מו"ה נח **ברוך פישער** נ"י האבדק"ק **עפעריעם** יע"א:

מכתבו היקר הגיעני אשר בו האריך בענין מדידת המקוה וכתענו לא הניח מקום להתגדר כי ענין ראו בכל שו"ת גדולי האחרונים אשר דברו מזה, והנה כאן הוא אחד מן המקומות שאי אפשר לצמצם וצריכין אנו לדבר במדה גדושה כדי שלא יבא ח"ו לידי איסור כרת, והנה יש ב' פנים למדוד או למדוד בנים כמה מים מחזיק החלל והנה בזה המחמיר יותר הוא הגאון מהר"ם שיק ז"ל ליו"ד סימן קל"ט אשר לפי החשבון שלו שיהיה מ"ד אלף וקי"ח אצבעות כמבואר בשו"ע יו"ד סימן ר"א צריך להיות מחזיק מים יותר משלש עשרה איימער דהיינו עוד רביע איי"ל ואלי ויהיה זה עפ"י חשבון שלנו ליטר דכל איימער מחזיק 56 ליטער וילטרך לפ"ז 743 ליטער, אמנם לפי המבואר בשו"ת הגאון ר' יודא אסאד ז"ל ליו"ד א"ל רק כיון איימער דהיינו תשעה פעמים 80 האצבע כפי המדה שהיה אז

אז בזמנו והוא 720 האלבען (ומלות להגיה שם בסימן ר"ד שכתב ת"פ מדות וצריך להיות ת"ש ועשרי' מדות) וא"כ תשעה פעמים 56 ליטער לפי מדה שלנו סגיא שיהיה ט' פעמים 56 שהוא 506 ליטער, ויש חילוק גדול בין השיעור שכתב במהר"ש שיק ובין השיעור שכתב המהרי"א, ומעתה נחזי מה דקמן בפ"ד:

הנה דעת הרי"ף בפרק ערבי פסחים (דף קי"ט ע"א) דחשבינן שיעור מקוה עפ"י בצים וא"כ נמצא החשבון דלוג ששה בצים דרביעית הוא ביצה ומחצה וקב ד' פעמים ששה הוא כ"ד וסאה ששה קבין נמצא בסאה קמ"ד ביצה, וארבעים פעמים קמ"ד, עולה ה' אלפים ז' מאות וששים, ואם נחשוב ביצים דידן לפי שהם קטנים שני ביצים במקום ביצה אחד א"כ צריך הכפל מהסך הנ"ל יהיה סך הכל 11520 ביצים, אמנם לע"ד להוסיף עוד חומרא אחת (משום חומר האיסור) עפ"מ שמבואר בשו"ע יו"ד סימן פ"ה סעיף ה' וסימן ל"ח סעיף ז' דבבצים צריך ששים ואחת לבטל פליטתה והיינו משום שיש ביצים קטנים וגדולים עיין בט"ז יו"ד סימן פ"ה ס"ק י"ב ובש"ך שם ס"ק ע"ז וא"כ ה"נ כיוצא דצריך להוסיף על כל ששים ביצים ביצה אחת וא"כ צריך להוסיף על ששה אלפים מאה ביצים, ועל החמשה אלפים חמש מאות ועשרים אם נוסיף על כל ששים ביצה אחת יהיה תשעים ושנים וא"כ אם נוסיף על הסך 11520 מאה ותשעים ושנים ס"ה 11712 ביצים, ויותר אין מקום כלל להחמיר דלא מצינו שום שורש להחמיר יותר, וא"כ לפי החשבון שעשה מעכה"ר נ"י וגם בסוף ספר שו"ת מהרא"ף נמצא כן דכל עשרים בצים הוא ליטר אחד וא"כ כל אלף ביצים הם חמשים ליטר וא"כ 11712 ביצים הם 586 ליטר פחות מעט עכ"פ הוא יותר ממ"ש בשו"ת מהרי"א ופחות ממ"ש בשו"ת מהר"ש שיק, ועיין בספר שיעורי מצות סימן מ' שם נמצא לפי חשבונו 701 ליטר ושמנה וארבעים צענטי ליטר ולפי החשבון ביצים שכתב הרי"ף ואפילו אם נגבב כל החומרות דהיינו שביצים דידן נתקטנו כפי מ"ש הצל"ח וגם לפי"מ שהוספתי לכל ששים ביצים ביצה אחת לפי דעת השו"ע ביו"ד סימן פ"ה וסימן ל"ח אין צריך רק 586 ליטר וזהו מבואר:

ומעתה נראה החשבון לפי האצבעות, הנה כל אמה הוא כ"ד אצבעות וכ"ד אצבעות הוא ג' רביעי אמה דהיינו $58\ ^1/_2$ צענטי מעטער (כן כתב שם בפירוש בספר שיעורי מצות הנ"ל דאמה של תורה הוא $58\ ^1/_2$ צענטי מעטער) והנה אם נוסיף עוד להחמיר יהיה אמה של תורה כ"ג צאלל דהוא 61 צענטי מעטער להומרא א"כ צריך להיות שיעור מקוה אמה על אמה ברום ג' אמות ולא יותר ויהיה שיעור מקום מ' סאה 23 צאלל אורך 23 צאלל רוחב וגובה 69 צאלל ויהיה ס"ה בתשבורת דהיינו אם נחשוב עפ"י מולטיפליצירען כ"ג פעמים כ"ג שהוא 529, ומעתה אם נחשוב עפ"י מולטיפליצירען כ"ט פעמים 529 עולה ס"ה 36501 וצריך להיות בתשבורת 36501 צאלל וא"כ אם המקוה מחזקת ממש 30 צאלל אורך וגם 30 צאלל רוחב שהוא 900 צאלל צריך להיות גובה המים יותר מארבעים צאלל שיעלה סך הנ"ל בהתשבורת והנה אם המקום מרובע וודאי בקל יותר למדוד עפ"י צאלל ואם יהיה 41 צאלל גובה ובאורך וברוחב 30 צאלל יש לנו מעט יותר משיעור מקוה דשיעור מקוה סגיא שיהיה 36501 צאלל ולפי החשבון הנ"ל נמצא שהוא 36900, רק אם המקום עגול שאז לאו כל אדם בקי לחשוב התשבורת, ועיין שו"ת השב"ן ח"א מסימן קס"ג עד קס"ז שהאריך עפ"י חכמת ההנדסה כיצד מחשבין העגול, ועיין שו"ת מביט ח"א סימן קמ"ג שהובא בש"ך יו"ד סימן ר"א ס"ק ו' (ושם נדפס בטעות ח"ב סימן קמ"ג דהוא בח"א) עיי"ש שהאריך וטרח על המקוה שנשאל והעלה שהיה שם כשיעור עכ"פ יש לנו שני דרכים שבמקום מרובע או ארוך וקצר נוכל לחשוב עפ"י תשבורת הצאלל דהיינו שיעלה ס"ה 36501 צאלל או עפ"י מדת המים שיהיה לפי חשבון ביצים אם נחשוב עשרים ביצים לליטר ואז צריך שיהיו מים 586 ליטר והנה אם נכשיר המקוה עפ"י המדידה כיון שיש במקוה מדריגות והמדריגות אינם עולים במקום חשבון המים צריך שיהי' שיעור המקום שמכיל המים 36501 צאלל חוץ ממקום המדריגות וכן נודה' במקוה שלנו שיהי' שיעור הנ"ל חוץ ממקום המדריגות ונראה בזה שאפי' אם נפסק לומר שכ"ג צאלל מעט פחות מאמה מ"מ יש לנו שיעור מקוה בריוח כיון שיש חוץ ממקום המדריגות ג"כ שיעור הנ"ל, והנה הצגתי כאן שני אופנים למדידת המקוה, עכ"פ כל ערום יעשה בדעת למדוד בשיעור מרווח ואפשר שהמקום שמחזיק, בתשבורת 36501 צאלל הוא מחזיק באמת 13 אימער ומעט יותר כמ"ש המהר"ש שיק ליו"ד סי' קל"ט וא"כ דבריו נכונים לפי חשבון מדידת אצבעות, רק לפימ"ש אם יהי' בתשבורת 36501 צאלל יצאנו ידי כל החששות דאז יש בריוח לפי חשבון אמה על אמה ברום שלש אמות, ולפי חשבון הבצים ג"כ עולה יפה לפי חשבון שלי שבזה ג"כ סלקנו כל החששות דהיינו אם האמת בעשרים בצים הוא אינו יותר מליטר כמה שהעיד מעכה"ר נ"י וכפי"מ שהעיד ג"כ בסוף ס' שו"ת מהרא"ף שהמים שנופלים מעשרים ביצים הוא שיעור ליטר א"כ אפי' לכל החששות בענין בצים ולכל החומרות סגיא שיהי' 586 ליטער והוא מ"מ יותר מכפי מ"ש בשו"ת מהרי"א שלפי חשבונו סגיא שיהי' 9 אימער דהיינו 504 ליטער ומכ"ש שהוא יותר ממ"ש בס' כרם שלמה יו"ד סי' ר"א דלפי דבריו שם סגיא בששה אימער ורבעי עיי"ש, והנה בשו"ת מהרא"ף שם מסיק דאמה של תורה הוא חצי מעטער ואגודל בינוני ששה מיללי מעטער והנה אגודל בינוני ששה מיללי מעטער וודאי אינו יותר מעשרה צענטי מעטער ונראה בחוש שהוא כן וא"כ 23 צאלל שהוא עוד מעט יותר מששים צענטי מעטער וודאי הוי אמה וא"כ עולים שפיר דברינו שכל שיש עפ"י תשבורת 36501 צאלל שהוא השיעור אמה על אמה ברום שלש אמות וזהו הוי ארבעים סאה בריוח וא"כ כל שיש כל כך מים אפי' אם המקוה רחבה יכול להוסיף עליו מים שאובין עד שיגיע המים למעלה מעבורה זרת כמבואר בשו"ע יו"ד סי' קל"ח סעיף נ"ו ובכל מ"ש הוא שיעור מרווח. — והכלע"ד כתבתי פק"ק באכיהאלר יום א' ז' אדר ראשון שנת תרס"ה לפ"ק. הכ"י ידידו הדו"ש באהבה רבה,

אליעזר דייטש

— סימן קכ"ב —

החיים והשלום לכבוד הרב המופלג החרוץ ומפואר וכו' וכו' מו"ה יעקב דושינסקי נ"י האבדק"ק קאסטעל (וועהרן) יצ"ו.

כתבו מגיעני וכו', וע"ד שאלתו באשה שהיתה זקוקה ליבם א' ומת היבם קודם שחלצה אם מותרת לינשא לכהן? הא וודאי פשוט דאע"ג דחלוצה אסורה לכהן כמבואר בגמ' ובפוסקי' והכי קיי"ל להלכה בשו"ע אהע"ז סי' ו' מ"מ אם היבם מת קודם שחלץ לה הוי רק כאלמנה דעלמא ומותרת, ויש להביא ראי' לזה שהרי בשו"ע אה"ע סי' קס"ט סעי' כ"ה איתא חלוצה פסולה פוסלת על האחים ופוסלת לכהונה משמע דוקא כיון שכבר חלצה עכ"פ משו"ה אסורה לכהן משא"כ כשלא חלצה כלל ונפקע זיקתה

זיקתה מותרת לכהן ג"כ שהרי בחליצה פסולה ג"כ מיירי ע"כ בגוונא שאח"כ נפקע הזיקה דא"ל לא נפקע הזיקה עדיין מאי קמ"ל שאסורה לכהן שהרי לכל אדם אסורה כיון שעדיין זקוקה ליבם וע"כ מיירי שלאחר שחלצה חליצה פסולה נפקע זיקתה ואשמעינן שמ"מ לכהן אסורה כיון שעכ"פ שם חליצה עליה, וא"כ ממילא מוכח שאם לא חלצה כלל ונפקע זיקתה כגון שמת היבם ולא נשאר יבם אחר דמותר לכהן ג"כ, והגע עצמך שאם היתה כתיבמי' ממש ליבמה ומת היבם ולא נשאר יבם אחר פשיטא שמותרת לכהן וא"כ לא גרע מה שהיתה זקוקה ליבם לאוסרה משום זה לכהן ופשיטא שמותרת, ועיי' בשו"ע אהע"ז סי' קס"ד באיזה אופן לא אמרו ספק חליצה לכהן, ובאהע"ז סי' ו' סעיף א' פסק בספק חליצה אם עבר ונשאה א"צ להוציא ובסי' ז' סעיף כ' פסק דבספק חליצה ג"כ הוולד ספק חלל ועיי"ש בב"ש ס"ק מ'. ועיי"ש בפת"ש ס"ק כ"ז, עכ"פ היכא שאפי' ספק חליצה איכא כגון שמת היבם ואין כאן יבם אחר שתהי' זקוקה לו פשיטא שמותרת לכהן. והוא פשוט, — והנלע"ד כתבתי פק"ק **באניהאד** יום ה' י"ט סיון שנת תרס"ה לפ"ק. **אליעזר דייטש.**

ואגב אעיר, הנה בס' חליצה להגאון מהר"ל ז"ל כתב בסי' ח' כשצריך לבדוק היבמה אם היא גדולה לא ידבקו אותה נשי הדיינים. וכתב שם הפת"ש סוף ס"ק ט"ו שלא ידע טעם לזה ומ"ש נשי הדיינים מנשים דעלמא שבודקין אותה? וכ"ל הטעם פשוט כיון דהא דאין להדיין ליטול שכר מהחליצה אין זה פשוט כל כך עיי' ברמ"א סי' קס"ט סעיף ב', ואדרבה יש שממליאין היתר שהשכים הנוספים לוקחים שכר הרבה וא"כ נותנים להדיינים השלשה או שלוקח שכר המבעל, הגם שגם זה אסיר כמ"ש הרמ"א שם ועיי"ש בפת"ש ס"ק ה', מ"מ אין הדבר פשוט לאיסור כ"כ, ועכ"פ אפשר שהנשים יטעו בזה שבעליהם יקבלו שכר וא"כ נוגעים בעדותן להעיד שהיא גדולה כדי שיסדרו החליצה ויקבלו שכר ובפרט דנשיהם של שני הדיינים הנוספים שיכולים לקבל שכר וודאי הם נוגעים בדבר כדי שיהנו שכר לבעליהם ומשו"ה הקפיד שלא יהי' נבדקין רק ע"י נשים שאין להם שום צד נגיעה בדבר, כנ"ל ברור טעמו של מהר"ם בס"ד:

— סימן קכ"ג —

החיים והשלום וכ"ט לכבוד אהו' הרבני המופלג בתו"י החריף ובקי הנגיד המפואר וכו' כש"ת מו"ה **יוסף משה ראטה** נ"י בק"ק **ציעשאנאוו** (גאליציען) יצ"ו

מכתבו הגיענו, ע"ד השאלה באחד שהניח לקרן קיימת שני אלפים זהובים שיחלקו הרווחים לעניי העיר על דעת ראשי הקהלה, והנה כעת יש חמשה מאות זהו' כסף רווחים (לאשר המעות היה מונח אצל הגעריכט עד עתה נגלה עלו הרווחים עד סך הנ"ל), והנה בעירכם צריכים גדר לבית החיים לאשר נפרץ החומה והוא גנאי למתים שכלבים וחזירים באים שמה, לזאת עלה על דעת הקהל לעשות מאלו הרווחים גדר חומה לבית החיים, ומע"כ נ"י שפיר ראה בשו"ע יו"ד סי' רנ"ו דאם פירש הנותן שיתנו לעניי העיר אין להם לשנות ברמ"א שם סעיף ד' רק בזה מסתפק לאשר אם הקדים דשלב"ל אם חל איכא פלוגתא בשו"ע חו"מ סימן רי"ב ולדעת הרמ"א שם סעיף ז' שחולק על דעת המחבר וס"ל דגם בצדקה אמרינן אין מקדים דשלב"ל ולא מהני כשמקדים פירות דקל רק דקל לפירותיו וא"כ הכא לדעת המהר"ם אלשיך בשו"ת סימן ז' דמעות לעסקא הוי כמו פירות דקל ולא כמו דקל לפירותיו א"כ הוי דשלב"ל ולא קני העניים, והגם דרבים חולקים על שו"ת מהר"ם אלשיך הנ"ל, הקצה"ח סימן ר"ט ס"ק ד' ועוד גדולי אחרונים, ועיין לפמ"ש המהרי"ט (סימן ס"ג ח"א) דכל שהקדים לעניים שאינם מבוררים הוי כמו לדבר שלב"ל דלא מהני וא"כ לא זכו העניים, כך הם תוכן דבריו:

ואען ואומר, מקודם נברר אם מי שהקדים מעות לעניי עירו אם זה הוי כמו לדבר שלב"ל, הנה בשו"ת מהרי"י קולן סימן ה' כתב ע"ד המעות אשר התנדבו לעניי ירושלים ונתן המעות ביד הגזברים לעשות כאשר יראו בעיניהם וקרה מקרה שראו שהדבר נחוץ לבנות הנהרסות, כתב שם באמצע התשובה, וז"ל: וגם כי לפי"ד יש כח בידם להרבות לעניי זה ולמעט לעניי זה כאשר ייטב בעיניהם בההיא וודאי לא שייך לומר דכיון שנתנו לשמם דלהם לבדם יתן ולא יוכלו הגבאים לשנות דאנן סהדי שהמתנדבים כשהתנדבו לא עלה על דעתם כלל שיזכו אותם העניים מיד רוצה לומר אותם העניים שהיו בירושלים בשעה שהתנדבו וכו' ותדע לך שכן הוא שיש לחלק בין כשגובים לפי שעה לתת לעניים מיד לבין כשגובים כדי לשום ביד הגבאים לחלק לעניים לכשיזדמן לפי העת והזמן, עכ"ל הצריך לעניינינו, ועל שו"ת זאת של המהריק"ו בנה המהרי"ט יסודותיו באבני קדש בח"א סימן ס"ג דכל שלא התנדב לאנשים ידועים לו הוי כמו לדבר שלב"ל, וז"ל המהרי"ט שם כי לא היתה כוונת הנותן לאלו שהיה באותה שעה כי לא היה יודעם ולא מכירם וכו' וכו' ולא תלה הזכיה על אחד מהם, עכ"ל, וא"כ וודאי נסתבר דעד כאן נוכל לומר דהיכא שלא ביר לאיזה עניים הוי כמו לדבר שלב"ל רק היכא שבשעת הפרשה לא ידע שום אחד מהם וכמו שם בסימן כ"ב ובחלק חו"מ סימן כ"ג שאחיניו לוקחי בנותיו לא היו מבוררים עוד משו"ה אמרינן דלא קני, משא"כ הכא בכה"ג שהפריש הרווחים לעניי עירו ומסתמא גם באותו שעה שהפריש היו שם עניים שמכיר אותם וודאי אי אפשר לומר דמשום אולי יבאו אח"כ עוד עניים אחרים לדור בעיר או כשימותו אלו עניים ויצטרכו אח"כ ליתן לעניים אחרים שאינם מבוררים עדיין בגם אלו העניים שעומדים עכשיו יהיו כאינם מבוררים זה וודאי לא מסתבר, והרי הרמ"א שם ביו"ד ג"כ נקט לעניי העיר וכתב שאין יכולים לשנות ומשמע בסתם עניי עיר שלא פירש לאיזה מהם שהרי אח"כ נקט או לעניי פלוני משמע דעניי עיר לא פרט אותם בשמותם ומ"מ לא אמרינן דלא הוי כדבר שאינו מבורר משום דמסתמא עניים קיימו התם ואלו שהם בפנינו עכשיו הרי הם מבוררים, וכן החתם"ס בחו"מ סימן ק"י לא נקט דמקרי שאינם מבוררים רק בעובדא דשם שאשה אחת צותה שבני לומדי תורה ילמדו ועדיין לא נבררו איזה ת"ח ילמדו כה"ג וודאי חשיב כמי שאינו מבורר, עיי"ש בד"ה והשתא בנדון שלפנינו הי' מי שמנדב לעניי עיר ויש שם עניים שהיה מכיר אותם וודאי אין חולק וכ"ע מודי דלא הוי כדבר שלב"ל, ועוד דהכא כיון שהשלים המעות לצורך זה איכא ג"כ מטעם מלוה לקיים דברי המת כמ"ש בחו"מ סימן רנ"ב סעיף ב', ועיין עוד בחתס"ו שם סימן קי"ב שיש חילוק בין אם הפריש הקרן ג"כ אי לא, והנה יש ראיה מגמרא מפורשת דכל דקיימו עניים קמן לא מקרי כמו לדבר שלב"ל אע"ג שלא פירש שמותם בפירוש ממס' ב"ק ל"ו ע"ב דאיתא שם דההוא גברא אמר הוליל ופנגא זוזי הוא לא בעינא כיתביה לעניים ואמר ר' יוסף כבר זכו ביה עניים ושם לא פלפלו הראשונים רק אם יכול להקדים החוב שלא היה בעין, עיי"ש היטב ברי"ף ובמלחמות שם ובשטמ"ק, אמנם משום העניים דלהוי כדבר שלב"ל לא אמרי' כלל כיון דעניים קיימו קמן, ודו"ק:

ועוד דמטעם אחר ג"כ לא דמי נ"ד להך דהמהריק"ו דהתם כשהתנדב המעות נתן ליד הגזברים לעשות בהם כמה שיראה בעיניהם א"כ אם רואים שנחוץ לבנות החומה מותרים וכן המהרי"ט שם סימן ס"ג מיירי שלא היה השנוי בענין שיפסידו העניים ע"י השנוי לגמרי משא"כ

הכא בנ"ד שהעניים יפסדו ע"ז וגם השליש המעות רק שיתנו לעניי העיר בוודאי זכו בהם העניים שהיו אז בשעת הפרשה (ועיין בש"ך יו"ד סימן רנ"ו ס"ק י', וכבר הארכתי בזה בשו"ת אחרת בס"ד ואין לשנות) ומשו"ה לא מלינו בשום פוסק לומר שמי שהפרים מעות לעניים דהוי כלדבר שלב"ל וע"כ משום דלפתם עניי עיר היינו עניים שמכיר אותם בשעתו והוי כדבר מבורר רק היכא שאמר להדיא לשאינם מבוררים אז יש לדון אם חל משום שהוי כלדבר שלב"ל, כנ"ל פשוט:

ב') **ומעתה** באה לדון מכח ההוא דמהר"ם אלשיך שכתב דמעות לעסקא הוי כדבר שלב"ל כמו פירות דקל, ובאמת דבריו תמוהים כמ"ש כבר הקצה"ח סימן ר"ט ס"ק ד', ועיינתי שם בפנים וראיתי שכתב וז"ל: אבל במעות דלא שייך בהו האי טעמא שאין בהם מקום למות כי אין הריוח יוצא מגופן כמו בדקל שאדרבא אין הריוח בא אלא ע"י הסתלק מציאות המעות מן העולם וודאי שאין יכול לשעבדם כלל עכ"ל, וא"כ היינו דווקא כשהריוח בא רק ע"י הוצאת הקרן לגמרי משא"כ עכשיו מי שנותן מעות לשפארקאססא וע"ז נותנים לו שם שטר או קאססא בוך שהוא הקרן דהא הוי כמו באנקנאטען וא"כ הקרן קיים לעולם דמה לי השפארקאססא בוך או הבאנקנאטען מודה גם מהר"ם אלשיך הנ"ל דהוי כמו דקל לפירות ולא הוי דבר שלב"ל, ועוד שהרי המהר"ם אלשיך שם בנה יסודו שלא קנה המעות להרויח בהם משום דהוי קרן לזה ופירות לזה דלא מהני וא"כ בנ"ד שגם הקרן הפרים לעניים רק שנתן רשות לאקרו"ט שהם יחלקו הרווחים כפי ראות עיניהם מ"מ עיקר הקרן שייך ג"כ לעניים גם לדעת מהר"ם אלשיך הוי דבר שבא לעולם, ואחר שעלה כן בלבי חפשתי באוצרן של ספרים ומצאתי בשו"ת מהר"ם שיק ליו"ד סימן רל"ו שכתב שם וז"ל בד"ה ומיהו בנדון לואה הנ"ל אין אנו צריכין לזה שהדי האשה הקדישה לזה שיהיה הריוח לקרן קיימת ואפילו לדעת מהר"ם אלשיך וס"ל דמעות לפירות גרע מדקל לפירות מ"מ הכא עדיף דגם הכי מאות של הקרן הקדישה לזה עכ"ל, ונהניתי שכוונתי לדעת הגדול, והנה א"כ בנ"ד שכבר העליתי דמכח העניים לא הוי כמו לדבר שלב"ל כיון דמסתמא היו שם בשעה שהפרים, עניים כאילו שהיה מכיר אותם ממילא הוי כמבורר, ואע"ג דעניים שיבאו אח"כ לא הוי מבוררים מ"מ כיון שאלו המבוררים קנו, קנו ג"כ אלו שאינם מבוררים דלא גרע ממי שמקנה דבר שב"ל עם דבר שלב"ל דמהני. ברמ"א חו"מ סימן ר"ט סעיף ד', ועיין בספרי חלק חמשי בשער לקוטי שושנים שער ד' באות ל"ג מ"ש בזה, ובספרי חלק שני בסוגיא דדבר שלב"ל הארכתי יותר בס"ד, ובענין מי נקרא אינו מבורר עיין בחתס"ו לחו"מ סימן ק"ב בד"ה ועוד הרווחנו דמשמע ג"כ שכל שיש עניים לפנינו הוי דבר מבורר, ודו"ק:

ג') **ומעתה** הבא נבא לחזן מה שדרך קשתו נגד הגאון בעל טוב גיטין ז"ל שרצה לחדש דבשכ"מ מהני אפילו דבר שלב"ל במס' גיטין בתוספ' ד"ה דמי אמרה, ותמה עליו מגמרא מפורשת מס' ב"ב קמ"ז ע"ב דגם בשכ"מ לא מהני דבשלב"ל שם במה דאמרינן שכ"מ שאמר ידור פלוני בבית הזה יאכל פירות דקל זה לא אמר כלום, אלמא דגם בשכ"מ לא מהני דשלב"ל, אמנם אחר העיון קלא לדקו דברי הגאון בעל טוב גיטין כמה שנבאר עוד מסברא בס"ד, והרי הגאון בעל טוב גיטין קבע בה מסמורות דגבי שכ"מ הוי כמו שעושיד ומהני להפקיע זכות היורשין, ומגמרא דמס' ב"ב אין ראיה דהתם שאני שהרי לא הקדים שום דבר, ועיין בשטמ"ק שכתב שם הטעם וז"ל כיון שלא הזכיר דבר הנקנה כלומר דהדירה והאכילה אין בו ממש, ועי' בסו"ע חו"מ סימן רנ"ג סעיף כ"א שכתב הטעם שהדירה והאכילה הרי הם כדבור וכשונה שאינם נקנים, (ולע"ג דאח"כ כתב שם דדקל לפירות מהני משמע הא פירות דקל לא מהני גם בשכ"מ היינו משום דהמחבר נקט מילתא דפסיקתא דדקל לפירות וודאי מהני דהא מהני בבריא ג"כ מ"מ י"ל שפיר דגם פירות דקל מהני בשכ"מ עכ"פ מהגמרא לא קשיא דיאכל פירות דקל הוי דבר שאין בו ממש ולא נתפס בו הקנין כלל, ודוק היטב):

וישר להמתיק דבריו הקדושים מסברא לומר דגבי שכ"מ מהני אפילו דשלב"ל עפי"מ שהעליתי בספרי ח"ב בסוגיא דדשלב"ל דהא דדבר שלב"ל לא מהני הוא משום דלא גמר והקנה, עיי"ש באות ד', ובבנו אמרינן משום דדעתו קרובה אצל בנו גמר והקנה, וא"כ כיון דהך סברא דמה שדעתו קרובה מהני הקנין אמרינן דמהני אפילו לענין לדבר שלב"ל דגרע מדשלב"ל וא"כ מכ"ש בדשלב"ל מהני הך סברא, וא"כ גם אנו נאמר כיון דכל שכ"מ מה שמקדים הוא מסתמא לתועלת נפשו וכן היה במס' גיטין שם במעשה דגניבא שמסתמא רצה לעשות לתועלת נפשו וצוה ליתן ד' מאה זוזי לר' אבינא וא"כ כיון דבכה"ג דמסתמא דעתו של אדם קרובה אצל עצמו בוודאי אמרינן דוודאי שקנה בלב שלם וגמר ומקני, וא"כ מתורץ שם קושיית התוספ' בד"ה דמי אמרה דהתם מהני אפילו דשלב"ל וכיון שעכ"פ מגמ' ב"ב לא נסתרו דבריו עולים שפיר דברי הט"ג הנ"ל מסברא, ודוק היטב:

ומעתה בנ"ד כיון שהעליתי דלא מקרי דשלב"ל וגם לא לדבר שלב"ל כיון דמסתמא היו אז עניים שהכיר אותם בשעת הפרשת הקרן ונוסף גם הוא דהכא איכא ג"כ משום מצוה לקיים דברי המת כיון שהשמים המעות א"כ פשיטא שאסור לשנות, והצבור צריכים לשים לנפשם שלא יגזלו ח"ו העניים שהוא כאילו נוטל נשמתם ואם הדבר נחוץ לעשות חומה לביה"ק כל אחד ישלם משלו ויעשה מצוה רבה מה שהוא לצורך החיים ולצורך המתים רק זאת יכולים לומר לעניים מאחר שחומת בית הקברות הוא דבר נחוץ לכל, ומסתמא גם הם יש להם קרובים נקברים שם שגם המה יסייעו לבנין החומה או הגדר מהמעות הזה כפי חלקם והעשירים ג"כ יתנו לפי ערכם, אמנם לא שיקחו כל ההוצאות מהמעות הזה אשר מוכן להחיות נפשות העטופים ברעב, ומי יודע לכמה וכמה עניים המעות הזה הוא כמעט פקוח נפש כידוע בגודל לוק העתים בזמה"ז בעוה"ר ולא נכון הדבר שהעשירים ישבעו בטוב נפשם והוצאות חומות ביה"ק יקחו ממעות עניים הצריכים אוכל לפי הטף ובפרט שפי"מ שמבואר עפ"י הפוסקים אין להם כח לזה כי העניים זכו באלו המעות, רק זאת יכולים ליקח מאלו המעות לפי חשבון העניים כיון שגם המה צריכים לסייע לחומות ביה"ק שהמתים לא יהיו בבזיון ח"ו, ובזכות הזה נזכה לזמן התחיה אשר יקיצו הנרדמים וישני עפר יקומו לחיי עולם, כנ"ל בזה להלכה ולמעשה בס"ד:

שוב ראיתי בשו"ת דרכי נועם לחו"מ סימן כ"ז שהביא שאלה באחד שהקדים חוב שהיה לו אצל אחד לעניים שהריוח יתחלק לעניים וסקיל וטרי אם יוכל להקדים החוב אם לא הוי כמו דשלב"ל משמע להדיא דלא מספקא ליה רק כיון שהמעות לא היה בידו משא"כ אם המעות שהקדים הוא בעין פשיטא ליה דלענין העיסקא דהיינו הריוח הוי כמו דקל לפירות וחל ההקדש, וגם זה פשיטא דלסתם עניים לא הוי כמו לדבר שלב"ל כיון דעניים קיימי קמן ולא הוי כמו לדבר שלב"ל רק כנדון דהמהרי"ט שלא היה מכיר כלל העניים ולא היו מבוררים משא"כ בנ"ד וודאי הוי מבוררים ואע"ג דעניים שיבאו אח"כ אינם מבוררים מ"מ הוי כמו מקנה דשלב"ל עם דבר שבא לעולם דמהני אפילו לדבר שלא בא לעולם כמה שהבאתי בספרי חלק חמשי שער לקוטי שושנים שער ד' אות ל"ג, ועיין שו"ת הגאון ר' עקיבא איגר מהדו"ת סימן קנ"ח בד"ה ולקושטא דמילתא

דמילתא, ובר מן דן הרי הרבה גדולי אחרונים חשו גם לדעת המחבר שהיא שיטת הרמב"ם פ"ו מהלכות עירובין הלכה כ"ב ועיין בחו"מ סימן ר"ב סעיף ז' דגבי נדר מהני אפילו בדבר שלב"ל א"כ קם דינא בכ"ד דאסור לשנות והעניים זכו כפי הלוואה ואסור לשנות מכל הטעמים שכתבנו בס"ד ואין להאריך יותר, — ולמותר יחשב לעוררו כי כל מ"ש לדינא הוא רק אם איננו נגד פסק הגאב"ד נ"י כי כפי אשר יצא מפיו כן יקים דבר, והנני דו"ש באהבה:

אליעזר דייטש

— סימן קכ"ד —

צום הרבעי יהפך לנו ולכל ישראל לששון ולשמחה כבוד אהובי הרב המאה"ג חריף ובקי לוחם מלחמות ד' כש"ת מו"ה **חיים אשר אנשיל האפפמאנן** נ"י, אבדק"ק **בוענאס איירעס** (ארגענטינען) יל"ו.

יקרת מכתבו הגיעני והכרתי בהקשיבי כי עומד בפרץ להדריך אנשים בדרך התורה ויר"ש יהי ד' בעזרו לעשות חיל לתורה ולתעודה בשם ד'. — וע"ד השאלה שמומר אחד רוצה לשלח גט לאשתו הישראלית למדינה אחרת ואינו יודע שמו היהודית רק שם שיש לו עתה בגיותו, ועיינו שפיר ראו מ"ש הבאה"ט סי' קכ"ט ס"ק ט' דאם כתבו בגט מומר שם של גוית לחודא ולא שם יהודית כשר, רק מע"כ נ"י חושש אולי זה דווקא כשאינו רוצה לומר שם של יהודית משא"כ הכא שאומר שאינו יודע, ואולי יודע לו אח"כ שם של יהודית ויוציא לעז על הגט, כך הוא תוכן שאלתו! —

ואען ואומר הנה בדגו"א אעה"ז סי' קכ"ט (סעיף ה') כי בשם הריב"ש והט"ר דאם כתב שם של גוי בפירוש ושם של ישראל כלל בוכל שום וחניכא דאית לי, הגט פסול וא"כ לכאורה לא הוי תקנה בכ"ד לכתוב שם של גוי לבד ולכלול שם ישראל בוכל שום וחניכא, אולם עיינתי בשו"ת הריב"ש בפנים שם סי' מ"ג נראה דהא דפסול בשם של גוי לבד היינו רק היכא שאפשר לכתוב גם שם של ישראל דאז בוודאי צריכים לכתוב שם של ישראל לעיקר משא"כ היכא שאי אפשר לכתוב שם ישראל כגון שהמלכות מקפדת על זה שיכתבו ליומר שם ישראל מותר אפי' לכתחלה לכתוב שם גויה בפירוש ולכלול שם יהודית בלשון וכל שום וחניכא, עיי"ש בסוף התשו', וא"כ מכ"ש בכ"ד שודאי א"א לכתוב שם יהודית כיון שאין מי שמכיר שם יהודית הי' סגיא לכתוב שם של גוי לבד ושם של ישראל לכלול בוכל שום, ואין לומר דבכ"ד גרע כיון שאפשר שיודע באמת שם של יהודית רק שמכחיש בפני ב"ד כדי שיוכל להוציא לעז ע"ז אין אנו חוששין אותו שישקר במזיד כדי לקלקלה ובפירוש כ' בס' גט פשוט סי' קכ"ט (ס"ק כ"ח) דאם אין אנו יודעי' שם יהודית שהי' לו רק על פיו נאמן, וא"כ ה"ה דנאמן כשאומר שאינו מכיר שמו של יהודית וודאי דנאמן, וק"ו הוא דנאמן טפי לומר שאינו יודע שמו של יהודית מלומר שמו שיש לו, דהכא אם אומר למשל ששמו הי' שמעון ואם ימצא שקר וודאי הגט פסול דהרי שינה שמו ומ"מ אמרי' דנאמן א"כ מכ"ש הכא בכ"ד דאפי' אם משקר ויש לו עוד שם של יהודית מ"מ לא מקרי שנוי שם בכתבו שם של גוית לחוד כיון דשם של גוית שלו נתפרסם לכל ושם של ישראל נכלל ג"כ בוכל שום וחניכא רק אם היינו יודעין שמו של יהודית הי' צריך לכתבו בפירוש וא"כ כיון דמ"מ לא יהי' הגט פסול אפי' אם משקר שפיר אין לחוש שמשקר ויכולין לכתוב שם גוית שלו וכל שום וחניכא דאית לי כמ"ש בס' הגט דמומר כותבין כל שום וחניכא כמ"ש בס' גט שלנו סעיף כ' ועיין בב"ש סי' קכ"ט ס"ק י"א ודו"ק:

ועוד כ"ל ליתן טעם דבכ"ד שאין שום אדם מכיר ויודע שמו של יהודית שא"צ לכתוב בשם של יהודית כלל שהרי המהרי"ק שורש פ"ו כתב דמה שכתב הר"ת שלא להזכיר שם של גוית בגט ולכתוב שם של יהודית אע"ג דשם יהודית הי' שם הנשתקע מ"מ כיון שכל העולם יודעין שכשהיה ישראל היה לו שם יהודית לא מקרי שם הנשתקע עיי"ש, וא"כ היינו דווקא כשיודעין עכ"פ מה שם יהודי לא מקרי נשתקע משא"כ בכ"ד שאין שום יודע ומכיר שם של יהודי הו"ל וודאי שם הנשתקע ואין לך נשתקע יותר מזה, וא"כ סגיא בשם של גוי לחודא ורק לכלול שם ישראל בכל שום וחניכא:

והנה בספר גט פשוט שם כתב דאם המגרש היה מהאנוסים ולא היה לו מעולם שם יהודית יכול לגרש בשם של גוית כיון דאין לו שם יהודית כיון דאי אפשר בענין אחר וה"נ כיון דאי אפשר בעניין אחר שפיר סגיא בשם של גוית לחודא, ול"ל דהכא בכ"ד גרע דלמא באמת יש לו שם של יהודית רק משקר שכבר כתבתי דבכ"ד נאמן שאנו יודע שמו דמומר נאמן אפילו לומר איזה שם שיש לו מכ"ש שנאמן לומר שאינו יודע שמו יהודית, ועיין בעניין נאמנות המומר על שמו בשו"ת שבות יעקב ח"א סימן קכ"ב ובספר שדי חמד מערכת גט סימן ד' אות ג', ועכ"פ כשאי אפשר לחקור על שמו ממקום אחר וא"כ הו"ל ממש כמו מי שאין לו שם יהודית דסגיא בשם של גוי לחודא, והנה בספר ג"פ שם כתב שאם אפשר שיחזיק עצמו בשם ישראל שלשים יום טוב לעשות כן לכתחלה, אמנם בכ"ד א"ל לכל זה דבשלמא התם באנוס שלא עזב דת ישראל שפיר יש להחזיקו גם בשם ישראל דאפשר שגם אח"כ יקראו אותו קצת אנשים עכ"פ בשם יהודית ג"כ משא"כ בכ"ד שידוע אפילו אם יחזיק עצמו בשם יהודית שלשים יום ומ"מ אחר נתינת הגט מי יקרא אותו בשם יהודית כיון שהוא מומר ממש א"כ יהיה לעז וחשש גמור על הגט שאין המגרש זהו בעלה, דהא בעלה דהא מומר אין לו שם יהודית כלל א"כ וודאי עדיף שיכתבו רק שם גוית לבד כיון שהריב"ש סימן מ"ג מתיר בשם גוית לבד היכא שהמלכות מקפדת לכתוב שם יהודית, ובספר ג"פ מתיר ג"כ היכא שאין לו שום שם יהודית וא"כ ה"ה בכ"ד שלא נודע כלל שם יהודית שלו לא גרע ג"כ ממי שאין לו שם יהודית כלל כיון שלא נודע לשום אדם:

ובדברי הריב"ש הנ"ל שהבאתי דאם המלכות מקפדת מלכתוב שם יהודית דסגיא בשם גוית לחודא ראיתי בספר ברכת המים בסדר הגט סימן כ' כתב שמאחר שלא הביאו הש"ע והרמ"א לא ס"ל הכי (ובספר ג"פ סימן קכ"ט סוף ס"ק כ"ז כתב אדרבא דהלבוש החליט להכשיר בכה"ג א"כ מצינו עכ"פ חבר לדברי הריב"ש הנ"ל הלבוש שהוא ג"כ פוסק גדול) מ"מ בכ"ד אפשר לומר דאפילו מאן דלא ס"ל כהריב"ש דסגיא בשם גוית לחודא היכא שהמלכות מקפדת היינו רק היכא שאנו עכ"פ יודעין שיש לו שם יהודית ס"ל דמשום קפידת המלכות וחשש עלילה בעלמא אין לשנות מלכתוב שם יהודית משא"כ בכ"ד שאי אפשר לכתוב שם יהודית כלל וחשש עיגון כ"ע מודי דסגיא בשם גוית לחודא, כנ"ל ברור בס"ד שלכל הפוסקים סגיא שיכתבו שם גוית, ושם ישראל יכללו בכל שום וחניכא וודאי היכא שנודע לנו משם של יהודית אסור לכלול אותו בכל שום וחניכא דאז עושה הטפל עיקר ועיקר טפל ועדיף עוד טפי לכתוב שם גוית בלא שום וחניכא דשם גוית לחודא לא גרע מאילו כתב חניכתו בלבד דכשר בדיעבד כמ"ש בסימן קכ"ט סעיף א', ועיין בפ"ת שם ס"ק ג', ודו"ק, (ועיין בספר ברכת המים שם סימן כ') אמנם בכ"ד שלא נודע לנו שמו יהודית יוכל לכתוב שם גוית ולכלול שם ישראל בוכל שום וחניכא כנ"ל עפ"י שיטות הפוסקים שהבאתי בס"ד, ומצאתי בספר תשובה מאהבה חלק ראשון סימן כ"ב באות ג' ובאות ד' שהיה אחד שלא היה יודעים רק הכנוי שלו ושם הקדש לא היו יודעים ופסקו הב"ד שסגיא לכתוב שם הכנוי לבד ואע"ג דהתם היה המעשה רק בשם אבי המגורשת וי"ל דבשם עצמו גרע ולא סגיא בשם הכנוי לחוד ומ"מ כיון דאי אפשר לחקור בשום אופן, ושם גוית במומר עדיף מכנוי בעלמא דהא שם הישראל נשתקע לגמרי אע"ג שהיכא שיודעין השם כותבין אותו, כמ"ש המהרי"ק בשורש פ"ו שהבאתי לעיל, ומ"מ שם גוית עדיף מכנוי בעלמא וודאי סגיא במקום עיגון עכ"פ לכתוב שם גוית בלבד כמ"ש מכל הני פוסקים שהבאתי לעיל רק מ"מ צריך לידע לאשר זה הגט יהיה נשלח למקום אחר ואולי שם במקום נתינת הגט יודעים שם ישראל שיש לו וא"כ יהיה חשש פסול כיון שלא נכתב שם ישראל, ועיין בספר טוב גיטין להגאון ר' זלמן מרגליות בדיני שני שמות שנשתנה

בסוף

סעיף ד' עי"ש, וס"ק ב' שם, וא"כ כל מ"ש להכשיר בשם גוית למודא הוא רק אם יודעים בבירור שגם במקום נתינת הגט אינם יודעים משם יהודית שלו, ודוק היטב:

שוב ראיתי בשו"ת מהר"ש שיק לאה"ע סימן ק"ג שמתיר ג"כ באין יודעים שם הקודש של אביה לכתוב הכנוי לחוד והעיד בשם רבו הגאון חת"ס ז"ל שעשה מעשה כן בשעת הדחק, וא"כ שם גוית במוטר דעדיף מכנוי וודאי יש להתיר אפילו בשמו של המגרש עצמו מכל הני ראיות שהבאתי בס"ד.— אח"כ ראיתי בספר פרח שושן (והוא היה פוסק גדול) באה"ע כלל א' סימן ק' שהביא ג"כ הך דריב"ש סימן ק"ג שהבאתי לעיל דאם המלכות מקפדת מלכתוב שם יהודית דיש לכתוב שם גוית לבד ולכלול שם יהודית בכל שום וחניכא ושם הביא ג"כ שאם אין לו שם יהודית שיוכל לכתוב שם גוית לבד וא"כ כדאי כל הני פוסקים לסמוך עליהם בנ"ד לכתוב שם גוית לחוד ולכלול שם יהודית שעכשיו נשתקע גמור כיון שלא נודע לנו שמו כלל בכל שום וחניכא, ודו"ק:

והנה לאשר בכתב גיטין אין אנו נוהגין לכתוב וכל שום וכו' כהכרעת רמ"א סימן קכ"ט סעיף א' רק בגט מוטר כותבין וכל שום, ועיין בגט פשוט שם ס"ק יו"ד, לזאת אכתוב קצת פרטי דינים מכתיבת כל שום, והנה אע"ג דבספר ג"פ שם ס"ק כ"ו כתב הא דגם אנן נוהגין ג"כ לכתוב במוטר וכל שום וכו' אע"ג דאנו נוהגין כבני אשכנז שלא לכתוב וכל שום הוא משום לכלול שם גוית ג"כ וא"כ בנ"ד שכותבין שם גוית לכאורה לא היה לכתוב וכל שום, רק זהו טעות כיון שמ"מ לא נוכל לכתוב שם יהודית ממילא צריך לכתוב וכל שום, ועיין בשו"ת שמש צדקה לאהע"ז דף י"ג בסדר הגט שלו (ואצלו היה המנהג שבכל הגיטין היו כותבין וכל שום, וכבר התעורר בזה בספר שדי חמד מערכת גט סימן י"ז אות כ"ו) ועכ"פ בנ"ד אין שום ספק לכל הפוסקים שבוודאי צריך לכתוב וכל שום, והנה תיבת וחניכא בסדר גיטין שלנו כתב וחניכה בה"א לבסוף אמנם בשו"ת שמש צדקה שם ראיתי שכתב וחניכא באל"ף לבסוף, אמנם בס' שדי חמד שם הביא מעשה רב לכתוב וחניכא באלף לבסוף, והנה תיבת וכל שום וכו' כותבין אחר שהזכיר שם אביו כמ"ש בספר פתחי תשובה שם ס"ק י"ב וכן מסקנת השדי חמד שם, ע"כ מסקנא דמילתא שיש לכתוב אנא פב"פ וכל שום וחניכא דאית לי, ואם גם האב מוטר כותבים לי ולאבהתי [ובספר שמש צדקה נדפס בטעות ולאהבתי וצריך לומר ולאבהתי, וכבר התעורר שם בספר שדי חמד על זה] אמנם אם אין אביו מוטר א"צ כלל לכתוב ולאבהתי עי"ש היטב, על כן סיומא דמילתא בנ"ד עפ"י שיטות הפוסקים אשר לאורם נסע ובכך שאם יודעים שגם במקום נתינת הגט דהיינו במקום שהאשה שם אינו נודע משם יהודית שלו כלל יוכל לכתוב הגט בשם גוית לבד ולכתוב אנא פב"פ וכל שום וחניכא דאית לי וכשר ואם אביו ג"כ מוטר צריך להוסיף "ולאבהתי" ג"כ, כנ"ל ברור בס"ד, מ"מ אם יכול להתיעץ עם עוד איזה מרבנן דפקיעי שמיהו יותר טוב, רק אם יהיה מקום עיגון יוכל לסמוך גם על כל מ"ש עפ"י שיטות הפוסקים בס"ד. — והנלע"ד כתבתי פק"ק במָניהאַד כאור הבקר עש"ק ח"י תמוז תרס"ד לפ"ק

אליעזר דייטש

— סימן קכ"ה —

נתתי אל לבי לעיין בדברי הרמב"ם פרק ח"י מהל' אסורי ביאה הל' ט' שפסק דאשת כהן שאומרת לבעלה נאנסתי דהדין דאינה נאמנת וכמשנה אחרונה (סוף מס' נדרים) משום דחיישי' שמא עיניה נתנה באחר, וכמ"ש הרמב"ם ג"כ שם הל' ח', מ"מ אם מת בעלה אסורה לכהן אחר שהרי הודית שהיא זונה ואסרה עצמה ונעשית כחתיכה דאסורה עיי"ש ברמב"ם, והראב"ד חולק עליו וז"ל: אע"ג שאמר דבר חכמה אין שמועתו מכוונת שאם אמרה לאחר מיתת בעלה לא אמרתי אלא כדי שיגרשני בעלי למה אינה נאמנת והלא לא הודה על עצמה הודאה לאיסור ולא נתקבלו דבריה והרי אשה שאמרת א"א אני ואח"כ פנוי' אני ונתנה אמתלא לדבריה נאמנת אף בזו אם היתה קטטה ביניהם אמתלא גדולה היא זו ונאמנת, עכ"ל הראב"ד, הנך רואה שהרמב"ם ס"ל דלא מהני אמתלא להתירה לכהן אחר מיתת בעלה, והראב"ד ס"ל דמהני אמתלא, וצ"ל להבין סברת פלוגתתם דהנה בס' ברוך טעם בסוגי' דטומאה אני לך הקשה כיון דלפי האמת אינה נאמנת א"כ כל אשה שאומרת טמאה אני לך אמאי לא תהי' נאמנת דמכיון דאמרי' אינה נאמנת תו ל"ל שמא עיניה נתנה באחר ואם נימא דנאמנת וממילא צריכה שלא תהי' נאמנת וא"כ האיסור גורם ההיתר וההיתר גורם האיסור כמ"ש בתוס' מס' ב"מ דף ל' ד"ה אך עובד לענין עלה עלי' זכר דאם תהי' כשר ממילא ניחא ליה משו"ה פסול עי"ש בתוספ' וא"כ ה"נ אם אינה נאמנת ממילא ליכא חשש שמא עיניה נתנה באחר וא"כ אמאי אינה נאמנת כלומר ותהיה אסורה לו, כן הוא תוכן קושייתו עיי"ש, ונראה לחלק דוודאי גבי פרה פשיטא שאם תהיה כשר בעלה עליה זכר וודאי יהי' ניחא ליה ומשו"ה פסול אע"ג דהשתא לא ניחא ליה משא"כ הכא אע"ג דלמשנה אחרונה מדינא אינה נאמנת מ"מ כיון דאם נאמנת בעיניו אמרינן דאסורי' כמ"ש הרמב"ם שם הלכה ח' וז"ל ואם היא נאמנת לו וסמך דעתו לדבריהם הרי זה יוציא כדי לצאת ידי ספק עכ"ל עיי"ש, וא"כ אפילו למשנה אחרונה מ"מ אפשר שמשקרת מ"מ שמא יסמוך הבעל עליה ושפיר אמרינן דאינה נאמנת דמ"מ איכא ספק שמא משקרת דסבורה שהבעל מ"מ יאמין לדבריה, ודוק כי הוא חילוק נכון בין הך דשמא עיניה נתנה באחר להך דעלה עליה זכר, ואפשר שמשו"ה ס"ל להרמב"ם באמת דאפילו למשנה אחרונה שאינה נאמנת מותרת לו אע"ג דמדינא היתה צריכה להיות נאמנת כיון דתו ליכא חשש שמא עיניה נתנה באחר דמ"מ אפשר שמשקרת כיון שסבורה שמא תהיה נאמנת בעיניו מ"מ, ועל סמך זה משקרת אע"ג שהדין שאינה נאמנת ואע"ג דאיכא ספק וא"כ היתה צריכה להיות לו אסורה מספק עכ"פ בזה י"ל דמוקמינן אותה בחזקת היתר לבעלה כיון דאפילו למשנה אחרונה אפשר שהיא משקרת על סמך שבעלה יאמין לה וכיון דהטעם דמותרת לבעלה היא משום חזקת היתר לבעלה א"ש דלכהן אחר, אחר מיתת בעלה שפיר אסורה, דלכהן אחר תו ליכא חזקת היתר, וא"כ לא קשה קושיית הראב"ד דמ"ט תהיה אסורה לכהן אחר כיון שלא נתקבלו דבריה לגבי בעלה הראשון דזהו אינו דכיון דהא שלא נתקבלו דבריה לגבי בעלה הראשון היא רק משום חזקת היתר לבעלה וא"כ ממילא לגבי כהן אחר תו ליכא חזקת היתר שפיר אסורה, אמנם לכאורה היה מקום לומר דמכיון שכבר התרנו אותה לבעלה הראשון משום חזקת היתר ואי אמרי' דהחזקה הוי כוודאי והוי כאילו הייני ומחזיקין אותה שבוודאי אין האמת כדבריה וא"כ אמאי לא תהיה מותרת גם לכהן אחר, אמנם אי ס"ל דחזקה אינו בתורת וודאי שפיר י"ל דלכהן אחר לא מהני מה שהחזקנו אותה דאינה נאמנת לגבי כהן ראשון, ועיין כה"ג בספרי תבואות השדה חלק אה"ע בסוגיא דרטנה אות יו"ד י"א לענין הא דאמרינן לטעורי קא מכוון דמהני רק לענין היתר הנאה כיון דעד עכשיו היתה בחזקת היתר הנאה משא"כ לענין אכילה דעד עכשיו ג"כ היתה בחזקת איסור אכילה לא מהני סברת לטעורא עי"ש היטב במ"ש שם דאי הו"א דהא דאסור באכילה משום חזקת איסור אכילה דהוי כוודאי אסור דהחזקה הוי כוודאי ממילא אסור בהנאה ג"כ דכיון דמחזקינן משום חזקת איסור דוודאי שחט לע"א א"כ ממילא אסורה בהנאה ג"כ עי"ש היטב באות י"א שהבאתי ראיה לזה, וא"כ ה"נ אי נימא דהא דמתירין אותה לבעלה משום חזקת היתר דחזקה הוי כוודאי ע"כ מותרת לכהן אחר ג"כ כיון שכבר החזקנו אותה בתורת וודאי משום חזקת היתר לבעלה שאינה נאמנת רק מ"מ צריכה אמתלא דאם תעמוד בדבריה הרי שויה אנפשה חד"א, וא"כ א"ש דהרמב"ם ס"ל דחזקה הוא רק בתורת ספק כמ"ש כו"פ בספרי מהא דס"ל בפירוש המשניות מס' נזיר פ"ט דהא דליותה תורה לסמוך על חזקה שלא יבאו הדברים לתכלית ההפלגה עי"ש, וכיון דחזקה היא רק בתורת ספק לא מהני חזקת היתר לבעלה הראשון גם לכהן אחר שאין לה הכלל חזקת היתר, אמנם הראב"ד ס"ל דחזקה היא בתורת וודאי וא"כ מכיון שהתרנו אותה לבעלה הראשון משום חזקת היתר וחזקה הוי כוודאי ממילא מותרת ג"כ לכהן אחר, זהו הנ"ל בסברת הרמב"ם והראב"ד בס"ד. ועיין בר"נ שם מס' נדרים צ' ע"ב שהקשה כיון דמדינא נאמנת וכי משום שמא עיניה נתנה באחר נתיר אותה וכי איסור שנה להיכן הלך ותירץ בחד תירוצא דמשום מגדר מילתא שבנות ישראל לא יפקיעו עצמן מבעליהן יכולין חכמים לעשות כן עי"ש היטב, וא"כ עדיין קשה לפי האמת דאינה נאמנת א"כ כשאמרה כן היאך תהיה מותרת דתו לא שייך שמא עיניה נתנה באחר כקושיית הברוך טעם, וצ"ל ע"כ כמ"ש דאפילו לאחר התקנה יש ספק עכ"פ שמא היתה סבורה שהבעל יאמין לה מ"מ וכיון דאיכא ספיקא היתה ראוי להיות אסורה מספיקא עכ"פ וצ"ל משום חזקת היתר לבעלה מותרת וא"כ א"ש דלכהן אחר דליכא חזקת היתר שפיר אסורה ולהרמב"ם לא ס"ל כתירוץ השני בר"נ שם משום אפקעינהו רבנן לקידושין דאכתי יהי' קשיא כשאמרה שנבעלה לנתין ולממזר דלא הועלנו במה שהקידושין נפקעים למפרע דמ"מ אסורה לו וצ"ל ע"כ רק דחכמים ראו שלא להאמינה דיש כח ביד חכמים לתקן כן, וא"כ א"ש כל מ"ש לעיל ודו"ק:

ת'ו'ש'ל'ב'ע.

תכלת מרדכי

חידושים על איזה סוגי'

טעם קריאת קונטרס זה בשם הנ"ל כתבתי בהקדמת הספר, זיל קרי בה!

שער דיני ממונות, שער א'.

בעזר יושב המרומים, אתחיל לכתוב ח"ת בעניני קניינים; ומהקב"ה השומר אוהביו, וקרוב לכל קוראיו, אבקש לחנני דעה בינה והשכל בסוגי' דאגב; במס' קידושין (דף כ"ו ע"א) ומס' בבא מציעא (דף י"א ע"ב), ועוד בשאר מקומות בש"ס:

אמר הכותב אף אמנם כי בסוגיא זו כבר האריכו הראשונים וגדולי אחרונים, וכמעט לא הניחו מקום מה שלא העלו על שלחנם, בכל זאת אמרתי לא אמנע מלהיגלות עם הספר את אשר ישום ד' בפי כי אפי' אם לא אוסיף רק להעיר סברת הראשונים והאחרונים די לנו בזה, כמ"ש הרמב"ן בפתיחה לדיני גרמי, וכאשר כבר הבאתי דבריו הקדושים בספרי חלק חמישי בפתיחתי לשער הספיקות, וכן יהי' ד' עמנו:

א') **שורש** קנין אגב ילפי' במס' קידושין כ"ו ע"א, מקרא ויתן להם מתנות עם ערי מצורות ביהודה, והיינו שהמטלטלים נקנים אגב קרקע, ומשם ילפי' שאם הקנה לאחד קרקע בדברים שנקנה בהם, ואמר לו קני אגב זו הקרקע גם המטלטלים קנה המטלטלי' בכל מקום שהן דמסקי' בגמ' דלא בעי' צבורים, מ"מ דעת הרמב"ם פ"ג הל' מכירה והשו"ע בחו"מ סי' ר"ב לחלק בין צבורים לשאין צבורי', דכשהן צבורי' קנה המטלטלי' אפי' לא אמר קני אגב קרקע ובמ"ש הסמ"ע ס"ק ג' דחשבינן המטלטלי' שעל הקרקע כאילו הן מגוף הקרקע, רק כשאין צבורי' אז צריך שיאמר לו דווקא בפירוש קני אגב קרקע, והנה הא דבעינן גם בצבורי' קנין אגב אע"ג דבצבורי' מלי קני מטעם חצר מ"מ נפק"מ לקנין אגב אם החצר אינו משומר דלא קני מטעם חצר רק מטעם אגב, כ"כ שם הסמ"ע סי' ר"ב בס"ק ד', אמנם הש"ך שם ס"ק ג' כתב דחצר אינו קונה רק כשהיא כבר אצירו מקודם ומכבר, אז יוכל לזכות ע"י החצר, משא"כ שיקנה החצר עם מה שבתוכו בפ"א ל"א אצירו ומתנתו באים כאחד עיי"ש, ועיי' בס' קצה"ח סי' קצ"ח ס"ק ב' שכ' דהיכא דהחצר הוא מטעם יד לכ"ע אמרינן דמהני אפי' בבת אחת החצר והמתנה, וכ"כ בס' ישועות יעקב לחו"מ סימן ר"ב עיי"ש, אמנם הקצה"ח הקשה ממעשה דר"ג וזקנים דכפי הסוגיא במס' ב"מ משמע דמטעם חצר קני המעשרות אע"ג שנתן להם בפ"א, וראיתי בנוב"י מהדו"ת לאו"ח סימן ס"ג שכתב לחלק דוודאי אם עיקר כוונת הקנין הוא על הקרקע וקנין המטלטלים הם רק טפלי' אז לא מהני קנין החצר לקנות המטלטלים רק כשכבר קנה החצר מקודם משא"כ אם כל עיקר כוונת הקנין להקנות המטלטלים כמו גבי ר"ג שהי' עיקר הכוונה להקנות להם המעשר אז קונה המטלטלים אע"ג שלא קנה החצר מקודם עיי"ש בנו"ב:

ב') **ועד"ז** י"ל בכוונת המרדכי במס' ב"מ במ"ש רב פפא דעת אחרת מקנה אותן שאני שכתב המרדכי דלגבי המעשר לא מהני דעת אחרת מקנה שהרי טובת הנאה אינו ממון רק מ"ש דעת אחרת מקנה אותן היינו דבשכירות קרקע היה דעת אחרת מקנה אותן, ולכאורה דבריו אינם מובנים שמ"מ במה זכו ר' יהושע ור"ע המתנות כיון שהחצר לא היה משתמר לדעתם רק לדעת ר"ג כמ"ש התוס' בד"ה וכי בצד שדהו אמנם לסברת הנו"ב הנ"ל א"ש דכוונת רב פפא הכי דמכיון שעיקר כוונת ר"ג בהקנאת המקום לר' יהושע כדי שיזכו המתנות ועיקר כוונתו היה רק בשביל המעשרות שפיר הוי כמו שאם היה משתמר לדעתם ג"כ ומשו"ה לא בעינן עומד בצד שדהו רק המקשן לא ס"ל שיהי' מהני מה שמשתמר לדעת ר"ג שיקנו המעשרות אע"ג שכוונתו היה רק כדי שיקנו ומשו"ה פריך שפיר וכי ר"י ור"ע בצד שדהו של ר"ג היו עומדין ור"פ ס"ל דמה שמשומר לדעת ר"ג מהני כמו אם היה משומר לדעת ר"י ור"ע כיון שעיקר כוונת הקנאת הקרקע לר"י ור"ע היה כדי שיזכו בהמעשרות הוי כמו אם היה משומר לדעתם וכסברת הנו"ב, הנ"ל, והנה התוס' בד"ה וכי בצד שדהו כתבו דהא דאמרינן במס' ב"מ ק"ב דהזבל של המשכיר בתורי דאתי מעלמא דהיינו דווקא אם המשכיר ג"כ ביתו פתוח לאותו חצר דאל"ה לא מהני להמשכיר מה שהוא משומר לשוכר כמו הכא דלא מהני מה שהיה משומר לדעת ר"ג שר"י ור"ע יקנו המעשרות, אמנם המחבר בש"ע חו"מ סימן שי"ג סעיף ג' פסק דהזבל למשכיר אעפ"י שאינו משומר רק לדעת השוכר ולא הזכיר כלל שיהי' ביתו של המשכי' פתוח ג"כ לאותו חצר וא"כ קשה על המחבר מגמ' דהכא דמשמע דלא מהני בתורת חצר שיקנה ר"י ור"ע במה שהוא משומר לדעת ר"ג, ונ"ל ליישב דהנה כל משכיר ושוכר יש לו למשכיר קנין הגוף ולהשוכר יש קנין פירות והנה אי אמרינן קנין פירות לאו כקה"ג דמי וודאי לא מהני מה שהוא משומר לדעת המשכיר שיש לו בו קנין הגוף שיוכל השוכר עי"ז לקנות שאין לו בו רק קנין פירות אמנם שם גבי משכיר שהמשכיר יקנה הזבל יש למשכיר קנין חזק יותר כיון שלמשכיר יש קנין הגוף ולשוכר אין לו בו רק קנין פירות וכיון שהמחבר בש"ע חו"מ סי' רכ"ז סעיף ה' פסק דקנין פירות אינו כקה"ג משו"ה פסק שפיר דכל שהוא משומר לדעת השוכר יכול המשכיר לקנות דקנינו של המשכיר שהוא קה"ג אלים טפי מקנין השוכר שאין לו רק קנין פירות

ולא קשה ממש שלא מהני מה שהי' משומר לדעת ר"ג שיקנה ר"י ור"ע דהכא הוי אפכא שר"ג היה לו קה"ג וגם לא היה להם רק ק"פ וא"ש דעת המחבר:

ג') **נשובה** ונחקורה הטעם לקנין אגב דהנה בין אם הוא מה"ת או רק מדרבנן כמה שכבר פליגי בזה הפוסקים ויש בזה כמה שיטות אם הוא מה"ת או רק מדרבנן מ"מ צריך ליתן איזה טעם מהו היסוד והשורש של קנין אגב והנה ראיתי בשטמ"ק למס' ב"מ י"א שכ' שם בהא דאמרינן טוה"כ אינו ממון לקנות באגב או בחליפין שכתב שאלו שני קניני' דהייני קנין אגב וקנין חליפין הוי קנינים גרועים משו"ה לא חשיבי לקנות בהם טוה"כ עי"ש בד"ה טובת הנאה, מ"מ צריך ליתן טעם מה ראו על ככה באלו הקניינים דבשלמא קנין כסף או משיכה אלו שני קניינים ראויים מצד עצמן כמ"ש התוס' במס' בכורות י"ג ע"א ד"ה מיד עמיתך דאלו קניינים ראויים מצד המוכר ומצד הלוקח דהיינו קנין כסף מצד המוכר ומשיכה הוא מצד המקבל משא"כ חליפין או אגב איזה קנין הוא, וי"ל להסביר הענין הוא כך ומתחלה נבאר קנין חליפין שהוא מפורש במגלת רות וזאת לפנים בישראל וכו' לקיים כל דבר שלף איש נעלו והנה נראה דהפסוק עצמו תלה הקנין על מה שנהגו כן מעלמא, וי"ל דהענין הוא כך דהנה מסברא היה צריך לומר דכל קנין יהי' נגמר בדברים בעלמא ג"כ דכל שהבטיחו זה את זה הנותן והמקבל לקיים הקנין צריכים לקיים דבריהם דעל שלשה דברים העולם קיים על האמת וכו' והרי באמת קיי"ל מס' ב"מ מ"ט ע"א דברים יש בהם משום מחוסרי אמנה וא"כ י"ל דבאמת לולא שגלתה לנו התורה דיני קניינים היה כל קנין נגמר בדברים בעלמא רק שהתורה ידעה לסוף דעת בני אדם דהרבה פעמים האדם מדבר איזה דבור מה שאינו בהסכמה גמורה וכן הוא טבע הבני אדם (דמה"ט כתב הר"ן במס' נדרים פ"ז ע"א דקיי"ל תוך כדי דיבור כדבור דמי משום שאינו עושה בהסכמה גמורה ומכ"ש דבור גרידא וודאי אפשר להיות בלא הסכמה גמורה) משו"ה הצריכה התורה אלו קניינים לגלות דעת במכוין שכבר הסכים לעשות גם איזה פעולה לחזק הענין שאז בוודאי כבר נחית לעשות הדבר בהסכמה גמורה ומשו"ה כשראו שנהגו ביניהם לקיים דבר ע"י קנין סודר ממילא היה ידוע שאם אדם מבטיח איזה דבר ע"י אותו הקנין שבוודאי עשה הדבר בהסכמה גמורה, שוב ראיתי בס' שו"ת קול אריה שכרפס מחדש בס"י קל"א בד"ה והנה הרא"ם שהביא כה"ג בשם הריטב"א מס' ב"מ עי"ש (דמה"ט דקנין סטומתא דמהני משום שנהגו הסוחרים כן כמ"ש בחו"מ סי' ר"א) ומשו"ה תלה הפסוק ג"כ קנין חליפין ע"י שכבר נהגו בכך וז"ש וזאת לפנים בישראל ומשו"ה ראוי שיועיל הקנין דמכיון שכבר היה המנהג כך שמי שעשה קנין סודר כהחזק הענין וממילא וודאי כל מי שעושה קנין עשה בהסכמה גמורה ותו אינו יכול לחזור, וזהו שורש של קנין חליפין, וראיה לדבר שהרי מצינו באמת שיש דברים שנקנים באמירה גרידא ג"כ כגון כמה אתה נותן לבנך כך וכך דאמרינן דקנו באמירה כמבואר בש"ע אה"ע סימ' נ"א עי"ש, וע"כ דבדברים כאלו שאין ראוי לחזור אמרינן דתיכף שהבטיח לעשות כך וכך כיון שהוא דבר בידו כמבואר שם וודאי עשה בהסכמה גמורה ודוק (ועיי' מ"ש לקמן בסוף הסוגי' בס"ד):

ד') **ועל** דרך זה עצמו יש לומר ג"כ בטעמא דקנין אגב דוודאי מי שמוכר לחבירו איזה מטלטלין בדבור גרידא אמרינן דלא גמרו בדעתן עדיין הן מצד המוכר והן מצד הלוקח אמנם אם באותו מעמד נעשה בין המוכר ובין הלוקח איזה דבר בקנין המועיל דהיינו שהקנה לו קרקע בקנין המועיל כיון דאותו הענין שבין ביניהם כבר הוא ענין חזק והסכמת הדעת בקנין הקרקע אמרינן נמי דהקנין מטלטלים שנעשה ג"כ אגב זה קנין הקרקע מסתמא ג"כ היה בהסכמה גמורה וממילא נגמר הקנין על המטלטלים ג"כ כמו שנגמר על הקרקע, וא"כ י"ל דבר חדש דאפי' לשיטות הסוברים דקנין אגב הוא רק מדרבנן היינו דווקא אם היה עיקר כוונת המוכר והלוקח בקנין זה רק על הקרקע רק אגב זה הקנין נגמר ביניהם גם על המטלטלין בזה י"ל דהוא רק מדרבי' דמ"מ עיקר דעתם היה רק על הקרקע וקנין מטלטלים לא הוי מ"מ בהסכמה גמורה משא"כ אם כל עיקר קנין הקרקע ידעינן בבירור שכל עצמו וקנייתו של הקרקע לא היה רק כדי להקנות המטלטלין על ידו כה"ג וודאי אמרינן דמכיון שעשו פעולה חזקה כ"כ שכדי שיגמר המקח על המטלטלין טרחו ועשו קנין בקרקע רק שיוכלו לעשות קנין על המטלטלין וודאי הוי בהסכמה גמורה וכה"ג הוי קנין אגב מה"ת, ובהיות כן מתורץ שפיר מה שהקשו קצת אחרונים דהא כיון דקנין דרבנן לא מהני לשל תורה א"כ האיך קיים ר"ג מצות ביעור מעשרות מה"ת לדעת התוס' מס' ב"ק י"ב ע"א ד"ה אלא מתניתא ידענא דקנין אגב הוא רק מדרבנן, אמנם לסברתינו א"ש דכה"ג שהקנה ר"ג המעשרות שכל עצמו וכוונתו בענין הקנאת הקרקע היה רק שיקנו המעשרות בכה"ג וודאי הוי קנין אגב מה"ת (והוא קצת כעין סברת הטו"ז שהבאתי לעיל בריש הסוגי' לענין חצר ותפה כאחד דמהני היכא שעיקר כוונתו היה לקנות המטלטלין אפי' לדעת הש"כ כמה שהבאתי לעיל,) וזהו הנ"ל בטעם דקנין אגב הן אם הוא מה"ת או מדרבנן כפי שיטות הפוסקים שנחלקו בזה, וראיתי בחתס"ו לאו"ח סימן קי"ז שעמד בזה דמכ"ל שמהני באגב הטפל לקנות העיקר וכתב שהלשון עם ערי מצורות משמע שהערים היה טפלים והמתנות דהם המטלטלים היה העיקר עי"ש, ולפמ"ש א"ש טפי דכה"ג שכל כוונתו היה רק על המטלטלי' בזה גופא נתחזק ביותר קנין המטלטלי' כיון שכל כוונתו רק עליהם כמ"ש המ"ב ג"כ כה"ג ודוק היטב, ויש לפרש ג"כ על דרך זה מה דאמר בגמ' במעשה דמרדכי אחד שלקח בית סלע בירושלים ומסיק דכפים טובא ואתי קרו ליה כסלע דקשה כסלע ופרש"י דלא חזי לזריעה ולקחה בזול ולכאו' יל"ד מה נ"מ אי לקחה בזול אמנם להנ"ל א"ש דבאמת קשה דבשלמא אי ס"ל סלע ממש היינו מקום שאינו רחב רק כסלע או שהוא חד ומשופע כסלע שפיר אשמעינן ר' אלעזר המעשה כדי שיוכל להוכיח מזה דלא בעינן לצורין משא"כ אי אמרינן דרק שקשה כסלע א"כ קשה מאי אתא ר"א לאשמעינן וכי מעשה גרידא אתא לאשמעינן דהא דמטלטלין נקנין אגב קרקע מפורש במשנה ומשו"ה פרש"י שלקחה בזול כלומ' דהו"א אפכא נמי דעד כאן מהני קנין אגב רק כשכוונתו באמת על קנין הקרקע משא"כ כאן בהך עובדא דמרדכי שלא היה כוונתו כלל על קנין הקרקע שהרי לקח קרקע דלא חזי אפי' לזריעה ובזול רק כדי שיוכל להקנות לו המטלטלי' כה"ג לא מהני אגב כמ"ש החתס"ו דהטפל לא מהני לקנות העיקר משו"ה קמ"ל דגם כה"ג מהני, וכפי מ"ש מסברא דאדרבא כה"ג עדיף הקנין אגב דמכיון שעושה פעולה חזקה כ"כ להקנות המטלטלי' ועיקר כוונתו אדעתא דהכי רק שיקנה לו המטלטלין אזי מוכח מתוך הענין שעושה בהסכמה גמורה וממילא הוי קנין גמור וחזק ומהני אפי' מה"ת כמ"ש ודוק, [והגם שראיתי בס' חתן סופר בסוגי' דאגב שרוצה לומר אפכא דאם עיקר כוונתו רק על המטלטלין אז הוי אגב רק מדרבנן מ"מ אחרי העיון היטב נ"ל אפכא כמה שביארנו מסברא בס"ד,] ועיי' מ"ש לקמן אות י"ט כ"ב כ"ג בס"ד, ועיי' עוד באות כ"ו:

והנה

ה) **והנה** המהרי"ט ח"ב בחו"מ סימן פ"ג הביא ראיה מהך עובדא דמדוכי דלא מהני באגב רק הקנוי בקנין גמור ולא בשכירות כדמשמע דאין לו תקנה עד שיקנה אגב קרקע והלך וקנה סלע ובי לא היה לו מקום בשכירות או בשאלה וא"ת אמאי מהני לקנות גבי מעשה דר"ג וזקנים לקנות מה שבתוכו ואם איתא אכתי לא כפקא כיון שהוא קונה מה שבתוכו אעפ"י שמושכר לאחרים וי"ל דלענין שיקנה השוכר כליו בתוכו מהני דשכירות לכך הוא שיכניס כליו לתוכו אבל לא שיקנה כלים מאחרים. ול"ע אם שייך הא בפלוגתא דקנין פירות כקנין הגוף עכ"ל המהרי"ט עיי"ש, וראיתי בס' דברי אמת בקונטרס השביעי בענין קניינים שמפרש בכוונת המהרי"ט דמי שמקנה המטלטלין צריך שיהי' הקרקע שלו בקנין גמור אמנם מי שקונה המטלטלין וודאי שגיא לקנות המטלטלין אע"ג שאינו מקנה לו הקרקע רק בשכירות שהרי ר"ג הקנה לזקנים אע"ג שלא הקנה להם הקרקע בקנין גמור לעולם רק בשכירות והביא שפיר ראיה ממעשה דהאי מדוכי דלמה היה לו לקנות קרקע הא מסתמא היה לו איזה מקום בשכירות או בשאלה וע"כ דמי שאין לו קרקע הקנוי לו לעולם לא יוכל להקנות מטלטלין אגב קרקע זו שאינו קנוי לו לעולם אמנם אכתי קשה האיך הקנה ר' יהושע לר"א בן עזריה התרומות מעשר אגב קרקע זו והא לר' יהושע לא היה לו קרקע שלו (וקושיא זו הקשה גם הגאון ר"ע איגר ז"ל בתוספות משניות שלו פ"ה מסכת מעשר שני משנה ט' עיי"ש) ותירץ בספר דברי אמת שר' יהושע הקנה המקום לראב"ע בשליחות של ר"ג, ועיין בספר העיטור באות שכירות שכתב ג"כ דר"ג נתן רשות לר' יהושע שישכיר המקום לראב"ע ומתוך כך הוכיח בספר דברי אמת דהשליח יכול להקנות המטלטלין שלו אגב קרקע של המשלח דהרי הכא הקנה ר' יהושע ג"כ לראב"ע התרומה מעשר דהיינו המטלטלין שלו אגב קרקע של ר"ג עיי"ש היטב בספר דברי אמת, ועיין בתשו' לאו"ח סימן קט"ז ודוק:

ו) **אמנם** לעד"נ לפרש בכוונת המהרי"ט באופן אחר דכל חקירתו של המהרי"ט היה באמת דהאיך יוכל להקנות המטלטלין אגב הקרקע של המוכר אם הקרקע נשארה עדיין בקנין הגוף למוכר והלוקח המטלטלין אין לו הקרקע רק בשכירות דכיון שהקרקע עדיין של המוכר בקנין הגוף לא מלי השוכר לקנות אגב קרקע זו שאי' לו בו רק קנין פירות והאיך יוכל לקנות מטלטלין אגב קרקע שהוא עדיין של המוכר ומשו"ה הביא שם המהרי"ט ממה דאמרינן דהמשכיר קונה הזבל שהוא בחצר השכורה וא"כ גם כאן איך יכול השוכר לקנות מטלטלין אגב קרקע שהוא עדיין של המוכר ומשו"ה מחלק המהרי"ט דגבי מעשה דר"ג וזקנים כיון שהשכיר לו רק אדעתא דהכי שיכניס שם המעשרות וכיון ששכרו רק אדעתא דהכי לר' יהושע ולראב"ע שיהיו שם פירותיהם שפיר מלי קני באגב אע"ג שהקרקע עדיין של ר"ג בקנין הגוף, וראיה ברורה שזאת היתה כוונת המהרי"ט שהרי הביא אח"כ תיכף לענין אם שייך זאת בפלוגתא או קנין פירות הוי כקה"ג או לא עיי"ש ודו"ק, ועיין שו"ת רמ"ל או"ח סימן כ"ד אות י' שהעיר ג"כ מכח קנין פירות ודוק, ועיין בגמ' ב"ב פ"ה ע"א בבריתא דארבע מדות במוכרין דאיתא שם ברשות המופקדין לא קנה עד שיקבל או ישכיר לו מקומו דהיינו שהנפקד מקבל על עצמו להקנות לו המקום שהפירות של המפקיד מונחים שם, ועיין ברשב"ם שם שפירש דהה"ד ברשות המוכר נמי מהני אם המוכר מקבל עליו שיתן לו המקום שהפירות שם ותוספ' שם חלקו עליו דגבי מוכר לא מהני רק אם משכיר לו המקום דווקא והנה לא קשה להרשב"ם דא"כ שמהני גם גבי מוכר אם מקבל עליו שמזכה לו המקום אפילו בלא שכירות למה היה צריך ר"ג להשכיר המקום דווקא לר' יהושע די"ל דהיינו דווקא אם הפירות של הלוקח אינם מעורבים עדיין עם פירות המוכר משא"כ הכא שהמעשרות היו מעורבים לא היו קונים המעשרות רק ע"י שכירות מקום דווקא ועיין היטב ברמ"א חו"מ סימן ר' סעיף א' שכתב להדיא לחלק בין אם המטלטלין של הלוקח מעורבים עדיין עם מטלטלין של המוכר דאז לא קנה דהוי לגבי הלוקח כחצר שאינו משומר ועיי"ש ברמ"א סעיף ב' וא"כ אפשר דעכ"פ בשכירות המקום מהני אפילו אם הפירות של הלוקח והמוכר מעורבים עדיין ביחד כמו הכא בעובדא דר"ג וזקנים ודו"ק, עכ"פ מ"ש בכוונת המהרי"ט שכל ספיקו הוא משום שהפירות עדיין ברשות המוכר כיון שהקרקע הוא של ר"ג בקנין הגוף כ"ל נכון בס"ד, ועיין ברי"ט אלגאזי מס' בכורות י"ח ע"ב בד"ה איך שיהיה, ודוק:

ז) **אמנם** יש לומר דעד כאן לא אמרינן שחצר אינו קונה להשוכר כיון שהגוף הוא של המשכיר רק בתורת חצר משא"כ בקנין אגב שפיר מלי קונה השוכר המטלטלין של המשכיר אע"ג שגוף הקרקע הוא של המשכיר מ"מ מלי השוכר לקנות המטלטלין אגב החצר שהוא שכורה אללו והחילוק בין קנין בתורת חצר או אגב יש לומר כך דבשלמא קנין חצר שהוא דבר הבאה ע"י גוף החצר או דהחצר הוי כשלוחו או דהוי ידו שפיר אמרינן דהך חצר כיון שהמשכיר יש לו בחצר הזה קנין הגוף שהוא אלים יותר מקנין הפירות של השוכר לא יוכל לעשות שלוחו או ידו של השוכר דשייך טפי להמשכיר משא"כ קנין אגב אין זהו דבר שיהיה הקנין תלוי בגוף החצר רק אגב שקנה זה החצר קנה נמי המטלטלין וא"כ אפילו לא קנה הקרקע רק בשכירות ג"כ אין דבר המעכב שלא נוכל לומר דאגב שקנה הקרקע בשכירות קנה נמי המטלטלין ובפרט לפי מ"ש לעיל באות ד' דעי"י שמקנה לו הקרקע והמטלטלין ע"י דבר שהועיל בו הקנין אמרינן דגם המטלטלין הקנה לו בהסכמה גמורה וגמר ומקנה א"כ מה בכך שהחצר עדיין הגוף של המשכיר מ"מ כיון שהשוכר קנה הקרקע בשכירות קנה נמי המטלטלין כיון דאגב איננו תלוי בגוף החצר לומר שיהיה רשות המשכיר מעכב על השוכר שלא יקנה כיון שאין קנין אגב תלוי בגוף הקרקע כמו חצר, אמנם כן היינו דווקא אם באגב לא בעינן לצורין שפיר י"ל דקניין אגב הוי כמו דבר אחר וקניין שמבחוץ לקרקע לא מלי רשות המשכיר לעכב עליו משא"כ אי הוי ס"ל דגם באגב בעינן לצורין א"כ גם אגב הוי קניין מגוף הקרקע א"כ אי הוי"א דחצר המושכרת לא מלי להקנות לשוכר המטלטלים שמונחים שם דרשות המשכי' מעכב ה"נ לא מלי לקנות באגב דרשות המשכי' מעכב עליו דכל שהקניין הוא ע"י גוף הקרקע והיינו אי בעינן לצורים א"כ גם באגב שפיר י"ל דאם אינו רק שכורה אצל הלוקח או המקבל לא מלי לקנות באגב דרשות המשכיר מעכב על השוכר לקנות כמו שאינו יכול לקנות בתורת חצר על ידי רשות המשכיר המעכב עליו, ודו"ק היטב בהך סברא:

ח) **ומעתה** אם כנים דברינו אלו י"ל דבר נכון בדברי הגמ' במס' ב"מ דהכא באמת יל"ד באיזה סברא נחלקו ר' עולא ור' אבא דעולא ס"ל דמעשה ר"ג וזקנים היה בתורת אגב ור"א ס"ל דהיה בתורת חצר ומשו"ה מקשה לעולא דמוכח דלא בעינן עומד בצד שדהו ומנ"ל לעולא דהתם היה בתורת אגב כדי להעמיד דינו דבחצר בעינן עומד בצד שדהו דווקא ב') אמאי השיב לו לר' אבא דמי שהוא מרבנן כדלא גמרי אינשי שמעתא וכי לקנטר בדברי' היה רצונו ג') מה שקשה ביותר בדברי רש"י למסקנת עולא דבתורת אגב הקנה להם ר"ג פרש"י בד"ה מטלטלי שאפי' הקנה לו חצר אחרת שאינו בתוכו קנוי נמי וכו'

כר׳ עיי׳ ברש״י והנה כוונת רש״י הוא דלא בעינן אותו חלר דווקא דגבי אגב לא בעינן לצורין כמסקנת הסוגיא במס׳ קידושין, ויל״ד טובא דלאיזה לורך השמעינו רש״י כאן הא מילתא דהא בהך סוגי׳ אין כ״מ מידי בזה דהא אפי׳ אי בעי לצורין ג״כ י״ל דבתורת אגב הקנה להם ר״ג דהא כאן היו לצורין הגם שי״ל דכוונת רש״י ליישב דברי ר״א דמשו״ה לא היה ניחא ליה מעיקרא לומר דבתירת אגב הקנה להם דא״כ למה אמר ומקומו מושכר לו דווקא כמה שרלה הגמ׳ במס׳ קידושין לומר הכי ועולא ס״ל דהוא לאו דווקא דמקום אחר ג״כ היה סגיא ומשו״ה פרש״י בדברי עולא שאפי׳ הקנה לו חלר אחרת ג״כ היה מהני לקנות מ״מ זהו קלת דוחק בדברי רש״י לומר כן, וגם דוחק לומר דפליגי עולא ור״א בקושי׳ ותירן הגמ׳ במס׳ קידושין אי בעינן דווקא אותו המקום שהמעשרות בתוכו או רק כי היכא דלא לטרחוהו, ועוד דמ״מ אכתי קשה מנ״ל לעולא דכאן היה בתורת אגב דהא גם בתורת חלר היה אפשר להיות כיון דנאמת היו לצורין וכל אלו ג׳ דקדוקים ראוי לעמוד עליהם:

ט׳) **אמנם** לדברינו הנ״ל א״ש הכל בס״ד דעולא הוכיח דע״כ כאן הקנה להם ר״ג בתורת אגב דאי בתורת חלר היאך יכולי׳ לקנות מה שהוא עדיין מונח בביתו של המשכיר דהא רשות המשכיר מעכב עליו כיון דלהמשכיר אכתי נקנה קניין הגוף ומשו״ה ס״ל דע״כ איירי כאן בר״ג דבאגב הקנה להם דבאגב לא מלי רשות המשכיר לעכב דהא קניין אגב אינו מגוף החלר כיון דלא בעי לצורין וכמש״ל באות ז׳, אמנם ר״א ס״ל דבאגב ג״כ בעי לצורין וא״כ אי לא הוי ס״ל כסברת המרי״ט שהבאתי לעיל באות ו׳ דכאן אין רשות המשכיר מעכב משום דאדעתא דהכי השכיר להם היה קשה גם באגב איך מלי לקנות דהא אי בעינן לצורין גם באגב מלי לעכב רשות המשכיר על המוכר שלא יקנה דאי בעינן לצורין הוי הקניין ע״י גוף הקרקע ומלי רשות המשכיר לעכב עליו, כך הבין ר׳ עולא בדברי ר׳ אבא דמשו״ה לא היה מלי ר׳ אבא להוכיח דכאן היה הקניין באגב משום דס״ל דאגב בעי לצורין א״כ גם באגב היה מלי רשות המשכיר לעכב שלא יקנה וע״כ דלא אפשר נאמר רק כסברת המרי״ט הנ״ל שכיון שהשכירו אדעתא דהכי שיניחו שם הפירות אין רשות המשכיר מעכב וא״כ שפיר י״ל דמתורת חלר הקנה להם ושפיר קשה על עולא דמוכח דלא בעינן עומד בלד שדהו וע״ז השיב לו עולא דמי ההוא מרבנן כדלא ״גמרי״ איכשי שמעתא כלומי׳ שלא ידע דברי הגמ׳ במס׳ קידושי׳ דמפרשי׳ המסקנה דלא בעינן לצורין (ואפשר דמשו״ה נקרא גמרא שגומר לפרש מה שסתום במשנה ומשו״ה אמר לו שפיר כדלא ״גמרי״ איכשי שמעתא כלומר דלא ידע דאגב לא בעי לצורין) ומשו״ה לא ידע להוכיח דר״ג ע״כ הקנה להם בתורת אגב, אמנם האמת הוא דר״ג ע״כ רק בתורת אגב הקנה להם דבתורת חלר לא היו יכולים לקנות דרשות המשכיר מעכב על המוכר שלא לקנות בתורת חלר רק באגב שפיר מלי קנו השוכר דאגב אינו קניין שיהי׳ תלוי בגוף החלר דווקא כיון דלא בעי לצורין וא״כ שפיר הולרך רש״י לפרש בשינוייא דעולא דמטלטלי אגב מקרקע הקנה להם דס״ל ע״כ לעולא דלא בעי לצורין דאי לאו הכי מנא היה ידע להוכיח דר״ג לא בתורת חלר הקנה להם דדוחק לומר שהיה מקיבל בידו דבתורת אגב הקנה וע״כ כמ״ש משום דס״ל לעולא דרק בתורת אגב אין רשות המשכיר מעכב כיון דלא בעי לצורין כמ״ש משא״כ בחלר רשות המשכיר מעכב וע״כ דס״ל דאגב לא בעי לצורין משו״ה הולרך רש״י ז״ל לפרש כאן ג״כ דלא בעי לצורין לעולא ומתורלים כל הקושיות ודוק היטב כי הוא נכון בס״ד:

י׳) **ועפ״ז** מ״ש י״ל דהא דרב פפא משני דעת אחרת מקנה אותן שאני לפי מה שפירש במרדכי דקאי על המקום שהשכיר להם דעל המעשרות לא שייך לומר דעת אחרת מקנה כיון שאין לו לר״ג בהם רק טוה״נ (עיי׳ במרדכי) וא״כ הכי משני רב פפא דלעולם מטעם חלר הקנה להם המעשרות ול״ל דרשות המשכיר יעכב שלא יהי׳ נקרא חלרם של ר״י ור״ע דהא כיון דעיקר טוכת ר״ג היה להקנות להם המעשרות ע״י חלרו אין רשותו מעכב עליהם (עיי׳ שו״ת רמ״ל או״ח סימ׳ כ״ד אות י׳) וכמ״ש המרי״ט דהכא קני שפיר דאין רשות המשכיר מעכב ומ״מ מהני ג״כ אפי׳ מה שמשתמר לדעת ר״ג דהוי כאילו ר״ג היה משומר להם שיקנו והוי שפיר כחלר המשתמרת גם לדעת ר״י ור״ע כיון דלר״ג ניחא ליה בהכי שיהי׳ משומר גם לדעתם, וי״ל דבאמת גם ר׳ אבא נחית להך סברא דהכא לא בעינן משומר לדעתם רק דהיה קשה ליה לעולא לשיטתו דס״ל במס׳ גיטין ריש פי׳ הזורק דגם גבי גט בעינן עומד בלד שדהו אלמא דלית ליה הסברא דדעת אחרת מקנה ומשו״ה מדוייק הלשון מ״ש בגמ׳ איתביה ר׳ אבא לעולא ומ״ט הקשה לעולא דווקא והא רבה בב״מ ג״כ אמר הכי והיה לו להקשות גם לרבה בב״מ, אמנם לפימ״ש ניחא דלרבה ידע דמלי לתרץ דגבי ר״ג לא בעינן עומד בלד שדהו משום דעת אחרת מקנה רק לעולא דלית ליה הך סברא הקשה ספיר, עכ״פ העולה מכל מ״ש דעולא היה ס״ל דע״כ רק בתורת אגב הקנה להם וכמ״ש לעיל מסברא דלענין אגב קונה אפילו בחלר השכורה דאין רשות המשכיר מעכב כיון דלא בעי לצורין ומשו״ה פרש״י ג״כ בד״ה מטלטלי דקרקע במכר ומטלטלין במתנה כמי נקנה באגב דהכא ג״כ היה מקרקע במכר ומטלטלי במתנה והא דכתב רש״י דילפינן מקרא ויתן להם מתנות רבות אע״ג דמהך קרא לא שמעינן דמהני אפילו קרקע במכר ומטלטלי במתנה י״ל דרש״י קאי על עיקר הילפותא דאגב או דס״ל לרש״י דכמו שניהם במתנה מהני ה״כ מהני כשהשדה במכר ומטלטלי במתנה, ולקמן נבאר עוד אם יש איזה חילוק וסברא לחלק בין מכר למתנה באגב או די״ל דעד כאן יש לחלק בין מכר למתנה בדבר שהוא שלו לגמרי שאינו מוכרח ליתן דווקא משא״כ הכא גבי מעשרות שע״כ מוכרח ליתנם במתנה ולא במכר דהא אין לו לר״ג רק טוה״נ אין סברא לחלק בין מכר למתנה ומשו״ה כתב רש״י סתם דילפינן מהך קרא ויבואר עוד בס״ד:

י״א) **עוד** י״ל בפלוגתא דעולא ור׳ אבא דהנה בגמרא אמר דטוה״נ אינו ממון לקנות בחליפין וגם לא על גבי קרקע וא״כ דחי ליה הגמרא חליפין דרך מקח וממכר הוא אגב קרקע נמינה אלימתא הוא והנה הסטמ״ק כתב דגם לפי האמת אין טוה״נ ממון לקנות בחליפין אע״ג דבתורת אגב מלי להקנות בתורת אגב מ״מ בחליפין לא מקני הטוה״נ ונראה דהטעם הוא דהנה המעיין היטב בדברי רש״י בד״ה איכה חשובה ובד״ה אינו ממון לקנות דכל טוה״נ מכיון שהבעלים נסתלקו ממנו ובבר הבטיחו ליתן לאחר ממילא נסתלק כח הבעלים והוי רק כשאר הפקר וא״כ ממילא א״ש החילוק בין חליפין ובין אגב דוודאי בחליפין אם היה ר״ג לקח הסידור מר״י להקטות לו המעשר תיכף מכיון שגלה דעתו שרולה להקנותו נסתלק כחו וזכותו מזה המעשר דהא גם מעיקרא לא היה לו בו רק טוה״נ וא״כ מכיון שנסתלק כחו של ר״ג מזה המעשר לא נשאר שום דבר שר״י ור״ע יוכלו לקנותו ואם טרם שיבא ר״י ור״ע למקום המעשר יבא אחר ויזכה בו׳ לא יכולים הם ליקח ממנו ועיין תוספי׳ מסכתי׳ ב״מ ו׳ ע״ב ד״ה והא הכא שכתבו דהבעלים אין יכולים לתבוע יותר רק טוה״נ למ״ד טוה״נ ממון וא״כ הכא כיון שר״ג נסתלק מזה המעשר ע״י קניין סידור ולא נשאר לו בו כלום אין לו שוב כח להקנות לר״י ולר״ע

המעשר דלא דמי לחפץ אחר שיש בו כח הבעלים עד שיגיע לרשות אחר משא״כ באגב אפילו אי נימא דתיכף כשנסתלק כח של ר״ג הוי המעשרות הפקר מ״מ כיון שיש לו כח הקנין בקרקע שהשכיר לו מלי לקנות באגב משא״כ חליפין לאחר שנפסק הקנין אין לו שום דבר שיוכל להתפס בו הקנין ומשו״ה לא הוי טוה״נ ממון לקנות בחליפין אמנם באגב שפיר מלי לקנות דאע״ג דטוה״נ לא הוי רק כמו הפקר מ״מ הפקר ג״כ נקנה באגב ס״ל לעולא כמ״ש בקצה״ח סימן ער״ה דהפקר ג״כ נקנה באגב והביא ראיה ממסכת׳ ב״ק קי״ח ע״א דאמרינן גבי גזל פרה ושטפה נהר דהגזלן חייב לשלם דמיירי שגזל קרקע ופרה רבוצה בו עיין פרש״י שם דמתורת אגב קנה לה הגזלן וא״כ מוכח דהפקר ג״כ נקנה באגב ור׳ אבא ס״ל דהפקר אינו נקנה באגב ומשו״ה גם טוה״נ דלא הוי יותר מהפקר אינו נקנה באגב ומשו״ה ס״ל דר״ג ע״כ בתורת חצר הקנה להם ודוק, ועיין בתוספ׳ מסכת׳ עירובין ל׳ ע״א בד״ה ולא ידענא משמע ג״כ דס״ל למסקנא ג״כ טוה״נ אינו נקנה בחליפין עיי״ש (ועיין מ״ש לקמן באות י״ג לענין טוה״נ באגב):

י״ב) **בפלוגתא** דרש״י ותוספ׳ בהא דר״ג דרש״י פירש ששכח לעשר בביתו ותוספ׳ פירשו דלעולם כבר הפרים המעשרות רק שכחת ביעור היתה והיה רוצה לקרות להם שם בעלים, עיין בתוספ׳ בד״ה עישור, והנה לדעת התוספ׳ מסתמא לא היו מעורבים המעשרות שהקנה להם עם תבואת ר״ג דהא כבר היו מפורשים ומ״ש התוספ׳ ד״ה וכי בלר שדהו שלא היה הפסק בין תבואת ר״ג לתבואתן אין כוונתם שהיו מעורבים רק שלא היה הפסק מחיצה ביניהם כ״ל דתוספ׳ ורש״י פליגי במה דאיתא במס׳ ב״ב פ״ה ע״א (והבאתי לעיל בדברינו באות ו׳) דרשב״ם שם פירש דאפילו אם המוכר מקבל עליו שיקנה לו מקום הפירות אפילו בלא שכירות מקום מהני וא״כ קשה לכאורה למה היה לו לר״ג להשכיר להם המקום כיון דסגיא בקבלה גרידא ול״ל ע״כ כיון שהפירות של הנותן מעורבים עם פירות של המקבל לא מהני קבלה ובעינן שכירת מקום דווקא, ועיין היטב בש״ע חו״מ ברמ״א סימן ר׳ סעיף א׳ וסעיף ב׳ שם, וא״כ ס״ל לרש״י ג״כ כפירש רשב״ם ומשו״ה ל״ל ע״כ ששכח לעשר והוי התבואה מעורב ומשו״ה בעינן דווקא שישכיר להם ולא סגיא בקבלה גרידא מן המוכר אמנם תוס׳ ס״ל שם בד״ה ארבע מדות דמן המוכר לא מהני קבלה רק שכירות עיי״ש היטב וא״כ שפיר י״ל דהתבואה לא היתה מעורבת שכבר הפרים קודם שנסע מביתו ועכשיו רצה רק לקיים מצות ביעור ומ״מ היה צריך להשכיר דווקא דבקבלה גרידא לא סגיא כל זמן שהוא ברשות הנותן אע״ג שאינו מעורב עם פירות הנותן וא״כ שפיר י״ל דר״ג רצה רק משום מצות ביעור להקנות להם המעשרות, ודו״ק:

י״ג) **עפ״י** מש״ל (באות י״א) בטעמא דר׳ אבא דס״ל דר״ג לא בתורת אגב הקנה להם כיון דטוה״נ מכיון שנסתלק ממנו הו״ל כהפקר וס״ל דהפקר אינו נקנה באגב, יש ליישב קושיית השאג״א בסימני ע״ז שהקשה לדעת הפוסקים דלא ס״ל כרב פפא דדעת אחרת מקנה מהני גבי חצר שלא יהי׳ צריך להיות עומד בצד שדהו וא״כ ע״כ בתורת אגב הקנה ר׳ יהושע לר׳ אלעזר בן עזריה התרומות ומעשר וא״כ ס״ל לר׳ יהושע טוה״נ ממון דאי לאו ממון לא מלי להקנות באגב והרי במס׳ פסחים מ״ו ע״ב ס״ל לר׳ יהושע דגבי חלה שנטמאת דאינו עובר בב״י משום טוה״נ אינו ממון וא״כ האיך אפשר לומר דר׳ יהושע הקנה לראב״ע בתורת אגב עיי״ש בשאג״א. אמנם לפמ״ש א״ש דהנה השטמ״ק בד״ה טובת הנאה כ׳ כי בפירוש דהא אי מלי להקנות טוה״נ באגב לא תלי אי הוי ממון או אינו ממון רק אפי׳ אי הוי ממון מ״מ ס״ל דלענין להקנות באגב לא הוי ממון שכן כתב בפירוש דהסוגיא אתיא בין למ״ד טוה״נ ממון בין למ״ד אינו ממון עיי״ש וא״כ י״ל דבאמת אפי׳ אי הוי ממון מ״מ מכיון שנסתלק ממש ע״י הקנאתו לאחרים הו״ל כהפקר ופליגי אי הפקר נקנה באגב (רק בהפקר וודאי בעי לבורין) וא״כ א״ש דר׳ יהושע שפיר הקנה לראב״ע התרומות מעשר דס״ל ג״כ דהפקר נקנה באגב ומ״מ אינו עובר בב״י לענין חמץ כיון דגבי חמץ בלא״ה אינו שלו רק דהכתוב עשאו כאילו ברשותו וא״כ היינו דווקא בממון גמור שהיה מעיקרא ממון גמור שלו משא״כ בטוה״נ בעלמא כיון דכל טוה״נ תיכף מכיון שנסתלק ממנו הו״ל כהפקר ס״ל לר׳ יהושע דכה״ג לא עשאו הכתוב כאלו הוא ברשותו כיון דאפילו דכל כמה דלא נפיק מרשותו ג״כ לא הוי כשלו ממש לא אמרינן דעשאו הכתוב כאלו הוא ברשותו ומ״מ גבי מתנות מלי להקנות באגב כיון דהפקר נמי נקנה באגב כמ״ש ודוק היטב, ועיי׳ בחתס״ו ליו״ד סימ׳ ש״י שכ׳ להדיא דבחמץ סגי׳ כל שיצא מרשות ישראל אפי׳ בתורת הפקר וא״כ ניחא דאפי׳ אי טוה״נ אינו ממון מ״מ כתב רש״י בפירוש בד״ה אינו ממון דאפילו אין לו כח להקנות לאחרים כיון שאינו ממון מ״מ הפקר הוי וא״כ א״ש הכל כמ״ש דלענין אגב שפיר מלי ר׳ יהושע להקנות אי ס״ל הפקר ג״כ מהני באגב ומ״מ לענין חמץ אינו עובר משום ב״י ודוק, ועיי׳ בשו״ת ברית אברהם לאו״ח סימ׳ כ״ו שם משמע דס״ל דהפקר אינו נקנה באגב אמנם הקצה״ח סימ׳ ער״ה ס״ל דהפקר נקנה באגב ועיי״ש עוד באות ו׳ מ״ש שם:

י״ד) **בסוגי׳** כאן במס׳ קידושין ס״ל לסתם גמרא דר״ג הקנה לזקנים באגב ובמס׳ ב״מ כפי המסקנא דרב פפא ס״ל דבתורת חצר הקנה להם ואע״ג דהוי חצר שאינה משתמרת מ״מ קני מטעם דעת אחרת מקנה, והנה האחרונים הקשו איך רצה הגמרא כאן במס׳ קידושין לפשוט דבעי לבורין דלמא בתורת חצר הקנה להם אבל אגב לא בעי לבורין, וראיתי בשיע״ק לחו״מ סימ׳ ר״ב שמתרץ דבאמת חצר אינו קונה רק אם היא משתמרת והכא מתנת כהונה גם כ״ן אחר היה יכול לזכות בהם ובפרט כיון שא״ל לשלם רק לפי טוה״נ כמ״ש התוס׳ מס׳ ב״מ ו׳ ע״ב ד״ה והא הכא א״כ לא הוי משתמרת לדעת ר״י ור״ע רק אם כבר קנו בתורת אגב אפי׳ אם קנין אגב לא הוי רק דרבנן מ״מ מכיון שזכו בהם ר״י ור״ע אפי׳ רק מדרבנן עכ״פ אסור לאחר ליקח מהם וא״כ הו״ל ממילא חצר המשתמרת לדעתם מה״ת וקנו מה״ת בתורת חצר ור״ג רצה לקיים מצות ביעור מה״ת והקנה להם בתורת אגב אפי׳ אי לא הוי רק קנין דרבנן מ״מ הו״ל משתמרת לדעתם וזכה להם החצר מה״ת (וכן כתב בס׳ מעיני חכמה למס׳ ב״מ מהדורא תניינא באות קכ״ח עיי״ש), ורב פפא שאמר דעת אחרת מקנה אותן היינו ג״כ דאע״ג דטוה״נ אינו ממון מכיון שקנו בתורת אגב ושוב אין אחר רוצה לזכות בו ממילא קנו להו החצר מה״ת וכה״ג כתב בס׳ טוב גיטין במס׳ גיטין ע״ז ע״ב בהא דס״ל לרש״י גבי עובדא דשכ״מ דקנתה הגט בתורת אגב אע״ג דקנין אגב אינו רק מדרבנן מ״מ בלא אגב לא הוי קנה לה החצר כיון שלא היה אלא רק שאולה רק ומכיון שיש לה שם צורך שימוש בהחצר ע״י שקנתה הגט ממילא זכה לה החצר מה״ת (ולענין גט נבאר עוד בס״ד לקמן באות כ״ה), אמנם בס׳ מעיני החכמה הקשה ע״ז דא״כ איך רצה לפשוט במס׳ קידושין דבעינן לבורין מדקאמר ומקומו מושכר לו הא ר״ג גם בתורת חצר רצה להקנות להם כדי שיהי׳ קנין מה״ת משו״ה בעי לבורין אמנם אגב לא בעי לבורין, והוא קושיא עצומה לכאורה, ומה שמתרץ שם בספר מעיני החכמה דהגמרא בעי למפשט לעולא דרך

בתורת

בתורת אגב לחודא הקנה להם הוא דוחק דמ"מ האיך יכול לפשוט כיון דיש סברא דהיה צריך להקנות להם בתורת שניהם משום חצר ומשום אגב משו"ה בעי צבורין אבל בתורת אגב באמת לא בעי צבורין:

ט"ו) **וליישב** קושיא זאת נ"ל דבר חדש בס"ד דהנה לכאורה צריך להבין במה תלוי הך מילתא אי בעינן צבורין או לא ומה היה ס"ל לבעל האיבעיא ואיזה צדדי ספק היה לו לבעל האיבעיא בזה, ונ"ל דהגמרא היה מסופק בהך סברא שכתבנו לעיל באות ד' דמשו"ה מהני אגב משום דמכיון שבאותו קניין העולם כל כך להקנות לו קרקע ג"כ בקניין המועיל וא"כ וודאי עשה בהסכמה חזקה וקנה גם המטלטלין והנה אי ס"ל הך סברא הוי קניין אגב מה"ת אמנם אי ס"ל קניין אגב הוי רק מדרבנן היה ס"ל להמקשן דמסתמא רבנן תקנו אגב כדי שלא יצטרך להיות עומד בצד שדהו או בחצר שאינו משתמרת ורצו רבנן לתקן אגב שיוכל לקנות אפילו במקום שאין חצר קונה עיין בריטב"א מסכת' קידושין, והנה במסכת' ב"מ ד' ע"א אמרינן דרבנן לא מתקני רק מילתא דאיתא דכוותיה בדאורייתא וס"ל להגמרא דאי אגב דרבנן לא רצו לתקן בוודאי רק בצבורין דאיתא דכוותיה בדאורייתא גבי חצר והוסיפו חכמים על קניין חצר קניין אגב שיוכל לקנות אפילו באינה משתמרת מ"מ בעינן דומיא דחצר עכ"פ שיהיו צבורין ומסופק הגמ' אי הך ילפותא מקרא ויתן להם הוא דרשא גמורה ואגב הוי מה"ת ולא בעינן צבורין או דהוי רק מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא וא"כ ממילא בעי צבורין דומיא דחצר, דרבנן וודאי לא יתקנו מילתא דליתא דכוותיה בדאורייתא כלל וא"כ פשוט ליה הגמרא שפיר מדקתני ומקומו מושכר לו דבעי צבורין מה תאמר דאגב באמת לא בעי צבורין רק החס רצה להקנות בתורת חצר ג"כ משו"ה הוצרך צבורין דלמה היה לו להקנות בתורת חצר ג"כ והיינו ע"כ משום דקניין אגב הוא רק דרבנן וא"כ ממילא מוכח דבעי צבורין כמ"ש דאי אגב הוי רק דרבנן בעי צבורין דנהוי דומיא דחצר דרבנן לא מתקני רק מילתא דאיתא דכוותיה בדאורייתא ומוכח שפיר קודם שידע מתירוץ כי היכא דלא לנירחינהו דאגב בעי צבורין ומתורץ קושית המעיני חכמה הנ"ל:

ט"ז) **השעה"מ** פ"ג מהלכות מכירה הקשה לדעת התוספ' מסכת' ב"ק י"ב ד"ה אלא מהכיתא ידענא דקניין אגב הוא רק מדרבנן א"כ לפימ"ש התוספ' מסכת' ב"ק (דף קי"ד ע"ב) ד"ה אגב אסיפא דמשו"ה מהני הגמרא מסכת' ב"מ מ"ו ע"א דלית ליה קרקע אע"ג שיכול להודות שיש לו קרקע ויקנה לו המעות משום דלענין לפדות מעשר שני בעינן שיהיו מעותיו מדאורייתא וא"כ ע"כ מוכח מדפריך הגמ' מסכת' ב"מ שם וניקנינהו ניהליה אגב קרקע דקניין אגב הוא מה"ת, והנה זה רבוה בשנים אשר אמרתי דהתוספ' ס"ל דקניין דרבנן מהני גם לדאורייתא וא"כ מה שמקנה מעות אגב קרקע כיון דקרקע קנה מה"ת אם הקנה לו באופן המועיל לקנות מה"ת אע"ג שהמעות שקנה אגב קרקע לא קנה רק מדרבנן אי אגב אינו רק דרבנן מ"מ אי כיוא דעם שקנה המעות רק מדרבנן לא מהני ליה לענין דאורייתא יהיה זלזול לרבנן דהקניין דאורייתא מהני ליה לכל מילי ודרבנן לא מהני משו"ה כה"ג העמידו חכמים דבריהם ומהני אפילו לענין דאורייתא ומשו"ה פריך הגמרא שפיר שם במסכת' ב"מ וניקנינהו ניהליה אגב קרקע דאע"ג דלא קנה המעות רק מדרבנן מ"מ כיון שקנין הקרקע מועיל מה"ת מהני ליה קניין המעות אע"ג שהוא רק מדרבנן לדאורייתא נמי אמנם במסכת' ב"ק שהיה קושית התוספ' שיודה לו שיש לו קרקע ויקנה לו המעות דכה"ג לא יצטרך כלל לדון על הקרקע אם קנה מה"ת או לא דהא באמת אין לו קרקע וא"כ לא נבא לדון רק על המעות שהקנה לו ע"י הודאה שיש לו קרקע אם מהני שיהיה שלו גם לענין לפדות מעשר שני שלא יצטרך להוסיף חומש כה"ג כתבו התוספ' שפיר דבעינן שיהיה המעות שלו מה"ת, ועיין עוד בעיקר הדבר אם דרבנן מהני לדאורייתא ג"כ בנוב"י מהד"ת לאה"ע סימן כ"ד וכבר האריכו בזה גדולי אחרונים ועיין בישעי"ע או"ח סימן תנ"ח ס"ק ה' ונבאר עוד בס"ד (עיין בסמוך באות י"ז):

י"ז) **ועד"ן** יש ליישב כל הסקלא וטריא במס' ב"מ מ"ו ע"א דפריך הגמ' לרב פפא דס"ל דמטבע נקנה בחליפין א"כ גבי היה עומד בגורן אמאי לא יקנה לו המעות שיש לו בביתו אגב סודר ולפרוק ומשני דלית ליה סודר וניקנינהו ניהליה אגב קרקע דלית ליה קרקע וכו' בגורן שאינו שלו ואיכפל תנא לאשמעינן בגברא ערטילאי אלא לאו ש"מ אין מטבע נקנה בחליפין ועיי' רש"י דקושיית הגמ' הוא וכי תימא שאחד עמד בגורן ערום עיי' רש"י בד"ה איכפל תנא, והנה יל"ד טובא א') דתיכף דמשני דלית ליה סודר הוי מצי להקשות וכי עמד שם בגורן ערום ב') דקושיא ונקנינהו ניהליה אגב קרקע לכאורה קשה גם בלא מילתא דרב פפא ורש"י כתב באמת דהך קש"י לא קאי לר"פ דווקא ועיי' בתוס' ד"ה ונקנינהו אמנם להנ"ל א"ש דבאמת יש לחקור מי ששעבד לחבירו מטלטלין אגב קרקע אם הלוה יוכל לקנות ע"י מטלטלין אלו איזה דבר אחר בחליפין למ"ד בכליו של קונה דהכי קיי"לן והנה לכאורה הדבר פשוט כיון דבעינן בקניין סודר עכ"פ שאם המקנה ירצה להחזיק הסודר שיוכל להחזיק אותו עיי' בג"מ במס' נדרים מ"ח ע"ב וא"כ כיון שהוא משועבד לאחר דאגב קרקע מצי לשעבד גם מטלטלין א"כ אם המקנה ירצה להחזיק הסודר לא יוכל להחזיק ולא יכול לקנות בחליפין אמנם אי ס"ל שעבודא לאו דאורייתא ואפי' שעביד בפירוש לא מהני (ובפרט לענין מטלטלין אגב קרקע אי אגב הוי רק מדרבנן) וא"כ לא משועבד המטלטלין רק מדרבנן שפיר היה מצי לקנות בחליפין לענין דבר שצריך להיות שלו מה"ת דכמו דאמרינן דקניין דרבנן לא מהני לדאורייתא ה"נ לא מהני מה שמשעביד לחבירו רק מדרבנן שלא יוכל לקנות מה"ת וא"כ י"ל דהגמ' היה ס"ל בס"ד דקניין דרבנן לא מהני לענין דאורייתא משו"ה לא רצה להקשות תיכף וניקנינהו אגב קרקע על המשנה גופא דהוי ס"ל דלענין שיפדה מעשר שני בעינן שיהיו המעות שלו מה"ת ואגב לא הוי רק דרבנן ולא מהני לדאורייתא אמנם לבתר דמשני דלית ליה סודר והיה ידע המקשן דהתרצן ע"כ לא יטעה בהכי שעמד ערום בגורן וע"כ ל"ל ששעבד כל מה שיש עליו לאחר אגב קרקע וממילא לא מצי לקנות בחליפין ואע"ג דר"פ ס"ל שעבודא לאו דאורייתא סוף מס' ב"ב ועיי' בספר מלא הרועים ערך ש"ד אות ל"ה בהגה"ה שם בשם הראשונים דר"פ ס"ל שלי"ד ול"ל ע"כ כיון דמדרבנן אינו שלו לא מצי לקנות על ידו בחליפין דדרבנן מהני לדאורייתא ג"כ וא"כ ממילא פריך הגמ' שפיר וניקנינהו אגב קרקע משא"כ בלא הא דלעיל לא היה קשה וניקנינהו אגב קרקע דהוי"א דרבנן לא מהני לדאורייתא (עיי' בישועות יעקב בקו"א להלכות פסח בד"ה והנה כבר כתבתי ודוק) ואח"כ כי משני דלית ליה קרקע ובעומד בגורן שאינו שלו היה קשה לו למה לא משני שבאמת יש לו קרקע רק שהוא משועבד לאחרים ואע"ג דגם כה"ג מקרי אינו שלו מ"מ הי' צריך לאשמעינן רבותא טפי דאפי' כה"ג ג"כ לא מצי להקנות וע"כ דס"ל לגמ' דהיכא שיש לו רק שמשועבד לאחרים כיון דשעבודא לאו דאורייתא דהכא אזלינן לר"פ דס"ל שלי"ד מצי להקנות אגבה מטלטלין ומשו"ה הוצרך לאוקמא דווקא בגורן שאינו שלו משום דאי היה לו קרקע רק שמשועבד לאחרים היה מצי להקנות אגבה

דדרבנן

דדרבנן לא מהני לדאורייתא וא"כ הו לא מצי לתרץ דלית ליה סודר דהדרא קושיי' לדוכתא וכי עמד ערום בגורן וצ"ל דשעבד כל מה שיש עליו אגב קרקע לאחרים דהא כיון דשעבודא לאו דאורייתא לר"פ ורק מדרבנן משעובדים המטלטלין וכל הבגדים שיש לו עליו וכיון דדרבנן לא מהני לדאורייתא ממילא היה מצי לקנות בחליפין דע"כ יש לו עליו איזה בגד דלאו בגברא ערטילאי עסקינן ושפיר מוכח דאין מטבע נקנה בחליפין ודוק היטב (ועיי' בס' מעיני החכמה מ"ש בזה):

אמנם ממה שהקשו התוספ' שם במסכת' ב"מ ד"ה ונקניניהו שיקנה לו המעות בהודאה כמעשה דאיסור גיורא במסכתי ב"ב קמ"ט ע"א והניחו בקושיא והנה קנין אודיתא פשיטא דהוי רק מדרבנן אם אנו יודעין האמת שאין המעות שלו ומ"מ ס"ל להתוספ' דמהני גם לענין פדיית מעשר שני מזה מוכח דס"ל להתוספ' כאן דקנין דרבנן מהני לדאורייתא ג"כ ואולי י"ל דתוספ' ס"ל כמ"ש דכיון דהתרצן משני דלית ליה סודר וע"כ כמ"ש דמיירי שהיה משעובד לאחר אגב קרקע אע"ג דר"פ ס"ל של"ד מ"מ מדרבנן הוי משעובד לאחר וא"כ ס"ל דדרבנן מהני לדאורייתא שלא יוכל לקנות ע"י בחליפין היה ס"ל להתוספ' דהה"ד קנין דרבנן מהני ג"כ לדאורייתא משו"ה הקשו שהיה לו להקנות הממון באודיתא (ולקמן נבאר עוד בזה דקנין דרבנן אם מהני לדאורייתא ועיין מ"ש בזה בספרי חלק ראשון בסוגיא דמשיכה ויבאר עוד בס"ד) ודע שראיתי בספר ישועות יעקב או"ח סימן תמ"ח שכתב בהך שמעתא דמס' ב"מ במשיכה דהיה עומד בגורן מתן הפירות במתנה ולכאורה קשה במה קנה המתנה הא ל"ל בחליפין או אגב דהא מוקמינן דל"ל קרקע וגם ל"ל סודר וע"כ דרק באודיתא קנה הפירות לדעת הרמב"ן דגם מתנה אינו נקנה במשיכה וא"כ לדעת הרמב"ן וודאי קשה קושיית תוס' הנ"ל אמאי לא הקנה לו המעות באודיתא עיי"ש שהוכיח דלענין מכירת חמץ מהני ג"כ אודיתא וצ"ע, אמנם לענ"ד נראה דאין מוכרח דקנין דרבנן מהני לדאורייתא די"ל באמת דהפירות הקנה לו בתורת חצר דהוי קנין דאורייתא ואע"ג דמיירי בגורן שאינו שלו מ"מ הרי שכורה היתה אצלו וס"ל להרמב"ן דגבי קרקע לא אמרינן אין השוכר רשאי להשכיר והשכיר לו הגורן וממילא קנה הפירות בתורת חצר והא דא"כ קשה אמאי לא הקנה לו המעות שהיה לו בביתו ג"כ ע"י קנין חצר די"ל דהמעות שהיה לו בביתו היה המקום שכיר מאחרים באופן שגם המשכיר המקום שהיה המעות מונח שם היה לו מעותיו מעורב עם זה המעות וזכה התוספ' במסכתי ב"מ י"א ע"ב ד"ה וכי בצר שדהו כתבו להדיא דהיכא שאין הפסק בין פירות של המשכיר לפירות של השוכר לא מקרי חצר ומשתמר לגבי השוכר וא"כ א"ש דהפירות שהיו בגורן שפיר הקנה לו ע"י שהשכיר לו הגורן דאעפ"י שאין הגורן שלו מצי להשכיר וקנה הפירות שבגורן בתורת חצר משא"כ המעות לא היה יכול להקנות לו דמקום שהיו המעות מונחים היה שם גם מעות של המשכיר וא"כ לא הוי חצר המשתמר לדעת השוכר וא"כ י"ל דבאמת קנין דרבנן לא מהני לדאורייתא גם לדעת הרמב"ן ודוק, ועיין בספרי דברי אמת בקונטרס ז' בשער קנינים שהבאתי ראיה דע"י מקום השאול או השכור אין יכולים להקנות באגב דהרי ע"כ היה לו מקום שאול או שכור במקום שהיו המעות ומ"מ משני דלית ליה קרקע. ולפמ"ש אין ראיה משם די"ל דאפילו אי ס"ל דגם ע"י קרקע שאול או שכור יכולים להקנות באגב מ"מ בעינן שיהיה הקרקע מיוחד להשוכר לאודא על אותו הזמן ורק כה"ג מצי להקנות על גבי קרקע זו לאחרים מטלטלין אמנם הכא מיירי שבמקום שהיה מעותיו היה גם המשכיר משתמש באותו מקום שגם מעות של המשכיר היה שם וכה"ג וודאי אין לו כח להקנות באגב כיון שאין המקום מיוחד אליו אמנם מי שיש לו מקום מיוחד לעצמו בשאלה או בשכירות מצי להקנות אגבו לאחרים אמנם אחרי העיון קלה א"ש הראיה מ"ש בספר דברי אמת דהרי מקום הגורן היה מיוחד אליו ושפיר היה מצי להקנות המעות אגב המקום הגורן וע"כ דע"י מקום שאול או שכור אין יכול להקנות באגב אמנם מ"ש דהקנה הפירות בקנין חצר והמעות לא היה יכול להקנות שהיה מעורב עם מעות המשכיר זה וודאי א"ש וא"כ לא יהיה מוכח דקנין דרבנן מהני לדאורייתא דהכא הקנה לו הפירות בתורת חצר ודוק ותבט עני בדברי החת"ס לאו"ח סימן קי"ז בד"ה סוף הקשה דאפשר שלא היה יכול להקנות מקום הגורן בחזקה שלא היה שם גדר לגדור, ולפרוץ לא היה רשאי בגורן שאינו שלו ובחליפין לא היה יכול להקנות אי ס"ל אין שכירות קרקע נקנה בחליפין (ובלא"ה הא מיירי דלית ליה סודר) מ"מ לדעת הרמב"ן דס"ל מתנה אין נקנת במשיכה מש"ה שפיר י"ל כמ"ש שהקנה לו הפירות בתורת חצר והמעות לא היה יכול להקנות בתורת חצר שהיו מעורבים עם מעות של המשכיר המקום שהיו מעותיו שם ודוק:

ח"י) **בגמ'** קרקע כל שהוא לאתויי מאי אזי כגון שנעץ בה מחט וכו' מאן לימא לן דלא תלי בה מרגניתא דשוי' אלפא זוזי יל"ד אמאי לא ניחא ליה באמת שהתנא אתי לאשמעינן דין קניית מחט, ונ"ל הפירוש בגמרא כך הוא דשפיר הקשה לו דבשלמא אי אמרינן דבא לאשמעינן דלא בעי צבורין שפיר אשמעינן רבותא קרקע כ"ש משא"כ אי רק מחט אשמעינן ובאמת בעי צבורין א"כ איזה רבותא נקט בקרקע כ"ש לענין אגב דמה לי מחט או שאר מטלטלין כיון דבעינן צבורין עכ"פ ומשני שפיר דתלי בה מרגניתא ואשמעינן שפיר רבותא דמיירי דלא מכר לו המחט וא"כ מפסיק בין הקרקע ובין המרגניתא המחט שהוא של המוכר דבחצר כה"ג לא נקנה היכא דמפסיק כלי של אחר כדאמרינן במס' ב"מ דף ק"ב ע"א גבי זבל דהיכא דמפסק כלי לא קני ואשמעינן דגבי אגב קני אע"ג שיש דבר אחר מפסיק בין הקרקע שהקנה לו ובין המטלטלין אמנם מ"מ צבורין בעי דכיון שצבורין שם אע"ג שאין מונחים על הקרקע ממש סמך דעת הלוקח משא"כ כשאין צבורין שם כלל לא סמך דעת הלוקח והא דבעינן אגב אי הו"א דבעינן על הקרקע ממש תיפוק ליה דכה"ג קנה מטעם חצר כבר כתב בזה הריטב"א דנ"מ לענין אגב אם היה חצר שאינו משתמרת דלא מהני מטעם חצר ומטעם אגב מהני ובעיקר הסברא אם בעינן צבורין או לא י"ל דאי ס"ל דאגב מהני משום דמוכר גמר ומקני כמ"ש לעיל באות ד' שפיר י"ל דאפי' אין צבורין ג"כ קנה אמנם אי בעינן דווקא סמיכת דעת הלוקח שפיר י"ל דכל שאינן צבורין לא סמכה דעתה דלוקח ודוק היטב:

י"ט) **ועפ"ז** הנ"ל יש ליישב דעת הירושלמי בסוגיין עם גמרא דידן דהנה בגמ' דידן כי בעי למפשט ממעשה דמודיכי אחד דלא בעי צבורין דחי ליה ומאי סלע דקשה כסלע ובירושלמי נראה דפשט מהך מעשה דלא בעי צבורין וא"כ קשה אמאי לא ניחא לגמ' דילן דלא בעי צבורין אמנם המעיין בירושלמי יראה שיש עוד שנוי אחר בירושלמי מגמרא דילן, דבגמ' דילן איתא אין לו תקנה עד שיקנה ע"ג קרקע וא"כ אינו מוכח שהמקנה יהי' לו דווקא שדה שלו דאפי' אם היה לו שדה בשכירות ג"כ אפשר דמהני אמנם בירושלמי איתא אין את יכול אלא א"כ קנית קרקע וא"כ משמע דבעינן דווקא קרקע שיהי' של המקנה (ועיי' במהרי"ט חו"מ סימ' פ"ג) וא"כ י"ל דזהו תלוי בהא דאי בעינן מצד שיהי' המוכר גמר ומקנה הוא"ל והקנה לו הקרקע דמשו"ה מהני אגב א"כ לא אמרינן גמר ומקנה רק בהקנה

שהקנה לו קרקע שלו ממש משא"כ אם אין הקרקע שלו ממש לא מוכח כ"כ דגמר ומקנה אמנם אם הכל תלוי בסמיכת דעת הלוקח שפיר מהני אפי' אם הקרקע אינו של מוכר שלו לגמרי רק בשכירות ג"כ מהני כיון דלא בעינן הסברא דגמר ומקנה רק שהלוקח יסמוך דעתו לקנות רק אז בעינן לצורין וא"כ א"ש דגמרא דידן ס"ל עכשיו דלא בעינן מצד המוכר שיגמור ויקנה שהרי ס"ל דמהני אפי' אין הקרקע של המוכר שלו לגמרי וע"כ כל עיקר הקנין מצד הלוקח שיהי' סומך דעתו ומסו"ה דחי ליה וס"ל דבעינן לצורין דאז סמכה דעתו דלוקח טפי משאם אינן לצורין אמנם הירושלמי דס"ל דבעינן דווקא קרקע של המוכר ממש וא"כ ס"ל דבעינן שיהי' המוכר גמר ומקנה ולא מצד הלוקח ומסו"ה ניחא ליה למפשט דלא בעינן לצורין דכל שלא בעינן שיהי' הלוקח סומכה דעתו וודאי לא בעינן לצורין והא דבמעשה דר"ג ניחא ליה לגמרא טפי לומר דלא בעי לצורין רק התם כי היכא דלא לטרחוהי י"ל דהתם כיון שלר"ג לא היה לו רק טוה"כ שפיר ס"ל דלא בעינן דווקא שיהי' הקנין כגמור מצד הלוקח רק בטוה"כ מהני סילוק רשות המוכר ג"כ ומסו"ה ניחא ליה טפי לומר דבמעשה דר"ג וודאי לא בעי לצורין, וכה"ג ראיתי בס' אמרי בינה על חו"מ בדיני קניינים באות ע"ז דבטוה"כ יכול להקנות וכן יכול לקנות אפי' ע"י קרקע המושכר לו דכיון שא"י לקנות רק טוה"כ שזו מהני אפי' אם לא קנה הקרקע רק בשכירות, עכ"פ מ"ש בשקלא וטריא דגמרא דמעיקרא רצה לומר דבעינן לצורין דווקא וא"כ כי בעי למפשט דבעי לצורין ממעשה דר"ג דהוי אפכא דלא בעי לצורין משום דכל הסברא דבעי לצורין הוא רק משום דרק בכה"ג סומכה דעת הלוקח ומסו"ה ס"ל דעד כאן בעינן דווקא סמיכת דעת הלוקח רק היכא שצריך לקנות גוף החפץ מן המוכר משא"כ היכא שא"צ לקנות מן המוכר רק הטוה"כ דבגוף החפץ בלא"ה אין לו להמוכר שום קנין אז וודאי סגיא בסילוק רשות המוכר גרידא ומסו"ה שפיר ס"ל דבמעשה דר"ג ע"כ לא בעי לצורין והא דאמר ומקומו מושכר לו רק כי היכא דלא לטרחוהי, ועיי' בספרי תבואות השדה ח"ר בסוגי' דמשיכה שם הארכתי דמאן דס"ל מעות קונות מה"ת ס"ל דעיקר קנין הוא מצד המוכר ומאן דס"ל משיכה קונה ס"ל דעיקר קנין בעינן מצד הלוקח עיי"ש היטב באות י"ב, ולפימ"ש א"ש גם למסקנא כיון דאנן קיימל"ן באמת לפי דעת רוב הפוסקים כר"י דמעות קונות מה"ת מסו"ה קיי"ל דלא בעי לצורין דהמוכר גמר ומקנה אפי' אינן לצורין ודוק היטב (עיי' שו"ת חמדת שלמה או"ח סימ' א' בד"ה ולכאו' נראה שכתב ג"כ דטעם אגב הוא מצד המוכר שגמר ומקנה והוא ממש כדברינו):

כ') **ועפ"י** האמור י"ל ג"כ באיבעיא דגמרא אי בעינן דווקא שיאמר לו אגב או מהני אפי' אם מקנה לו המטלטלין עם הקרקע גם בלא אמירת אגב, והנה לכאורה צריך להבין לצדדי האיבעי' ובאיזה סברא היה מסופק בעל האיבעיא אי בעינן דווקא שיאמר לו אגב או לא, עוד יל"ד במסקנא דקאמר והלכתא לצורין לא בעינן אגב וקני בעינן ולמה הביא כאן עוד פ"א הא דלא בעינן לצורין והנה הכ"מ פ"ג הלכו' מכירה הלכה ט' הביא מזה ראיה לשיטת הרמב"ם שם דהיכא דהוי לצורין לא בעינן אגב וכן דעת המחבר בש"ע חו"מ סימ' ר"ב דבלצורין לא בעינן שיאמר אגב מדאמר הגמרא והלכתא לצורין לא בעינן אגב וקני בעינן דמשמע דלא בעינן אגב רק היכא דלא הוי לצורין וא"כ צריך להבין לדעת הראב"ד שם שחולק וס"ל דבכל גוונא בעינן אגב אפי' היכא דהוי לצורין וכן דעת רמ"א סימ' ר"ב סעיף ב' א"כ קשה כפל הלשון דגמרא במה שאמר והלכתא לצורין לא בעינן, אמנם להנ"ל א"ש דהנה י"ל דהא אי בעינן דווקא שיאמר אגב או לא דתליא בהא דהנה בכל קנין אגב יש להבין מ"ט כימא דהואיל ומהני הקנין לקנות הקרקע יקנה גם המטלטלים מכח אגב ואמאי לא כימא אפכא דהואיל ולא קנה המטלטלים לא קנה נמי הקרקע כמו במס' ב"ב קמ"ג ע"א גבי קני את וחמור דס"ל לרי המטוכא דלא קנה כלום ועיי' ברמ"א חו"מ סימ' ר"ג סעיף י', וכ"ל לחלק דעד כאן נוכל לומר מתוך שלא קנה זה לא קנה זה דווקא היכא שאינו מוכרח לומר שאחד משניהם נקנה ע"כ כמו בחליפין במעות ומטלטלין כאחד בחו"מ סימ' ר"ג סעיף י' שאפשר לומר שדעתו היה באמת כך שאם לא יקנו שניהם גם אחד לא יקנה כה"ג ס"ל להני פוסקים דמכ"ל לומר הואיל וחל הקנין על האחד חל גם על השני דלמא אמרינן אפכא מתוך שזהו לא חל זה נמי לא חל (עיי' במרדכי במס' ב"ב ריש פרק מי שמת) משא"כ הכא שהקנה לו הקרקע ואמר לו בפירוש קני מטלטלין אגב קרקע א"כ מוכח מלשונו בפירוש שהקרקע וודאי רוצה להקנות לו וע"ז אין שום ספק אללו רק שרוצה שאגב זאת הקרקע יקנה גם המטלטלים כה"ג לא נוכל לומר מתוך שלא קנה מטלטלין לא קנה גם הקרקע דהרי הקרקע ע"כ רוצה להקנות לו ומסו"ה אמרינן אפכא דאגב שקנה קרקע קנה גם מטלטלין משא"כ במקנה סתם קרקע ומטלטלין כאחד או בחליפין מעות ומטלטלין אמרינן שדעת המקנה היה דווקא לקנות שניהם והיכא שלא יכול לקנות שניהם גם אחד אין דעתו להקנות ושפיר נוכל לומר מגו דלא קנה מטלטלין לא קנה קרקע (ועיי' בכ"צ מהד"ק לחו"מ סימ' כ"ו שכתב ג"כ כה"ג) וראי' לדברינו שהרי הרי שנתה במרדכי שם הקשה לשיטת הסוברים מגו דחל אקרקע חל אמטלטלין א"כ למ"ל אגב, והנה לכאורה קשה דלמא באמת קנין אגב הוא ג"כ מהאי טעמא מגו דקנה קרקע קנה נמי מטלטלין אלא וודאי דס"ל דגבי אגב שפיר מהני כיון דלא הקנה בדבור אחד ממש ואז ע"כ חל הקנין על הקרקע שפיר אמרינן דחל על המטלטלין ג"כ משא"כ בהקנה כאחד ממש אמרינן אפכא דאדרבא דעת המקנה היה שאם לא יוכל להקנות שניהם גם האחד לא יקנה (ועיי' בחי' הרי"מ לחו"מ סימ' ר"ג ס"ק ד' מ"ש בזה ועיי' בתשו' לאו"ח סימ' קי"ז מ"ש בהא דרי שמחה לחלק בין קנין משום מגו דחל על זה חל נמי ע"ז ובין אגב ויבואר בסמוך בס"ד) עכ"פ א"ש דגבי אגב לא אמרינן מתוך שלא קנה זה לא קנה זה דכיון דאחד ע"כ קנה דהיינו הקרקע אמרינן אפכא כיון דחל על הקרקע קנה נמי מטלטלין, ודוק היטב החילוק בין אמר ליה אגב בפירוש או הקנה סתם קרקע ומטלטלין כאחד:

כ"א) **ומעתה** י"ל דזהו היה הספק אי בעינן אגב או לא כלומר אי ס"ל דמסו"ה קנה המטלטלין אגב קרקע מטעם מגו כלומר מגו שחל הקנין על הקרקע חל אמטלטלין ג"כ וא"כ לא בעינן אמירת המוכר אגב רק בסתם נמי קנה וכדעת היש אומרים במרדכי שם בהחליף קרקע ומטלטלים ומעות מתוך שמהני קנין חליפין בקרקע ומטלטלין מהני במעות ג"כ אע"ג דאין מטבע נקנה בחליפין ה"כ מגו דחל על הקרקע חל הקנין על המטלטלין ולא בעינן אמירת אגב כלל ומהני במקנה שניהם כאחד בסתם או דלמא דבמקנה שניהם כאחד אמרינן אפכא מגו דלא חל על זה לא חל על זה ג"כ והכא דווקא קנה גם המטלטלין כיון שלא בדבור אחד ממש הקנה המטלטלין עם הקרקע רק אמר לו קני קרקע ואגב קרקע קני מטלטלין א"כ כיון דקנין קרקע לא יוכל להתבטל ע"י מניעת קנין המטלטלין כיון שלא היה בדבור אחד ממש מסו"ה אמרינן אפכא מתוך שקנה זה קנה זה ג"כ והנה הך דיכא י"ל דתליא וודאי בהא דאי ס"ל דעיקר קנין אגב הוא משום

דהמוכר

דהמוכר ע"כ גמר ומקנה (כמ"ש לעיל באות ד') א"כ שפיר י"ל דעד כאן מוכח מתוך דבריו דגמר ומקנה רק היכא שלא נוכל לומר שלא היה דעתו להקנות רק אם קנה שניהם שפיר י"ל כיון דקרקע ע"כ הקנה מהני למטלטלין ג"כ משא"כ אם י"ל דאדרבא דעתו היה שלא להקנות רק שניהם כאחד ואם לא יוכל לקנות שניהם יתבטל כל הענין כיון שהקנה שניהם בדבור אחד א"כ מנ"ל דגמר ומקנה כיון שאפשר שיתבטל כל הקנין כה"ג לא שייך לומר גמר ומקנה אמנם אם הטעם באגב משום מגו דחל על זה חל על זה ג"כ א"כ אין הטעם משום דגמר ומקנה וא"כ מהני אפילו בלא אמירת אגב ג"כ ופשיטא ליה המקשן שפיר והלכתא לבורין לא בעינן כלומר מדקיימא"ן דלא בעינן לבורין וע"כ דעיקר הטעם משום דמוכר גמר ומקנה דאי לא הוי הטעם משום גמר ומקנה היה בעי איזה קנין עכ"פ ע"ד שלוקח דסמכה דעתו והיה בעי לבורין ומדלא בעי לבורין ע"כ הטעם משום דגמר ומקנה וא"כ בעי אגב דוקא דאי לא אמר אגב מנ"ל דגמר ומקנה דלמא דעתו היה אפכא שאם לא יוכל לקנות שניהם לא יקנה אחד ג"כ כיון דבדבור אחד ומש הקנה ומשו"ה בעי אגב שיתקיים הקנין ע"כ לגבי קרקע וממילא גמר ומקנה וקנה המטלטלין ג"כ כמ"ש ודוק היטב:

כ"ד) **והנה** בעיקר קושיית הרי שמחה במרדכי ריש פי' מי שמת על הדעות דס"ל מגו דמהני הקנין למטלטלין מהני נמי למעות דא"כ למה בעינן אגב י"ל דהחילוק בין אם קונה מטעם אגב או מטעם מגו דמטעם מגו לא מהני רק שיקנה הטפל אגב העיקר כגון אם עיקר כוונתו להקנות בחליפין המטלטלין אמרינן מגו דחל הקנין במטלטלין חל במעות ג"כ משא"כ אם עיקר כוונתו רק על המעות לא מהני אם ונקנה לו המטלטלין שיקנה המעות ג"כ בחליפין דאם עיקר כוונתו בשביל קנין המעות לא שייך לומר מגו דחל על זה חל נמי על זה דאין העיקר נגרר אחר הטפל משא"כ באגב אפילו אם עיקר כוונתו רק להקנות המטלטלין רק כדי שיוכל להקנות לו מטלטלין ומקנה לו קרקע כמו במעשה דמרוני שהיה כוונתו רק שיקנה לו המטלטלין מ"מ מהני בתורת אגב וכמ"ש לעיל דאדרבא אם עיקר כוונתו רק על המטלטלין אמרינן טפי דגמר ומקנה (עיין לעיל באות ד' מ"ש) ויש להביא קצת ראיה דמשום מגו לא אמרינן שיהיה העיקר נגרר אחר הטפל ממסכתא סוכה ז' ע"א גבי מגו דהוי דופן לסוכה הוי דופן לשבת אמרינן דטפי אמרינן מגו מחמירתא לקולא ממה דכיונא מקילתא לחמירתא דמשום מגו אין סברא שיהיה העיקר נגרר אחר הטפל, אח"כ ראיתי שגם בתהש"ו לאו"ח סימן קי"ז כתב ג"כ דמשום מגו לא אמרינן שיהיה העיקר נגרר אחר הטפל, ובהיות כן מתורץ מה שהקשה כאן בספר אור חדש במה דמוכח דה"כ מסתברא דמיירי לדמי דאי לאו הכי נקנינהו בחליפין והקשה לדעת הסוברים דבהקנה מעות ומטלטלין כאחד מגו דקני המטלטלין קנה המעות ג"כ בחו"מ סימן כ"ב סעיף י' א"כ אמאי לא הקנה לו איזה חפץ ויוכל להקנות לו המעות ג"כ, אמנם לפימ"ש א"ש דכה"ג היכא שעיקר כוונתו היה שיקנה לו המעות לא מהני שיקנה לו החפץ בחליפין ויקנה המעות ג"כ דאין העיקר נגרר אחר הטפל, ועפ"י הנ"ל יש ליישב הרמ"א בחו"מ שם שכתב החליף מעות ומטלטלין או מעות וקרקע י"א הואיל וחליפין אינן קונין נתבטל כל הקנין וי"א דכל הקנין קיים וי"א דקיים אלא הקרקע והמטלטלין ובטל אלא המעות, והנה יל"ד דמקור הדין במרדכי איתא מעשה באחד שהחליף קרקע ומטלטלין ומעות והרמ"א נקט מעות ומטלטלין או מעות וקרקע, וראיתי בחי' הרי"מ לחו"מ סימן ר"ג ס"ק ד' שעומד ג"כ בזה, ועוד יל"ד דא"כ מקיים וי"א דקיים אלא הקרקע ומטלטלין ובטל אלא המעות דהם נקט קרקע ומטלטלין, אמנם להנ"ל א"ש דהכא היינו יכולים לטעות דעד כאן לא אמרינן דאין המעות נגרר בתר שאר הדברים שיקנה בחליפין הוא רק היכא שמקנה קרקע ומעות או מטלטלי' ומעות דאמרינן מנ"ל שהמעות יגרר בתר קרקע דלמא אפכא דהקרקע נגרר אחר המעות וכשם שלא קנה המעות דאינו נקנה בחליפין ה"נ לא קנה קרקע משא"כ היכא שיש שני דברים שנקנים בחליפי' ודבר אחד שאינו נקנה אמרינן שפיר דאחד נגרר בתר שנים ויגרר המעות אחר הקרקע והמטלטלין ומשו"ה נקט הרמ"א מעות ומטלטלין לאשמעינן דמאן דס"ל דהקנין קיים לגמרי לא רק היכא שיש שני דברים שמועיל הקנין בהם רק אם אפי' אם ליכא שני דברים שמועיל בו הקנין רק אחד שמועיל הקנין ואחד שאין הקנין מועיל מ"מ אמרינן דקנה הכל (והא דנקט המרדכי קרקע ומטלטלין ומעות התם מעשה היה כך, עיי' במרדכי) ואח"כ כשמסיים דלא קנה המעות רוצה לאשמעינן דאפי' היו שני דברים שהקנין מהני בו דאז הו"א לומר דכיון שיש שני דברים שהקנין נתפס בו כה"ג אמרינן שפיר דאחד נגרר בתר שנים ויקנה המעות ג"כ ומשו"ה אשמעינן דאפי' בתר שנים אינו נגרר וקנה הקרקע והמטלטלין ולא קנה המעות דאע"ג דקרקע ומטלטלין הו"ל שני דברים שהקנין חליפין מועיל בהם ומעות שאין הקנין נתפס בו הוא רק דבר אחד מ"מ לא נגרר אחד בתר שנים ודוק היטב, והנה הא וודאי פשוט דהיכא דא"ל לומר אגב בפירוש דהיינו שמקנה שניהם כאחד כמו במעשה שהביא המרדכי ריש פ' מי שמת שהרי במקום דלא בעי לומר אגב לדעת הרמב"ם בלבורין כתב בפירוש שמקנה קרקע ומטלטלי' כאחד, עיין ברמב"ם פ"ג ה' מכירה ה"ח וז"ל המקנה קרקע ומטלטלין באחד וכו' עיי"ש, הרי דהיכא דאמרינן דלא בעי אגב בפירוש מיירי שמקנה קרקע ומטלטלין כאחד וזה מבואר וראיתי ביש"ש מסכת' קידושין פ"ק סימ' מ"ו שתבין בדעת הרמב"ם שספק דבלבורין לא בעינן אגב שהטעם דקונה אפילו בלא אגב משום חצר ומתוך כך הקשה עליו אמאי אינו מחלק בין חצר המשתמרת לאינה משתמרת, אמנם לפימ"ש י"ל דהרמב"ם ס"ל דכל שהם לבורין שייך לומר גם אלו המוכר דגמר טפי ומקנה כיון שהמטלטלין לבורין שם ומשו"ה לא בעינן אגב דאפי' בלא אמירת אגב ג"כ גמר ומקנה כיון שהם לבורין ודוק (ועיי' בר"כ שכתב ג"כ דל"ל דבלבורין לא בעינן אגב משום דקונה מטעם חצר דא"כ הוי בעינן משתמרת דווקא עיי"ש):

כ"ג) **בגמ'** אמר רבא ל"ש אלא שכתב דמי כולן והנה הריטב"א מפרש לה דקאי אקנין אגב דלא קני המטלטלין רק בכתב דמי כל המטלטלין ועיי' בס' אור חדש שהקשה דא"כ למ"ל אגב כיון דמעות קונות מה"ת ותירץ דרבא ס"ל דמשיכה מפורשת מה"ת וא"כ שפיר הוצרך לקנין אגב אפי' בכתב דמים, ועיי' בס' דברי חיים לחו"מ בדיני מכירה סימ' כ"א שהביא דברי התוס' מס' ב"מ מ"ו ע"א ד"ה ש"מ שכי דמשו"ה חליפין קונה ולא גזרו שלא יאמר לו נשרפה חיטך בעליה כיון דלא קבל עדיין המעות טרח ומציל פן יסרב הלוקח ליתן המעות וא"כ הכא היה הו"א דלא יקנה באגב כשכתב המעות שלא יאמר לו נשרפו חיטך בעלי' וע"כ כיון דבכבר עשה קנין אחר חוץ קנין מעות כמו הכא באגב לא הפקיעו קנין מעות אמנם אי ס"ל אגב היא רק קנין דרבנן שפיר היה מקום לומר דלעולם בעינן נתינת דמים ורק משו"ה הוצרכו לאגב כיון דמעות מדרבנן אינה קונה תקני קנין אגב ול"ל דהפוסקים דלא ס"ל הא דרבא ס"ל באמת מעות קונות מה"ת וגם אגב הוא מה"ת וא"כ צ"ל דבעינן נתינת דמים דא"כ למ"ל אגב וע"כ דאגב מהני אפי' בלא נתינת דמים ועיי' בהה"מ פ"ג ה' מכירה ה"ח שעומד בזה על הרמב"ם ומ"ט לא הביא הא דרבא דבעינן

נתינת

נתינת דמים באגב ולהכי״ל א״ם דהר״מ ס״ל מה״ת מעות קונות וגם י״ל דס״ל ג״כ דאגב הוא מה״ת א״כ ל״ל דאגב הוא דווקא עם נתינת דמים דא״כ למ״ל אגב, — והו רבות בשנים אשר כתבתי דאפי׳ לדעת הריטב״א דבעינן באגב נתינת דמי כל המטלטלין מ״מ מהני במכירת חמץ מה שאנו נוהגין להקנות באגב אע״ג שאינו נותן כל הדמים דהא דבעינן נתינת כל הדמים הוא רק משום דבלא״ה לא גמר ומקנה ומשו״ה אפילו בלא עייל ונפיק אזחי בעינן נתינת כל הדמים דווקא, והנה במסכתי ב״מ ע״ז ע״ב איתא דהמוכר שדהו מפני רעתה קני אפילו בעייל ונפיק אזחי וא״כ גבי מכירת חמץ וודאי לא גרע ממוכר שדהו מפני רעתה שהרי אם לא ימכור עכשיו לא יהיה שוה לו כלום כיון שיגיע זמן האיסור וא״כ לכ״ע לא בעי נתינת דמים אמנם כעת כ״ל פשוט יותר לפי מ״ש בתוספי ר״יד דהיכא דפירש תקנה הכל חקף עליו הדמים בהלואה שפיר קנה וא״כ כיון שאנו כותבין בשטר מכירה ומותר הדמים זקפתי עליו במלוה שפיר מהני אפילו בלא נתינת כל הדמים, ש״ב ראיתי בשו״ת מהרי״א או״ח סימן קב״ה שכתב ג״כ דמשו״ה מהני בחמץ כיון שזוקף השאר במלוה עפ״י דברי תוס׳ ר״יד הנ״ל ועיי״ש מ״ש עוד בזה לענין חמץ, וי״ל ג״כ לפימ״ש לעיל באות י״ט דהיכא שגוף החפץ אינו שייך למוכר כמו במעשה דר״ג שלא היה לו בו רק טוה״נ א״ל קנין מלבד הלוקח ג״כ דסגיא אפילו אם רק המוכר מסלק רשותו דהייט שמקנה לו טובת הנאה שיש לו בו א״כ ה״כ גבי חמץ כיון שגוף החפץ יהיה נפקע ממנו על כרחו רק שיאסר ברשותו לענין ב״י כה״ג סגיא בסילוק רשות המוכר גרידא ועיין מ״ש בחסם ו יו״ד סימן ש״י לתרץ בזה מה שהקשה המחה״ש בסימן תמ״ח מאי מהני מכירת חמץ כיון שהגוי אין דעתו כלל להקנות וכתב ג״כ דבחמץ סגיא מה שהמוכר רוצה להקנות (ועיין בתוספי מסכתי בכורות י״ח ע״ב דהיכא דגמר ומקנה לא בעינן שיכוון לקנות עיי״ש ד״ה אקנוי, עיין בשו״ת הגאון ר׳ עקיבא איגר סימן ל״ז) והנה כבר כתבנו לעיל דהיכא דעיקר כוונתו להקנות המטלטלין מהני טפי קניין אגב דכה״ג וודאי גמר ומקנה וא״כ ה״כ גבי מכירת חמץ עיקר הקניין ורצונו של המוכר הוא להקנות החמץ שפיר מהני קניין אגב מה״ת רק לענין דכיתא מגו דהקניין חל על זה חל נמי ג״כ ע״ז בזה אמרינן אפכא דהעיקר לא נקנה אגב הטפל משא״כ באגב וודאי היכא דעיקר הם המטלטלין מהני (ועיין מ״ש לעיל אות ד׳) ודוק, ועיין לח״מ פ״ג הלכות מכירה הלכה י״ד משמע ג״כ דס״ל בדעת הרמב״ם דאגב הוי מה״ת רק לענין שטר לא הוי רק דרבנן עיי״ם:

כ״ד) **הרי״ף** לא הביא כלל האיבעיא דשדה לאחד ומטלטלין לאחר והנה הרמב״ם ס״ל בזה שהוא ספק ואם תפס לא מפקינן מיניה (עיין פ״ג הלכות מכירה הלכה י׳ ובהה״מ שם) והנה לפי מה דנראה מדברי הרא״ש ב״ק י״ח ע״ב דבחיקו ואיבעיא דלא אפשטא ס״ל גם להרי״ף אי תפס לא מפקינן מיניה (עיי״ם מ״ש בזה בספרי חלק חמישי בסוגיא דתקפו כהן באות ד׳) א״כ קשה מ״ט השמיט הרי״ף האיבעיא דאע״ג דלא אפשטא מ״מ כ״מ לומר אי תפס המטלטלין לא מפקינן מיניה כמה שפסק הרמב״ם ונראה ליישב דעת הרי״ף דהנה לכאורה קשה איך ס״ד כלל לומר דשדה לאחד ומטלטלין לאחר מהני דא״כ למה היה לו לר״ג להקנות גם לר״ע שדה דהייט המקום שהיה המעשר עני מונח הא היה סגי להקנות אגב הקרקע שהקנה לרי יהושע גם לר״ע המעשר עני אי כיתא שדה לאחד ומטלטלין לאחר מהני דהא וודאי לא גרע כחו של ר״ע לקנות המטלטלין דהייט המעשר ממש דהקנה לרי יהושע ג״כ ול״ל ע״כ דהגמרא היה ס״ל בס״ד כל כמה דלא ידע לחלק הא דר״ע היה יד עניים א״כ ע״כ מהני שדה לאחד ומטלטלין לאחר והיה ס״ל דהא דהקנה לר״ע ג״כ שדה ולא היה סגי״א לו במה שהקנה לר״י משום דכה״ג ניכר טפי שמוליא המעשרות מביתו אם מקנה לו השדה ג״כ לזהו שנתן לו מעשר עני וכה״ג כתב בשטמ״ק מסכתי ב״מ י״א ע״ב ד״ה ומקומו מושכר לו דמשו״ה נטל מהם המעות ולא הקנה בשאלה או בחליפין דכה״ג ניכרת ההפרשה טפי וא״כ ה״כ ס״ל לגמרא בס״ד דבאמת מהני שדה לאחד ומטלטלין לאחר רק משו״ה לא הקנה לר״ע ג״כ המעשר עני אגב שדה שהקנה לר״י משום שאם מקנה השדה לר״ע ג״כ ניכרת טפי ההפרשה אמנם לאחר דמסקינן שאני ר״ע דיד עניים הוי א״כ אינו מוכח דשדה לאחד ומטלטלין לאחר מהני ס״ל להרי״ף דממילא מוכח דלא מהני דאי הוי מהני שדה לאחד ומטלטלין לאחר לא היה צריך להקנות לר״ע שדה בפני עצמו דהיה מלי קני אג״ב השדה שהקנה לר״י וע״כ דשדה לאחד ומטלטלין לאחר לא מהני כנ״ל בדעת הרי״ף בס״ד, ש״ב ראיתי בספר עצמות יוסף שעמד ג״כ בזה דלמאי לא מוכח מהכא דלא מהני שדה לאחד ומטלטלין לאחר מדלא הקנה לר״ע אגב המקום שהקנה לרי יהושע, עיי״ם מה שתירץ, מ״מ כ״ל בדעת הרי״ף מ״ש דס״ל דלאחר שמתרץ דר״ע יד עניים א״כ אינו מוכח דמהני שדה לאחד ומטלטלין לאחר ממילא מוכח מדהקנה לר״ע המקום בפני עצמו דשדה לאחד ומטלטלין לאחר לא מהני, ומה שתירץ בספר עצמות יוסף דמשו״ה הקנה לר״ע שדה בפ״ע ג״כ כי היכא דלא יטריח להוליא משם י״ל דס״ל להרי״ף דגבי ר״ע לא שייך הך תירולא דבשלמא גבי רי יהושע שהיה המעשר שלו שפיר משני הגמ׳ שלא יצטרך להטריח עלמו וליקח המעשר משם משא״כ גבי ר״ע דב״כ וב״כ יבאו העניים ויקחו רק הוא זכה להם שלא יוכלו עניים אחרים ליטלו משם ל״ש נומר דלא לטרחונהי וע״כ מוכח דשדה לאחד ומטלטלין לאחר לא מהני ודוק היטב כי הוא נכון בשיטת הרי״ף בס״ד:

כ״ה) **ראיתי** בס׳ אבני מלואים לאה״ע סימ׳ קל״ו סעיף ז׳ שכתב לתרץ מה שהקשו על רש״י בגטין ע״ז ע״ב דס״ל גבי מ״ם שם בגמרא חיול ותיחוד ושפחה דמטעם אגב קנתה הגט א״כ מאי פריך בגיטין כ״א ע״א הא חלר מהלכת הוא דלמא מטעם אגב הקנה לה דבלבורין נקנה בהורת אגב גבי עבדים ג״כ, ותירץ דהא לא אמר לה קני אגב משא״כ בשכ״מ אע״ג דלא אמר בהדיא ג״כ מהני דשכ״מ מקלר דבריו כמו דמהני בשכ״מ כתבו אע״ג דלא אמר תנו (ועיי׳ בשו״ת כתב סופר אה״ע סימ׳ ל״ה הביא ג״כ קושיא זו על מס׳ גיטין כ״א דלמא מטעם אגב הקנה לה) אמנם קשה לי על מ״ם שם באבנ״מ דאפי׳ אי בעינן שיאמר אגב מ״מ בשכ״מ לא בעינן דשכ״מ מקלר בדבריו א״כ מאי קאמר הגמ׳ במס׳ קידושין כ״ז דבעי למפשט דלא בעי שיאמר אגב מדקתני כל הני כלותי במעשה דמודינא ולא קתני אגב הא שם היה שכ״מ לר״א ושכ״מ לא בעי שיאמר אגב משא״כ אחר בעי דווקא שיאמר אגב וע״כ מדפשיט מהני עובדא דלא בעינן אמירת אגב ש״מ דאין חילוק בין שכ״מ לבריא וא״כ למסקנא דבעיק שיאמר אגב ג״כ אין חילוק בין בריא לשכ״מ ול״ל לסברת האבנ״מ דמה דגמ׳ בעי למפשט בס״ד דלא בעי אמירת אגב הוא רק לרבנן דס״ל דהני עובדא מיירי בבריא דווקא. מ״מ ראה זה חדש הוא לחלק לענין אמירת אגב בין שכ״מ לבריא וים לעיי׳ בזה, ובעיקר הקושיא שהקשו הראשונים שם במס׳ גיטין על רש״י דאי מטעם אגב הקנה לה הגט למ״ל שיקנה לה האי דוכתא דמנח ביה גיטא הא באגב לא בעי לבורין ראיתי בס׳ בית מאיר לאהע״ז סי׳ קל״ו סעיף ז׳ שכתב בזה דבר נכון דאע״ג דאגב לא בעי לבורין מ״מ לענין גט לא מהני אם אין הגט שם דלא הוי ונתן בידה משא״כ כשקנה לה המקום שהגט מונח בו שפיר הוי

הוי וכתן בידה (ועיי' בשו"ת עטרת חכמים לחו"מ סימ' י"ד שכתב ג"כ כה"ג) אמנם לפי שיטת הרמב"ם והמחבר בש"ע שהבאתי לעיל באות כי דבלבורין לא בעינן אמירת אגב דווקא י"ל דרש"י ג"כ ס"ל הכי והנה כאן בהך עובדא דשכ"מ דלא מכר אמירת אגב כלל משו"ה היה בעי לבורין ואפשר דבאמת כיון שכבדה עליו החולשה לא היה יכול לומר אגב (ולא כמ"ש באב"מ שהבאתי לעיל דשכ"מ יכול לקצר דבריו) וכיון דלא היה יכול לומר אגב משו"ה היתה צריכה לקנות אותו המקום דווקא דבלא אמירת אגב בעי לבורין:

כ"ו) **כפי** הנראה מדברי הרמב"ם דפסק פ"ה הלכות איסור הלכה ו' דמעשר עני הוא ממון ואפ"ה פסק פי"א הלכות מעשר שני הלכה י"א דמתנות כהונה יכול לקנותם לכהנים אגב קרקע דס"ל כמסקנא דגמרא מסכתי ב"מ י"א דאע"ג דמתנות כהונה אינו יכול להקנותם בחליפין משום דחליפין הוי דרך מקח וממכר מ"מ באגב מלי להקנותם וצ"ל דס"ל דמעשר עני לא גרע עכ"פ מהפקר לאחר שנתרצה הבעה"ב ליתן לכהן זה והפקר ג"כ קונה באגב וכמ"ש הקצה"ח סימן ער"ה, והמעיין היטב בלשון הרמב"ם ממעשר שני הנ"ל יראה שנכונים דברינו מ"ש לעיל באות ד' דשורש קנין אגב הוא משום דכל שאנו רואים שעושה פעולה להקנות ע"ג קרקע הרי הוא עושה בהסכמה גמורה דז"ל הרמב"ם שם מי שהיו פירותיו רחוקים ממנו והגיע זמן הביעור הרי קורא שם למתנות ומזכה להן לבעליהן ע"ג קרקע כלוי שנתינת המטלטלין ע"ג קרקע אינו אלא מתנה שיש בה חיזוק ע"ש והוא ממעשה דר"ג ור"י ור"ע וס"ל להרמב"ם כעולא במסכתי ב"מ וכסוגיא דמסכתי קידושין דר"ג באגב קרקע הקנה להם ומדכתב הרמב"ם שנתינת המטלטלין וכו' אינו אלא מתנה שיש בה חיזוק משמע להדיא כדברינו דאגב הוי חיזוק להאמירה שמזכה להם המטלטלין והיינו ג"כ כמ"ש דכיון שמחזק דבורו ע"י אגב ממילא קנה, והא דלענין קידושין לא מהני מוה"כ אע"ג דהרמב"ם ס"ל ע"כ דמוה"כ לא הוי כדבר שאין בו ממש כלל שהרי ס"ל דמלי להקנותו באגב (עיין במחנה אפרים בדיני מוה"כ בד"ה הן אמת ע"ש) ודוק:

כ"ז) **כבר** הבאתי לעיל בראש הסוגיא דעת הס"כ חו"מ סימן ר"ב ס"ק ג' דחצר אינו קונה רק אם הוא חצרו מכבר משא"כ לקנות המטלטלין והחצר כאחד אי אפשר מתורת חצר רק מתורת אגב, והנה כבר הקשו עליו גדולי האחרונים מהא דאמרינן גיטה וחצרה באים כאחד וכן במעשה דר"ג שהגמרא רוצה לומר במסכתי ב"מ י"א דמטעם חצר הקנה להם המעשרות אע"ג שהקנה להם בבת אחת שהרי למר ומקומו מושכר לו ועיין במחנה אפרים הלכות חצר סימן י"ד, והנה בנתיבות המשפט סימן ר"ב ס"ק ה' יצא לחלק דוודאי אם המקבל החזיק בקרקע בפני הטסן אז הוי כאילו אמר לו לך חזק בקרקע וקני המטלטלין והוי כאילו עשה משיכה גם במטלטלין דאלירו כידו וקנה המטלטלין ג"כ משא"כ כשהחזיק שלא בפני המוכר בקרקע כיון שלא אמר לו לך ומשוך המטלטלין הוי כמושך המטלטלין שלא בפני המוכר לא מהני ע"ש, אמנם לענ"ד יש ליישב באופן אחר דהנה בשו"ת ברית אברהם או"ח סימ' כ"ח אות ז' הקשה על הס"כ אמאי לא מהני כשהקשה לו החצר והמטלטלין בבת אחת דעכ"פ רגע אחת אחר כלות קניית החצר יקנה לו המטלטלין שמונחים בחצרו שכבר קנה ותירץ וז"ל דכיון בשעת קניין החצר לא קנה המטלטלין וכשארו של המוכר כמופקדין בחצרו של הקונה והא אח"ז לא הקנה לו המטלטלין ומנאן יקנה אח"כ המטלטלין ולפי"ז במטלטלין של הפקר קנה באמת היכף אחר שנשלם קניין החצר (ע"ש באות א' ג"כ) וא"כ א"ש דהכא במעשה דר"ג שפיר מלי קני בתורת חצר משום דתיכף שקנו החצר קנתה להם החצר המטלטלין דכאן ל"ל ממאן יקנה אח"כ דכיון שלא היה לר"ג באילו המעשרות רק טוה"כ א"כ תיכף כשארו לזכותם כשארו הפקר ושפיר קנה להם החצר המעשרות תיכף אחר קניין החצר וא"כ י"ל גם מגט לא קשה דעד כאן לא מצי לומר שלא יוכל לקנות עכ"פ אחר שקנה החצר רק בדבר שנוכל לומר שהדבר נשאר עדיין ברשות הבעלים הראשונים והוי רק כמופקדין בחצרו כמ"ש בשו"ת ברית אברהם הנ"ל משא"כ בגט דאין להבעל שום צורך בגט לומר שעדיין הוא ברשות הבעל שפיר י"ל דעכ"פ תיכף לאחר שקנתה החצר קנתה הגט שמונח בחצרה דחצר מהני לענין גט, שוב ראיתי בספר ישועות יעקב או"ח סימן ר"ב שמתרץ ג"כ הקושיא ממעשה דר"ג שזכו בהמעשרות לאחר שקנו החצר ע"ש, ולפמ"ש א"ש בפשיטות דמכיון שהבטיח ר"ג ליתן להם הוי כהפקר וכמ"ש רש"י דטוה"כ הוי כהפקר ודוק:

כ"ח) **הנה** לכאורה יש לעיי' לפימש"ל באות ד' הטעם דקניין אגב הוא משום דכה"ג דחזינן שעושה מעשה להקנות אגב קרקע (ובפרט כעובדא דמרוני שטרח לקנות קרקע כדי להקנות המטלטלין וודאי עשה בהסכמה גמורה) א"כ קימא ג"כ דאם מכר מטלטלין בקניין המועיל ואגב אלו מטלטלין הקנה לו מטלטלין אחרים שנאמר כיון שעושה קניין זה בהסכמה גמורה גמר ומקנה ובאמת מטלטלין אגב מטלטלין לא קנה רק בעבדים אמרינן מס' ב"ק י"ב ע"א דקנה בעודן עליו, וכ"ל דגבי מטלטלין לא שייך שיקנה מטלטלין ע"ג מטלטלין אחרים דאם אלו המטלטלין ג"כ שם עם המטלטלין שהקנה לו בקניין המועיל א"כ חזינן מ"דלא הקנה לו גם אלו המטלטלין באופן זה שאינו רוצה להקנות לו גם אלו דאם היה בדעתו להקנות לו אלו ג"כ היה יכול להקנותם באותו קניין ממש ולא לריך לאגב וא"כ לא היה משכחת רק אם אלו המטלטלין אינם שם שהם במקום אחר וא"כ יהיה הדין גבי מטלטלים דבלבורים לא קנה ואינן לבורים קנה והנה הא וודאי פשיטא דבלבורים עדיף יותר לקנות מאינן לבורין ובמטלטלים יהיה הדין להיפך דרק אינן לבורין יקנה ולבורים לא יקנה וזה אי אפשר דיהיי נראה כחוכא, וכה"ג כתב בפסקי מהרי"א סימ' י"ט דלכאורי היה מקום לומר בשטר מוקדם אם הוא מוקדם באלף שנים שיהיי כשר דכאן לא שייך שמא יגבה שלא כדין דהא המלוה והלוה והלקוחות לא היו עדיין בעולם רק שלא יהיי כחוכא לומר דמוקדם אלף שנים כשר ומוקדם יי שנים פסול משו"ה פסול כל מוקדם וא"כ ה"נ לא שייך אגב לענין מטלטלים ע"ג מטלטלין דנהיה מוכרחים לומר דרק אינן לבורים מהני באגב ולבורים לא מהני וזה אי אפשר משו"ה לא שייך במטלטלין דין אגב, ודוק:

כ"ט) **נבאר** עוד קלת מקניין אגב לענין מכירת חמץ שאנו נוהגים להקנות באגב, הנה לדעת התומים סימ' קכ"ג שס"ל בדעת הר"ת דעכו"ם אינה קונה באגב ע"ש ס"ק י"ב א"כ פשיטא שאינו מועיל לענין חמץ להקנות לעכו"ם באגב אמנם אפי' אי ס"ל דעכו"ם ג"כ קונה באגב מ"מ אי כימא דקניין אגב לא הוי רק מדרבנן וקניין דרבנן אינו מועיל להפקיע איסור תורה א"כ איך מלאנו ידינו ורגלינו במכירת חמץ באגב ועיי' שו"ת עטרת חכמים לחו"מ סימ' י"ד שכתב דע"כ מוכרחים אנו לומר אחד משני פנים או דקניין אגב הוא מה"ת או דקניין דרבנן מהני להפקיע איסור תורה ע"ש, וראיתי בס' מקור חיים סימ' תמ"ח ס"ק ה' שכתב וז"ל ולעניין אי מהני קנין דרבנן במכירת חמץ כגון אגב קרקע או סטומתא מלאה דמהכי אף שהתוס' בסוכה ריש פרק לולב הגזול גבי אוונכרי כתבו דלא מהכי קנין דרבנן נגד דבר שהיא מדאורייתא ע"ש מ"מ הכא במכירת חמץ שהיא רק כנגד הביעור שחייבו חכמים דמדאורייתא בביטול סגיא וכן בגלוי דעת לעניין מכירת

מכירה כמו שכתב בשו׳ משאת בנימין א״כ אין קנין זה רק נגד הביטול שהוא מדרבנן מהני קנין דרבנן עכ״ל והנה נראה שגם הוא ס״ל דאפילו אי קנין דרבנן לא מהני לדאורייתא מ״מ לענין חמץ כיון דמה״ת בביטול סגי הוי שמכירה ג״כ רק מדרבנן ומהני קנין דרבנן, אמנם בשו״ת עטרת חכמים לחו״מ סימ׳ י״ד הביא משם הגאון חתס״ו ז״ל שמפקפק ע״ז דהאיך מהני הביטול להחמץ שכבר מכר ואין זה החמץ בכלל הביטול כיון דעכו״ם קנה החמץ מדינא אין כח ביד המוכר לבטל זה החמץ וא״כ ליכא ביטול וגם מכירה ליכא כיון דלא קנה העכו״ם החמץ מה״ת, אמנם הגאון בעטרת חכמים שם סימ׳ ט״ו השיב עליו דבחמץ הוי עכ״פ גלוי דעת שאינו רוצה שיהי׳ שלו ולא אמרינן כה״ג עשאו הכתוב כאלו הוא ברשותו וא״כ מועיל הביטול אפי׳ אי כימא דהוא ברשות העכו״ם מ״מ יכול לבטלו אי כימא דקנין דרבנן אין מועיל לענין דאורייתא ואי מועיל קנין דרבנן לדאורייתא בלא״ה אינו שלו דהא העכו״ם קנה ליה, אמנם להך סברא משום דבחמץ גלוי דעה מהני שפיר י״ל בפשיטות דאפי׳ אי בעלמא קנין דרבנן לא מהני לדאורייתא מ״מ לענין חמץ מהני משום דבחמץ סגיא בגלוי דעת בעלמא ואין לך גלוי דעת גדול יותר מזה שמקנה החמץ לעכו״ם אפילו אי לא הוי רק קנין דרבנן וא״כ כיון דבלא״ה יש הרבה פוסקים דס״ל דקנין דרבנן מהני בכל מקום לשל דאורייתא יש לסמוך עליהם בחמץ עכ״פ, ועיי׳ בחתס״ו ליו״ד סימ׳ ש״י בד״ה אמנם לפע״ד שכתב מה״ט דמהני גבי חמץ אע״ג שאין דעת העכו״ם לקנות מ״מ כיון שהישראל רוצה להקנות סגיא לענין חמץ דעכ״פ יצא מרשות ישראל וא״כ י״ל דאפילו אם קנין דרבנן לא מהני לדאורייתא היינו דווקא במקום שצריך שיהי׳ הדבר נקנה כמו בקידושי אשה צריך שיקנה מה״ת משא״כ בדבר שסגיא רק שיצא מרשות המקנה בכ״ע מהני קנין דרבנן לדאורייתא ג״כ ודוק היטב:

ל״ז) **והנה** באמת י״ל דהא אי קנין דרבנן מהני לדאורי׳ ג״כ דתליא בהא דאי ס״ל הפקר ב״ד הפקר הוא רק להפקיע ממונו ולא לזכות לזה רק להפקיע מזה א״כ י״ל דהה״ד קנין דרבנן די״ל דהוא ג״כ רק מטעם הפקר ב״ד א״כ לא מהני לדאורייתא במקום שצריך שיקנה מה״ת משא״כ אי ס״ל הפקר ב״ד מהני ג״כ לענין שהאחר יזכה ע״י הפקר ב״ד (ועיין בחידושינו בסוגיא דפרוזבול אות ג׳ שהארכתי בזה בשם גדולי האחרונים) א״כ ממילא מהני קנין דרבנן לדאורייתא ג״כ ודוק היטב בהך סברא וא״כ לפי״ז ילדקו נאמר דברינו בס״ד דגבי חמץ כיון דאין כ״מ אם העכו״ם קנה רק שיצא מרשות ישראל כמ״ש החתס״ו שם כ״ע מודי דקנין דרבנן ג״כ מהני, ועיין בשו״ת נחלת שבעה סימן ל׳ לענין מכירת חמץ ובספר קלה״ח סימן קל״ד ס״ק ד׳ לענין קנין אודיתא גבי חמץ ודוק היטב, ועיין עוד בענין הפקר ב״ד בספרי ח״א בסוגיא דמפיכה אות ג׳ ואות ד׳, עכ״פ הא וודאי י״ל דאי הפקר ב״ד מהני גם להעמיד הדבר ברשות האחר שחכמים רצו שיקנה מהני קנין דרבנן לדאורייתא למאן דס״ל הכי היינו משום דקנין דרבנן לא עדיף מהפקר ב״ד וא״כ במקום דלא בעינן רק שיצא מרשות המקנה לכ״ע מהני קנין דרבנן לדאורייתא ג״כ וא״ש גבי מכירת חמץ דמהני לכ״ע קנין דרבנן לדאורייתא ג״כ ודוק היטב [ועיין בשו״ת אבני צדק לאו״ח סימן פ״ד בד״ה והנ״ל בזה שכתב ג״כ כה״ג עיי״ש ודוק]:

ל״ח) **ובעיקר** הדבר אי קנין דרבנן מהני לדאוריתא ראיתי בספר אמרי בינה לאו״ח בדיני יו״ט סימן כ״א ס״ק ח׳ שהביא בזה סתירת המחבר דבש״ע אה״ע סימן כ״ח סעיף י״ג פסק דהמוקדש במעמד שלשתן הוי קידושין וא״כ ס״ל דקנין דרבנן מהני לדאוריתא ובש״ע או״ח סימן תרכ״ח סעיף ו׳ פסק דביו״ט ראשון לא יתן לולב לקטן במתנה משום דקטן קונה מה״ת בדעת אחרת מקנה ולהקנות לא מצי רק מדרבנן עיי״ש א״כ משמע דס״ל דקנין דרבנן לא מהני לדאורייתא, ועיין בשו״ת אבני צדק לאו״ח סימן פ״ד שהמה ג״כ מכאן על סברת המנב״י מהד״ת לאה״ע סימן כ״ד שכתב בפשיטות דאם קנה א״ז חפץ בקנין דרבנן וא״כ צריך לקדש בו אשה דוודאי מהני מה״ת ולא אמרינן דלא מהני קנין דרבנן לדאוריתא רק היכא שיש כ״מ תיכף בשעת הקנין לדאוריתא ג״כ והקשה בשו״ת אבני צדק הנ״ל דהא גבי לולב ג״כ טתן לו הלולב קודם וא״כ קנה ליה כבר מדרבנן ומ״מ לא מהני ליה אח״כ לצאת בו ידי מצוה דאורייתא, ועיין היטב בנוב״י מהד״ת אה״ע סימן כ״ד בד״ה ומ״ש שאם אינו קונה רק מדרבנן ודוק, אמנם לע״ד אין סתירה כלל מדברי המחבר באה״ע להא דקטן לא מצי להקנות מה״ת דבאמת ס״ל להמחבר דקנין דרבנן מהני לדאוריתא ג״כ אמנם כן היינו דווקא היכא שהקונה והמקנה שניהם בני קנין מה״ת והחסרון רק באיכות הקנין כמו במוקדש במעמד שלשתן שכיהם הא״ש והאשה הם בני קנין והחסרון הוא רק מצד איכות הקנין שאינו מה״ת בזה שפיר ס״ל להמחבר דכיון דרבנן תקנו זה הקנין מהני לדאוריתא ג״כ משא״כ לענין לולב בקטן שאינו מצי להקנות מה״ת דשם החסרון בהמקנה גופא שמה״ת אינו בר הקנאה בזה לא שייך לומר שיועיל קנין דרבנן לדאוריתא דכיון דהחסרון היא מצד המקנה שאינו בר הכי מה״ת א״כ לא מהני מה שהוא מדרבנן בר הקנאה דהא קטן לאו בר קנולי עליה תקנתא דרבנן דאע״ג דרבנן תקנו שיהי׳ בר הקנאה מ״מ לא יכול להיות מועיל כמו אילו היה בר הקנאה מה״ת דעל הקטן אין כח לחכמים שיעשו אותו כאילו היה בר הקנאה מה״ת דחכמים אין להם כח רק על דבר הקנאה שקנין שתקנו חז״ל יועיל כמו קנין שרוא מה״ת משא״כ על גוף המקנה אם אינו בר הקנאה לא מצי חכמים לומר שיקנה מה״ת ואינה דומה לגוף הקנין שמהני כמו מה״ת דהתם שייך עכ״פ באותו החפץ קנין דאוריתא ג״כ משו״ה שפיר אמרינן דקנין של חז״ל ג״כ יועיל כמו קנין דאוריתא משא״כ במקום שהחסרון הוא מצד המקנה בזה אין כח לחז״ל לומר שיהי׳ בר הקנאה מה״ת כיון שאינו בר הקנאה כלל מה״ת וכה״ג כתבו התוס׳ מס׳ ברכות כ׳ ע״ב ד״ה ובתפלה דרבנן אין יכולים לתקן שנשים יתחייבו במ״ע שהזמן גרמא כיון שגם מה״ת פטורים במ״ע שהז״ג וא״כ ה״כ אין יכולים לתקן שיהי׳ קטן בר הקנאה מה״ת אע״ג דמקחו מקח מדרבנן במטלטלים היינו משום כדי חיו, עיין בש״ע חו״מ סימן רל״ה סעיף א׳, מ״מ לא יכולים לתקן שיהי׳ בר הקנאה מה״ת (ועיי׳ היטב בספרי תבואות השדה ח״א בסוגיי דחדש אות כ״א ודוק היטב) וא״כ לא קשה ג״כ על הנו״ב הנ״ל מהא דלולב דלא מהני להקנות מה״ת דכל שהחסרון הוא מצד המקנה שאינו בר הקנאה וודאי לא מצי לתקן שיהי׳ כשל תורה וממש, ודוק היטב כי הוא נכון בס״ד:

ל״ט) **ולפי** החילוק שכתבנו בין אם החסרון הוא רק מצד איכות הקנין דאז שפיר מהני קנין דרבנן לדאוריתא ובין אם החסרון הוא מצד המקנה שאין יכול להקנות מה״ת דאז אין יכולין החכמים לעשות בר הקנאה מה״ת א״כ אזדא ליה הראיה מתוספי מס׳ גיטין ס״ד ע״ב שהביא החתס״ו ליו״ד סימן ש״י מתוס׳ שם ד״ה שאני שתופי מבואות דרבנן דמשמע דתוס׳ ס״ל דקנין דרבנן אינו מועיל לדאוריתא ומש״ה ס״ל דפליגי שם אי זוכה לאחרים מדאוריתא דאי לא הוי מצי זכי רק מדרבנן א״כ בס״ד דלא הוי ידע לחלק דשאני שתופי מבואות דרבנן יקשה גם לרי יהודה האיך מצי לזכות כיון דאינו

דאינו זוכה לאחרים רק מדרבנן ולא מהני לדאורייתא ומשו״ה ס״ל להתוס׳ שם דע״כ לר׳ יהודה זוכה לאחרים מדאורייתא משום דס״ל לתוס׳ דקניין דרבנן אינו מועיל לדאורייתא (עיי״ש בתוס׳ בד״ה הנה שורש דבר זה ובשו״ת אבני לרק שם בד״ה עוד אני תמה עליו), אמנם לפימ״ש אין ראיה מזה דלעולם ס״ל להתוס׳ ג״כ דקניין דרבנן שפיר מועיל גם לדאורייתא היכא שהחסרון אינו רק מצד איכות הקניין רק שם במס׳ גיטין דחסרון הוא מצד המקנה שאינו בר הקנאה בזה ס״ל להתוס׳ דכאן כ״ע מודי דאם אינו בר הקנאה מה״ת ומה״ת אין יכול לזכות לאחרים דלא מהני מה שיכול להקנות מדרבנן לענין דאורייתא ג״כ דכה״ג היכא שהחסרון מצד המקנה שאינו בר הקנאה אין לחכמים כח לעשותו כדאורייתא ממש וכמ״ש מתוס׳ מסכת׳ נדרים כי ע״ב (שהבאתי לעיל) ודוק היטב:

ויש להסביר הדבר יותר עפ״י מה׳ שהק׳ הרמב״ם סוף פ״ב הלכות ממרים האיך גזרו חכמים בכמה מקומות גזירות ותקנות הא איכא בל תוסיף ותירץ דהתורה נתנה להם רשות לזה עיי״ש (ועיי׳ בספרי חלק חמישי בסוגי׳ דחמץ שהקשה באות ג׳ מ״ש בזה) וא״כ א״ש דבשלמא במי שהוא בר קניין רק שמה״ת הוי הקניין באופן זה וחכמים מוסיפים עוד איזה קניין זה לא הוי בגדר בל תוסיף רק שאמרו שיכול לקנות גם ע״ז האופן ולא הוי עכ״פ כעוקר איזה דבר מה״ת משא״כ במי שאינו בר הקנאה כלל מה״ת אע״ג שחכמים תקנו קניין לקטן ג״כ משום כדי חייו (עיין במס׳ גיטין כ״ט ע״א) מ״מ אם יאמרו שהקניין של הקטן מועיל אפי׳ לדבר תורה הוי כמו שרצו לעקור איזה דבר מה״ת ולזה אין להם כח מה״ת, שוב ראיתי במחנה חיים ח״ב ליו״ד סימן כ״ז בד״ה ודע דכ״ל שכתב ג״כ דבקטן דלאו בר הקנאה אין יכולין חכמים לעשות שיועיל קניינו לדאורייתא עיי״ם, ודוק (ועיין בשו״ת קול ארי׳ סימן קכ״ג בד״ה בזה אמרתי שכי ג״כ דלענין קטן שאינה בר הקנאה מה״ת ל״ש לומר שיהיה מהני קניין דרבנן מה״ת דדוקא מי שהיא בר הקנאה אמרינן שפיר מכיון דרבנן שיקמו הקניין גמר ומקני ומהני מה״ת משא״כ לענין קטן שאינו בר הקנאה כלל מה״ת לא שייך לומר גומר ומקני משו״ה לא מהני קנין שלו מה״ת אע״ג דרבנן תקנו לו קניין והוא נכון עיי״ם):

ל״ג) **לפימ״ש** לעיל באות ג׳ ד׳ דטעמא דקניין אגב הוא משום דכיון דחזינן שהקנה לו הקרקע כדי לקנות המטלטלין מוכח דעושה בהסכמה גמורה ומשו״ה חל הקניין והיינו דע״י המעשה שעושה נתחזקו דבריו ובפרט היכא דעיקר כוונתו בהקנאת הקרקע כדי שיקנה לו המטלטלין יש להביא ראיה לדברינו מדקדוק הלשון בגמרא במעשה דמרוני וכן באידך מעשה איתא ומת וקיימו חכמים את דבריו, ולכאורה יל״ד מ״ט לא אמר בקיצור ואמרו חכמים קנה, ומה לו להאריך קלא לומר וקיימו חכמים את דבריו, דוודאי אי הוי ס״ל דמיירי בבכיא וזה הטעם משום דברי שכ״מ כמסורין דמי היה א״ש וקיימו חכמים את דבריו, אמנם כיון דבגמרא מיירי היה א״ש עפי הלשון ואמרו חכמים קנה, אמנם לדברינו הנ״ל א״ש דאגב אורחא כתן הגמ׳ טעם לדבריו למה מהני קניין אגב וע״ז אמר וקיימו חכמים את דבריו כלומר דמן הדין היה מהראוי שכל דבור יועיל לקנות כמ״ש לעיל רק משום דחכמים ראו שפעמים הרבה אינו מסכים בהסכמה חזקה כ״כ משו״ה אין הקניין יכול לגמור ע״י הדבור וא״כ כה״ג שחזינן שעשה מעשה וקנה קרקע לחזק הענין כה״ג דבור כמי מהני, וא״ש הלשון וקיימו חכמים את "דבריו" דבריו דייקא, כלומר דדבור חזק כה״ג דעשה מעשה לחזק הדבור דבור ג״כ מהני ומשו״ה קנה שפיר בהקנאת הקרקע המטלטלין ג״כ, ודוק כי הוא נכון בדיוק הלשון דגמרא בס״ד, ועיי׳ מ״ש לעיל אות כ״ג בס״ד וגם העלתי בס״ד כיון דבחומן ג״כ עיקר כוונתו בהקנאת קרקע כדי שיקנה המטלטלין שפיר קונה החומן, ועיי׳ בשו״ת משיב כהלכה לאו״ח סימן ב׳ ג׳ האריך ג״כ בענין מכירת חמץ אי מהני למאן דס״ל דקניין דרבנן לא מהני לדאורייתא ואם אגב הוא רק קניין דרבנן איך מהני ורוצה ג״כ לומר דדרבנן לא מהני לדאורייתא רק שחבירו יזכה מה״ת אבל לענין זה שילא מרשות הבעלים בכח הפקר ב״ד זה מהני מה״ת עיי״ם בד״ה ובזה אמרתי בסימן ג׳ שם וא״כ גבי חמץ דהעיקר שילא מרשות הבעלים שפיר מהני קניין דרבנן ג״כ (כמש״ל באות ל׳) ודוק היטב:

שער דיני ממונות, שער ב׳.

מהאל פועל ישועות עושה גדולות ונפלאות, אבקש שיעזרנו להבין דברי קדושים בסוגיא דמכירת שטרות, והקב״ה השומר ומציל מכל רע, יהי׳ בעזרתינו בסוגי׳ דאותיות נקנות במסירה; במס׳ בבא בתרא דף ע״ו ודף ע״ז, ועוד בשאר מקומות בש״ס כאשר יבא לפנינו בס״ד! —

א׳) **פלוגתא** דתנאי אם שטר נקנה במסירה גרידא או דבעינן שיכתוב גם שטר מכר חוץ המסירה דרבי ס״ל דסגיא במסירה גרידא וחכמים ור׳ נתן ס״ל דבעינן כתיבה ומסירה והנה דבדברי ר׳ נתן שם בגמרא אינו מבואר דבעינן מסירה ג״כ שהרי אינו אומר רק ואותיות בשטר וא״כ מכ״ל דר׳ נתן ס״ל כחכמים לגמרי דבעינן כתיבה ומסירה רק הרשב״ם בד״ה ואותיות בשטר כתב להכריח דע״כ אף בשטר קאמר דל״ל בשטר גרידא דא״כ יהיו שלש מחלוקת בדבר כלומר ת״ק דר׳ נתן במסירה וחכמים דרבי יהיו סוברים כתיבה ומסירה ור׳ נתן יסבור כתיבה גרידא משו״ה שלא יהיה ג׳ מחלוקת ס״ל דר׳ נתן ס״ל ג״כ כחכמים דבעינן כתיבה ומסירה דווקא וא״כ כפי הנראה מדברי הרשב״ם ס״ל דאי לאו משום האי טעמא שפיר היינו יכולין לומר דשטר נקנה בכתיבה גרידא אע״ג שלא מסר לו השטר, ולכאורה צריך להבין האיך מלינו לקנות בשטר גרידא חוץ קרקע וצריך לומר כיון דכל שטר מסתמא יש שעבוד קרקע אמרינן דשעבוד קרקע הוי כקרקע ונקנה בשטר גרידא ג״כ רק משום שלא יהיה ג׳ מחלוקת ס״ל דר׳ נתן ס״ל לגמרי כחכמים דרבי דבעינן כתיבה ומסירה, והנה הך מסירה עדיף ממשיכה בעלמא דכאן בעינן שימסרנו המוכר דהיינו המלוה ליד הלוקח ולא כמו במשיכה דסגיא אם הלוקח משך במלות המוכר ולא בעינן מסירה מיד ליד דווקא דכאן גבי שטר כיון שמ״מ אין גופו ממון לכ״ע בעינן קניין אלים טפי מבשאר מטלטלין עיין רשב״ם ד״ה ואותיות במסירה, והנה אפילו אם לא קנה השטר למ״ד דבעינן כומ״ם דווקא מ״מ פשיטא דצריך להחזיר לו הדמים שנתן עבור השטר דלא אמרינן בזה הדמים הוי מחילה מה שנתן יותר משוי הנייר לטור עפ״י ליאותו דלאו כ״ע דיכי גמירי והיה דעתו לקנות השעבוד ג״כ וא״כ כיון שאינו קונה השעבוד הו״ל מקח טעות ומחוייב המוכר להחזיר לו הדמים מה שנתן יותר משוי הנייר, עיין בשע״מ כאן במס׳ ב״ב וברמ״א חו״מ סי׳ ס״ו סעיף א׳, והנה שם בש״ע מבואר בסעיף א׳ דהיכא דלא קנה השטר גם הנייר לא קנה וצריך המוכר להחזיר לו כל הדמים אמנם כפי הנראה מדברי הרשב״ם ע״ה ע״ב ד״ה ואותיות ודף ע״ו ע״א ד״ה כתב לו משמע דלגבי

הנייר שפיר אל הקנין ולכאורה יש להביא ראיה לזה מלשון הגמרא אותיות ולמה נקיט אותיות ולא נקט שטר אלא וודאי משום דבכל שטר יש בו שני דברים הנייר והשעבוד ואי הוי נקט שטר הו"א דגם גוף הנייר לא קנה משו"ה נקט אותיות דאותיות היינו השעבוד לאשמעינן דהפלוגתא הוא רק על השעבוד דהנייר וודאי קנה, ועיין בתומים שם ס"ק ו' דהיכא דהלוקח רוצה להחזיק הנייר בעד כל המעות שנתן בוודאי קנה הנייר עכ"פ, ויש לעיין אם יש לדמות זה למה שהובא ברמ"א חו"מ סוף סימן ר"ג היכא שהקנה ביחד שני דברים אשר באחד מועיל הקנין ובאחד לא מהני אם אמרינן דקנה האחד עכ"פ או דלא קנה כלל או דקנה שניהם, ועיי' במרדכי במס' ב"ב ריש פ' מי שמת (והובא לעיל בשו"ת דאגב באות כ"א כ"ב) וא"כ ה"נ י"ל דהנייר עכ"פ קנה ויבואר עוד בס"ד (ועיי' בס' מלא הרועים בענין קני את וחמור באות ח' ובאות י"ג ודוק, ושם בערך אותות נקנות במסירה באות י"א, ודוק היטב, עיי' בתומים סימן ס"ו סוף ס"ק א' ודוק):

ב') **ברשב"ם** בד"ה אותיות נקנות כתב וז"ל ולא מצי טען לוה לצור עפ"י צלוחית מסרו לך כאן נקט מה שיש ללוה לטעון ובד"ה כתב לו כתב הרשב"ם וז"ל דמצי למימר ליה נייר בעלמא זבינו לך כאן נקט טענת המלוה וגם יש שינוי לשון בין טענת הלוה לטענת המלוה דגבי לוה נקיט לצור עפ"י צלוחיתו וגבי מלוה נקט נייר בעלמא זביני לך, נ"ל דבדיוק נקט הרשב"ם הכי דהנה הא וודאי סברא טובה ואין שהדי שום אדם לא יקנה שטר בדמים יקרים לצור עפ"י צלוחית וא"כ קשה מ"ט דחכמים דס"ל דבעינן כומ"ס וי"ל דהמלוה מצי טען דבאמת לא קנית השעבוד שתקנה כל החוב רק שידעת שאני אצטריך לגבות בו ואקנה ממך השטר דהא לדידי שוה הרבה ובאמת המלוה רוצה ליתן לו יותר מהשוי לצור עפ"י צלוחיתו וא"כ מעולם לא היה דעתך לקנות החוב ואעפ"כ דמשום לצור עפ"י צלוחיתו מסתמא לא היה קונה אותו מ"מ קנית אותו כדי למכור לי שעבורי שוה הרבה וא"כ לא קנית השעבוד דהיינו כל החוב רק כפי מה ששוה לי וא"כ א"ש דבד"ה אותיות נקנית דקאי אליבא דמאן דס"ל דנקנה במסירה כתב שפיר משום דלא מצי טען לצור עפ"י צלוחיתו וא"כ ממילא היה דעתו על השעבוד דווקא אמנם בד"ה כתב לו דקאי אליבא דס"ל דבעינן כומ"ס והיה קשה אמאי לא קנה במסירה גרידא דהא מסתמא לא קנה לצור עפ"י צלוחיתו משו"ה פירש דמצי אמר ליה נייר בעלמא זביני לך ולא קנית השעבוד רק קנית השטר שאני אחזור ואקנה ממך דלדידי שוה יותר וזה שייך בטענת המלוה דאיהו מצי ידע מה היה כוונת הלוקח, ועיי' בתוס' מס' כתובות פ"ה ע"ב ד"ה המוכר שט"ח שכתבו שהשטר שוה הרבה לקונה שימכרנו ללוה ובאמת י"ל ששוה לו הרבה שימכרנו להמלוה שיוכל לגבות בו החוב, דבאמת יש לעיי' למה יקנה הלוה השטר והא מסתמא ירצה הלוה לשלם למלוה דבודאי לא ניחא ללוה שיהי' לוה רשע ולא ישלם וא"כ מה ירויח שיקנה אותו מהלוקח ולהיות נגד המלוה לוה רשע וא"כ עכ"פ הא וודאי י"ל דלהמלוה יהיה שוה יותר שיוכל לגבות בו החוב שירא המלוה שהלוה לא ירצה לשלם קודם שיתן לו השט"ח, ודוק (ועיי' שו"ת חמדת שלמה לחו"מ סימן י"ב שכתב ג"כ שאפשר שקונה משום למוכרו למלוה עיי"ש):

ג') **ועפי"ז** יש להבין שקלא וטריא בגמ' רב אשי עם רב כהנא דרב אשי הקשה לרב כהנא וכי לצור עפ"י צלוחיתו קא צריך והיינו דמסתמא אין דרך לקנות שטר רק משום שעבוד הכתוב בו (ועיי' רשב"ם שם ד"ה הא לא כתב ליה) וא"כ מה השיב לו רב כהנא אין לצור ולצור נגד הסברא וגם כפל הלשון לצור ולצור, ועיי' בנמו"י שעמד ג"כ בכפל הלשון (ועיי' בספר מקצוע בתורה לחו"מ סימן ס"ו ס"ק א' בד"ה ולכאורה מ"ש בזה) אמנם להנ"ל א"ש דרב כהנא ס"ל דניהו דוודאי סברא שלא נתן הלוקח דמים הרבה משום לצור אמנם מ"מ ס"ל דאי לא כתב ליה שטר אחר רק מסר גרידא שלא היה דעתו על השעבוד רק שיחזור וימכרנו להמלוה, אמנם הא י"ל איך עלה על דעת הלוקח שהמלוה יקנה ממנו השטר הא יוכל לילך אל הלוה ויאמר לו אבדתי שטרי ותן לי מעות ואכתוב לך שובר דהא קיי"ל דכותבין שובר (בש"ע חו"מ סי' נ"ד סעיף ב') וא"כ מסתמא לא ירצה הלוקח לקנות השטר כדי שימכרנו למלוה דהא אפשר שלא יצטרך כלל לשטר שיגבה מעותיו ע"י שובר, אמנם עד כאן מחויב הלוה לפרוע החוב ע"י שובר רק אם אין השטר בעולם משא"כ אם השטר בעולם שהמלוה יודע היכן הוא א"צ לפרוע ע"י שובר (ועיי' בש"כ ח"מ סי' ס"ו ס"ק ס') וא"כ ע"כ יצטרך המלוה לקנות ממנו, אמנם הא אכתי יש לחוש דלמא יאמין לו הלוה למלוה שאבד השטר ויפרע לו וא"כ לא יצטרך המלוה לקנות ממנו כלל השטר וא"כ איך אפשר לומר שהיה בדעת הלוקח לחזור ולמכרו למלוה וא"כ ע"כ וודאי קנה השטר לשעביד וא"כ קשה קושיית רב אשי וכי לצור עפ"י צלוחיתו הוא צריך משו"ה השיב לו רב כהנא אין לצור ולצור כלומר שהלוקח ישתמש בו הרבה פעמים לצור כדי שעי"ז יתפרסם הדבר שהשטר מונח אצלו וא"כ ממילא לא ירצה הלוה לשלם לו עד שיתן לו השטר וא"כ יהיה מוכרח המלוה לקנות ממנו השטר אמנם השעביד לא היה דעתו לקנות אלא א"כ כומ"ס וא"ש תשובת רב כהנא לרב אשי, ודוק כי הוא נכון בס"ד:

ד') **בגמ'** אמר רב פפא הרשב"ם פירוש דר"פ אתא לאשמעינן דהלכתא כרבנן דאותיות בעי כומ"ס אמנם התוס' בד"ה אמר ר"פ כתבו דכרבי נמי מצי אתיא מלתא דר"פ דאע"ג דנקנית במסירה מ"מ צריך כתיבה לראיה אמנם הרשב"ם י"ל דס"ל כמ"ש הרמב"ן הובא בקצה"ח סימן ס"ו ס"ק א' דמאן דס"ל אותיות נקנית במסירה הו"ל כשאר מטלטלין וא"צ להביא ראיה מי שהוא מוחזק ומשו"ה לא ניחא ליה לרשב"ם לפרש דר"פ דבעי כתיבה הוא משום ראיה, אמנם מה שהקשה בספר תורת חיים לפרשב"ם אמאי לא הקשה רב אשי גם על רבנן למ"ל כתיבה וכי לצור עפ"י צלוחיתו צריך י"ל דרשב"ם ס"ל דעל רבנן לא קשיא דס"ל דכתיבה הוא צורך הקנין וא"כ אע"ג שבלא"ה ידעינן דמסתמא לקנות השעביד היה כוונתו מ"מ אינו קונה באופן אחר רק ע"י שטר אחר ומשו"ה לא הקשה רק על ר"פ דניהו דבעי שטר אחר מ"מ למ"ל לכתוב בפירוש איהו וכל שעבודיה דהא פשיטא דכל שרוצה לקנות השטר מסתמא כוונתו על השעבוד, והנה לפי"ז היה מדוייק הלשון טעמא דכתבי לי "הכי" כלומר דעיקר קושיית רב אשי היה למה לכתוב הכי דהיינו גם וכל שעבודיה דבזה דקני לך איהו סגיא, אמנם בדברי הרשב"ם ל"ל הכי דאיהו מפרש בד"ה וכי לא כתב ליה דלקנות במסירה גרידא בלא שטר אחר וא"כ וודאי קשה קושיית התו"ח למה לא פריך על רבנן למ"ל כתיבה ומסירה, אמנם מ"ש דהרשב"ם לא ניחא לומר בכוונת ר"פ דצריך כתיבה משום ראיה, משום דס"ל דמאן דס"ל מסירה לחודא קונה א"צ ראיה דהו"ל כשאר מטלטלין זה י"ל בדברי הרשב"ם ועיי' מל"מ פ"ו מה' מכירה, אמנם הא וודאי אמת דשיטת הרשב"ם דהנייר קנה אפי' אי לא היה כומ"ס וכן משמע בד"ה ואותיות במסירה בדף ע"ו ע"א וכן בד"ה ואמר לי אין לצור שכתב ויחזיר לו דמיו וזה יחזיר לו שטר חובו משמע ג"כ דהנייר קנה וא"צ להחזיר השטר ללוה ולא

כדעת

כדעת היש אומרים שהובא ברמ"א סימן ס"ו סעיף ט"ז דהיכא דלא קנה צריך להחזיר השטר ללוה אם פרע למלוה עיי"ש וכאן ברשב"ם משמע דאין ללקחעם הלוה כלום היכא דלא מהני הקנין רק עם המלוה (ועיי"ש קצה"ח ס"ק כ"ב) ודוק:

ח') **הרמב"ן** רוצה להוכיח דמכירת שטרות דאורייתא ממס' קידושין מ"ז ע"ב דאמרינן שם המקדש בשט"ח דאחרים מקודשת ואי מכש"ט רק דרבנן לא תהי' מקודשת גמורה, והנה כבר נודע הקושי' מה שהקשו על הרמב"ן דהא במעמ"ש וודאי לא הוי רק דרבנן ומ"מ קתני מקודשת ועי"כ דאע"ג דלא קנתה רק מדרבנן מ"מ מהני הקידושי' מה"ת ג"כ כמה שמצינו בכמה מקומות דרבנן מהני לדאורייתא, והנה כבר כאמרו ושנו בזה כמה תירוצים והובא ג"כ בספרי ח"ד בסוגי' דמעמ"ש אות ח"י ובסוף הסוגי' דמקדש במלוה עיי"ש בספרי ובכי אומר לציין אות קי"ד, אמנם כעת נ"ל ליישב בפשיטות דהא וודאי אמת דגם הרמב"ן מודה להך סברא דאפי'. אי לא קנה רק מדרבנן מהני לדאורייתא ג"כ והיינו מטעם הפקר ב"ד, אמנם זהו לא שייך רק היכא שעפ"י הקנ"ח בוודאי יהי' שלו ויקנה המעות או החפץ משא"כ אם אפי' לאחר הקנ"ח אין הדבר ברור שיגיע המעות לידו א"כ ל"ש לומר הפקר ב"ד וקנה כאילו היה שלו מה"ת דהא גם מדרבנן אין הקנין ברור עדיין ואיך נוכל לומר דהוי כאילו קנה מה"ת כיון שאין הדבר ברור עדיין אם יזכה באיזה דבר אפי' מדרבנן, והנה בכל מוכר שטר חוב אפי' אם קנה השט"ח מ"מ יוכל להיות שהלוה לא יצטרך לפרוע דלמא יטעון פרעתי (דמדרבנן יוכל לטעון פרעתי והגם שהמלוה מחויב לישבע כמבואר בסימ' ס"ו סעיף ט"ו מ"מ דלמא לא ירצה לישבע עכ"פ אין הדבר ברור שאותו הדבר שרוצה הלוקח לזכות בו דהיינו מעות הלוה שיגיע לידו ושיצטרך ליתן לו) וא"כ לא שייך בזה שההפקר ב"ד יועיל להיות כמו דאורייתא שתהי' מקודשת מה"ת דהא אפשר שלא יצטרך אפי' מדרבנן לשלם להלוקח רק אי ס"ל מכש"ט דאורייתא שפיר אמרינן דמקודשת דהא מ"מ קנתה איזה דבר ובפרט דמה"ת אינו נאמן לטעון פרעתי, ועוד דבלא"ה עכ"פ הגיע לידה איזה דבר חדש (ועיי' בספרי הנ"ל בסוגי' דמקדש במלוה אות י') אמנם אי רק מכש"ט מדרבנן לא שייך הפקר ב"ד דהא אינו ברור כלל שיצטרך הלוה לשלם אפי' מדרבנן משא"כ במעמ"ש כיון שהלוה היה שם בשעה שהקנה לו המלוה והודה שחייב הלוה ע"כ יצטרך לשלם מדרבנן עכ"פ דהא לא יהי' לו שום טענה מאחר שכבר קבל עליו הפרעון בכה"ג מודה הרמב"ן ג"כ דאפי' לא קנה רק מדרבנן מהני לדאורייתא ג"כ, ודוק היטב, ואע"ג דגם במעמ"ש אפשר שלא יצטרך לפרוע אם המלוה ימחול לו לדעת הרמב"ן דמהני מחילה במעמ"ש מ"מ החוב ברור עכ"פ משא"כ במכש"ט איכף מעיקרא אין החוב ברור שיוכל להפקע או ע"י המלוה או ע"י הלוה, והנה באמת יש לעיי' כה"ג היכא שאין השטר ביד המלוה אם הלוה לא מצי טען מהיכא פרעתיך דאע"ג כשהשטר ביד המלוה והלוה טוען פרוע אין המלוה צריך לישבע רק כשטוען בפירוש השבע לי כמה שמבואר בחו"מ סי' פ"ב סעיף י"ב דאם אינו טוען השבע לי אין משביעים המלוה מ"מ י"ל דהיינו דווקא כשהשטר ביד המלוה אז מסייע למלוה חזקה שטרך בידי מה בעי אמנם כשהשטר כבר ביד הלוקח י"ל דהמלוה נפרע מן הלוה שאמר שאבד השטר והלוה האמינו ופרע לו עכ"פ י"ל דכל שאין השטר ביד המלוה רק ביד אחר לא אלים כ"כ החזקה שטרך בידי מה בעי והמלוה חייב שבועה מן הדין אפי' אם אין טוען להדיא השבע לי והגם שכאן אין כ"מ לדינא מ"מ באתי להעיר אם גם מה"ת היה נאמן לטעון פרעתי כשאין השטר ביד המלוה רק ביד הלוקח. ויבואר עוד (ועיי' לקמן אות י"ב ובאות מ"ט):

חלק שני

נבאר שקלא וטריא דגמרא בין לגירסת רשב"ם בין לגירסת התוס' ושאר ראשונים

ו') **גירסת** רשב"ם אמר אמימר הלכתא אותיות ניקנות במסירה אמר ליה רב אשי גמרא או סברא אמר ליה גמרא אמר רב אשי סברא נמי הוא דאותיות מילי נינהו ומילי במילי לא מיקניין ופרשב"ם דהשטר מכר שכותב הוי רק מילי והאיך יקנה שט"ח ע"י שטר מכר ומשו"ה העיקר רק מסירת שט"ח לידו של הלוקח משא"כ הכתיבת שטר מכר על השט"ח לא מעלה ולא מוריד, א"כ פריך הגמרא מהא דאמר ר"ה אם קדם מוכר וכתב את השטר כיון שהחזיק זה בקרקע נקנה השטר בכל מקום שהוא וזו הוא שאמרו נכסים שאין להם אחריות וכו' ומשני ליה אגב שאני, והנה יל"ד כאן טובא (א') מה שאמר לו רב אשי גמרא או סברא ואין זה דרך הש"ס ברוב מקומות (ב') מאי ס"ד דמקשן להקשות דכמי שנקנה שטר באגב ה"נ נקנה ע"י שטר מכר ומה ענין שטר מכר לקניין אגב (ג') דמתרץ ליה אגב שאני הא המקשן בעצמו ג"כ ידע דהתם הוי אגב, ובפשיטות יש לתרץ דהמקשן היה ס"ל דאגב הוי קניין גרוע ומשו"ה רצה לדמות קניין שטר מכר לאגב דכמו דשטר נקנה באגב ה"נ נקנה שט"ח ע"י שטר מכר אמנם התרצן השיב לו דאגב הוא קניין חזק, ובזה מדוייק ג"כ לשון הרשב"ם בד"ה אגב וז"ל דמקרקעי נפקא לן וכו' עכ"ל כלומר והוי קניין מה"ת ועדיף מקניין שטר מכר על שט"ח מ"מ קשה מאי ס"ד דמקשן לדמות שטר מכר לקניין אגב (ד') אם עיקר קושייה המקשן היה מה שהשטר נקנה ללוקח בחזקת הקרקע ע"י שנתרצה המוכר לכתוב שטר למה הצריך להביא מ"ש וזו הוא שאמרו נכסים שאין להם אחריות גם בלא זה היה יכול להקשות (ה') מ"ש מילי במילי לא מיקניין ואיזה סברא יש לו על זה לומר דמילי לא מקני במילי ומנ"ל הא וזה יל"ד בין לפירש רשב"ם בין לפירוש התוספ':

ז') **וליישב** כל זה נ"ל דהנה קיימא"ל בכל מקום הלכה כרבי מחבירו ולא מחביריו ומשו"ה כשאמר אמימר הלכתא אותיות נקנות במסירה כרבי (היינו לגירסת רשב"ם) היה קשה לו שזהו נגד הכלל דאין הלכה כרבי מחביריו משו"ה אמר לו גמרא אם יש לו קבלה בהלכה זו דכאן הלכה כרבי אפילו נגד רבנן (וכה"ג מצינו במסכת' פסחים כ"ז ע"א דהלכה כרבי אפילו נגד רבנן עיי"ש) ועל זה אמר לו רב אשי דסברא נמי הוא דעל שט"ח לא יוכל להועיל שטר מכר כלל דהנה כבר כתבנו דבכל קניינים צריך להיות מצד המוכר שיהיה גומר ומקנה וגם מצד הלוקח שיסמוך דעתו לקנות (עיין היטב בסוגיא דאגב באות י"ט ודוק) וא"כ בכל דבר הנקנה שייך לומר שהלוקח סומך דעת לקנות שהרי בא לידו אותו דבר שרוצה לקנות משא"כ בשט"ח כיון שיש נגד שט"ח כמה חששות או פרוע או אפילו מזוייף או אמנה א"כ כל קניין שט"ח לגבי הלוקח הוא רק שסומך עצמו שעכ"פ כל זכות שהיה להמוכר בשטר זה נמסר לו ג"כ אמנם שיועיל כתיבת שטר מכר על שט"ח זה לא מעלה ולא מוריד דוודאי מצד המוכר אפשר שהוא קניין גמור דהמוכר יודע שפיר שאינו אמנה ולא פרוע ולא מזוייף משא"כ לגבי הלוקח יש כמה וכמה ספיקות מה שהלוה מצי לטעון עוד וא"כ שטר מכר אינו פועל כלל וכלל רק המסירה פועלת שנמסר לו זכות המוכר משא"כ שטר מכר לא מעלה ולא מוריד והיה ס"ל להמקשן דהטעם הוא משום דבכל קניין בעינן סמיכת דעת הלוקח וגבי שט"ח ליכא סמיכת דעת הלוקח והנה בסוגיי' דאגב העלתי בס"ד דמאן דס"ל דבעינן צבורין הוא משום דהלוקח אינו סומך דעת רק כשהן צבורין והנה בגמרא מס' קידוש' שם כ"ז הוכיח מהא דרב הונא דכיון שהחזיק בקרקע

בקרקע

בקרקע נקנה השטר ללוקח בכל מקום שהוא דלא בעינן לבורין וא"כ מוכח דלא אכפת לן בסמיכת דעת הלוקח רק שהקנין מצד המוכר יהיה גמר ומקני וא"כ ה"כ גבי מכירת שט"ח מצד המוכר איכא למימר דגמר ומקנה שהרי הוא יודע מאומה שהשטר לגמרי וטובו רק מצד הלוקח די"ל לומר שאינו סומך דעת כ"כ לקנות וא"כ לא מהני ליה השטר עכר מידי (וא"ש הלשון מילי במילין לא מיקנין כלומר דהחסרון הוא מצד דבר הנקנה) והא גבי. אגב מדלא בעי לבורין שמעינן דלא תלי מידי בסמיכת דעת הלוקח וא"כ אמאי לא יהיי מהני ג"כ שטר מכר על שט"ח וע"ז השיב לו אגב שאני כלומר דגבי אגב אפי' אינן לבורין מ"מ כיון שהלוקח עושה מעשה חזק לקנות שקרקע אמרינן דסומך דעתו גם על המטלטלין אע"ג שאינן לבורין, וזה שכתב רשב"ם בד"ה אגב וז"ל אלא מעשה גדול הוא עכ"ל, ודוק. משא"כ בשט"ח כל הקנין הוא קנין אלם שהלוקח אינו יודע בבירור מה הוא קונה אם שוה איזה דבר או לא ורק ע"ז נכנס לבית הספק שלוקח השטר מיד המוכר וחושב בנפשו שזכות המוכר כמוסר לו אמנם שיעלה על דעתו שע"י השטר מכר שיתן לו המוכר יהיה לו עוד יותר זכות זה אינו עולה על לבו כלל דלא דמי לשטר מכר על קרקע דהתם יודע ומכיר מה שקנה משא"כ הכא גבי שט"ח העיקר אלל הלוקח שיהיי בידו זכות המוכר דהיינו השט"ח אמנם השטר מכר לא מעלה ולא מוריד כלל וא"כ אי אפשר לומר שיהיי בעינן כותי"ם דווקא ומשו"ה ס"ל דגבי שט"ח הוי סברא כיון דהעיקר הוא שיהיי זכות המוכר בידו וע"ז סגיא לו מסירה גרידא דל"ל דעכ"פ יש לו זכות יותר אם יתן לו שטר מכר שלא יטעון המוכר לא מכרתי לך כלל וממני נאבד השטר ואתה מלאת אותו דע"ז אינו חושד המוכר כלל דאילו היה חושדו בכך לא היה קונה ממנו וא"כ כיון דשטר מכר אינו מעלה ומוריד כלל לענין שט"ח ס"ל לרב אשי מסברא דסגיא במסירה גרידא ומתורלים כל הקושיות ודקדוקים בס"ד, וא"ש ג"כ לגירסת הרשב"ם דלא קשה מה שהקשו התוס' בד"ה נקנה דהאיך מביא ראיה שיהיי נקנה מילי במילי משטר מכר דהתם נכתב על שם הלוקח משא"כ הכא גבי שט"ח לא נכתב כלל על שם הלוקח דלפירוש רשב"ם לא קשה כלל הך קושיא דלפירושו רל"ה המקשן לומר אפכא שילטרך גם הכא שטר מכר על שם הלוקח וא"ש כל השקלא וטריא דגמ' וכל זה עולה יפה לפירוש הרשב"ם בס"ד;

ח) **ומעתה** נבאר שקלא וטריא דגמרא לפירוש התוספ' ושאר ראשונים דגרסי אין אותיות נקנות במסירה דבעינן כותי"ם דווקא כ"ל דלהתוספ' ס"ל דכל קנין בעינן שיהיה מצד המוכר גמר ומקנה וא"כ במסירה גרידא שלא נכתב השטר כלל על שם הלוקח שפיר י"ל דאע"ג דהמוכר אמר לו קני לך איהו וכל שעבודא מ"מ לא גמר בדעתו להקנות דהא אם רוצה יוכל להפקיע השטר חוב מיד הלוקח שיטעון נאבד ממני ואתה מלאת אותו וא"כ בדבר שאין גופו ממון כמו שטר רק השעבוד אינו מועיל כלום ללוקח מה שהוא מוחזק בו ומשו"ה בעינן כתיבה דווקא דבשטר המכר כתוב בפירוש שם הלוקח ומשו"ה הוי המסירה גרידא מילי בעלמא כיון דבקל יכול להפקיע ממנו השטר משא"כ כשנותן לו שטר מכר וכותב על שם הנוקח שפיר גומר דעתו להקנות ומשו"ה דייקו התוספ' בד"ה אותיות במ"ש וז"ל אבל כשכותב שטר בשמו על השעביד עכ"ל היינו דכשנכתב בשם הלוקח ממילא גם המוכר גמר ומקנה טפי כיון שיודע שאין בידו עוד להפקיע השטר ממנו וא"כ השטר כתיבה אע"ג שהוא לראיה לפי דבריהם מ"מ מועיל לקנין ג"כ דע"י שהמוכר יודע שיש ביד הלוקח שטר ראיה לזכות ממילא גמר ומקנה והא דלא מהני עדי מסירה שג"כ ידעו שנמסר מיד המוכר ליד הלוקח דעל עדים ליכא סמיכת דעת כל כך דאטו בכפא תלי' לסו וא"כ עיקר שטר המכר כאן גבי שט"ח שיהיה לראיה ללוקח ועל זה סומכים דעת המוכר והלוקח וכמ"ש דע"י שיש ביד הלוקח ראיה חזקה ע"י שטר הכתיבה נגמר ונתחזק הקנין ביותר (ויש להמתיק עוד יותר קלא דלאמה מאן דס"ל דבעי כותי"ם ס"ל דמכירת שטרות אינו מה"ת כלל ועיין בתומים ריש סימן ס"ו שרולה לומר כן באמת דמאן דס"ל אותיות נקנות במסירה גרידא ס"ל מכס"ע מה"ת ומאן דבעי כותי"ם ס"ל מכירת שטרות רק מדרבנן (ועיין בספר מלא הרועים בערך מכירת שטרות אות ב', ודוק) וא"כ דהוא רק מדרבנן י"ל דמשו"ה בעי כתיבה ג"כ אע"ג דהכתיבה ג"כ אינו קנין חזק כל כך לענין שט"ח שהשעביד הוי כיסלב"ל מ"מ רלו לאלם הקנין בכל מה דאפשר והא לך לשון הרמב"ן בסוגיין ד"ה הכי גרסינן וז"ל אבל בשטר קנה להו דתקנת חכמים הוא דהוי קניים אלימתא ואי אפשר בקניים גדולה מזו עכ"ל, הרי שכתב בפירוש שמשום שא"א בקנין יותר חזק תקנו שיועיל כותי"ם והוא ממש כדברינו, ודוק) ופריך הגמרא מאגב דקנה השטר אגב קרקע ומיירי אפילו לא החזיק הקרקע בעדים וא"כ אין ללוקח שום ראיה ומ"מ קנה השטר אלמא דסמכה דעתו לקנות אפילו בלא ראיה כלל כמ"ש התוספ' שם ד"ה נקנה דמיירי אפילו החזיק בלא עדים וא"כ ה"כ אמאי לא יקנה השטר במסירה גרידא אע"ג דבמסירה גרידא אכתי אין לו ראיה על השט"ח שנמסר לידו מ"מ נימא דסמכה דעתו לקנות וע"ז משני אגב שאני כלומר שכיון שעושה מעשה חזק כ"כ לקנות הקרקע בחזקה וודאי סמכה דעתו טפי לקנות משא"כ במסירת שט"ח בלא כתיבה לא סמכה דעתו לא של המוכר ולא של הלוקח ומשו"ה בעינן כותי"ם דווקא, ודוק (ועיין מ"ש לקמן באות כ"ח ע"ב לתרץ שיטת בעהמ"א בס"ד):

ט) **וי"ל** עוד עפ"י סברת התומים הנ"ל דמאן דס"ל דבעי כותי"ם ס"ל דמכס"ע הוי רק מדרבנן ואי ס"ל מכס"ע דאורייתא סגיא במסירה לחודא כמו שאר מטלטלים הכי אזלא קושיית הגמ' דס"ל להמקשן דמכיון שהשטר נקנה באגב ע"כ דמכס"ע דאורייתא דאי הוי רק דרבנן לא היה מועיל לקנות שטר ע"י אגב דהוי רק קנין גרוע ומשני ליה אגב שאני כלומר דאגב הוי קנין חזק ושפיר מועיל לקנות שטר על ידו כיון שכבר החזיק בקרקע משא"כ מסירה גרידא בשט"ח דלא הוי גופו ממון לא מהני לקנות שטר מה"ת והוי הקנין רק מדרבנן ומשו"ה תקנו כותי"ם שיהיה קנין אלים טפי כמ"ש לעיל בשם הרמב"ן והטעם דחכמים לא רצו שיהיה השעביד שהוא דבר שלב"ל שיהיה נקנה בקנין כל דהו משו"ה רצו לאלם הקנין שיהיה כותי"ם והא דלא תקנו שיקנה רק באגב שהוא קנין מה"ת היינו משום דאין כל אדם יש לו קרקע שיוכל להקנות שטר באגב משו"ה תקנו קנין כותי"ם שיוכל כל אדם להקנות מ"מ לא רלו שיקנה במסירה גרידא דמסירה לגבי שטר הרי קנין אלם כיון שאין בו רק השעביד ומשו"ה רצו לאלם הקנין שיהיה כותי"ם ג"כ וכל זה הוא לסברת התומים דמאן דס"ל דבעי כותי"ם ס"ל מכס"ע הוא רק דרבנן אמנם מ"ם דבעינן שהלוק והמוכר יסמכו דעתם להקנין עולה שפיר בכל אופן וא"ש שקלא וטריא דגמרא בין להרשב"ם בין לפירוש התוספ', ודוק:

י) **ועיין** בתומים סימן ס"ו ס"ק ע"ז שהביא בשם הראשונים דהא דקתני שנקנה השטר ללוקח בכל מקום שהוא היינו ג"כ השטר מכר שהיה למוכר על שדה זו שלא נכתב על שם הלוקח ומ"מ קנה השטר ושפיר מוכח דשטר נקנה באגב ויש להוכיח ג"כ שזו כוונת הגמ' להוכיח דשטר בעלמא שלא נכתב על שם הלוקח נקנה להלוקח מדהביא וזהו שסכינו נכסים שאין להם אחריות

אחריות וכו' והיינו כמו שאר דברים שנקנו באגב וא"ש כמ"ש שרצה להוכיח דמדנקנה באגב דמוכח דמכש"ט דאורייתא ומשו"ה משני ליה דאגב הוא קנין חזק יותר אבל מכש"ט בעלמא שלא ע"י אגב הוא באמת רק מדרבנן ומשו"ה בעי כומ"ס דווקא הכל כמ"ש לעיל, ושיטת התוס' דמ"ש נקנה השטר ללוקח דקאי על השטר מהמוכר ללוקח דמשו"ה הקשו דהאיך רוצה להוכיח דגם שטר שלא נכתב על שם הלוקח יהיה נקנה במסירה גרידא כנאמר להלן בס"ה, ודוק:

י"א) **והנה** לפימ"ש דמשו"ה צריך כומ"ס דאי לא יהיה לו השטר מכר ממילא לא גמר ומקנה כיון דיהיה מלי לטעון ממני אבד ואתה מצאת אותו א"ש מאוד מ"ש הרמ"ה במסכתי ב"ב קע"ג ע"א דרבא דס"ל דא"ל להביא ראיה הוא רק למ"ד אותיות נקנות במסירה משא"כ למ"ד בעי כומ"ס אם טוען שהיה לו שטר מכר ג"כ דהיינו שקנה אותו בכומ"ס צריך להביא ראיה. ולדברינו א"ש מאוד דלמאן דס"ל אותיות נקנות במסירה ע"כ דא"ל להביא ראיה ס"ל, דאי הוי ס"ל דצריך להביא ראיה א"כ האיך יקנה במסירה כיון דמלי לומר לו ממני נפל ומצאת אותו א"כ ממילא לא גמר ומקנה כ"כ כמו שאם יודע שלא יוכל לטעון נגדו שום דבר וע"כ דבמסירה גרידא ג"כ א"ל להביא ראיה וא"כ כיון שיודע שלא יוכל לטעון נגדו שום דבר ממילא גמר ומקנה והא דלא חיישינן באמת שמא יאבד השטר וימצא אחד וירצה לגבות בו צ"ל דכפילה לא שכיח ולא חשו רבנן להא וא"כ לשיטות הפיסקים דבעינן כומ"ס אם הלוקח טוען שהיה שטר כתיבה בידו ואבד צריך להביא ראיה ועיין שם בחידושי הרמ"ה דכיון דלא נקנה במסירה גרידא א"כ לא הוי כשאר מטלטלים לומר שמי שהוא מוחזק יהיו בחזקת שהן שלו ומשו"ה למ"ד דבעי כומ"ס צריך להביא ראיה (עיי"ש ברמ"ה באות קי"ז) ודוק, וברמב"ן ומסכתי ב"ב קע"ג ג"כ מסקנתו דלרבנן דבעי כומ"ס צריך להביא ראיה עיי"ש והרמב"ם פ"ו הלכות מכירה הלכה י"א פסק דלגבי המלוה נאמן בלא ראיה ואין המלוה יכול להוציא השטר מידו אע"ג שאין לו שטר מכר אמנם לגבות מן הלוה אינו יכול שיאמר לו הלוה מי יאמר שהמלוה כתב ומסר לך ועיין בהה"מ פ"ט הלכות מלוה הלכה י' מ"ש שם, ומדברי המחבר בחו"מ סימן ס"ו סעיף י"א משמע דתלוי בדעת הלוה דאם הלוה מאמינו שהיה לו שטר מכר יכול ליפרע לו רק אם הלוה טוען מי יאמר שהמלוה כתב ומסר לך א"ל לפרוע לו וא"כ מ"ש הרמב"ם פ"ט הלכות מלוה הלכה י' שאם יש לאחר שט"ח גובה מן הלוה מיירי שהלוה אינו טוען שהמלוה לא כתב לו, ועיין בבאה"ג שם בדברי המחבר שליין על מ"ש המחבר אם אין הלוה טוען מי יאמר שבע"ד שלי כתב ומסר לך שהוא מדברי הה"מ וא"כ אפילו אם המלוה טוען שלא מכר לו א"ל הלוה לחוש לדברי המלוה ויכול לפרוע להלוקח, עיי"ש בבאה"ג ס"ק ב', ועיין בס' מרכבת המשנה פ"ו ה' מכירה ה"א שהאריך בזה בדין נאמנות הלוקח, ושם משמע ג"כ שאם הלוה רוצה לפרוע לו א"ל לחוש לדבר המלוה, ועיי' בתומים סימ' ס"ו ס"ק כ' שעמד ג"כ בזה בדברי הרמב"ם שנראה קצת סתירה בדבריו דבהלכות מכירה פסק דנגד הלוה אינו נאמן ובהלכות מלוה משמע דגם נגד הלוה נאמן, ואולי יש לחלק דכשהמלוה לפנינו וטוען שלא מכר לו אז אמרינן דאע"ג דאין המלוה נאמן להוציא השטר מתחת ידו כיון דלגבי המלוה שרוצה להוציא השטר מידו מקרי הלוקח מוחזק מ"מ לגבי הלוה שהלוה הוי מוחזק בממונו אין הלוקח נאמן להוציא ממון מן הלוה, אמנם בהלכות מלוה מיירי שאין המלוה לפנינו ואין מכחיש אותו ס"ל דגם לגבי הלוה נאמן וגובה שפיר מן הלוה, ועיי' בסמ"ע סימ' ס"ו ס"ק כ"ט משמע ג"כ שמשו"ה אינו נאמן נגד הלוה משום דהמוציא מחבירו עליו הראיה וא"כ כשהלוה רוצה להאמין לו מותר לפרוע לו וא"ל לחוש לדברי המלוה דלגבי המלוה הלוקח נאמן ודוק היטב, אולם אחר העיון קצת י"ל דהא אם הלוקח נאמן נגד המלוה וכמ"ש בשיטת הרמב"ם דהיינו דווקא אם ס"ל דאפי' היכא דלא קנה השעבוד מ"מ הנייר קנה כמ"ש לעיל בשיטת הרשב"ם ועיי' בש"כ חו"מ סימ' ס"ו ס"ק ט' שהביא דעת קצת הפוסקים כן א"כ שפיר מקרי הלוקח מוחזק נגד המלוה משא"כ אי ס"ל דאפי' הנייר לא קנה א"כ שפיר י"ל כשיטת הפיסקים דגם נגד המלוה אינו נאמן כדעת הי"א במחבר סעיף י"א שם (ועיי' שם בקצה"ח ס"ק י"ח) ואע"ג דבמחבר גופא אי אפשר לפרש כן שהרי בסעיף א' פסק דאפי' הנייר לא קנה ומ"מ פסק בסעיף י"א דנאמן נגד המלוה לענין קנין השטר רק נגד הלוה אינו נאמן מ"מ בשיטות שאר פוסקים יש לפרש כן דמאן דס"ל דאינו נאמן גם נגד המלוה היא משום דס"ל דלא מקרי מוחזק כלל כיון שאף הנייר לא קנה ומאן דס"ל דנאמן נגד המלוה ס"ל דהנייר קנה בכל גוונא אפי' במסירה גרידא וממילא הו"ל שפיר מוחזק נגד המלוה ונאמן נגד המלוה, ודוק:

י"ב) **אמנם** בנ"ש בבאר הגולה שם בשם תב"י שאפי' אם המלוה טוען שלא מכרו לו א"ל הלוה לחוש לדבריו ויוכל לשלם ללוקח אם הלוה רוצה קשיא לי טובא דהא ע"כ לא מיירי שהלוה יודע בבירור שמכר השטר ללוקח כדינו דהא כתב ג"כ שהלוה מלי טען מי יאמר שכתב ומסר לך וכיון שאין יודע בבירור אם נמסר ללוקח כדינו היינו אם היה כתיבה ג"כ א"כ איך יוכל לפטור הלוה מן המלוה במה שפורע ללוקח דכיון שהלוה עצמו מסופק א"כ הו"ל הלוה אח"כ נגד המלוה כמו איני יודע אם פרעתי ואיך נפטר מחיובו של המלוה בספק פרעון דהא במה שפרע ללוקח הוא עצמו מסופק עכ"פ אם כדין פרע (וראיתי בספר מקליט בתורה על חו"מ להגאון ז"ל מפלאלאק שעמד ג"כ בזה) וכ"ל דס"ל להרמב"ם דכאן כיון שאין השטר ביד המלוה אזדא ליה חזקת חיוב של המלוה וא"כ פטור גם בספק פרעון, ויש להמתיק דבר זה יותר עפ"י שיטת הרמב"ם פי"ד ה' מלוה ה' י"ג שכתב שאם אין השטר ביד המלוה נאמן הלוה לטעון פרוע וא"ל רק שבועת היסת דחזקה שטרך בידי מה בעי לא הוי רק כל זמן שהשטר ביד המלוה עצמו ואפי' בתוך זמנו פסק שם דנאמן הלוה מוכח דס"ל דאפי' שני חזקות היינו חזקה א"א פורע תוך זמנו וחזקה שטרך בידי מה בעי לא מהני כל זמן שאין השטר ביד המלוה דזהו הוי ריעותא גדולה מה שהשטר ביד אחר וא"כ ה"נ שפיר נפטר הלוה מן המלוה אם הלוקח נאמן אצלו שקנה השטר כדין ואין למלוה שום טענה נגדו כיון שאין השטר בידו, ודוק (ועיי' עוד בש"ע סימ' ס"ו סעיף י"ז ויבואר עוד בס"ד):

חלק שלישי

נבאר עוד בס"ד אם שט"ח נקנה באגב ועוד קצת בשקלא וטריא דגמרא

י"ג) **בש"ע** חו"מ סימ' ס"ו סעיף י' ס"ל להמחבר דשט"ח נקנה באגב בלא כתיבה ומסירה כלל והרמ"א שם הביא יש אומרים דאינו נקנה באגב, ועיי' ש"כ שם ס"ק כ"ז שדעתו להכריע דאגב מועיל במקום מסירה על כן אם הקנה לו באגב וכתב לו שיר מכר שיקנה השט"ח קנה השט"ח, אמנם שיועיל הקנין אגב להיות במקום כומ"ס זה לא מהני והאריך שם דכיון דהגמ' רצה לומר דאגב הוא קנין גרוע ביותר רק דאח"כ תירוץ ליה אגב שאני וא"כ מנא תיתי לומר שאגב יועיל כל כך

אפילו

אפילו במקום כומ"ס ומה שמלינו שמטבע נקנה באגב מזה לא מוכח עדיין שיועיל במקום כומ"ס דהא מטבע נקנה במסירה גרידא וא"כ אפשר דגם אגב לא עדיף ממסירה גרידא וא"כ המקנה שטר באגב צריך כתיבה עכ"פ והאגב לא מהני רק במקום מסירה עיי"ש בש"כ שהאריך בזה, והנה מקודם אל עלינו חובה לבאר פירוש הגמרא בס"ד ואח"כ נשובה ונראה איך יהיה סובל פירוש הגמ' וכ"ל דהנה התוספ' ד"ה נקנה והראשונים הקשו קושיא עצומה איך רצה להוכיח בגמ' דשט"ח נקנה במסירה גרידא מדאמר ר"ה כיון שהחזיק בשדה נקנה השטר בכל מקום שהוא דבשלמא התם כבר נכתב השטר על שם הלוקח הזוכה בו משא"כ הכא גבי שט"ח מנ"ל שיקנה ע"י מסירה שטר שלא נכתב כלל על שמו, ועיין בשטמ"ק שהקשה הקושיא בתוספ' ביאור קצת דלכאורה י"ל דשטר שנכתב בו שם מי שזוכה בו לא הוי בכלל מילי דהאיך זוכה כל מלוה או לוקח שדה בשטר הא מה שנכתב בשטר הו"ל רק מילי ול"ל ע"כ דזהו הוא ענין השטר מה דילפינן ומקרא שכל שטר יש לו כח שיוכל לקנות על ידו וא"כ כל שטר שנכתב על שם הזוכה לא הוי מילי כלל ומשו"ה שפיר זכה הלוקח בהשטר שנכתב על שמו משא"כ שיזכה הלוקח בשט"ח שלא נכתב על שמו כלל זהו וודאי הוי רק מילי בעלמא ואינו נקנה ע"ז מסירה גרידא, ושילכו התוספ' דכמו דיוכל ע"י אגב שהוא קנין גרוע לקנות שטר שנכתב על שמו אע"ג שלא נמסר לידו ה"נ יוכל לקנות במסירה שנמסר לידו שטר אע"ג שלא נכתב על שמו זהו היתה כוונת המקשן ומתרץ ליה אגב שאני כלומר דאגב הו"ל כמסירה ממש וא"כ חשוב השטר כאילו בא לידו ושפיר קנה שלוקח השטר עיי"ש בתוספ' וא"כ לפי"ז אינו מוכרח עדיין דאגב יהיה במקום כומ"ס דהא אפילו אי אגב לא הוי רק כמסירה גרידא ג"כ לא מוכח שהשט"ח יהיה נקנה במסירה גרידא שלא יצטרך כתיבה דשאני גבי אגב שקונה השטר שנכתב על שמו וזהו וודאי מהני במסירה גרידא כמו כל שט"ח שבא מיד הלוה ליד המלוה או מיד המוכר ליד הלוקח וא"כ שטר כזה נקנה באגב ג"כ שהרי הוא כמו שנמסר לו ממש ונכתב על שמו ושפיר קנה משא"כ שט"ח ליד הלוקח שנכתב על שם המלוה ולא על שם הלוקח אינו נקנה במסירה דהו"ל מילי בעלמא כיון שלא נכתב על שמו וא"כ לא מוכח עכ"פ שאגב יהיה כמו כתיבה ומסירה ויהיה מזה ראיה לדעת הש"כ ס"ק כ"ז דאגב הוא רק במקום מסירה לחודא, ודוק (ועיין עוד היטב לקמן באות ח"י ומשם ואילך בס"ד):

יד) **והנה** מ"ש התוס' דהמקשן דרצה לומר שיהי' השט"ח נקנה במסירה ס"ל כיון דהשטר מכר שנכתב על שם הלוקח נקנה באגב בלא מסירה א"כ יהיה נקנה אפילו שלא נכתב על שמו ע"י מסירה לפי מה דהיה ס"ל דמסירה עדיף מאגב י"ל בהסבר הדבר כך עפ"י מ"ש השטמ"ק דכל שטר הו"ל רק מילי בעלמא רק ע"י מה שנמסר לידו הזכות שלו היינו של המלוה או של הלוקח א"כ א"ל לומר לו שום דבר כיון שההקנאה והשעבוד מפורש בשטר א"כ מוסר לו הדברים ממש משא"כ במה שאומר לו קני לך איהו וכל שעבודא דאלו הדברים אינן כתובין בשטר לא מהני מסירה ושפיר רצה להוכיח כיון דבאגב ג"כ צריך לומר לו קני לך שטר שבמקום פלוני א"כ מוכח דקונה הדברים באמירה בעלמא כל כמה דלא ידע דאגב הוי כמסירה ממש וא"כ שפיר רצה המקשן להוכיח דנקנה בדברים שהרי גבי אגב ג"כ קנה רק ע"י הדברים שאומר לו קני אגב קרקע ואינו מוסר לו שום דבר הכי היה סברת המקשן רק לבתר דמתרץ ליה אגב שאני היינו דאגב הוי קנין אלים טפי א"כ י"ל דע"י אגב נקנה אפילו בלא כתיבה ומסירה, ועיי' בשטמ"ק שכתב כן בפירוש להוכיח דשטר נקנה באגב אפי' בלא כומ"ס כלל דאגב עומד במקום כומ"ס, ויש להסביר הענין קצת עפ"י מ"ש לעיל בסוגי' דאגב דמדינא היה צריך כל דבר לקנות אפי' בדברים בעלמא דהא שארית ישראל לא יעשו עולה רק כיון דאפשר שלא היה בהסכמה גמורה אמרינן דלא סמכו אדעתייהו לקנות לא הקונה ולא המקנה וא"כ כל שהיה עם הקנין ההוא גמר איזה דבר כמו באגב שהקרקע נקנה עכ"פ א"כ הוי מעשה חזק ונתפס הקנין אפי' בדבר שבלא זה לא היה קונה, ועיי' בספרי ח"ד בסוף הסוגי' דמקדש במלוה שהובא כעין סברא זו בשם הריטב"א דאי לאו דאמרינן דבדברים בעלמא לא סמכה אדעתי' היה מועיל דברים ג"כ לקנות (ועיי' בשו"ת קול אריה נדפס מחדש סוף סימן קל"א שהובא ג"כ הך סברא בשם הריטב"א) וא"כ כל שהי' הדבור ע"י מעשה כמו בקנין אגב שכבר נעשה מעשה ג"כ לקנות קרקע שפיר י"ל דקנה השטר ג"כ אפי' לא נכתב על שמו דכל שיש בעסק ההוא איזה מעשה מועיל לקנות אפי' בדברים בעלמא וא"כ שפיר נקנה שט"ח באגב אפי' בלא כתיבה ומסירה כדעת המחבר בסעיף י', ודוק:

ט"ו) **ונחזור** עוד להסביר שקלא וטריא דגמ' דהתרצן מתרץ ליה הכי דבאמת דברים נקנו במסירה אמנם ע"כ מקרי דברים שיהי' נקנו במסירה רק אם אלו הדברים נכתבו בשטר הו"ל שפיר דברים ונקנו ע"י מסירה דהכי הוי כל שטר מה שהתורה נתנה כח לקנות ע"י שטר דהוי ג"כ רק דברים ונ"מ כתבה התורה (בדברי קבלה) ולקח את ספר המקנה דהתורה נתנה כח לדברים שיהיו נמסרו להזוכה בהן ע"י שטר (ועיי' היטב בספר מקלוע בהורה על חו"מ סימן ס"ו ס"ק כ"ג, ודוק) ומשו"ה כשמוסר השטר דהוי מילי ליד הזוכה בשטר שפיר קנה וזהו כל ענין שטר בין שט"ח ובין שטרי מכר משא"כ שט"ח שנכתב על שם המלוה אפי' מילי לא הוי לגבי לוקח דהא לא נכתב שום זכות בשטר ללוקח וא"כ לא מלי לקנות רק אם כותב לו קני לך איהו וכל שעבודא ומוסר לו זה הכתב כה"ג הוי שפיר מילי עכ"פ ללוקח ויוכל לזכות אם נמסר לו כמו שאר זוכה בשטר ורצה להקשות ממה שקונה באגב אע"ג שלא נמסר לו שום דבר והיה ס"ד דקונה באמירה לחודא ע"י מה שאומר לו קני לך שטר אגב קרקע וא"כ ה"נ יקנה השט"ח במה שאומר לו קני לך איהו וכו' אע"ג שאינו כותב לו ומתרץ לו אגב שאני דהוי מסירה ממש וא"כ שפיר מהני לקנות לו השטר מכר דאותו השטר מכר הוי מילי ממש לאותו לוקח וקנה ע"י אגב דהוי כמסירה משא"כ שט"ח שלא נכתב על שמו דלא הוי אפי' מילי לאותו לוקח כיון שלא נכתב על שמו א"כ איך יקנה באמירה גרידא דהא אינו מוסר לו המילי דמה שכתוב בזה השטר לא הוי אפי' מילי לגבי לוקח כיון שאינו על שמו ואותן הדברים שאומר לו בע"פ קני לך איהו וכו' אינו יכול למסור לו ומשו"ה בעינן כומ"ס דווקא דאז מוסר לו מה שאמר קני לך איהו וכו' והכא גבי אגב שקונה השטר מכר מה שנכתב על שמו כיון דאגב הוי כמסירה א"כ הוי כמו כל שטרות שהזוכה קונה אותם דאותו השטר שנכתב על שמו הוי מילי ללוקח וקנה אותם ע"י אגב דהוי כמו מסירה ומביא שפיר ראיה דאגב הוי כמסירה דהא מטבע אינו נקנה בחליפין והיינו דמטבע הוי רק כמו מילי שאין בו ממש דדעתיהו אצורתא וצורתא עבידא דבטלה כמה דאיתא במס' ב"מ מ"ה ע"ב ואינו נקנה רק במסירה כמו כל מילי שנקנים במסירה למי שהשטר נכתב על שמו ובאגב גם מטבע נקנה וא"כ מוכח דאגב הוי כמסירה ממש ושפיר קנה השטר שנכתב על שמו, וא"כ לא יהי' מוכח עכ"פ דאגב יהי' כמו כומ"ס דהא אפי' אי אינו רק כמסירה גרידא ג"כ קנה השטר

מכר

מכר כיון שנכתב על שמו, העולה מדברינו הוא כך דאי ס"ל הפירוש בגמרא אגב שאני היינו כיון שעשה מעשה חזק מהני לקנות אפי' דברים בעלמא א"כ שפיר י"ל כשיטת המחבר סימן ס"ו סעיף י' דאגב מועיל אפי' במקום כותמ"ש וא"כ שטר נקנה באגב אפי' בלא כותמ"ש כלל אמנם אי אמרינן דרק כמסירה גרידא הוי וכמ"ש בפירוש הגמ' דאינו מוכרח לומר שיהי' בכתיבה ומסירה א"כ י"ל דשטר אינו נקנה באגב רק אם היה כתיבה דאגב אינו מועיל רק במקום מסירה גרידא כדעת הש"ך, עכ"פ הראו פנים בהלכה בס"ד בסוגיית הגמרא בין לשיטות הש"כ שם ס"ק כ"ז ובין לשיטת המחבר, ודוק היטב. (ועיי' בתוס' מס' יבמות קט"ז ע"א ד"ה אותיות נקנית שנראה שהתוספות מסופקים אי שטר שאינו נכתב על שמו ג"כ נקנה באגב) :

והנה אי הוי גרסינן בהך עובדא דרב פפא דהוי נשיק תריסר אלפי זוזי והקנה אותם לרב שמואל בר אחיו כמ"ש הרמב"ן שיש גורסים כך דהוי נשיק וה"י מוכח דיכול להקנות מלוה ג"כ באגב בלא כתיבה ומסירה רק באגב גרידא א"כ מכש"כ שיכולים להקנות שט"ח באגב דהא בקל יותר להקנות שט"ח ממלוה ע"פ, אמנם אי גרסינן הוי ליה שהיה פקדון א"כ שפיר י"ל דאע"ג דפקדון יכול להקנות באגב גרידא בלא כתיבה כלל מ"מ שט"ח אין יכול להקנות באגב גרידא דאגב לא מהני רק במקום מסירה, והנה דעת הרמב"ם דשטר נקנה באגב בלא כתיבה ומסירה כלל עיי' פ"ו ה' מכירה הי"ד ועיי' הה"מ שם, והנה לכאו' יש לעיין אי ס"ל מכירת שטרות רק דרבנן וצ"ל ע"כ דחכמים תקנו לטובת המלוים שיוכל למכור חובו כמ"ש בשטמ"ק ד"ה עלה בידינו למה תקנו כותמ"ש כיון שנקנה באגב בלא כותמ"ש וצ"ל דדלמא לא יהי' למלוה קרקע הא אי הוי רק מדרבנן יכול להקנות גם אגב קרקע ד' אמות שיש לכל אדם בארץ ישראל (כמ"ש התוס' מס' ב"ב מ"ד ע"ב ד"ה דלא הוי ליה ארעא עיי"ש היטב) וא"כ מדרבנן כל אדם יכול להקנות באגב, וראיתי בחי' הרי"ם לחו"מ סי' ס"ג ס"ק ו' שעמד בזה דקלא מפורסים רצו להוכיח מזה באמת דשטר אינו נקנה באגב דאי נקנה באגב למה תקנו כותמ"ש עיי"ש, ומלשון הרמב"ם משמע דס"ל דשטר בקניין אגב עדיף מכותמ"ש מדכתיב שם בהל' י"ד וכ"ל שגם זה יכול למחול אחר שמכרו, והנה הרמב"ם ס"ל שם דהטעם שיכול למחול שטר שמכרו הוא משום דמכירת שטרות דרבנן ומדכתב כ"ל שגם זה יכול למחול וא"זה רבותא יש בקניין אגב שג"כ יכול למחול עכ"פ נראה דקניין אגב עדיף לדעת הרמב"ם מכותמ"ש אמנם עד כאן יש לומר דקניין אגב אלים מכותמ"ש רק היכא שהקנה לו באמת קרקע וכמ"ש לעיל דכל שנגמר איזה קניין באמת באותו עסק וודאי גמרו לקנות ולהקנות ושיכו אדעתיהו הקונה והמקנה ומשו"ה לא בעינן כותמ"ש משא"כ באגב גרוע היינו שאין לו קרקע באמת רק שמודה שיש לו קרקע אגב גרוע כי האי וודאי לא סגיא לקנות שטר בלא כותמ"ש וא"כ ממילא לא קשה למה תקנו כותמ"ש כיון שיכול להקנות באגב דלא קשה כלל דע"כ הולרכו לתקנת כותמ"ש דלסמוך על זה שיוכל להקנות באגב בקניין אלים דהיינו שיקנה לו קרקע באמת זה אין ביד כל אדם דהא אין לכל אדם קרקע וגם אין כל אדם רוצה לקנות או להקנות קרקע וא"כ לא שייך קניין אגב בכל אדם רק באגב גרוע שיקנה לו קרקע בא"י ובאגב כי האי בעי כתיבה לכ"ע וכיון שכבר הולרכו לתקן כתיבה ממילא תקנו דבר היותר מועיל דהיינו מסירה ג"כ דמסירה וודאי עדיף מאגב גרוע היכא שאין לו קרקע רק שמודה שהקנה לו קרקע וא"ש דלריך לתקנת כו"מ, ודו"ק :

ט"ז) **ועפ"י** מ"ש לעיל (באות ח') בשם התומים סימן ס"ו ס"ק א' וכ"כ הפנ"י במסכת' קידושין מ"ז ע"ב דמאן דס"ל אותיות נקנית במסירה ס"ל מכש"ע דאוריתא וממילא הו"ל כשאר מטלטלין דנקנו במסירה גרידא ולא בעי כותמ"ש יהיה א"ש מ"ש התוס' בד"ה אמר אמימר דאביי ס"ל אותיות נקנית במסירה כרבי, והנה השטמ"ק בד"ה עלה בידינו הביא דמשו"ה מה"ת אין יכול למכור שעובד של השטר משום דקיימ"ל מכאן ולהבא גובה ואין בידו למכור השעובד וא"כ עכ"פ למאן דס"ל למפרע גובה יכול למכור השעובד מה"ת וא"כ אביי לשיטתו דס"ל מס' פסחים ל"א למפרע גובה ס"ל שפיר מכש"ע דאוריתא והו"ל כשאר מטלטלין ומשו"ה ס"ל אותיות נקנית במסירה עפ"י סברת התומים הנ"ל שהבאתי לעיל, אמנם יש לעיי' לפי מ"ש בס' ברוך טעם בסוגי' דמעכשיו דהא דס"ל לאביי למפרע גובה הוא רק מדרבנן א"כ עדיין אינו מוכרח משו"ה דיסבור מכש"ע דאוריתא (ועיי' לקמן אות כ"ח) ועיי' בקלה"ח סימ' ס"ו ס"ק ב' שתמה על דברי התוס' בד"ה קני לך איהו דכשם שאין יכול להקדיש הקרקע כמו כן אין יכול להקנות דהא מתס' פסחים אינו מוכח רק שאינו יכול להקדיש גוף הקרקע של הלוה אבל החוב דלמא באמת מלי להקדיש ג"כ וא"כ הה"ד שיכול להקנות גוף החוב ויהי' מכש"ע דאוריתא אפי' למאן דס"ל מכאן ולהבא גובה, ואולי י"ל דס"ל להתוס' דאם אינו יכול להקדיש הקרקע או להקנות לא מלי להקנות השעובד גרידא דמלוה הו"ל דבר שלב"ל כדעת הרמב"ן במלחמות מסכתי ב"ק ל"ו ע"ב גבי ההוא גברא דתקע לחבירו דמלוה הו"ל דבר שאינו ברשותו ומשו"ה שפיר ס"ל דלמאן דס"ל דהמלוה לא מלי להקדיש גוף הקרקע של הלוה ממילא אין יכול להקנות השעוביד ג"כ (ולקמן בענין מכירת שטרות כבאר עוד בס"ד) :

י"ז) **והנה** עוד מטעם אחר יש לקיים סברת התומים הנ"ל שהבאתי באות ח' דמאן דס"ל אותיות נקנית במסירה ס"ל מכש"ע דאורייתא דהנה הרשב"ם דגרס אותיות נקנית במסירה ס"ל דמ"ש בגמרא אותיות מילי ניכהו ומילי במילי לא מיקניא דהיינו משום שאין תועלת כלל בכתיבת השטר דכתיבת השטר ג"כ הוי רק מילי וא"כ א"ל כלל לכתיבת השטר אמנם לפירוש ר"ת דאין אותיות נקנית במסירה הוי הפירוש מ"ש בגמ' מילי במילי לא מקנייא היינו דהשט' חוב דהוא מילי לא מיקני במילי בעלמא במה שאומר לו קני לך איהו וכל שעבודא וכתב הרא"ש דלפירוש ר"ת א"ש טפי דכאן טעם למה אין נקנה במסירה אמנם לפירוש רשב"ם אין זה טעם למה נקנה במסירה רק שאין תועלת כלל בכתיבת השטר ואין זה טעם מספיק דאע"ג דאין תועלת בשטר מ"מ בעינן שטר שיהי' קניין אלים ביותר ע"י כתיבת השטר עיין ברא"ש. והנה לכאורה קשה באמת על הרשב"ם למה לא תקנו מ"מ כתיבה שיהי' קניין אלים טפי אמנם אי ס"ל דמאן דס"ל אותיות נקנה במסירה ס"ל ומכש"ע דאוריתא א"ש דוודאי אי מכש"ע דאוריתא שפיר אמרינן דלמה לנו לתקן כתיבה דמכיון שכבר קנה השטר מה"ת ע"י מסירה ומסברא אין תועלת יותר בכתיבה א"ל לתקן גם כתיבה משא"כ אי הוי ס"ל דכל מכש"ע הוא רק תקנ"ח כמ"ש הרא"ש דחכמים תקנו שיכול למכור משום דלפעמים דחוק המוכר למעות וכיון דהיא רק תקנ"ח היה להם מ"מ לתקן כתיבה ג"כ לאלם הקניין, וכמה שהבאתי לעיל באות ח' בשם הרמב"ן וכסברת הרא"ש ג"כ, אלא וודאי דמאן דס"ל דסגיא במסירה לחודא ס"ל מכש"ע דאורייתא וא"כ א"ש דכיון דכבר קנה מה"ת במסירה א"ל כתיבה לאלם הקניין כיון דכבר קנה מה"ת במסירה, וראיה ברורה לסברת התומים הנ"ל דאי ס"ל אותיות נקנית במסירה ס"ל מכש"ע דאוריתא. ודו"ק :

בגמרא

י"ח) **בגמרא** פריך על רב אשי דס"ל אין אותיות נקנות במסירה משום דמילי במילי לא מיקניא מהא דאמר רב הונא אם קדם מוכר וכתב השטר וכו' כיון שהחזיק נקנה שטר בכ"מ שהוא, והנה כבר הבאתי לעיל קושיית התוספ' והראשונים דמה מדמי הגמרא שטר מכר שנכתב על שם הלוקח לשטר חוב שלא נכתב כלל על שם הלוקח, ונראה דהנה לכאורה יל"ד עוד בדברי ר"ה דאמר שלשה שטרות הן הרי הא דאמרן ואידך אם קדם מוכר וכו' ולכאורה למה ליה לר"ה להביא כלל הכי הרי שטרות, ב') יל"ד כיון דעיקר קושיית הגמרא הוא מר"ה למה לו להגמרא להביא כלל הך דינא זכו בשדה זו לפלוני וכתבו לו את השטר שאין לו שום שייכות למילתא דרב אשי ג') יל"ד מאי פריך הגמרא מרב הונא דלמא ס"ל לר"ה כרבי דאותיות נקנות במסירה והאיך מצי להקשות מר"ה על רב אשי דס"ל כרבנן, וקושיא זו הקשה גם בשו"ת חמדת שלמה לחו"מ סימן י"ב, ויש להסביר ביותר קושיא זו עפ"י מ"ש לעיל בשם הקדמונים דמאן דס"ל אותיות נקנות במסירה ס"ל מכס"ע דאורייתא. והנה הפלתי סימן פ"ד ס"ק ב' כתב דמאן דס"ל אדם מקנה דשלב"ל ס"ל מכס"ע דאורייתא וא"כ ר"ה דאמרינן במס' יבמות צ"ג דס"ל אדם מקנה דשלב"ל ע"כ ס"ל מכס"ע דאורייתא וא"כ ס"ל אותיות נקנות במסירה והאיך מקשה הגמרא מר"ה על אמימר ורב אשי:

י"ט) **וליישב** כל אלו הדקדוקים נ"ל עפ"י מה שכתב השטמ"ק דלכאורה כל שטר נקרא מילי הא אין עשוי רק לשעבוד שבו ולא לגוף הנייר רק כל שטר שהעדים כתבו ליתנו למלוה או שטר מכר ללוקח יש לו כח שטר דבהכי גלתה רחמנא במ"ש ולקח את ספר המקנה דשטר כזה יש לו כח לשעבד בו להמלוה או ללוקח וזהו כח השטר (ועיין בספר מקלוע בהורה לחו"מ סימן ס"ו ס"ק כ"ג, ודוק) והנה גבי שטר מכר שהעדים כתבו ליתנו למוכר ולא ללוקח כמו דרב הונא אם קדם מוכר וכתב שטר שטר כזה אין לו כח שטר גמור כיון שלא נכתב מתחלה ליתנו ללוקח תיכף רק אם יתפייס המוכר ממנו ואעתיק לך לשון השטמ"ק וז"ל אבל שטר זה שכתבוהו לא ללוקח כתבוהי ולא לזכות במה שכתבוהי כתבוהי אלא למוכר ושלא ליתנו ללוקח אלא למוכר אלא שאם יתפייס לו הלוקח יתן לו שטר זה ושיקנה אותו לו הרי זה כשטרות דעלמא של מוכר זה ושהוא מזכה אותם לאחר מכירה במתנה שהרי לא נשתעבד עם שטר זה בשעת כתיבתו אלא לאחר זמן שלוה או שיקנה ממנו הלוקח וימסור לו השטר שיזכה בשעבודו ובמה שיש בתוכו ולפיכך למ"ד אין אותיות נקנה במסירה אף זה כנ"ל ולפיכך כל שכותבים שטר קודם הלואה או קודם מכירה וכו' צריך להקנותם להם בהקנאת אותיות דעלמא עכ"ל, הרי דבר גדול השמיענו האדון דאין לו כח השטר רק אם בשעה שהעדים חותמין השטר כבר חל איזה השעבוד על המוכר או על הלוה משא"כ כשעדיין לא חל השעבוד בשעת חתימת העדים אין העדים יכולים לעשותו שיהיה בשטר גמור, וזהו ברור להמעיין שם היטב, ודוק, והנה בהא דחוזר בשטר ואינו חוזר בשדה אע"ג דהשטר כבר נכתב מ"מ יוכל לחזור בו כל זמן שלא בא ליד הזוכה כמ"ש הרשב"ם בד"ה חוזר בשטר מוכח מזה דאין כח לעדים לעשות שטר עד שיגיע ליד הזוכה מרשות הנותן והיינו דכל זמן שלא בא ליד הזוכה אין לו עדיין כח שטר כלל וא"כ א"ש הא דאמר ר"ה ג' שטרות הן הרי הא דאמרן ולא נקט סתם לאשמעינן דהשטר נקנה ללוקח בכל מקום שהוא, לאשמעינן אתא דאע"ג דחוזר בשטר והיינו דלא הוי רק מילי והוי ממש כמו זכו בשדה זו לפלוני וכתבו לו השטר דיכול לחזור בו מ"מ אם לא חזר יוכל להקנות אותו באגב היינו במה שאומר לך קנה השטר אגב הקרקע משא"כ אי לא הוי אשמעינן ר"ה לומר הרי הא דאמרן הייתי יכולין לטעות דס"ל לר"ה דכל שנכתב אפילו שלא ליתנו ללוקח תיכף ג"כ יש לו כל דין שטר כיון שעכ"פ נכתב על שמו וא"כ אי הוי ס"ל הכי בטעמא דר"ה משום דס"ל דכל שנכתב על שמו יש לו דין שטר ממש לא היה הגמרא יכול להקשות מ"ט ס"ל מילי במילי לא מיקניא כקושיית התוספ' והראשונים דהתם לא הוי מילי כיון שנכתב על שמו משו"ה הביא כל הסקלא וטריא גם מ"ש הרי הא דאמרן כלומר דאע"ג שנכתב על שמו מ"מ אין לו עדיין דין שטר גמור ויכול לחזור וע"כ דכל שלא בא ליד הזוכה הוי רק מילי אע"ג שנכתב על שמו וא"כ תו אין לחלק בין שט"ח לשטר דעלמא דהא גבי שטר מכר שקדם המוכר לכתוב ג"כ לא הוי רק מילי ומ"מ יכול להקנותו ללוקח וא"ש מ"ט הגמרא הביא כל הסקלא וטריא גם למה קאמר ר"ה הרי הא דאמרן כלומר דאע"ג דמודה גם הוא דיכול לחזור כל זמן שלא בא ליד הזוכה והו"ל רק מילי מ"מ אם רוצה להקנותו לו יוכל להקנותו באמירה בעלמא ג"כ וא"כ שפיר מוכיח דר"ה ס"ל מילי במילי מיקניא דהכא כמי השטר שלא נכתב ליתנו תיכף ללוקח אין לו עדיין כח השטר וגם נקנה רק במילי מה שאומר לו קני אגב קרקע כל כמה דלא אסיק אדעתיה אכתי דאגב הוי קנין אלים טפי, ודוק:

כ') **ומעתה** י"ל דשט"ח יותר יוכל להקנות המלוה ללוקח משטר מכר שקדם וכתב דבשלמא שט"ח שכבר נכתב מדעת הלוה ליתנו למלוה וכבר ניתן למלוה שכבר יש לו בעצמותו כל דין שטר וא"כ אין החסרון רק משום שלא נכתב שם הלוקח עכ"פ שטר הזה יש לו כל תוקף וכח השטר שפיר י"ל דיש לו כח ג"כ להקנות ללוקח דכיון דכבר חל השעבוד בזה השטר הוי השעבוד של הקרקע כמו קרקע גופא כמה שהקשו התוס' באמת בד"ה קני לך איהו משא"כ שטר שנכתב למוכר והעדים לא חתמו ליתנו תיכף ללוקח דלא חל על זה השטר מעולם כח שטר לא יוכל להקנות אפי' במסירה אי ס"ל אותיות אין ניקנות במסירה ומשו"ה הוכיח הגמ' מכח כש"כ דכיון דיכול להקנות שטר שאין לו שום כח שטר ומ"מ יכול להקנות באמירה מכ"ש שט"ח זה שכבר יש לו כח שטר לגבי המלוה עכ"פ וודאי דיוכל להקנותו במסירה עכ"פ וא"כ לא קשה מה שהקשינו לעיל דדלמא ר"ה ס"ל אותיות נקנית במסירה ועפ"ז מה שהקשתי דר"ה ס"ל אדם מקנה דשלב"ל א"כ מכס"ע דאורייתא, דזהו אינו דכר"ה אינו מועיל מה שיכול למכור שטר מדאורייתא רק לענין שהשעביד לא יהי' בדבר שלב"ל דס"ל דאע"ג שלא בא לעולם יוכל למכור מ"מ לשויה משו"ה כח שטר שיהי' יותר ממילי וודאי אינו תלוי כלל לחלק אם מקנה דשלב"ל או אין מקנה דשלב"ל לסברת רב אשי דמילי במילי לא מיקניא וא"כ קשה מ"מ האיך קנה הלוקח השטר מה שהעדים לא חתמו רק למוכר דזהו הוי וודאי מילי בעלמא דמשום דס"ל מקנה דשלב"ל מ"מ לא יהי' לשטר זה כח השטר ומ"מ ס"ל שיוכל להקנות א"כ ממילא מוכח דמילי במילי מיקניא ושפיר קשה לרב אשי כל כמה דלא מסקי דאגב הוא קנין יותר אלים דיוכל להקנות ע"י קנין אגב אפי' מילי בעלמא ואפי' בלא כתיבה ומסירה כמה שכבר הארכנו בזה לעיל בשיטת הפוסקים אי שטר נקנה באגב בלא כומ"ש ג"כ:

כ"א) **ועפ"י** הסברא שהנחנו דשט"ח אע"ג שלא נכתב על שמו יותר יוכל לקנות כיון שיש לו עכ"פ שם שטר כיון שהשעביד חל עכ"פ בזה השטר למלוה משא"כ שטר מכר שקדם וכתב י"ל שלא יוכל להקנותו כיון

שבשעת

שבשעת כתיבה לא חל שום שעבוד בזה השטר ואין לו כח שטר ואינו בר הקנאה כלל יש ליישב לשון הרמב״ם פ״ו הלכות מכירה הי״ד שכתב וז״ל המקנה לחבירו קרקע כ״ש והקנה לו על גבו שט״ח הר״ז קנה השטר בכ״מ שהיא בלא כתיבה ומסירה וכן המוכר קרקע וכתב השטר ואין הלוקח עמו כיון שהחזיק בקרקע נקנה השטר בכ״מ שהוא עכ״ל ולכאורה יל״ד בדבריו לפי שיטת הפוסקים דטפי יוכל לקנות שטר מכר שנכתב על שמו משיקנה שט״ח שאינו נכתב על שמו וא״כ אם קונה שט״ח באגב מכ״ש שטר מכר שנכתב על שמו א״כ מה קאמר וכן המוכר קרקע וכו׳ הא הוא מכ״ש דשט״ח, אמנם לסברה הנ״ל א״ש דלהרמב״ם היה קשה ג״כ קושיית התוס׳ מה מדמה שט״ח לשטר מכר ומכח הך קושי׳ הוכיח דס״ל להגמרא דשט״ח כיון שכבר יש לו כח שטר עכ״פ לגבי המלוה עדיף טפי להקנות משטר מכר שאין לו עדיין שום כח שטר כיון שהעדים לא חתמו ליתנו תיכף להלוקח (כמש״ל באות י״ט בשם השטמ״ק) וא״כ לא מהני כלל מה שנכתב שם הלוקח כיון דה״א ח: עדיין שם שעבוד בזה השטר ומשו״ה פריך הגמ׳ שפיר כמ״ש וא״כ בדיוק נקט הרמב״ם לשון וכן לאשמעינן דאין שום מעלה בזה מה שנכתב שם הלוקח כיון שלא נכתב ליתנו לליקח תיכף רק כשיתרצה המוכר אין לו דין שטר כסברת השטמ״ק וא״ש לשון הרמב״ם, ודוק:

כ״ב) **ועפ״י** דברינו הנ״ל יש להבין קצת דברי רב האי גאון שהובא בס׳ המכריע סימ׳ כ״א שכתב דרבי ס״ל משו״ה אותיות נקנית במסירה משום דרבי ס״ל כר״א דאמר עדי מסירה כרתי ותמה בספר המכריע דמה ענין הא דרבי לר״א דאמר ע״מ כרתי דאפי׳ אליבא דר״מ ג״כ מצי רבי סובר אותיות נקנית במסירה דהא מוסר לו שטר חתום בעדים, ועיי׳ בספר אמרי בינה לחו״מ בדיני הלואה סימ׳ ס״ג אות א׳ שכתב לתרץ דכוונת רבינו האי גאון הוא דאי ס״ל ע״ח כרתי א״כ בעינן שיהיה מוכח מתוך השטר וכיון שלא נכתב על שמו של הלוקח אינו מוכח מתוך השטר ומשו״ה לא מצי לקנות במסירה רק לר״א דאמר ע״מ כרתי א״כ לא בעינן מוכח מתוך השטר דווקא ושפיר קנה השטר כיון שתפס ביה עיי״ש, אמנם אכתי יש לעיין בזה דהא י״ל כיון שנכתב על שם אחר הו״ל כמזויף מתוכו דמודה ר״א דלא מהני ע״מ (וי״ש לעיין בזה דאי נימא חזקה מה שביד אדם הוא שלו לא מקרי מזוייף מתוכו מה שנכתב על שם אחר דתפיסתו מוכחת עליו אי נימא דחזקה מה שביד אדם הוא שלו הוי כוודאי, ודוק) אמנם לדברינו הנ״ל א״ש דהנה כבר כתבנו עפ״י שטמ״ק הנ״ל דכל שלא כתבו העדים ליתנו ללוקח תיכף אין לו כח ותוקף שטר, והנה לכאורה יש לעיין בזה אמאי לא נימא דעכ״פ מכיון שהכותב נתרצה לזה ממילא יש לו כח שטר ולא הוי מילי וצ״ל כיון דעדי חתימה עיקר הם משוים ליה שטרא וכל שלא נכתב תיכף לשמלוה והלוה ביחד או להלוקח ולמוכר יחדיו אין לו שם שטר וא״כ היינו דווקא אי ע״ח כרתי משא״כ אי ע״מ כרתי אין נ״מ על שטר זה על שעת כתיבתו אם היה שם הלוקח או המלוה דמ״מ שפיר יש לו שם שטר כל שהגיע ליד הזוכה וא״כ י״ל דס״ל לרבני האי גאון דהא דאין אותיות נקנות במסירה אין הטעם משום דהו״ל דשלב״ל השעבוד דאפש״ל דהשעבוד הו״ל כדבר שבא לעולם כקושיית תוס׳ דהוי כקרקע רק כל שטר שמצד עצמותו אינו משעבד לזה הו״ל כמילי בעלמא ולא מצי להקנות אותו במסירה גרידא רק בקנין אלים ומשו״ה ס״ל שפיר דאי ס״ל ע״מ כרתי ואין עדי חתימה מועילים לעשות אותו שטר א״כ שום שטר לא נקרא מילי דהו״ל כדבר שיש בו ממש ויוכל להקנותו במסירה גרידא, ולא קשה ג״כ מה שראיתי להקשות על רבני האי גאון דהאיך אפשר לומר דלמאן דס״ל ע״מ כרתי ס״ל אותיות נקנות במסירה הא ר״מ ס״ל ע״ח כרתי ומ״מ רוצה הגמרא לומר במסכת׳ קידושין מ״ז דס״ל כרבי אותיות נקנות במסירה, אמנם להנ״ל א״ש דלר״מ דס״ל אדם מקנה דבר שלב״ל א״כ כל שטר מצד עצמותו הו״ל כדבר שהוא ממש וגופו ממון ושפיר נקנה במסירה רק לדידן דס״ל אין מקנה דשלב״ל שפיר י״ל דאי ס״ל דלאו העדים משוי ליה שטר הו״ל כל שטר כדבר שעיקרו ממון דמכיון שהוא בידו הוי כשלו ממש ולא אמרינן דשטר הו״ל רק מילי רק אי ס״ל דרק עדים משוי ליה שטרא אז שפיר י״ל דכל שלא כתבו העדים על שמו אין לו כח שטר והו״ל רק מילי לגבי הלוקח ולא מצי לקנות כלל מן הדין רק מכח תקנ״ח וא״כ בעי קנין אלים דחקא דהיינו כותיים (כמ״ש הרמב״ן שהבאתי לעיל באות ח׳) אמנם אי ס״ל דיש לו כח שטר בכל גוונא אפי׳ בלא ע״ח א״כ לא מקרי שום שטר מילי אפי׳ לא נכתב על שמו וא״כ שפיר מצי קני ליה במסירה, כנ״ל בכוונת רבנו האי גאון ז״ל, ודוק כמצא לפי״ז דיש לנו שני דרכים בהקנאת שטר האחד שמקנה לו השעבוד אי ס״ל אדם מקנה דבר שלב״ל. השני דאע״ג דאין מקנה דשלב״ל מ״מ גוף השטר אי ס״ל דשטר הוי כדבר שיש בו ממש ולא רק כמילי בעלמא שפיר מצי להקנות לו שטר וס״ל לרבינו האי דאי אמרינן דלאו דווקא עדים משוי ליה שטרא הו״ל כל שטר מכיון שנמסר לידו יש לו כח שטר והו״ל כדבר שיש בו ממש ושפיר קנה ליה לשיטת רבינו האי גאון ז״ל, ודוק, ואין להקשות דהאיך אפשר לומר דאי ע״מ כרתי ולאו דווקא עדים משוי ליה שטרא דהוי כמו דבר שהוא ממש ונקנה כמו שאר דברים הא אמרינן בכמה מקומות בש״ס למעט שטרות מאונאה ומשבועה משום שאין גופן ממון עיי׳ מס׳ שבועות מ״ב ע״ב, ועוד בכמה מקומות בש״ס, היינו רק בהני דברים דמיעטה התורה בפירוש משא״כ לענין קנין אמרינן שפיר דכל מידי שהוא אצל הקונה והמקנה יוכל להקנות, רק אי ס״ל דרק עדי חתימה משוי ליה שטרא אז אמרינן שפיר דמכיון שהעדים לא חתמו עבורו לא מקרי שטרא לגבי דהאי ולא קנה מידי והרי תוס׳ כאן בד״ה קנה לך ועוד בכמה מקומות רצו להוכיח באמת מדאצטריך קרא למעט שטרות מאונאה דהם בני מכירה מה״ת רק שתירצו באופן אחר א״כ לא נפלאת הוא לומר דרבנו האי באמת ס״ל הכי דאי הוי שטר גם בלא עדי חתימה יש לו שפיר דין שטר מעליא לכל מי שהשטר בידו רק אי בעינן עדי חתימה דווקא דרק אינהו משוי ליה שטרא אמרינן שפיר דלמי שלא חתמו העדים עבורו הו״ל רק מילי בעלמא ולא קנה, ומטעם דבר שלא בא לעולם אפשר דלא ס״ל לרבנו האי דהשעבוד כבר ישנו בעולם כקושיית התוספ׳ בד״ה קני לך דיוכל לקנות גם שעבוד קרקע, ולקמן יבואר עוד אם הך דמכש״ע תליא בדיני דשעבודא דאורייתא, ועיי׳ בס׳ דברי חיים לחו״מ בדיני הלואה סימ׳ ל״ג, ובתומים ריש סימ׳ ס״ו, ויבואר עוד בס״ד, ודוק היטב בכל זה, (ועיי׳ מש״ל באות ט״ו דאפי׳ אי שעבודא דאורי׳ מ״מ מכש״ע דרבנן):

כ״ג) **ובמ״ש** לעיל דאם יש לומר דכיון שהשטר בידו הוי כמו מוכח מתוכו שהוא שלו ושפיר קנה אי ס״ל ע״מ כרתי דלא בעינן שיהי׳ מוכח מתוך השטר דווקא וכתבנו דתליא אי אמרינן חזקה מה שביד אדם הוא שלו כוודאי א״כ שפיר י״ל דתפיסתו מוכחת עליו שהוא שלו, הנה בנוב״י מהדו״ק אה״ע סימ׳ מ״ג הקשה אמאי חיישינן לענין אשת איש לחשש שלה ולא נימא חזקה מה שביד אדם הוא שלו ותירץ דכנגד הך חזקה איכא חזקת אשת איש עיי״ש (ועיי׳ ברמ״א בחו״מ סימ׳ ל״ט סעיף א׳ ובש״כ שם ס״ק ו׳) וא״כ הכא דלכאורה ליכא שום חזקה נגד החזקה מה שביד אדם הוא שלו א״כ שפיר י״ל דקנה השטר

דתפיסתו מוכחת שהוא שלו ונ"ל דלהמלוה יש לו חזקה מה שהיה מוחזק מעיקרא דזהו היינו דמחזקתו בין כך ובין כך איתרע כיון שכבר אינו בידו (ועיי' מ"ש לעיל אות י"ג) וחזקת ממון של הלוה פשיטא דג"א שייך דהא הלוה בלא"ה חייב לשלם או ללוקח או למלוה וא"כ שפיר קנה השטר ונ"ל דעכ"פ יש ללוה חזקת ממון אם המלוה ירצה לפטור אותו דזהו היינו דהא אפי' אם הלוקח קנה השטר יוכל המלוה לפטור אותו דהא קיימל"ן חזר ומחלו מחול וא"כ שפיר אמרינן דכל זמן שלא מחלו קנה הלוקח דכל שטר נתפס בו קניין אי ס"ל ע"מ כרתי:

כ"ד) **בגמרא** אמר רב אשי סברא כמי הוא דאותיות מילי ניכהו וכו' וראיתי בספר מקלוט

בתורה בחו"מ סימן ס"ו שהקשה איך יכול רב אשי לחלוק על רבי מסברא בעלמא דבשלמא אי הוי אמר טעמיה משום דהלכתא כרבנן א"ש ומשא"כ לחלוק עליו מסברא בעלמא זהו לא מלינו שאמורא יוכל להכריע נגד תנא זהו לא מלינו עיי"ש, ונראה עפ"י מ"ש לעיל (באות כ"ג) דאי ס"ל מקנה דשלב"ל אז בוודאי כל שטר יוכל להקנות דאמרינן דמוכר לו השעבוד וא"כ אין כ"מ לס שטר הוי מילי או לא דאמרינן דמוכר לו השעבוד ואין הקניין מכח השטר רק השטר הוי נראיה שמכר לו השעביד ומילא המסירה הוי ראיה שמכר לו השעביד אמנם אי ס"ל אין מקנה דשלב"ל א"כ א"א נקניה רק ע"י השטר שכיונא דהשעביד נגרר בתר השטר אז אמרינן שפיר דאי הוי מילי לא יוכל הקניין לחול ע"י שטר, ודוק היטב בהך סברא, וא"כ י"ל דרב אשי ס"ל דבאמת רבי ג"כ מודה להך סברא דמילי במילי לא מיקניא רק לרבי מ"מ ס"ל אותיות נקנות במסירה דלרבי א"ל הקניין מכח השטר כלל רק שמוכר לו השעביד והשטר הוא באמת נראיה בעלמא דלרבי כיון דס"ל אדם מקנה דשלב"ל במסכת' יבמות לג יכול למכור שפיר השעביד והקניין חל על השעביד אמנם לדידן דס"ל אין מקנה דשלב"ל א"כ מלד השעביד לא יוכל להתפס הקניין רק מכח השטר דהשעביד יהיה נגרר בתר השטר על זה אמר רב אשי דבשטר לא שייך קניין דהוי רק מילי ומשו"ה בעי כתיבה ג"כ, ודוק היטב (ועיין עוד באות כ"ו ואות כ"ז, ודוק):

כ"ה) **ראיתי** בשו"ת חמדת שלמה לחו"מ סימן י"ב בדיה הוצאה מזה שרוצה להוכיח דלאביי מוכר

שט"ח אין יכול למחול דס"ל במס' יבמות קט"ז ע"א דמשו"ה מגבי בשטרי דחבו בר נאשי דלנפילה ופקדון לא חיישינן ולשמא מכר ג"כ אין לחוש דאותיות נקנות במסירה והא אכתי קשה דהנאי מהני המסירה לגבות בו דלמא מחל הראשון וא"כ איך יגבה מן הלוה וע"כ דלאביי לא מלי למחול ובפרט לאביי דס"ל למפרע הוא גובה א"כ מכס"ע וודאי מה"ת וא"כ ממילא אין יכול למחול לשיטת הרמב"ם פ"ו הלכות מכירה דהא דמצי למחול הוא רק משום דמכס"ע דרבנן עיי"ש, אמנם לפי מ"ש לעיל (אות ט"ז) דהא דלאביי למפרע גובה הוא רק מדרבנן דוחק לומר דלא יהיה יכול למחול אפילו לאביי וצ"ל דלחוש שמא מחל אין קושיא דלחשש מחילה וודאי מוקמינן השטר בחזקתו שלא נמחל ובפרט לפי מה דמשמע מסמ"ע סימן פ"ב ס"ק ל"ט דמחילה לא שכיח דמשו"ה ס"ל דמחילה הוי טענה גרוע ונפרעתי עיי"ש, אמנם לענין שמא נמסר השטר לאחר בזה לא שייך לאוקמא השטר בחזקתו דהא בין כך ובין כך השטר בתקפו שפיר היה לחוש אי הוי ס"ל דאותיות אין נקנות במסירה משו"ה מוכרח לומר דאביי ס"ל אותיות נקנות במסירה וממילא ליכא חששא דלמא מסר ליה, ודוק, מ"מ יש לעיין אפילו אי הא דלמפרע גובה הוא רק מדרבנן מ"מ י"ל דמכיון שמדרבנן עכ"פ למפרע גובה שפיר חל המכירה מה"ת אי ס"ל קניין דרבנן מהני לדאורייתא ג"כ וא"כ ממילא

אין יכול למחול מה"ת אע"ג דרק מדרבנן למפרע גובה ויבואר עוד בס"ד, ועיין בתומים סימן ס"ו ס"ק י"ז שכתב ג"כ די"ל לאביי אי ס"ל שליד הא דלמפרע גובה הוא רק מדרבנן עיי"ש, (ועיין מ"ש לקמן באות ע"א דמ"מ אין יכול למחול לאביי):

כ"ו) **וייש** להביא קצת ראיה להסברא שכתבתי לעיל דאפילו אי אין מקנה דשלב"ל מ"מ אם יש לו

כח השטר יוכל לשעבד אפילו דשלב"ל דהנה כבר הבאתי לעיל בשם השטמ"ק דהא דכל שטר שנקנה להמלוה מן הלוה הוא משום דענין השטר כך הוא וזהו כח השטר לפי שאין הדברים נמסרים מיד ליד וא"כ בהכי אמר רחמנא שע"י השטר יקנה המלוה השעביד על הלוה והנה לפי מה דקיימ"ל דאקני ג"כ קנה ובפרט כשמשעבד לו בפירוש דאקנה חל השעביד גם על הנכסים שלא היו ללוה בשעת הלואה ואפי' למאן דס"ל אין אדם מקנה דשלב"ל (עיי' בש"ע חו"מ סי' קי"ב סעיף א' וברמ"א שם, ועיי' בספר מלא הרועים ערך דאקני) וע"כ דכח השטר יוכל לשעבד אפי' דבר שלב"ל וא"כ ה"ה במוכר שט"ח כל שטוכל לומר דיש לו כח השטר לגבי לוקח ג"כ א"כ ממילא קנה השעביד ג"כ אע"ג דהוי דבר שלב"ל (ועיין ספר קצה"ח ריש סימן קי"ב שעמד בזה מ"ט דאקני משתעבד למאן דס"ל אין מקנה דשלב"ל) ולפימ"ש א"ש דכח השטר כך הוא שתופס השעביד אפי' במה שלב"ל דע"י השטר נשתעבד הכל וא"כ מכ"ש שהלוקח יכול לקנות השעביד מהנכסים שיש לו כבר ללוה אם אמרינן דגם לגבי הלוקח יש לו דין שטר רק רב אשי ס"ל דלגבי לוקח אין לו דין שטר רק מילי בעלמא כיון שלא נכתב על שמו, ודוק היטב, והנה לכאורה יש לעיי' לשיטת רבינו הא' שפירשנו דבריו דאי ס"ל ע"מ כרתו א"כ לא העדים משוי ליה שטרא א"כ יכול הלוקח לקנות השטר לגבות השעביד מלד השטר דהיינו שכל מי שתופס בו יש לו אללו כח השטר, והנה לכאורה יש לדמות זה עפ"י שו"ת הרשב"א שהובא באה"ע סימן מ"ב בחמ"ח בס ס"ק י"ב לענין שטר קידושין שאם העדים כתבו וחתמו שלא מדעת המתקדשת אין זה שטר עי"ש היטב, ועי' היטב בשו"ת נוב"י מהד"ק לאה"ע סימן כ"ח, וא"כ ה"נ היאך יהי' לו דין שטר לגבי הלוקח שלא נכתב מדעתו כלל, אמנם אחרי העיון קלת אינו דומה כלל דבשלמא גבי שטר שהעדים כתבו פלוני קדש פלונית והא נכתב שלא מדעתה דכיהו שאם מעידים בע"פ אין כ"מ אם הוא מרולית ג"כ או לא מ"מ לענין שיהי' מהני עדותם בשטר לא מהני מה שנכתב שלא מדעתה ואמרינן דאין להם רשות לכתוב עליה שטר שלא ברלונה ולא נחשב עדותם כלל משא"כ הכא הרי היה רשות לעדים לכתוב שטר זה מרשות הלוה למלוה וא"כ כיון שנכתב ברשות עכ"פ ועכשיו שנמסר ללוקח שאנו דכין אם יש לו דין שטר גם גבי לוקח שפיר קם שנתרתינו מ"ש דאי ס"ל ע"מ כרתי ולאו דווקא העדים משוי ליה שטרא אמרינן דביד כל מי שהשטר נמצא ברשות מי שהיה לו בידו לעסור לו השטר יש לו דין שטר כמו מי שנכתב השטר על שמו ולא דמי לשו"ת הרשב"א לענין שטר קידושין שלא נכתב מדעת המתקדשת דאין לו דין שטר דהתם גם מעיקרא לא היה לו דין שטר (ועיי' היטב שם בחמ"ח ס"ק י') ודוק:

כ"ז) **ועפ"י** דברינו הנ"ל היה מקום ליישב שיטת הרבינו

הא' שהקשה עליו בש"כ חו"מ סימן ס"ו

ס"ק כ"ז שדעת רבינו הא' לחלק דהא דשטר נקנה באגב הוא רק שטר מכר שנכתב לשם הלוקח אבל שטר אחר אינו נקנה אגב קרקע, והקשה הש"כ קושיי' עצומה מסוגיי' דידן דא"כ מאי פריך הגמ' על רב אשי מהא דכיון שהחזיק בקרקע נקנה לו השטר כיון דהתם נכתב על שם

הלוקח

הלוקח, אמנם לדברינו א"ש דהנה המעיי' בס' המכריע סימן כ"א כשהביא דברי רבינו הא' לדעתא דרבי דאותיות נקנית במסירה משום דס"ל כר"א דבי"ת כרתי מסיים משם רבינו הא' ז"ל ור"א עצמו לא נתקיימו דבריו אלא בגיטין אבל לא בשאר שטרות עכ"ל, וא"כ לפי"ז באמת יש לחלק בין שטר שנכתב על שמו לשטר שלא נכתב על שמו וא"כ י"ל דרבינו הא' ס"ל דהא דפריך הכא בסוגי' מהש' דנקנה השטר בכל מקום שהוא אז"ל בהך קושיא אי ס"ל הלכה כר"א גם בשאר שטרות דהגמ' במסכ' גיטין פ"ו ע"ב שקי"ל וערי בזה עיי"ש, ועיי"ש בר"נ, וא"כ וודאי אין חילוק בין שט"ח לשטר מכר שנכתב על שמו דכיון דהלכה כר"א דלא העדים משוי שטר שפיר יש לו כח שטר לכל אדם מי שהוא ופריך הגמרא שפיר משא"כ רבינו הא' פסק לפי פסק ההלכה דבשאר שטרות קיי"ל כר"מ ע"א כרתי א"כ שפיר יש חילוק בין שטר שנכתב על שמו ובין שט"ח שלא נכתב על שמו משו"ה פסק דבשט"ח כיון שלא נכתב על שמו אינו נקנה כלל בחגב לפי האמת ולא קשה מסוגיי' הגמ' דמדמי להדדי דהגמרא אז"ל אי ס"ל ע"מ כרתי גם בשאר שטרות א"כ וודאי אין חילוק בין נכתב על שמו או לא נכתוב על שמו כמ"ש, כנ"ל לפרש דברי רבינו הא' (ועיי' שו"ת חמדת שלמה סימ' י"ב לחו"מ מ"ש לתרץ קושיי' הש"כ הנ"ל) ואין להאריך יותר, ויש להביא ראי' למ"ש לעיל דאי יש לו דין שטר גם לגבי הלוקח א"ל כוונ"ם מדברי הנמ"י בסוגין שכתב וז"ל אבל כשיכתוב לו בשטר לא מקרי מילי שהרי אמרה תורה שמוכרין ומשתעבדין בשטרות עכ"ל, הרי להדיא דס"ל דעיקר מה שצריך כוונ"ם היינו שיהי' לו דין שטר גם לגבי הלוקח וא"כ ממילא שפיר י"ל דמאן דס"ל אותיות נקנית במסירה גרידא היינו ג"כ משום דס"ל דגם ע"י מסירה לחודא יש לו ג"כ דין שטר גם לגבי הלוקח ע"י מסירה רק אי ס"ל אדם מקנה דשלב"ל שפיר קנה אפי' אי אין לו דין שטר דשעבוד גרידא ג"כ נקנה ובזה תבין היטב כל מ"ש לעיל, ודוק:

כ"ח) **התוספ'** ד"ה אמר אמימר וכן הרבה ראשונים הוכיחו ממסכת יבמות קט"ז ע"ב דאביי ס"ל דלא חיישינן דלמא מסר ליה כיון דאותיות נקנית במסירה וא"כ ממילא מוכח דרבא דהוכיח שם דלא חיישינן לתרי יצחק משטרי דאתו בר כאבי דס"ל אין אותיות נקנית במסירה (ועיי' במלחמות להרמב"ן מסכת' ב"ב קע"ג) והנה י"ל דהא דלא חיישינן באמת גבי שני יב"ש דלמא השטר הי' של אחר היינו משום דכאן נמצא כאן היה ומשו"ה לא חיים רבא לדלמא מסר ליה, ועיי' במלחמות שם שפירש להדיא הטעם דרבא לא חיים לדלמא מסר ליה משום כאן נמצא כאן היה, ויש להוסיף עוד על דבריו הקדוש' דהרי רבא לשיטתו במס' כתובות ע"ה דמוקי שם בטעמא דמתניתן משום כאן נמצא כאן היה ומוכח דס"ל לרבא חזקה כאן נמצא כאן היה, מ"מ י"ל דעד כאן ס"ל לרבא דלא חיישינן דלמא מסר ליה משום כאן נמצא וכאן היה היינו רק היכא שהשטר נכתב על שמו כמו גבי שני יב"ש וליכא חששא רק שמא יב"ש אחר מסר ליה שפיר אמרינן כ"כ וכאן היה משא"כ היכא שהשטר על שם אחר דאז ע"כ נמסר לו מיד אחר והמלוה טוען שנאבד ממנו והוא טוען שמסר לו ואבד השטר כתיבה כה"ג וודאי לא שייך כ"כ וכ"ה כיון שע"כ לא היה שלו מתחלה, ואולי יש להעתיק בזה קצת שיטה בעל המאור מסכתי' ב"ב קע"ג דס"ל דהא דבעי כוונ"ם רק בשטר שלא נכתב על שמו משא"כ בשטר שהוא על שמו דהיינו בשני יב"ש אז סגיא במסירה לחודא וא"ל כתיבה כיון שנכתב על א"ש ששמו כשמו וכתב עליו הרמב"ן במלחמות שם וז"ל כל מבין יבין שאין ממש בדבר זה וכי משום ששמו כשמו יקנה שעבודא דאית ביה במילי והרי מתחלה לא נשתעבד אלא לזה שהלוהו ובמה יקנה הלה עיי"ש, והנה תמיהת הרמב"ן באמת חזקה מאוד על בעל המאור, אמנם להנ"ל א"ש דהכא כיון ששמו כשמו לפמ"ש לעיל (באות ח') דאם ליכא כתיבה אז המוכר לא גמר ומקנה משום שחושב שהרי אם ירצה יוכל להפקיע ממנו שיאמר שהשטר נאבד ממנו והוא מצא אותו וא"כ לא חל הקנין וא"כ היינו דווקא בשטר שלא נכתב על שם אותו ששמו כשם הלוקח משא"כ אם שם הלוקח כשם המלוה אינו סומך המוכר לומר שאם ירצה יפקיע ממנו לומר שהשטר נאבד מידי דהא הלוקח יוכל לטעון השטר היה שלי מעיקרא ואנחנו נאמין לו בזה משום כאן נמצא כאן היה וא"כ כה"ג המוכר ג"כ ממילא גמר ומקנה ושפיר חל הקנין במסירה גרידא וא"ש שיטת בעל המאור, ודוק היטב (ועיי' לעיל אות ח', ואות י"ח), והנה יש לעיי' אי ס"ל מכש"ע דאורייתא ובפרט לפימש"ל בשם התוס' דמאן דס"ל אותיות נקנית במסירה גרידא ס"ל מכש"ע דאורייתא מה עניין מסירה מה"ת ומאן דס"ל מעות קונות מה"ת א"כ אם נחשוב השטר כשאר מטלטלין למה צריך מסירה ולא יקנה במעות גרידא מה"ת ונראה דמאן דס"ל מכש"ע דאורייתא מ"מ ס"ל דהלוה יכול לומר ללוקח לאו בע"ד דידי את ורק אם מסר לו השט"ח אמרינן דהלוקח נכנס במקום המלוה וא"כ שפיר צריך מסירה דווקא לגבי הלוה דאם אין השטר בידו יאמר לו הלוה לאו בע"ד דידי את, ודבר זה למדתי מדברי התומים סימ' ס"ו ס"ק י"ז עיי"ש היטב, והא דקיימ"ל דמוכר שט"ח יוכל למחול לכאורה יש לעיי' לפי שיטות הפוסקים דאם יש לו שטר לא מהני מחילה עד דנמסר השטר ללוה א"כ האיך מהני מחילה ללוה כיון שהשטר ביד הלוקח, ועיי' בש"כ חו"מ סימ' רמ"א ס"ק ד' שהוא פלוגתא בירושלמי אם מהני מחילה כל זמן שלא החזיר לו השטר וא"כ קשה האיך מהני מחילה אם השטר ביד הלוקח, ועלה בדעתי לחלק דדווקא אם השטר ביד המלוה אז אמרינן דאם לא החזיר לו השטר ללוה מסתמא לא מחל בלב שלם משא"כ אם אין השטר ביד המלוה א"כ אין ראיה ממה דלא החזיר לו השטר שאינו מוחל בלב שלם כיון שאין השטר בידו ושפיר מהני מחילה (שוב ראיתי בתומים סימ' י"ב ס"ק א' שכתב כן להדיא ותמ"מ הניח בצ"ע) אח"כ ראיתי בש"כ חו"מ סימ' ס"ו ס"ק ע"ד שכתב ג"כ בפירוש דאם אין השטר ביד המלוה מהני מחילה אפי' בלא חזרת השטר והביא כן בשם בעל העיטור (ותימא על התומים שלא הביא בזה שכבר כתב כן הש"כ) ועיי' בספר מעיני החכמה מהדורא תניינא למס' ב"מ י"ט ע"א באות ר"כ שהביא ג"כ דברי הש"כ אלו, ודוק:

חלק רביעי

נבאר מעניין מכירת שטרות אם הוא מה"ת או רק מדרבנן ומעניין מחילת שטרות בס"ד

כ"ט) **קייל"ן** להלכה בש"ע חו"מ סימן ס"ו סעיף כ"ג דהמוכר שט"ח לחבירו אפילו אם קנה אותו בכתב"ס מ"מ יכול המוכר למחול והנה בטעם דיכול למחול נאמרו בזה כמה טעמים דעת הרמב"ם פ"ו הלכות מכירה הלכה י"ב דמשו"ה יכול למחול כיון דמכש"ע לא הוי רק מדרבנן אמנם שיטת ר"ת דלעולם מכש"ע דאורייתא והא דיכול למחול הוא משום דשעבוד הגוף נשאר עכ"פ אצל המוכר דרק שעבוד נכסים יכול למכור וא"כ כיון שמחל שעבוד הגוף ממילא נפקע שעבוד נכסים ופטור הלוה (עיין ברא"ש מסכתי' כתובות פ"ו ע"ב שהביא ג"כ דבריו ועוד בכמה ראשונים, ובספר קצה"ח סימן ס"ו ס"ק כ"ה, ובשטמ"ק מסכתי' ב"ב קמ"ז ע"ב, ולקמן נביא עוד איזה טעמים בזה). וכ"ל דהכ"מ בין טעמו של הרמב"ם ובין הטעם של ר"ת

הוא

הוא דהכא יש להסתפק הלוקח הזה שקנה השט"ח בכיוס ומכרו לאחר ג"כ בכיוס והדר הה"כ הלוקח הראשון ומחלו לכוה אם מהני מחילתו ג"כ שהלוקח השני לא יוכל לגבות והנה לטעם של הרמב"ם דמשו"ה מהני מחילה משום דמכש"ע הוי רק מדרבנן א"כ גם הלוקח הראשון יכול למחול דהא פשיטא דגם הלוקח השני לא קנה השטר רק מדרבנן אמנם לטעמו של הר"ת דרק משו"ה יכול למחול משום דשעוביד הגוף של הלוה נשאר עדיין אצל המלוה א"כ בלוקח אם מכר השט"ח ללוקח שני כיון ששעוביד הגוף לא היה אצלי מעולם ושעובוד הנכסים מכר לאחר א"כ לא נשאר כלום אצל הלוקח הראשון שפיר אמרינן דאין יכול למחול כלום ושפיר גובה הלוקח השני, אולם אחר העיון קצת לא נראה לומר כן דאי ס"ל דטעם מחילה משום דמכש"ע הוי רק מדרבנן יהיה גם הלוקח הראשון יכול למחול אם מכרו לאחר שהרי המחבר בחו"מ סימן ס"ו סעיף ל"א כתב בסתמא דהלוקח ראשון אם מכרו לאחר ג"כ אין יכול למחול, ואי הו"א דלמאן דס"ל מכש"ע הוי רק דרבנן לוקח יכול למחול היה לו לומר שיש בזה שני דעות אי לוקח ג"כ יכול למחול, והנה לכאורה י"ל דאפילו אי מכש"ע רק מדרבנן מ"מ יש חילוק בין מלוה דהייכו המוכר הראשון ללוקח דבשלמא המלוה כיון שהשטר הוא שלו מה"ת א"כ מהני מחילתו מה"ת ולא אתא קניין של הלוקח שהוא רק מדרבנן להפקיע מחילת המלוה שהוא מה"ת (ועיין בריטב"א מסכתי קידושין מ"ז ע"ב בד"ה ואי בעית אימא דמפרש הכי בדברי הרמב"ם) משא"כ הלוקח כיון דלא קנה רק מדרבנן א"כ מחילתו ג"כ אינו מועיל רק מדרבנן, ושפיר יוכל להפקיע קניין הלוקח השני אע"ג שהוא ג"כ רק מדרבנן המחילה של הלוקח הראשון כיון שהוא רק מדרבנן מ"מ אכתי יש לעיין בזה דהא הלוה מלי טען ללוקח שני מה אכפת לו בקנייתך כיון שהלוקח הראשון מחל לי אין לי עסק עמך ואע"ג שהוא רק מדרבנן של הלוקח הראשון מ"מ אהה ג"כ רק מדרבנן קנית ומהי איכמא הא דרבנן מהאי דרבנן ואדרבא כיקום ממון הלוה בחזקתו ויהיה מהני מחילה, ויש לעיין בזה, וי"ל דהמחבר בש"ע ס"ל דאפילו אי הך מכש"ע רק מדרבנן מ"מ אין בכחו למחול רק אם עדיין לא נסתלק לגמרי מן הלוה וזהו דווקא המלוה הראשון דלא נסתלק לגמרי מן הלוה משא"כ הלוקח הראשון אם מכר השט"ח לאחר נסתלק לגמרי אין בכחו למחול, ויש להסביר קצת דהכא י"ל דהא דלא תקנו באמת שלא יוכל למחול כמו במעמ"ם שכתב הרא"ם מסכת' ב"מ כי ע"א דמשו"ה תקנו שלא יוכל למחול דכיון דתקנו מעמ"ם משום תקנת התגרים ואם יוכל למחול לא הועילו חכמים בתקנתם א"כ אמאי לא כימא ג"כ במכירת שטרות כיון דהיתה ג"כ תקנ"ח שיוכל למכור אם המלוה יהי' דחוק למעות כמ"ש הרא"ם במס' ב"ב ע"ו א"כ אם יוכל למחול מה הועילו בתקנתן, (וראיתי שעמד בזה ג"כ בספר מקלוט בתורה על חו"מ סימ' ס"ו) ול"ל י"ל דלא יכלו להפקיע זכות הלוה דכיון דאם לא היתה מתכי המכירה היה יוכל למחול ועכשיו שמהכי המכירה לא יוכל למחול א"כ נגרע זכותו של הלוה ולא רלו חכמים לגרע זכות הלוה (עי"ש בספר הנ"ל) משא"כ במעמ"ם כיון שמרלון הלוה נתחייב להשני ליכא שום הפקעת זכות נגד הלוה ומה"ט י"ל באמת דאפי' נוחן דס"ל דמעמ"ם מהכי אפי' בע"כ של הלוה מ"מ כה"ג יכול למחול כדי שלא לפקע זכות הלוה דכל שאין הלוה מרולה אין יכולין להפקיע זכותו (ועיי' בספרי תנואות השדה ח' רביעי בסוגי' דמעמ"ם. שהארכתי בזה דבמעמ"ם היכא שהי' בע"כ של הלוה למאן דס"ל דאפי' בע"כ יכול להקנות במע"ם דלכ"ע ס"ל דכה"ג יכול למחול) וא"כ א"ם דוודאי לתקן שהמלוה הראשון לא יוכל למחול יהי' בזה הפקעת זכות הלוה ולא רלו לתקן להפקיע זכותו גם א"כ במה שאין הלוקח הראשון יוכל למחול כיון שמעולם לא היה דעתו של הלוה על הלוקח שימחול לו דאטו היה יודע בשעת הלואה שהמלוה ימכור השט"ח לאחר א"כ במה דאמרינן דמחילת לוקח הראשון לא מהני לא מקרי הפקעת זכות הלוה ומשו"ה ס"ל שפיר דהלוקח הראשון אין יכול למחול דמחילתו לא מהני מכיון שכבר נסתלק לגמרי וגם לא מקרי הפקעת זכות הלוה מה שהלוקח אין יכול למחוי, ודוק:

ל') **אמנם** בסברת ר"ת דמשו"ה יכול למחול משום דשעוביד הגוף נשאר עדיין אצל המלוה כמ"ש הרא"ם בשמו במס' כתובות פ"ה ע"ב, יל"ד דמה לו למלוה בשעבוד הגוף כיון שאין יכול לגבות כלום מן הלוה ובפרט לשיטת שהביא שהמחבר בש"ע סימ' ס"ו סעיף ע"ז דאפי' אם פרע הלוה למלוה מחוייב א"כ לחזור וליפרע להלוה א"כ מה לו למלוה בשעבוד הגוף שלו (הגם דיי"ל לשיטת הר"ת באמת אם פרע למלוה אין ללוקח עליו כלום ועיי"ש שם בש"ך ס"ק ס"ג) מ"מ טעמא בעי אמאי לא נמכר גם שעובוד הגוף ומ"ש שם הרא"ם דשעובוד הגוף אין קניין נתפס עליו לריך ג"כ טעמא, וכ"ל דהסברא הוא דללוה לא ניחא שיהיי' משעובד אלא מי שלא עשה לו טובה דלמלוה ניחא ליה להיות עבד לוה כיון שעשה לו טובה אין רלונו של הלוה להשתעבד לו כלל ומשו"ה אפיי אם המלוה רולה למכור גם שעובוד הגוף אין לו כח למכיר דלוה מלי לומר לא ניחא לי להיות משעובד לאחר, ומשו"ה א"ם דבמעמד שלשתן כיון שהלוה ג"כ נתרלה נמסר גם שעוביד הגוף ללוקח (כמ"ש הרא"ם במס' גיטין י"ג ע"ב) וא"כ כיון שאפשר שללוה לא ניחא להיות משעובד לאחר אין כח להמלוה למכור רק המעות שיגבה וא"כ כל שמחל לו ולא בא לידי גביה אין לו להלוקח על הלוה כלום והכי משמע ג"כ מלשון הרשב"ם מסכי ב"ב קמ"ז ע"ב בד"ה ואפי' יורש במ"ש שם וז"ל אך לא נעקר שעובודו מן המלוה וכו' עיי"ם וא"כ אפשר דלר"ת באמת ס"ל שאפילו אם הלוה פרע להמלוה אע"ג שהיה לריך לפרוע לכתחלה להלוקח מ"מ אין ללוקח שום טענה נגד הלוה כדעה הראשונה שם סעיף ע"ז, ועיין בחידושי הרי"מ למסכת' גיטין י"ג שכתב ג"כ דהמלוה לא מכר רק המעות שיגבה וא"כ אין ללוקח שום טענה רק נגד המלוה, ועל הלוה אין לו שום טענה, והוא ג"כ קצת כסברת הראב"ד פ"ו הלכות מכירה דהלוה יכול לומר לאו בע"ד דידי את והכל מטעם אחד משום דלא ניחא ללוה להיות משעובד רק למי שעשה לו טובה רק בהא שכתב הראב"ד דאם כתב משעבדנא לדילך ולכל דאתי מחמך שאינו יכול למחול כה"ג כלומר משום דכה"ג משעובד גם ללוקח (ועיין בש"ע שם סעיף כ"ו יש חולקין) וי"ל דאע"ג דכה"ג היה לריך להיות משעובד גם אל הלוקח מ"מ י"ל הטעם דחולקין בזה משום דאין ברירה, ועיין בספרי ח"ד בסוגיא דמעמ"ם ויבואר עוד בס"ד (ועיין עוד לקמן באות כ׳):

ל"א) **נ"ל** דמה דאמר שמואל המוכר שט"ח וחזר ומחלו מחול ולכאורה מיותר הלשון מ"ם "וחזר" ומחלו דהיה סגיא לומר ומחלו דיש להביא ראיה מכאן לשיטת הרי"ף פרק הכותב דפליג על מה דהביא שם בשם גאון הטעם דיכול למחול משום דמלי לומר עייכתי בחושבנא ולא פש לי גביה ומה"ט יכול למחול ג"כ דרי"ף לא ס"ל הכי דאדרבא אפכא משמע דמשו"ה מלי לומר פרוע משום דיש לו מגו שיכול למחול אבל לא לומר דמשו"ה יכול למחול משום דמלי לומר פרוע (עיי"ם היטב בריף) ומסיק דאפילו אם אמר אית לי גביה ומחול לו מ"מ יכול למחול וא"כ א"ם הלשון דאי הו"א ומחלו הו"א באמת הטעם הוא משום דמלי לטעון פרוע והכא בטענת פרוע או אמנה לא מקרי שחזר מן המקח דהא שמקח בטל מעיקרא ולא מקרי חזרה רק כשידעינן

כשידעינן בבירור שהמקח היה קיים עד עכשיו ועכשיו רוצה לבטל המקח ע"י מחילה וה"ש "וחזר" ומחלו כלומר אע"ג שהמקח היה קיים עד עתה שבאמת אינו פרוע והיה מגיע לו מעות אלל הלוה מ"מ יכול למחול והטעם באמת כמ"ש הראשונים או משום דמכש"ע רק דרבנן או משום דנשאר שעביד הגוף אצל המלוה כמ"ש לעיל, והנה אי הוי"א דמשו"ה יכול למחול משום דמכש"ע הוי רק דרבנן כמ"ש הרמב"ם היה א"ש מה דרלה הגמ' לומר במסכתי קידושין מ"ח ע"ב דר"מ לא ס"ל הא דמוחל דיכול למחול והיינו לפמ"ש הפלתי בסימן פ"ד דלמאן דס"ל אדם מקנה דשלב"ל ס"ל מכש"ע דאורייתא וא"כ לר"מ דס"ל הכי וודאי ס"ל מכש"ע דאורי' א"כ ממילא אינו יכול למחול ול"ל דלשמואל שוב ראיתי בתומים סימן ס"ו ס"ק מ"ט שכתב ג"כ דמה"ט מסתבר דלר"מ אין יכול למחול עי"ש, אמנם בעיקר הטעם דיכול למחול י"ל עוד כמ"ש לעיל דהמלוה לא מלי להפקיע זכות הלוה שימסור אותו לאחר, והנה ברא"ש סוף פ"ק מס' ב"מ הביא בשם רב שרירא גאון דמשו"ה אמרינן דאפילו כשמחלו אינו מגיע ללוקח רק מה שנתן ולא דמי כל השטר (ודלא כמ"ש בש"ע שם סעיף ל"ב) והיינו משום דמעיקרא זבוני ריע הוא שלא סמך דעתו כיון שיכול למחול, והנה לכאורה יל"ד ע"ז אמאי לא יטעון הלוקח אכי סמכתי עליך שבוודאי לא תהיה כפוי טובה ולמחול השטר ללוה וכ"ל דהענין הוא כך דמשו"ה אמרינן ג"כ מכש"ע דרבנן משום דלוקח לא סמכה דעתו לקנות לגמרי כיון שיכול למחול ולא מלי לומר הלוקח אכי סמכתי עליך כמו דאמרינן במס' קידושין שם דאשה סמכה דעתה דזהו אינו כיון שהיורש ג"כ יכול למחול וא"כ ממילא לא מלי לסמוך דעתו על המוכר ח"ש ואפי' יורש מוחל כלומר ולא היה לו לסמוך דעתו, ויש לדייק לפי"ז הלשון ג"כ דאמר וחזר ומחלו מחול ולכאורה למה קאמר זהו הלשון מחול דקאי על השטר שהשטר כמחל ולא קאמר המוכר שע"א יכול למחול, אמנם לדעת רב שרירא גאון ז"ל א"ש שכתב דמשו"ה א"ל להחזיר לו כל דמי השטר רק הדמים שנתן עבור השטר וא"ש הלשון "ומחול" כלומר דגוף השטר נמחל ג"כ וא"ל לשלם ללוקח כל מה שכתוב בשטר רק הדמים שנתן והטעם דלא סמכה דעתו וא"כ המכירה אינו רק מדרבנן ולא מלי טען הלוקח אכי סמכתי עליך שבוודאי לא תחזור ולא תגרום לי היזק דזהו אינו דהא אפי' יורש מוחל ולא שייך סמכה דעתו לגבי היורש דסמכה דעתו לא שייך לומר רק עם מי שנושא ונותן עמו ולא על איש אחר שאין לו עמו משא ומתן וא"כ כיון דע"כ לא סמכה דעתו ממילא א"ש הלשון "ומחול" כלומר שהשטר עצמו ג"כ נמחל וא"ל המלוה לשלם ללוקח רק הדמים שנתן עבורו משום דיכא דגרמי כמה שהאריכו התוספי במס' ב"ב קמ"ז ע"ב ד"ה דאמר שמואל שא"ל לשלם רק הדמים שנתן אבל המקח נתבטל, ולפי"ז ג"כ א"ש הלשון מ"ש "וחזר" ומחלו כלומר שהמקח נתבטל לגמרי גם מלד המלוה וא"ל המלוה לשלם ללוקח רק מה שנתן משום דינא דגרמי משא"כ אילו לא היה נתבטל המקח רק מלד הלוה היה המלוה לריך לשלם ללוקח עכ"פ כל הסכום הכתוב בשטר ומשו"ה נקט "וחזר" כלומר שהמכירה נתבטל לגמרי גם מלד המלוה וא"ש הלשון "וחזר" וגם מ"ש "מחול" לאשמעינן דגם השטר נמחל ואם מחלו המלוה א"ל לשלם מה שהיה כתוב בשטר כדעת הפוסקים שהביא הרמ"א שם סעיף ל"ב, ודוק (ועיין עוד אות ל"ד):

ל"ב) **אמנם** הא וודאי י"ל דנגד מה שנתן עבור השטר וודאי חל השעביד ואם אין למלוה לשלם חייב הלוקח משום שעבודא דר"נ כיון דשעבודא דר"נ אין יכול למחול הגם דהש"ך בס"ק פ"ט וכן הסמ"ע ס"ק ס"ה כתבו דשעבודא דר"נ לא שייך רק אם המלוה היה חייב מעיקרא ללוקח ג"כ משא"כ אם רק עכשיו נתחייב לו ע"י מחילת השטר לא מקרי שעבודא דר"נ מ"מ מדברי התוספי מסכתי ב"ב קמ"ז ע"ב ד"ה דאמר שמואל משמע דס"ל דאפילו אם לא נתחייב ללוקח רק ע"י שמחל השטר ג"כ אם לית ליה למוכר לשלם ללוקח חייב הלוה לשלם דהנה התוספי הקשו שם על מה דאמרינן במס' ב"מ י"ט ע"ב דאם אמרה ליתן השובר לבעל נותנים ולא אמרינן דלמא זבינתה לכתובה מכיון עד השתא ואתי לטרוף שלא כדין משום דיכולה למחול והקשו התוספי שם וז"ל ומיהו קשה לי דהא מ"מ יטרוף לקוחות שלא כדין (כלומר שיחזיק בקרקע המיוחד לכתובתה שלא כדין, עיין בחידושי מהרש"ל שם) שהרי יחזרו עליה ממה שכתבו לה לכל הפחות עכ"ל התוספי, ותמה בחידושי מהר"ם דא"כ משמע מדברי התוספי דאם השובר אמת שלא הצטרך לפרוע ללקוחות מה שכתבו לה ג"כ תהו תימא (עיי"ש במהר"ם) אמנם אי כימא דס"ל להתוספי דעכ"פ נגד מה שנתן הלוקח יכול לטרוף מן הלוה מכח שעבודא דר"נ א"ש דברי התוספי דהקשו שפיר דוודאי אם תמחול הכתובה עכשיו לבעלה לא יפסיד הלוקח אפילו אם אין לאשה לשלם דהא הבעל יתחייב לא מכח שעדר"נ משא"כ אם יחזירו לו השובר א"כ לא היה הבעל חייב לכלום להאשה בשעה שמכרה לו הכתובה ויפטור הבעל לגמרי, וזהו ברור בכוונת דברי התוספי, וע"ז הרגנו דבדבר מועט כזה אין לחוש, וכבר הקשה הש"כ שם ס"ק פ"ט מה חילוק יש בין דבר מועט לסך מרובה הא דין פרועה כדין מחה, אמנם לדברינו א"ש דכוונת התוספי הוא כך דהכן אמרינן שהאמת לא תתרלה למחול להבעל אם לא יתן לה שתוכל לפרוע עכ"פ מה שנתנו לה עבור הכתובה וא"כ ממ"כ נוכל להחזיר לו השובר דאם האמת כדבריה שכבר ניתן לו השובר משעת כתיבה א"כ בדין פטור לגמרי ואם אין האמת אתה רק שעכשיו מוחלת לא אמרינן דמסתמא לא יהיי ניחא לה למחול לבעל לגמרי ותהיה אלל הלוקח גזלן לגזול ממונו ובוודאי תתפשר עם הבעל שיתן לה עכ"פ מה שלריכה ליתן ללוקח וא"כ ליכא חששא לחזור השובר לבעל, ועוד דכיון שהבעל מוחזק עכ"פ א"כ אין נחייב אותו מספק וזה שסיימו בדברי' ואין כאן טרפה שלא כדין כלומר דכיון דמ"מ הדבר בספק אם הבעל חייב לשלם מכח שעבודא דר"נ דדלמא באמת הגיע לידו השובר מכבר א"כ שפיר מחזירין לו השובר כיון דהוא מוחזק וזה שכתבו דאין כאן טרפה שלא כדין (ועיי' בנתה"מ סימ' ס"ו ס"ק ל"ז שכתב ג"כ כה"ג בכוונת התוספי, ודוק היטב, ועיי' לקמן אות כ"ג, ודוק) ועיי' בס' מקלוט בתורה על חו"מ סימ' ס"ו סוף ס"ק ע"ב שכתב ג"כ כעין מ"ש בכוונת דברי תוס' אלו עיי"ש היטב, ועיי' היטב בש"כ ס"ק פ"ט, והנה לכאו' היה אפשר לומר דהא אם לריך לשלם רק מה שנתן עבור השטר או שלריך לשלם כל מה שכתוב בשטר דתליא בזה דאם מכש"ע דאורייתא אז לריך לשלם הכל משא"כ אם מכש"ע רק דרבנן אמרינן דמכיון שמחלו נתבטל כל המכירה וא"ל לשלם רק הדמים שקבל אמנם בדברי הרמב"ם אי אפשר לומר הכי שהרי הרמב"ם ג"כ ס"ל דמכש"ע רק מדרבנן ומ"מ פסק בפ"ז מהי' חובל ומזיק ה' י' דמוחל שט"ח לריך לשלם כל מה שכתוב בשטר וא"כ מוכח דס"ל דאע"ג דהמכירה אינו רק מדרבנן מ"מ לריך לשלם הכל אם מחל, ומ"מ בדעת רב שרירא גאון שהביא הרא"ש שכתב דמכירת שטרות הוי ריעא זבינא דס"ל באמת דכיון דלא הוי מכירה רק מדרבנן א"ל לשלם רק מה שנתן עבורו, (ועיי' מ"ש לקמן באות ל"ה בס"ד, ועיי' בתומים סימ' ס"ו ס"ק כ"א שחולק ג"כ על הש"כ ס"ק פ"ט):

ל"ג) **ולפימ"ש** לעיל בהסבר סברת ר"ת דנשאר שעבוד הגוף אלל המלוה ומשו"ה יכול למחול דהוא ומשום דלא ניחא ליה ללוה להיות משועבד

אלא אחר מי שלא עשה לו טובה א״כ אלים סברא רבה לחלק בין מלוה לפקדון דלפי״ז אם יש לו פקדון אצל אחר ומכר השטר פקדון לאחר דאינו יכול למחול א״כ הפקדון להנפקד דכיון דבנפקד לא שייך עבד לוה א״כ לא נשאר שום שעבוד כה״ג אצל המפקיד דהיינו המוכר ואמרינן שפיר דכה״ג נסתלק המפקיד לגמרי כיון שמכרו לאחר, וכה״ג ראיתי בחי׳ הרמ״ה למסכ׳ ב״ב קמ״ז ע״ב ד״ה ושמעינן נמי שכתב לתרץ על קושיית הראשונים דאי מכס״ט דרבנן למ״ל קרא למעוטי שטרות מאוכלא, ותירץ שם דמצינן לאוקמא קרא בשטר פקדון וסברתו לחלק בין מלוה לפקדו׳ הוא משום דפקדון כל היכא דאיתא הוי ברשותיה ומשו״ה מצי להקנות בקנין גמור משא״כ מלוה אינו ברשותו עי״ש, ולפמ״ש גם לסברת ר״ת יש לחלק בין מלוה לפקדון דגבי מלוה נשאר עדיין שעבוד הגוף וי״ל דמה״ט באמת ג״כ י״ל דלא חל הקנין מה״ת (ועיי׳ בספר צרור החיים להגאון ר׳ שמעלקא ז״ל בסוגי׳ דמקדש במלוה אות ב׳) משא״כ בשטר פקדון דלא שייך עבד לוה לאיש מלוה שפיר י״ל דלא נשאר שום שעבוד הגוף ונסתלק המפקיד לגמרי ולא יכול למחול והוי המכירה מה״ת לכ״ע (ועיי׳ מ״ש לקמן באות כ׳, ודוק) והנה לפי דברינו שכתבנו דהא דכתב הרא״ש בשם ר״ת דמשו״ה יכול למחול משום דשעבוד הגוף נשאר עדיין אצל המוכר דהיינו מצד הלוה דהלוה אינו רוצה לשעבד עצמו לאחר למי שלא עשה לו טובה אמנם לא שנשאר איזה דבר אצל המלוה דשעביד הגוף בלא שעביד נכסים לא שוה מידי יש לתרץ מה שהקשה בחי׳ הרי״מ הלכות קידושין סימ׳ כ״ח ס״ק כ״ט בד״ה עוד י״ל לפמ״ש הרמב״ן במס׳ קידושין ח׳ ע״ב בקדשה במנה והניח לה משכון עליה אינה מקודשת משום דכסף קידושין עדיין אגוד גביה א״כ אמאי תהי׳ מקודשת בקדשה בשט״ח דאחרים אע״ג דסמכה דעתה מ״מ הא אגוד גביה כיון דשעביד הגוף עדיין נשאר אצלו ושם תירץ דהא אינו נותן לה רק שעביד נכסים ומזה לא נשאר אצלו כלום, אמנם אכתי צריך להבין דהא מ״מ עיקר סמיכת דעתה על החוב ובזה עדיין אגוד גביה שעביד הגוף, אמנם לדברינו א״ש דבשלמא גבי קדשה במנה והניח משכון עליה דנשאר אגוד אצל הבעל גוף החוב בהרי המנה עדיין הם אצלו שפיר מקרי אגוד גביה הבעל משא״כ בשט״ח דאחרים מה שהשעביד הגוף נשאר אצל הבעל לא משום דהבעל יש לו שעביד הגוף רק שאין בכחו לשעבד הלוה אצלה בשעבוד הגוף ג״כ וא״כ לגביה הבעל לא נשאר עכ״פ איזה דבר שנה״ יוכל לומר דהבעל יש לו עדיין איזה דבר בזה החוב כה״ג לא מקרי אגוד גביה הבעל כלל ושפיר אמרינן דאם סמכה דעתה דמקודשת, ככ״ל ברור בס״ד, ומה שיכול למחול לא מקרי אגיד גביה דהא מה שיכול למחול הוא רק משום דהלוה אינו משועבד הלכה עכ״פ לגביה הבעל לא נשאר שום דבר ושפיר אמרינן דאם סמכה דעתה מקודשת, ודוק (ועיי׳ עוד מש״ל באות ל׳ בס״ד) ועיי׳ שו״ת בית אפרים אה״ע סימ׳ מ״ח אי בקידושין ג״כ לא מהני היכא דאגוד גביה:

ל״ד) **כפימ״ש** לעיל באות ל״א דמשו״ה קתני וחזר ומחלו כלומר שהמקח נתבטל לגמרי גם מצד המוכר כיון שא״צ לשלם לו רק מה שנתן ולא כל מה שכתוב בשטר וא״כ לפי השיטות שהביא בש״ע סעיף ל״ב וכן דעת הרמב״ם פ״ז מחובל ומזיק דצריך לשלם כל מה שכתוב בשטר צ״ל דמ״ש ,וחזר״ היינו כמ״ש באופן הראשון דלא כדעת הגאון דמשו״ה מצי למחול משום דיכול לומר עייכתי בחושבנא דאז לא מקרי חזרה מן המקח כיון שלא התחיל המקח כלל רק שעכשיו הוא מוחל אע״ג שיש לו אצלו מעות ועד עכשיו המקח היה קיים דמ״מ יוכל לחזור ושפיר נקט ,וחזר״, ודוק :

ל״ה) **והנה** יל״ד אי ס״ל מכס״ט הוא רק מדרבנן א״כ מה הועילו חכמים בתקנתן דמי ירצה לקנות שטר כיון שיכול למחול וכמ״ש הרא״ש במס׳ גיטין י״ג ע״ב בסוגיא דמעמ״ש דאינו יכול למחול מעמ״ש משום דאם יוכל למחול לא ירצה שום אדם ליתן סחורה לחבירו על החוב שיש לו מעמ״פ ואח״כ ימחול לו א״כ ה״נ קשה גבי שט״ח דבשלמא אם מכס״ט דאורייתא שפיר י״ל דיכול למחול דהדין כך מה״ת אמנם אי רק תקנ״ח כמ״ש הרא״ש מס׳ ב״ב ע״ו ע״ב דלפעמים המלוה דחוק למעות א״כ קשה לסברת הרא״ש גופא מה הועילו חכמים בתקנתן, וכ״ל דגבי שט״ח לא שייך לומר כן מה הועילו חכמים בתקנתן דהלוקח סומך שמסתמא לא ימחול דהא יצטרך לשלם לו אם ימחול להלוה רק גבי מעמ״ש כתב הרא״ש שפיר דהתם ירא מי שיש לו סחורה או מעות ליתן לחבירו דלמא ימחול א״כ ללוה ואע״ג שאם ימחול יצטרך לשלם לו מ״מ אולי אים בעות שיוכל לגבות אצלו כיון דאין לו שטר בידו רק מעמ״פ גרידא ואע״ג דגם אצל הלוה הוי רק מעמ״פ מ״מ אולי הלוה נאמן אצלו אמנם אם ימחול ללוה ויצטרך לגבות מן המוחל אולי אינו מאמינו בכך משא״כ גבי שט״ח אם ימחול ללוה נשאר שט״ח בידו ושפיר אינו ירא שמא ימחול אמנם ע״כ י״ל שסומך לפי שיש לו שט״ח ויוכל לגבות מן המלוה אם ימחול ללוה היינו רק אם צריך לשלם לו כל מה שכתוב בשטר משא״כ אם א״צ לשלם רק מה שנתן עבור השטר א״כ לא יסמוך לקנות שט״ח דלמא ימחול ול״ל שסומך שיגבה מן המלוה ע״י השט״ח דהא אם א״צ לשלם רק מה שנתן א״כ לא יוכל לגבות ע״י השטר דהא המלוה יוכל להכחיש אותו שלא נתן כ״כ עבורו וא״כ לא ירצה לקנות וע״כ אי מכס״ט דרבנן צ״ל ע״כ דאם מחל חייב לשלם לו כל מ״ש בשטר דאל״כ קשה מה הועילו חכמים בתקנתן במכירת שטרות, וא״כ מה מאוד א״ש שיטת הרמב״ם שהבאתי לעיל (באות ל״ג) דס״ל ג״כ מכס״ט דרבנן וס״ל דאם מחל צריך לשלם כל מה שכתוב בשטר דהיינו דאם לא יצטרך לשלם כל מ״ש בשטר לא הועילו כלום בתקנתן כמ״ש אמנם אם מכס״ט דאורייתא שפיר י״ל דא״צ לשלם רק מה שנתן עבורו מכח דינא דגרמי, ודוק היטב, ודעת הרמב״ם פ״ו הלכות מכירה הלכה ח׳ ג״כ דבמעמ״ש אינו יכול למחול עי״ש בכ״מ וא״כ א״ש דהרמב״ם ס״ל ג״כ כקושית הרא״ש מסכת׳ גיטין שם דאם יוכל למחול לא הועילו חכמים בתקנתן רק גבי מכירת שט״ח כיון שאם ימחול יצטרך לשלם כל מ״ש בשטר שפיר הועילו חכמים בתקנתן וא״ש שיטה הרמב״ם, ודוק :

ל״ו) **ועפי״ז** נבין דברי הרשב״ם במס׳ ב״ב קמ״ז ע״ב בד״ה מחול וז״ל דלא מכר ראשון לשני אלא כל זכות שתבא לידו ולא עדיף האי לוקח ממלוה דאתי מחמתיה דמלוה ומיהו מעותיו יחזיר לו מוכר ללוקח דהא דייניגן דינא דגרמי עי״ש ברשב״ם, ולכאורה יל״ד למה נקט הרשב״ם כאן הך דינא דצריך להחזיר לו מעותיו, אמנם לדברינו א״ש דבאמת לשיטת הרשב״ם י״ל דס״ל מכס״ט מה״ת ובפרט לפמ״ש לעיל כמה פעמים בשם התוס׳ דמאן דס״ל אותיות נקנות במסירה ס״ל מכס״ט מה״ת והרשב״ם הכי ס״ל ואעפ״כ יכול למחול כמ״ש הטעם דלא עדיף לוקח ממלוה דאתי מחמתיה ועיין בריטב״א סוף פרק הזהב במס׳ ב״מ שכתב ג״כ כה״ג דלא מכר לו רק השעביד ולא גוף החוב דהיינו שהמכירה היתה רק אם יבא לידי גביה וממילא כל שמחל לו דלא בא לידי גוביינא אין לו ללוקח עליו כלום וא״כ כיון דמכס״ט דאורייתא שפיר י״ל דא״צ לשלם לו אם מחל רק מעותיו שנתן עבור השטר משא״כ אי הוי ס״ל מכס״ט רק דרבנן כס״ד הגמרא ע״כ היינו צריכין לומר שיחזיר לו כל מה שכתוב בשטר דאל״כ יקשה

מה הועילו חכמים בתקנתן אמנם למסקנת הגמרא דהמחילה אינו תלוי אם מכש"ע דאורייתא או דרבנן וס"ל דאע"ג דהוא מה"ת מ"מ מלי למחול כמ"ש הטעם מה מכר ראשון לשני שפיר יכול לומר שאם מחל א"ל להחזיר לו רק מעותיו ומשו"ה כתב הרשב"ם תיכף ומיהו מעותיו יחזור לו כלומר רק מעותיו ולא כל מה שכתוב בשטר משא"כ אי הוי מכש"ע דרבנן משום תקנ"ח היה צריך להחזיר כל מה שכתוב בשטר ודוק כי הוא נכון מאוד בכוונת הרשב"ם בס"ד:

ל"ז) **בתוס'** מס' ב"ב (דף ע"ו ע"ב) ד"ה קני לך כתבו להוכיח דמכש"ע רק דרבנן מדקיימ"ל דיכול למחול, והקשו א"כ אמאי לא קנה מדאורי' גם שעבוד הקרקע הכתובה בו דהא קרקע נקנה בכסף ובשטר ובחזקה, הנה לכאורה לא קשה שיקנה גם שעבוד הקרקע מכח דקרקע נקנה בכסף רק אם יש ללוה קרקע משא"כ אם אין ללוה קרקע לא שייך להקשות שיקנה שעבוד הקרקע וא"כ ס"ל התוס' דלא כרבנו חיים בתוס' במס' ב"מ (דף כ"ו ע"ב) ד"ה ילאו שטרות שכתב דאם יש ללוה קרקע לכ"ע מכש"ע מה"ת דכאן הוכיחו שפיר דע"כ ס"ל לשמואל בכל גוונא אפי' יש ללוה קרקע ג"כ מכש"ע רק מדרבנן מדיכול למחול כל שטר דנקט סתמא המוכר שט"ח לחבירו ומשמע אפי' באית לי' ללוה קרקע, וגם ל"ל דשמואל לשיטתו שפיר ס"ל מכש"ע דרבנן דלא שייך שיקנה השעבוד קרקע דשמואל ס"ל שעבודא לאו דאורי' דכאן ס"ל להתוס' דבשעבד נכסיו בפירוש לכ"ע ס"ל שעבודא דאורי' (ועיי' בספרי תבואות הש"ה ח"א בסוגי' דשעבודי' דאורי' אות ב') ומשו"ה הקשו התוס' אמאי לא קנה מדאוריי גם שעבוד קרקע הכתובה בו כלומר אם נכתב השעבוד בפירוש דכה"ג ס"ל להתוס' דכ"ע ס"ל ש"ד ומשו"ה תירצו דמ"מ מקרי אינו ברשותו ולא מלי להקנות, והנה א"כ כתבו דבאמת מכש"ע דאורי' ומ"מ יכול למחול רק במתנת שכ"מ אי הוי מה"ת לא מלי מחל כיון דהוא ג"כ יורש שאין יורש אחר כיון דמתנת שכ"מ הוי מה"ת אמנם בשטר בפיר יכול למחול אע"ג דהוי מה"ת רק מ"מ צריך טעם אמאי לא הוי קנין גמור ויכול לומר לו הנה ללוקח לאו בע"ד דידי את (והוא לכאורה כשיטת הראב"ד פ"ו ה' מכירה שכתב הטעם דיכול למחול משום דהלוה אומר לו לאו בע"ד דידי את) אמנם מ"מ לא ניחא להו לגמרי לתוספי האי טענתא וכתבו דמ"מ צריך טעם שפיר אמאי לא יקנה לגמרי שלא יוכל למחול כיון דאקני ליה שעבוד הקרקעות בשטר והנה אע"ג שרבותינו בעלי התוס' סתמו הטעם שיכול למחול אי ס"ל מכש"ע דאורייתא וכן נראה מדברי הר"מ פ"ו הלכות מכירה הי"ב דלא כתב טעם אחר בהא דיכול למחול רק אי מכש"ע דרבנן משמע דס"ל דאי מכש"ע הוי מה"ת אין יכול למחול מ"מ שאר רבותינו הראשונים ג"ו לנו במלפוני חכמתם כמה טעמים משום מה יכול למחול אע"ג דמכש"ע דאורייתא כמה שנבאר בס"ד:

ל"ח) **דעת** הגאון שהביא הרי"ף במסכ' כתובות פ"ה ע"ב משום דמלי המלוה לומר עייכתי בחושבני ולא פש גביה ולא ידי אי כמי מספקא לו אם פרוע ומספיקא לא מגבינן שטרא, ותמה עליו הרי"ף א"כ אמאי אמרינן במכנסת שט"ח לבעלה שאינה יכולה למחול וגם דא"כ לא הוי מחילה אם אומר טעיתי בחשבון או פרעתי ע"ש שהאריך, (ב') דעת הרמב"ם פ"ו ה' מכירה הלכה י"ב דמשו"ה יכול למחול משום דמכש"ע הוי רק דרבנן וכן דעת הרי"ף כמ"ש הר"כ שם, (ג') דעת הראב"ד שם משום דהלוה מלי טען לאו בע"ד דידי את וכן דעת רש"י פ' הכותב שם, (ד') שיטת הר"ת שהביא הרא"ש וכן הר"כ שם שם משום דשעבוד הגוף אינו נמכר ללוקח ואכתי אגוד גביה המוכר בשעבוד הגוף משו"ה יכול למחול (ועיי' מ"ש באות ל' בס"ד) ה', דעת הראב"ן הובא במרדכי מס' כתובות שם כיון דאם הלוה טוען פרעתיך מחייב המלוה לישבע ודלמא לא ישבע משו"ה כשאר עדיין השטר אגוד לגבי המלוה אם לא ירצה לישבע ומשו"ה יכול למחול, הרי יש לנו חמשה טעמים משום מה יכול למחול, ולכל הטעמים חוץ מהרי"ף והרמב"ם נראה דס"ל דאפי' אי מכש"ע דאורייתא מ"מ יכול למחול, והנה ביסוד הקושיא שהקשה הרי"ף על הגאון נראה דכוונתו הוא משום שיכול לומר טעיתי בחושבנא או ספק פרוע ומספיקי וודאי לא מכל לחייב הלוה לשלם וא"כ ממילא מעיקרא לא סמכא דעת הלוקח לקנות וכמ"ש הרא"ש בשם רב שרירא גאון בסוף פ' קמא דמס' ב"מ דהוי זביכא ריע משום דיכול למחול: ע"ז מוסיף הגאון שהביא הרי"ף הטעם משום מה יכול למחול וכתב שפיר משום שהלוקח היה ידע מעיקרא שיש ביד המלוה להפקיע החוב מן הלוה בכונה פנים ואפי' אם נהי' מסופקים בטענת המלוה אם הוא אמת מספיקא לא טליא ממון מן הלוה א"כ ממילא מעיקרא לא סמכה דעת הלוקח והוי קניין חלש ושפיר יכול למחול (ועיין מ"ש לעיל אות ז') וא"כ גם דעת הגאון דבאמת הוא מוחל השטר עכשיו וא"ש הלשון מחל רק הטעם הוא משום שיכול לומר עייכתי בחושבנא וממילא הוי קניין חלש ושפיר מלי למחול (וכה"ג כתב ג"כ בחידושי חתן סופר בדיני מחילת שטרות ע"ש) והנה לפי"ז י"ל דעד כאן אמרינן דכל מכירת שטרות הוי קניין חלש משום שהלוקח אינו סומך דעת לקנות בבירור הוא רק היכא שצריך קניין או מלד המוכר או מלד הלוקח שפיר אמרינן כל דלא סמכה דעתיהו או המוכר או הלוקח לא הוי קניין מעליא משא"כ במקום שקונה מעלמו כמו בעל שקונה בנכסי אשתו זה הקניין הוא מה שחכמים תקנו לו ע"י שזיכה באשה וא"ל נוס קניין בפני עלמו לקנית הנכסים לא איכפת לן כלל אם סמכה דעתו או לא והו"ל קניין מעליא ושפיר לא תוכל האשה למחול וא"כ א"ש דמכנסת שט"ח לבעלה כיון שקונה בלא שום קניין כלל רק ע"י שקונה האשה קונה גם הנכסים שלה הו"ל שפיר קניין גמור ואין האשה יכולה למחול, ולא קשה קושית הריף על הגאון. ודוק:

ל"ט) **ועד"ז** י"ל פרפרת אחת במס' כתובות שם דאיתא א"ל רבא לבריה דר"ח בר אבין תא ואיתא לך מילתא מעליתא דהוי אמר אביך הא דאמר שמואל המוכר שט"ח וכו' מודה שמואל במכנסת שט"ח לבעלה שאינו יכול למחול ולמה מלאו חן כל כך דברים אלו בעיני רבא דווקא שהפליג עליהם שהם דברים מעליתא והא מקמתא היה אומר ג"כ כמה מילי מעליתא ולמה בחר רבא דווקא בזה (וראיתי בפו"ת משפט לדק לחו"מ סימן כ"י שג"כ מדקדק בזה) אמנם להנ"ל א"ש דרבא הוי ידע דהא דשמואל דיכול למחול שט"ח הוי הלכתא וגם שהטעם משום דמכש"ע דרבנן כדעת הריף והרמב"ם (ובסמוך נבאר גם דעת הגאון כן) אמנם הטעם דמכש"ע לאו דאורייתא לכאורה י"ל דהוא משום דשעבודא לאו דאורייתא א"כ לא חל הקניין על השטר דהוא ג"כ רק משום השעבוד משא"כ אי שעבודא דאורייתא מלינן לומר דמכש"ע ג"כ מה"ת כמה שהקשו התוספי מסכתי ב"ב ע"ו ע"ב ד"ה קני לך וא"כ היה רבא דס"ל שעבודא דאורייתא כמ"ש התוספי מסכתי גיטין כ"י ע"א ד"ה כיון דדיניה אתיא דלא כהלכתא דלרבא דס"ל ש"ד היה ל"ל דמכש"ע דאורייתא וא"כ אינו יכול למחול והיה רבא חולק על שמואל ולא היה ניחא ליה לרבא לחלוק על שמואל בהא דמחלו מחול כיון דכפי הנראה הלכתא כוותיה דשמואל (ועיין לעיל באות כ"ב מ"ש בזה אי הך דמכש"ע דאורייתא אי תליא בהא אי ש"ד או של"ד) ומשו"ה הוכיח רבא מהא דמכנסת שט"ח לבעלה שאינה

יכולה

יכולה למחול ואי הוי ס"ל דמשו"ה יכול למחול משום דשל"ד, דמשום דשעבודא ל"ד גם מכש"ע לאו דאורייתא א"כ גם מכנסת שט"ח לבעלה היתה יכולה למחול אלא ודאי מדאמרינן דמכנסת שט"ח אינה יכולה למחול אמרינן דלאו משום דשל"ד הוי מכירת שטרות רק מדרבנן דגם אי שעבודא דאורייתא מ"מ מכש"ע רק מדרבנן משום דלא סמכה דעתו של הלוקח כיון שהמוכר יכול לומר עיינתי בחושבנא או כמ"ש הראב"ן משום דמצי הלוה לומר פרוע וממילא הוי קנין חלש ולא חל המכר מה"ת וא"כ במכנסת שט"ח לבעלה כיון דהבעל א"צ קנין שפיר קנה השטר בקנין גמור ומשו"ה אינה יכולה למחול, ולכך אמר רבא בהא דמכנסת שט"ח דהוי מילי מעליתא כיון דמזה מוכח דשפיר י"ל אע"ג דס"ד מ"מ מכירת שטרות הוי רק מדרבנן משום דלוקח לא סמכה דעתו, ולפי"ז י"ל דגם הגאון שהביא הריף ס"ל ג"כ לפי האמת הטעם דיכול למחול משום דמכש"ע רק מדרבנן רק שנתן טעם לדבר למה ס"ל מכש"ע רק מדרבנן אי ס"ל שעבודא דאורייתא משו"ה כתב הטעם דיכול לומר עיינתי בחושבנא וא"כ יכול להפקיע החוב ולא סמכה דעתו של לוקח והוי רק קניין חלש ושפיר יכול למחול וא"ש דעת הגאון בריי"ף, העולה מדברינו דגם לדעת הגאון שפיר נוכל לומר דיכול למחול משום דמכש"ע הוי רק מדרבנן רק שנתן הטעם משום מה הוי רק מדרבנן למאן דס"ל שעבודא דאורייתא ועי"ז אמר משום דמצי לומר עיינתי בחושבנא וא"כ יכול להפקיע החוב ולא סמכה דעתו ולא חל הקניין רק מדרבנן, ולפי"ז א"ש ג"כ מה שיל"ד לדעת הגאון שכתב משום דיכול לומר עיינתי בחושבנא והא זה הטעם לא שייך גבי יורש ואמאי היורש יכול למחול, אמנם לפימ"ש א"ש דכיון דהמלוה היה בידו להפקיע החוב בשעת המכירה א"כ ממילא לא הוי קניין גמור מעיקרא ומשו"ה גם היורש יכול למחול ודוק, והנה בש"ע חו"מ סימן קכ"ו סעיף י"ג משמע דס"ל דלא נאמן לומר טעיתי דלא שכיח עיי"ש בסמ"ע ס"ק ל"ה וא"כ קשה לכאורה אמאי יהיה נאמן לומר עיינתי בחושבנא אמנם יש לחלק דוודאי הלוה מכיון שקבל על עצמו לפרוע לזה הנאמנה אמרינן שפיר דאינו נאמן לומר טעיתי משא"כ הכא שהמלוה לומר טעיתי ואפשר שהלוה האמין למלוה ונתן לו שטר ע"ז הסמך שאם ימצא טעות וודאי יודה לו לא הוי טעיתי כל כך טענה דלא שכיח ומש"ה הי' נאמן שלא להוציא ממון מן הלוה כמ"ש דמספיקא לא מגבינן בטרא, ודוק, וא"ש גם מ"ש בגמרא הטעם שמכנסת שט"ח לבעלה אינה יכול למחול משום שידו כידה כלומר כיון דהבעל א"צ שום קניין כלל בשטר דמכיון שזכה באשה זכה תיכף בשטר בלא שום קניין ולא שייך לא סמכה דעתו וממילא אינה יכולה למחול ודוק היטב:

מ') **ועד"ז** י"ל ג"כ בכוונת הראב"ן שהביא המרדכי דמשו"ה יכול למחול משום שהלוה יכול לטעון פרוע, ג"כ על דרך שכתבנו דכיון דאין הדבר ברור שהשט"ח לא נפרע כיון שיכול לטעון פרעתי ודלמא לא ירצה המלוה לישבע (עיין בש"ע חו"מ סימן ס"ו סעיף ע"ו) וא"כ מש"ע ג"כ לא סמכה דעת הלוקח ולא הוי קניין חזק, ועפי"ז יש ליישב מה שהקשו התוספ' והראשונים דאי מכש"ע רק מדרבנן א"כ מאי צריך קרא למעט שטרות מאונאה אמנם להראב"ן א"ש דוודאי מה"ת הוי מכש"ע דאורייתא דמה"ת אין הלוה יכול לטעון פרעתי שיצטרך המלוה לישבע ושפיר צריך קרא למעט מאונאה רק לאחר שמדרבנן יכול הלוה לטעון פרעתי א"כ ממילא ע"י הך תקנתא דרבנן שהלוה יכול לטעון פרעתי ולא סמכה דעתו לקנות א"כ ממילא לא חל הקניין מה"ת אמנם מעיקר הדין קודם שתקנו חכמים שהלוה יכול להשביע המלוה אם השטר לא נפרע שפיר הו"ל מכש"ע דאורייתא ושפיר צריך קרא למעט מאונאה וא"כ לפי"ז י"ל דגם הראב"ן ס"ל באמת הא דיכול המלוה למחול דהוא משום דמכש"ע הוי רק מדרבנן רק שנתן טעם למה לא יהיה מכש"ע מדאורייתא ובפרט אי ס"ל שעבודא דאורייתא כקושיית התוספ' מס' ב"ב ע"ו ע"ב ד"ה קני לך משו"ה נתן טעם כיון שיכול לטעון אשתבע לי דלא פרעתיך ממילא לא הוי קניין גמור דלא סמכה דעתו לקנות ושפיר יכול למחול וא"כ לפימ"ש בהסבר דברי הראשונים היינו לדברי הגאון בריף ודברי הראבן במרדכי יש לנו ארבעה עמודי עולם דהיינו הגאון והריף והרמב"ם והראב"ן דס"ל עיקר הטעם דיכול למחול הוא משום דמכש"ע הוי מדרבנן, וראיתי בספר צרור החיים להגאון ר' שמעלקא ז"ל בסוגיא דמעמ"ש אות ו' שכתב דגם להטעם משום דשעבוד הגוף כשאר אצל המלוה דמה"ט ג"כ י"ל דמכש"ע הוי רק מדרבנן כיון דאגוד עדיין אצל המוכר לא הוי קניין מה"ת עי"ש, אמנם לפימ"ש לעיל באות כ' ואות ל"ג בהסבר הטעם דנשאר שעבוד הגוף אצל המלוה, לא מקרי משו"ה אגוד גבי מלוה (עיין היטב מ"ש בסוף אות ל"ג, ודוק) ולפימ"ש בכוונת הראבן וכן בכוונת הגאון שהוא האיכא מרביאתא שהביא הריף דמשו"ה מכש"ע דרבנן משום שהחוב יוכל להפקיע בין ע"י המלוה בין ע"י הלוה וא"כ לא סמכה דעת הלוקח לקנות א"ש מה דלא ניחא להו לרבותינו הראשונים לחלק לענין מכש"ע דאורייתא בין אם יש ללוה קרקע או לא (כמ"ש התוספ' במס' ב"מ כ"ו ע"ב ד"ה יצאו שטרות בשם הרי חיים) ולומר דאם יש ללוה קרקע באמת מכש"ע דאורייתא, ועיין בחידושי הפלאה במס' כתובות פ"ה ע"ב בתוספ' ד"ה המוכר שט"ח שכתב ג"כ כדברי התוספ' דאפילו יש לו קרקע ללוה מ"מ יוכל למחול, אמנם לדברינו א"ש דכיון דכל הטעם הוא משום דמכיון שהחוב יוכל להפקיע לא סמכה דעת הלוקח לקנות א"כ אין לחלק כלל בין היכא דאיכא קרקע ללוה או לא כמ"ש דאפילו אי שעבודא דאורייתא מ"מ מכש"ע רק דרבנן, ודוק היטב (ועיין עוד לקמן באות מ"ד ואות מ"ה מ"ש בהאי סברא אי סמכה דעתו או לא):

מ"א) **והנה** בדברי הר"ת שכתבו הר"ן והרא"ש משמו דהטעם דיכול למחול משום ששעבוד הגוף כשאר עדיין אצל המלוה ולפי מה שהסברנו לעיל (באות כ' ואות ל"ג) דהיינו דהלוה אינו רוצה להשתעבד לאחר א"כ יש לומר דדברי הר"ת הוא ג"כ מטעם הראב"ד ורש"י דהיינו שיכול לומר ללוקח לאו בע"ד דידי את משא"כ אם היה יכול למכור גם שעבוד הגוף ללוקח בוודאי לא היה יכול לומר לאו בע"ד דידי את, ויש להביא ראיה לזה משעבודא דר"נ דהרי בשעבודא דר"נ קיי"ל באמת דאינו יכול למחול (עי' בש"ע חו"מ סימן פ"ו סעיף ה') ואמאי לא נימא שם ג"כ דהלוה יאמר להמלוה הראשון לאו בע"ד דידי את והאי לא לויתי ממך ולמה לא תועיל מחילת המלוה שלי וע"כ משום דשעבודא דר"נ התורה שעבדה אותו למלוה הראשון ג"כ, ועיין במ"ש הרשב"א בסוף מסכת' קידושין שהאריך בענין שעבודא דר"נ אי הני בשעבודא דאורייתא, וכבר כתבנו מזה במקום אחר, ועיין בדברי הר"ן מסכת' כתובות י"ט בסוגיא דשטר אמנה שמשמע שמחלק בשדר"נ בין אם הגיע זמן פרעון מהלוה או לא הגיע, עכ"פ כל שיוכל לומר שיש לו ללוקח עליו שעבוד הגוף וודאי לא מצי לומר לו לאו בע"ד דידי את וא"כ ה"נ לטעם של הר"ת משום דאין ללוקח שעבוד הגוף ג"כ על הלוה שפיר י"ל דס"ל ג"כ כטעמו של הראב"ד ורש"י דמשו"ה יכול למחול משום דמצי אומר לו הלוה לאו בע"ד דידי את, ודוק היטב, ועיין בתומים סימן פ"ו ס"ק י' דמשמע שם דלהפוסקים דס"ל בשעבדר"נ אין יכול למחול הוא משום דהלוה נשתעבד בשעבוד הגוף למלוה הראשון וא"כ הא דכתב הר"ת דמוכר

שטר

שטר יכול למחול משום דשעבוד הגוף נשאר אצל המלוה י"ל ג"כ משום דלא הוי רק מדרבנן משו"ה לא נשתעבד גוף שלוה להלוקח משא"כ בשעד"כ נשתעבד גופי להמלוה כיון שהיה כבר חייב המלוה למלוה שלו מעיקרא שפיר אין יכול למחול, והנה לכאורה בענין מכש"ע גופא ג"כ יש לחלק לענין מחילה דהיכא שיש ללוה קרקע אז נקנה קרקע של הלוה ממש לשלוקח ואינו יכול למחול וכמ"ש התוספי' במס' ב"מ כ"ו ע"ב ד"ה ילאו שטרות בשם הרי חיים ואז באמת אין יכול למחול ואם אין לו קרקע ללוה דליכא רק שעוביד הגוף גרידא ועל שעוביד הגוף לא נתפס הקנין ואז יכול למחול, ויש להעתים חילוק זה בכוונת רש"י מסכתי ב"מ י"ט ע"ב במ"ש שם בגמרא וליחוש דילמא זבינתה לכתובתה ויערוף לקוחות שלא כדין ופרש"י ויחזיק בקרקע המיוחד לכתובתה, ויל"ד מה בעי רש"י בזה לפרש דמיירי בקרקע המיוחד לכתובה, אמנם להנ"ל א"ש דהנה אביי מסכי שם אפיי תיתא ליתא לדשמואל הכא מיירי בשטר כתובה יוצא מתחת ידה כלומר ואין לחוש שמכרה כתובתה ולכאורה קשה כיון דהך דשמואל כפי הנראה הוא הלכתא ולא מצינו חולקים ע"ז וא"כ למה ליה לאביי לדחוקי דליתא לדשמואל משו"ה פרש"י דמיירי שיש קרקע המיוחד לכתובתה ובכה"ג וודאי ס"ל לאביי דלא מצי למחול ואפשר דאביי ס"ל דהיכא שיש קרקע ללוה גם שמואל מודה דאינו יכול למחול ומשו"ה הוצרך לתרץ בשטר כתובה יוצא מתחת ידה ובפרט לאביי דס"ל מסכתי פסחים ל' ע"ב למפרע גובה וודאי י"ל דאינו יכול למחול ואפיי אי רק מדרבנן למפרע גובה מ"מ י"ל דהוי כדאוריתא כיון שמ"מ קנה למפרע וראיתי בחי' הגאון רע"א ז"ל למסכת ב"מ ב' ע"א שעמד בזה אמאי אמרינן במכש"ע כיון שאינו רק מדרבנן יכול למחול ואמאי לא אמרינן דאלים קניין דרבנן כמו דאוריתא הכא לגמרי, ותירץ דבשט"א ל"ל הכי כיון שהחוב אינו בעין לא שייך בו התפסת קניין ולא שייך לומר שיהי' כמו של דאוריתא וא"כ היכא שיש לו קרקע די"ש על מה לחול הקניין שפיר אמרינן דהוי כדאוריתא אע"ג דרק מדרבנן למפרע גובה ומשו"ה ס"ל לאביי דאינו יכול למחול וא"ש פרש"י דמיירי בי"ש קרקע מיוחד לכתובה דאלא"ה רק בחוב גרידא לא הוי פליג אביי ג"כ והיה מודה דיכול נמחול עכ"פ לרבא לפרש"י ס"ל דאפיי בי"ש קרקע מיוחד ג"כ יכול למחול, ואולי י"ל דרבא ואביי לשיטתיהו דרבא דס"ל מסכתי פסחים שם מכאן ולהבא גובה לא מהני מה שיש לו ללוה קרקע ומשו"ה ס"ל דבכל ענין מצי למחול, ואביי דס"ל למפרע גובה שפיר ס"ל דאינו יכול למחול, ועיי' מ"ש לעיל באות כ"ה בשם סו"ת חמדת שלמה דאביי לא ס"ל כלל הא דשמואל אמנם לדבריט י"ל דבאין לו ללוה קרקע גם אביי מודה לשמואל דאינו יכול למחול ורק בי"ש קרקע ללוה כיון דלמפ"ג לאביי משו"ה ס"ל דיכול למחול:

מ"ג) **ובאמת** יש לי מקום עיון לפימ"ש התוספי' מסכתי ב"מ שם ד"ה אמר אביי דבכתובה לא תקנו מעמ"ם כיון דלא ניתן לגבות בבירור דשמא המות בחיי בעלה ועיי' בש"ך חו"מ סימ' פ"ו ס"ק י"א בד"ה גם ראיתי בס' חכמת שלמה שהביא בשם הר"ב דשעבודא דר"נ לא שייך גבי כתובה שלא נתנה לגבות מחיים (ועיי' בר"ב מס' כתובי' י"ט בסוגי' דשטר אמנה שכתב כן להדיא) א"כ קשה למאן דס"ל מכש"ע רק דרבנן והוא משום הקנת המלוה כמ"ש הרא"ש ומס' ב"ב ע"ו ע"ב שפעמים יהי' דחוק למעות א"כ בכתובה ד"א שייך לומר כן למה לא נימא כן דבכתובה לא תקנו כלל מכירה ובש"ס משמע במסכת ב"מ להדיא דגם בכתובה שייך הדין דמכש"ע ולומר דכל הסוגי' דמלי לזבין לכתובתה הוא באמה רק אי ס"ל מכש"ע דאוריתא זהו דוחק, ועוד דתקשה להו להני פוסקים דס"ל מכש"ע רק דרבנן מכל הני סוגיות דגם בכתובה שייך מכירה וא"כ קשה מ"ט מעמ"ם לא תקנו בכהובה ומכירה תקנו בשטר שייך גם בכהובה, ואולי יש לחלק דבשלמא מכירת השטר שמוסר ללוקח איזה דבר ממש אמרינן שפיר שנמסר לו עכ"פ כל הזכות מה שיש לה בשטר משא"כ במעמ"ם שהוא רק שהלוה משעבד גופו לשכמתה ושעוביד הגוף הוא דבר שאין בו ממש אמרינן שפיר דבשלמא כל לוה כיון שהוא יודע בבירור שהוא חייב לזה לא אכפת ליה להשתעבד גם לאחר, ועיי' ברא"ש מס' גיטין י"ג ע"ב דמשמע ג"כ דבמעמ"ם נשתעבד גופו לזה שהמחה אצלו משא"כ בכתובה דליכא כל כך שעוביד הגוף מהבעל אצל האשה ג"כ לחוב כתובתה דהא לא נתנה לגבות בבירור שפיר אמרינן דמכ"ם דלא שייך לומר שנשתעבד גופו לזה הלוקח ממנה הכתובה רק בשטר שמוסרת לו שטר הכתובה שפיר י"ל דקנה עכ"פ כל זכות שהיה לה בשטר הכתובה, ויש לעיין עוד בזה, ודוק (ועיי' מ"ש לעיל באות ל"ז בדברי התוספי' מסכת ב"ב ע"ו ע"ב ד"ה קני לך):

מ"ד) **במסכת** קידושין מ"ח ע"א בתוספי' ד"ה כי קאמר רב הוכיחו מדלא קאמר הגמרא גם במע"ם פליגי בדשמואל אי יכול למחול אלא וודאי דמקנה חוב לחבירו במע"ם אינו יכול למחול אמנם שיטת הרמב"ן שם דגם במע"ם יכול למחול והא דלא קאמר דפליגי בשמואל אי יכול דקאי אליבא דתירץ הראשון דפליגי ברבי או ברב פפא, ולענ"ד יש לתרץ באופן אחר עפ"י מה שהקשו התוספי' מסכת ב"ב קמ"ז ע"ב ד"ה המוכר שט"ח דאמאי אמרינן דאינה מקודשת בשט"ח שלאחרים משום דיכול למחול הא אי ימחול ילטרך לשלם לה כל החוב ומשו"ה הוכיחו דאינו חייב לשלם רק מה שנתן עבור השטר וכוונת התוספי' דלא יתחייב לשלם לה רק פרוטה שיעור כסף קידושין והיא היתה דעתה להתקדש בכל החוב, (ועיי' תוספי' מסכתי כתובות פ"ו ע"א ד"ה תיזל ותיחלה לכתובה) ומשו"ה אינו מקודשת אם יכול למחול, והנה הא אם לריך לשלם כל מ"ש בשטר או רק מה שנתן הוא פלוגתת הפוסקים בש"ע חו"מ סימ' ס"ו סעיף ל"ב ע"ש במחבר ורע"א, והנה לכאורה קשה לר"מ דדאין דיני דגרמי ולריך בוודאי לשלם כל מ"ש בשטר אמאי קאמר הגמרא דר"מ ל"ל דשמואל תיפוק ליה אפיי אית ליה דשמואל מ"מ מקודשת דמסתמא לא ימחול כיון שלריך לשלם הכל, אמנם זהו יש לתרץ דהא אפשר שלא יהיה לו לשלם ולא סמכה דעתה אי ס"ל דגם אשה לא סמכה דעתה כך לריך לומר לר"מ, אמנם לרבנן י"ל בלא"ה דאפילו יש לו לשלם מ"מ אינה מקודשת כיון שלא ילטרך לשלם לה רק פרוטה והיא סבורה להתקדש בכל השטר, וכ"ל דבר חדש דאפילו אי ס"ל שא"ל לשלם רק מה שנתן היינו רק במכירת שט"ח בעלמא אבל אם הקנה לה החוב במעמ"ם והלוה קבל עליו שיתן לו כל החוב בזה כ"ע מודי אפילו למאן דלא דאין דינא דגרמי דאם מוחל הח"כ שלריך לשלם לה כל החוב דבשלמא בשטר לא מקרי היזקא ברור כל כך דדלמא כבר היה פרוע ומשו"ה א"ל לשלם רק מה שנתן ובאשה קגיא בפרוטה כסף קידושין משא"כ במעמ"ם שכבר קבל עליו הלוה לשלם לה ואח"כ ע"י מחילתו כפקע הלוה והפסיד לה בידים כל החוב וודאי לריך לשלם הכל וא"כ א"ש דלעולם גם במעמ"ם יכול למחול ומ"מ אי הוי ס"ל לרבנן דמעמ"ם שייך במלוה ג"כ היתה מקודשת אפילו לרבנן אע"ג דיכול למחול דהא יתחייב לשלם הכל ומשו"ה מוכרח הגמרא לומר דרבנן ס"ל דבמלוה לא שייך מעמ"ם ועיין בש"ך שם ס"ק ק"ט שהכריע כדעת הפוסקים דלריך לשלם הכל וא"כ י"ל דבמעמ"ם כל הפוסקים מודים דחייב לשלם הכל אפילו מאן דקובר דמהני מחילה וא"כ לא קשה קושיית התוספי' אמאי לא קאמר במעמ"ם ג"כ

דפליגי בשמחל אע"ג דיכול למחול, ודוק, ויש להוסיף עוד לדעת רב שרירא גאון שהביא הרא"ש סוף פ"ק במס' ב"מ דמשו"ה א"ל לשלם לו כל מ"ש בשטר משום דמעיקרא זבינא ריע כיהו כיון שיכול למחול א"כ הכא במעמ"ש באשה כיון דסמכה דעתה טפי דלא שבק לה לדידה לא הו"ל תו זבינא ריע וצריך לשלם הכל גם לרבנן:

מ"ד) **ויש** להוסיף עוד דבר חדש בזה דהנה לכאורה יש לחקור לר"מ דאמרינן מקודשת משום דסמכה דעתה האיך יהיה הדין אם הבעל מחל אח"כ וא"כ חזינן שהיתה סמיכת דעתה בטעות הכי נימא שנפקעו אח"כ הקידושין ואם נימא דהאמת כן א"כ אם אחר קדשה לאחר שזהו קדשה בשט"ח דאחרים ולא היו מהני קידושי אחר לר"מ ואח"כ מחל השט"ח ואם היא אמרינן דנפקעו הקידושין וא"כ חלו קידושי האחר למפרע ונמלא בא ע"א אשת א"ש למפרע ואין זהו דרכי נועם, והנה ראיתי בשו"ת השב"ץ ח"ג סימן פ"ה והובא ג"כ בספר אב"נ לאה"ע סימן כ"ח ס"ק ל"ב שנסתפק ג"כ כה"ג בראובן שקדש אשה בחוב שחייב לו אחד במעמ"ש ואח"כ בא בע"ח של ראובן וגבה החוב וא"כ לא היה לאשה מה לגבות אם יהיו הקידושין נפקעים למפרע וקיים בסוף התשובה שאין לעשות מעשה בזה דהיינו להכיח שהאחר יגבה משום תקנת הזיוג וא"כ כפלו כל אלו השאלות עיי"ש, וא"כ עכ"פ כמו בכ"ד וודאי יש להסתפק לר"מ לפי מה דמסקי הגמרא דר"מ ג"כ ס"ל דשמחל דיכול למחול רק דע"מ מקודשת משום דאשה סמכה דעתה אם כן אם מ"מ מחל אח"כ ואם נימא דהקידושין נפקעים א"כ אין זה דרכי נועם, שוב ראיתי בספר אור חדש בד"ה במעמ"ש שנסתפק ג"כ בזה האיך הדין אם הבעל מחל מ"מ אם נעקרין הקידושין, אשר ע"כ נ"ל פירוש אחר בגמ' עפ"י מ"ש דעיקר הטעם דמחילה מהני משום דלא סמכה דעתו דלוקח כיון שהמלוה יכול להפקיע החוב (עיי' היטב מ"ש לעיל באות ל"ט ואות מ') וא"כ ס"ל לר"מ דאע"ג דמוכר שט"ח לאחר יכול למחול משום דמעיקרא הוי זבינא ריעי מ"מ אשה סמכה דעתה טפי וז"כ לא הוי זבינא ריע וממילא אין יכול למחול וא"כ לא שייך כל הספק האיך הדין לר"מ אם מחל מ"מ והוי סמיכת דעתה בטעות דזהו אינו דאנן הכי קאמרינן דכיון דסמכה דעתה ממילא הוי קניין חזק ואין יכול למחול וא"ש ג"כ הלשון מ"ש והכא באשה קמפלגי ולמה האריך במ"ש הכא באשה היה לו לומר בקיצור והכא באשה סמכה דעתה קמפלגי והלשון הכא באשה כמעט אין לו פירוש (ועיי' רש"י ד"ה והכא באשה שנראה שהרגיש בזה) אמנם לדברינו א"ש דהכי הפירוש בגמרא דכ"ע אית להו דשמחל כלומר דבכל מכירת שט"ח גם ר"מ ס"ל דיכול למחול רק הכא באשה קמפלגי כלומר דבאשה ס"ל לר"מ דאינו יכול למחול משום דאשה וודאי סמכה דעתה וא"כ הו"ל מעיקרא קניין חזק דבטוחה היתה בנפשה שהבעל לא יפקיע החוב ע"י טענת פרוע או עייכתי באושבנא וא"כ ממילא אין יכול למחול ואפשר שזהו ג"כ כוונת רש"י במה שהאריך שם ת"ל כלומר אם היה מקנהו קרקע בדמי שטר זה וודאי לא קנה וכו' עיי"ש ברש"י ולכאורה כל לשון רש"י הוא אריכות דברים, אמנם להנ"ל א"ש דרש"י באמת ג"כ הכי מפרש דר"מ ס"ל הא דשמחל דיכול למחול רק בעלמא במקח וממכר דלא יבא שום קלקול ע"י המחילה משא"כ באשה דיוכל לבא לידי קלקול אם ימחול אח"כ ויפקעו הקידושין למפרע באמת ס"ל כר"מ דאין יכול למחול וא"ש לשון הגמרא ולשון רש"י בס"ד, ודוק היטב (ועיי' עוד לקמן באות מ"ט ובסוף הסוגי' באות כ"ד):

מ"ה) **ואם** כנים דברינו נוכל לתרץ קושי' התוספי הנ"ל בד"ה כי קאמר רב דאמאי לא קאמר הכא ג"כ גבי מעמ"ש דפליגי בשמחל אמנם לדברינו א"ש הכל בס"ד דהנה באמת יש לעיין באיזה סברא פליגי ר"מ ורבנן, דר"מ ס"ל אשה סמכה דעתה ורבנן ס"ל אשה נמי לא סמכה דעתה, ונראה לי דר"מ ס"ל הטעם דיכול למחול משום דלא סמכה דעת הלוקח מכח המלוה כיון שיכול להפקיע החוב וא"כ ס"ל שפיר לר"מ באשה דאם מקדש אשה בשט"ח וודאי לא ירצה להפקיע אח"כ החוב שיוכל לבא לידי קלקול ותקלה אם יהיו הקידושין נפקעים וא"כ ממילא סמכה דעתה והוי קניין חזק וממילא אינו יכול למחול ושפיר ס"ל מקודשת, אמנם רבנן ס"ל דניהו דאשה סמכה דעתה שפיר מלד הבעל שלא ימחול כדי שלא יבא לידי תקלה אמנם מ"מ מה תעשה אם הלוה יטעון פרוע דמה אכפת ליה ללוה אם יהיה עי"ז שהקידושין יהיו נפקעים ויהיה עי"ז חשש קלקול בקידושין ואע"ג שהבעל יוכל לישבע מ"מ דלמא ימות הבעל עד זמן הפרעון והקידושין שלה יהיו בטלים למפרע תהו לא ניחא לה לאשה ומשו"ה ס"ל דגם באשה לא סמכה דעתה דאע"ג דנגד הבעל סמכה דעתה מ"מ נגד החשש שהלוה יטעון פרוע לא תוכל לסמוך דעתה וא"כ יהיו הקידושין בטלים למפרע ולא ניחא לה בכך ומשו"ה ס"ל לרבנן דאינה מקודשת כלל וא"ש הלשון אשה נמי לא סמכה דעתה ולא קאמר שמא ימחול לאחריא כמו ר"מ שהאריך לא שביק לדידי וכו' דרבנן ג"כ מודי דסמכה דעתה נגד הבעל רק מ"מ ס"ל לא סמכה דעתה נגד טענת הלוה, ודוק היטב, אמנם בעיקר הסברא דר"מ דאשה סמכה דעתה לגבי בעלה גם רבנן לא פליגי רק מ"מ ס"ל לא סמכה דעתה משום דנגד טענת הלוה אין לה על מה לסמוך (ור"מ אפשר דס"ל דלא חיישינן כלל לטענת פרוע דכיון שקדש אשה בשט"ח זה הבעל יודע שפיר שלא יטעון פרוע ורבנן ס"ל דמ"מ האשה לא תוכל לסמוך על זה, ודוק) וא"כ עד כאן י"ל לרבנן דאשה לא סמכה דעתה רק בשט"ח שהלוה לא היה שם משא"כ במעמ"ש שהלוה ג"כ היה שם דליכא חשש פרוע כלל גם רבנן מודי דאשה וודאי סמכה דעתה דוודאי לא ימחול דאם ימחול יוכל לבא לידי קלקול תמזרות ותקלה אם הקידושין יהיו נפקעים למפרע ובוודאי סמכה דעתה וא"כ גם לרבנן מקודשת אם מעמ"ש שייך גם במלוה, וא"כ אפילו אם מעמ"ש ג"כ יכול למחול מ"מ באשה מקודשת דבמעמ"ש ליכא שום חשש שימחול דנגד הבעל וודאי רבנן ג"כ מודי דסמכה דעתה, ועיין ברמב"ם פ"ה הלכות אישות הלכה י"ז שפסק ג"כ במעמ"ש מקודשת והנה כפי הנראה ומדברי הה"מ פ"ו הלכות מכירה הלכה ח' נראה שאינו ברור בעיניו אם הרמב"ם ס"ל במעמ"ש שאין יכול למחול והכ"מ הוכיח שם מדפסק הרמב"ם לענין קידושין דמקודשת במעמ"ש דע"כ ס"ל דאינו יכול למחול ולפימ"ש י"ל בכוונת הה"מ דלא רלה לפשוט מזה דהרמב"ם ס"ל דמעמ"ש אינו יכול למחול רק דאע"ג דגם במעמ"ש יכול למחול מ"מ לענין קידושין סמכה דעתה דרבנן לא פליגי על ר"מ בסברת סמכה דעתה רק לענין שט"ח דאע"ג דסמכה דעתה נגד הבעל מ"מ לא סמכה דעתה מלד טענה הלוה שיטעון פרוע משא"כ במעמ"ש דלא שייך טענת פרוע כיון שהלוה ג"כ היה שם וודאי גם רבנן מודי דסמכה דעתה נגד הבעל שבוודאי לא ימחול שלא יהיו הקידושין נפקעים למפרע וא"ש כל הסקלא וטריא בגמרא במס' קידושין, והנה בש"ע אה"ע סימן כ"ח סעיף י"ג הביא המחבר שני דעות לענין אם מקודשה בחוב במעמ"ש וכתבו שם הב"ש ס"ק ל"ו והחלקת מחוקק ס"ק כ"ב הטעם דאינה מקודשת משום דלא סמכה דעתה וא"כ הדיעה הראשונה דס"ל מקודשת ע"כ משום דס"ל סמכה דעתה וא"ם לפימ"ש דבמעמ"ש אפילו אם יכול למחול ס"ל לכ"ע סמכה דעתה דבמעמ"ש גם רבנן מודי לר"מ

דסמכה

דקמכה דעתה כיון דליכא חשש פרוע כמ"ש, ודוק היטב בכל זה, ועיין בש"כ חו"מ סימן ס"ו ס"ק ל"ז שרולה לומר בפשיטות בדעת הרמב"ם דס"ל ג"כ דמעמ"ש יכול למחול אע"ג דס"ל דמקודשת במעמ"ש ויהיה א"ש עפ"י דברינו דאע"ג דיכול למחול מ"מ במעמ"ש גם רבנן ס"ל דסמכה דעתה כמ"ש, אמנם בשט"ח דאחרים לא הביא הרמב"ם אם מקודשת, ועיין בר"כ שם שכתב שמסתמא מדלא הביא בשט"ח דאחרים בלא מעמ"ש האיך הדין דס"ל איכה מקודשת והיינו כמ"ש דבשט"ח לא סמכה דעתה דאולי ימחול כיון דמלי מחל, עיי"ש בר"כ, ולפימ"ש י"ל דבשט"ח דאחרים משו"ה איכה מקודשת דלא סומכה דעתה דלמא יטעון הלוה פרוע, ודוק:

מ"ו) **ואסדר** כל הקושיות אשר מיושבים בסוגיא זו על פי דברינו הנ"ל (א') קשה קושיית התוספי אי מהכי מחילה במעמ"ש למה לא קאמר הגמ' גם במע"פ דפליגי בדשמואל אי יכול למחול (ב') להרמב"ם שכפי הנראה הה"מ מסופק אי ס"ל דלא מהכי מחילה במעמ"ש ואמאי לא פסיק ליה כמו"ש הכ"מ הלכות מכירה שם דע"כ ס"ל דאין יכול למחול מ"ס"ל בהלכות אישות דמקודשת במעמ"ש (ג') הלשון דגמרא הכא באשה קמפלגי והוא יתור לשון דסגיא ליה לומר והכא באשה סמכה דעתה קמפלגי (ד') אריכות הלשון ברש"י בד"ה והכא באשה (ה') ומאי מהכי לר"מ דסמכה דעתה מ"מ איך תהיה מקודשת והא יש לחוש דלמא מ"מ ימחול הבעל ויהיו נפקעים הקידושין למפרע (ו') וכי פליגי בסברא בעלמא ר"מ ורבנן אי אשה סמכה דעתה לגבי בעל או לא דמ"מ צריך להבין באיזה סברא פליגי ר"מ ורבנן (ז') יל"ד דר"מ הצריך לומר לשון סמכה דעתה לא שביק לדידי ויהיב לאחרינא ורבנן אמרו בקיצור לשון אשה מי לא סמכה דעתה ולהכ"ל א"ש דרבנן ג"כ ס"ל וודאי לסברת ר"מ דנגד הבעל סומכה דעתה רק מ"מ איכה מקודשת דנגד הלוה דלמא יטעון פרוע איכה סמכה דעתה דאע"ג דסמכה דעתה שהבעל לא ימחול מ"מ איכה סמכה דעתה שהבעל ירלה ליסבע או כמ"ש דלמא ימות הבעל ויהיו נפקעים הקידושין, ועפ"י כל הדברים הכתבין למעלה מיושבים כל הקושיות והדקדוקים בס"ד:

מ"ז) **הטור** באה"ע סימן כ"ח דאם קידשה בשט"ח שיש לו על אחרים בכתיבה ומסירה שמין את הכייר אם יש בו שו"פ מקודשת והיינו דאע"ג דבגוף החוב איכה מקודשת משום שיכול למחול מ"מ מקודשת בכייר והקשה הש"כ בחו"מ סימן ס"ו ס"ק כ"ט דהא קיימ"ל דאם מחל החוב לריך הלוקח להחזיר גם הכייר א"כ מה מהכי כשיש שו"פ בכייר כיון דלריכה להחזיר הכייר, ועיין בש"כ שם ס"ק ע"ו ובב"ש באה"ע שם, ואולי י"ל דבקידושין כיון שרולה שלא יהיו הקידושין נפקעים אמרינן דלא מחל ללוה רק החוב חוץ הכייר ומשו"ה א"ל להחזיר הכייר, ועיין במקנה בקו"א הלכות קידושין סימן כ"ח סעיף י"ג מ"ש בזה, והנה לדעת הטור ל"ל ע"כ דס"ל דדעתה להתקדש אפילו בכל שהוא משו"ה מהכי אם יש בכייר שו"פ וע"כ דס"ל דא"ל להחזיר הכייר, ועיין היטב בקלה"ח סימן ס"ו ס"ק כ"ו ובאב"מ לאה"ע סימן כ"ח ס"ק ל"ו, והנה יש להסביר קלת הדבר דבמכר שט"ח לאחרים וחזר ומחלו אפילו למ"ד דלריך להחזיר הכייר ג"כ ללוה היינו משום דבמכר לאחרים כיון שעכ"פ יודע המלוה שילטרך לשלם להלוקח עכ"פ הדמים שכהן אמרינן דמחל לו ללוה גם הכייר שהיה עד עתה בידו כמו משכון והוא ישלם הכל ללוקח ומשא"כ במקדש בשט"ח דאם ימחול הכייר ג"כ ללוה דהיינו שתלטרך להחזיר הכייר ללוה יהיה מחוייב עכ"פ לשלם להאשה בעד הכייר שהוא שו"פ כה"ג שפיר י"ל דתשלומין אין רולה לקבל עליו ולא מחל רק גוף החוב והכייר אם הלוה ירלה יתן לאשה דמי

הכייר ומשו"ה שפיר מקודשת, וי"ל ג"כ כמו שהריטב"א מחלק במס' קידושין דגבי מכר כיון שכוונתו היה לקנות כל החוב וכיון דלא קנה החוב (הייט במסירה בלא כתיבה) לא קנה הכייר ג"כ משא"כ במתנה קנה הכייר דלא כיון רק להקנות לו הכייר גרידא וא"כ ה"כ י"ל לענין קידושין דלא מהכי אפי' כמו"ם משום דלא סמכה דעתה א"כ אמרינן דתיכף מעיקרא לא היה דעתו להקנות לה רק הכייר גרידא דהא איהו כמי ע"כ מוכרחין לומר שדעתה היה על כייר גרידא א"כ שפיר אמרינן דאפי' אם מחל השטר א"ל להחזיר הכייר משא"כ במכר שהי' תקנה לו מעיקרא גוף החוב עם הכייר שפיר י"ל דמכיון שגוף החוב כמחל ממילא כגרר הכייר בתר השעבוד ולריך להחזיר הכייר ג"כ, ועיי' במל"מ פ"ו ה' מכירה ה' י"ב שכתב ג"כ שהשטר כגרר אחר השעבוד, רק בקידושין היכא שמעולם לא היה כוונתו רק על גוף הכייר לא שייך לומר דהכייר נגרר בתר השעבוד ואמרינן שפיר דא"ל לחזיר הכייר ומשו"ה מקודשת אם יש בכייר שו"פ, ומיושב קושיית הש"כ על הטור, וא"ש מסברא לחלק בין קידושי ובין מכר דעלמא דאע"ג דבמכר דעלמא לריך להחזיר הכייר ג"כ ללוה כשמחל לו המלוה מ"מ בקידושי' כיון שמעיקרא היה דעת שניהם רק על הכייר א"ל להחזיר הכייר, ויש לנו סיוע קלת מדברי הריטב"א הנ"ל, וא"ש דעת הטור, ודוק היטב:

מ"ח) **בתוספ'** ד"ה כי קאמר רב וז"ל אמאי לא קאמר דכ"ע כי קאמר רב אפי' במלוה והכא מיירי במעמ"ש וקמפלגי בדשמואל דאמר אפי' יורש מוחל, וראיתי בספר אור חדש במדקדק אמאי נקטו התוספי הא דאפי' יורש מוחל, וכ"ל דהכה י"ל דהא אי מעמ"ש יכול למחול או לא דתליא בהא דאי הטעם דיכול למחול במוכר שטר משום דמכס"ע הוא רק דרבנן א"כ גם מעמ"ש דוודאי רק דרבנן מכ"ש דיכול למחול אמנם אי הטעם דיכול למחול במוכר בטר הוא משום דאלל המלוה נשאר עדיין שעביד הגוף כמ"ש הרא"ש והר"ן במסכת כתובו' בשם הר"ת א"כ במעמ"ש שכתב הרא"ש במס' גיטין י"ג דכיון שעמד שם הלוה נשתעבד גופו ג"כ ללוקח ממילא אין יכול למחול והנה כאן ס"ל התוספי בקושייתם דמעמ"ש ג"כ יכול למחול וס"ל להתוספ' מדאמר שמואל ואפי' יורש מוחל ע"כ הטעם דיכול למחול הוא משום דמכס"ע רק דרבנן משו"ה גם היורש יכול למחול משא"כ אי היה הטעם משום דאלל המלוה נשאר שעביד הגוף ס"ל להתוספי דאז לא היה היורש מלי למחול דשעביד הגוף לא הוי רק אלל המלוה משים עבד לוה לאיש מלוה משא"כ אלל היורש ליכא שעביד גוף, ועיי' בקלה"ח סימ' ס"ו ס"ק כ"ו דלא ניחא ליה מ"ש התומים דגבי יורש ג"כ אכא שעביד הגוף, ודוק וא"כ א"ש לשון התוספי דפליגי בשמואל דאמר אפי' יורש מוחל כלומר וע"כ הטעם משום דמכס"ע רק מדרבנן משו"ה מלי למחול וא"כ גם היורש יכול למחול וא"כ כיון דעיקר הטעם משום דהוי רק מדרבנן יכול למחול וא"כ הה"ד במעמ"ש יכול למחול ותירלו א"כ דמ"מ במעמ"ש איכו יכול למחול ואפשר דס"ל כמ"ש הרא"ש במסכתי גיטין דאי יוכל למחול לא הועילו בתקנתן וא"ש לשון התוספי ואפשר ג"כ בכוונת רש"י במ"ש כאן ד"ה במעמ"ש דהוי הלכתא בלא טעמא כוונתו ג"כ דמשו"ה לא קאמר להאי אוקימתא ג"כ דפליגי בשמואל הוא משום דהוי הלכתא בלא טעמא ועי"כ דהוא משום תקנת השוק וא"כ ממילא לא יכול למחול דא"כ מה הועילו חכמים בתקנתן (ועיי' מ"ש לעיל באות ל"ה) הגם דאי שייך מעמ"ש רק בפקדון א"ל לומר דהוי הלכתא בלא טעמא מ"מ רש"י כתב אליבא דס"ל דגם במלוה שייך מעמ"ש ועיי' עוד בספרי ח"ד בסוגיא דמעמ"ש שהארכתי שם בס"ד, ועיי' עוד שם בקוני' דהמוקדש במלוה מ"ש שם בס"ד:

לפימ"ש

מ"ט) **לפמ"ש** באות מ"ד מ"ה דאפי' מאן דס"ל במעמ"ש יכול למחול מ"מ בקידושי' אין יכול למחול במעמ"ש דבמע"ש כיון דליכא חשש פרוע גם רבנן מודי לסברת ר"מ דאשה סמכה דעתה א"ש יותר מ"ש לעיל באות ה' דמשו"ה מהני הקידושין במעמ"ש מה"ת דכאן שפיר שייך הפקר ב"ד מה"ת כיון שהחוב ברור וכן מ"ש באה"מ לאה"ע סימ' כ"ח ס"ק ל"ב במ"ש לחלק דגבי מכש"ע לא שייך הפקר ב"ד כיון שעדיין ברשותו למחול משא"כ במעמ"ש, ותפסו עליו הרבה אחרונים דמ"מ קשה לשיטת הרמב"ן דס"ל דגם במעמ"ש יכול למחול א"כ אמאי הוי קידושי דאורייתא במעמ"ש, אמנם לסברתינו הנ"ל א"ש דאפי' דבעלמא יכול למחול במעמ"ש ג"כ מ"מ גבי קידושין אין יכול למחול במעמ"ש דגם לרבנן ס"ל דסמכה דעתה כיון דליכא חשש פרוע ורק בשט"ח ס"ל לרבנן דגם באשה לא סמכה דעתה כיון דיש חשש מצד הלוה כמ"ש לעיל ודוק היטב (ועיי' מ"ש לעיל באות ה' בס"ד):

נ') **בקושיית** הראשונים שהקשו אי מכש"ע דרבנן למ"ל קרא למעוטי שטרות מאוכלה ראיתי בחי' הרמב"ה למס' ב"ב קמ"ז ע"ב שמחלק דבשטר פקדון וודאי מהני המכירה מה"ת כיון שיכול להקנות הפקדון לאחרים יוכל ג"כ למכור השטר, והנה יש לעיין מ"ט הרבה ראשונים לא חלקו כלל בזה בין שטר מלוה לשטר פקדון, וכ"ל דהענין הוא כך דוודאי אי ס"ל דמשו"ה מכש"ע לא מהני מה"ת משום שאינו ברשותו כמה דמשמע מדברי התוספ' מס' ב"ב ע"ו ע"ב ד"ה קני לך, א"כ שפיר י"ל כשיטת הרמב"ה דשטר פקדון דהוי ברשותו יוכל למכור מה"ת אמנם אי אמרינן כמ"ש לעיל דכל שטר משום דאין גופו ממון לא סמכה דעתו כ"כ כיון שיש עוד הרבה דברים שיכול לטעון המלוה והלוה וא"כ ה"כ גם המפקיד יוכל לטעון נזכרתי שכבר קבלתי הפקדון או הנפקד יטעון החזרתי א"כ גם בפקדון לא סמכה דעתו כ"כ ולא מהני המכירה מה"ת וכן משמע ג"כ מלשון הר"מ פ"ו הל' מכירה הל' י"ב שכ' וז"ל אבל מה"ת אין הראיות נקנית אלא גוף הדבר בלבד קנוי עיי"ש אלמא דס"ל דכל דבר שאין עיקרו ממון רק הראיה שבו אין לו קנין מה"ת והיינו כמ"ש דבדבר כזה הוי רק קנין חלש וא"כ ה"ד שטר פקדון ג"כ בזה הכלל שמ"מ אין גופו ממון ואין לו קנין מה"ת אפי' בכתיבה ומסירה, והנה בעיקר הקושיא דלמ"ל ק"א למעט שטרות מאוכלה כתב בתומים סימ' ס"ו ס"ק א' דיש לומר היכא שכתב הלוה בשטר משעבדנא לך ולכל דאתי מחמתך דכה"ג מהני המכירה מה"ת רק אי אמרינן אין ברירה לא מהני שטר כה"ג ועי"כ ל"ל דמכש"ע דאורייתא מכח הקושי' דאם לא כן למ"ל קרא למעט מאוכלה וא"כ הא אי מכש"ע דאורייתא או לא י"ל לפי"ז דתליא דאי אמרינן ברירה א"כ נוכל לאוקמא קרא בשכתב לו משעבדנא לך ולכל דאתי מחמתך אבל סתם שטרות לא מהני מכירה מה"ת אמנם אי אין ברירה א"כ ליכא לאוקמא קרא במשעבדנא לך ולכל דאתי מחמתך וע"כ דמכש"ע דאורייתא ואין להאריך בזה יותר:

נ"א) **והנה** באמת יש לעיין להסוברים דמכש"ע דאורייתא ומ"מ יכול למחול או משום דשעביד הגוף כשאר אלא המוכר כסברת הר"ת שכתבו הרא"ש והר"ן בשמו או משום דהלוה אומר לו ללוקח לאו בע"ד דידי את ולמה לא ניחא להו להני פוסקים כפשיטא דגמרא מסכתי' ב"ב קמ"ז ע"ב דעיקר הטעם שיכול למחול הי' משום דמכש"ע דרבנן רק דשכ"מ משום שלא תטרף דעתו עשאו כשל תורה, עכ"פ שמעינן מפשטא דהך סוגי' דטעם שיכול למחול הוא משום דהוי מדרבנן ולמה בחרו הני פוסקים טעם אחר וצ"ל דס"ל להני פוסקים דאי הוי ס"ל מכש"ע דרבנן לא היה יכול למחול דא"כ אם יכול למחול מה הועילו בתקנת' וכמ"ש הרא"ש במסכת' גיטין י"ג ע"ב לענין מעמ"ש דמה"ט לא מהני מחילה (ועיי' מ"ש לעיל באות ל"ה) ועי"כ דמכש"ע דאורייתא ולא תקנו שום תקנה ונשאר הדין על דבר תורה שיוכל למחול, או י"ל דתליא בהא דאי ס"ל דגם במעמ"ש יכול למחול ולא חיישינן לקושייה הרא"ש מסכת גיטין שם דא"כ מה הועילו חכמים בתקנתן דאמרינן מסתמא יסמוך עליו שלא ימחול לחבירו בחנם ובפרט כיון שנכ"פ חייב לשלם א"כ שפיר י"ל דמכש"ע דרבנן משא"כ אי ס"ל דמעמ"ש לא מהני מחילה משום דא"כ מה הועילו בתקנתן א"כ ע"כ צ"ל דמכש"ע דאורייתא דאי הוי רק דרבנן אמאי מהני מחילה דהיה להם לתקן שלא יועיל מחילה כדי שיהי' קנין חזק ביותר שיזדמן מי שיקנה, ובספר מקלוע בתורה ראיתי שכתב דחכמים לא יכלו לתקן שלא יוכל למחול דצריכין לחוש לתקנת הלוה דלמא באמת כבר פרע לו ע"י שובר מ"מ לא א"ש כ"כ דהא מחילה מהני אפי' כשידעינן שלא פרע בבירור ועי"כ צ"ל דמכש"ע דאורייתא והניחו הדבר על ד"ת או דלא חיישינן לזה שימחול דהלוקח לא יחוש לזה ומשו"ה ס"ל דמכש"ע דאורייתא וסוגי' במסכת ב"ב למסקנא אינו מוכרח כ"כ דדווקא משום דמכש"ע דרבנן יכול למחול משו"ה מסתבר להו אפכא דאי מכש"ע דאורייתא שפיר מצי מחול דהניחו הדבר על ד"ת, ודוק:

נ"ב) **התוספ'** במסכת ב"ב קמ"ז ע"ב ד"ה המוכר שט"ח הוכיחו דהמוחל א"ל לשלם ללוקח רק מה שנתן עבור השטר ולא כל מה שכתב בשטר ממסכת קידושי' מ"ז ע"ב דאמרינן לרבנן אינה מקודשת בשט"ח משום דיכול למחול ואם צריך להחזיר כל הדמים למה ימחול והנה לכאורה קשה מהך סוגי' לשיטות הפוסקים שהביא בש"ע חו"מ סימ' ס"ו סעיף ל"ב דצריך לשלם כל מ"ש בשטר וכ"ל לתרץ דהנה הא וודאי אי אפשר לומר דתוספ' ס"ל דמשום שיתחייב לשלם כל הכתוב בשטר תהיי עכשיו מקודשת במה שיתחייב א"כ כשימחול דמכיון דאמרינן דבשטר לא סמכה דעתה כיון שיכול למחול ואינה מקודשת בו א"כ איך תתקדש עכשיו משום שא"כ יתחייב לשלם הכל זהו וודאי אינו, רק כוונת התוספ' הוא כך דבשלמא אי ס"ל דא"ל לשלם רק מה שנתן א"כ לא סמכה דעתה דדלמא ימחול משא"כ אי יתחייב לשלם הכל וודאי סמכה דעתה שלא ימחול וכן משמע לשון התוספ' דעיקר כוונתם משום שעי"ז שיתחייב לשלם הכל וודאי סמכה דעתה שלא ימחול שהרי כתבו וז"ל ואם צריך להחזיר כל הדמים למה ימחול ושפיר סמכה דעתה וא"כ י"ל דהני פוסקים דס"ל שמחייב לשלם הכל ס"ל דמ"מ ימחול ואולי יעשה קנוניא עם הלוה ואע"ג שיתחייב א"כ לשלם לאשה כל דמי השטר בזה לא אכפת ליה דיוכל להשמיט ממנה וא"כ לא סמכה דעתה אפי' אם יתחייב לשלם הכל וא"כ אין ראיה משם כנ"ל בשיטות הפוסקים דס"ל דמחייב לשלם כל מה שכתוב בשטר ועיי' בספר מקלוע בתורה סימ' ס"ו ס"ק ע"ח שהאריך בזה אם הלוקח קדש אשה בשט"ח שקנה מאחר דהלוקח אין יכול למחול כמ"ש בש"ע שם סעיף כ"א א"כ שפיר סמכה דעתה ואע"ג דהמלוה הראשון יכול למחול מ"מ משכחת לה אם המלוה מת כבר וא"כ לא שייך מחילה כיון שהלוקח אין יכול למחול (ועיי' מ"ש לעיל באות כ"ט בטעמא דמילתא דאין הלוקח יכול למחול אפי' לשיטות הסוברים דמשו"ה מהני מחילה משום דמכש"ע הוי רק מדרבנן א"כ היה לנו לומר דגם הלוקח יכול למחול והוא מילתא בטעמא עיי"ש, ואין להאריך כאן יותר:

נ"ג) **לעיל** באות ל"ב כתבתי להוכיח מדברי התוספ' מסכת' ב"ב קמ"ו ע"ב ד"ה המוכר שט"ח

דבמוחל

דבמוחל שט"ח ואין לו לשלם ללוקח שעכ"פ כנגד מה שנתן יוכל לגבות מן הלוה מכח שעבודא דר"נ מדהקשו שאם יחזיר לו השובר לבעל שמפסיד ללקוחות עכ"פ מה שנתנו עבור הכתובה משמע הא במוחל יתחייב להם הבעל מכח שעדר"נ, והנה כבר הבאתי לעיל דעת הש"ך ס"ק פ"ט סימן ס"ו דשדר"נ לא שייך רק מהחוב שנתחייב מכבר ע"ש, וא"כ לדעת הש"ך צריך להבין דברי התוספ' כמה שתמה שם בח"י מהר"ם וכי נימא דאם השובר אמת שאינה חייבת להחזיר ללקוחות מה שנתנו לה עבור הכתובה, ונראה ליישב דהנה כל מי שלוקח שטר כתובה נותן מעותיו על הספק דמשו"ה נותן דבר מועט בטוה"כ וא"כ כמו שיש לו לספק אם יבא לידי גוביינא ה"נ היה יכול להסתפק אולי נתנה לו שובר מכבר דהא אם יהיה השובר ביד הבעל וודאי לא יוכל לגבות דכל הספק אם צריך להחזיר השובר לבעל הוא רק בשובר שנפל משא"כ אם יש שובר ביד הבעל פשיטא שלא יוכל לגבות וע"כ אמרינן דמעיקרא נתן המעות על הספק אם יגבה או לא וא"כ שפיר י"ל דפטורה לגמרי כיון דיש לומר דהכניס עצמו להך ספיקא אם יגבה יגבה ואם לאו יהיה המעות מתנה כיון דבלא"ה היה מסופק אם יבא לידי גוביינא, אמנם זהו רק בהספק הזה שכבר יש להסתפק בשעת מכירה אם כבר נפרע או אולי תמות היא בחיי הבעל משא"כ שתעשה איזה דבר אחר שעבר על המקח וזכה הלוקח בשטר שתלך להפסיד לו ולמחול לבעל בזה וודאי אמרינן דמה שמפסדת להלוקח אחר שכבר יש לו זכות באותו שטר שזהו וודאי צריכה לשלם לו עכ"פ מה שהפסידה לו וא"כ כתבו התוספ' שפיר דאם תמחול לו תצטרך לשלם מה שהפסידה לו עכ"פ משא"כ אם יחזירו לו השובר והיינו שהשטר יהיה כבר נפרע ואז לא היה לו מעולם שום זכות בזה שטר הכתובה לא תצטרך לשלם כיון שמעיקרא נתן המעות רק על הספק והיה לו להעלות על הדעת גם זה הספק משא"כ שתמחול לבעל דאז כבר היה לו ללוקח זכות בשטר הכתובה והיא תפסיד לו אותו הזכות וודאי תצטרך לשלם מה שהפסידה לו עכ"פ, וא"ש גם שיטת הש"ך, ודו"ק היטב:

כ"ד) **במ"ש** לעיל באות מ"ד להסתפק לר"מ דס"ל דמשו"ה מקודשת בשט"ח דאחרים משום דאשה סמכה דעתה היאך הדין אם הבעל מחל מ"מ וא"כ הוי סמיכת דעתה בטעות אם מקודשת, ראיתי אח"כ בספר נטע שורק על הסוגיות (בפרשת ויחי) שהביא שאחרונים נסתפקו בזה, והביא שם משו"ת בית אפרים בח"מ שאינה מקודשת ושם כתב דלטעם התוספ' שכתבו דמשו"ה מקודשת בשט"ח דאחרים משום שבא לידה דבר חדש שלא היה לה מקודם א"כ י"ל אע"ג דמחל אח"כ החוב מ"מ בשעת קידושין היה בידה זכות חדש שמ"מ היה באפשרות שתגבה החוב אמנם לדעת הר"נ דבשט"ח דאחרים משו"ה מקודשת בהנאה דאית בה א"כ י"ל כיון שמחל אגלאי מלתא למפרע שלא היה הנאה בקבלה זו ואינה מקודשת, אמנם לכל האופנים קשה מאוד לומר שר"מ יאמר שתהא מקודשת ויהי' בידו עוד לעקור הקידושין ע"י מחילה, אשר ע"כ המחוור כמ"ש לעיל בס"ד דר"מ ס"ל משום דסמכה דעתה הוי קנין חזק וממילא אין בידו למחול כמ"ש להוכיח מלשון הגמרא עיי"ש היטב לעיל ודוק, ומ"ש בספר נטע שורק שם דאם מחל אינה מקודשת הנה בשו"ת בית אפרים לחו"מ סימן י' מצאתי באופן אחר שכתב שם בד"ה אמנם באמת דאי אמרינן דאם מחל לא הוי קידושין וא"כ ה"ה אם לא מחל ג"כ לא הוי קידושין דהא ממילא לא סמכה דעתה שמא ימחול וא"כ צ"ל ע"כ לר"מ דס"ל מקודשת דבאשה באמת אינו יכול למחול כמ"ש לעיל עיי"ש בשו"ת בית אפרים והגם דשם קאי אליבא דרבנן מ"מ בהך סברא דאם אמרינן במחל לא הוי קידושין דה"ה אם לא מחל לא הוי קידושין בזה ר"מ ג"כ לא פליג דאפי' לס"ד לא פליג ר"מ רק אם יכול למחול וא"כ ע"כ צ"ל דבאשה לר"מ באמת אין יכול למחול הכל כמ"ש לעיל ואין להאריך יותר, ודוק היטב בכל מ"ש:

— שער דיני ממונות שער ג' —

ח"ת בסוגיא דמטבע נעשה חליפין, במס' בבא מציעא (דף מ"ה ע"ב) ומס' קידושין (דף כ"ח ע"א).

אמר הכותב סוגיא זו עמוקה מאוד וכבר פרשו עליה כנפים גדולי ראשונים ואחרונים ומד' **אשאלה** שיהי' בעזרי לירד לעומק דברי חכז"ל ורבותינו הקדושים ולאורם נסע ונלך ויהי' ד' עמנו.

א') **בתוה"ק** מצינו כמה קניינים, קנין מעות, קנין משיכה, קנין חזקה, והנה קנין חליפין נבנה יסודו בהררי קודש על דברי קבלה בפסוק (במגלת רות) וזאת לפנים בישראל על הגאולה ועל התמורה לקיים כל דבר שלף איש נעלו ונתן לרעהו", ומהות הקנין הוא שמי שרוצה לקנות איזה דבר או מטלטלין או קרקע נותן הקונה כלי למקנה (היינו למ"ד בכליו של קונה, ועיי' בשו"ע חו"מ סימן קצ"ה) ועי"י שהמוכר קונה הכלי או דבר אחר של הלוקח נקנה הדבר להלוקח אע"ג שלא משך ולא נתן עוד מעות. והנה להבין מהות הקנין צריך טעם, וראיתי בספר שיטה מקובצת למס' ב"מ י"א ע"ב בד"ה טובת הנאה שכתב שאלו שני קניינים דהיינו קנין חליפין וקנין אגב הם קניינים גרועים, מ"מ צריך להסביר קצת הדבר, ונ"ל דאפשר שקנין הזה נבנה על מה שנהגו כן כמ"ש הפסוק וזאת לפנים בישראל, וכיון שנהגו כן ממילא סמכו דעתייהו אזה הקנין, וקנין אגב כבר הארכנו בס"ד בחידושינו בסוגיי דאגב אם הוא מה"ת או מדרבנן, עכ"פ בחליפין מרמז לנו הכתוב שהוא משום שנהגו כן והוי כמו שמצינו בקנין סטומתא שהוא קנין משום שהסוחרים נוהגים כן (עיי' בחו"מ סימן ר"א). אמנם מה שיש לעיין ביותר לר"ל דס"ל משיכה הוי מה"ת, וכבר ביארנו בספרי תבואות השדה חלק א' בסוגיי דמשיכה בשם המפורשים, דר"ל ס"ל דקנין בעינן, שיהי' מצד הלוקח במקח, ור' יוחנן ס"ל דסגיא במה שהמוכר מסלק כחו מן המקח, ועיקר סילוק המוכר מן המקח הוא ע"י מעות משו"ה ס"ל לר"י מה"ת דמעות קונות ור"ל ס"ל דקנין בעינן מצד הלוקח משו"ה צריך שיהי' נעשה איזה קנין במקח גופא (עיי"ש היטב בספרי באות י"ג, ודוק) א"כ קשה איך יועיל קנין חליפין שאין כאן שום קנין במקח גופא בשלמא לר"י דהכל תלוי בסילוק רשות המוכר שפיר י"ל דכיון שנתרצה ליקח הסודר או דבר אחר מהלוקח בזה מסלק רשותו מהמקח ונקנה ללוקח, אמנם לר"ל דס"ל דבעינן לעשות איזה קנין במקח גופא א"כ חליפין שלא נעשה שום קנין במקח גופא למה יועיל, ולומר שהוא גזה"כ בעלמא הוא דוחק:

ב') **ולכאורא** היה אפשר לומר עפ"י מ"ש התוספ' בד"ה וש"מ מטבע נעשה חלופין דמשו"ה קונה חליפין גם מדרבנן ולא תקנו שלא לקנות משום שמא יאמר לו נשרפו חיטך בעליה, כיון דהמוכר לא קבל עוד המעות טרח ומציל שירא שמא יסרב לו ליתן המעות, וא"כ י"ל דטעמא דר"ל דס"ל דבעינן משיכה דווקא דס"ל דהתורה ג"כ חששה לשמא יאמר לו נשרפו חיטך ומשו"ה ס"ל מה"ת בעי משיכה וא"כ בחליפין דלא שייך הך גזירה שהמוכר בוודאי יציל כמ"ש התוספ' משו"ה מהני גם לר"ל, אמנם זהו קצת דוחק לומר דר"ל יסבור דתקנת שמא יאמר

נשרפו חיטך יהי' עה"ת דלפי"ז היה צריך לומר דאפי' במעות אם לא נתן רק מקצת דמים דאז ג"כ לא שייך שיאמר נשרפו חיטך דהמוכר ודאי יטרח ומכ"ש דקונה כה"ג אם לא מצינו בשום מקום שר"ל יהיה מודה דבלא נתן כל הדמים דס"ל באמת מעות קונות מה"ת, והגם דגם לדידן יש לעמוד על זה למה לא ס"ל בלא נתן רק מקצת דמים שיהיה קונה אפילו מדרבנן כיון דלא שייך שיאמר לו נשרפו חיטך דוודאי טרח ומציל, אמנם לדידן לא קשיא דמכיון שכבר הוצרכו חכז"ל לתקן שלא יקנה במעות אי אפשר להקן שכל המעות לא יקנה ובלא נתן רק מקצת המעות יקנה דיהיה דברי חז"ל כחוכא ח"ו שיועיל יותר לקנות מקצת דמים מכל המעות ומשום לא פליג תקנו שמעות לא יקנה כלל (ועיין בספרי ח"א בסוגיא דמשיכה אות י"ט שהבאתי כן בשם לב אריה במס' חולין פ"ג ע"א עיי"ש. ועיין שו"ת נטע שעשועים סימן מ"ט בד"ה דהנה קנין כסף ודו"ק, ועיין בספר מעיני חכמה בסוגיא זו אות כ"ח), אמנם לר"ל דאי כיון דס"ל דמשו"ה מה"ת לא קנה במעות שלא יאמר נשרפו חיטך ובחליפין מה"ט קונה מה"ת ג"כ כיון דלא שייך שמא יאמר כמ"ש וכיון דהך חששא הוא מה"ת א"כ יקנה במעות ג"כ היכא שלא נתן רק מקצת דמים דמה"ת לא שייך לומר לא פליג אלא וודאי דמה"ת לא חיישינן לזה, דמה"ת וודאי אמרינן דכל מוכר אם הפירות עדיין אצלו יחוס בכל מה שיהיה אפשר לו שיציל חבירו מהפסד רק חכמים חשו שיהיו אנשים שאינם מהוגנים שלא יחושו להפסד חבירו לכך הוצרכו לתקן שלא יקנה במעות, ועיין היטב בתוספי' מסכתי' ב"מ מ"ז ע"ב ד"ה אי אמרת בשלמא שכתבו להדיא דמשום אנשים שאינם מהוגנים תקנו שמעות לא יקנה, וא"כ אכתי יש לעיין לר"ל דס"ל משיכה מה"ת דהיינו שבעינן קנין בגוף המקח דרק כה"ג סמכה דעתיה דלוקח וא"כ אמאי מהני קנין חליפין וכ"ל טעם אחר מ"ט גם לר"ל מהני קנין חליפין דר"ל ס"ל דבכל קנין כיון מה שהמוכר מוכר הוא כמו אונס כדאיתא מס' ב"ב מ"ז ע"ב כל דמזבין איניש אי לא הוי אונס לא הוי מזבן אע"ג דהמקח וודאי קיים מ"מ כיון דהוי אונסא דנפשיה כדאמרינן שם מ"מ הלוקח לא סמכה דעתו כל כך שיאמר אולי כשלא יהיה דחוק למעות ירצה לחזור מהמכר ויאמר שנאבד או נשרף וכה"ג ויחזור לו המעות וא"כ לא סמכה דעתו כ"כ על המקח כיון שכל זמן שאין המקח לפניו יוכל המוכר להשמיט עצמו שלא יתן לו המקח משא"כ בחליפין כיון שהמוכר אינו לוקח עכשיו שום דבר תמורת שוי המקח רק נשם קנין בעלמא וע"כ דלא מצוי אונס ממון מכר וא"כ הלוקח סמכה דעתי' טפי שיקיים המקח ומשו"ה מהני חליפין טפי ממעות, ודו"ק, וא"ש ג"כ דבקרקע גם ר"ל מודה דכסף קונה דבקרקע סמכה דעת וודאי דעת הלוקח כיון דהמוכר לא מצי לאשתמוטי מיניה שלא יתן לו הקרקע כיון דאיתא בעינא ומשו"ה בקרקע מהני כסף לכ"ע. (ועיין לקמן אות י' בס"ד):

ג') **והנה** מהות החליפין הוא דמה שהקונה נותן למקנה אינו שוי דמי החפץ דכה"ג הוי בתורת דמים וחלופין הוא רק בתורת קנין שמה שנגמר בין המוכר והלוקח עושה קנין לקיים הדברים שהיה ביניהם ומשו"ה י"ל דזהו החילוק בין קנין מעות ובין קנין חליפין דקנין מעות כיון שהוא שוי דמי המקח מהני שפיר במטבע ועיקר קנין מעות הוא ע"י מטבע דאע"ג דלורתא עבידא דבטלה מ"מ הרי נותן לו השוי עכ"פ כיון דמעות הזה שנותן לו הוא עכ"פ שוי המקח משא"כ בחליפין שהוא רק לקנין ולא לתשלומי דמי המקח ובקנין אמרינן דבעינן דבר מסוים דווקא, וראיתי בכמ"י ומסכתי' ב"מ שעמד ע"ז מ"ט לא אמרינן לענין מעות ג"כ צורתא עבידא דבטלה, וכתב וז"ל

דעתיה דאינש אצורתא כיון דמקנה בחליפין ומקפיד שרוצה אותן בעין משא"כ כשמקבלו בתורת דמים דהתם לא מקפיד שיהיו בעין וכו' אבל כשמקבלו בתורת חליפין מקפיד בהן ורוצה אותן בעצמן עכ"ל עיי"ש, ודבריו צריכים הסבר, אמנם לפי דברינו א"ש דבכל קנין מעות עיקר הקפידא שיהיה שוי דמי החפץ א"כ מה בכך דצורתא עבידא דבטלה מ"מ הרי יש כאן שוי דמי המקח משא"כ בחליפין כיון שאינו מקבל עכשיו שוי דמי החפץ רק לקיים הקנין בוודאי רוצה הוא דווקא בדבר שיהיה קיים משא"כ צורת מטבע כיון דבטלה הו"ל דבר שאינו קיים ולא אלים לאפוקי ביה המקח, וזה כוונת הכמ"י במ"ש אבל חליפין מקפיד בהן ורוצה אותן בעצמן כלומר דכל דבר שאין המוכר מקבל בתשלומי דמי החפץ צריך דווקא דבר שהוא בעין ממש וצורה לא מקרי דבר בעין ויש להסביר עוד כיון דקנין חליפין הוא באמת חידוש שהמוכר אינו מקבל מעות והלוקח אינו מושך וצ"ל דרך משום תקנת הסוחרים הסכימה התורה לקנין כזה נ"כ שיוכלו לעשות משא ומתן אפילו כשאין החפץ כאן וגם אינו נותן המעות משו"ה בעינן שיהיה עכ"פ דבר מסויים להחפיץ בו המקח דומיא דבועז וגואל שהיה דבר מסויים עכ"פ, (ועיין בשטמ"ק מס' ב"מ י"א ע"ב שכתב באמת דחליפין הו"ל קנין גרוע עיי"ש):

ד') **ועד"ז** יש לפרש מ"ש בגמ' אח"כ דגם ר"פ הדר ביה וס"ל דמטבע גם אינו נקנה בחליפין כמו שאינה נעשה חליפין מדאקניכהו הכי הריסר אלפי זוזי בי חוזאי לרב שמואל בר אחא אגב אסיפא דביתיה ולא הקנה לו אותם בחליפין אלא וודאי מוכח דס"ל דגם אינו נקנה בחליפין והביא אח"כ כי אתא נפק לאפיה עד תווך, ויל"ד לכאורה מאי נ"מ דרב פפא יצא לקראתו, ועיי' בשטמ"ק שכתב שיצא לקראתו שלא ילמדו אותו בני עירו להחזיקם לנפשו, אמנם היא דוחק קצת דאם היה ירא מזה בוודאי לא היה מקנה לו אותם גם מעיקרא אם לא היה בטוח בו שבוודאי יחזירם לו, אמנם להכ"ל א"ש דהנה הדרך אם אדם שולח איזה שליח ואינו בטוח שיעשה שליחותו הולך לקראתו שיתברר לו תיכף, והנה מסתמא אם ר"פ היה הולך לקראתו מסתמא לא היה בטוח שיתנו לו המעות, ולכאורי מאי היה מסופק בדבר ובפרט אי אמרינן דהיה לו פקדון בי חוזאי (ועיי' בריטב"א שכתב ג"כ שהיה פקדון, ועיי' שטמ"ק דלא גרסינן הוי מסיק, וכן בגמרא דידן לא כתב הוי מסיק ומשמע דהיה פקדון) וא"כ מאי היה ר"פ מסופק אם יתנו לו אטו היה מפקיד פקדונו אצל אנשים הכופרים בפקדנן ולמה יצא לקראתו, אמנם י"ל לפי דאגב ס"ל לר"פ דהוא רק מדרבנן והו"ל קנין גרוע והיה ירא ר"פ דלמא לא יתנו לו הפקדון לרב שמואל בר אחא כיון שלא קנה בקנין גמור רק מדרבנן, אמנם אי הוי ס"ל לר"פ דאגב הוי קנין דאורייתא היה פשיטא לו שיתנו לו ולא היה יצא לקראתו כאדם שהוא מסופק בדבר, וא"כ א"ש דבלא"ה לא היה מצי להוכיח דר"פ הדר ביה וס"ל ג"כ דאין מטבע נקנה בחליפין מדלא הקנה המעות לרב שמואל בר אחא בחליפין דלמא לא הדר ביה והא דלא הקנה לו בחליפין משום דרצה להקנותו בקנין היותר מועיל דחלופין הו"ל רק קנין גרוע כמ"ש השטמ"ק שם, אמנם מדנפק לאפיה ומוכח שהיה מסופק אם יתנו לו וע"כ דס"ל דאגב הוי רק קנין דרבנן ומשו"ה היה מסופק כמ"ש, וא"כ יותר טוב היה לו להקנות לו בחליפין דהוי קנין מה"ת עכ"פ אע"ג דהוי קנין גרוע וע"כ דמודה דאין נקנה בחליפין ומשו"ה לא מצא דרך אחר רק להקנות לו באגב, ועיי' שו"ת מנ"ט ח"א סימן כ"ה שכתב בפירוש דקנין חליפין הוא מה"ת אע"ג שמפורש רק בדברי קבלה:

ה') **בגמרא** היה רצה להוכיח דמטבע נקנה בחליפין מדקתני

מדקתני הזהב קונה את הכסף מאי לאו בחליפין והיה ס"ל להמקשן דזהב קונה בין בחליפין בין בתורת דמים וכסף אינו קונה בדמים רק בחליפין משו"ה קתני הכסף אינו קונה הזהב אמנם בחליפין קונה בין כסף ובין זהב, עיי' בתוספי' ד"ה מאי לאו בחליפין ובשטמ"ק, והיה רצה להוכיח דמיירי בחליפין מדקתני קונה ולא קתני מחייב דבדמים לא שייך לומר שקנה הכסף רק שחייב לו כסף דזהו החילוק בין חליפין ובין דמים דבדמים חייב ליתן לו כסף בכל מקום שהוא ולא קנה המוכר אותו הכסף ממש משא"כ בחליפין קנה אותו כסף ממש ומשו"ה היה ס"ל להמקשן דע"כ מדקתני קונה את הכסף דמיירי בחליפין דבתורת דמים לא שייך לומר שקנה הכסף רק שהלוקח חייב לו כסף ומשני הגמרא תני הזהב מחייב וכתבו התוספי ד"ה מאי לאו דאינו מגיה המשנה אלא קונה פירוש מחייב, ולכאורה צריך להבין כוונת התוספות שהרי מ"מ יש חילוק בין קונה מחייב והאיך אפשר לומר שאינו מגיה (ועיי' רש"י סנהדרין ל"א ע"א ד"ה והא עיבור, ודוק) ועוד א"כ דפריך הגמרא הא' נקנה כסף בכ"מ שהיא נתחייב בגרא מיבעיא ליה אמאי לא משני ג"כ תני נתחייב גברא. ונ"ל ליישב דהנה במסכי קידושין (דף כ"ח ע"א) איתא במשנה כיון שזכה זה נתחייב זה בחליפיו, והקשה שם הריטב"א אמאי לא קתני זכה זה בחליפיו, ותירץ הריטב"א הא דלא ביה תרתי אשמעינן דאשמעינן ג"כ דהחליפין הם לגמרי באחריות הלוקח ולא באחריות בעלים הראשונים ויש לומר דקמ"ל דקיל"ן אפי' אם מסופק מתי נאנסו לא אמרינן דהספק נולד ברשות הראשון שיהי' באחריות המוכר ואשמעינן דמ"מ הם באחריות הלוקח דמוקמינן המקח בחזקתו לקיים הקנין דמעמידין המקח בחזקתו (ועיי' ברמ"א חו"מ סי' רכ"ד סעיף א', ובספרי חלק שני בסוגי' דמומין באות ל"א, ודוק היטב שם) וס"ל להתרצן דאי הוי מיירי כאן בחליפין היה קתני לרבותא דע"י משיכת הזהב נתחייב המוכר בחליפי ובאונסי כסף דהוי ברשותו לגמרי ולא היה קתני קונה אלא וודאי מדקתני קונה מוכח דמיירי רק בדמים וא"כ מחייב גברא וקאי על הלוקח שמחייב לשלם דגבי מכר בדמים אין המעות כלל באחריות המוכר רק באחריות הלוקח לגמרי וא"ש דמנה דנקיט קונה ולא קתני שנתחייב אלא וודאי דמיירי בדמים ומחייב גברא, ומדוייק מאוד מ"ש התוספי דקונה פירוש מחייב, כלומר דאי הוי מיירי בחליפין א"כ תיכף כשמשך הזהב הרי הכסף נקנה לגמרי להמוכר שהי' בעל הזהב תחלה ועומד באחריותו לענין אונסין ג"כ והיה ל"ל במשנה נתחייב כמו במס' קידושין כלומר שע"י משיכת הזהב נתחייב המוכר בעל הזהב באונסי כסף, ומדקתני רק הלשון קונה ע"כ דמיירי בסתם מכר וזהב הוי פירי ומחוייב לשלם למוכר בעל הזהב כמו בכל מקח. שאין המעות באחריות המוכר וא"כ משמע מדנקיט קונה דהיינו מחייב כלומר שהלוקח מחוייב לשלם להמוכר בכל ענין אפי' אם הכסף נאנסו אצלו, וא"כ שפיר מ"ש התוספי דאינו מגיה דקונה פירוש מחייב, כלומר מדלא נקט נתחייב כמו במשנה במסכי קידושין וע"כ דהכא מיירי בסתם מכר והזהב קונה הכסף משום דזהב הוי פירי, אמנם לבתר הכי דרצה להוכיח דמיירי בחליפין מדקתני נקנה הכסף בכל מקום שהוא כלומר שעומד באחריות המוכר לגמרי וע"כ דמיירי בחליפין דבדמים אין המעות כלל באחריות המוכר וא"כ ליכא לתרץ תנו נתחייב גברא כיון דנתחייב גברא היינו הלוקח הוא דין אחר לגמרי ממה דאמרינן שנקנה הכסף בכ"מ שהוא דאי אמרינן נקנה הכסף בכל מקום שהוא היינו שהמעות הוא ברשות המוכר וע"כ בחליפין ואי גרסינן נתחייב גברא כלומר הלוקח היינו שהמעות עומד ברשות הלוקח וא"כ היינו בדמים ואין דרך התרצן להגיה ומשו"ה משני ליה דמה דקתני בכ"מ שהוא היינו כמות שהיא מארנקי חדשה, אמנם מ"מ הכל היא ברשות ובאחריות הלוקח כיון דלא מיירי בחליפין רק בדמים ואז הכל באחריות הלוקח וא"ש דמעיקרא כי משני תנו הזהב מחייב אינו מגיה (דבאמת אין דרך להגיה) רק קונה היינו מחייב דהכל קאי על הלוקח שהמעות עומד באחריותו כמו בכל מכר שהמעות באחריות הלוקח וכמ"ש בכוונת התוספ', אמנם אח"כ כי פריך נתחייב גברא מיבעי ליה לא מצי לתרץ תנו נתחייב גברא דא"כ היה מגיה ואין זה דרך לתרץ שמגיה ומשו"ה משני דבאמת מיירי בדמים והא דקתני נקנה בכ"מ שהיא לא לומר שהמעות באחריות המוכר ולאוקמא בחליפין רק כמות שהיא ליתן לו מארנקי חדשה ולעולם המעות באחריות הלוקח כיון דמיירו בדמים ואחריות המעות על הלוקח ולא מיירי בחליפין דמטבע אין נעשה חליפין, ודוק כי הוא נכון בסקלא וטריא דגמרא בס"ד:

ו') **והנה** מ"ש לעיל בשם הריטב"א במסכת' קידושין דאשמעינן נתחייב זה בחליפיו היינו דהוי ברשותיה דלוקח גם לענין אונסין וכתבנו בכוונת דבריו דהיינו אפי' אם מסופק מתי נעשה האונס אמרינן דהוא ברשות הלוקח לקיים המקח וכמ"ש הרמ"א בחו"מ סימ' רכ"ד, יש לומר דבזה תליא באמת הגירסאות אי גרסינן זה שני עיי' בתוספי' ד"ה כל הנעשה דאי גרסינן זה שני א"כ קאי על הלוקח שנתחייב תיכף באונסי חליפין ס"ל כדעת הרמ"א דמוקמינן המקח על חזקתו אם יש ספק מתי נעשה האונס אמנם אי לא גרסינן זה שני א"כ קאי מ"ש נתחייב בחליפין דהיינו שהמוכר צריך ליתן ללוקח החפץ ולא מיירי התנא כלל מזה דהלוקח נתחייב באונסי המקח ס"ל כדעת המחבר בש"ע שם דבספק מתי נעשה האונס נתבטל המקח כיון שיש ספק בעיקר הקנין משו"ה לא קתני דהלוקח נתחייב באונסי המקח כיון דאינו נתחייב באונסי המקח רק אם וודאי נעשה האונס לאחר קיום המקח וכה"ג פשיטא דהוי באחריות הלוקח ולא אצטריך לאשמעינן. (ועיי' היטב בספרי חלק שני בסוף סוגי' דמומין מ"ש בזה):

ז') **והנה** בהא דאין מטבע נעשה חליפין יש לומר לכאורה כיון דחליפין הוי כמעות במטבע והתוס' ד"ה ש"מ מטבע הקשו באמת אמאי מטבע נעשה חליפין כיון דמעות אינם קונות וא"כ יש לומר דאפי' מ"ד מטבע אין נעשה חליפין ס"ל דמה"ת נעשה חליפין רק מדרבנן עקרו קנין חליפין במטבע כמו בשאר מעות, ולפי"ז יש סברא לומר דרק אינו נעשה חליפין אבל נקנה בחליפין שפיר דלענין שיהי' נקנה בחליפין לא שייך לקנין מעות שעקרו חז"ל ואפשר דרב פפא קודם שחזר וס"ל דמטבע נקנה בחליפין היה ס"ל באמת דהטעם דאין מטבע נעשה חליפין משום דהוי כמעות וממילא שפיר נקנה בחליפין ועיי' פנ"י תוספי ד"ה אין מטבע שכתב ג"כ דהא דאמר רב פפא משום דצורתא עבידא דבטלה היינו לאחר שחזר וס"ל דגם אינו נקנה (ועיי' עוד פנ"י בגמרא ד"ה אמר ר"פ) אמנם לאחר שאמר ר"פ דטעמא דאין מטבע נעשה חליפין משום דדעתיה אצורתא שפיר ס"ל דאין חילוק בין נעשה לנקנה דגם אינו נקנה בחליפין דכיון דדעתא אצורתא לא סמכא דעתו לקנות ולא דמי לפירי דפירי דרך הקונה שצריך לפירות ואע"ג דאפשר דמרקבי מ"מ הוא קונה אותם כמה שהם עכשיו משא"כ מטבע אין הקונה צריך לגוף המטבע כלל רק הצורה וכיון דעבידא דבטלה לא סמכה דעתו, ובאמת יש מקום עיון אי ס"ל משיכה מפורשת מה"ת ולא מהני מטבע לקנות בתורת דמים למה מהני בתורת חליפין למאן דס"ל מטבע נעשה חליפין ועיי' במהרש"א תוספי ד"ה ש"מ מטבע (ויבואר עוד בס"ד) ואפשר דמאן דס"ל מה"ת מעות אין קונות ומ"מ ס"ל מטבע נעשה חליפין ס"ל דחליפין בכליו של מקנה א"כ אין חליפין שום ענין

למעות

למעות ושפיר אלי סובר מטכ"ח אע"ג דמעות אין קונות, ועד"ז היה מקום לומר דמאן דס"ל מטבע נעשה חליפין ס"ל בכליו של מקנה א"כ אע"ג דמעות אין קונות מ"מ מטבע נעשה חליפין ומאן דס"ל אין מטבע כ"ח ס"ל בכליו של קונה א"כ כמו דמעות אינם קונות גם חליפי' אינם קונים במטבע ולא ס"ל כתירץ התוספ' ד"ה ש"מ מטבע לחלק בין אם מפרש בתורת חליפין או לא דמטבע בכל גוונא הוי מעות אי הוי בכליו של קונה, ודוק היטב (ועיי' מה שאכתוב לקמן באות י"ט בס"ד):

ח') **ועפי"ז** י"ל מה שהקשו התוספי ד"ה ש"מ מטבע ואע"ג דמעות אינם קונות ולכאורה יל"ד אמאי לא הקשו תיכף למ"ד מטכ"ח הא מעות אינם קונות וכה"ג הקשה המרש"א על קושי' הש"ס של תוספי הלא יאמר נשרפו חיטך בעלי' אמאי לא הקשו תיכף עיי"ש א"כ הכא ג"כ קשה אמאי לא הקשו תוספי תיכף הא מעות אינם קונות, אמנם להנ"ל א"ש דבפלוגתא דרב ולוי לא הוי מלי להקשות אמאי מטכ"ח כיון דמעות אינם קונות דהיינו יכולים לומר דמאן דס"ל מטכ"ח הוא לוי דס"ל בכליו של מקנה וא"כ אין חליפין ענין כלל למעות דאע"ג דס"ל ללוי בהאי הלאה דקמקבל מיניה גמר ומקני ליה מ"מ אין זה ענין למעות (ועיי' בספ' מעיני החכמה בסוגיי' זו אות א' שכתב ג"כ דלמ"ד בכליו של מקנה אין זה ענין כלל למעות, ולקמן נדבר עוד מזה בס"ד, עיי' מס' קידושין ז' ע"א בגמ' בהאי הנאה דקא מקבל מינה, ועיי' בר"כ שם, ולקמן אות ע"ו) וא"כ לא קשה קושיי' התוספ', אמנם כאן דרוצה להוכיח מהמשנה דס"ל מטכ"ח הקשו שפיר הא מעות אינם קונות וכאן ליכא לתרולי דמשנה ס"ל באמת בכליו של מקנה דא"כ יקשה מהמשנה לרב דס"ל בכליו של קונה משו"ה הוצרכו לחלק בין אם מפרש בתורת חליפין או בסתם, אמנם מה שהקשו אח"כ משמא יאמר נשרפו חיטך תירצו בפשיטות דחליפין בשוי המקח לא שכיח ובשאינם שוה דמי המקח אז וודאי יעריח המוכר להציל וליכא למימר דעכ"פ בשוי דמי המקח למה לא גזרו שמא יאמר נשרפו חיטך, ועיי' בחי' מהרי"ס, וי"ל בפשיטות דבנותן דמים בתורת חליפין ולמה אינו נותן בתורת דמים וע"כ דהוא עלמו רוצה שיהי' תיכף באחריותו כדי שהמוכר לא יוכל לחזור דהם היה ירא מזה שלא ישרפו החיטים הרי יש לו תקנה ליתן בתורת דמים ולא בתורת חליפין ומדלא חש לזה לא הוצרכו לעשות לו תקנה דאולי הוא רוצה טפי שיהי' באחריו' לגמרי כדי שהמוכר לא יוכל לחזור בו וא"כ שפיר בשנותן בתורת חליפין לא הוצרכו לתקנה שמא יאמרו נשרפו חיטך, ודוק:

ועד"ז יש לומר ג"כ מה שלא הקשו התוספי תיכף למ"ד מטכ"ח וחשש שמא יאמר נשרפו חיטך דמעיקרא י"ל דלא קשי' דרב ולוי פליגי מה"ת אי מטבע נעשה חליפין דמ"ד נעשה חליפין ס"ל מיתורא דקרא דלא בעינן דומיא דנעל דווקא ומאן דס"ל אין נעשה חליפין ס"ל דווקא דומיי דנעל בעינן וממעטינן מטבע ומשו"ה לא הקשו רק כאן דבעי לאוקמא המשנה ג"כ דס"ל מטכ"ח שפיר הקשו הא איכא חשש שמא יאמר נשרפו חיטך אמנם רב ולוי י"ל דפליגו רק מה"ת ומדרבנן באמת עקרו קנין חליפין במטבע כמו דהפקיעו כל קנין מעות ומשו"ה לא קשי' להו רק אי כימא דהתנא ס"ל ג"כ מטכ"ח ואפי' מדרבנן והקשו שפיר מחשש שמא יאמר נשרפו חיטך, ועוד י"ל על הדרך שכתבנו לעיל דאי הוי ס"ל דחליפין בכליו של מקנה א"כ אינו ענין כלל לקנין מעות כמש"כ ולא שייך חשש שמא יאמר נשרפו חיטך (ומ"מ אכתי יש לעיין בזה דשפיר י"ל דגם אי הוי בכליו של מקנה מ"מ יש לחוש שמא יאמר לו נשרפו חיטך דלא יחוש להציל את של חבירו אע"ג דהוא חשוב בעיניו שמקבל ממנו חפץ) ומשו"ה המחוור מה שכתבתי דלרב ולוי י"ל דפליגו אי מה"ת מטבע כ"ח ורבנן באמת הפקיעו חליפין במטבע ומשו"ה קשי' להו רק ממשנה דכל הנעשה דמים, אמנם לפי האמת למאן דס"ל מטכ"ח י"ל דמשו"ה לא עקרו חכמים קנין מעות ע"י חליפין משום דלפעמים ניחא טפי ללוקח שיהי' הקנין קיים כדי שלא יוכל המוכר לחזור וא"כ כמ"ש התוספי מסכי עירובין פ"א ע"ב ד"ה שמא יאמר דמשו"ה לא תקנו חכמים שילטרך כסף וגם משיכה משום תקנת השוק ה"כ דלו חכמים שיוכל לעשות מקח אפי' בלא משיכה כגון ע"י חליפין ומי שירא יותר מחשש דנשרפו חיטך הרי יש לו תקנה ליתן בתורת דמים ואז הוי באחריות המוכר עדיין וא"כ אכא תקנה לכל הלוקחים דמי שירא יותר שהמוכר לא יחזור יוכל לקנות בחליפין ומי שירא יותר מחשש שמא יאמר נשרפו חיטך הרי יש לו תקנה בדמים ומשו"ה לא עקרו קנין מעות לגמרי למ"ד מטבע כ"ח שיהי' תקנה לכל הלוקחים והניחו קנין מעות במקומו בחליפין למ"ד מטכ"ח:

ט') **בגמרא** הכי קאמר ופירי נמי עבדו חליפין כילד החליף שור בפרה היכא לרב ששת דאמר פירי עבדי חליפין אלא לרי נחמן דאמר כלי אין אבל פירי לא עבדי חליפין מאי כילד ובמסכי קידושין כ"ח ע"ב איתא הכי קאמר כילד החליף בשר שור בפרה וכוי הא ניחא לרב ששת וכוי אלא לרב נחמן דאמר פירי לא עבדי חליפין מאי אכא למימר, והנה יש בכאן כמה שנויים ממסכת' בבא מליעא למסכי קידושי', דבמסכי ב"מ נקט החליף שור בפרה ובמס' קידושין נקט החליף בשר שור, ועוד במסכי ב"מ האריך אלא לר"כ דאמר כלי אין וכוי ובמס' קידושין לא האריך כ"כ ולא קאמר אלא לר"כ דאמר פירות לא עבדי חליפי', ועוד במס' ב"מ הקשו מאי כילד ובמס' קידושי' הקשו אלא לר"כ וכוי מאי איכא למימר דמשמע דהוא קושי' יותר חזקה דאין לו שום תירץ אי ס"ל פירי לא עבדי חליפי', אמנם הלשון מאי כילד לא משמע קושי' חזקה כ"כ, ונראה דשור בע"ח לא פשיטא ליה כ"כ להמקשן לומר דהוי פירי, ועיי' בתוספי ד"ה פירי נמי דפליגי אהרש"י וס"ל באמת דשור חי שעומד למלאכה הוי כלי חשוב, וא"כ א"ש הכל דבמסכי ב"מ דגרס שהליף שור וא"כ אין זה פשיטא כ"כ דהוי פירי וקושייתו הוא רק מדקאמר ר"נ לא שני אלא בכלי ותשמע ליה דאתי לאפוקי נמי שור חי ומשו"ה האריך אלא לר"כ דאמר כלי אין כלומר מדנקט כלי הוי ס"ד דאתא לאפוקי שור חי ג"כ מאי כילד ולא הקשה מאי אכא למימר להקשות בכח דהא אפשר לומר עכ"פ דשור חי נמי הוי בכלל כלי (כדס"ל להתוספי באמת) אמנם במס' קידושי' דנקט כילד החליף בשר שור דבשר וודאי הוי פירי משו"ה לא האריך לומר אלא לר"כ דאמר כלי דאפי' לא הוי אמר כלי רק אין קונין בפירות ג"כ פשיטא דבשר שור לא נעשה חליפין דבשר שור וודאי לא הוי כלי לכ"ע משו"ה יכול להקשות בכח מאי אכ"ל דבשר שור וודאי הוי רק פירי ומשו"ה הולרך לתרץ דסיפא נקט יש דמים שהם כחליפין אמנם במסכתי ב"מ דנקט שור חי וזה אפשר דהוי ג"כ כלי ואפי' לא הוי כלי מ"מ פירי נמי לא הוי וא"כ לא יכול להקשות בכח מאי אכא למימר אי כימא דשור חי לא מקרי פירי ומשו"ה פריך רק מאי כילד דהמקשן גופא היה מסופק אם לא יתרץ לו דשור לא הוי פירי וא"ש בס"ד, ועיי' בשטמ"ק שהעיר בזה דבמסכ' קידושין גרסינן מאי אכא למימר והכי גרסינן מאי כילד, ולפי מ"ש א"ש בס"ד ודוק, (ועיי' עוד לקמן אות כ"ד ואות כ"ה בס"ד):

י') **הנה** בחליפין מלינו על שני אופנים האחד שנותן לו הכלי או שאר דבר למאן דס"ל דלא בעינן דווקא כלי ונותן לו להמקנה לשם קניין ולא בתורת דמי שווי

החפן

החפץ ותליפין כזה ילפינן ווקרא דשלף איש נעלו דשם ג"כ לא היה לשוי דמי הקרקע שכהן גואל נבועז רק לשם קנין, דרך השני שמחליף מטלטלין במטלטלין או קרקע במטלטלין ונותן לו המטלטלין בעד מטלטלין של חבירו בתורת שוי דמי החפץ והנה היכא שהוא רק בתורת קנין ולא בתורת שוי דמי החפץ וודאי פשיטא דמהני רק אפי' בתורת דמים ג"כ מהני אע"ג דהי' אפשר לומר דבתורת תשלומין לא מהני דכיון דהוי בתורת תשלומין הו"ל כמו מעות ומעות אינם קונות מ"מ בתורת חליפין מהני (עיי' בש"ע חו"מ סימן ר"ג סעיף א') ודוק, והנה הא דמהני חליפין בתורת דמים אע"ג דהיה מהראוי שלא יועיל כיון דכבר עקרו קנין מעות ראיתי בחי' פנ"י שכתב כיון דהא דעקרו קנין מעות הוא רק שלא יאמר נשרפו חיטך ובחליפין כיון דאם כימא שלא קנה ראובן השור שהוא בבית שמעון ע"י משיכת הפרה שמשך שמעון כדי שלא יאמר לו נשרף השור א"כ ה"נ יוכל לומר לו נשרפו פרתך וא"כ לא שייך כלל הך תקנה משו"ה ע"י חליפין שפיר קנה, ועיי' בנמ"י שכתב בפירוש דבחליפין במשיכת האחד לא שייך לומר שלא יקנה משום שמא יאמר נשרפו חיטך דאם לא יקנה יאמר לו ג"כ על החפץ שכבר משך נשרפה פרתך, אמנם כן הינו דווקא לר"י דס"ל מה"ת מעות קונות אמנם לר"ל דס"ל משיכה מפורשת מה"ת יש לעיין מאי טעמא באמת מהני חליפין הא אם אמר לו אני נותן לך פרתי בתורת דמים שאקנה שורך שיש לך בביתך לא מהני דהא מעות אינם קונות וגם לי מעות או שוה כסף כיון דשוה כסף ככסף בכל מקום ומאי טעמא כימא דאם נתן לו בתורת חליפין מהני, והנה ראיתי להפנ"י שעמד בזה וכתב ח"ל אבל אליבא דר"ל וודאי צריכין אנו לומר דחליפי' דשוה בשוה היינו מטעם קנין סודר עכ"ל, מ"מ אכתי אינו מובן מ"ט מעות אינו קונה ובחליפין קונה, אמנם לפימ"ש לעיל (באות ב') דר"ל ס"ל דמעות אינם קונות דלוקח לא סמכה דעתו דלמא יחזיר המוכר ואולי רק משום אונס מעות מכר א"ב כשלקח חפץ אחר תמורתו מסתמא צריך המוכר לאותו חפץ ושניהם כקראו לוקח כיון שזה צריך החפץ כמו זה כה"ג וודאי סמכה דעת הלוקח שלא יחזור עוד ומשו"ה ע"י חליפין שפיר מהני גם לר"ל אע"ג דמעות בעלמא אינם קונות, ולקמן כבאר מ"ט מטבע אינו נעשה חליפין אפי' שוה בשוה לדעת התוספי בד"ה ולר"נ, ודו"ק (ועיי' לקמן אות ח"י מ"ש מלשון התוספי דגם לר"ל מהני חליפין שב"ש ודוק, ועיי' עוד לקמן אות כ"ה מש"ש בדעת רש"י אליבא דר"ל, ודוק):

י"א) **ומעתה** אחר שזכינו לפרש מסברא מ"ט מהני קנין חליפין לר"ל ג"כ בין בחליפין דלא שוה רק בתורת קנין בין בחליפין דשוה בשוה יש לפרש מ"ש בגמרא חלופין ומקפיד עליהם מאי, ועיי' בפנ"י שמפרש אע"ג דבחליפין לא שייך חשש שיאמר נשרפו חיטך (כמה שהבאתי לעיל אות י') מ"מ מיבעיא ליה כיון דמקפי' לשומו במעות תחלה דהוי ג"כ בכלל התקנה שמעות לא יקנו משום לא פליג ופשט ליה הגמרי דקונה בחליפין בכל גוונא כלומר בין בשוה בין בלא שוה ומוכח ליה אטו חליפין בשופטני עסקינן דלא קפדי ותמה הפנ"י על פרש"י שפי' דקאי אחליפין דקרא ואיך אפשר לומר דקרא מיירי בחליפין דקפדי כיון דקנין סודר הדרא למריה וודאי לא קפיד ומשו"ה כתב הפנ"י לפרש דקאי אמשנה דמחליף פרה בחמור וכן משנה דכל הנשום דכל הני איירי בחליפין דשוה ובוודאי קפדי, והנה צריך ליישב דעת רש"י במ"ש דקאי אחליפין דקרא שלא יקשה עליו קושיית הפנ"י דקרא וודאי לא מיירי בחליפין דקפיד דהא הדר סודרא למריה והנה בתוספי ד"ה כל חליפין כתבו וז"ל שיהיו שוין קלא ולפעמים שיהיו שוים כמו החפץ גופא ואפי' כשאינו שוה כחפץ שכנגדו קנה והנה דברי התוספי צריכין ביאור, ונראה דלהתוספי באמת היה קשה קושיית הפנ"י הא קרא וודאי מיירי בחליפין דלא קפדי דהא מיירי בחליפין שאינם שוה משום הכי תירצו התוספי עפ"י מ"ש לעיל (באות ב') דלע"ג דבנתן מקצת דמים לא שייך חשש שיאמר נשרפו חיטך כמ"ש התוספי בד"ה ש"מ מטבע נעשה חליפין דהמוכר וודאי יטריח ומציל וא"כ היה לנו לומר דבלא נתן רק מקצת הדמים יקנה דיהי' מילתא דרבנן כתוכא דבכל הדמים לא יקנה ובמקצת יקנה, וא"כ ה"נ גבי חליפין כיון דבלא שוה קנה עכ"פ א"כ ק"ו בחליפין דשוה דוודאי קונה מק"ו וזה שכתבו התוס' ואפי' כשאינו שוה כחפץ שכנגדו קנה כלומר כיון דאפי' אם אינו שוה קנה א"כ בשוה כמו החפץ וודאי דקנה וכיון דהוי ק"ו דבחליפין דשוה דקנה א"כ הוי כמו שהיה מבואר בפסוק דחליפין דשוה קנה מק"ו וא"ש מ"ש אטו חליפין בשופטני עסקינן דבפסוק מבואר חליפין דשוה ג"כ קנה מק"ו, ככ"ל בכוונת התוספי בס"ד, ודו"ק:

י"ב) **ועד"ז** י"ל לרש"י ג"כ דבאמת קאי אחליפין דקרא דאע"ג דקרא מיירי בשאם חליפין דלא שוה מ"מ הא וודאי כ"ל דבכל חליפין אם אינו מחזיר לו החפץ שקנה בו דהא אינו מחוייב להחזיר כדאמרינן במס' נדרים מ"ח ע"ב דסודר אי תפיס ליה מתפס (ואפשר דרש"י ס"ל כן להלכה) וודאי יכול הלוקח לנכות בו מדמי המקח מה שסוה הסודר א"כ ממילא מקפיד המוכר לדעת דמי שוי הסודר ג"כ שאם יחזיק בו שידע כמה יוכל לנכות לו (ועיי' לקמן אות י"ג שהבאתי דעת הסמ"ע דאינו יכול לנכות לו מדמי שוי המקח) ועוד דהא עיקר קנין סודר הוא כדי לקיים המקח שכבר היה ביניהם כמ"ש בחו"מ ריש סימן קצ"ה דהקנין קאי לקיים המקח או המתנה שכבר היה ביניהם עי"ש, והנה כמו שהלוקח רוצה שע"י הקנין יהי' בטוח שהמוכר לא יוכל לחזור ה"נ מסתמא רוצה המוכר ג"כ שיהי' בטוח ג"כ שהלוקח לא יחזור וא"כ אם לא יהיה שוה כלום או שיהי' דבר שאין מועיל בו הקנין יהיה הלוקח חוזר אח"כ ויאמר לו משו"ה הקניתי לך דבר שאין מועיל בו הקנין כדי שאוכל לחזור וא"כ גם המוכר מקפיד שיהי' דבר כזה שיועיל לקנות בו וא"ש שפיר דכל חליפין מקפיד עליהם כלומר אפי' חליפין דלא שוה כדי שיהי' בטוח שלא יוכל לחזור, ויש להטעים כן בדברי רש"י בד"ה בשופטני שכתב וז"ל דלא קפדי לדעת שיהי' שוה קלא דמים שיתיב בעיניו לתת לו את שלו כנגדו עכ"ל, כוונת רש"י במ"ש שוה קלא דמים שייטיב בעיניו כלומר שיהי' עכ"פ דבר כזה שיוכל לקנות על ידו וא"כ אי הוי"א דכל שמקפיד הו"ל בתורת דמים היה לנו לומר בכל חליפין שיהי' בתורת דמים ולא יקנה כמו בכל קנין מעות שהפקיעו חז"ל, אלא וודאי צ"ל דאמרינן דכיון דלא שייך החשש שמא יאמר נשרפו חיטך (כמש"ל באות י' בשם הפנ"י) לא היה בכלל התקנה ולא הפקיעו חכמים הקנין וא"כ שה"ד בחליפין דשוה כיון דעכ"פ לא שייך חשש שמא יאמר נשרפו חיטך לא היה בכלל התקנה ולא הפקיעו חז"ל הקנין ומהני כל חליפין בין שוה בין לא שוה, ככ"ל ברור בכוונת רש"י ותוסי בזה בס"ד עפ"י סברת הפנ"י דבחליפין בשום אופן לא שייך חשש שמא יאמר נשרפו חיטך, ודו"ק היטב:

י"ג) **אמנם** מ"ש לעיל דרש"י ס"ל דהלוקח יוכל לנכות לו שוי הכלי שהקנה לו מדמי המקח ראיתי בסמ"ע שהביא בשם הרי יהונתן לפרש מה דאמר בגמרא אליבא דרב דס"ל בכליו של קונה דניחא ליה לקונה דלהוי מקנה קונה ובאמת יל"ד למה הוצרך להשמיענו דניחא ליה לקונה הא וודאי פשיטא דכל לוקח ניחא ליה שהמוכר יקנה הדבר שנותן לו תמורת החפץ שקנה ומשו"ה פירש בסמ"ע

שם דניחא ליה שהמוכר יקנה זה הכלי יתר על שאר הדמים שפסק לו כי היכא דלגמר ולקני ליה עיי"ש, מוכח להדיא דאינו מנכה לו כלל דמי הכלי וא"כ צ"ל דמ"ש רש"י דחליפין דקרא נמי מקפיד עליה דקאי או על חליפין שוה בשוה דקרא בהכי ג"כ מיירי, ועיי' ברש"י ד"ה זו חליפין או כמ"ש לעיל שעכ"פ מקפיד שיהי' דבר שיוכל לקנות בו שיהי' בעוה ג"כ שהלוקח לא יוכל לחזור, ועיי' בחי' הרי"מ לחו"מ סימ' קל"ה ס"ק ב' דאינו מנכה לו שוי הסודר או הכלי מדמי המקח:

י"ד) **בגמרא** ולוי אמר בכליו של מקנה ופריך א"כ קא קני ארעא אגב גלימא ואנן אפכא תנן וכו' אמר לו אי הוי לוי הכא הוי מפיק פולסא דנורא מי סברת גלימא מקנה לו בההוא הנאה דקא מקבל מיניה גמר ואקני ליה, והנה יל"ד כאן כמה דקדוקים (א') מאי קאמר מי סברת גלימא מקנה לו הא באמת הקנה לו גלימא רק דאנן אמרינן שיש לו הנאה מזה שמקבל ממנו מתנה וא"כ היה לו לומר רק בההוא הנאה וכו' (ב') למה היה מפיק לנגדו פולסי דנורא דהיינו שמתא ולמה מגיע לו שמתא ח"ו (ג') מ"ש רש"י ד"ה מי סברת ומאי מסירתו הנאה קבלתו ממנו מתנת הכלי שחשבו לקבל ממנו מתנה נח לו כאילו נותן לו מתנה רבה, ומאי בעי רש"י בזה שמפרש דהוי מתנה רבה הא לענין חליפין סגיא אפי' מתנה מועטת דהא קונין בכלי אע"ג שאין בו פו"פ, (ד') מ"ש רש"י וגמר נותן ומקנה לו הקרקע דמזה משמע דקאי דווקא אנותן הא גם במוכר שייך לומר כן וצ"ל דרש"י לא רצה להאריך לומר מוכר ונותן ונקט רק חדא דהיינו נותן ולא אמר נותן ומוכר דהיה לו לומר גמר המקנה והיה משמע בין מוכר בין נותן ולמה נקט דווקא נותן (ה') קשה קושיית הראשונים (עיי' בשטמ"ק וכן בר"ן למסכ' קידושין ז' ע"א) דכאן משמע דהוי הנאה אפי' בכל אדם ולענין קידושין שתוכל להתקדש בההוא הנאה דקא מקבל מיניה משמע דלא מהני רק באדם חשוב:

ולישב כל זה נ"ל עפי' מ"ש דאם הלוקח מקנה לו כלי אינו מנכה לו דמי הכלי מדמי המקח דודאי ניחא לו ליתן הכלי יתר על דמי המקח שיתקיים המקח כמ"ש בשטמ"ק בשם הר"י וא"כ במוכר א"צ ליתן שום טעם ע"ז בכליו של מקנה דכמו אי אמרינן בכליו של קונה אמרינן דניחא ליה לקונה שהמקנה יקנה הכלי יתר על דמי המקח כדי שיתקיים המקח ה"נ אמרינן למ"ד בכליו של מקנה דניחא ליה להקנות כלי ללוקח כדי שיתקיים המקח דהא מסתמא רוצה למכור רק בנותן מתנה הו"א אולי לא ניחא ליה שיצטרך ליתן לו עוד כלי נוסף על המתנה משו"ה היה ס"ד דמהני בתורת אגב והנה אי ס"ל דאגב הוי רק קנין דרבנן (וכבר האריכנו בזה בחידושינו לסוגי' דאגב בס"ד) א"כ היה צ"ל דחליפין דקרא הוי ג"כ רק מדרבנן אע"ג דכתיב בדברי קבלה והיה צ"ל דדברי קבלה לאו כד"ת (ועיי' מס' ב"ק ב' ע"ב ד"ת מדברי קבלה לא ילפינן) וא"כ הוי זלזול לדברי קבלה ומשו"ה אמר לו דהיה מפיק לנגדו פולסא דנורא דהיינו שהיה מנדה אותו על שרוצה לזלזל בדברי קבלה דלא חשיב כדברי תורה ואמר לו דלא בתורת אגב הקנה לו דהנה אי אמרינן דמקנה לו בתורת אגב דהיינו דהוי הנאת הקונה א"כ פשיטא דכל הנאת המקבל אינו שוה יותר רק כמו ששוה הדבר הניתן לו משא"כ אי ס"ל דהוי הנאת הנותן משום שמקבל ממנו אותה הנאה יוכל להיות שוה יותר הרבה מדבר הניתן, וא"ש הלשון מי סברת גלימא מקנה ליה, כלומר דחשבינן נתינת הכלי להנאת המקבל דאז וודאי אינו שוה יותר רק שוי הדבר הניתן והיינו אי הוי אמרינן דבתורת אגב הקנה לו דאינו כן רק בההוא הנאה דקא מקבל מיניה וכו' והוי זה הנאת הנותן וא"כ היכא דהוי הנאת הנותן יוכל להיות אותו הנאת הניתן מה שנהנה ע"י שמקבל ממנו שוה יותר הרבה מגוף הדבר הנקנה, וא"ש שמדייק רש"י ז"ל מלשון דאמר מי סברת גלימא מקנה ליה דאי ס"ל דהוי הנאת הנותן דהוי שוה הרבה יותר וא"כ א"ש מה שכתב רש"י כאילו נותן לו זה הקונה מתנה רבה כלומר דאם הוי הנאת הנותן אז שוה יותר מגוף הכלי והוי כאילו נותן לו מתנה רבה כלומר הרבה יותר משוי גוף הדבר הנותן, אמנם כל זה צריך רק בנותן מתנה דמוכרחין לומר דהוי כאילו קבל ממנו ע"י ההוא הנאה משא"כ במכר א"צ לכל זה דכמו למ"ד בכליו של קונה אמרינן שרוצה לוותר שוי הכלי יתר על דמי המקח שיתקיים המקח (כמ"ש השטמ"ק) ה"נ למ"ד בכליו של מקנה ג"כ ניחא לו למוכר שיוותר שוי הכלי כדי לקיים המקח ולא צריך כלל לומר בההוא הנאה דקא מקבל מיניה, ומשו"ה פרש"י שפיר דזהו קאי רק אנותן דבנותן מתנה וודאי צ"ל בההוא הנאה דמקבל מיניה משא"כ במכר וודאי י"ל בפשיטות דמקנה לו הכלי ברוצה לקיים המקח דזהו שייך במוכר כמו בלוקח, ודוק היטב כי מיושב הכל בס"ד:

ט"ו) **ומעתה** לא פש גבן רק לתרץ עוד מ"ט באשה בעינן דווקא שיהי' אדם חשוב דנימא בההוא הנאה דמקבל מינה וכאן במכר מהני בכל אדם, ונראה לחלק דגבי אשה בקידושי כסף אם היא רוצה למחול לו הכסף ושתתקדש לו בכדי, דלא מהני ובעינן שו"פ מגזה"כ א"כ לא מהני שתתקדש בההוא הנאה דמקבל מינה רק היכא שהוא שוה כה"ג לכל העולם דהיינו באדם חשוב דווקא דזהו שוה לכל העולם משא"כ באינו אדם חשוב דלא שוה רק לדידה לא מהני משא"כ בשאר קנין כיון דיש רשות לכל אדם ליתן את שלו בחנם ולוותר על שלו א"כ כל רשות רק לדידיה ג"כ מהני ומשו"ה כיון שנתרצה ליתן מתנה ממילא מסתמא שוה לו מה שמקבל ממנו א"כ אין חילוק בין אדם חשוב לכל אדם כיון דלדידיה ניחא ליה עכ"פ, ואפשר דמה"ט רש"י מפרש דמיירי בנותן כיון דאמרינן בההוא הנאה דמקבל מיניה וכו' וע"כ דאמרינן דלדידיה שוה כיון שנתרצה ליתן לו מתנה וע"כ דמיירי בנותן, ובמכר כבר כתבנו דבלא"ה מהני בכליו של מקנה כמו בכליו של קונה למאן דס"ל הכי דוודאי ניחא ליה כדי שיתקיים המקח דמסתמא רוצה למכור ולא צריך לומר במכר משום ההוא הנאה דמקבל מיניה רק בנותן ומשו"ה שפיר פרש"י דמיירי בנותן ומתורץ הכל בס"ד, ועיי' בר"ן מס' קדושין ז' ע"א שתירץ דמשו"ה בחליפין מהני אפי' באדם שאינו חשוב דבאינו חשוב לא שוה פרוטה ההיא הנאה ורק בחליפין דקונין אפי' בכלי שאינו שו"פ משו"ה מהני אפילו באדם שאינו חשוב, אמנם בקידוש' דבעינן שו"פ דווקא לא סגיא באדם שאינו חשוב עיי"ש בר"ן, אמנם בדברי רש"י צ"ל הכי שהרי כתב בפירוש דהנאת קבלתו כאילו נותן לו מתנה רבה הרי דלא ס"ל לרש"י כסברת הר"ן לחלק דלא שו"פ באדם שאינו חשוב משו"ה צריך לרש"י לחלק כמ"ש דס"ל דבקידושין לא סגיא רק מה שהוא שוה לכל, ועיין במקנה בקו"א להלכות קידושין סימן כ"ז סעיף ז' שם הביא דעת הרא"ש דסתם אדם הוי אדם חשוב וא"כ לא קשה כל כך דהכא במס' ב"מ באמת מיירי בסתם אדם וממילא הוי אדם חשוב ואע"ג דבמסכת' קידושין נקט בפירוש אדם חשוב מ"מ לא בא לאפוקי רק מי שוודאי אינו חשוב וא"כ הכא במס' ב"מ ג"כ מיירי באדם חשוב כלומר בסתם אדם, ועיי"ש במקנה שהוא פלוגתת הרא"ש והרשב"א אי סתם אדם הוי בכלל אדם חשוב, ואין להאריך בזה, ודוק, (ועיי' לקמן אות ל"ז):

חלק שני

נבאר סוגיית הגמרא בס"ד.

ט"ז) **בגמ'** אמר רב ולוי חד אמר מטבע נעשה חליפין וחד אמר אין מטבע נעשה חליפי' הנה אי הו"א דהא דאין מטבע נעשה חליפין היינו משום דכמו דחכמים הפקיעו קנין המעות היכא שמשלם לו עבור החפץ ה"נ הפקיעו אפי' נתן לו שהמטבע רק בתורת קנין ולא לתשלומין ג"כ הפקיעו, א"כ מנ"ל לר"פ דהטעם דמ"ד אין מטבע נעשה חליפין משום דדעתיה אצורתא? ויש לתרץ בזה דעד כאן נוכל לומר דחליפין במטבע אפי' רק בתורת קנין ג"כ הוי בכלל קנין מעות ומשו"ה הפקיעו חכמים, היינו רק אי ס"ל דבכליו של קונה הוי שפיר כמו מעות שהלוקח נותן המעות, משא"כ אי ס"ל דבכליו של מקנה לא הוי דומיא דמעות כלל (ועיי' מ"ש לעיל אות ח'), והנה ר"פ הוכיח שפיר דאי כיונא דמ"ד אין מטבע נעשה חליפין הוא משום דהוי דומיא דמעות א"כ ללוי דס"ל דבכליו של מקנה ע"כ צ"ל דס"ל מטבע נעשה חליפין וא"כ למה אמר חד אמר וחד אמר דלא מסייעי מי ס"ל נעשה חליפין ומי ס"ל אין נעשה חליפין הא יכול להוכיח דע"כ לוי ס"ל דנעשה חליפין כיון דחליפיה לא דמי כלל לקנין מעות וע"כ דאפי' אי לא דמי לקנין מעות יש לנו טעם אחר דאין נעשה חליפין משום דצורתא עבידא דבטלה, ועוד יש לומר מטעם אחר דחליפין לא דמי כלל לקנין מעות לומר דגם במטבע הפקיעו קנין חליפין ג"כ כמו במעות דוודאי אי ס"ל שא"ל להחזיר כלי הנקנה לו שפיר דומה למעות משא"כ לפי מאי דקיימ"ל כר"כ במס' נדרים מ"ח דחייב להחזיר לו הסודר א"כ לא דמי חליפין כלל לקנין מעות, ועיי' בש"ע חו"מ סימן קל"ה ברמ"א שם שפסק ג"כ דאין המוכר רשאי להחזיק לו הסודר ומחוייב להחזיר, וא"כ אי אפשר דמשו"ה לא מהני מטבע בתורת חליפין משום דהוי כמו קנין מעות כיון דלא דמי כלל שהרי חייב להחזיר לו ואין זה כלל ענין לקנין מעות משו"ה הוצרך לטעמא דצורתא עבידא דבטלה (ועיי' מ"ש לקמן באות י"ט בס"ד):

י"ז) **הפנ"י** האריך דכאן דחליפין שוה בשוה קונה מתורת כסף ג"כ דהא שוה כסף ככסף ואפילו מדרבנן קונה ג"כ דלא שייך שיאמר נשרפו חטיך דאם לא יקנה יאמר לו נשרפה פרתך, ותמה על שיטת ר"ת דס"ל דחליפין שוה בשוה ג"כ מקרא נפקא דהא לא אצטריך קרא (ועיי' מ"ש לעיל באות י') והנה הפנ"י הביא דברי התוספי' לקמן בד"ה ולר"נ דשוה בשוה גם פירי עבדי חליפין לכ"ע ותמה הפנ"י דכיון דקרא דעל הגאולה ועל התמורה אתרוייהו קאי כלומר בין בחליפין דשוה בין בחליפין דלא שוה וכעל דכתיב ג"כ עליהו קאי א"כ איך שייך לומר דלענין על הגאולה דרשינן כעל אין מידי אחריני לא ולענין על התמורה דשוה בשוה לא דרשינן כעל דווקא וכן לענין כליו של מקנה מ"ט גם ללוי אמרינן בחליפין דשוה בשוה מהני גם ללוי בכליו של קונה וכי סכינא חריפא מפסקי קראי משו"ה מסיק הפנ"י דחליפין שוה בשוה וודאי מהני אפילו בפירי לכ"ע אמנם לא כפירש ר"ת מקרא רק מטעם כסף דשוה כסף ככסף רק לר"ל דס"ל דמעות מה"ת אינן קונות צ"ל דחליפין שוה בשוה היינו מטעם קנין סודר, והנה לעיל (באות י') כבר ביארנו מ"ט ר"ל מודה דחליפין קונה אע"ג דבכל קנין ס"ל דבעינן דווקא שיעשה קנין בגוף הנקח עיי"ש, אמנם להציל את האחרי הר"ת ומהשגת הפנ"י איך מפרשינן קרא לר"ת ולומר דהא דבעי כעל הוא דווקא בחליפין שאינם שוה משא"כ שוה בשוה לא בעי כעל כיון דכעל קאי אתרוייהו, וגם מ"ט ללוי ג"כ מודה בשוה בשוה דקניא אפי' בכליו של קונה, נ"ל הנה הא דמקשה מ"ט בשוה בשוה גם ללוי מהני בכליו של קונה נ"ל דלא קשה דכיון דהוי חליפין שוה בשוה, א"כ כל אחד הו"ל מקנה וקונה דהא כל אחד מקנה החפץ לחבירו וקונה חפץ אחר תמורתו וא"כ לא שייך כלל הפלוגתא אי בכליו של קונה או בכליו של מקנה כיון דכל אחד הו"ל מקנה וקונה, וכבר כתב השטמ"ק דרב ולוי כל אחד דרשו מקראי אי כליו של קונה או של מקנה רק כל אחד מסמיך סברתו לקראי אבל עיקר דמילתא גזה"כ בין לרב בין ללוי, עיי"ש בד"ה בההוא הנאה, וא"כ בחליפין דשוה בשוה דכל אחד הו"ל קונה ומקנה לא שייך כלל פלוגתתם דרב ולוי, ולא נשאר לנו רק לבאר דרשא דקרא אליבא דר"ת וגם קושיית הפנ"י דשוה בשוה לא צריך קרא דבלא"ה קונה מטעם כסף כיון דשוה כסף ככסף:

ח"י) **וליישב** זה נעתיק לשון התוספי' ד"ה גאולה וז"ל ומפרש ר"ת גאולה זה מכירה לר' יוחנן בכסף ולר"ל במשיכה תמורה זו חליפי' של שוה בשוה דמהני לכ"ע אפי' בפירי לקיים כל דבר לרבות אינו שוה בשוה למר אפילו במטבע ופרי ולמר דווקא בכלי, ועיי' בחידושי מהר"ם שכתב שהמנהג היה מלפנים כשלא היה להם פנאי להקנות בכסף או במשיכה או להחליף זה בזה שלא היה דבר הנקנה כאן אז היה המנהג להקנות ע"י מנעל אפילו היו הדברים שנקנים בלא בפניהם עיי"ש במהר"ם, והנה דברי המהר"ם אלו יש להעמיק בדברי רש"י בד"ה גאולה שכתב רש"י וז"ל: שמכר לו מכירה גמורה בדמים ולא קבל המעות ובאים לקיים דברי מכירתן ע"י קנין, משמע ג"כ דבאמת כבר היה ביניהם דברים רק שלא עשה קנין מעות (והה"ד משיכה למאן דס"ל משיכה מפורשת מה"ת) ומשו"ה רוצים לקיים הדברים שהיו ביניהם ע"י קנין וזה שכתב רש"י לקיים "דברי" מכירתן ע"י קנין וא"כ גם תמורה זה חליפין ג"כ יש לפרש על זה הדרך דבאמת אם היה כאן בפנינו הדבר שרוצה להחליף באחר א"כ תו א"ל עוד קנין דאפילו אם משך רק האחד כבר נקנה גם השני בכל מקום שהוא, כמ"ש הפנ"י, דשוה כסף ככסף, אמנם היכא שרוצים להחליף ואין כאן דבר הנקנה לפנינו וא"כ לא היה עד עתה רק דבר בעלמא כיון שלא נמשך שום אחד ולקיים אותו הדבר צריכים לעשות קנין וכה"ג גם בחליפין שוה בשוה צריך באמת כעל דווקא למאן דס"ל מטבע ופירי לא עבדי חליפין, וא"כ לא קשה קושיית הפנ"י איך אפשר לומר דכעל לא קאי רק על גאולה ולא על תמורה חליפי' שוה בשוה דזהו אינו דוודאי קאי גם אחליפין שוה בשוה היכא שצריך לעשות קנין דהיינו שהדבר הנקנה לא היה בפניהם, וא"כ יתפרש הקרא היטב גם לשיטת ר"ת על הגאולה זו מכירה ועל התמורה זו חליפין שוה בשוה זה מועיל ומונה הקניינים שמועילים מה"ת, אמנם עד כאן מועילים אלו קניינים רק אם כבר היה איזה קנין דהיינו במכירה מעות או משיכה ובחליפין שוה בשוה שמשך האחד עכ"פ, משא"כ אם לא היה רק דבר והאיך עושין לקיים כל דבר כלומר היכא שאי אפשר בקנין כגון שאין לו מעות או שאין שום דבר מהנקנה כאן לפנינו ואי אפשר למשוך ע"ז אמר לקיים כל דבר שלף איש נעלו ולמ"ד מטבע ופירי אין נעשין חליפין צריך נעל דווקא או כלי אחרת כיוצא בו וא"כ שפיר קאי נעל בין אמכירה בין אחליפין היכא שלא היו יכולים לעשות קנין, וי"ל עוד דהו"א דווקא במכירה בלא דמים לא מהני בדבור בעלמא דעל דמים אין סומך המוכר עצמו דלמא לא יתן לו וכיון שאין המוכר סומך עליו ממילא גם הלוקח לא קנה משא"כ בחליפין שוה בשוה כיון שכל אחד נאמן ומאמין לחבירו שיש לו החפץ שרוצה להחליף שפיר הו"א דמהני בדבור גרידא, (ועיי' שו"ת קול אריה סי' כ"ג הביא להקשות בשם הריטב"א

הריטב״א אמאי לא נקנה כל דבר בדבור בעלמא, ותירץ דבדבור בעלמא לא סמכה דעתיה עיי״ש בד״ה ואכי אומר, ודוק) ועיי׳ במס׳ ב״מ דף מ״ט ע״א דדברים יש בהם משום מחוסרי אמנה עכ״פ (והכי קיימ״ל בש״ע חו״מ סי׳ ר״ד סעיף ז׳) וא״כ הו״א דחליפין שוה בשוה יהי׳ קיים המקח בדברים בעלמא דכאן וודאי סמכה דעתיהו טפי כיון דכל אחד וודאי יש בידו החפץ שרוצה להחליף קמ״ל קרא דאפילו חליפין שוה בשוה כשהיה ביניהם רק דבר ורוצים לקיים הדבר אינו נגמר המקח רק ע״י קניין דהיינו שלף איש נעלו, וא״כ לק״מ על ר״ת דוודאי חליפין שוה בשוה כשכבר נעשה אז״ל קניין דהיינו שאחד כבר משך אז נגמר הקניין במשיכת אחד מהם בין לר״י בין לר״ל ומהכי אפי׳ בפירי ובכל דבר, אמנם אם בחליפין אלו לא היה שום קניין רק רוצה לקיים כל דבר כלומר שלא היה רק דבור אז בעינן שלף איש נעלו, וא״כ ל״ק קושיית הפנ״י כלל על ר״ת דבאמת הכי היכי שמשך האחד בחליפין שוה בשוה אז נקנה באמת בלא קניין מטעם שיה כסף ככסף וגם לר״ל מהני כה״ג כמ״ש לעיל (באות י׳) דהיכא שצריך ליקח חפץ תמורהו ולא מעות אז סמכה דעת הלוקח טפי והיכא שלא משך עוד ורוצים לקיים הדבר ע״י קניין באמת צריך נעל בין במכירה בין בחליפין:

ואעתיק לשון ר״ת בספר הישר במס׳ ב״מ באות הפ״ו וז״ל: כל היכא דאמרינן אין מטבע נעשה חליפין ופירי כמי לא עבדי חליפין לאו חליפין גמורין נינהו (כלומר שמחליף חפץ אחד בחבירו) אלא בעינן סודר ובתורת קניין סודר דאי חליפין ממש נינהו אפילו מטבע ופירי קונין בחליפי׳ דהא תנן כל המטלטלין קונים זה את זה דהיינו מטבע ופירי עכ״ל, הרי להדיא שחליפין כעין קניין סודר לא מהני במטבע ופירי וחליפין ממש מהני אפילו בפירי ובחליפי׳ ממש לא בעינן שום קניין רק משיכה האחד זה עצמו הוא הקניין ולא צריך שום קניין אחר, אולם מה שיש לעיין בדברי ר״ת אלו דמשמע מלשונו דשוה בשוה גם מטבע נקנה בחליפין כלומר במשיכה האחד, [ועיי׳ בשט״ק שהביא ג״כ בשם ר״ת דשוה בשוה גם מטבע נעשה חליפי׳, ועיי׳ בספר אור חדש במס׳ קידושין כ״ח ע״א במשנה שם] ותוספ׳ בד״ה ולר״כ הוכיחו מכמה מקוומות דמטבע למ״ד אין נעשה חליפין גם שוה בשוה לא מהני עיי״ש, ומזה כדבר עוד בס״ד (ועיי׳ לקמן אות כ׳), עכ״פ זכינו לפרש שיטת הר״ת שלא יקשה עליו קושיית הפנ״י וכל דבריו מזוקקים שבעתים בלישנא דקרא ושפתי קדשו ברור מללו, ודוק היטב, וי״ל עוד דמ״ש הר״ת תמורה זו חליפין של שוה בשוה דמהכי ככ״ע דמ״ש לכ״ע היינו בין לר״י ובין לר״ל דאע״ג דלר״ל מעות אין קונות מ״מ בחליפין קונה כמ״ש לעיל (באות י׳) ודו״ק:

יט) **הרי״ף** הביא דעת רב האי גאון דזהב הוי פירי לכל מילי אפילו לגבי מטלטלי׳ והרי״ף חולק עליו דזהב לא מקרי פירי רק לגבי כספא אבל לענין שאר דברים זהב כמי טבעא הוי, והקשה המלחמות על ר״ה גאון דאי כיעא זהב הוי פירי לכל מילי א״כ מאי פריך הגמרא למ״ד אין מטבע נעשה חליפין ומזהב קונה את הכסף הא משם לא שמעינן דנעשה חליפין כיון דזהב פירי הוי ולא שמעינן רק דמטבע נקנה בחליפין כיון דכסף נקנה ע״י זהב, עיי׳ במלחמות שהאריך קצת בקושיא זאת, ונ״ל ליישב דעד כאן יש לחלק בין נעשה לנקנה דאע״ג דאינו נעשה חליפין מ״מ נקנה היינו רק אי הו״א דטעמא דאינו נעשה חליפי׳ משום דמטבע הוי כמי בכלל מעות וכמו דהפקיעו חכז״ל קניין מעות ע״י מטבע בחליפין שפיר י״ל דמ״מ שפיר נקנה משא״כ אי ס״ל דהטעם דאין נעשה חליפין משום דצורתא עבידא דבטלה ולא סמכה דעתיה א״כ כמו דאינו נעשה חליפי׳ הה״ד דאינו נקנה (ועיי׳ מ״ש לעיל באות ז׳ ואות י׳ בס״ד) וא״כ א״ש דבאמת תיכף לא רצה הגמרא להקשות על מ״ד אין נעשה חליפין מהזהב קונה את הכסף דשפיר יאי מצי לתרץ לו דזהב הוי פירי ולא שמעינן מינה רק דנקנה מדכסף נקנה ע״י זהב ואע״ג דס״ל דאין נעשה חליפין מ״מ נקנה (כמ״ש לעיל באות ז׳) אמנם לבתר דאמר ר״פ הטעם משום דצורתא עבידא דבטלה וא״כ ע״כ כמו דאין נעשה חליפין הה״ד דאינו נקנה ופריך שפיר מהזהב קונה את הכסף דשמעינן מינה דנקנה עכ״פ וא״ש, (ואחר ראותי שאח״כ ראיתי בשו״ת בית אפרים לחו״מ סימ׳ ס״ע שכתב ג״כ כדברים האלה עיי״ש שהאריך וברוך שכוונתי קלת לדעתו הגדולה, ועיי׳ בריטב״א שכתב בפירוש דגמי הקשה מהזהב קונה הכסף דחזינן דכסף נקנה עיי״ש) ודויק:

כ׳) **והנה** לשיטת הר״ת דחליפין שוה בשוה מהני גם במטבע שהבאתי לעיל באות ח״י ל״ל הא דפריך בגמרא מהזהב קונה את הכסף דלמא התם איירי שוה בשוה וכ״ע מודי דמטבע נעשה חליפין כתב השטמ״ק דהא דשוה בשוה נעשה חליפין היינו רק במטבע כיוצא בו משא״כ זהב בכסף לא מהני אי לאו דמטבע נעשה חליפין בכל מקום, עיי׳ בשטמ״ק ד״ה כילד החליף בשר שור יכן ל״ל ע״כ לחלק דזהב בכסף לא נעשה חליפין אפילו שוה בשוה שהרי הגמרא מייתי ברייתא דנמכר לו כ״ה דינרים של כסף בדינר של זהב דהוי שוה בשוה ומ״מ לא קנה, עיי׳ במהר״ם שיף ובהורה חיים שהוכיחו מכאן דאפילו שוה בשוה אינו נעשה חליפין:

כא) **השטמ״ק** הקשה בהא דקאמר הגמ׳ דלית ליה סודר למ״ד פירי עבדי חליפין נקנו ליה במתנה חד פירי ולקני ליה המעות בההוא פירי ולמ״ד בכליו של מקנה יקנה לו המעות בפירות, ותירץ דאתא כמאן דס״ל מעשר שני ממון גבוה היא ולא מצי קני ביה, וראיתי בספר מעיני חכמה בקוגי׳ זו שהקשה דאי הוי ממון גבוה איך מצי יהיב במתנה ובמשנה איתא בפירוש שאמר לו הרי פירות הללו נתונים לך במתנה (עיי״ש באות י״א) אמנם אחר העיון נ״ל דשפיר כתב השטמ״ק כיון דממון גבוה היא לא מצי קני ביה והא דיכול ליתנו במתנה, קושיא זו הקשה השטמ״ק בעצמו שם בד״ה הרי פירות הללו, ותירץ דמיירי שנתן בעיבליהו וכמ״ד מתנות שלא הורמו כמי שלא הורמו דמיין ושפיר מצי יהיב ליה (עי׳ תוספ׳ יו״ט פרק ד׳ מסכת מע״ש משנה ג׳ בד״ה ובין שנתן לו במתנה) וא״כ א״ש דשפיר מצי יהיב ליה ומ״מ לא מצי קני ביה כיון דמעורב בכל אחד מהם ממון גבוה ג״כ הו״ל כמו חלי רמון ומלי אגוז דגם לרב ששת לא מצי קני ביה, ועיי׳ בישועות יעקב לחו״מ סימן ר״ג שהקשה לשיטת הפוסקים שהביא הרמ״א שם בסוף הסימן דאם הקנה לו דבר הנקנה עם דבר שאינו נקנה מתוך שהקנה האחד קנה גם השני א״כ יוכל להקנות לו ע״י הפירות המעות ג״כ ויוכל לפדות במעות, ועיין עוד שם שחקר לשיטת הרמב״ן דגם מתנה אינו נקנה מה״ת במשיכה רק בחצר או באגב, והנה כאן לא היה יכול להקנות לו בחצר כיון דאין לו קרקע וא״כ במאי קנה הפירות ע״כ רק במשיכה ואי קניין דרבנן לא מהני לפדות מעשר שני (ועיי׳ תוספ׳ מסכת ב״ק ק״ד ע״ב ד״ה אגב אסיפא ודו״ק) וא״כ האיך מהני לפדות מעשר שני, ובאמת בלא״ה קשה מאי פריך הגמרא ולקני ליה אגב קרקע אי קניין דרבנן לא מהני לדאורייתא ואגב לא הוי רק מדרבנן, ונחי׳ בסוגי׳ דאגב האריכתי בזה בס״ד וכאן ארשום בקיצור, הגמרא ידע ג״כ דלא איירי בגברא שהוא עורש לגמרי והא דמשני דלית ליה סודר היינו שחייב לאחרים ושעבד כל מטלטלו שלו אגב קרקע וגם הסודר בכלל, והנה יש פוסקים דרב פפא ס״ל שעבודא לאו דאורייתא ואי כיתא דדרבנן לא מהני לדאורי׳

לדאורית' א"כ אכתי יוכל לקנות בו שיוכל לפדות מע"ש מה"ת ול"ל דס"ל דדרבנן מהני לדאוריתא ומשו"ה אין יכול לקנות בו ע"י הך סודר שמשעובד לאחרים ופריך שפיר דא"כ נקני ליה אגב קרקע דאע"ג דאגב הוי רק דרבנן מ"מ לדידך ס"ל דרבנן מהני לדאוריתא ושפיר אזיל הקושיא רק אליבא דר"פ, ודו"ק :

אמנם כעת ראיתי שיש להעיר עוד דהנה לכאורה לרב פפא דס"ל במס' שבועות ל"א ע"א רק לאפיקי מלך אבל משחק בקוביא כיון דאינו פסול רק מדרבנן חייב בקרבן שבועות העדות א"כ מוכח דס"ל דדרבנן לא מהני לדאוריתא. (ולפי"ז צ"ל בטעם דמה דמשני אליבא דר"פ דלית ליה סודר אי איירי שמשעבד מטלטלי אגב מקרקע דס"ל שעבודא דאוריתא דיש בזה שיטות אליבא דר"פ אי ס"ל שעבודא דאוריתא, עי' בס' מלא הרועים ערך ש"ד אות ג', ודוק) וא"כ מאי פריך הגמרא ולקני ליה אגב קרקע אי אגב הוי רק קנין דרבנן, וי"ל דבאמת משו"ה ס"ל לרש"י דקושיית הגמרא ונקני אגב קרקע דלא קאי לר"פ ומ"ט לא ניחא לרש"י כמ"ש התוספ' דהקושיא קאי לר"פ, ולפמ"ש א"ש דרש"י ס"ל ג"כ דקנין אגב לא הוי רק מדרבנן וכיון דר"פ ס"ל במס' שבועות דדרבנן לא מהני לדאוריתא משו"ה א"א לומר דהקושיא קאי לר"פ, ודו"ק :

כ"ג) **בתוספ'** ד"ה אלא ש"מ כתבו דהה"ד דקשיא מכאן למ"ד דמטבע כ"א דכיון דמוכח דאינו נקנה כ"ש דאינו נעשה בחליפי', אמנם בשטמ"ק כתב דגבי מטבע אפשר לומר דאע"ג דאינו נקנה בחליפין היינו משום דהוי דבר שאין בו ממש דצורה עבידא דבטלה ולא נקנה בחליפין מ"מ נעשה חליפין כיון דהוי כלי ראוי לקנות בו עיי"ש, ובספר מעיני חכמה כתב לתרץ דיש לומר דמ"מ נעשה חליפין לקנות בו דלענין לקנות בו לא גרע ממעות אבל לענין נקנה שפיר ס"ל דאינו נקנה ול"ל דהחילוק בין מטבע ופירות דפירי כיון שאינו בכלל מעות אמרינן דאינו חשוב לקנות בו אבל מ"מ נקנה דלענין נקנה א"ל חשיבות דכל דבר נקנה, אמנם מטבע כיון שהקונה דעתו אצורתא וזה הוי כאינו בעין דהא עבידא דבטלה משו"ה אינו נקנה, משא"כ לענין לקנות בו כיון שהוא רק לשעה דהא הדרא קדרא למריה אין זה חסרון מה דעבידא דבטלה משו"ה שפיר קונים בו, אמנם התוס' שכתבו דכיון דאינו נקנה כ"ש דאינו נעשה לא כתבו להך סברא וס"ל דכיון דאינו נקנה כ"ש דאינו נעשה או אפשר שהתוספי' הוכיחו מלשון נעשה ולא קאמר אינו עושה חליפין, ועיין בפנ"י שעמד ג"כ בזה, משו"ה ס"ל לתוספ' דלגבי אורחא קמ"ל דהה"ד דאינו נקנה דמשו"ה נקט לשון נעשה משו"ה שפיר כתבו התוס' דהה"ד דקשיא למ"ד אינו נעשה חליפין דמזה הלשון משמע דאינו קונה וגם אינו נקנה ודו"ק,— אמנם מלשון רש"י נ"ל דס"ל כהשטמ"ק דגבי מטבע י"ל. אע"ג דאינו נקנה בחליפין מ"מ נעשה חליפין (וי"ל דזהו תליא באמת אי כל קנין סודר הוא רק ע"מ להקנות ולהחזיר הסודר תיכף א"כ לא שכיח שיתבטל תיכף הצורה וא"כ י"ל דנעשה חליפין אע"ג דאינו נקנה דלענין לקנות כיון שיתבטל הצורה לא סמכה דעתו, ועיין בסמ"ע חו"מ סימן ר"ג ס"ק ז', ודוק) דהנה רש"י בד"ה וכן אמר עולא הא' וכן לעיל קאי אפלוגתא דרב ולוי ומה בעי רש"י בזה אלא וודאי כוונת רש"י דלא תימא דקאי אהא דמסקינן דאין נקנה בחליפין דמכ"ש דאינו נעשה דזהו אינו די"ל דאע"ג דאינו נקנה מ"מ נעשה משו"ה קאמר רש"י דקאי אפלוגתא דרב ולוי דאמר להדיא אין נעשה וכן ברש"י ד"ה ואי אמרת כתב וז"ל אלא לאו ש"מ מטבע נעשה חליפין ונקנה בחליפין דהא תרויהו נינהו של בעה"ב ושל שלחנו ולכאורה למה לו כל האריכות זה הא סגיא ליה אם יוכיח דנעשה מכ"ש דנקנה לסברת התוספ' ד"ה אלא ש"מ דאם אינו נקנה מכ"ש דאינו נעשה א"כ ה"נ מכיון שהוכיח דנעשה נדע דמכ"ש דנקנה אלא וודאי דגם רש"י ס"ל די"ל במטבע אע"ג דאינו נקנה מ"מ נעשה וה"ה"ד אפכא דאע"ג דנעשה מ"מ אינו נקנה משו"ה הוצרך להאריך דהכא שמעינן תרויהו דנעשה וגם נקנה ודוק :

כ"ג) **נ"ל** למאן דס"ל בכליו של מקנה ופרש"י בד"ה מי סברת דכאן הוי כאילו המקנה קבל מתנה רבה (ועיי' מ"ש לעיל באות י"ד) דהיינו דווקא אם נותן לו באמת מתנה להקונה שיקנה לו איזה דבר משא"כ אם עיקר כוונת המקנה לטובת עצמו ולא לטובת הקונה כלל א"כ לא מקרי כה"ג הנאה מה שמקבל ממנו דאע"ג דמ"מ נהנה הנותן מ"מ כיון דבחליפין הוי גזה"כ שיהיי של מקנה ובההוא הנאה דמקבל מיניה וכאן אין הקונה מקבל כלום כיון שהוא רק לטובת המקנה לא קנה דבחליפין בעינן דווקא שהקונה יקבל מן המקנה מגזה"כ, וא"כ הא דפריך נקני ליה מעות להך אגב סודר אי ס"ל בכליו של מקנה לא קשה דכאן אם המקנה מקנה לו סודר הוא רק שיוכל לפדות הפירות לטובת הנותן בלא תוספת חומש א"כ לא שייך בההוא הנאה דמקבל מיניה כיון שאינו מקבל שום דבר לטובתו רק לטובת המקנה שיפדה פירות בלא הוספ' חומש וא"כ צריך לומר הא דמוכח בגמרא דאין מטבע נקנה בחליפין הוא רק למ"ד בכליו של קונה משא"כ למ"ד בכליו של מקנה לא קשה שיקנה לו המעות בקנין סודר כיון דלא שייך בההוא הנאה דמקבל מיניה כיון שאינו מקבל כלום להנאת עצמו, ודוק היטב בהך סברא, ואם כנים דברינו אלה יש לתרץ ג' דקדוקי', האחד ! מה טעמא לא קאמר תיובתא דר"פ דמכאן מוכח להדיא דאין נקנה בחליפין ודקדוק זה ראיתי בספר מעיני חכמה (במהדורא תניינא בסוגי' זאת אות ל"ז) שנית, מ"ט לא מקשה למ"ד מטבע נעשה חליפין כמ"ש התוספ' ד"ה אלא ש"מ (ג') מה אשמעינן ואף ר"פ הדר ביה ומה אשמעינן בזה כיון דאיתותב ממשנה הרי מוכרח לחזור בו וכי מעשה אתא לאשמעינן, אמנם להנ"ל א"ש דבאמת אין יכול לומר תיובתא דר"פ דלמא ס"ל בכליו של מקנה וכאן שאין הקונה מקבל שום טובה לא מקני בחליפין דבגזה"כ הוא שחוץ הדבר הנקנה יקבל הקונה עוד איזה טובה ומשו"ה אמר רק ש"מ אין מטבע נקנה בחליפין כלומר אי ס"ל בכליו של קונה וגם לא מצי להקשות למ"ד מטבע נעשה חליפין דדלמא הוא לוי דס"ל בכליו של מקנה ואיהו ס"ל מטבע נעשה חליפין דהא לא מסיימי מאן ס"ל מטבע"ח ולא יוכל להקשות, וגם הוצרך לומר ואף ר"פ הדר ביה דאי הוי ס"ל בכליו של מקנה כלוי לא היה מוכרח לחזור דהא לא מוכח דאין נקנה בחליפין דכה"ג שהכל הוא לטובת המקנה באמת לא מהני ומשו"ה אשמעינן ואף ר"פ הדר ביה כלומר דס"ל ג"כ בכליו של קונה וא"כ ממילא מוכח דאין מטבע נקנה בחליפי' ושפיר הוצרך לחזור בו, ומיושבים כל הדקדוקי' :

כד) **רש"י** ותוספ' פליגי דרש"י ס"ל דשיר ופרה אי ג"כ מקרי פרי ותוספ' בד"ה פירי וכן במס' קידושי' בד"ה הכי קאמר ס"ל דשיר אי הוי שפיר כלי. ועיי' לעיל באות ט' מ"ש לתרץ כמה שנויים ממסכ' קידושין לסוגי' דכאן, וכעת נ"ל עוד ליישב איזה דקדוקים במה שנלע"ד, (א') ברש"י במס' ב"מ בד"ה ה"ק ופירי נמי כתב ואשמעינן אגב אורחא בשיפא דפירי עושים חליפין ומשמע דבאמת לא היה אצטריך לאשמעינן זה רק אגב אורחא, ובמס' קידושי' נקט רש"י ותרתי אתי לאשמעינן

בריש"א מטבע והדר שאר מטלטלין ופירי כמי משמע דבאמת אצטריך לאשמעינן ולא רק אגב אורחא, (ב') במסכ' ב"מ ברש"י בד"ה כילד נקט בריש"א מכר לו שור בכך וכך דמים ונתחייב לו מעות את"ל הלוקח פרה יש לי שאני נותן לך בדמי השור וכו' נתחייב בעל הפרה לתת לו את הפרה ומשמע דלא תיכף בשעת משיכת השור היה על דעת שיתן לו הפרה רק הוא מסך באמת ע"מ שיתן לו מעות רק אח"כ גמר בדעתו שיתן לו הפרה עבור החוב ואמרינן דקנה (והיינו כדמסיק דדמים מחמת מכר קנה בתורת מעות משום דהוי דבר שאינו מלוי ולא גזרו ביה רבנן, ועיי' בס"ע חו"מ סי' קל"ט ס"ג שנקט ג"כ כה"ג שלא תיכף מתחלת משיכת השור היה על דעת שיתן לו פרה תמורת השור) ובד"ה כילד כתב רש"י שם לו השור בדמים ע"מ שיתן לו זה פרה באותן מעות וא"כ משמע שתיכף בשעת משיכת השור הי' כן דעתם שיתן לו פרה והיינו שתיכף נעשה העסק בתורת חליפין ובמס' קידושין נקט רש"י ג"כ רק באופן הראשון שכתב כאן שמכר לו בדמים ואח"כ נתרצה ליתן לו הפרה ומ"ט נקט רש"י במס' ב"מ בתרי גווני דהיינו שלקח בדמים ואח"כ נתרצה ליתן לו הפרה או שתיכף בשעת משיכת השור הי' בתורת חליפין שיתן לו פרה (ושוב עיינתי בספר מעיני חכמה אות כ"ו וראיתי שעמד ג"כ על דברי רש"י אלו) ג') יל"ד דהכא במס' ב"מ אמרינן ע"כ כרב ששת מתרץ לה ובמס' קידושין איתא ע"כ כרב ששת סבר לה (ד') קשה קושיית התוספ' בד"ה פירי נמי לשיטת רש"י דס"ל כר"ל משיכה מפורשת מה"ת וא"כ לא יכול לתרץ יש דמים שהם כחליפין כיון דמעות אינם קונות מה"ת וגם ס"ל כר"כ דפירי לא עבדי חליפין א"כ איך יתרץ המשנה דהא לא מוכל לאוקמא לא כר"כ ולא כרב ששת:

כה) **ותרץ** כל זה כ"ל כך דהנה כבר כתבתי לעיל (באות י') דמשו"ה מהני חליפין לר"ל דכיון שהמוכר לוקח חפץ אחר תמורת החפץ שמכר שפיר סמכה דעת הלוקח, וא"כ י"ל דעד כאן לריכין לתרץ יש דמים שהם כחליפין דווקא משום דסבר לה כר' יוחנן היינו רק אם תחלת המקח היה במעות וא"כ למ"ד מעות אין קונות מה"ת פשיטא דגם בחוב מחמת מכר לא קנה מש"כ אם מפרשינן בחליפין ממש דהיינו שתיכף בשעת משיכת השור היה על דעת שיקח ממנו הפרה דבכה"ג כיון דסמכה דעתו כמ"ש לעיל א"כ אי ס"ל דפירי עבדי חליפי' או אי ס"ל דבע"ח לא מקרי פירי ועבדי חליפין א"ש המשנה דכל הכנסה דמפרשינן כל הכנוס דהיינו מטלטלין ומפרש באיזה מטלטלי' כילד החליף שור בפרה דבע"ח לא מקרי פירי ושפיר קנה, והנה כבר כתבנו לעיל (באות ט') דאפי' לשיטת רש"י דבע"ח ג"כ הוי פירי מ"מ לא הוי ברור דהוי פירי ממש כמו בשר שור והנה אי מטבע נעשה חליפי' פשיטא דשור חי וודאי נעשה חליפין אמנם בשר שור לא הוי פשיטא דאפשר לומר דמטבע חשיב יותר כלי מבשר שור עכ"פ וא"כ א"ש הכל בס"ד דבמס' ב"מ דגרסינן החליף שור בפרה ולא בשר שור והיה קשה לרש"י כיון דמטבע נעשה חליפין מכ"ש שור חי דחשיב יותר וודאי עושה חליפין משו"ה פרש"י דרק אגב אורחא אשמעינן אבל באמת לא היה אצטריך לאשמעינן דפשיטא דשור חי עושה חליפין אם מטבע ג"כ עושה חליפין, אמנם במס' קידושי' דגרסינן בשר שור ובשר שור וודאי לא אשמעינן דעושה חליפין אפי' אי מטבע עושה חליפין דבשר שור גרע ממטבע משו"ה פרש"י שם תרתי אתא לאשמעינן כלומר דאפילו אי מטבע עושה חליפין מ"מ לריך לאשמעינן בשר שור ג"כ — והנה אי לא פשיטא עכ"פ דבע"ח הוי פירי י"ל דר"ל נתרץ למשנה רק בהא כרב ששת כלומר במה דלא אצטרך לומר דיש דמים שהם כחליפין כיון דמעות אינה קונה מה"ת מ"מ א"ל לתרץ כרב ששת לגמרי בהא דפירי ממש ג"כ עבדי חליפין דבזה לא מוכרח ר"ל לסבור כרב ששת רק בהא ס"ל כרב ששת דשור חי עכ"פ עושה חליפין ומוקי' המשנה בשור חי ומשו"ה במסכת ב"מ דלא גרסינן בשר שור רק שור לא אמר ע"כ כרב ששת ס"ל דהא אכתי לא מוכרח לר"ל שיסבור לגמרי כרב ששת דלרב ששת אפילו פירי ממש דהיינו בשר שור עבדי חליפין ולר"ל אינו מוכרח רק דשור חי עכ"פ עושה חליפי' משו"ה אמר רק כרב ששת מתרץ לה אמנם במס' קידושי' דגרסינן בשר שור ומ"מ עושה חליפין ע"כ כרב ששת ס"ל לגמרי דבשר שור וודאי הוי פירי ממש וא"ש החילוק דבמסכת' ב"מ אינו מוכח דס"ל לר"ל לגמרי כר"ש דפירי ממש ג"כ עושה חליפין דהא לא גרסינן בשר שור משו"ה קאמר רק כרב ששת מתרץ לה כלומר ולא כר"כ דבעי כלי ממש והולרך לאוקמא דיש דמים שהם כחליפין וממילא א"ש דבמס' ב"מ כיון דלא גרסינן דר"ל סבר לה כרב ששת רק מתרץ לה כרב ששת וא"כ ר"ל באמת מוקי למשנה בהחליף פרה בשור וכלומר דתיכף בשעת עשיית המקח היה על דעת להחליף דכה"ג לר"ל ג"כ קונה כמ"ש לעיל (באות י') משו"ה נקט רש"י הדין דהחליף שור בפרה בגוונא שתיכף בהחלת עשיית המקח היה על דעת להחליף זה בזה דכה"ג גם לר"ל נקנה במשיכת האחד משו"ה נקט רש"י בגוונא שיועיל לר"ל ג"כ, מש"כ במסכת קידושין דגרסינן בשר שור וא"כ בשר שור אי פירי לא עבדי חליפין וודאי לא מהני דבשר שור וודאי הוי פירי וא"כ ליכא לתרץ המשנה רק שיש דמים שהן כחליפין דהיינו דמי השור לאמן דס"ל כר' יוחנן דלר"כ בחליפין באמת לא מהני אפילו בשור חי דלר"כ בעי כלי דווקא משו"ה לא נקט רש"י בגוונא שתיכף בשעת המקח היה דעתם להחליף דלר"כ באמת גם כה"ג לא מהני דהא בעי כלי דווקא ולר"ל דס"ל לגמרי כרב ששת לגמרי אין כ"מ כלל לענין שור דהא כל פירי עבדי חליפין משו"ה נקט רש"י רק בדמים ממש דהיינו דמים מחמת חוב שעל ידי מכר דקנה לר"כ דס"ל כר"י דמעות קונות אמנם במס' ב"מ כיון דלא גרס ס"ל כרב ששת רק מתרץ לה והיינו ע"כ כמ"ש דלר"ל בשור חי שפיר עושה חליפין כיון דלא הוי פירי ממש משו"ה נקט רש"י באופן שגם לר"ל יועיל בהחליף שור בפרה היכא שתחלת עשיית המקח היה על דעת להחליף דכה"ג גם לר"ל נקנה במשיכת האחד דוודאי סמכה דעתו וא"כ א"ש דרש"י אע"ג דס"ל כר"ל וגם פירי לא עבדי חליפין מ"מ א"ש המשנה בחליפין ממש כור בפרה דכה"ג ס"ל לר"ל אע"ג דפירי ממש לא עבדי חליפין מ"מ שור חי ס"ל לרש"י דלר"ל עבדי חליפין בשיר ממש אע"ג דלא ס"ל לגמרי כרב ששת וא"כ אע"ג דקיי"ל דפירי לא עבדי חליפין מ"מ בשור חי דלא דמי לפירי לגמרי עבדי חליפין ומוקמינן המשנה בשור חי וא"כ לא יקשה לרש"י אי לא ס"ל לגמרי כר"כ דגם שור חי אינו עושה חליפין דבזה ס"ל כר"ל דשור חי עושה חליפין כדמשמע מלשון הגמרא דר"ל ג"כ לא ס"ל לגמרי כרב ששת רק מתרץ לה כרב ששת וא"כ שפיר י"ל ברש"י דס"ל דרק לר"כ דבעי כלי ס"ל דשור חי אינו עושה חליפין מש"כ אי לא בעי כלי ממש גם שור חי עושה חליפין וס"ל לרש"י כר"ל ומתורץ הכל בס"ד (ועיין היטב לעיל באות ט') ודוק:

כ"ו) **ורא** אמנע להעתיק בכאן מה שראיתי להגאון הקדוש זלה"ל בספר דברי חיים למס' ב"מ לייסב קושיית התוספ' דלרש"י שאיך מפרשינן המשנה כיון שזכה זה נתחייב זה בחליפיו דהנה הקצה"ח סימן ר"ג ס"ק ד' הביא דפירי אע"ג דלא עבדי חליפין היינו רק שאינו קונה הפירות מה שהבטיח לו ליתן כנגדן אבל מ"מ בתורת חיוב נתחייב מש"כ במעות דאפי' בתורת חיוב אינו חייב וכתב כלל דמילתא מעות אינו מחייב את הפירות אבל

פירות מחייב את הפירות, והנה א"כ קשה מאי פריך הגמרא לר"כ ממשנה הא במשנה לא קתני רק נתחייב זה בחליפיו אבל לקנות באמת לא מהני בתורת קנין רק בתורת חוב ולי"ל דהקושיא לר"כ קאי בגמרא אי הוי ס"ל בכליו של מקנה ואז צריך לפרש ע"כ מ"ש נתחייב בחליפיו היינו בתורת קנין דלא שייך לומר רק בתורת חוב גרידא אי לא קנה דהא לא קבל מננו כלום ופריך שפיר לר"כ אי ס"ל ג"כ בכליו של מקנה וא"כ וממילא לא קשה לרש"י לפי האמת האיך יפרש המשנה דהא אנן קי"ל"ן בכליו של קונה וא"כ יתפרש שפיר נתחייב זה היינו בתורת חוב אבל בתורת קנין באמת לא קנה כיון דפירי לא עבדי חליפין עי"ש, וכתבתי בחיספי ביאור בס"ד, והנה תוספי מפרשי המשנה ע"כ גם בחליפין שאינו שוה דהא מפרשים במשנה מ"ש כיון שזכה זה בין לרב בין ללוי והנה אי היינו מפרשים המשנה בחליפין דשוה אין חילוק בין רב בין לוי דללוי ג"כ בשוה מודה דבכליו של קונה כמ"ש התוספי בפירוש בד"ה ולר"כ וע"כ דמשנה מפרשינן גם באינו שוה, וכ"ל דמוכח מלשון המשנה דנקט כיון שזכה זה והיינו שהמוכר זכה בהמטבע או בדבר אחר שניתן לשם קנין ואיזה זכות שייך בזה אמנם אי מפרשינן בחליפין שאינו שוה ואז זיכה המוכר בדבר השוה מה שהוא יתר על דמי שוי המוקח כמ"ש בשטמ"ק בשם הר' יהונתן שפיר שייך לשון זכה כלומר שזיכה בהסדר לשם קנין יתר על שוי המקח, וי"ש עוד לפרש לשון כיון שזכה זה לפי האמת דמיירי בחליפין והנה בכל מוכר במעות לא הוי זכות למוכר (ועיי' מס' ברכות ה' ע"א אדם מוכר חפץ לחבירו מוכר עלב) משא"כ בחליפין שלקח תמורתו דבר אחר ולא מעות א"כ המוכר זכה ג"כ וכיון דמשנה לפי האמת לא מיירי במטבע משו"ה נקט כיון שזכה זה כלומר שלקח דבר אחר תמורתו והוי שפיר זכות למוכר:

כ"ז) **ובהא** דאמרינן יש דמים שהם כחליפ' דאם חייב לו מחמת מכר שקנה בלא משיכה משום דהוי דבר שאינו מלוי לא גזרו, וכן פסק הרמב"ם פ"ה הלכות מכירה ה"ה, ובשו"ע חו"מ סימ' קל"ט, ועיי' בשטמ"ק ד"ה ויש דמים שכתב דאם יש לו דמי השור לא מלי להוליאה ול"א דמי לשאר מלוה שניתן להוצאה, ועיי' בקצה"ח סימ' קל"ט שהביא ג"כ דברי השטמ"ק ותמה עליו מכ"ל זה, והנה יש לומר עפ"י דברי התוס' ל"ל סימ' קי"ז שמי שמכר סחורה לאחר ויש בידו אותה סחורה הוא קודם לגבות מזה הסחורה דהוי כאילו עדיין ברשותו א"ש דכאן חזינן ג"כ שאותו השור שמכר לו כאילו הוא ברשותו עדיין (ועיי' בספרי תבואות השדה ח"א בסוגי' דקדשה בגזל אות י"ג מ"ש שם בזה, ודוק), וא"כ מיירי גם כאן שהשור היא עדיין בעין ברשות הלוקח הראשון, וכן כתב בספר נתיבות המשפט סימ' קל"ט ס"ק ב' דמיירי שהחפץ הראשון עדיין בעין (וכן מצאתי בכתבי יד של הגאון מהר"ס ש"ך ז"ל) אמנם בלח"מ שם שכתב בפירוש שם שאפילו אם אין המכר בעולם ג"כ יוכל לקנות בדמי החוב מחמת מכר, והנה למדקדק בלשון הרמב"ם יש לפרש כהנתיבות דמיירי שהמקח עדיין בעין ביד הלוקח משא"כ אם אינו בעין הוי כחוב בעלמא ולא קנה רק למי שפרע (עיין ברמב"ם פ"ז הלכות מכירה ה"ד) דבחוב בעלמא לא קנה רק למי שפרע דהנה כאן פ"ה ה' מכירה נקט הרמב"ם וז"ל: ואמר לו ראובן מכור אותה לי בחמשים זוז שיש לי בידך מדמי המכר עכ"ל, ולכאורה הוא יתור לשון קלת שאמר לו שיש לי בידך ולא אמר בקיצור בחמשים זוז שאתה חייב לי אלא וודאי דהיינו שאומר לו שהרי החמשים זוז יש לי בידך כיון שהמכר עדיין קיים אצלך משו"ה קנה דהוי כאילו השור עדיין אצלו, ועיי' בנוחבר שם שכתב ג"כ כלשון הרמב"ם, ובעיקר הדין דלהרמב"ם מלוה קונה במכר כבר האריכתי בספרי חלק ד' בסוגי' דמקדש במלוה עי"ש, אמנם אחר העיון קלת נכונים דברי הלח"מ דליכא לפרש משום דחשבינן כאילו עדיין בעין והוי כחליפין כמ"ש הנתיבות כיון דר"כ מוקי לה הכי והרי לדעת רש"י אליבא דר"כ הוי שור אי פירי ולא עבדי חליפין וא"כ הדרא קושי' לר"כ האיך קנה וע"כ צ"ל דבאמת קנה מחמת החוב דמלוה חשבינן לה כאילו בעין ואע"ג דמעות בעלמא אינה קונה מ"מ בחוב מחמת מכר דלא שכיח כיון דאיסו' מלוי לא גזרו וא"כ אי ס"ל כשיטת רש"י דשור אי הוי פירי וודאי ליכא לפרש דמשו"ה קנה דהוי כאילו ברשותו עדיין דאדרבא אם היא כאילו עדיין ברשותו הו"ל פירי ולא מקני בחליפין אם לא שנאמר דכיון דהוי שוה בשוה גם בפירי עבדי חליפין אמנם לרש"י אי אפשר לפרש כן ועוד דא"כ א"ל לאוקמא לר"כ בים דמים שהם כחליפין כיון דהוי שוה בשוה וע"כ דרק מהורס דמים מהני אליבא דר"כ ולא בתורת חליפין וא"כ צ"ל כהנתיבות דמיירי שהחפץ עדיין בעין דמסוגי' דגמרא משמע טפי כהלח"מ דמיירי אפי' אינו בעין, ודוק (ועיי' לקמן אות ל"א):

כ"ח) **והנה** הא דמשמע הכא דיכול לקנות אפילו בחוב ובמס' קידושין נ"ז ע"א אמרינן אי ס"ד מלוה להוצאה נתנה במכר במאי קנה וא"כ מוכח דמלוה לא חשיב לקנות על ידה, הנה בספרי ח"ד בסוגי' דמקדש במלוה העליתי דדווקא למאן דס"ל שעובדא לאו דאורייתא אמרינן דאין יכול לקנות ע"י מלוה דהוי כאילו לא נתן כלום משא"כ אי ס"ל שעובדא דאורייתא שפיר יכול לקנות ע"י חוב (שוב ראיתי בספר מעיני חכמה מהדו"א שכתב ג"כ הכי, עי"ש אות נ"ז) וראיתי בספר מרכבת המשנה שכתב פ"ז הלכו' מכירה הל' ד' דהא דאמרינן במס' קידושין דאי מלוה להוצאה נתנה לא מהני גם במכר היינו רק לפי מה דהוי ס"ל בס"ד דגם במלוה דאחרים אינה מקודשת וא"כ הטעם משום דבעינן שיהי' דבר מבורר משו"ה אמרינן דחוב לא הוי דבר מבורר משא"כ במסקנא דגם באשה אמרינן במלוה דאחרים מקודשת ול"ל דהא דבמלוה דידה אינה מקודשת היא משום דלא חשיב הנאה מה שלא יתבע ממנה החוב ובקידושין בעינן הנאה שיש בה נתינה ומניעת התביעה לא חשוב נתינה, וא"כ י"ל דדווקא גבי קידושין בעינן הנאה שיש בה נתינה דווקא דהא גבי קידושין לא מהני בע"מ להחזיר משא"כ בענין מכר דמהני בחליפין אפי' בהקנה לו ע"מ להחזיר כמ"ש הרמב"ם פ"ה הלכות מכירה הלכה ז' א"כ לא בעינן נתינה שיש בה הנאה דווקא ומשו"ה קנה ע"י מלוה ג"כ דהיינו בקנס מלוה הוי כמעות וקנה למי שפרע ובמלוה ע"י חוב שע"י מכר כיון דלא שכיח מהני אפילו לקנות ממש (עי"ש במרכבת המשנה):

כ"ט) **והנה** י"ל עוד טעם אחד בהא דיש דמים שהם כחליפין דקנה דהנה אי ס"ל בכל קנין מעות שהפקיעו חכמים דהמוכי' לא קנה המעות ומ"מ לא חיישו שיאמר נשרפו מעותיך דכספים אין להם שמירה אלא בקרקע, והנה לפי"ז י"ל דחכמים לא רצו להפקיע קנין מעות רק היכא שעל ידי הפקעת הקנין יוכל לומר דהמוכר לא קנה המעות מה שקבל מן הלוקח משא"כ היכא שאי אפשר לומר שהמוכר לא קנה המעות כמו הכא שהמעות הוא מעיקרא של המוכר רק שהיה חייב ללוקח בעד השור שמכר לו וא"כ אי אפשר לומר שהמעות שהיו ברשותו מעולם שלא יהיה קנוי לו כה"ג שפיר מלינו לומר שלא הפקיעו הקנין כיון דלא שכיחא ג"כ, וא"ש ג"כ דשנה באונס מלינו ג"כ שהפקיעו הקנין מעות אפילו היכא דלא שייך שיאמר נשרפו חיטך כגון גבי הא דהכסף אינו קונה הזהב אע"ג דבמעות ל"ש שיאמר נשרפו מעותיך ומ"מ הפקיעו הקנין משום לא פלוג כמ"ש הפני' במסכת דהזהב ועי' בסמ"ע חו"מ סימ' ר"ג ס"ק ט"ו, והכא גבי חוב מחמת מכר

מכר אמרינן. דלא הפקיעו קנין מעות משום דלא שכיח ולא תקנו חז"ל להפקיע קנין מעות ואמאי לא אמרינן ג"כ דמשום לא פליג לא יקנה מעות בשום מקום (ועיי' בפנ"י במשנה שהרגיש ג"כ בענין זה) אמנם לדברינו א"ש עכ"פ גבי יש דמים שהם כחליפין. כיון דהכא לא שייך שיאמרו שהמוכר לא קנה המעות מה שהם ברשותו מעודו ומעיקרא לא רצו חכמים להפקיע קנין מעות כיון שעי"כ קנה המעות מה שהוא תמיד ברשותו, ואם כנים דברינו אלו ימתק לך לשון הרי"ף בזה שכתב וז"ל: ויש דמים שהם כחליפין כיצד וכו' שמכר ראובן לשמעון שור בחמשים זוז ונתחייב בדמיו לראובן והיתה לשמעון פרה והוא רוצה למוכרה וכו' הרי הוא לך בדמים שיש לך בידי קנה הואיל וזכה בדמים וברשותו הם נתחייב זה בחליפיו ואח"כ הביא הטעם מ"ש בגמ' ג"כ משום דהוי מילתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן עיי"ש, והנה לכאורה מ"ש הרי"ף הטעם הואיל וזכה בדמים וברשותו הם משו"ה קנה הוא למותר לכאורה שהרי סגיא בזה דהוי לא שכיחא ולא גזרו בה רבנן אמנם לסברתינו א"ש ואחוד דהרי"ף ס"ל דבאמת משום לא פליג היה להם לגזור בכה"ג ג"כ רק לפימ"ש דבכל מקום שהפקיעו קנין מעות היה רק משום דעי' הקנת חכמים לא זכה המוכר במעות וממילא כפקע הקנין ושפיר ס"ל לרי"ף דעד כאן נוכל לומר דמשום לא פלוג יהי' שייך הקנ"ח בכ"מ רק במקום שנוכל לומר שהמוכר לא קנה המעות משא"כ היכא שהמוכר ע"כ זכה במעות שהוא שלו מעולם כה"ג לא אמרינן לא פלוג כיון שיש חילוק גדול לומר שכאן יועיל הקנין כיון שע"כ זכה במעות ומשו"ה כתב שפיר הרי"ף קודם הטעם הואיל וזכה בדמים וברשותו הם כלומר דכאן א"ל דלא זכה שהרי ע"כ זכה במעות כיון שברשותו הם וא"כ לא אמרינן דמשום לא פלוג לא יקנה אע"ג דלא שכיחא כיון דלא דמי כלל לשאר קנין מעות שהרי ע"כ זכה במעות משא"כ במשנה דכסף אינו קונה זהב אע"ג דלא שייך שיאמר נשרף מעותיך מ"מ כיון דשפיר י"ל דלא קנה הכסף שפיר י"ל דהפקיעו קנין מעות משום לא פלוג ומתורץ קושית הפנ"י במשנה, ודוק,— ולפימ"ש דחכמים לא הפקיעו קנין מעות רק היכא שיש לומר שהמוכר לא קנה המעות משא"כ היכא שעי"כ קנה המעות לא הפקיעו ויהיה מכאן ראיה למ"ש הגאון בית מאיר בחידושיו למס' קידושין כ"ח ע"א לתרץ קושית הל"ל למה הפקיעו קנין מעות לא היה להם לתקן רק שיהי' באחריות המוכר וממילא יטרח ויציל ותירץ דחכמים לא רצו לעשות שלא כדין שיכחי' הקנין במקומו ויחייבו המוכר באחריות משו"ה תקנו שיהי' ברשות המוכר לחזור אם יתיקרו וממילא חייב באחריות עיי"ש בד"ה בשו"ת ל"ל וא"כ ה"נ א"ש דחכמים איכא רוצים לתקן איזה דבר שיהי' שלא כדין דהיינו שהמוכר יקנה המעות ומ"מ יהי' המקח בטל דזהו נראה קלא שלא כדין שהמוכר יקנה המעות והלוקח לא יקנה המקח משא"כ אם המוכר לא קנה המעות כלל ממילא א"ש דלוקח לא קנה המקח וא"כ א"ש מ"ש לעיל דבחוב מחמת מכר דע"כ קנה המוכר המעות דל"ל דלא קנה כמ"ש לעיל משו"ה לא הפקיעו המקח לומר שלא יקנה ככ"ל לשיטת הרי"ף בס"ד:

ל׳) **העולה** מדברינו הוא כך דהרי"ף ס"ל דחכמים לא היו מפקיעים קנין מעות רק שמפקיעים ג"כ כח המוכר שלא יקנה המעות וס"ל כתירוץ הראשון בתוספי מס' ב"מ מ"ג ע"א ד"ה ומאי אריא דמוכר אסור להשתמש במעות וממילא לא חל הקנין אמנם היכא שע"כ קנה המעות כגון שהמוכר חייב ללוקח מכבר דבזה אי אפשר לומר שלא יקנה המעות מה שהם שלו וברשותו (ומשו"ה הוצרך הרי"ף ואמר הואיל וזכה בדמים וברשותו הם כלומר דכה"ג וודאי ל"ל שלא יזכה) א"כ כה"ג לא הפקיעו קנין מעות כיון דבאמת הוי לא שכיחא ג"כ ורק משום לא פליג היה להם להפקיע קנין מעות כה"ג ג"כ בזה ס"ל להרי"ף דכיון שלא יכלו להפקיע קנין מעות מהמוכר בכה"ג לא שייך לא פלוג משא"כ במשנה דכסף אינו קונה הזהב אע"ג דשם לא שייך שיאמר נשרפו מעותיך מ"מ משום לא פליג תקנו שלא יקנה דהא שם יכולין לתקן שהמוכר לא יקנה הכסף כמו בשאר מקום ושפיר יכולין להפקיע הקנין ומשו"ה הביא הרי"ף הטעם הואיל וזכה בדמים וברשותו הם מה שהמחבר בש"ע סימן קל"ט סעיף ב' לא הביא כלל זה הטעם, ולא קשה ג"כ קושיית הפנ"י דמסוגי' דגמרא נראה דלא אמרינן לא פלוג (כוונתו על מה דאמרינן מס' ב"מ מ"ט ע"ב דהיכא שהיתה עליה של לוקח מושכרת ביד מוכר לא תקנו) ועיי' בש"ע חו"מ סימן קל"ח סעיף ה' דלא דמו דהתם אמינן כאלו כבר משך כיון שהוא מלוי אצל ביתו משא"כ בכסף שפיר אינו קונה זהב משום לא פלוג דדמי שפיר לכל קנין מעות בלא השיכה ותקנו שלא יקנה משום לא פלוג כמ"ש הסמ"ע סימן ר"ג ס"ק ט"ו משא"כ בחוב מחמת מכר דלא דמי כלל לשאר קנין מעות דהכא וודאי קנה המוכר המעות שיש לו בידו וברשותו לא תקנו להפקיע קנין מעות כיון דלא שכיחא וא"ש לשון הרי"ף שהוליך לשני הטעמים ולא קשה קושיית הפנ"י במשנה דהזהב מ"ט הכסף אינו קונה זהב ודוק היטב בכל זה, אמנם הא דקנה במלוה אע"ג דלהולאה נתנה הנה בזה כבר כתבנו דאי שעבודא דאורייתא שפיר יכול לקנות ובמנ"ם ג"כ בספר מעיני חכמה (רק מ"ש שם דר"כ ס"ל שעבודא דאורייתא הוא המוה קלא דבספר מלא הרועים ערך שעבודא דאורייתא אות ו' הוכיח דר"כ ס"ל של"ד) אמנם בלא"ה ג"כ א"ש דלר"כ באמת י"ל כמ"ש התוספי ד"ה יש דמים דקנה במחילת הנאת המלוה ולהרמב"ם דס"ל דלא מהני הנאה מחילת מלוה (עיי' בספרי ח"ד בקונ' דמקדש במלוה אות ד) מ"מ לדידיה בלא"ה א"ש כיון דס"ל שעבודא דאורייתא שפיר מהני מלוה ג"כ לקנין, ועיי' בספר מעיני חכמה מהדו"ת בקונ' ז' אות מ"ז ואין להאריך עוד ודוק, ולפימ"ש בכוונת הרי"ף א"ש מה שתמה הרא"ש למה פסק הא דיש דמים שהם כחליפין כיון דבגמרא אמר לה רק למאי דס"ד דכל הנעשה היינו מטבע, ותירץ הרא"ש דמוכח לה מדאמרינן בסמוך מכור לי באלו קנה והיינו משום דמלתא דלא שכיחא לא גזרו עיי"ש ברא"ש ולפימ"ש בלא"ה א"ש דשפיר מוכח לה מסברי' כיון שלא היו יכולין להפקיע שהמוכר לא יקנה המעות ממילא אוקמוה אדין תורה דמעות יקנה, והנה הא דלא מהני לר"כ בשוה בשוה כבר תירצו התוספי ובסמ"ע דהוי דומיא דרישא דמטבע דהיינו לשם קנין בעלמא אפי' אינו שוה בתורת כעל ואע"ג דכי מהני יש דמים שהם כחליפין ג"כ לא הוי דומיא דכעל מ"מ הוי דומיא דרישא דמיירי במטבע, והא דלא מהני אפי' למ"ד מטבע נעשה חליפין היינו שוה בשוה ותירץ הסמ"ע דכל הנעשה דמים באחר משמע אפי' דבר אחר ומטבע אינו נעשה חליפין אפילו שוה בשוה רק במטבע כיוצא עיי' בסמ"ע, ויש להסביר דכל מטבע לגבי דבר אחר לא הוי שוה בשוה דכל דבר שוה להשתמש בו משא"כ במטבע שאינו שוה רק הצורה ועבידא דבטלה לא מקרי שוה בשוה לגבי דבר אחר רק עם מטבע כיוצא בו:

ל"א) **אמנם** גבי פירי כ"ל אע"ג דר"כ אין נעשה חליפין היינו משום דלא חשוב שיקנה על ידו דלקנות בתורת קנין בעינן דווקא דבר חשוב כמו כעל למ"ד פירי לא עבדי חליפי' מ"מ היכא שכבר נשום בדמים הוי חשוב וממילא יכולים לקנות בו, ובזה יש ליישב מה שהקשתי לעיל באות כ"ז לדעת הנתיבות דהא דיש

דמים

דמים שהם כחליפין היינו בעדיין בעין והוי כחליפין והקשתי א"כ לדעת רש"י לר"כ דשור חי ג"כ פירי מקרי א"כ מ"ט נעשה חליפין ולרש"י אפי' שה בשה לא נעשה חליפין דא"כ לא צריך לאוקמא בים דמים שהם כחליפין אמנם לפי דברינו י"ל ליישב דוודאי כי לא נשום עדיין הפירי אז אינו חשוב לקנות על ידו בתורת חליפי' משא"כ אם כבר נשום בדמים כמו הכא שעשה לו אותה הפרה בדמים ונתחייב עבורו דמים שפיר אמרינן דהוי דבר חשוב ויוכל לקנות ע"י בחליפין, ודוק היטב:

ל"ב) **בהא** דהרי"ף והרמב"ם פסקי דדינר אזיקא ואיגרא קונים זה את זה עיי' ברמב"ם פ"ו הלכות מכירה תמה שבעה"מ דהא לא אמרינן הכי רק לר"ל דס"ל פירי עבדי חליפין משא"כ לדידן דקיימל"ן פירי לא עבדי חליפין א"כ אלו המטבעות שנפסלו לא עדיף מפירי ולא עבדי חליפין ועיי' במלחמות שם מה שהשיב על בעהמא"ו דמדפריך מר"ל אלמא דבהא הלכתא כוותיה ומטבע שנפסל לא הוי פירי עיי"ש, ונראה ליישב דעת הרי"ף דהנה קשה לדעת הרמ"א חו"מ סוף סימ' ר"ג דהקונה דבר הנקנה עם דבר שאינו נקנה מהני הקנין אפילו לדבר שאינו נקנה א"כ הכא אמאי לא קנה המעות ע"י הכיס דהכיס הו"ל כלי ושפיר קונה המעות ע"י הכיס ול"ל דכיון דהמעות הוא עיקר אינו נקנה ע"י הכיס, אמנם היינו דווקא אי ס"ל מלא כיס מעות מטבע ממש דכיון דמטבע כמו שאין קונים על ידו ה"נ אינו נקנה וא"כ אינו נקנה המטבע ע"י הכיס שמטבע עיקר וכיס הוי טפל ואין נקנה העיקר ע"י הטפל (ובח"י לסוגיי דאגב הארכתי בזה) אמנם לפי שאמת דמיירי במטבע שנפסל והו"ל פירי ופירי אע"ג דאין קונים על ידו מ"מ נקנה הוא בחליפין לכ"ע א"כ א"ש דכל אחד נקנה ע"י הכיס של חבירו ולענין קונה לא שייך לומר שהכיס הוא טפל כיון שכל דבר שקונים על ידו אינו שוה כשמקנה בתורת קנין א"כ שפיר נקנה המעות ע"י הכיס דהוי כלי שוב ראיתי בספר מעיני חכמה בסוגיי' זו אות כ"ח שכתב ג"כ כדברינו, [ועיי' בח"י הגאון רע"א ז"ל למס' ב"מ שכתב ג"כ כה"ג וס"ל להרי"ף ג"כ דמטבע שנפסל הוי פירי רק מ"מ נקנה מכח הכיס דע"י כיס יכול להקנות ופירי עכ"פ נקנה בחליפין] אמנם מ"ש הפנ"י דדוקא למאן דס"ל מעות קונות נוכל לחלק דאע"ג דפירי לא עבדי חליפין מ"מ שוה בשוה עבדי חליפין משום דשוה כסף ככסף ובחליפין לא שייך גזירה דשמא יאמר נשרפו חיטך כמ"ש הנמו"י משא"כ לר"ל דמה"ת מעות אין קונות וא"כ אם אפי' שוה בשוה מהני הוא רק בתורת חליפין וא"כ אם בקנין סודר פירי לא עבדי חליפין הה"ד שוה בשוה לא עבדי חליפין לפימ"ש לעיל באות י' הטעם דגם לר"ל חליפין, מהני משום דסמכה דעתיה שפיר י"ל גם לר"ל דהיכא שכבר מסך האחד כל הפירות דאז וודאי סמכה דעתו טפי ומהני גם לר"ל, ודו"ק, — ואגב אעתיק בכאן מה שהקשו התוספ' בד"ה ולר"כ דלמ"ד בין מטבע בין פירי עושה חליפין קרא למאי אתא, כוונתם קושייתם הוא כך, דבשלמא אי ס"ל מטבע ופירי אין עושה חליפין אצטריך קרא דעל התמורה היינו חליפין שוה בשוה דשוה בשוה מהני אפי' בפירי ומטבע משא"כ אם מטבע ופירי עושה חליפין אפי' בתורת קנין א"כ לא צריך קרא דעל התמורה לשוה בשוה. ומשו"ה תירצו דאתא לרבות מוריקא או דבר שאינו מסויים דמהני שוה בשוה, ועיין בח"י פנ"י בתוספ' בד"ה ולר"כ שמפרש ג"כ הכי בכוונת דברי התוספ', ודו"ק:

ל"ג) **בגמרא** אמר רבה א"ר הונא מכור לי באלו קנה ויש לו עליו אונאה וא"כ אמר מר מכור לי באלו קנה ויש לו עליו אונאה לימא סבר ר"ה מטבע נעשה חליפין ומשני לא ר"ה ס"ל כר"י ד"ה מעות קונות ומילתא דלא שכיחא לא גזרו רבנן, ועיי' ברמב"ם פ"ה הלכות מכירה ה"ג שכתב וז"ל: דמים שאין מקפידין עליהם הרי הם כשאר מטלטלין וקונין כיצד הרי שחפן מעות בלא משקל אלא נטל אכסרה ואמר לו מכור לי פרתך או יין זה באלו ונתן לו דמים קנה ואין אחד מהם יכול לחזור בו שזהו דבר שאינו מצוי הוא ולא הוצרכו בו משיכה, הנה לכאורה המעיין בלשון הרמב"ם שכתב שהרי הם כשאר מטלטלין משמע דקונה בתורת חליפין דאע"ג דמטבע אין נעשה חליפין מ"מ כה"ג שלא הקפיד לידע משקלם יש לו דין מטלטלין, וא"כ קשה למה מסיים שזהו דבר שאינו מצוי ולא הוצרכו משיכה, תיפוק ליה כיון דהוי כשאר חליפין ממילא א"ל משיכה כמו בכל קנין חליפין, ועיי' ברמב"ם פרק י"ג הלכות מכירה הלכה י"ב שם הביא הדין לענין שיש לו אונאה, ועוד קשה אי נימא דדמים שאין מקפיד הוי כמטלטלין א"כ מאי פריך הגמרא לר"ה לימא דס"ל מטבע נעשה חליפין הא כה"ג יש לו דין מטלטלין, וכה"ג ראיתי להקשות בשו"ת הגאון ר' יודא אסאד ז"ל ח"ב סימ' רכ"ז על הרע"ב פ"א מס' קידושי' במשנה דכל הנעשה דמים באחר שהביא ג"כ דמים שאין מקפיד עליהם לא אמרינן דעתו אצורתא א"כ מאי פריך הגמרא הכא לימא קסבר ר"ה מטבע נעשה חליפין כיון דכה"ג לא שייך דעתו אצורה, והנה בשו"ע חו"מ סימ' קל"ט סעיף א' הביא ג"כ זה הדין דמעות אכסרה, אמנם השמיט טעמו דהרמב"ם שכתב דהוי כשאר מטלטלין ולא נקט רק הטעם דמסקינן בגמרא משום דלא שכיח לא גזרו כה"ג להפקיע קנין מעות, ועיי' בשו"ע חו"מ סימן רכ"ז סעיף י"ט שם הביא הדין לענין אונאה, ועיי' בתוס' יו"ט מס' קידושי' שם שתמה על הרע"ב דס"ל דממעות אכסרה לא שייך דעתו אצורה שהרי הכא מסקינן בגמרא עיקר הטעם משום דהוי דבר שאינו מצוי לא גזרו, ולענ"ד נראה ליישב דהרמב"ם ס"ל בכוונת הגמרא דהכי פריך לימא קסבר ר"ה מטבע נעשה חליפין, ולכאורה מאי קושי' כ"כ כיון דאכתי לא ידע הא דאמר אח"כ דר"ה אמר בפירוש אין מטבע נעשה חליפין ודלמא רב ס"ל מטבע נעשה חליפין וס"ל לר"ה כרב רבו דמטבע נעשה חליפין ומאי פריך הגמרא בפשיטות כ"כ לימא סבר ר"ה מטבע נעשה חליפין ואדרבא במס' שבת קכ"א ע"א פריך הגמרא דר"ה ע"כ ס"ל כרב רבו עיי"ש, ועיי' בספר שנות חיים להגאון ר' שלמה קלוגר ז"ל סימ' רל"א, משו"ה ס"ל להרמב"ם דקושיית הגמרא היה דאפי' אי נימא דמטבע נעשה חליפין מ"מ הכא כיון שאומר מכור לי נראה כמו שהיה בתורת דמים והיה לחכמים להפקיע קנין מעות כמו שהפקיעו בכל מקום קנין מעות דהא אפי' מאן דס"ל מטבע נעשה חליפין הא דלא הפקיעו חכמים הוא משום דלא נתן לו כל הדמים בוודאי טרח ומליל (כמ"ש התוספ' בד"ה ש"מ מטבע נעשה חליפין) וא"כ הכא כיון דעכ"פ לא נשאר הרבה שחייב לו שהרי לא נשאר רק כדי אונאה לכל היותר מדקאמר יש לו עליו אונאה וא"כ היה לגזור כה"ג ג"כ שמא יאמר נשרפו חיטך, וא"כ א"ש ג"כ מה שהביא להקשות גם מהא דאמר יש לו עליו אונאה (ועיי' בשו"ת הגאון ר"י אסאד שם שעמד בזה) ולפי דברינו א"ש, דע"כ מיירי שנתן לו כל המעות רק כדי אונאה נשאר לו וא"כ אכא חששא שלא יטרח ויליל וע"ז משני שפיר ס"ל כר"י וכו' ומלתא דלא שכיחא לא גזרו רבנן וא"כ ממילא בחליפין כה"ג דלא שכיח שיתן מעות בלא משקל ומניין לא גזרו להפקיע קניין מעות אבל מ"מ טעמא דר"ה משום דכה"ג מטבע נעשה חליפין דהוי כשאר מטלטלין כיון שנתן בלא משקל ומניין, וא"ש ג"כ מה דנקט ר"ה קנה ויש לו עליו אונאה, ולכאורה היה סגיא אי הוי אמר יש לו עליו אונאה וממילא ידעינן דקנה דאי לא קנה לא שייך אונאה,

אמנם להנ"ל א"ש דאשמעינן דבאמת קנה מתורת חליפין דבמעות אכסרה לא שייך דעתו אצורה רק מ"מ כיון שהזכיר לשון מכר יש לו עליו אונאה וכ"מ דאם לא אמר לשון מכר קנה סתם מתורת חליפין ג"כ, וכן מצאתי בריטב"א שכתב וז"ל לא ר"ה כר"י ס"ל והכי קאמר לעיל כיון דלא קפיד במנין השמעה הו"ל מילתא דלא שכיחא ואותו מעות קני בחליפין עכ"ל, הרי להדיא דהריטב"א ס"ל ג"כ בפירוש הגמרא דמטעם חליפין קנה רק אי הוי מילתא דשכיחא הוה גזרו להפקיע הקנין כמו בכל קנין מעות דמטבע גופא אפי' אי נעשה חליפין היה ראוי לגזור משום שמא יאמר נשרפו חטיך בעליה שלא נשאר לו רק מעט מעות אצל הלוקח, ובשו"ת הגאון ר"י אסאד (הנ"ל) ראיתי שכתב לתרץ הא דהביא הגמרא להקשות מהא דיש לו עליו אונאה הוא משום דאי לא"ה הייתי מוקי לתרץ דר"ה מיירי בקרקע וקנה מתורת דמים דהא קרקע נקנה בכסף, אמנם מדקאמר ויש לו עליו אונאה ע"כ דלא מיירי בקרקע דאין אונאה לקרקעו' וע"כ דמיירי במטלטלין וקנה מתורת חליפין ופריך הגמרא שפיר עיי"ש, עכ"פ א"ש כפי מ"ש דגם למסקנת הגמרא אמרינן דכה"ג חליפין קנה גם במטבע כיון שהיה בלא מנין רק מדרבנן ג"כ לא הפקיעו משום דלא שכיחא ומוכח כן מדנקט קנה ויש לו עליו אונאה דמשמע קנה מתורת חליפין, וא"ש דברי הרמב"ם, ודוק:

ל"ד) **וראיתי** בלח"מ פי"ג הל' מכירה ה"ב שכתב שהא דכתב שם הרמב"ם אעפ"י שקונה בחליפי' דמשמע דבדמים אכסרה קונה בתורת חליפי' שהוא טעות סופר וצריך לגרוס כחליפין בכף" אבל באמת עיקר הקנין מתורת מעות וכתב שם שהן הן דברי רבינו ז"ל בפרק חמשי, והוא תימא בעיני שהרי גם בפרק חמשי כתב להדיא הרמב"ם דמים שאין מקפידין עליהם הרי הם כשאר מטלטלין, ושם בהלכה א' כתב כל המטלטלים קונים זה את זה והיינו בחליפין, כמבואר שם, וא"כ כי כתב אח"כ דמים שאין מקפידין הרי הם כשאר מטלטלין משמע בפירוש דכה"ג ג"כ מתורת חליפין קונה והא דמסיים דמשום שהוא דבר שאינו מצוי לא הולרכו בו משיכה ע"כ כמ"ש משום דאי לא"ה היה לחכמים להפקיע קניין מעות כיון דלא נשאר לו הרבה מעות רק לכל היותר כדי אונאה א"כ ראוי לחוש שלא יערמ ומכ"ל משו"ה הולרך לטעמא דכה"ג דלא שכיח לא גזרו, אבל באמת עיקר הקנין הוא מתורת חליפין והיכא דלא הזכיר לשון מכור לי באמת לא שייך הונאה כמו בחליפין דלא שייך לשון אונאה (ועיי"ש במרכבת המשנה פי"ג ה' מכירה) וכל זה מדוייק מכפל הלשון ג"כ דלא נקט רק יש לו עליו אונאה וממילא הוי ידעינן ג"כ דקנה וע"כ דר"ה נקט תרתי דאע"ג דקונה בתורת חליפין מ"מ יש לו עליו אונאה ג"כ כיון דהזכיר לשון מכירה ג"כ, וא"כ א"ל לשנא יד בדברי הרמב"ם ולהגיה בדבריו כיון דבפרק ה' ג"כ מוכח דקונה מתורת חליפין כמו בשאר מטלטלים, והגם שהמחבר בשו"ע סימ' קל"ע לא הביא כל לשון הרמב"ם מפי' ה' והשמיט מ"ש הרמב"ם הרי הם כשאר מטלטלין מ"מ מלשון הרמב"ם מבואר להדיא דקנה בתורת חליפין, וכן הרע"ב במס' קידושי' שם הולך עפ"י דרך הרמב"ם דכה"ג קונה בתורת חליפין, ודו"ק:

ובאמת אפשר לומר ג"כ דמשו"ה משני דס"ל כרי יוחנן והיינו דאי הוי ס"ל משיכה מה"ת א"כ הכא אע"ג שהוא חליפין מ"מ כיון שהזכיר לשון מכירה הייתי אומרים דלמא בתורת דמים כוונתו ולא קנה רק כיון דמה"ת באמת דמים ג"כ קונה רק מדרבנן הפקיעו אמרינן שפיר דקנה כיון דלא שכיחא אבל מ"מ הוי הקניין בתורת חליפין כמ"ש, וכמ"ש ג"כ הריטב"א בפירוש הגמרא ודו"ק, והנה הא דבחליפין אין אונאה הוא דווקא כלים בכלים אבל פירות בכלים שייך אונאה, עיי' רמב"ם ריש פרק י"ג הלכות מכירה, ועיי' במנחת חינוך סימ' של"ז, ואין להאריך יותר:

ל"ה) **וראיתי** בשו"ת להגאון ר"י אסאד זצ"ל חיו"ד סימ' רכ"ז שכתב ליישב דעת הרע"ב דלא קאמר דמעות אכסרה מהני בתורת חליפין רק היכא שאמר בפירוש בתורת חליפין אבל במכור לי דלא גלי אדעתיה לקנות בתורת חליפין לא אמרינן דאין דעתו אצורתא ומשו"ה פריך לר"ה דס"ל במכור לי ג"כ קנה ש"מ מטבע נעשה חליפין עיי"ש, והנה תירץ זה יתכן רק להרע"ב אבל הרמב"ם בפי' ה' דנקט להדיא מכור לי ומ"מ משמע דבתורת חליפין קונה וודאי צ"ל כמ"ש דמסקנת הגמרא הוא רק דאפי' בחליפין כי האי שכבר נתן לו המעות ולא נשאר לו חייב רק לכל היותר כדי אונאה מ"מ לא חיישינן שלא יערים ומכ"ל משום דלא שכיחא, עוד תירץ דהטעם דאין דעתו אצורה לא מהני רק לענין שיהי' נקנה אבל מ"מ הוי דבר שאינו מסויים ולא נעשה חליפין דאע"ג דליכא טעמא דצורה עבידא דבטלה כיון דעתו אצורה כיון שלקח בלא משקל ומנין מ"מ דבר שאינו מסויים הוי ונוכל לומר דרק נקנה דהא לקנות מלי קונה אפילו דבר שאינו מסויים מ"מ אינו נעשה חליפין דדבר שאינו מסויים לא חשוב לקנות שכנגדו ומשו"ה פריך שפיר לר"ה דס"ל דגם נעשה חליפין וזה ג"כ א"ש רק להרע"ב דמיירי שם רק לענין נקנה, אבל הרמב"ם בפירוש מיירי גם לקנות שכנגדו, ולא"ל ע"כ להרמב"ם כונה שהוכחנו מלשון גמרא דלמסקנא ג"כ בתורת חליפין נקנה, ודו"ק, ול"ל דמטבע הוי דבר מסויים לדעת הרמב"ם כיון שראוי לתלות בצואר בהו כמ"ש התוספי' בד"ה אין מטבע. ודוק:

ל"ו) **בהא** דיש דמים שהם כחליפין שהביאו הרי"ף והפוסקים לפסק הלכה אע"ג דבגמרא מוקמינן רק לס"ד דמטבע"ח, ראיתי בספר העיטור שמביא לפרש המשנה אפילו למסקנה ג"כ ומפרש הכי כל המיטלטלין דמים באחר היינו מטלטלים וקאמר נמי ויש דמים שהם כחליפין והכי אזלא שמעתתא אליבא דהלכתא, עיין בבעל העיטור, ואע"ג דא"כ לא הוי סיפא דומיא דרישא דרישא מיירי במטלטלין וסיפא במעות, ס"ל לבעל העיטור כיון דאפילו אי מוקימנן רישא במטבע לא הוי סיפא לגמרי דומיא דרישא דרישא מיירי בחליפין וסיפא בדמים משו"ה נוכל לאוקמא ג"כ רישא במטלטלין וסיפא בים דמים שהם כחליפין:

ל"ז) **בהא** דאמרינן ללוי בכליו של מקנה כבר הבאתי לעיל (באות ט"ו) קושיית הראשונים במס' קידושי' (דף ז' ע"א) מ"ט בקידושין בעינן אדם חשוב דווקא, ועיין רמב"ן שם, ונראה כ"ל לחלק כך דכאן לענין קניין היינו רק לקיים המקח שנעשה מכבר ביניהם ולא לתשלומי דמי שוי המקח דבשוה בשוה גם ללוי אמרינן בכליו של קונה כמ"ש התוספי' בד"ה ולר"כ ורק מגזה"כ ס"ל ללוי דקיום המקח צריך להיות ע"י כליו של מקנה רק משום דרלה להסמיך טעמא לקרא אמר משום דבההוא הנאה דקא מקבל מיניה א"כ אין לחלק בין אדם חשוב לאינו חשוב דמה"ע גם סו"פ א"ל להיות כיון דבעינן רק שיהפך הקניין על ידו משא"כ בקידושי' דבעינן כסף לשוי הדבר, ועיי' בסמ"ע ריש סימ' קצ"ה אע"ג דהשה לא דמי לגמרי לשאר שוי תשלומין מ"מ איזה הנאה צריך להיות עכ"פ משו"ה בעינן אדם חשוב דווקא, והא דלענין קניין לרב לא מהני אפי' באדם חשוב כבר תירץ הרמב"ן במס' קידושין דהתם הנאה עכ"פ כלי לא הוי ובחליפין בעינן כלי דווקא, וראיתי להרי"ס בחו"מ סימ' קצ"ה ס"ק י"א ד"ה ובזה מיושב שכתב

דמשו"ה

דמש"ה נקט בבריתא בפירוש גואל ובועז דווקא לאשמעינן דאע"ג דבועז הי' השופט והי' אדם חשוב מ"מ לא מהני בכליו של מקנה, ולענ"ד נראה דמסידור הפסוקים נראה דגואל לא הי' מחשיב לבועז שהרי הגואל אמר לא אוכל לגאול פן אשחית כי את נחלתי ופרש"י שם שלא הי' ידע מדרשא דעמוני ולא עמונית וא"כ לדעתו עשה בועז איסור במה שיכנס אותה וא"כ לא הי' נחשב אצלו, ואדרבא י"ל אפכא דרבותא נקט כלומר דגואל נתן לבועז אע"ג שבועז לא הי' חשוב אצלו מ"מ מהני בכליו של מקנה אפילו היכא שהקונה אינו אדם חשוב כמ"ש, משום דעיקר קנין אינו לתשלומי שוי דמי המקח ורק לקיים הדבר שכבר הי' ביניהם כמ"ש ג"כ בש"ע ר"ס סימ' קצ"ה שאומר לו שרוצה לקנות מה שמכרת או שנתת לי (וכמ"ש לעיל באות ח"י) משו"ה ליכא נ"מ כלל אם הוא אדם חשוב או לא ולרב לא מהני אפילו באדם חשוב והרויחו ש"ל דהוי גזה"כ, כמ"ש הסמ"ע בד"ה בסוף הנאה, ודוק:

ובהא דאמרינן בי' למעוטי איסורי הנאה י"ל דאפי' בדיעבד לא מהני באיסורי הנאה דהא אי נימא דמהני שקניין הרי נהנה ועבר על איסור, וא"כ לפי סברת הטורי אבן במס' ר"ה כ"ח דאם נימא דלא מהני יתוקן האיסור לכ"ע גם אביי מודה דאי עבד לא מהני, א"כ י"ל דאם קנה באיסורי הנאה לכ"ע לא מהני, ובש"ע חו"מ סימ' קצ"ה אינו מבואר האיך הדין בדיעבד אם קנה באיסורי הנאה, ויש לעיין בזה אם יש לדמות זה לשאר מקח שנעשה באיסור דמהני כמבואר בש"ע חו"מ סימ' ר"ח עיי"ש בסמ"ע ובש"ך ובספרי חלק שלישי שער טהרת חולין שער י"ב בקונ' דאעל"מ האריכתי בזה קצת, (עיי' מ"ש שם באות ח"י, ומשם ואילך בס"ד) ולענין אי עכו"ם קונה בחליפין, עיי' במס' קידושי' ג' ע"א בתוספ' ד"ה ואשה בפתות מסו"פ דמה ר"ת דעכו"ם ג"כ קונה בחליפין, ועיי' ש"ך חו"מ סימ' קכ"ג ס"ק ל', ועיי' תומ"ס שם, ובחקר הלכה להגאון בעל אור חדש ז"ל הלכה ד' האריך בזה:

א"ה יען כי נשאר פה הנייר חלק, ראיתי להציג בכאן איזה דברי אגדה למעלות כבוד התורה — אשר אמרתי בסיום למס' עירובין אצל הש"ס חברה סעודה פק"ק באניהאד יצ"ו.

במשנה שרץ שנמצא במקדש כהן מוציאו בהמיינו שלא לשהות את הטומאה ר"י אומר בצבת של עץ שלא לרבות הטומאה, נ"ל דהנה איתא בגמרא כי לכבוש היצה"ר יש ג' דרכים, אחד ע"י תורה כמ"ש הגמרא בראתי יצה"ר בראתי לו תורה תבלין או ע"י שיזכיר לו יום המיתה, ויש לפרש מ"ש יזכיר לו „יום" המיתה ולא אמר יזכיר לו המיתה כי באמת כל זמן שהאדם עוד בימי נעוריו יוכל היצה"ר לפתות אותו כי עוד אזן למועד לעשות תשובה אולם באמור לו כי עכ"פ כל יום אשר אני עוסק לשלימות נפשו היום זה נחשב כאילו מת כלומר כי היום הזה לא יהיה נחשב לו ממני חייו והאדם צריך לראות שישלים כל ימיו כמש"ה ואברהם זקן בא בימים, וז"ש יזכיר לו „יום" המיתה כלומר כי היום יהי' נחשב כאילו מת ועבר ובטל ומתוך כך יראה כל יום להוסיף שלימות לנפשו שהיום לא יהי' נחשב כאילו מת ונעדר ממנו לגמרי, והנה כשיתבונן האדם על מעמדו ותכונת גופו כי חלק החומרי שבו נדמה לבהמה ומותר האדם מן הבהמה הי' רק החלק העליון שבו כלומר ומשכן השכל והמח ששם השכל כאין בודאי יתאוה שלא יהי' ככלות החלק העליון שבו אשר בזה יש לו שוי קצת עם מה"ש לחלק התחתון שבו נדמה לבהמה ואינו בדין שישתעבד נכבד לנקלה ולכך הי' אחד מבגדי כהונה האבנט שהי' החגורה אשר בזה הי' חוצץ ומבדיל בין חלק העליון לחלק התחתון כלומר שהשכל שבו אשר משכנו בלב כי הלב מבין ואם אין בינה אין דעת לא יתאחד עם חלק התחתון שדומה לבהמה והגם שהקב"ה ברא היצה"ר הי' רק לטובת האדם שיהי' שכרו יותר ובאמת בתחלת הבריאה לא הי' היצה"ר מוטבע בלב האדם שיהי' עמו לאחדים והי' מלאך בפני עצמו וניתן כח הדבור בנחש שיוכל להסית האדם ולכך אחר שעשה פעולתו להסית את חוה ניטל ממנו כח הדבור, עי' בספר אהל יעקב פ' בראשית מ"ש בזה, ויש לפרש הפסוק ולנחש אמר כי עשית זאת כי באמת לא הורשה מהקב"ה רק לפתות את חוה בדבורו אמנם הוא עשה מעשה יתרה כי דחפה את חוה ליגע בעץ כלומר שכמו שאין מיתה בנגיעה כך אין מיתה באכילה, ואפשר שאם לא הי' דחפה אותה לא היתה נתפתה, וע"ז לא הורשה הנחש ולכך נענש הנחש הש"י „עשית" זאת כלומר בפועל לפתות האדם ואני לא נתתי לך רשות רק בדבור ולא במעשה שתדחוף את חוה, ולכך נענשה, והנה מ"מ נתן הקב"ה לאדם יצר טוב שילחם נגד היצה"ר כי זה לעומת זה ברא הקב"ה, וי"ל שמ"ש אף לבת בלבת עבויה כי היצה"ר ויצ"ט נקראו לבת כי זה מושך לכאן וזה לכאן זה מבריחו לרע וזה לטוב ונבראו זה לעומת זה וז"ש אף לבת בלבה עבויה נגד היצה"ר יצר הטוב, והנה יש לפרש מ"ש בגמרא אם פגע בך מנוול זה משכהו לביהמ"ד הכוונה כיון שמותר לעסוק בתורה שלא לשמה ג"כ כגון להתגדר ולקנות שם כמ"ש התוס' בכמה מקומות וא"כ קודם יכולים לדחות היצה"ר באומרים לו הלא אם אלמוד יהי' לי שם גדול ולא יחסר לי מאומה וא"כ לא יוכל לו היצה"ר וז"ש משכהו לביהמ"ד כלומר שיכנס לביהמ"ד גם עם היצה"ר כיון שכוונתו בעסק התורה שלא לש"ש אמנם לא ישאר על זאת הבחינה רק אח"כ ילמוד לש"ש כמ"ש במדרש אם בא יצה"ר להשיאך חד אמר שמחהו בד"ת וחד אמר דחהו בד"ת כלומר כי מתחלה יוכל לשמח היצה"ר ג"כ בד"ת באמור לו כי ע"י שילמוד בתורה לא יחסר לו כל טוב גם בעוה"ז אמנם אח"כ לא ישאר על זאת הבחינה וצריך ללמוד לש"ש ולדחות היצה"ר לגמרי כי מתוך שלא לשמה בא לשמה וז"ש דחהו בד"ת לדחות אותו לגמרי ודוק, ויש לפרש עוד אם פגע בך מנוול זה משכהו לביהמ"ד ולמאי קורא אותו בשם „מנוול" דווקא הלא יש לו כמה שמות ליצה"ר, ונראה כי לפעמים רוצה היצה"ר לבטל האדם מעבודת הבורא ית"ש באמור לו איך אפשר להיות שהשי"ת יחפוץ עבודה מבריה קלה ושפלה כמו האדם אשר ועיקרו מטפה סרוחה ומלא זוהמא וחלאה, אמנם אם כזאת טענותיו ונוכיח לו ראיות איך האדם יוכל להתעלות ע"י עסק התורה ובזה כחו גדול ורב ע"י עסק התורה כמה שכבר ראינו כמה חכמים גדולים וצדיקים שהשלימו נפשם עד שעלו למדריגת מלאכים כמעט אז לא יוכל לפתות האדם וז"ש אם פגע בך „מנוול" זה כלומר שיבא לפניך בטענת שהאדם הוא מלא בושה וכלמה ולא יתכן שיעבוד להקב"ה רם ונשא משכהו לביהמ"ד ויראה כי בעסקו בתורה יוכל כמעט להתפשט מלבושי החומר ובזה יכניע היצה"ר, והנה החילוק מי שמכניע היצה"ר ע"י שרואה שפלות עצמו ורואה כי גופו מורכב מארבע יסודות אשר סופו להפרד ומכיר קטנו נגד כלי הגשמיות אשר בו לא יוכל לפעול רק להכניע תאותו אבל לא שיוכל להוסיף גם לבית שאר אנשים לעבודת ד' כי מאחר שלא למד וממילא אין בכחו לזכות אחרים אמנם מי שמכניע היצה"ר ע"י עסק התורה א"כ לא די שמכניע יצרו רק גם אחרים יוכל לזכות ע"י שלמד תורה כידוע א"ש התנא במשנה כי הנה הגוף כדמה בקלת פרטיו למקדש (עי' בעקידת פ' תרומה) וז"ש שרץ שנמצא במקדש כלומר כח הטומאה היצה"ר שנמצא במקדש בתוך גופו בונה מוציאו ואמר בהמיינו כלומר שרוצה להבדיל בין חלק העליון לחלק

לחלק התחתון ומתבונן כי ע"י כח החומרי חלק התחתון שבו נעשה רק רמה ותולעה וממילא אינו שורה הטומאה כי היצה"ר בקרבו ככתוב אמנם ר"י אומר בלבנה של עץ היה התיה"ק שנקראת עץ כמ"ש עץ חיים היא ואמר שלא לרבות הטומאה כי ע"י"ז יוכל לפעול גם אצל אנשים אחרים לזכות אותם ומסמיך ליה התנא במס' פסחים אור לארבעה עשר שהי' כנגד שנת הארבעה עשר שאז בא היצר טוב לאדם בודקין החמץ הוא היצה"ר כמ"ש בעקידה לאור הנר ע"י עסק התורה שנמשלה לנר כן יהי' ד' עמנו שנעסוק בתורה הקדושה לשמה כל ימי חיינו בנחת ושלוה אמן :

במדרש שה"ש עה"פ קווצותי באשיות בשתי אבות תורה שבכתב ותורה שבע"פ וכו', אח"כ הביא בשעה שיצאו ישראל ממצרים היו בהם בעלי מומין משעוביד טיט ולבנים אמרו מה"ש הרי השעה תן להם את התורה אמר להם הקב"ה עדיין לא בא זיותן של בני (כלומר האור הוד והדר) משעוביד טיט ולבנים אלא יתעדנו בני עד ג' חדשים בבאר ומן ושליו ואח"כ אתן להם התורה, ויש להתמה מאחר שהיו עוד בעלי מומין משעוביד טיט ולבנים איך עלה על דעת מה"ש לומר הרי השעה ליתן להם את התורה. ונ"ל דהנה ידוע שע"י התורה צריך האדם ליתן מתג ורסן לנפשו לבלום עצמו מתאות עוה"ז וע"י"ז יש הרבה אנשים שאומרים שא"א כלל למין האנושי לקיים התורה אמנם באמת שקר בימינם כי מי שרוצה לילך בדרכי התורה וירא"ש הקב"ה בעזרו ומשמרו מן החטא, ויש לפרש המדרש כשנתן הקב"ה את התורה בסיני הראה בקולו לישראל אלפי אלפים היה הקול יוצא די פרצופין היה יוצא והורג לאו"ה שלא קבלו ונותן חיים לישראל שקבלו התורה כל אחד ואחד לפי כחו הזקנים לפי כחן בחורים לפי כחן נערים יונקים נשים לפי כחן, הכוונה היא כי מי ששם עיקר מגמתו לחיות חיי העוה"ז א"כ אם צריך לחשוך נפשו ולהגביל תשוקתו מחמת צווי התורה באמת הוא כאילו הורגים אותו אמנם לישראל מי שרוצה ליכנס תחת עולה של תורה נותן לו הקב"ה כח שאדרבה נתחזק ע"י ידיעתו בנפשו כי השלים בזה רצון הבורא ית"ש ובפרט אם זוכה לדעת כי התורה עליונה הוא האושר האמיתי וכי החטא הוא סם המות בוודאי יוכל לעמוד נגד היצה"ר וז"ש שקול התורה הוא אלפי אלפים כי הורג לאו"ה שלא קבלו התורה כלומר כי קול התורה הורג אותם כי אצלם נחשב אם צריך לחשוך תאוות נפשו כאילו נכרת מחיו כי אצלם עיקר חיים היא בעוה"ז ונותן חיים לישראל כי אנו יודעים כי התורה הוא עיקר חיותינו בעוה"ז ובעוה"ב, ואומר המדרש כי לכל אחד ואחד נתנה התורה לפי כחו כי גם בישראל עצמן יש כמה וכמה מדריגות ולכל אחד עוזר לו הקב"ה כפי מדריגתו עכ"פ, אמנם מ"מ איש מישראל לא נעדר שלא יוכל לילך בדרך התורה, ובמקום אחר פירשתי המדרש מ"ש כשנגלה הקב"ה ליתן תורה לישראל הרעים העולם כולו על יושביו ונתקבצו אצל בלעם אמרו לו כמדומה שהקב"ה מאבד עולמו אמר להם ה' עוז לעמו יתן, הכוונה הוא כי הם ג"כ אמרו כמה שאומרים הרבה מפושעי ישראל ג"כ שמי שרוצה לקיים התורה צריך להמית עצמו לגמרי כי באמת מי שמורגל לילך אחר הבלי העוה"ז כמו בבתי טרטיאות ובבתי שחוק ותולות קיבר שמי שאינו עושה כמעשה הבליו אין לו חיים כלל ואינו מבין כלל כי מי שמאמין בהקב"ה נותן לו הקב"ה כח ועוז לקיים התורה ולכבוש היצה"ר, וזה שאמר המדרש הרעים את העולם כולו על "יושביו" כלומר למי ששם מגמתו להתישב עצמו בעוה"ז ואינו זוכר על לעתיד ואמרו כמדומה שהקב"ה מאבד את עולמו כי אצלם נחשב עיקר העוה"ז החיי הבל ושחוק אמר להם ד' עוז לעמו יתן כלומר למי שרוצה לקיים התורה נותן לו הקב"ה עוז גם לכבוש היצה"ר (והארכנו במוסר בס"ד) והוא מי שהוא דבק בעניני עוה"ז ותאוות ותשוקת היצה"ר גובר עליו מאוד בוודאי לא ירצה לקבל עליו עול התורה רק אם היה נתון בכבלי ברזל ומעונה בעבודה קשה אזי אם יבא אליו אחד ויאמר לו אם תקבל עליך עול תורה יוליך לחפשי משעוביד הקשה הזה אזי יבחר לו הרע במיעוטו ויאבה לשום צוארו בעול התורה, אמנם הקב"ה רוצה יותר שיקבלו התורה באופן שלא יהיה עליהם התורה לעול ולמשא (כמ"ש החת"ס ז"ל עה"פ אני ד' אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים ואשבור מוטות עולכם ואולך אתכם קוממיות כלומר שלא תקבלו התורה מתוך מצוקת רוח ושברון לב רק משו"ה תבחרו התורה משום שיותר טוב משעוביד מצרים עכ"פ אמנם בכל זאת התורה אצלכם לעול כבד כי לא כן אני חפץ רק ואשבור מוטות עולכם שלא יהיה אצלכם לעול ואולך אתכם קוממיות כלומר בשמחה וברחב לבב תקבלו התורה) והנה מי שאין התורה אצלו לעול ולמשא מקבל עליו עול התורה אפילו בשמחה ובטוב לב כמש"ה תחת אשר לא עבדת את ד' בשמחה ובטוב לב מרוב כל כלומר ששמחת התורה יהיה נחשב אצלו יותר מכל התענוגים שבעולם, וזה כוונת המדרש הנ"ל כי המלאכים ראו שישראל במצרים היו במדריגה פחותה מאוד וז"ש שהיו בהם בעלי מומין משעוביד טיט ולבנים כי זהו וודאי מום גדול מי שאינו משתוקק כלל לקיום התורה אמרו מה"ש הרי השעה ליתן להם התורה כלומר עכשיו באותה שעה ממש שמרגישין עוד הצער והעבודה הקשה מחומר ולבנים עכשיו ירצו לקבל התורה שיבחרו ליכנס בעול התורה יותר משעוביד הקשה אמנם אם יתאחרו איזה זמן ויהיה נשכח מהם השעוביד הקשה לא ירצו עוד לקבל התורה אמנם הקב"ה חפץ יותר שיקבלו את התורה אפילו לאחר שכבר מושבעים מכל טוב באין חוסר כל ג"כ לקבל עליו התורה כי זהו באמת תענוג גדול (ומסיים המדרש זה העניין אל הפסוק קווצותי באשיות בשתי אבות תורה שבכתב ותורה שבע"פ וידוע שתורה שבע"פ צריך יגיעה רבה כמ"ש הגמרא ולפני הרבה יגיעת בשר כל ההוגה בהן מוצא טעם בשר כי הגם שצריך ליגע על התורה מ"מ ערבה לו) ולכך אמר להם הקב"ה עדיין לא בא זיותן של בני משעוביד טיט ולבנים כלומר שאם לא יבחרו בתורה רק שיהיה להם אהוב יותר עכ"פ משעוביד טיט ולבנים א"כ אין זה נחשב לזיו והדר לא לבני ולא לתורה אלא יתעדנו בני עד ג' חדשים בבאר ומן ושליו כלומר שאני בטוח בהם שאפילו לא יחסר להם מכל טוב ויהיו מעודנים ומפונקים בכל זאת ירצו לקבל עול התורה לאשר יזכו להרגיש נועם מחמדי התורה וא"כ זה יהי' יותר זיו והדר ותואר כבוד לבני וגם להתורה אם יקבלו התורה מתוך חדוה ותענוג כן יזכנו הקב"ה לקיים התורה בשמחה ובטוב לבב מרוב כל כרצון הבורא ית"ש ויתעלה אמן :

ברכת המוגמר, מחתן המחבר, המסדר והמו"ל :

אודה לאלקי מרום ד' גדול ונורא, אשר עזרנו להדפיס ס' זה ולהוציא לאורה; — (הרבה עמלתי לברר ולסדר ולהגיה הכל הי' עלי כאשר הזכיר מו"ח הגאון שליט"א בהקדמה) — כן יוסיף ד' להגדיל חסדו עמי במהרה, להדפיס גם שאר ספרי תורה; ממו"ח הגאון שליט"א ולהבחי"ל מאאמו"ר הגאון זצ"ל : — ודרך אגב אודיע כי הרוצה להשיג ספרי דבי רב תבואות השדה חלק ד' ה' ו', (ומחלק א' ב' ג', וס' חלקת השדה אין עוד אתנו) וכמו כן ספר הנוכחי, וגם שו"ת בית נפתלי (ודרשות), וס' שער נפתלי על אגדות, יפנה אלי, תחת האדרעססע :

Josef Schwartz Redacteur, Bonyhád (Com. Tolna) Ungarn.

3 1761 07287513 1